

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

b. 27.

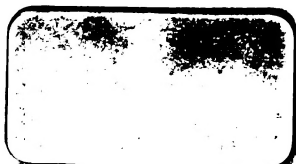
E. Coll. Bal. Croom.

TAYLOR INSTITUTION.

2364 Le. 119

BEQUEATHED

TO THE UNIVERSITY

, M. A.

Digitized by Google

PL

516

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM AB URBE CONDITA

LIBRI QUI SUPERSUNT XXXV.

*Recensuit, & notis ad usum Scholarum accommodatis illustravit J. B. L. CREVIER
Emeritus Rhetoricæ Professor in Collegio
Dormano-Bellovaco Universitatis Paris.*

TOMUS PRIMUS.

PARS ALTERA.

PARISIIS,

Apud J. BARBOU, viâ Mathurinensium.

M DCC LXVIII.

THE LIVING

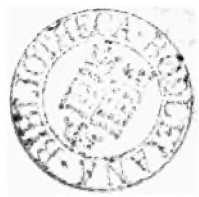
PHOTOGRAPHIC ALBUM

THE LIVING

THE LIVING
THE LIVING
THE LIVING
THE LIVING
THE LIVING

THE LIVING

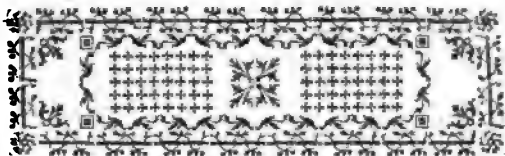
THE LIVING

THE LIVING

THE LIVING

THE LIVING

E P I T O M E

LIBRI SEXTI LIVIANI.

Res adversus Æquos & Volscos & Prænestinos prosperè gestas continet. Quatuor tribus additæ, Stellatina, Sabatina, Tromentina, ¹ Narniensis. M. Manlius, qui Capitolium à Gallis defenderat, quum obstrictos ære alieno liberaret, nexos exsolveret, crimine affectati regni damnatus, de saxo Tarpeio dejectus est: in cujus notam ² senatusconsultum factum, ne cui de Manlia gente Marco cognomen esset. C. Licinius & L. Sextius tribuni plebis legem promulgarunt, ut consules etiam ex plebe fierent, qui ex Patribus creabantur: eamque legem cum magna contentione repugnantibus Patribus, quum eidem tribuni plebis per quinquennium soli magistratus fuissent, pertulerunt: & primus ex plebe consul L. Sextius creatus est. Lata est altera lex, ne cui plus quingentis jugeribus agri liceret possidere.

¹ Narniensis] Vid. not. 6. ad c. 5. hujus libri.

² Senatusconsultum factum, ne cui de Manlia gente] Hic aliquid intercidisse bene monet Jac. Gronovius. Id.

agnosceť quisquis c. 26. hujus libri adire voluerit. In iis quæ sequuntur pro voce cognomen reponendum est procul dubio prænomen.

LIBER VI.

U. c. 365.
a. C. 387.

*Clavior
jam cer-
tiorque
Historia
Romana,*

I. **Q**Uæ ab condita urbe Roma¹ ad captam eamdem urbem Romani sub regibus primùm, consulibus deinde ac dictatoribus, Decemvirisque, ac tribunis consularibus gessere, foris bella, domi seditiones, quinque libris exposui: res quum vetustate nimia obscuras, veluti quæ magno ex intervallo loci vix cernuntur; tum quòd &² raræ per eadem tempora litteræ fuere, una custodia fidelis memoriæ rerum gestarum; &, quòd etiam si quæ in commentariis pontificum, aliisque publicis privatisque erant monumentis, incensâ urbe ple-ræque interiere.³ Claviora deinceps certioraque, ab secunda origine velut ab stirpibus lætius feraciusque renatæ urbis, gesta domi militiæque exponentur. Ceterum quo primo adminiculo erecta erat, eodem innixa M. Furio principe stetit: neque eum abdicare se dictaturâ,⁴ nisi anno circumactò, passi sunt. Comitiam in insequentem annum tribunos habere, quo-

¹ *Ad captam eamdem urbem*] Dele postremam vocem, quæ nullo modo necessaria est.

² *Raræ... litteræ fuere*] Vix quidquam literis consignabatur.

³ *Claviora deinceps*] Claviora erunt, id est, distinctiora, notiora, & certiora, quæ deinceps exponentur gesta domi militiæque, ab secunda origine urbis, quæ, velut arbor excisa læ-

fiores ab stirpibus feracioresque ramos rursus emittit, ita post cladem fecundiore virtutum magnarumque rerum proventu reslo-ruit.

⁴ *Nisi anno circumactò.*] Non, anno elapso à dictatura accepta, sed circumactò anno currente, ut dictator pariter cum tribunis militum magistratum deponeret. Hoc probant ea verba, quæ proximè sequuntur.

rum in magistratu capta urbs esset, non placuit: U.C. 366.
a.C. 387. res ad interregnum rediit. Quum civitas in opere ac labore assiduo reficiendæ urbis teneretur, interim Q. Fabio, simul primum magistratu Q. Fabius
accusatus,
moritur. abiit, ab C. Marcio tribuno plebis dicta dies est, quod legatus in Gallos, ad quos missus erat orator, contra jus gentium pugnasset. cui iudicio eum mors adeo opportuna, ut voluntariam magna pars crederet, subtraxit. Interregnum initum: P. Cornelius Scipio interrex, & post eum M. Furius Camillus iterum. Is tribunos militum consulari potestate creat, L. Valerium U.C. 366.
a.C. 386.
L. Valerius II.
&c. Tr.
Mil. Poplicolam iterum, L. Virginium, P. Corneliū, A. Manlium, L. Æmilium, L. Postumium. Hi ex interregno quum extemplo magistratum inissent, nulla de re prius quàm de religionibus senatum consulere. In primis fœdera ac leges (erant autem ex duodecim tabulæ, & quædam regię leges) conquiri quæ comparerent, jusserunt. ⁵ alia ex eis edita etiam in vulgus; quæ autem ad sacra pertinebant, à pontificibus maximè, ut religione obstrictos haberent multitudinis animos, suppressa. Tum ⁶ de diebus religiosis agitari coeptum, diemque a. d. xv. Kalendas Sextiles duplici clade insignem (quod die ad Cremeram Fabii cæsi: quo deinde ad Alliam cum exitio urbis fœdè pugnatum) à posteriore clade Alliensē appellarunt, insignemque rei nulli publicè privatimque agendæ fecerunt. Quidam, quod postridie Idus Quintiles non litasset Sulpicius tribunus

⁵ *Alia ex eis*] Alia earum legum capita publicarunt: quæ ad sacra pertinebant suppressa.

⁶ *De diebus religiosis*] Religiosi dies dicuntur, te-

ste A. Gell. IV. 9. tristi omnino infames impeditique, in quibus & res divinas facere, & rem quampiam novam exordiri temperandum est.

A ij

U.C. 366. militum, 7 neque inventâ pace deûm post diem
 a.C. 386. tertium objectus hosti exercitus Romanus esset,
 etiam postridie Kalendas quoque ac Nonas ea-
 dem religio esset, traditum putant.

II. Nec diu licuit quietis consilia erigendæ
 ex tam gravi casu reipublicæ secum agitare.
 Hinc Volsci veteres hostes ad extinguendum
 nomen Romanum arma ceperant: hinc Etruriæ
 principum ex omnibus populis conjurationem
 de bello ad fanum Voltumnæ factam, mercato-
 res afferebant. novus quoque terror accesserat
 defectione Latinorum Hernicorumque, qui post
 pugnam ad lacum Regillum factam, 1 per an-
 nos prope centum, nunquam ambigûa fide in
 amicitia populi Romani fuerant. Itaque quum
 tanti undique terrores circumstarent, appare-
 retque omnibus, non odio solum apud hostes,
 sed contemptu etiam inter socios nomen Roma-
 num laborare; placuit eisdem auspiciis defen-
 di rempublicam, quibus recuperata esset, di-
 ctatoremque dici M. Furium Camillum. Is di-
 ctator C. Servilium Ahalam magistrum equi-
 tum dixit: justitioque indicto, delectum junio-
 rum habuit, ita ut seniores quoque, quibus
 aliquid roboris superesset, 2 in verba sua jura-
 tos centuriaret. Exercitum conscriptum arma-
 tumque trifariam divisit. partem unam in agro

Camil-
 lus dicta-
 tor III.

7 Neque inventâ pace
 deûm.] Et, licet placati dii
 non essent, licet nulla im-
 petrata essent signa propitiæ
 deûm voluntatis.

1 Per annos prope centum.]
 Latini semper in fide man-
 serant post pugnam ad Re-
 gillum lacum, à qua hic
 annus est centesimus duode-
 cimus ex Livio: Hernici,

post fœdus cum Romanis
 factum Sp. Cassio & Proculo
 Virginio consulibus, ante
 annos prope centum, sive
 octo supra nonaginta.

2 In verba sua juratos
 centuriaret.] In centurias di-
 stribueret, postquam jura-
 vissent se jussu Camilli di-
 ctatoris conventuros, neque
 injussu abituros.

LIBER VI.

9

Veiente Etruriæ opposuit: alteram ante urbem U.C. 466.
 castra locare iussit. ³ tribunus militum his A. a.G. 386.
 Manlius, illis qui adversus Etruscos mitteban-
 tur, L. Æmilius præpositus: tertiam partem
 ipse ad Volscos duxit. nec procul ab Lanuvio
 (ad Marcium is locus dicitur) castra oppugnare
 est adortus. Quibus ab contemptu (quod pro- Volco-
rum castra
capit.
 pe omnem deletam à Gallis Romanam juven-
 tem crederent) ad bellum profectis, tantum
 Camillus auditus imperator terroris intulerat,
 ut vallo se ipsi, vallum congestis arboribus se-
 pirent, ne quâ intrare ad munimenta hostis
 posset. Quod ubi animadvertit Camillus, ignem
 in objectam sepem conjici iussit: & fortè erat
 vis magna venti versa in hostem. itaque non
 aperuit solum incendio viam, sed flammis in
 castra tendentibus, vapore etiam ac fumo,
 crepituque viridis materiæ flagrantis ita con-
 sternavit hostes, ut minor moles superantibus
 vallum in castra Volscorum Romanis fuerit,
 quàm transcendentibus sepem incendio absum-
 ptam fuerat. Fuis hostibus cæsisque, quum
 castra impetu cepisset dictator, prædam militi
 dedit, quo minùs speratam à minimè largitore
 duce, eo militi gratiorem. Persecutus deinde
 fugientes quum omnem Volscum agrum depu-
 latus esset, ad deditionem Volscos ⁴ septua-
 gesimo demum anno subegit. Victor ex Volscis
 in Æquos transiit, & ipsos bellum molientes:

³ *Tribunus militum*] Gronovius meritis legendum pu-
 rat: *tribuni militum*, his A.
Manlius, illis qui adversus
Etruscos mittebantur L. Æ-
milius, præpositi.

⁴ *Septuagesimo demum an-
 no*] Numerus mendosus.

Legendum censet Sigonius
septimo & centesimo: ut nu-
 meraverit Livius ab eo an-
 no, quo Volsci, jam antè à
 Tarquinio Superbo laceßiti,
 bellum renovaverant, Ap-
 Claudio & P. Servilio con-
 sulibus, u. c. 259.

A iij;

U.C. 766. exercitum eorum ad Bolas oppressit; nec castra
 a.C. 386. modò, sed urbem etiam aggressus, impetu primo cepit.

III. Quum in ea parte, in qua caput rei Romanæ Camillus erat, ea fortuna esset, aliam in partem terror ingens ingruerat. Etruria prope omnis armata Sutrium socios populi Romani obsidebat: quorum legati opem rebus affectis orantes, quum senatum adissent, decretum¹ tulere, ut dictator primo quoque tempore auxilium Sutrinis ferret. Cujus spei moram quum pati fortuna obsessorum non potuisset, confectaque² paucitas oppidanorum opere, vigiliis, vulneribus, quæ semper eosdem urgebant, per pactionem urbe hostibus traditâ, inermes cum singulis emissi vestimentis, miserabili agmine penates relinquerent; eo fortè tempore Camillus cum exercitu Romano intervenit. cui quum se mœsta turba ad pedes provolvisset, principumque orationem, necessitate ultimâ expressam, fletus mulierum ac puerorum, qui exilii comites trahebantur, excepisset; parcere lamentis Sutrinis iussit: *Etruscis se luctum lacrymasque ferre*. Sarcinas inde deponi, Sutrinosque ibi confidere modico præsidio relicto, arma secum militem ferre jubet. Ita expedito exercitu profectus ad Sutrium, id quod rebatur, soluta omnia rebus (ut fit) secundis invenit: nullam stationem ante mœnia, patentes portas, victorem vagum prædam ex hostium tectis egerentem. Iterum igitur eodem die Sutrium capitur: victores Etrusci passim trucidantur ab novo hoste, neque se conglobandi coëundique in unum, aut arma capiendi datur spatium. quum pro se quisque tenderent ad portas, si quâ

¹ Tulere } Abstulere, im-
 petrare.

² Paucitas oppidanorum }
 Oppidani, qui pauci erant.

fortè se in agros ejicere possent, clausas (id enim U.C. 366. primum dictator imperaverat) portas inveniunt. a.C. 386. Inde alii arma capere, alii quos fortè armatos tumultus occupaverat, convocare suos ut prælium inirent. quod accensum ab desperatione hostium fuisset, ni præcones per urbem dimissi, poni arma, & parci inermi jussissent, nec præter armatos quemquam violari. Tum etiam quibus animi ³ in spe ultima obstinati ad decertandum fuerant, postquam data spes vitæ est, jactare passim arma; inermesque, quod tutius fortuna fecerat, se hosti offerre. Magna multitudo in custodias divisa, oppidum ante noctem redditum Sutrinis, inviolatum integrumque ab omni clade belli, quia non vi captum, sed traditum per conditiones fuerat.

IV. Camillus in urbem triumphans rediit, Triumphas. triumphum simul bellorum victor. Longè plurimos captivos ex Etruscis ante currum duxit, quibus sub hasta venundatis, tantum æris redactum est, ut pretio pro auro matronis persolutum, ex eo quod supererat tres patere aureæ factæ sint: quas cum titulo nominis Camilli, ¹ ante Capitolium incensum, in Jovis cella constat ante pedes Junonis positas fuisse. Eo anno in civitatem accepti, qui Veientium, Capenatiumque, ac Faliscorum per ea bella transfugerant ad Romanos, agerque iis novis civibus assignatus. ² Revocati quoque in urbem senatusconsulto à Veïis, qui ædificandi Romæ pigritiâ, occupatis ibi vacuis tectis, Veios se contule-

³ *In spe ultima*] Tum quum spes ultima eis fuerat in armis & certamine sita.

¹ *Ante Capitolium incensum*] Syllanis temporibus, L. Cornelio Scipione & C.

Norbano Coss. anno ab u. c. 669.

² *Revocati... à Veïis, qui... Veios se contulerant*] Vel dele duas voces à *Veïis*, vel earum loco lege *cives*.

U.C. 366. rant. Et primò fremitus fuit aspernantium im-
 a.C. 386. perium. dies deinde præstituta, capitalisque pœ-
 na, qui non remigrasset Romam, ex ferocibus
 universis singulos metu suo quemque obedientes
 fecit. Et Roma quum frequentia crescere, tum
 tota simul exsurgere ædificiis; & republicâ im-
 pensas adjuvante, & ædilibus velut publicum
 exigentibus opus, & ipsis privatis (admonebat
 enim desiderium usûs) festinantibus ad effe-
 ctum operis: intraque annum nova urbs stetit.
 Exitu anni comitia tribunorum militum consu-
 lari potestate habita. creati T. Quintius Cin-
 cinnatus, Q. Servilius Fidenas quintum, L.
 T. Quintius, &c. Julius Iulus, L. Aquilius Corvus, L. Lucreti-
 us Tr. Mil. tius Tricipitinus, Ser. Sulpicius Rufus. Exer-
 citum alterum in Æquos, non ad bellum, (vi-
 ctos namque se fatebantur) sed ab odio ad per-
 vastandos fines, ne quid ad nova consilia relin-
 querent virium, duxere; alterum in agrum
 Tarquiniensem. Ibi oppida Etruscorum Cortuo-
 sa & Contenebra vi capta, dirutaque. Ad Cor-
 tuosam nihil certaminis fuit. improvisò adorti,
 primò clamore atque impetu cepere: direptum
 oppidum atque incensum est. Contenebra pau-
 cos dies oppugnationem sustinuit: laborque con-
 tinuus, non die non nocte remissus, subegit
 eos, quum in sex partes divisus exercitus Ro-
 manus,³ senis horis in orbem succederet prælio,
 oppidanos eosdem⁴ integro semper certamini
 paucitas fessos objiceret. cessere tandem, lo-
 cusque invadendi urbem Romanis datus est. Pu-
 blicari prædâ tribunis placebat: sed impe-

³ Senis horis in orbem suc-
 cederet prælio] Ita capeffe-
 ret prælium, ut in singula
 senarum horarum spatia sin-
 gulæ exercitus partes sibi in

orbem succederent.

⁴ Integro semper] Semper
 novo, in quo semper ad-
 versus integros hostes dimi-
 candum esset.

rium, quàm consilium, segnius fuit. dum cun-
stantur, jam militum præda erât, nec nisi ⁵ per
invidiam adimi poterat. Eodem anno, ne priva-
tis tantum operibus cresceret urbs, ⁶ Capito-
lium quoque saxo quadrato substructum est;
opus vel in hac magnificentia urbis conspicien-
dum.

U.C. 367.
2. C. 181.

Capito-
lii substra-
ctio.

V. Jam & tribuni plebis, civitate ædificando
occupatâ, ¹ conciones suas frequentare legibus
agrariis conabantur. ostentabatur in spem Pomp-
tinus ager, tum primum, post accisas à Ca-
millo Volscorum res possessionis haud ambi-
guæ. Criminabantur, *multo eum* ² *infestiores*
agrum ab nobilitate esse, quàm à Volscis fuerit.
ab illis enim tantum, quoad vires & arma ha-
buerunt, incursiones eò factas: nobiles homines in
possessionem agri publici grassari. nec, nisi, ante-
quam omnia præcipiant, divisus sit, locum ibi ple-
bi fore. Haud magnopere plebem moverant, &
infrequentem in foro propter ædificandi cu-
ram, & ³ eodem exhaustam impensis, eoque
agri immemorem, ad quem instruendum vires
non essent. In civitate plena religionum, tum
etiam ab recenti clade superstitionis principi-
bus, ⁴ ut renovarentur auspicia, res ad inter-

Tribb.
Pl. molu-
tiones.

¹ *Per invidiam*] Ita ut in-
vidia inde oriretur, ita ut
odium militis excitaretur in
duces.

⁶ *Capitolium... saxo qua-*
drato substructum est] Reno-
vata sunt Capitolii funda-
menta, & è saxo quadrato
structa.

¹ *Conciones suas frequen-*
tare] Ad conciones suas fre-
quentem civium multitudi-
nem allicere.

² *Infestiores... esse*] In-

vadi acrius, & plebi Ro-
manæ certius adimi.

³ *Eodem*] In eadem:
rem, id est, in ædifican-
dum.

⁴ *Ut renovarentur auspi-*
cia, res ad interregnum re-
diit] Interregnum non inf-
batur, nisi quando nulli
erant in republica curules
Magistratus. Patricii coi-
bant, & per se ipsi auspi-
catò interregem prodebant.
Itaque nova planè erant au-

A. V.

U.c. 368. regnum rediit. interreges deinceps, M. Man-
 a.C. 384. lius Capitolinus, Ser. Sulpicius Camerinus,
 L. Valerius Potitus. Hic demum tribunorum
 L. Papi- militum consulari potestate comitia habuit. L.
 rio, &c. Papirium, C. Cornelium, C. Sergium, L.
 Tr. Mil. Æmiliū iterum, L. Menenium, L. Valerium
 Poplicolam tertium creat. hi ex interregno
 magistratum occœpere. Eo anno ædes Martis,
 Gallico bello vota, dedicata est à T. Quintio
 dum viro sacris faciundis. Tribus quatuor ⁵ ex
 novis civibus additæ; ⁶ Stellatina, Tromentina,
 Sabatina, Narniensis: exque ⁷ viginti quisque
 tribuum numerum explevere.

VI. De agro Pomptino ab L. Sicinio tribu-
 no plebis actum ad frequentiore jam popu-
 lum, mobilioremque ad cupiditatē agri quā
 fuerat. Et de Latino Hernicoque bello men-
 tio facta in senatu, majoris belli curā, quod
 U.c. 369. Etruria in armis erat, dilata est. Res ad Ca-
 a.C. 383. millum tribunum militum consulari potestate
 M. Fu- rediit. collegæ additi quinque, Ser. Cornelius
 rio Ca- Maluginensis, Q. Servilius Fidenas sextum,
 millo V. L. Quintius Cincinnatus, L. Horatius Pulvil-
 &c. Tr. lus, P. Valerius. Principio anni averse curæ
 Mil.

spicia interregis; & nulla ex
 parte pendebam ab auspiciis
 magistratuum anni præce-
 dentis: & si quid in his vi-
 tiis esset, nihil ad illa hoc
 vitium pertinere poterat.

⁵ Ex novis civibus] Vid.
 suprâ c. 4.

⁶ Stellarina, Tromentina]
 Stellatina tribus ab agro,
 sive campo Stellate dicta est,
 non eo qui in Campania, sed
 eo qui in Etruria fuit inter
 Capenam & Veios. Sabatina
 à Sabate lacu, qui itidem in

Etruria. Tromentina, à Tro-
 mento campo. Hæc omnia
 constant ex Festo. Tromen-
 tum campum volunt & ip-
 sum in Etruria fuisse. De
 nomine sequentis tribus am-
 bigitur. Narniensem alii;
 alii Arniensem legi volunt:
 & eam illi quidem à Nar-
 nia Umbriæ oppido, hi ab
 Arno Etruriæ fluvio dictam
 esse existimant.

⁷ Viginti quinque tribuum]
 Vid. suprâ II. 22.

hominum sunt à bello Etrusco: quòd fugientium ex agro Promptino agmen repente illatum in urbem attulit, Antiates in armis esse, Latinorumque populos juventutem submisisse ad id bellum: ¹ eo abnuentes publicum fuisse consilium, quòd non prohibitos tantummodo voluntarios dicerent militare ubi vellent. Desierant jam ulla contemni bella. itaque senatus diis agere gratias, quòd Camillus in magistratu esset. *Dictatorem quippe dicendum eum fuisse, si privatus esset: & collegæ fateri, regimen omnium rerum, ubi quid bellici terroris ingruat, in viro uno esse: sibi que destinatum in animo esse, Camillo submittere imperium; nec quicquam de maiestate sua detractum credere, quod maiestati ejus viri concessissent.* Collaudatis ab senatu tribunis, & ipse Camillus, confusus animo gratias egit. Ingens, inde ait, onus à populo Romano sibi, qui se dictatorem ² jam quartum creasset, magnam à senatu talibus de se judiciis ejus ordinis, maximum tam honoratorum collegarum obsequio injungi. Itaque si quid laboris vigiliarumque adjici possit, certantem secum ipsum, annisurum, ut ³ tanto de se consensu civitatis opinionem, quæ maxima sit, etiam constantem efficiat. Quod ad

Camillo regimen omnium rerum collega permissum.

¹ *Eo abnuentes*] Eâ ratione nitentes ut abnuerent...

² *Jam quartum*] Ter tantum dictator fuerat Camillus: nisi Livius velit hanc esse quasi quartam dictaturam, propterea quòd & illam deferendam ei fuisse, si privatus foret, dixerunt Patres; & ejus magistratus quamvis nomine caruerit, potestatem tamen vimque complexus est, quum regi-

men omnium rerum penes eum foret. Ceterum ne sic quidem satis decorè videtur Camillus quartam sibi dictaturam astogare. Omnino reponendum existimamus jam tertium.

³ *Tanto de se consensu civitatis*] Hæc absolute dicta intellige. Quum tantus sit de se consensus civitatis: quum cives tam unanimi consensu de se (Camillo) bene judicent.

A vj

U.C. 369. bellum atque Anziates attineat, plus ibi minarum, quam periculi esse. se tamen, ut nihil timendi, sic nihil contemnendi auctorem esse. Circumsederi urbem Romanam ad invidia & odio finitimorum: itaque & ducibus pluribus & exercitiis administrandam rempublicam esse. Te, inquit, P. Valeri, socium imperii consiliique legiones mecum adversus Anziam hostem ducere placet: te, Q. Servili, altero exercitu instructo paratoque in urbe castra habere, insentum, sive Etruria se interim, ut nuper, sive 4 nova hac cura, Latini atque Hernici, moverint. Pro certo habeo ita rem gesturum, ut patre, avo, teque ipso ac sex tribunatibus dignum est. Tertius exercitus ex 5 causariis senioribusque à L. Quirio scribatur, mœnibusque præsidio sit. L. Horatius, arma, tela, frumentum, 6 quæque belli alia tempora poscens, provideat. Te, Servi Corneli, præsidem hujus publici consilii, custodem religionum, comitorum, legum, rerum omnium urbanarum, collega facimus. Cunctis in partes muneris sui benignè pollicentibus operam, Valerius socius imperii lectus adjecit, M. Furium sibi pro dictatore, seque ei pro magistrato equitum futurum. Proinde quam opinionem de unico imperatore, eam spem de bello haberent. Se verò bene sperare Patres & de bello, & de pace, universaque republica, erecti gaudio fremunt: nec dictatore unquam opus fore reipublicæ, si tales viros in magistratu habeat, tam concordibus junctos animis, parere atque imperare juxta paratos, laudemque conferen-

4 Nova hac cura] Hi qui novam nobis sollicitudinem creant.

5 Causariis] Quibus, ob imbecillam valetudinem, vacatio militiæ esse debuisset.

6 Quæque belli alia] Quæque alia belli necessitas poscet. Nisi fortè hic locus videbitur aliquid celare vitii.

tes potiùs in medium, quàm ex communis ad se trahentes. U.C. 369.
a. C. 383.

VII. Justitio indicto, delectuque habito, Furius ac Valerius ad Satricum profecti; quò non Volscorum modò juventutem Antiates ex nova subole lectam, sed ingentem Latinorum Hernicorumque conciverant ex integerrimis diutinâ pace populis. itaque novus hostis veteri adjunctus commovit animos militis Romani. Quod ubi aciem jam instruenti Camillo centuriones renunciaverunt, turbatas militum mentes esse, sequiter arma capta, cunctabundosque & ¹ resistentes egressos castris esse: quin voces quoque auditas, cum censens hostibus singulos pugnatuuros, & aggre inermem tantam multitudinem, nedum armatam, sustineri posse; in equum insilit, & ante signa obversus in aciem, ordines interequitans, *Qua tristitia, milites, hac, qua insolita cunctatio est? Hostem, an me, an vos ignoratis? Hostis est. quid aliud quàm perpetua materia virtutis gloriæque vestræ? Vos contra, me duce, (ut Falerios Veiosque captos, & in capta patria Gallorum legiones cascas taceam) modò trigeminæ victoriæ triplicem triumphum ex his ipsis Volscis & Aëquis, & ex Estruria egistis. An me, quòd non dictator vobis sed tribunus signum dedi, non agnoscitis ducem? Neque ego maxima imperia in vos desidero: & vos in me nihil præter me ipsum intueri decet. neque enim dictatura mihi unquam animos fecit, ut ne exilium quidem ademit. Iidem igitur omnes sumus: & quum eadem omnia in hoc bellum afferamus quæ in priora attulimus, eundem eventum expectemus. Simul concurreritis, quod quisque didicit ac consuevit, faciet. Vos vincetis, illi fugient.*

Oratio
Camilli
ad milites

¹ Resistentes] Idemdem sistentes gradum.

U.C. 369.

A.C. 383.

Vincit

Volsces.

VIII. Dato deinde signo, ex equo defiluit, & proximum signiferum manu arreptum secum in hostem rapit, *infer miles*, clamitans, *signum*. quod ubi videre, ipsum Camillum, jam ad munera corporis senectâ invalidum, videntem in hostes, procurreunt pariter omnes, clamore sublato: *Sequere imperatorem*, pro se quisque clamantes. Emissum etiam signum Camilli jussu in hostium aciem ferunt, idque ut repetere-
retur, concitatos antesignanos. ibi primum pulsum Antiatem, terroremque non in primam tantum aciem, sed etiam ad subsidiarios perlatum. Nec vis tantum militum movebat excitata præsentia ducis, sed quod Volscorum animis nihil terribilius erat, quam ipsius Camilli fortè oblata species. ita quocumque se intulisset, victoriam secum haud dubiam trahebat. Maxime id evidens fuit, quum in lævum cornu prope jam pulsum, arrepto repente equo, cum scuto pedestri advectus, conspectu suo prælium restituit, ostentans vincentem ceteram aciem. Jam inclinata res erat, sed turbâ hostium & fuga impediabatur, & longâ cæde conficienda multitudo tanta fesso militi erat: quum repente ingentibus procellis fusus imber certam magis victoriam, quam prælium, diremit. Signo deinde receptui dato, nox insecuta, quietis Romanis, perfecit bellum. Latini namque & Hernici, relictis Volsceis, domos profecti sunt, malis consiliis pares adepti eventus. Volscei ubi se desertos ab eis videre, quorum fiduciâ rebellaverant, relictis castris, moenibus Satrici se includunt. quos primò Camillus vallo circumdare, & aggere atque operibus oppugnare est adortus. Quæ postquam nullâ eruptione impediri videt, minus esse animi ratus in hoste, quam ut in eo tam lentæ spei victoriam exspe-

staret; cohortatus milites, ne tanquam Veios oppugnantes in opere longinquo sese tererent, *U. C. 369*
2. C. 381. *victricem in manibus esse*; ingenti militum alacritate moenia undique aggressus scalis, oppidum cepit. Volsci abjectis armis se dediderunt.

IX. Ceterum animus ducis rei majori, Antio, imminebat. *id caput Volscorum, eam fuisse originem proximi belli.* Sed quia, nisi magno apparatu, tormentis machinisque, tam valida urbs capi non poterat; relicto ad exercitum collegâ, Romam est profectus, ut senatum ad excidendum Antium hortaretur. Inter sermonem ejus (credo rem Antiatem diuturniorem manere diis cordi fuisse) legati ab Nepete ac Sutrio auxilium adversus Etruscos petentes veniunt, brevem occasionem esse ferendi auxilii memorantes. eò vim Camilli ab Antio fortuna avertit. Namque quum ea loca opposita Etruriæ & velut claustra inde portæque essent, & illis occupandi ea, quum quid novi molirentur, & Romanis recuperandi tuendique cura erat. Igitur senatui cum Camillo agi placuit, ut omisso Antio bellum Etruscum susciperet. ¹ Legiones urbanæ, quibus Quintius præ fuerat, ei decernuntur. Quanquam expertum exercitum, assuetumque imperio, qui in Volscis erat, mallet, nihil recusavit: Valerium tantummodo

Bellum cum Etruscis. Sutrium obsidentibus.

¹ *Legiones urbanae, quibus Quintius præfuerat* Quintius præerat exercitui ex causariis senioribusque conscripto. Vid. suprà c. 6. Eum traditum esse Camillo, quum alter exercitus è junioribus validisque à Q. Servilio scriptus præstò esset, non est verisimile. Itaque hîc rescribendum videtur, quibus Q. Servilius præ-

fuerat. Tamen paulo infra Quintius, non Servilius, mittitur ad eum exercitum, quem Camillus in Volscis relinquebat. Itaque & aliam permutationem exercituum factam esse necesse est, ita ut Servilius præfuerit exercitui Quintiano, qui ad urbem retentus sit. Sic nodum hunc solvit J. Fr. Gronovius.

U. c. 369. imperii socium depoposcit. Quintius Horatius-
 a. c. 383. que ² successores Valerio in Volskis missi. Pro-
 fecti ab urbe Sutrium Furius & Valerius, par-
 tem oppidi jam captam ab Etruscis invenere;
 ex parte altera, interseptis itineribus, ægre op-
 pidanos vim hostium ab se arcentes. Quum Ro-
 mani auxilii adventus, tum Camilli nomen ce-
 leberrimum apud hostes sociosque, & in præsen-
 tia rem inclinatham sustinuit, & spatium ad opem
 ferendam dedit. Itaque diviso exercitu, Camil-
 lus collegam, eam in partem circumductis copiis
 quam hostes tenebant, moenia aggredi jubet:
 non tantâ spe scalis capi urbem posse, quàm ut
 averfis eò hostibus, & oppidanis jam pugnan-
 do fessis laxaretur labor, & ipse spatium intran-
 di sine certamine moenia haberet. Quod quum
 simul utrimque factum esset, ancepsque ter-
 ror Etruscos circumstaret, & moenia summâ
 vi oppugnari, & intra moenia esse hostem vide-
 rent; portâ se, quæ una fortè non obside-
 batur, trepidi uno agmine eiecere. Magna cæ-
 des fugientium & in urbe, & per agros est fa-
 cta. plures à Furianis intra moenia cæsi: Vale-
 riani expeditiores ad persequendos fuere: nec
 ante noctem, quæ conspectum ademit, finem
 cædendi fecere. Sutrio recepto, restitutoque
 sociis, Nepete exercitus ductus, quod per de-
 ditionem acceptum jam totum Etrusci habe-
 bant.

X. Videbatur plus in ea urbe recipiendâ
 laboris fore, non in eò solum quòd tota ho-
 stium erat, sed etiam quòd parte Nepesinorum
 prodente civitatem facta erat deditio. Mitti
 tamen ad principes eorum placuit, ut secernerent

² Successores Valerio in. Melius tamen videretur in
 Volskis missi. } Intellige Va- Volscos.
 leria, qui erat in Volskis.

se ab Etruscis, fidemque, quam implorassent ab Romanis, ipsi præstarent. Unde quum responsum allatum esset, nihil suæ potestatis esse, Etruscos moenia custodiasque portarum tenere; primò populationibus agri terror est oppidanis admotus: deinde, postquam deditiois quàm societatis fides sanctior erat, fascibus sarmen-
torum ex agro collatis ductus ad moenia exercitus, completisque fossis scalæ admotæ, & clamore primo impetuque oppidum capitur. Nepesinis inde edictum, ut arma ponant, parci-
que jussu inermi. Etrusci pariter armati atque inermes cæsi. Nepesinorum quoque auctores deditiois securi percussi, innoxie multitudini redditæ res, oppidumque cum præsidio relictum. Ita duabus sociis urbibus ex hoste receptis, victorem exercitum tribuni cum magna gloria Romam reducerunt. Eodem anno, ab Latinis Hernicisque res repetitæ, quæsitumque, cur per eos annos militem ex instituto non dedissent. Responsum frequenti utriusque gentis concilio est, *nec culpam in eo publicam, nec consilium fuisse, quòd suæ juventutis aliqui apud Volscos militaverint. eos tamen ipsos prævi consilii penam habere, nec quemquam ex his reducere esse. Militis autem non dati causam, terrorem assiduum à Volscis fuisse, quam pestem adhaerentem lateri suo tot super alia aliis bellis exhauriri nequisse.*¹ Quæ relata Patribus, magis tempus, quàm causam, non visa belli habere.

A Latinis Hernicisque res repetita.

U.C. 370.
a.C. 382.
A. Manlio II.
&c. Tr.
Mil.

XI. Insequenti anno, A. Manlio, P. Cornelio, T. & L. Quintiis Capitolinis, L. Papirio Cursore iterum, C. Sergio iterum, tri-

¹ *Quæ relata Patribus*] Hoc responsum relatum Patribus visum quidem est idoneam ac legitimam belli

causam præbere: sed ab eo tamen indicendo abstinere suavit tempus parum opportunum.

U.c. 370.
a. C. 381.

*Bellum
Volsicum.*

*M. Man-
lii prava
molitio-
nes.*

bunis consulari potestate, grave bellum foris;
gravior domi seditio exorta: bellum à Volsceis,
adjunctâ Latinorum atque Hernicorum defe-
ctione: seditio, unde minimè timeri potuit,
à patriciæ gentis viro, & inclytæ famæ, M.
Manlio Capitolino: qui nimius animi, quum
alios principes sperneret, uni invideret, exi-
mio simul honoribus atque virtutibus M. Furio,
ægre ferebat *solum cum in magistratibus, solum
apud exercitus esse; tantum jam eminere, ut iis-
dem auspiciis creatos, non pro collegis, sed pro
ministris habeat. quum interim, si quis verè asti-
mare velit, à M. Furio recuperari patria ex ob-
sisione hostium non potuerit, nisi à se prius Capito-
lium atque arx servata esset: Et ille, inter aurum
accipiendum Et spem pacis solutis animis, Gallos
aggressus sit; ipse armatos, capientesque arcem
depulerit: illius gloriæ pars virilis apud omnes mi-
lites sit, qui simul vicerint; suæ victoriæ neminem
omnium mortalium socium esse.* His opinionibus
inflato animo, ad hoc vitio quoque ingenii
vehemens & impotens, postquam inter Patres,
non quantum æquum censebat, excellere suas
opes animadvertit; ¹ primum omnium ex Pa-
tribus popularis factus, cum plebis magistrati-
bus consilia communicare; criminando Patres,
alliciendo ad se plebem, ² jam aurâ, non con-
silio ferri, famæque magnæ malle quàm bonæ
esse. & non contentus agrariis legibus, quæ
materia semper tribunis plebis seditionum fuif-

¹ *Primum omnium*] Id est, primus: & fortasse sic scripserat Livius. Ceterum quod hic traditur à nostro, Manlium primum è Patribus popularem factum, id non omni ex parte verum videtur. Dudum enim antè Sp. Cas-

sus, patricius, triumphalis, ter consul, popularibus sese actionibus jactaverat.

² *Jam aurâ, non consilio ferri*] Jam aurâ favoris popularis ferri, non consilio & ratione gubernari.

set; 3 fidem moliri coepit: *acriores quippe eris* U. c. 370.
a. C. 382.
alieni stimulos esse, qui non egestatem modo atque
ignominiam minentur, sed 4 nervo ac vinculis
corpus liberum territent. Et erat *eris alieni ma-*
gna vis, re damnosissimâ etiam divitibus, ædi-
ficando contracta. Bellum itaque Volscum,
 grave per se, oneratum Latinorum atque Her-
 nicorum defectione, in speciem causæ jacta-
 tum, ut major potestas quæreretur. Sed 5 nova
 consilia Manlii magis compulere senatum ad
 dictatorem creandum. Creatus A. Cornelius
 Cossus magistrum equitum dixit T. Quintium
 Capitolinum. A. Cor-
nelius
Cossus dō-
dictor.

XII. Dictator, etsi majorem dimicationem
 propositam domi quàm foris cernebat, tamen,
 seu quia celeritate ad bellum opus erat, seu
 victoriâ triumphoque dictaturæ ipsi vires se ad-
 diturum ratus, delectu habito, in agrum Pom-
 ptinum, quod à Volscis exercitum indictum au-
 dierat, pergit. Non dubito, præter satieta-
 tem, tot jam libris assidua bella cum Volscis
 gesta legentibus, illud quoque succursurum,
 (quod mihi percensenti propiores temporibus
 harum rerum auctores miraculo fuit) unde
 toties victis Volscis & Æquis suffecerint mi-
 lites. quod quum ab antiquis tacitum præter-
 missumque sit, cujus tandem ego rei præter
 opinionem, quæ sua cuique conjectanti esse
 potest, auctor sim? Simile veri est, aut inter-
 vallis bellorum, sicut nunc in delectibus sit

Unde
 Volscis &
 Æquis to-
 ties victis
 suffecerint
 milites.

3 *Fidem moliri*] Labefa-
 ctare creditarum pecunia-
 rum jura; solutionisque ne-
 cessitatem.

4 *Nervo*] Nervus est vin-
 culi lignei genus, in quod
 pedes arctabantur. In ner-

vum ac vincula conjicieban-
 tur debitores à creditoribus
 suis, si illis addicti à iudice
 fuissent. *quasi Anglie stocks*

5 *Nova consilia*] Consi-
 lia novandarum rerum.

U. c. 370.
a. C. 382.

Romanis, aliâ atque aliâ subole juniorum ad bella instauranda toties usos esse: aut non ex iisdem semper populis exercitus scriptos, quam eadem semper gens bellum intulerit: aut innumerabilem multitudinem liberorum capitum in eis fuisse locis, ¹ quæ nunc, vix seminario exiguo militum relicto, servitia Romana ab solitudine vindicant. Ingens certè, (quod inter omnes auctores convenit) quanquam nuper Camilli ductu atque auspicio accisæ res erant, Volscorum exercitus fuit. ad hoc Latini Hernicique accesserant, & Cireeiensium quidam, & coloni etiam à Velitris. Romanus dictator, castris eo die positis, postero quum auspiciatò prodisset, hostiâque cæsâ pacem deum adorasset; lætus ad milites, jam arma ad ² propositum pugnæ signum, sicut edictum erat, luce primâ capientes processit: *Nostra victoria est, milites*, inquit, *si quid dii vatesque eorum in futurum vident. itaque, ut decet certæ spei plenos, & cum imparibus manus conferturos, pilis ante pedes positis, gladiis tantum dextas armemus. ne procurri quidem ab acie velim, sed obnixos vos stabili gradu impetum hostium excipere. Ubi illi vana injecerint missilia, & effusi stantibus vobis se intulerint, tum micens gladii, & veniat in mentem unicuique, deos esse, qui Romanum adjuvent; deos, qui secundis avibus in prælium miserint. Tu, T. Quirî, equitem intentus ad primum initium moti certaminis teneas. ubi hæreere jam aciem collato pede videris, tum*

Dictatoris oratio ad milites.

¹ *Quæ nunc... servitia*] *gnum*] Signum illud erat Quæ nunc id solum vetat sagum coccineum, quod supra prætorium, sive tabernaculum imperatoris, expandebatur. Plut. in Fab. deserta ac sola esse, quod ea servi Romanorum frequentent.

² *Propositum pugnæ si-*

*terrorem equestrem occupatis alio pavore infer, U. c. 370.
inventusque ordines pugnantium dissipat. Sic eques, a. c. 382.
sic pedes, ut præceperat, pugnant: nec dux le-
giones, nec fortuna fefelicit ducem.*

XIII. Multitudo hostium ¹ nulli rei præter- ^{Vid. Volsci.}
quam numero freta, & oculis utramque me-
tens aciem; temere prælium iniit, temere omi-
sit. Clamore tantum, missilibusque telis, & pri-
mo pugnae impetu ferox, gladios, & collatum
pedem, & vultum hostis ardore animi mican-
tem ferre non potuit. Impulsa frons prima, &
trepidatio subsidiis illata, & suum terrorem
intulit eques: rupti inde multis locis ordines,
motaque omnia, & fluctuanti similis acies erat.
deinde, postquam cadentibus primis, jam ad
se quisque perventuram cædem cernebat, ter-
ga vertunt. Instare Romanus: &, donec ar-
mati confertique abibant, peditum labor in
persequendo fuit: postquam jactari arma pas-
sum, fugaque per agros spargi aciem hostium
animadversum est; tum equitum turmae emis-
sa, ² dato signo, *ne in singulorum morando cæde
spatium ad evadendum interim multitudini darent.
satis esse missilibus ac terrore impediri cursum,
obsequitandoque agmen teneri, dum assequi pedes
& ³ justâ cæde conficere hostem posset.* Fugæ se-
quendique non ante noctem finis fuit: capta
quoque ac direpta eodem die castra Volscor-
um, prædaque omnis, præter libera corpora,
militi concessa est. Pars maxima captivorum ex
Latinis atque Hernicis fuit: nec hominum de
plebe, ut credi posset mercede militasse, sed

¹ Nulli rei . . . freta] Rescribi jubet Gronovius, *nullâ rei.*

² Dato signo] Vid. not. 2. ad c. 36. l. V. & 1. ad II. 20.

³ Justâ cæde] Plenâ cæde, quæ non carperet hostem, sed conficeret. Vid. not. 5. ad I. 4.

B.C. 370.
a.C. 382.

principes quidam juventutis inventi; 4 manifesta fides, publicâ ope Volscos hostes adjutos. Circeiensium quoque quidam cogniti, & coloni à Velitris: Romamque omnes missi, percunctantibus primoribus Patrum, eadem, quæ dictatori, defectionem sui quisque populi haud perplexè indicavere.

Manlia-
na sedi-
tio.

XIV. Dictator exercitum in stativis tenebat, minimè dubius bellum cum his populis Patres jussuros: quum major domi exorta moles coëgit acciri Romam eum, gliscente in dies seditione, quam solito magis metuendam auctor faciebat. non enim jam orationes modò Manlii, sed facta popularia in speciem, tumultuosa eadem, quâ mente fierent, 1 intuenda erant. Centurionem, nobilem militaribus factis, 2 judicatum pecuniæ quum duci vidisset, medio foro cum caterva sua accurrit, & manum iniecit: vociferatusque de superbia Patrum, ac crudelitate foeneratorum, & miseriis plebis, virtutibus ejus viri fortunaque, *Tum verò ego, inquit, nequicquam hac dextrâ Cæpitoliū arcemque servaverim, si civem commilitonemque meum, tanquam Gallis victoribus captum, 3 in servitutem ac vincula duci videam.* Inde rem

4 *Manifesta fides*] Quod manifestum argumentum erat.

1 *Intuenda*] Lege cum Gronovio *intuenti*: id est, si quis intueretur, quâ mente fierent.

2 *Judicatum pecuniæ*] Pecuniæ creditæ, nec solutæ nomine damnatum. Judicatis autem pecuniæ triginta dies dabantur, conquirendæ pecuniæ causâ quam dissolverent. Quibus elapsis, nisi

dissolverant, addicebantur creditori. Quum igitur hic centurio statim duci dicitur, intelligendum est eum non modò judicatum, sed etiam addictum fuisse.

3 *In servitutem ac vincula duci*] Addictus creditori debitor sexaginta dies habebatur in vinculis. Ac, nisi interea pactus foret, capite pœnas dabat, aut trans Tiberim peregre venum ibat.

creditori palam populo solvit, 4 librâque & ære U.C. 376.
A.C. 382.
liberatum emittit, deos atque homines obte-
stantem, ut *M. Manlio liberatori suo, parenti
plebis Romanæ, gratiam referant.* Acceptus ex-
templo in tumultuosam turbam, & ipse tumult-
tum augebat, cicatrices acceptas Veienti, Gal-
lico, aliisque deinceps bellis, ostentans. *Se mi-
litansem, se restituentem everfos penates, 5 mul-
tiplici jam sorte exsolutâ, mergentibus semper sor-
tem usuris, obrutum fœnore esse. Videre lucem, fo-
rum, civium ora, M. Manlii operâ: omnia paren-
tum beneficia ab illo se habere: illi devovere cor-
poris, vitæque, ac sanguinis quod superfit. quodcum-
que sibi cum patria, penatibus publicis ac privatis
juris fuerit, id cum uno homine esse.* His vocibus
instincta plebes quum jam unius hominis esset,

4 Librâ... & ære libe-
ratum emittit] Ex iis quæ
suprà annotavimus, patet
magnam in nexos credito-
ribus fuisse potestatem, nec
herili absumilem. Ut igitur
liberaretur ille centurio pec-
uniæ judicatus, mancipa-
tionem quamdam fieri oport-
tebat, quâ suum in debito-
ris corpus dominium credi-
tor in Manlium transferret,
qui cum deinde emitteret,
sive manumitteret. Optimo
autem & plenissimo jure
dominium in accipientem
transferebatur, quum per
æs & libram venditio fie-
ret, hoc nimirum ritu. Ad-
erat libripens, qui libram
tenebat manu: aderant quin-
que testes, cives Romani,
puberes. Emptor nummum
æreum tenens, ita dicebat:
Hunc ego hominem ex jure

Quiritium meum esse aio,
isque mihi emptus est hoc
ære æneâque librâ. Deinde
æreo nummo percutiebat li-
bram, indeque æs ei dabat,
à quo mancipio accipiebat,
quasi pretii loco. Hæc au-
tem consuetudo inde ducta
erat, quod veteres Romani,
quum nondum æs signatum
haberent, posteaque etiam
quum assibus libralibus ute-
rentur, appendebant æs,
non numerabant.

5 Multiplici jam sorte]
Exsolutâ jam per usuras eâ
pecuniæ summâ, quæ mul-
tis partibus exsuperaret sor-
tem, sive id quod debiti ca-
put erat; usuris sese semper
supra sortem quodammodo
coacervantibus, eamque
quasi deprimentibus, ac ve-
tantibus emergere.

V. c. 370. addita alia commotioris ad omnia turbanda
 a. C. 382. consilii res. Fundum in Veienti, caput patri-
 monii, ⁶ subjecit præconi: *Ne quem vestrum,*
inquit, Quirites, donec quicquam in re mea su-
pererit, judicatum additumve duci patiar. Id
 verò ita accendit animos, ut per omne fas ac
 nefas secuturi vindicem libertatis viderentur.
 Ad hoc domi, concionantis in modum, ser-
 mones pleni criminum in Patres: inter quos
⁷ quum, omisso discrimine, vera an vana jace-
 ret, ⁸ thesauros Gallici auri occultari à Patribus
 jecit: *nec jam possidendis publicis agris contentos*
esse, nisi pecuniam quoque publicam avertant.
Ea res si palam fiat, exsolvi plebem ære alieno pos-
se. Quæ ubi objecta spes est, enimvero indi-
 gnum facinus videri, quum conferendum ad
 redimendam civitatem à Gallis aurum fuerit,
⁹ tributo collationem factam: idem aurum ex
 hostibus captum in paucorum prædam cessisse.
 Itaque ¹⁰ exsequebantur quærendo ubi tantæ
 rei furtum occultaretur: differenteque, & tem-

⁶ Subjecit præconi] Præ-
 conis voce venditorem proponi
 jussit.

⁷ Quum, omisso discrimine]
 Quum jaceret multa, omisso
 discrimine, vera an vana,
 supple, jaceret. Omisit Li-
 vivus vocem multa, vel aliam
 aliquam similem, ob eam
 causam, quòd hæ voces ve-
 ra an vana vicinæ sunt ver-
 bo jaceret, à quo & ipsæ
 reguntur.

⁸ Thesauros Gallici auri]
 Fortasse huic criminationi
 ansam præbuerat aurum
 quod Gallis ereptum erat,
 sub Jovis sella positum: qua

de re vid. suprâ V. 50. Id
 enim vulgò notum non fuisse,
 admodum verisimile
 est, sed primores Patrum
 rem inter se silentio pressis-
 se. Unde liberior dabatur
 Manlio facultas arguendi
 Patres illud aurum in suam
 prædam vertisse.

⁹ Tributo collationem fa-
 ctam] Suprà V. 50. scripsit
 Livius à matronis collatum
 aurum, ut summa partæ
 mercedis Gallis confieret;
 nullâ tributi mentione fa-
 ctâ.

¹⁰ Exsequebantur] Vid.
 not. 2. ad III. 20.

pore

pore suo se indicaturum dicente, ceteris omis-
 sis, eò versæ erant omnium curæ: apparebatque
 nec veri indicii gratiam mediam, nec falsi offen-
 sionem fore.

XV. Ita suspensis rebus dictator accitus ab
 exercitu, in urbem venit. postero die senatu
 habito, quum satis periclitatus voluntates ho-
 minum, discedere senatum ab se vetuisset; sti-
 patus eâ multitudine, sellâ in comitio positâ,
 viatorem ad M. Manlium misit: qui dictatoris
 jussu vocatus, quum signum suis dedisset adese-
 se certamen, agmine ingenti ad tribunal venit.
 Hinc senatus, hinc plebs, suum quisque in-
 tuentes ducem, velut in acie constiterant. Tum
 dictator, silentio facto, *Utinam*, inquit, *mihi*
Patribusque Romanis ita de ceteris rebus cum ple-
be conveniat, quemadmodum quod ad te atti-
net, eamque rem, quam de te sum quæsiturus,
conventurum satis confido. Spem factam à te civi-
tati video, ¹ fide incolumi, ex thesauris Galli-
cis, quos primores Patrum occultent, creditum
solvi posse. Cui ego rei tantum abest ut impedi-
mento sim, ut contra te, M. Manli, adhorter,
liberes senore plebem Romanam, & istos incu-
bantes publicis thesauris ex præda clandestina
evolvas. Quod nisi facis, siue ut & ipse in parte
prædæ sis, siue quia vanum indicium est; in vin-
cula te duci jubebo, nec diutius patiar à te multi-
tudinem fallaci spe concitari. Ad ea Manlius, Nec
se fefellisse, ait, non adversus Volscos toties ho-
stes, quoties Patribus expediat, nec adversus La-
tinios Hernicosque, quos falsis criminibus in arma
agant, sed adversus se ac plebem Romanam dicta-
sorem creatum esse. Jam, omisso bello, quod si-

¹ Fide incolumi } Ita ut mutuum dedissent, amitte-
 reditores nihil ex eo, quod reat.

U.C. 370. *mulatum sit, in se impetum fieri: jam dictatorem*
 a.C. 382. *profiteri patrocinium facinatorum adversus ple-*
bem: jam sibi ex favore multitudinis crimen &
perniciem quari. Offendit, inquit, te, A. Cor-
neli, vosque Patres Conscripti, circumfusa tur-
ba lateri meo. Quin eam diducitis à me singuli ve-
stris beneficiis, ² intercedendo, eximendo de ner-
vo cives vestros, prohibendo iudicatos addictosque
duci; ex eo quod affluit opibus vestris, sustinendo
necessitates aliorum? Sed quid ego vos, de vestro
impendatis, horror? ³ Sortem aliam ferre, de ca-
pite deducite quod usuris pernumeratum est: jam
nihilo mea turba, quam ullius, conspectior erit.
At enim, quid ita solus ego cedium curam ago? Ni-
hilo magis, quod respondeam, habeo, quam si
quaras, quid ita solus Capitolium arceumque ser-
vaverim. Et tum universis, quam potui, opem
tulì, & nunc singulis feram. Nam quod ad thesa-
uros Gallicos attinet, rem suapte naturâ facilem,
difficilem interrogatio facit. Cur enim quaritis
quod scitis? cur quod in sinu vestro est, excuti ju-
betis potius, quam penatis? nisi aliqua fraus su-
best. Quo magis argui prestigias jubetis vestras,
eo plus vereor ⁴ ne abstuleritis observantibus etiam
oculos. Itaque non ego, vobis ut indicem prædas

² Intercedendo] Spondendo, fidejubendo. Sic Cic. fecundâ Phil. n. 45. *Tantum anim se pro te intercessisse.*

³ Sortem aliam ferre] Hæc verba lucem à proximè sequentibus mutantur. Si enim de capite deduxeris, quod usuris pernumeratum est, fors alia erit; tanto nempe minor, quantum usuris solutum fuerit. Multi libri habent sortem aliquam;

quod interpretatur Gronovius, forte tandem aliquâ contenti estote, nec eam renovate semper anatocismis, addendo ad sortem usuras non expensas.

⁴ Ne abstuleritis observantibus etiam oculos] Ne tantâ arte furta vestra occultetis, ut fallatis oculos etiam eorum, qui rem diligentius observare velint. Auferte oculos propriè dici-

vestras, sed vos id cogendi estis, ut in medium U.C. 370.
proferatis. a. C. 382.

XVI. Quum mittere ambages dictator juberet, & aut ¹ peragere verum indicium cogeret, aut fateri facinus insimulati falso crimine senatûs, ² oblataque vani furti invidiæ; negantem arbitrio inimicorum se locuturum, in vincula duci jussit. Arreptus à viatore, *Aspicer*, inquit, *optime maxime, Junoque Regina, ac Minerva, ceterique dii deaque qui Capitolium arcemque incolitis, siccine vestrum militem ac præsidem finitis vexari ab inimicis? Hæc dextra, quâ Gallos fudi à delubris vestris, jam in vinculis & catenis erit? Nullius nec oculi, nec aures indignitatem ferebant. Sed* ³ *invicta sibi quædam patientissima justî imperiî civitas fecerat: nec adversus dictatoriam vim aut tribuni plebis, aut ipsa plebs, attollere oculos aut hiscere audebant. Conjecto in carcerem Manlio,* *Manlius*
fatis constat magnam partem plebis vestem mu- *in carce-*
tasse, multos mortales capillum ac ⁴ *barbam* *rem mis-*
promississe, obversaramque vestibulo carceris *sus.*
mœstam barbam. Dictator de Volscis triumphavit: invidiæque magis triumphus quàm gloriæ fuit. quippe domi, non militiæ, parum

tur de præstigatoribus, qui fallunt oculos spectantium. Bene igitur hoc verbo utitur Livius, quum suprà præstigiæ mentionem locerit.

¹ *Peragere verum indicium*] Absolvere cœptum indicium; idque verum probare.

² *Oblataque vani furti invidiæ*] Ex vocati in invidiam senatûs vanâ & nullis argumentis nixâ furti criminatione.

³ *Invicta sibi quædam... fecerat*] Itâ verebatur quædam imperia; ut eorum vim sibi ipsa invictam faceret.

⁴ *Barbam promississe*] Non radebant quidem barbam veteres Romani, teste ipso Livio, suprà V. 41. sed tamen eam attondere aliquatenus & componere soliti erant; in luctu neglectam promissamque fluere fuebant. Vid. suprà II. 23.

B ij

V.C. 370. *eum; actumque de cive, non de hoste, fremebant: unum defuisse tantum superbiæ, quod non M. Manlius ante currum sit ductus.* Jamque haud procul seditione res erat: cujus leniendæ causâ, postulante nullo, largitor voluntarius repente senatus factus, ⁵ Satricum coloniam duo millia civium Romanorum deduci jussit: bina jugera & semisses agri assignati. Quod quum & parvum, & paucis datum, & mercedem esse prodendi M. Manlii interpretarentur, remedio irritatur seditio. Et jam magis insignis sordibus ⁶ & facie reorum turba Manliana erat: amotusque post triumphum abdicatione dictaturæ terror & linguam & animos liberaverat hominum.

Querela ad multitudinem de proditio Manlio.

XVII. Audiebantur itaque propalam voces exprobrantium multitudini, *quod defensores suos in precipitem semper locum favore tollat, deinde in ipso discrimine periculi destituat.* Sic Sp. Cassium in agros plebem vocantem, sic Sp. Maelium ab ore civium famem suis impensis propulsantem, oppressos: sic M. Manlium, mersam & obrutam fenore partem civitatis in libertatem ac lucem extrahentem, proditum inimicis. Saginare plebem populares suos, ut jugulentur. Hocine patendum fuisse, si ad nutum dictatoris non responderet vir consularis? Fingerent mentitum antè, atque ideo non habuisse quod tum responderet: cui servo unquam mendacii pœnam vincula fuisse? Non obversatam esse memoriam noctis illius, quæ penè ultima atque æterna nomini Romano fuerit? non speciem agminis Gallorum, per ¹ Tarpeiam

[Satricum] Lege Sutrium.

⁶ Et facie reorum] Et habitu mœsto, sordidato, squalido, qualis reorum esse solebat. Livius. infra

VIII. 37. eodem sensu eademque formâ dixit *specie reorum.*

[Tarpeiam rupem] Saxum Capitolini montis, cui no-

rupem scandentis ? non ipsius M. Manlii, quatem U.C. 370.
eum armatum ; plenum sudoris ac sanguinis , ipso a.C. 381.
penè Jove erepto ex hostium manibus , vidissent ?
Selibrisne farris gratiam servatori patriæ rela-
tam ? & , quem prope cælestem , cognomine certè
Capitolino Jovi parem fecerint , eum pati vinctum
in carcere , in tenebris , obnoxiam carnificis ar-
bitrio ducere animam ! Adeo in uno omnibus satis
auxilii fuisse ; nullam opem in tam multis uni
esse. Jam ne nocte quidem turba ex eo loco
dilabebatur , refracturosque carcerem mina-
bantur : quum remisso eo quod erepturi erant ,
ex senatusconsulto Manlius vinculis liberatur. *Manlius*
quo facto non seditio finita , sed dux seditioni *ex carcere*
datus est. Per eosdem dies Latinis & Herni- *educitur.*
cis , simul ² colonis Circeiensibus , & à Veli-
tris , purgantibus se Volsci crimine belli , cap-
tivosque repetentibus , ut suis legibus in eos
animadverterent , tristitia responsa reddita : tri-
stiora colonis , quòd cives Romani patriæ op-
pugnandæ nefanda consilia iniissent. Non ne-
gatum itaque tantum de captivis ; sed , ³ in
quo ab sociis tamen temperaverant , denuncia-
tum senatûs verbis , facerent propere ex ur-
be , ab ore atque oculis populi Romani , ne
nihil eos legationis jus , externo non civi com-
paratum , tegetet.

XVIII. Recrudescente Manlianâ seditione ,
 sub exitu anni comitia habita , creatique tri-
 buni militum consulari potestate ex Patribus

men à Tarpeia virgine , quæ etiam à Velitris , & rursus
 ibi sepulta erat. Vid. Plur. c. 13.

in Rom. ³ In quo ab sociis tamen
² Colonis Circeiensibus , & temperaverant] Quibus ver-
 à Velitris] Circeiensibus & bis minisque erga socios ,
 Veliternis. Eodem modo lo- Latinos Hernicosque , licet
 cutus est suprâ Livius , hoc noxios & jure increpitos ,
 ipso libro , c. 12. & coloni tamen abstinerant.

V.C. 371.
a.C. 381.
Ser. Cornelio III.
&c. Tr.
Mil.

Ser. Cornelius Maluginensis tertium, P. Valerius Potitus iterum, ¹ M. Furius Camillus quintum, Ser. Sulpicius Rufus iterum, C. Papirius Crassus, T. Quintius Cincinnatus secundum. Cujus principio anni, & Patribus & plebi peropportune externa pax data: plebi, quod non advocata delectu spem cepit, dum tam potentem haberet ducem, foenoris expugnandi: Patribus, ne quo externo terrore avocarentur animi ab sanandis domesticis malis. Igitur quum pars utraque acrior aliquanto coorta esset, ² jam in propinquum certamen aderat: & Manlius, advocata domum plebe, cum principibus novandarum rerum interdium nocturne consilia agit, plenior aliquanto animorum irarumque, quam antea fuerat. Iram accenderat ignominia recens in animo ad contumeliam inexperto: spiritus dabat, quod nec ausus esset idem in se dictator, quod in Sp. Maelio Cincinnatus Quintius fecisset; & vinculorum suorum invidiam non dictator modo abdicando dictaturam fugisset, sed ne senatus quidem sustinere potuisset. His simul inflatus exacerbatusque, jam per se accensos incitabat plebis animos: *Quousque tandem ignorabitis vires vestras, quas natura ne belluas quidem ignorare voluit? Numerate saltem quot ipsi sitis, quot adversarios habeatis. Si singuli singulos aggressuri essetis, tamen acrius crederem vos pro libertate, quam illos pro dominatione certaturos.* ³ Quos enim clientes circa singulos fuistis patronos; tot

Oratio
feditiosa
Manlii.

¹ M. Furius Camillus quintum] Lege sextum.

² Jam in propinquum certamen aderat: & Manlius] In propinquum tempus. Sed melius videretur, relictis tribus vocibus parum neces-

fariis, legere cum Gronovio: Quum pars utraque acrior aliquanto coorta esset in propinquum certamen, Manlius.

³ Quot enim] Ante hæc verba suppleri opus est ex

nunc adversus unum hostem eritis. Ostendite modò bellum; pacem habebitis. Videant vos paratos ad vim; jus ipsi remittens. Audendum est aliquid universis, aut omnia singulis patienda. Quoniam me circumspicietis? Ego quidem nulli vestrum deero. ne fortuna mea desit, videte. Ipse vindex vester, ubi visum inimicis est, nullus repente fui: & vidistis in vincula duci universi cum, qui à singulis vobis vincula depuleram. Quid sperem, si plus in me audeant inimici? an exitum Cassii Malique expectem? Bene facitis, quòd abominamini: dii prohibebunt hæc. sed nunquam propter me de cælo descendent. Vobis dent mentem oportet, ut prohibeatis: sicut mihi dederunt armato rogatoque, ut vos à barbaris hostibus, à superbis defenderem civibus. Tam parvus animus tanti populi est, & ut semper vobis auxilium adversus inimicos satis sit; nec ullum, nisi quatenus imperari vobis sinatis, certamen adversus Patres noritis? Nec hoc naturâ insitum est, sed usû possidemini. Cur enim adversus externos tantum animorum geritis, ut imperare illis æquum censeatis? Quia consuevistis cum eis pro imperio cessare; adversus hos tensare magis, quàm tueri libertatem. Tamen, qualescunque duces habuistis, qualescunque ipsi fuistis, omnia adhuc, quantacunque petistis, obtinuistis, seu vi, seu fortunâ vestrâ. Tempus est jam majora conari. Experimini modò & vestram felicitatem, & me (ut

U.C. 371.
2.C. 381.

sensu integrum orationis membrum, quale esset hoc: sed longè aliter res se habet: longè alia vobis dimicandi conditio proposita est. Quot enim...

4 Ut semper vobis auxilium] Ut nihil aliud desideretis adversus inimicos,

quàm auxilium, quo à vobis eorum vim & injurias arceatis, nec unquam adversus Patres certetis, nisi de terminis illorum in vos imperio statuendis: quum hoc vobis potius propositum esse debeat, ut ipsi illis imperetis.

B iiij

U. C. 371. spero) feliciter expertum. Minore negotio, qui
 a. C. 381. imperet Patribus, imponetis, quam, qui resisterent imperantibus, imposuistis. Solo æquandæ sunt dictaturæ consulatusque, ut caput astollere Romana plebes possit. Proinde adeste, prohibete jus de pecuniis dici. Ego me patronum profiteor plebis, quod mihi cura mea & fides nomen induit. Vos si quo insigni magis imperii honorisve nomine vestrum appellabitis ducem, eo utemini potentiore ad obtinenda ea quæ vultis. Inde de regno agendi ortum initium dicitur: sed nec cum quibus, nec quem ad finem consilia pervenerint, sat planum traditur.

Senatus
 de coer-
 cendo
 Manlio
 agitat.

XIX. At in parte altera senatus de ¹ secessione, in domum privatam, plebis, fortè etiam in arce positam, ² & imminenti mole libertati, agitat. Magna pars vociferantur, Servilio Ahala opus esse, qui non in vincula duci jubendo irriteret publicum hostem, sed unius jacturæ civis finiat intestinum bellum. Decutitur ad leniorem verbis sententiam, vim tamen eandem habentem; ³ *Ut videant magistratus, ne quid ex perniciosis consiliis M. Manlii respublica detrimenti capiat.* Tum tribuni consulari potestate, tribunique plebei (⁴ nam & quia eundem & suæ potestatis, quem libertatis omnium finem cernebant, Patrum auctoritati se dederant) hi tum omnes, quid opus facto sit, consultant. Quum præter vim & cædem nihil cuiquam occurreret, eam autem ingentis di-

¹ Secessione] Hæc est invidiosa & atrox appellatio, quæ defectionem notat, & apta debiti legibus & magistratibus obsequii jura.

² Et imminenti mole libertati] Et periculo, quod im-

mineret libertati.

³ Ut videant magistratus] Vid. suprâ l. III. c. 4.

⁴ Nam & quia] Dele supervacuam voculam & : vel potius lege nam & hi, nempe tribuni plebis, quia . . .

unicationis fore appareret; tum M. Mænius & U.C. 371.
a.C. 381.
 Q. Publilius tribuni plebis, *Quid Patrum* &
plebis certamen facimus, quod civitatis esse ad-
versus unum pestiferum civem debet? Quid cum
plebe aggredimur eum, quem per ipsam plebem
tutius aggredi est, ut suis ipse oneratus viribus
ruat? Diem dicere ei, nobis in animo est. nihil
minus populare quàm regnum est. Simul multitu-
do illa non secum certari viderint, & ex 5 advo-
catis iudices facti erunt, & accusatores de ple-
be, patricium reum insuebuntur, & regni cri-
men in medio; nulli magis, quàm libertati fave-
bunt suæ.

XX. Approbantibus cunctis, diem Manlio *Manlio*
dies dicitur à Tr.
Pl.
 dicunt. quod ubi est factum, primò commota
 plebs est, utique postquam sordidatum reum
 viderunt, nec cum eo non modò Patrum
 quemquam, sed ne cognatos quidem aut affi-
 nes, postremò ne fratres quidem A. & T. Man-
 lios: quod ad eum diem nunquam usu venisset,
 ut in tanto discrimine non & proximi vestem
 mutarent. Appio Claudio in vincula ducto, C.
 Claudium inimicum, Claudiamque omnem gen-
 tem sordidatam fuisse. consensu opprimi popularem
 virum, quòd primus à Patribus ad plebem dese-
 cisset. Quum dies venit, quæ, præter coetus
 multitudinis, seditiosasque voces, & largi-
 tionem, & fallax indicium, pertinentia pro-
 priè ad regni crimen, ab accusatoribus objecta
 sint reo, apud neminem auctorem invenio. nec
 dubito haud parva fuisse, quum damnandi mo-
 ra plebi non in causa, sed in loco fuerit. Il-
 lud notandum videtur, ut sciant homines, quæ
 & quanta decora foeda cupiditas regni, non
 ingrata solùm, sed invisa etiam reddiderit. Ho-

5 Advocatis] Vid. not.
 2. ad. II. 44.

2. Non ingrata solùm, ...
 reddiderit] Non solùm fave-

N. C. 371.
A. C. 381.

mines prope quadringentos produxisse dicitur; quibus sine fœnore ² expensas pecunias tulisset, quorum bona venire, quos duci addictos prohibuisset. ad hæc; ³ decora quoque belli non commemorasse tantum, sed protulisse etiam conspicienda; spolia hostium cætorum ad triginta, dona imperatorum ad quadraginta; in quibus insignes duas ⁴ murales coronas, civicas octo. ad hæc servatos, ex hostibus cives produxisse, inter quos ⁵ C. Servilium magistrum equitum absentem nominatum. &; quum ea quoque quæ bello gesta essent, pro fastigio rerum, oratione etiam magnificâ facta dictis æquando, memorasset; nudasse pectus insigne cicatricibus bello acceptis; & identi-

tu gratiæ iis debitæ privaverit. *Ingratum hic sumitur nudatum pro eo cui gratia non persolvitur.*

² *Expensas pecunias tulisset*] Pecuniam dedisset. *Expensum ferre est in tabulas accepti & expensi referre, quasi datum ac solutum: sive, ut habet Afcon. in IIIam contra Verrem, scribere se pecuniam dedisse. Sumitur simpliciter pro solvere, dare pecuniam.*

³ *Decora quoque belli*] De his Manlii decoribus agit quoque Plinius, Hist. Nat. l. VII. c. 28. In quibusdam dissentit à Livio, quædam addit, quæ nosse operæ pretium sit. *Ante decimum septimum annum, inquit, binaceperat spolia. Primus omnium eques coronam murali acceperat, VI. civicas, XXXVI. dona: XXIII.*

cicatrices adverso corpore exceperat: P. Servilium magistrum equitum servaverat, ipse vulneratus humerum ac femur.

⁴ *Murales coronas*] *Muralis erat corona, quâ donabatur ab imperatore, qui primus murum subiisset, inque oppidum hostium pervim ascendisset. Idcirco quasi muri pinnis decorata erat. Fieri ex auro solebat. Civica corona appellabatur, quam civis civi, à quo servatus erat in prælio, testem vitæ salutisque perceptæ dabat. Ea fiebat è fronde quærna, vel iligneâ.*

⁵ *C. Servilium magistrum equitum*] Qui magister equitum fuerat, Camillo dictatore, sexto ante anno. Vid. suprâ c. 2. Plinius cum vocat P. Servilium.

dem Capitolium spectans, Jovem deosque alios U. C. 371.
devocasse ad auxilium fortunatum iuvarum : a. C. 381.
precatusque esse, ut, quam mentem sibi Ca-
pitolinam arcem protegenti ad salutem populi
Romani dedissent, eam populo Romano in suo
discrimine darent : & orasse singulos universos-
que, ut Capitolium atque arcem intuentes,
ut ad deos immortales versi, de se judicarent.
In Campo Martio quum ⁶ centuriatim populus
citaretur, & reus ad Capitolium manus ten-
dens, ab hominibus ad deos preces avertis-
set ; apparuit tribunis, nisi oculos quoque ho-
minum liberassent ab tanti memoria decoris,
nunquam fore in præoccupatis beneficio ani-
mis verò crimini locum. Ita predicta die, in
Petelinum lucum ⁷ extra portam Flumenta-
nam, unde conspectus in Capitolium non es-
set, concilium populi indictum est. ibi crimen *Damn-*
valuit, & obstinatis animis triste iudicium, in-*uit.*
visumque etiam iudicibus factum. Sunt qui per-
duumviros, qui de perduellione anquirent,
creatos, auctores sint damnatum. Tribuni de
saxo Tarpeio dejecerunt : locusque idem in uno
homine & eximia gloriæ monumentum, & pœ-
næ ultimæ fuit. Adjectæ mortuo notæ sunt :
publica una, quod, quum domus ejus fuisset,
ubi nunc ⁸ ædes atque officina Monetæ est, la-
tum ad populum est, ne quis patricius in arce,
aut Capitolio habitaret : gentilitia altera, quod

⁶ Centuriatim] Iudicium
perduellionis centuriatis co-
mitiis exercebatur. Aliud
exemplum existat apud no-
strum, l. XLIII. c. 16.

⁷ Extra portam Flumenta-
nam] Lege, extra portam
Numentanam, sive Nomen-
tanam, quæ porta à Capi-

tolio, remotissima fuit.

⁸ Ædes atque officina
Monetæ] Ædes Junonis Mo-
netæ, de qua vid. infrà VII.
28. & officina cudendi nu-
mismatis, cui monetæ no-
men inditum est à Junona
Moneta, cujus ad ædem cu-
debatur & asservabatur.

B. vj

U.C. 371.
a.C. 381.

gentis Manliæ decreto cautum est, ne quis deinde M. Manlius vocaretur. Hunc exitum habuit vir, nisi in libera civitate natus esset, memorabilis. Populum brevi, postquam periculum ab eo nullum erat, per se ipsas recordantem virtutes desiderium ejus tenuit. pestilentia etiam brevi consecuta, nullis occurrentibus tantæ cladis causis, ex Manliano supplicio magnæ parti videri orta: *Violatum Capitolium esse sanguine servatoris: nec diis cordi fuisse penam ejus oblatam prope oculis suis, a quo: sua templa erepta è manibus hostium essent.*

U.C. 371.
a.C. 380.
L. Valer-
io IV.
&c. Tr.
Mil

XXI. Pestilentiam inopia frugum, & vulgatam utriusque mali famam anno insequente multiplex bellum excepit, L. Valerio quartum, A. Manlio tertium, Ser. Sulpicio tertium, L. Lucretio, L. Æmilio tertium, M. Trebonio, tribunis militum consulari potestate. Hostes novi præter Volscos, velut sorte quadam prope in æternum exercendo Romano militi datos, Circeiosque & Velitras colonias, jamdiu molientes defectionem, & suspectum Latium, Lanuvini etiam, quæ fidelissimæ urbs fuerat, subito exorti. Id Patres rati contemptu accidere, quod Veliternis civibus suis tamdiu impunita defectio esset, decreverunt, ut primo quoque tempore ad populum ferretur de bello eis indicendo. ad quam militiam quo paratior plebes esset, quinque viros Promptino agro dividendo, & triumviros Nepete coloniarum deducendæ creaverunt. Tum ut bellum juberent, latum ad populum est; &, nequicquam dissuadentibus tribunis plebis, omnes tribus bellum jusserunt. Apparatum eo anno bellum est: exercitus propter pestilentiam non eductus. eaque cunctatio colonis spatium dederat deprecandi senatum, & magna hominum pars eo, ut

Novi ho-
stes Lanu-
vini.

legatio supplex Romam mitteretur, inclina- U.C. 372:
bat; ni privato (ut fit) periculo publicum im- a.C. 380
plicitum esset, auctoresque defectionis ab Ro-
manis, metu ne soli crimini subjecti, piacula
iræ Romanorum dederentur, avertissent colo-
nias à consiliis pacis. Neque in senatu solum
per eos legatio impedita est, sed magna pars
plebis incitata, ut prædatum in agrum Roma-
num exirent. hæc nova injuria exturbavit om-
nem spem pacis. De Prænestinorum quoque
defectione eo anno primum fama exorta: ar-
guentibusque eos Tusculanis, & Gabinis, &
Lavicanis, quorum in fines incursum erat,
ita placide ab senatu responsum est, ut minus
credi de criminibus, quia nollent ea vera esse,
appareret.

XXII. Insequenti anno Sp. & L. Papirii, U.C. 373:
novi tribuni militum consulari potestate, Ve- a.C. 379:
litræ legiones duxere, quatuor collegis Ser. Sp. &
Cornelio Maluginense quartum, Q. Servilio, L. Papi-
Ser. Sulpicio, L. Emilio quartum tribunis, ad riis, &c.
præsidium urbis, & si qui ex Etruria novi motus Tr. Mil.
nunciarentur, (omnia enim inde suspecta erant)
relictis. Ad Velitræ adversus majora penè au-
xilia Prænestinorum, quàm ipsam colonorum
multitudinem, secundo prælio pugnatum est;
ita ut propinquitas urbis hosti & causa maturio-
ris fugæ, & unum ex fuga receptaculum esset.
Oppidi oppugnatione tribuni abstinuere: quia
& anceps erat, nec in perniciem coloniarum pu-
gnandum censebant. Litteræ Romam ad sena-
tum, cum victoriæ nunciis, acriores in Præ-
nestinum quàm in Veliternum hostem, missæ.
Itaque ex senatusconsulto populique jussu, bel-
lum Prænestinis indictum. qui conjuncti Vol-

a Ita placide... ut] Placide quidem, sed ita ut.

U.C. 374. scis anno insequente Satricum coloniam populū
 2.C. 378. Romani pertinaciter à colonis defensam vi ex-

M. Furio pugnarunt, foedēque in captis exercuere victo-
 Camillo riam. Eam rem ægre passi Romani, M. Furium
 VII. &c. Camillum septimum tribunum militum creave-
 Tr. Mil. re, additi collegæ, A. & L. Postumii Regil-

Bellum
Volscum, lenses, ac L. Furius, cum L. Lucretio, & M.
 Fabio Ambusto. Volscorum bellum M. Furio
 extra ordinem decretum. adiutor ex tribunis
 forte L. Furius datur, ¹ non tam è republica,
 quàm ut collegæ materia ad omnem laudem
 esset; ² & publicè, quòd rem temeritate ejus
 prolapsam restituit; & privatim, quòd ex er-
 rore gratiam potiùs ejus sibi, quàm suam glo-
 riam petiit. Exactæ jam ætatis Camillus erat,
 comitiisque jurare parato in verba excusandæ
 valetudini solita, consensus populi restiterat:
 sed vegetum ingenium in vivido pectore vige-
 batque, integris sensibus; & civiles jam
 res haud magnopere obeuntem bella excita-
 bant. Quatuor legionibus quaternum millium
 scriptis, exercitu indicto ad portam Esquilinam
 in posterum diem, ad Satricum profectus. Ibi
 eum expugnatores colonix haud quaquam per-
 eulsi, fidentes militum numero, quo aliquan-
 tum præstabant, opperiebantur. postquam ap-
 propinquare Romanos senserunt, extemplo in
 aciem procedunt, nihil dilaturi quin pericu-
 lum summæ rerum facerent: ita paucitati ho-
 stium nihil artes imperatoris unci, quibus so-
 lis confiderent, profuturas esse.

¹ Non tam è republica,
 quàm ut] Particulâ ut even-
 tus designatur, non consi-
 lium: quod hic nullum esse
 potest, quum forte res de-
 cetera sit.

² Et publicè. . . & pri-
 vatim] Et in iis quæ ad
 rempublicam spectant, &
 in privatis erga collegam
 consiliis factisque.

XXIII. Idem ardor & in Romano exercitu erat, & in altero duce: nec præsentis dimicationis fortunam ulla res, præterquam unius viri consilium atque imperium, morabatur; qui occasionem juvandarum ratione virium trahendo bello quærebat. Eo magis hostis instare; nec jam pro castris tantum suis explicare aciem, sed procedere in medium campi, & vallo prope hostium signa inferendo, superbam fiduciam virium ostentare. id ægre patiebatur Romanus miles, multo ægrius alter ex tribunis militum L. Furius, ferox quum ætate & ingenio, tum multitudinis, ex incertissimo fumentis animos, spe inflatus. Hic per se jam milites incitados insuper instigabat, elevando, quâ unâ poterat, ætate auctoritatem collegæ: *Juvenibus bella data dictitans, & cum corporibus vigere & deslorescere animos. Cunctatorem ex acerrimo bellatore factum, & qui adveniens castra urbesque primo impetu rapere sit solitus, cum residem intra vallum tempus terere, quid accessurum suis, decessurumve hostium viribus sperantem? quam occasionem, quod tempus, quem insidiis instruendis locum? Frigere ac torpere senis consilia. Sed Camillo tum vitæ satis, tum gloriæ esse. quid attingere cum mortali corpore uno, civitatis, quam immortalem esse deceat, pati consenescere vires?* His sermonibus tota in se averterat castra: & quum omnibus locis posceretur pugna, *Sustinere, inquit, M. Furi, non possumus militum impetum: & hostis, cujus animos cunctando auximus, jam minimè tolerandâ superbiâ insultat. Cede unus omnibus, & patere te vinci consilio, ut maturius bello vincas.* Ad ea Camillus, *Quæ bella suo unius auspicio gesta ad eam diem essent, negare in eis neque se, neque populum Romanum, aut consilia sui, aut fortunæ præstitisse.*

L. Furius
temeritas.

Camillus
moderatio.

U.C. 374. nunc scire se collegam habere jure imperioque pa-
 a.C. 378. rem, vigore atatis præstantem. Itaque se, quod
 ad exercitum attineat, regere consueſſe, non regi.
 collegæ imperium se non poſſe impedire. diis be-
 ne juvantibus ageret, quod è republica duceret.
 Etati ſuæ ſe veniam etiam petere, ne in prima
 acie eſſet. quæ ſenis munia in bello ſint, iis ſe non
 deſuturum. Id à diis immortalibus precari, ne
 qui caſus ſuum conſilium laudabile efficiat. Nec
 ab hominibus ſalutaris ſententia, nec ab diis tam
 piæ preces auditæ ſunt. primam aciem auctor
 pugnæ inſtruit: ſubſidia Camillus firmat, vali-
 damque ſtationem pro caſtris opponit. ipſe edi-
 to loco, ¹ ſpectator intentus in eventu alieni
 conſilii, conſtitit.

Pugna
 cum Vol-
 ſcis.

XXIV. Simul primo concuſſu concrepuere
 arma, hoſtis dolo, non metu, pedem retulit.
 lenis ab tergo clivus erat inter aciem & caſtra:
 &, quod multitudo ſuppeditabat, aliquot va-
 lidas cohortes in caſtris armatas inſtructasque
 reliquerant, quæ inter commiſſum jam certamen,
 ubi vallo appropinquaviſſet hoſtis, erumpen-
 terent. Romanus cedentem hoſtem effuſè ſe-
 quendo, in locum iniquum pertractus, ¹ op-
 portunus huic eruptioni fuit. verſus itaque in
 victorem terror, ² & novo hoſte, & ſupinâ
 valle, Romanam inclinavit aciem. Instant Vol-

Primus
 Romanis
 improſpe-
 ra.

¹ Spectator intentus in
 eventu] Placeret magis in
 eventum.

² Opportunus huic eruptioni
 fuit] Commodam adver-
 ſus ſe occaſionem erumpen-
 tibus hoſtibus patefecit.

² Et novo hoſte, & ſu-
 pinâ valle] Tum novo ho-
 ſte ſubito è caſtris erumpen-

te, tum ipſâ iniquitate loci
 Romanos premente, in val-
 lem quæ ab tergo erat re-
 trocedentes. Suprà: lenis ab
 tergo clivus erat inter aciem
 & caſtra. Ex
 illo clivo pelluntur Roma-
 ni. Dupina vallis eſt, ut jam
 monuimus, ad IV. 46. qui-
 bus eſt à tergo, qui ex tu-
 mulo in valem retrocedunt.

ſci recentes, qui è caſtris impetum fecerant: U.C. 374.
 integrant & illi pugnam, qui ſimulatâ ceſſerant ^{2.C. 372.}
 fuga. Jam non recipiebat ſe Romanus miles, ſed
 immemor recentis ferociæ, veteriſque decoris,
 terga paſſim dabat, atque effuſo curſu caſtra re-
 petebat: quum Camillus, ſubjectus à circum-
 ſtantibus in equum, & raptim ſubſidiis oppoſi-
 tis, *Hæc eſt, inquit, milites, pugna quam po-
 poſciſtis? Quis homo, quis deus eſt, quem accu-
 ſare poſſitis? 3 Veſtra illa temeritas, veſtra igna-
 via hæc eſt. Secuti alium ducem, ſequimini nunc
 Camillum, & quod ductu meo ſoletis, vincite.
 Quid vallum & caſtra ſpectatis? neminem ve-
 ſtrum illa, niſi victorem, receptura ſunt.* Pudor
 primò tenuit effuſos: inde, ut circumagi ſigna,
 obvertique aciem viderunt in hoſtem, & dux
 præterquam quòd tot inſignis triumphis, etiam
 ætate venerabilis, inter prima ſigna, ubi pluri-
 mus labor periculumque erat, ſe offerebat; in-
 crepare ſinguli ſe quiſque & alios, & adhorta-
 tio invicem totam alacri clamore pervasi aciem.
 Neque alter tribunus rei deſuit: ſed miſſus à
 collega reſtituente peditum aciem ad equites,
 non caſtigando, ad quam rem levioſem aucto-
 rem cum culpæ ſocietas fecerat, ſed ab im-
 perio totus ad preces verſus, orare ſingulos
 univerſosque, *ut ſe 4 reum fortunæ ejus diei cri-
 mine eximerent. Abnuente ac prohibente collegâ,
 temeritatis me omnium potiùs ſocium, quàm
 uniùs prudentiæ, dedi.* Camillus in utraque ve-

3 *Veſtra illa temeritas, veſtra ignavia hæc eſt*] Nota
 vocula illa, quæ præteri-
 tum tempus; hæc, quæ præ-
 ſens indicat. Veſtra temeri-
 tas fuit, quum pugnam in-
 conſultè laceſciſtis: veſtra

nunc ignavia eſt, quum fu-
 gitis.

4 *Reum*] Qui præſtare
 deberet fortunam ejus diei.
Reus eſt ſæpe is quem Gal-
 licè dicimus *reſponſable*. Vid.
 infrà not. 5. ad IX. 9.

U.C. 374. *stra fortuna suam gloriam vides: ego; nō resti-*
 a.C. 378. *tuitur pugna, (quod miserrimum est) fortunam*
cum omnibus, infamiam solus sentiam. Opti-
mum visum est: in fluctuantem aciem tradi
equos, & pedestri pugna invadere hostem. Eunt
insignes armis animisque, quā premi parte ma-
ximē peditum copias vident. nihil neque apud
duces, neque apud milites remittitur à sum-
mo certamine animi. Sensit ergo eventus vir-
tutis enixā opem: & Volsci, quā modò simu-
lato metu cesserant, eā in veram fugam ef-
fusi: magna pars & in ipso certamine, & post
in fuga cæsi: 6 ceteri in castris, quæ capta
codem impetu sunt, plures tamen capti quā-
occisi.

Vidit
Volsci.

XXV. Ubi in recensendis captivis quum
 Tusculani aliquot noscitantur, secreti ab aliis
 ad tribunos adducuntur, percunctantibusque
 facti publico consilio se militasse. cujus tam vi-
 cini belli metu Camillus motus, *exemplo se Ro-*
manam captivos ducturum ait, ne Patres ignari sint
Tusculanos ab societate descisse. castris exercitui-
que interim, si videatur, præsit collega. Docu-
mento unus dies fuerat, ne sua consilia melio-
ribus præferret. nec tamen aut ipsi, aut in
exercitu cuiquam satis placato animo Camillus
laturus culpam ejus videbatur, quā data in
tam præcipitem casum respublica esset; & tum

5 *In fluctuantem aciem]*
 Rectè videtur emendare Gro-
 novius *inter fluctuantem a-*
ciem: i. e. dum fluctuat
acies, necdum satis à trepi-
datione & fuga sese colle-
git. Tradi equos, i. e. re-
linqui equos, & tradi asser-
vandos calonibus.

6 *Ceteri in castris....*
plures tamen] Ceteri in ca-
 stris cæsi, imo plures capti
 quā occisi. Corrigit Livius
 per particulam *tamen* id
 quod non expressit quidem,
 sed in mente habuit. Vid.
 not. 1. ad V. 54.

in exercitu, tum Romæ constans omnium fama U.C. 374-
a.C. 378.

erat, quum variâ fortunâ in Volscis gesta res
esset, adversæ pugnæ fugæque in L. Furio Tul-
pam, secundæ decus omne penes M. Furium
esse. Introductis in senatum captivis, quum
bello persequendos Tusculanos Patres censuif-
sent, Camilloque id bellum mandassent, adju-
torem sibi ad eam rem unum petit: permissio-
que, ut ex collegis optaret quem vellet, con-
tra spem omnium L. Furium optavit. quâ mo-
deratione animi quum collegæ levavit infamiam,
tum sibi gloriam ingentem peperit. Nec
fuit cum Tusculanis bellum: pace constanti
vim Romanam arcuerunt, quam armis non po-
terant. Intransibiles fines Romanis, non demi-
gratum ex propinquis itineri locis, non cultus
agrorum intermissus: patentibus portis urbis,
togati obviam frequentes imperatoribus pro-
cessere: commeatus exercitui comiter in castra
ex urbe & ex agris devehitur. Camillus, ca-
stris ante portas positis, eademne forma pacis,
quæ in agris ostentaretur, etiam intra moenia
esset, scire cupiens, ingressus urbem, ubi patentes
januas, & tabernis apertis proposita omnia in
medio vidit, intentosque opifices suo quemque
operi, & ludos litterarum strepere discentium
vocibus, ac repletas semitas, inter vulgus
aliud, puerorum & mulierum huc atque illuc
euntium, quâ quemque suorum usuum causæ
ferrent, nihil usquam, non pavidis modò, sed
ne mirantibus quidem simile, circumspiciebat
omnia inquirens oculis, ubinam bellum fuisset:
adeo nec amota rei usquam, nec oblata

*Bellum
Tusculan-
is indi-
tum.*

*A Tuscu-
lanis pace
constanti
propulsa-
tum.*

1 Nec amota rei usquam } amota, ut à periculo in-
Nullum usquam erat ve-
stigiū rei cujusquam aut
gruentis belli tuta præstare-
tur; aut oblata & in me-

U. e. 374. ad tempus vestigium ullum erat; sed ita ² om-
 a. C. 378. nia constante tranquilla pace, ut eò vix fama
 belli perlata videri posset.

XXVI. Victus igitur patientiâ hostium, senatum eorum vocari iussit. *Soli adhuc*, inquit, *Tusculani*, *vera arma*, *verasque vires*, *quibus ab ira Romanorum vestra tutaremini*, *invenistis*. *Ite Romam ad senatum*. *estimabunt Patres*, *utrum plus ante pœnæ, an nunc veniæ, meriti sitis*. ¹ *Non præcipiam gratiam publici beneficii*. *deprecandæ potestatem à me habueritis*: *precibus eventum vestris senatus*, *quem videbitur*, *dabit*. Postquam Romam Tusculani venerunt, senatusque paulo antè fidelium sociorum mœstus in vestibulo curiæ est conspectus, moti extemplo Patres, vocari eos jam tum hospitaliter magis, quàm hostiliter iussere. Dictator Tusculanus ita verba fecit: *Quibus bellum indixistis intulistisque*, *Patres Conscripti*, *sicut nunc videtis nos stantes in vestibulo curiæ vestræ*, *ita armati paratique obviam imperatoribus legionibusque vestris processimus*. *Hic noster*, *hic plebis nostræ habitus fuit*, *eritque semper*, *nisi si quando à vobis, proque vobis, arma acceperimus*. *Gratias agimus & ducibus vestris & exercitibus*, *quòd oculis magis quàm auribus crediderunt*, *&*, *ubi nihil hostile erat, ne ipsi quidem fecerunt*. *Pacem quam nos præstitimus*, *eam à vobis petimus*: *bellum eò*, *sicubi est*, *avertatis precamur*. *In nos quid arma polleant vestra*, *si patiendo experiundum est*, *inermes experiemur*. *Hæc mens nostra est*; *dii immortales faciant*, *tam*

dium promptæ, ut ad propulsandum bellum usui esset.

² *Omnia constante tranquilla pace*] Omnia erant tranquilla, pacem constanter & omnimodè tuentibus

Tusculanis.

¹ *Non præcipiam*] *Non præcerpam* quidquam è gratia ejus beneficii, quod totum vos senatui debere decet.

felix quàm pia. Quod ad crimina attinet, quibus U.C. 374.
moti bellum indixistis, etsi reuicta rebus, verbis a.C. 378.
confutare nihil attinet; tamen, etiamsi vera sint,
vel fateri nobis ea, quum tam euidenter pœnitue-
rit, tutum censemus. Peccetur in vos, dum digni
sitis, quibus ita satisfiat. Tantum ferè verbo-
rum ab Tusculanis factum. Pacem in præsen-
tia, nec ita multo post civitatem etiam impe-
traverunt. ab Tusculo legiones reductæ.

XXVII. Camillus consilio & virtute in Volſco bello, felicitate in Tusculana expeditione, utrobique singulari adversus collegam patientiâ & moderatione insignis, magistratu abiit; creatis tribunis militaribus in insequentem annum, L. U.C. 379.
& P. Valeriis, Lucio quintum, Publio tertium, & C. Sergio tertium, L. Menenio secundum, Sp. Papirio, Ser. Cornelio Maluginense. Cenſoribus quoque eguit annus, ¹ a.C. 377.
maximè propter incertam famam æris alieni; ag- L. & P. Valeriis, &c. Tr. Mil.
gravantibus summam etiam invidiæ ejus tribunis Maximè de alienum Roma.
plebis, quum ab iis eleuaretur, quibus fide magis quàm fortunâ debentium laborare creditum videri expediebat. Creati cenſores, C. Sulpicius Camerinus, Sp. Postumius Regillensis. cœpta-
que jam res, morte Postumii, ² quia collegam

¹ *Maximè propter incertam famam*] Maximè propter varios & incertos rumores de magnitudine æris alieni, ex eo ortos quòd hinc tribuni plebis augerent rem verbis, & exaggerando inuidiosiore etiam, quàm veritas ferebat, facerent; illinc rem extenuarent, & ejus inuidiam mollire ac minuire conarentur ii, quibus expediebat sic existimari,

solutionem creditarum pecuniarum ideo potiùs impeditam esse, quòd fides, quàm quòd fortuna debentes deficeret. Ut autem in hac varietate sermonum dispici posset, quid verum foret, nihil satius erat, quàm singulorum facultates per censum inspicere.

² *Quia collegam sufficere censori religio erat*] Vid. supra V. 31.

U. C. 377.
a. C. 377.

Tribb.
Pl. sedi-
tiosa ora-
tio.

suffici censori religio erat, interpellata est. Igitur quum Sulpicius abdicasset se magistratu, censores alii vitio creati non gesserunt magistratum. tertios creari (velut diis non accipientibus in eum annum censuram) religiosum fuit. Eam verò ludificationem plebis tribuni ferendam negabant. ³ *Fugere senatum testes, tabulas publicas, census cujusque, quia nolint conspici summam aris alieni, quæ indicatura sit demersam partem à parte civitatis: quum interim obæratam plebem objectari aliis atque aliis hostibus. Passim jam sine ullo discrimine bella quæri. ab Antio Satricum, ab Satrico Velitras, inde Tusculum legiones ductas. Latinis, Hernicis, Prænestinis jam intentari arma: civium magis quàm hostium odio, ut in armis terant plebem, nec respirare in urbe, aut per otium libertatis meminisse sinant, aut consistere in concione, ubi aliquando audiant vocem tribunitiam de levando senore; & sine aliarum injuriarum, agentem. Quòd si sit animus plebi memor patrum libertatis, se nec addicere quemquam civem Romanum, ob creditam pecuniam, passuros, neque delectum haberi, donec, inspecto ære alieno, initaque ratione minuendæ ejus, sciat unusquisque quid sui, quid alieni sit; supersit sibi liberum corpus, an id quoque nervo debeatur. Merces seditionis proposita confestim seditionem excitavit: nam & addicebantur multi, & ad Prænestini famam belli novas legiones scribendas Patres censuerant. quæ utraque simul auxilio tribunitio, & consensu plebis impediri cœpta. Nam neque duci addictos tribuni finebant, neque juniores nomina dabant, quum Patribus ⁴ minor præsens cura creditæ pecuniæ*

Bellum
Prænesti-
num.

³ *Fugere senatum*] Nolle senatum testes habere census cujusque, tabulas publicas.

⁴ *Minor præsens cura*] Lege, minus præsens, i. e. minus urgens.

juris exsequendi, quàm delectûs, esset: quippe jam à Præneste profectus hostis in agro Sabino consedisse nunciabatur. Interim tribunos plebis fama ea ipsa irritaverat magis ad susceptum certamen, quàm deterruerat. neque aliud ad seditionem exstinguendam in urbe, quàm prope illatum moenibus ipsis bellum, valuit.

XXVIII. Nam quum esset Prænestinis nunciatum, nullum exercitum conscriptum Romæ, nullum ducem certum esse, Patres ac plebem in semetipsos versos; occasionem rati duces eorum, raptim agmine acto, pervastatis¹ protinus agris, ad portam Collinam signa intulere. Ingens in urbe trepidatio fuit. conclamatum ad arma, concursusque in muros atque portas est: tandemque ab seditione ad bellum versi, dictatorem T. Quintium Cincinnatum creaverunt. Is magistrum equitum A. Sempronium Atratinum dixit. Quod ubi auditum est, (tantus ejus magistratûs terror erat) simul hostes à moenibus recessere, & juniores Romani ad editum sine detrectatione convenere. Dum conscribitur Romæ exercitus, castra interim hostium haud procul Allia flumine posita. inde agrum latè populantes, fatalem se urbi Romanæ locum cepisse, inter se jactabant: similem pavorem inde ac fugam fore, ac bello Gallico fuerit. Etenim, si diem contactum religione, insignemque nomine ejus loci timeant Romani, quanto magis Alliensî die Alliam ipsam, monumentum tantæ cladis, reformidaturos? Species profectò his ibi truces Gallorum, sonumque vocis,

T. Quintius dictator.

¹ Protinus] Uno tenore diem. Fortasse melius videatur duas ultimas voces,

² Magis Alliensî die] quæ profectò supervacaneæ sunt, omnino delere.

V.C. 375. *in oculis atque in auribus fore.* Has inanium re-
 a.C. 377. rum inanes ipsas volventes cogitationes, for-
 tunæ loci delegaverant spes suas. Romani con-
 trā, *Ubicumque esset Latinus hostis, satis scire*
eum esse, quem ad Regillum lacum devictum,
3 centum annorum pace obnoxia tennerint. Locum
insignem memoriā cladis, irritaturum se potius
ad delendam memoriam dedecoris, quam ut ti-
morem faciat, ne qua terra sit nefasta victoria
sua. Quin ipsi sibi Galli si offerantur illo loco,
se ita pugnuros, ut Romæ pugnaverint in repe-
tenda patria, ut postero die ad Gabios, tunc quum
effecerint ne quis hostis, qui mœnia Romana in-
trasset, nuncium secundæ adversæque fortunæ do-
num perferret.

XXIX. His utrimque animis ad Alliam ven-
 tum est. Dictator Romanus, postquam in con-
 spectu hostes erant instructi intentique, *Vides-*
ne tu, inquit, A. Semproni, loci fortunā illos
fretos ad Alliam constitisse? ¹ *Nec illis dii im-*
mortales certioris quicquam fiduciæ, majorisve
quod sit auxilii, dederint. At tu, fretus armis
animisque, concitatis equis invade mediam aciem:
ego cum legionibus in turbatos trepidantesque in-
feram signa. Adeste, dii testes fœderis, & expe-
tite pœnas debitas simul vobis violatis, nobisque
² *per vestrum numen deceptis.* Non equitem, non
 peditem sustinuere Prænestini: primo impetu
 ac clamore dissipati ordines sunt. Dein, post-
 quam nullo loco constabat acies, terga ver-
 tunt: consternatique, & præter castra etiam

Vincun-
 tur Præ-
 nestini.

3 *Centum annorum*] Vide
 suprâ not. 4. ad c. 2.

1 *Nec illis*] Magis place-
 ret *Ne illis.*

2 *Per vestrum numen de-*
ceptis] Qui quum confide-

remus fœderi cui vestrum
 numen advocatum fuerat,
 delusi sumus à fœdifragis
 Prænestinis. Sic l. 1. c. 9.
per fas ac fidem decepti.

sua

sua pavore prælati, non prius se ab effuso cursu
sistunt, quam in conspectu Præneste fuit. Ibi, U.C. 376.
a.C. 377.

ex fuga dissipati, locum, quem tumultuario opere communirent, capiunt: ne, si intra moenia se recepissent, extemplo ureretur ager, depopulatisque omnibus obsidio urbi inferretur. Sed postquam, direptis ad Alliam castris, victor Romanus aderat, id quoque munimentum relictum: & vix moenia tuta rati, oppido se Præneste includunt. Octo præterea oppida erant sub ditione Prænestinorum. ad ea circumlatum bellum: deincepsque haud magno certamine captis, Velitras exercitus ductus. ex quoque expugnata. Tum ad caput belli Præneste ventum. id non vi, sed per ditionem receptum est. T. Quintius semel acie victor, binis castris hostium, novem oppidis captis, Præneste in ditionem accepto, Romam revertit: triumphansque signum Præneste devectum Jovis Imperatoris in Capitolium tulit. Dedicatum est inter cellam Jovis ac Minervæ: tabulaque sub eo fixa, monumentum rerum gestarum, his ferme incisa litteris fuit: *Jupiter atque divi omnes hoc dederunt, ut T. Quintius dictator 4 oppida novem caperet.* Die vigesimâ quàm creatus erat, dictaturâ se abdicavit.

*Jupiter
Imperator.*

XXX. Comitia inde habita tribunorum militum consulari potestate: quibus æquatus patriciorum plebeiorumque numerus. Ex Patri-

3 *Ex fuga dissipati*] Quum dissipati hac illac ex fuga fuissent, jam in unum colligentes se, ibi locum capiunt.

4 *Oppida novem caperet*] Testatur Festus in voce *Trium*

tem tertium, scriptum fuisse in hac tabula T. Quintium novem urbes per novem dies, & decimam Præneste cepisse. Et profectò hoc voluerat Livius, si per liberos licuisset.

Tom. II.

C

U.c. 376. bus creati P. & C. Manlii cum L. Julio : ple-
 a.C. 376. bes C. Sextilium, M. Albinium, L. Antistium
 P. & C. dedit. Manliis, quòd genere plebeios, gratiâ
 Manliis, Julium anteibant, Volsci provincia, ¹ sine for-
 &c. Tr. te, sine comparatione, extra ordinem data : cu-
 jus & ipsos postmodo, & Patres, qui dederant,
 poenituit. Inexploratò pabulatum cohortes mi-
 fere. quibus velut circumventis, quum id fal-
 sò nunciatum esset, dum, præsidio ut essent,
 citati feruntur, ne auctore quidem asservato,
 qui eos hostis Latinus pro milite Romano fru-
 stratus erat, ipsi in insidias præcipitavere. Ibi
 dum iniquo loco solâ virtute militum restan-
 tes cæduntur cæduntque, castra interim Ro-
 mana jacentia in campo ab altera parte hostes
 invasere. Ab ducibus utrobique proditæ teme-
 ritate atque inscitiâ res. ² quidquid superfuit
 fortunæ populi Romani, id militum etiam sine
 rectore stabilis virtus tutata est. Quæ ubi Ro-
 mam sunt relata, primùm dictatorem dici pla-
 cebat : deinde, postquam quietæ res ex Vol-
 scis afferebantur, & apparuit nescire eos vi-
 ctoriâ & tempore uti, revocati etiam inde
 exercitus ac duces : otiumque inde, quantùm
 à Voscis, fuit. id modò extremo anno tumultuatum, quòd Prænestini concitatis Latinorum

¹ *Sine sorte, sine compa-
 ratione*] Ita ut tribuni mili-
 tum nec sortirentur, nec
 compararent, i. e. commu-
 ni consensu inter se consti-
 tuerent, quis ad bellum egre-
 di, quis Romæ manere de-
 beret.

² *Quidquid superfuit for-
 tunæ populi Romani*] Hoc
 nimis elatè inflatèque in re
 sanè levi dictum esse, rectè

observat Gronovius. Lege
 cum eo : *Quidquid super-
 fuit*, nempe de his exerciti-
 bus, *fortuna populi Romani*,
 & *militum etiam sine rectore*
stabilis virtus, tutata est.
 Solet Livius, quæ inspera-
 tam salutem in aliquo peri-
 culo attulerunt, ea fortunæ
 populi Romani delegare.
 Vid. I. 46. II. 40. & alibi
 sæpius.

populis rebellarunt. Eodem anno Setiam, ip- U.c. 376.
 sis querentibus penuriam hominum, ³ novi a.C. 376.
 coloni adscripti. Rebusque haud prosperis bello,
 domestica quies, quam tribunorum mili-
 tum ex plebe gratia majestasque inter suos ob-
 tinuit, solatium fuit.

XXXI. Insequentis anni principia statim se- U.c. 377.
 ditione ingenti ardere, tribunis militum con- a.C. 376.
 sulari potestate, Sp. Furio, Q. Servilio secun- Sp. Fu-
 dum, C. Licinio, P. Cloelio, M. Horatio, rio, &c.
 L. Geganiò. Erat autem & materia & causa se- Tr. Mil.

ditionis, æs alienum: cujus noscendi gratiâ, Seditio-
 Sp. Servilius Priscus, Q. Cloelius Siculus cen- nes ob æs
 sores facti, ne rem agerent bello impediti sunt. alienum.

namque trepidi nuncii primò, fuga deinde ex
 agris, legiones Volscorum ingressas fines, po-
 pularique passim Romanum agrum, attulere.
 In qua trepidatione tantum abfuit ut civilia
 certamina terror externus cohiberet, ut con-
 trà eo violentior potestas tribunitia impediendo
 delectui esset: donec conditiones impositæ
 Patribus, ne quis, quoad bellatum esset, tri-
 butum daret, aut jus de pecunia credita di-
 ceret. Eo laxamento plebi sumpto, mora de-
 lectui non est facta. Legionibus novis scriptis,
 placuit duos exercitus in agrum Volscum le-
 gionibus divisim duci. Sp. Furius, M. Horatius
 dextrorsus maritimam oram atque Antium,
 Q. Servilius, & L. Geganius lævâ ad montes
 Ecetram pergunt. Neutrâ parte hostis obvi-
 fuit. Populatio itaque non illi vagæ similis,
 quam Volscus latrocinii more, discordiâ ho-
 stium fretus, & virtutem metuens, per trepi-
 dationem raptim fecerat; sed ¹ ab justo exerci-

Volscorum agri devastantur.

³ *Novi coloni*] Jam eò leio sub finem lib. I. colli-
 coloni missi fuerant quarto gitur.
 antè anno, quod ex Vel-

Ab justo exercitu, justè

U.C. 377. tu, justâ irâ, facta, spatio quoque temporis
 A.C. 376. gravior. Quippe à Volscis timentibus ne inter-
 im exercitus ab Roma exiret, incursiones
 in extrema finium factæ erant: Romano contrâ
 etiam in hostico morandi erat causa, ut ho-
 stem ad certamen eliceret. Itaque omnibus pas-
 sim tectis agrorum, vicisque etiam quibusdam
 exustis, non arbore frugiferâ, non satis in
 spem frugum relictis, omni, quæ extra mœ-
 nia fuit, hominum pecudumque prædâ abactâ,
 Romam utrimque exercitus reducti.

XXXII. Parvo intervallo ad respirandum de-
 bitoribus dato, postquam quietæ res ab hosti-
 bus erant, ¹ celebrari de integro jurisdictio:
 & tantum abesse spes veteris levandi fœnoris,
 ut tributo novum fœnus contraheretur, in
 murum à censoribus locatum saxo quadrato
 faciundum. cui succumbere oneri coacta ple-
 bes, quia, quem delectum impedirent, non
 habebant tribuni plebis. Tribunos etiam mili-
 tares patricios omnes coacta principum opibus
 U.C. 378. fecit, L. Æmilium, P. Valerium quartum, C.
 A.C. 374. Veturium, Ser. Sulpicium, L. & C. Quintios
 L. Æmi- Cincinnatos. Iisdem opibus obtinere, ut ad-
 lio V. versus Latinos Volcosque, qui conjunctis le-
 &c. Tr. gionibus ad Satricum castra habebant, nullo
 Mil. impediante, omnibus junioribus sacramento
 adactis, tres exercitus scriberent: unum, ad
 præsidium urbis; alterum, qui, si qui alibi
 motus exstitisset, ad subita belli mitti posset;
 tertium longè validissimum P. Valerius & L.
 Æmilius ad Satricum duxere. Ubi quum aciem
 instructam hostium loco æquo invenissent, ex-
 templo pugnatum: &, ut nondum satis cla-

*Volsci &
 Latini fu-
 si.*

[irâ] Vid. not. 3. ad c. 13. Jus assidue dici coepit de
 suprà. pecuniis creditis.

[Celebrari... jurisdictio]

ram victoriam, sic prosperæ spei pugnam imber ingentibus procellis fusus diremit. Postero die iterata pugna: & aliquamdiu æquâ virtute fortunâque Latinæ maximè legiones, longâ societate militiam Romanam edoctæ, restabant. eques immissus ordines turbavit; turbatis signa peditum illata: quantumque Romanâ se invexit acies, tantum hostes gradu demotî. &, ut semel inclinavit pugna, jam intolerabilis Romana vis erat. Fusi hostes, quum Satricum, quod duo millia inde aberat, non castra, peterent, ab equitatu maximè cæsi. castra capta direptaque. Ab Satrico nocte, quæ prælio proxima fuit, fugæ simili agmine petunt Antium: &, quum Romanus exercitus prope vestigiis sequeretur, plus tamen timor, quam ira celeritatis habuit. Præliis itaque moenia intravere hostes, quam Romanus extrema agminis carpere aut morari posset. inde aliquot dies vastando agro absumpti, nec Romanis satis instructis apparatu bellico ad moenia aggredienda, nec illis ad subeundum pugnae casum.

XXXIII. Seditio tum inter Antiates Latinosque coorta: quum Antiates victi malis, subactique bello, in quo & nati erant & conseruerant, deditionem spectarent; Latinos ex diutina pace novâ defectio recentibus adhuc animis ferociore ad perseverandum in bello faceret. finis certaminis fuit, postquam utrique apparuit, nihil per alteros stare, quominus incœpta persequerentur. Latini profecti, à societate pacis, ut rebantur, inhonestæ, sese vindicaverunt. Antiates, incommodis arbitris salutarium consiliorum remotis, urbem agrosque Romanis dedunt. Ira & rabies Latinorum, quia nec Romanos bello lædere, nec Volscos in armis retinere potuerant, eò erupit, ut Sa-

U.C. 378.
a.C. 374.

*Tusculum
à Latinis
captum.*

*À Roma-
nis recep-
tum,*

tricum urbem, quæ receptaculum primum eis adversæ pugnæ fuerat, igni concremarent: nec aliud tectum ejus superfuit urbis, (quum faces pariter sacris profanisque injicerent) quàm matris Matutæ templum. Inde eos nec sua religio, nec verecundia deûm arcuisse dicitur, sed vox horrenda edita templo cum tristibus minis, ni nefandos ignes procul delubris amovissent. Incensos eâ rabie impetus Tusculum tulit, ob iram, quòd deserto communi concilio Latinorum, non in societatem modò Romanam, sed etiam in civitatem se dedissent. Patentibus portis quum improvise incidissent, primo clamore oppidum præter arcem captum est: in arcem oppidani refugere cum conjugibus ac liberis, nunciosque Romam, qui certiore de suo casu senatum facerent, misere. Haud segniùs, quàm fide populi Romani dignum fuit, exercitus Tusculum ductus. L. Quintius, & Servius Sulpicius tribuni militum duxere. [†] clausas portas Tusculi, Latinosque simul obsidentium atque obsessorum animo hinc moenia Tusculi tueri vident, illinc arcem oppugnare; terrere unà ac pavere. Adventus Romanorum mutaverat utriusque partis animos: Tusculanos ex ingenti metu in summam alacritatem; Latinos ex prope certa fiducia mox capiendæ arcis, quoniam oppido potirentur, in exiguam de se ipsis spem verterat. Tollitur ex arce clamor ab Tusculanis: excipitur aliquanto majore ab exercitu Romano. Utrimque urgentur Latini: nec impetus Tusculanorum decurrentium ex superiore loco sustinent; nec Romanos subeuntes moenia, molientesque

[†] *Clausas portas Tusculi*] Hic supervacanea est vox *Tusculi*.

obices portarum, arcere possunt. Scalas prius moenia capta; inde effracta claustra portarum. & quum anceps hostis & à fronte & à tergo urgeret, nec ad pugnam ulla vis, nec ad fugam loci quicquam superesset, in medio caesi ad unum omnes. Recuperato ab hostibus Tusculo, exercitus Romam est reductus.

XXXIV. Quanto magis prosperis eo anno bellis tranquilla omnia foris erant, tanto in urbe vis Patrum indies miserique plebis crecebant; ¹ quum eo ipso quòd necesse erat solvi, facultas solvendi impediretur. Itaque quum jam ex re nihil dari posset, famam & corpore iudicati atque addicti creditoribus satisfaciebant, ² poenaeque in vicem fidei cesserat. Adeo ergo obnoxios summiserant animos, non infirmi solum, sed principes etiam plebis, ut non modò ad tribunatum militum inter patricios petendum, quod, tantam vi, ut liceret, tetenderant, sed ne ad plebeios quidem magistratus capeffendos petendosque ulli viro acri experientique animus esset: possessionemque honoris, usurpati modò à plebe per paucos annos, recuperasse in perpetuum Patres viderentur. Ne id nimis latum parti alteri esset, parva (ut plerumque solet) rem ingentem moliundi causa intervenit. M. Fabii Ambusti potentis viri, quum inter sui corporis homines, tum etiam

obnoxios

Fabianum sororum annuatio.

¹ *Quum eo ipso*] Quum necessitas ipsa solvendi sine mora facultatem solvendi impediret. Si tempus datum esset debitoribus, si non institissent illis magnam acerbitate creditores, solvere potuissent. At quum cogerentur statim repraesentare pecunias quas mutuas acceperant,

eà ipsa necessitate ad summas angustias redigebantur.

² *Pœna . . . in vicem fidei cesserat*] In locum solutionis pœna successerat. Debitorum quum fidem solutionis præstare non possent, pœna à lege indicta creditoribus satisfaciebant.

C iiij

U.C. 378. *ad plebem*, quodd haudquaquam inter id genus
 a.C. 374. contemptor ejus habebatur, filia duæ nuptæ,
 Ser. Sulpicio major, minor C. Licinio Stolonî
 erat, illustri quidem viro, tamen plebeio: ea-
 que ipsa affinitas haud spreta gratiam Fabio ad
 vulgum quæfierat. Fortè ita incidit, ut in Ser.
 Sulpicii tribuni militum domo sorores Fabiæ,
 quum inter se (ut fit) sermonibus tempus te-
 rerent, liCTOR Sulpicii, quum is de foro se do-
 mum reciperet, forem (ut mos est) virgâ
 percuteret. quum ad id, moris ejus insueta,
 expavisset minor Fabia, risui sorori fuit, mi-
 ranti ignorare id sororem. Ceterum is risus
 stimulos parvis mobili rebus animo muliebri
 subdidit: frequentiam quoque prosequentium,
 rogantiumque num quid vellet, credo for-
 tunatum matrimonium ei sororis visum; sui-
 que ipsam, ³ malo arbitrio, quo à proximis
 quisque minimè anteiiri vult, poenituisse. Con-
 fusam eam ex recenti morsu animi, quum pa-
 ter fortè vidisset, percunctatus, *satin' saluæ*,
⁴ avertentem causam doloris (quippe nec satis
 piam adversus sororem, nec admodum in vi-
 rum honorificam) elicuit, comiter sciscitan-
 do, ut fateretur, eam esse causam doloris,
 quod juncta impari esset, nupta in domo, quam
 nec honos, nec gratia intrare posset. Conso-
 lans inde filiam Ambustus, *bonum animum ha-*
bere jussit. eosdem propediem domi visuram ho-
nores, quos apud sororem videat. Inde consilia

³ *Malo arbitrio*] Per il-
 lam judicandi & sentiendi
 pravitatem, quâ...

⁴ *Avertentem causam do-*
loris] Vertentem aliò ac
 dissimulantem causam dolo-
 ris, elicuit ut fateretur, i. e.

compulit fateri. Sic Cicero,
 l. II. de Orat. n. 13. *Tu*
quem ego..... nunquam
elicere potui ad disputan-
dum. Et noster supra c. 31.
Ut hostem eliceret ad certa-
men.

inire cum genere coepit, adhibito L. Sextio, U. c. 378.
 strenuo adolescente, & cujus spei nihil præter a. c. 374.
 genus patricium deesset.

XXXV. Occasio videbatur rerum novanda-
 rum propter ingentem vim æris alieni, cujus
 levamen mali plebes, nisi suis in summo imperio
 locatis, nullum speraret. *Accingendum ad eam co-*
gitationem esse. conando agendoque jam eò gradum
fecisse plebeios, unde si porro annitantur, perve-
nire ad summa, & Patribus æquari tam honore,
quàm virtute, possent. In præsentia tribunos ple-
 bis fieri placuit, quo in magistratu sibi metip-
 siam ad ceteros honores aperirent. ¹ creatique U. c. 379.
 tribuni C. Licinius & L. Sextius, promulga- a. c. 373.
 vere leges omnes adversus opes patriciorum, & L. Papi-
 pro commodis plebis; unam de ære alieno, ut rio, &c.
 deducto eo de capite quod usuris pernumeratum Tr. Mit.
 esset, id quod superesset, triennio æquis por- Lex de
 tionibus persolveretur; alteram de modo agro ære alie-
 rum, ne quis plus ² quingenta jugera agri pos- no.
 sideret; tertiam, ne tribunorum militum co- De modis
 mitia fierent, consulumque ³ utique alter ex agrorum.
 plebe crearetur: cuncta ingentia, & quæ sine De consu-
 certamine maximo obtineri non possent. Om- latu ple-
 nium igitur simul rerum, quarum immodica beio.
 cupido inter mortales est, agri, pecuniæ, ho-
 norum, discrimine proposito, conterriti Pa-
 tres quum trepidassent, publicis privatisque
 consiliis nullo remedio alio, præter expertam
 multis jam antè certaminibus intercessionem,

¹ *Creatique tribuni C. Li-*
cinus, & L. Sextius] Hic
 considerantur in Livio nomi-
 na tribunorum consulari
 potestate, L. Papirii, L. Me-
 nentii, Ser. Sulpicii, Ser.
 Cornelii.

² *Quingenta jugera agri*]

Jugera ducentos & qua-
 draginta in longitudinem
 pedes, centum & viginti in
 latitudinem habebat.

³ *Utique*] Certè. Ut ne-
 cesse esset alterum saltem &
 consulibus ex plebe crea-
 ri.

U.C. 379. invento, collegas adversus tribunitias rogationes comparaverunt. qui ubi tribus ad suffragium ineundum citari à Licinio Sextioque viderunt, stipati Patrum præfidiis, nec recitari rogationes, nec solenne quicquam aliud ad sciendum plebi fieri, passi sunt. Jamque frustra sæpe concilio advocato, quum pro antiquatis rogationes essent; *Bene habet*, inquit Sextius: *quandoquidem tantum intercessionem pollere placet, isto ipso telo tutabimur plebem. Agitedum, comitia indicite, Patres, tribunis militum creandis. faxo ne juvet vox ista VETO, quâ nunc concinentes collegas nostros tam lati auditis.* Haud irritæ cecidere minæ: comitia, præter ædilium tribunorumque plebis, nulla sunt habita. Licinius Sextiusque tribuni plebis refectioni, nullos curules magistratus creari passi sunt; eaque solitudo magistratuum, & plebe resciente duos tribunos, & his comitia tribunorum militum tollentibus, per quinquennium urbem tenuit.

Nulli curules magistratus per quinquennium.

XXXVI. Alia bella opportunè quievire: Veliterni coloni, ¹ gestientes otio, quòd nullus exercitus Romanus esset, & agrum Romanum aliquoties incurfavere, & Tusculum oppugnare adorti sunt: eaque res, Tusculanis, veteribus sociis, novis civibus, opem orantibus, verecundiâ maximè non Patres modò, sed etiam plebem movit. Remittentibus tribunis plebis, comitia per interregem sunt habita: creatique tribuni militum L. Furius, A. Manlius. Ser. Sulpicius, Ser. Cornelius, P. & C. Valerii, haudquaquam tam obedientem in delectu, quàm in comitiis plebem habuere: ingentique contentione exercitu scri-

U.C. 381.
a.C. 367.
L. Furius
C. Manlius
P. Valerius
& C. Valerius
Mil.

¹ *Gestientes otio*] Impatientes otii, & motum ar-

maque alacri cupiditate appetentes.

pro profecti, non ab Tusculo modò submo-
 vere hostem, sed intra suamet ipsum moenia
 compulere: obsidebanturque haud paulo vi
 majore Velitræ quàm Tusculum obsessum fue-
 rat; nec tamen ab eis à quibus obsideri cœ-
 ptæ erant, expugnari potuere. Antè novi creati
 sunt tribuni militum, Q. Servilius, C. Vetu-
 rius iterum, A. & M. Cornelii, Q. Quintius,
 M. Fabius. nihil ne ab his quidem tribunis ad
 Velitras memorabile factum. In majore discrimine
 domi res vertebantur: nam præter Sex-
 tium Liciniumque latores legum, jam octa-
 vum tribunos plebis resectos, Fabius quoque
 tribunus militum Stolonis focer, quarum le-
 gum auctor fuerat, earum suasorem se haud
 dubium ferebat. &, quum octo ex collegio
 tribunorum plebis primò intercessores legum
 fuissent, quinque soli erant: & (ut ferme so-
 lent, qui à suis desciscunt) ² capti & stu-
 pentes animi, vocibus alienis, id modò quod
 domi præceptum erat, intercessioni suæ præten-
 debant: *Velitris in exercitu plebis magnam partem
 abesse: in adventum militum comitia differri de-
 bere, ut universa plebes de suis commodis suffra-
 gium ferret.* Sextius Liciniusque, cum parte col-
 legarum, & uno ex tribunis militum Fabio, ar-
 tifices jam tot annorum usu tractandi animos
 plebis, primores Patrum productos, interro-
 gando de singulis quæ ferebantur ad popu-
 lum, fatigabant: *Auderentne postulare, ut quum
 bina jugera agri plebi dividerentur, ipsas plus
 quingenta jugera habere liceret? ut singuli pro-*

U.c. 385.
 a.C. 367.

Velitra]
obsessa.

U.c. 386.
 a.C. 367.
 Q. Ser-
 vilio III.
 &c. Tr.
 Mil.

Tr. Pl.
 oratio pro
 legibus
 suis.

² Capti & stupentes ani-
 mi] Vox animi est in gi-
 gnendi casu. Velut attonitos
 & stupore defixos animos

gerentes, utentes vocibus
 non suis, sed iis quas sibi
 dictatas reddebant.

U.C. 386. *pe trecentorum civium possiderent agros; plebeiis a.C. 366. homini vix ad tectum necessarium, aut locum sepulturae, suus pateret ager? An placeret sœnore circumventam plebem, 3 ni potius quàm sortem creditum solvas, corpus in nervum ac supplicia dare? & gregatim quotidie de foro adductos duci? & repleti vinctis nobiles domos? & ubique patricius habitet, ibi carcerem privatum esse?*

XXXVII. Hæc indigna miserandaque auditu, quum apud timentes sibimetipsos, majore audientium indignatione, quàm suâ, increpuissent: *Atqui nec agros occupandi modum, nec sœnore trucidandi plebem. alium Patribus unquam fore affirmabant, nisi alterum ex plebe consulem, custodem suæ libertatis, plebs. fecisset. Contemni jam tribunos plebei, quippe quæ potestas jam suam ipsa vim frangat intercedendo. Non posse æquo jure agi, ubi imperium penes illos, penes se auxilium tantum sit. nisi imperio communicato, 1 nunquam plebem in parte pari reipublicæ fore. Nec esse quod quisquam satis putet, si plebeiorum ratio comitiis consularibus habeatur. nisi alterum consulem utique ex plebe fieri necesse sit, neminem fore. Anjam memoriâ exisse, quum tribunos militum idcirco potius quàm consules creari placuisset, ut & plebeiis pateret summus honos, 2 quatuor & quadraginta annis neminem ex plebe tribunum.*

3 *Ni potius quàm sortem*] Amplectenda videtur Gro-movii conjectura: &c, refectâ particulâ *ni*, legendum, *Potius quàm sorte creditum solvas*: i. e. potius quàm solâ sorte solutâ sine usuris creditoribus plebes satisfaciat. Hoc enim volebat lex quam duo tribuni ferebant,

ut sorte contenti creditores essent.

1 *Nunquam plebem in parte pari reipublicæ fore*] Nunquam plebem pari cum Patribus jure in reipublica fruturam.

2 *Quatuor & quadraginta annis*] Ab. anno. 311. ad. 355.

militum creatum esse? ³ Qui crederent, duobusne U. c. 386
 in locis suâ voluntate imperituros plebi honorem, a. c. 386
 qui ⁴ octona loca tribunis militum creandis occu-
 pare soliti sint? Et ad consulatum viam fieri passu-
 ros, qui tribunatum septum tam diu habuerint? Lege
 obtinendum esse, quod comitiis per gratiam
 nequeat: Et seponendum extra certamen alterum
 consulatum, ad quem plebi sit aditus; quoniam
 in certamine relictus, præmium semper potentio-
 ris futurus sit. Nec jam posse dici id quod antea
 jactare soliti sint, non esse in plebeis idoneos
 viros ad curules magistratus. Nunquid enim so-
 cordius aut segnius rempublicam administrari post
 P. Licinii Calvi tribunatum, qui primus ex plebe
 creatus sit, quàm per eos annos gesta sit, quibus præ-
 ter patricios nemo tribunus militum fuerit? Quin-
 contra patricios aliquot damnatos post tribunatum,
 neminem plebeum. Quæstores quoque, sicut tribunos
 militum, ⁵ paucis antè annis ex plebe cæptos crea-
 ri: nec ullius eorum populum Romanum pæni-
 tuisse. Consulatum superesse plebeiis: eam esse arcem
 libertatis, id columen. si eò perventum sit, tum
 populum Romanum verè exactos ex urbe reges,
 Et stabilem libertatem suam existimaturum. Quis-
 pe ex illa diè in plebem ventura omnia, quibus
 patricii excellant, imperium atque honorem, glo-
 riam belli, genus, nobilitatem, magna ipsis fruen-
 da, majora liberis relinquenda. Hujus generis
 orationes ubi accipi videre, novam rogationem
 promulgant, ut pro duumviris sacris faciundis

³ Qui crederent, duobusne
 in locis] Gronovius expun-
 git has voces qui crederent.
 Tan. Faber legit: Quid?
 crederentne duobus in locis...

⁴ Octona loca] Hoc semel
 contigisse memoravit Livius
 suprâ V. 1. idque parum

probabiliter, ut observa-
 mus in nota ad illum locum.

⁵ Paucis antè annis] To-
 tis quadraginta. (vide L.
 IV. c. 54.) Nisi fortè intel-
 ligendum est, paucis antè
 annis quàm tribuni consu-
 lares ex plebe fierent.

U. c. 386. decemviri creentur, ita ut ⁶ pars ex plebe, pars
 a. c. 366. ex Patribus fiat: omniumque earum rogationum comitia in adventum ejus exercitus differunt, qui Velitras obsidebat.

U. c. 387. XXXVIII. Prius circumactus est annus, quam
 a. c. 365. à Velitris reducerentur legiones. ita suspensa
 T. Quintio, & c. de legibus res, ad novos tribunos militum dilata. nam plebis tribunos eosdem, duos utique
 Tr. Mil. qui legum latores erant, plebes reficiebat. Tribuni militum creati T. Quintius, Ser. Cornelius, Ser. Sulpicius, Sp. Servilius, L. Papirius, L. Veturius. Principio statim anni, ad ultimam dimicationem de legibus ventum: & quum tribus vocarentur, nec intercessio collegarum latoribus obstaret; trepidi Patres ad duo ultima auxilia, summum imperium, summumque ad civem, decurrunt. Dictatorem dici placet. dicitur M. Furius Camillus, qui magistrum equitum L. Æmilium cooptat. Legum quoque latores, adversus tantum apparatus adversariorum, & ipsi causam plebis ingentibus animis armant: concilioque plebis indicto, tribus ad suffragium vocant. Quum dictator stipatus agmine patriciorum plenus iræ minarumque consedisset, atque ageretur res solito primum certamine inter se tribunorum plebei, ferentium legem, intercedentiumque, & quanto jure potentior intercessio erat, tantum vinceretur favore legum ipsarum latorumque, & ¹ *Uti rogas*, primæ tribus dicerent; tum Camillus, *Quandoquidem*, inquit, *Quirites*, jam vos tribunitia libido, non potestas, regit, & intercessionem secessione quondam plebis

Dictator
 creatur
 Camillus
 IV.

Certamen
 inter dictatorem
 & tribunos.

⁶ Pars] Dimidia.
¹ *Uti rogas*] Id est, fiat uti rogas. Fuit hæc solennis vox, quæ populus jube-

bat, sive scisccebat id quod ab aliquo magistratu rogaretur.

partam, vobis eadem vi facitis irritam, quâ peperistis; non reipublicæ magis universæ, quàm vestrâ causâ, dictator intercessioni adero, eversumque² vestrum auxilium imperio tutabor. Itaque si C. Licinius & L. Sextius intercessioni collegarum cedere, nihil patricium magistratum inseram concilio plebis. si adversus intercessionem, tanquam captæ civitati leges imponere tendent, vim tribunitiam à seipsa dissolvi non patiar. Adversus ea quum contemptim tribuni plebis rem nihilo segnius peragerent; tum percitus irâ Camillus lictores, qui de medio plebem emoverent, misit: & addit minas, si pergerent, sacramento omnes juniores adacturum, exercitumque extemplo ex urbe educiturum. Terrorem ingentem incusserat plebi: ducibus plebis accendit magis certamine animos, quàm minuit. sed re neutrum inclinâtâ, magistratu se abdicavit: seu quia vitio creatus erat, ut scripsere quidam; seu quia tribuni plebis tulerunt ad plebem, idque plebes scivit, ut, si M. Furius pro dictatore quid egisset, ³ quingentum millium ei multa esset. Sed auspiciis magis, quàm novi exempli rogatione, deterritum ut potius credam, quum ipsius viri facit ingenium, tum quod ei suffectus est extemplo P. Manlius dictator: (quem quid creari attinebat ad id certamen, quo M. Furius victus esset?) & quod eundem M. Furium dictatorem insequens annus habuit,

P. Manlius dictator.

² *Vestrum auxilium imperio tutabor*] Potestatem tribunitiam, quæ auxilii vobis ferendi causâ instituta est, imperio dictatorio tutabor. Penes tribunos, ut jam aliquoties observatum est, auxilii jus; imperium penes patricos magistratus,

consules, tribunos militum. consulari potestate, dictatores, erat.

³ *Quingentum millium*] Supple æris. Asses 500000. æstimandi sunt marci argenti nostratibus 781. cum duabus unciiis.

U. C. 387. haud sine pudore certè fractum priore anno in
 A. C. 365. se imperium repetiturum : simul quòd eo tem-
 pore , quo promulgatum de muletta ejus tradi-
 tur , aut & huic rogationi , quâ se 4 in ordi-
 nem cogi videbat , obsistere potuit ; aut ne
 illas quidè , propter quas & hæc lata erat ,
 impedire : & quoad usque ad memoriam no-
 stram tribunitiis consularibusque certatum vi-
 ribus est , dictaturæ semper altius fastigium fuit.

XXXIX. Inter priorem dictaturam abdicatam , novamque à Manlio initam , ab tribunis velut per interregnum concilio plebis habito , apparuit , quæ ex promulgatis plebi , quæ la-
 toribus gratiora essent. nam de fœnore atque agro rogationes jubebant , de plebeio consula-
 tu 1 antiquabant : & perfectâ utraque res esset ,
 ni tribuni se in omnia simul consulere plebem dixissent. P. Manlius deinde dictator rem in

C. Lici-
 nius pri-
 mus ma-
 gister
 equitum
 de plebe.

Sextus
 & Licinius
 Tribb. Pl.
 oratio de
 conjun-
 ctim se-
 zendis ro-
 gationibus
 suis.

causam plebis inclinavit , 2 C. Licinio , quî
 tribunus militum fuerat , magistro equitum
 de plebe dicto. Id ægre Patres passos accipio :
 dictatorem propinquâ cognatione Licinii se
 apud Patres excusare solitum ; simul negan-
 tem magistrî equitum majus , quàm tribuni
 consularis imperium esse. Licinius Sextiusque ,
 quum tribunorum plebis creandorum indicta
 comitia essent , ita se gerere , ut , negando
 jam sibi velle continuari honorem , acerrimè
 accenderent , ad id quod dissimulando pete-
 bant , plebem. Nonum se annum jam veluti in acie
 adversus optimates maximo privatim periculo ,

4 In ordinem cogi] Vid.
 not. 4. ad III. 35.

1 Antiquabant] Vid. not.
 2. ad V. 30.

2 C. Licinio , qui tribunus
 militum fuerat] Undecimo.

autè anno. Hunc C. Lici-
 nium cave cum Plutarcho
 credas eundem esse cum
 C. Licinio Stolone , tribuno
 plebis , legum novarum la-
 tore.

nullo publicè emolumento, stare. consensuisse jam
 secum, & rogationes promulgatas, & vim om-
 nem tribunitiæ potestatis. Primò intercessione col-
 legarum in leges suas pugnatum esse; deinde
 ablegatione juventutis ad Veliternum bellum:
 postremò dictatorium fulmen in se intentatum. Jam
 nec collegas, nec bellum, nec dictatorem obstare,
 quippe qui etiam omen plebeio consuli, magistro
 equitum ex plebe dicendo, dederit. seipsam ple-
 bem, & commoda morari sua. Liberam urbem
 ac forum à creditoribus, liberos agros ab injustis
 possessoribus extemplo, si velit, habere posse. Quæ
 munera quando tandem satis grato animo æstima-
 turos, si inter accipiendas de suis commodis roga-
 tiones, spem honoris latoribus earum incidant?
 Non esse modestiæ populi Romani id postulare, ut
 ipse scenore levetur, & in agrum injuriâ posses-
 sum à potentibus inducatur; per quos ea conse-
 cutus sit, senes tribunitios, non sine honore tan-
 tum, sed etiam sine spe honoris relinquat. Proin-
 de, ipsi primùm statuerent apud animos quid vel-
 lent: deinde comitiis tribunitiis declararent vo-
 luntatem. Si conjunctim ferri ab se promulgatas
 rogationes vellent, esse quòd eosdem reficerent tri-
 bunos plebis: perlaturus enim quæ promulgave-
 rint. sin, quod cuique privatim opus sit, id modò
 accipi velint; opus esse nihil invidiosâ continua-
 tione honoris: nec se tribunatum, nec illos ea quæ
 promulgata sint, habituros.

XL. Adversus tam obstinatham orationem tri-
 bunorum, quum, præ indignitate rerum, stu-
 por, silentiumque inde ceteros Patrum defi-
 xisset; App. Claudius Crassus, nepos decem-
 viri, dicitur odio magis iræque, quàm spe, ad
 dissuadendum processisse, & locutus in hanc
 ferè sententiam esse: Neque novum, neque ino-
 pinatum mihi sit, Quirites, si, quod unum fami-

Adver-
 sus eos
 App. Clau-
 dii oratio

U.C. 387.
a.C. 169.

lia nostra semper obiectum est ab seditiosis tribunis, id nunc ego quoque audiam: Claudia genti jam inde ab initio nil antiquius in republica Patrum maiestate fuisse; semper plebis commodis adversatos esse. Quorum alterum non ego, non ceteri Claudii inficiamur: nos, ex quo adsciti sumus simul in civitatem & Patres, enixè operam dedisse, ut per nos aucta potius quàm imminuta maiestas earum¹ gentium, inter quas nos esse voluistis, dici verè posset. Illud alterum pro me maioribusque meis contendere ausim, Quirites, (nisi quæ pro universa republica fiant, ea plebi tanquam aliam incolenti urbem adversa quis putet) nihil nos neque privatos, neque in magistratibus, quod incommodum plebi esset, scientes fecisse: nec ullum factum dictumve nostrum contra utilitatem vestram (etsi quædam contra voluntatem fuerint) verè referri posse. An hoc, si Claudia familiæ non sim, nec ex patricio sanguine ortus, sed unus Quiritium quilibet, qui modò me duobus ingenuis ortum, & vivere in libera civitate sciam, reticere possim: L. illum Sextium, & C. Licinium, perpetuos (si diis placet) tribunos, tantum licentiæ novem annis, quibus regnant, sumpsisse, ut vobis negent potestatem liberam suffragii, non in comitiis, non in legibus jubendis, se permissuros esse?² Sub conditione, inquit, nos reficietis decimum tribunos.³ Quid est aliud dicere, quod

¹ Gentium] Vid. not. 2. ad IV. 1.

² Sub conditione, inquit] Uterlibet è tribunis legumlatoribus. Sæpe hoc modo inquit absolute ponitur, ut intelligatur quilibet contradicturus. Sic infra hoc ipso c. Ut rogationes, inquit, nostras... accipiat: & rur-

sus, Non, inquit, licebit. Et l. XXXIV. c. 3. Ut auro & purpurâ fulgeamus, inquit.

³ Quid est aliud dicere] Nonne hoc idem est, ac si dicerent? Dicere hîc sustinet vicem nominativi cadentis in verbum est. Dicere, quod alii petunt, nos fastidimus,

petunt alii, nos adeo fastidimus, ut sine mercede U. c. 38^a
a. C. 36^a magna non accipiamus? Sed quæ tandem ista merces est, quâ vos semper tribunos plebis habeamus? Ut rogationes, inquit, nostras, seu placent, seu displicent, seu utiles, seu ⁴ inutiles sunt, omnes conjunctim accipiat. Obsecro vos, Tarquinii tribuni plebis, putate me ex media concione unum civem succlamare: Bonâ veniâ vestrâ liceat ex his rogationibus legere, quas salubres nobis censemus esse; antiquare alias. ⁵ Non, inquit, licebit. Tu de sœnore atque agris, quod ad vos omnes pertinet, jubeas: Et hoc portentum non fiat in urbe Romana, uti L. Sextium atque hunc C. Licinium consules, quod indignaris, quod abominaris, videas? Aut omnia accipe: aut nihil fero. Ut si quis ei, quem urgeat fames, venenum ponat cum cibo, Et aut abstinere eo quod vitale sit jubeat, aut mortiferum vitali admisceat. Ergo, si esset libera hæc civitas, non tibi frequentes succlamassent, Abi hinc cum tribunatibus ac rogationibus tuis? quid? si non tuleris, quod commodum est populo accipere, nemo erit qui ferat illud? Si quis patricius, si quis (quod illi volunt invidiosius esse) Claudius diceret, Aut omnia accipite, aut nihil fero; quis vestrum, Quirites, ferret? Nunquamne vos res potius, quàm auctores spectabitis; sed omnia semper, quæ magistratus ille dices, secundis auribus, quæ ab nostrum quo di-

quid aliud est? five idem est, supple, atque id quod dicunt tribuni, sese sub conditione refici velle decimum tribunos.

⁴ Inutiles] Damnosæ. Sic l. III. c. 33. qui consensus privatis interdum inutilis, id est, exitiosus esset. Vid.

& V. 5.

⁵ Non, inquit, licebit. Tu de sœnore] Respondentes facit tribunos Appius, non iis quidem verbis, quæ ipsi protulerant; sed quomodo, quoque sensu jactatas ab iis voces & accipiebat ipse, & à populo accipi volebat.

U.c. 387.
a.C. 369.

centur, adversis accipietis? At hercule, ⁶ sermo est minimè civilis. Quid? rogatio qualis est, quam à vobis antiquatam indignantur? Sermone, Quirites, simillima. Consules, inquit, rogo, ne vobis, quos velitis, facere liceat. An aliter rogat, qui utique alterum ex plebe fieri consulem jubet; nec duos patricios creandi potestatem vobis permittit? Si hodie bella sint, quale Etruscum fuit, quum Porsena Janiculum infedit, quale Gallicum modò, quum præter Capitolium atque arcem omnia hæc hostium erant, & consulatum cum hoc M. Furio & quolibet alio ex Patribus L. ille Sextius peteret; possetisne ferre Sextium haud pro dubio consulem esse; Camillum de repulsa dimicare? Hocine est in commune honores vocare, ut duos plebeios fieri consules liceat, duos patricios non liceat? & alterum ex plebe creari necesse sit, utrumque ex Patribus præterire liceat? Quænam ista societas, quænam consortio est? Parum est, si, cujus pars tua nulla adhuc fuit, in partem ejus venis, nisi partem petendo, totum traxeris? Timeo, inquit, ne, si duos licebit creari patricios, neminem creetis plebeium. ⁷ Quid est dicere aliud, nisi, quia indignos vestrà voluntate creaturi non estis, necessitatem vobis creandi quos non vultis, imponam? Quid sequitur, nisi ut ne beneficium quidem debeat populo, si cum duobus patriciis unus petierit plebeius, & lego se, non suffragio, creatum dicat?

XLI. Quomodo extorqueant, non quomodo pe-

⁶ Sermo est minimè civilis] Sermo est qui minimè deceat cives, memores se cum civibus agere, quum pari jure libertatis fruuntur, in quos minimè liceat impetioso genere sermonis uti.

⁷ Quid est dicere aliud, nisi] Lege. Quid est aliud dicere, quia... Planè ut supra, hoc ipso c. Quid est aliud dicere, quod petunt alii, nos... fastidimus.

sant honores, querunt: & ita maxima sunt adepti, ^{U.C. 187.} ^{2.C. 161.} ut nihil ne pro minimis quidem debeant;

& occasionibus potius, quam virtute ² petere honores malint. Est aliquis qui se inspicere, aestimari fastidiat? qui certos sibi uni honores inter dimicantes competitores æquum censeat esse? qui se arbitrio vestro eximat? qui vestra necessaria suffragia pro voluntariis, & serva pro liberis faciat? Omitto Licinium Sextiumque, ³ quorum annos in perpetua potestate, tanquam regum, in Capitolio numeratis: quis est hodie in civitate tam humilis, cui non via ad consulatum facilior, per istius legis occasionem, quam nobis ac liberis nostris, fiat? si quidem nos, ne quum volueritis quidem, creare interdum poteritis; istos, etiam si nolueritis, necesse sit. De indignitate satis dictum est. etenim dignitas ad homines pertinet. Quid de religionibus atque auspiciis, quæ propria deorum immortalium contemptio atque injuria est, loquar? Auspiciis hanc urbem conditam esse, auspiciis bello ac pace, domi militiaeque omnia geri, quis est qui ignoret? Penes quos

¹ Ut nihil ne pro minimis quidem debeant] Hujus loci videtur hæc esse sententia. Ita maxima quæque, consulatum nempe, sunt adepturi plebei, ut nihil pro iis, debeant, ne tanquam minimis quidem: i. e. ut ne tantum quidem vobis pro iis debeant, quantum pro minimis deberi æquum esset. Non abfimilis locus reperitur suprâ IV. § 4. Patres non pro communicatis, sed pro amissis honoribus fremere.

² Petere honores malint] Melius, malunt.

³ Quorum annos ... in Capitolio numeratis] Videntur hæc intelligenda de clavis numeri annorum indicibus, de quibus Liv. infrâ VII. 3. Ibi ille docet clavum quotannis figi solitum dextro lateri ædis Jovis Opt. Max. Eum, inquit, clavum, quia raræ per ea tempora litteræ erant, notam numeri annorum fuisse ferunt. Sensus igitur hujus loci erit: quorum annos in perpetua potestate, tanquam regum, per novem continuos clavos Capitolino parieti affixos, numeratis.

U.c. 388.
a.C. 364.

Rogatio-
nes tribu-
norum ac-
cepta.

“
Se: et um
auctoritate
sua compro-
bavit”

cem haud minùs post annos ea acta: hoc au-
tem anno, in Albano agro cum Gallis dictato-
re M. Furio signa collata. Nec dubia, nec
difficilis Romanis (quanquam ingentem Galli
terrorem memoriâ pristinæ cladis attulerant)
victoria fuit. Multa millia barbarorum in acie,
multa captis castris cæsa: palati alii Apuliam
maximè petentes, quum ³ fugâ se longinquâ,
tum quòd passim eos ⁴ simul pavor terrorque
distulerant, ab hoste sese tutati sunt. Dictato-
ri, consensu Patrum plebisque, triumphus
decretus. Vixdum perfunctum cum bello,
atrociior domi seditio excepit: & per ingentia
certamina dictator senatusque victus, ut roga-
tiones tribunitiæ acciperentur: & comitia con-
sulum adversâ nobilitate habita, quibus L.
Sextius de plebe primus consul factus. Et ne
is quidem finis certaminum fuit. quia patricii
⁵ se auctores futuros negabant, prope secessio-
nem plebis res terribilesque alias minas civilium
certaminum venit: quum tamen per dictato-
rem conditionibus sedatæ discordiæ sunt; con-
cessumque ab nobilitate plebi de consule ple-
beio, à plebe nobilitati de prætore uno, qui
jus in urbe diceret, ex Patribus creando. Ita
ab diutina ira tandem in concordiam redactis
ordinibus, ⁶ quum dignam eam rem senatus
censeret esse, meritòque id, si quando un-

³ Fugâ se longinquâ... ab
hoste sese tutati sunt] Vacat
aut priùs se, aut posteriùs
sefe. Hoc potiùs deleri pla-
cet.

⁴ Simul pavor terrorque]
Pavor, qui insidebat menti.
Terror, qui à novis subin-
de occurrentibus hostibus
accidebat,

⁵ Se auctores futuros]
Vid. not. 5. ad I. 17.

⁶ Quum dignam] Quum
dignam eam rem senatus
censeret esse, ob quam lu-
di maximi fierent, diesque
unus ad triduum Latinarum
adjiceretur; meritòque id...
sibi esse faciendum.

quam

quam aliàs, deùm immortalium causâ libenter
facturos fore, ut 7 ludi maximi fierent, &
dies unus ad 8 triduum adjiceretur; 9 recu-
santibus id munus ædilibus plebis, conclama-
tum à patriciis est juvenibus, se id honoris
deùm immortalium causâ libenter acturos, 10 ut
ædiles fierent. Quibus quum ab universis gra-
tiæ actæ essent, factum senatusconsultum, ut
duo viros ædiles ex Patribus dictator populum
rogaret; Patres auctores omnibus ejus anni
comitiis fierent.

7 *Ludi maximi*] Ludi
quàm magnificentissimi. De
his ludis accipienda videntur
quæ legimus L. VII. c. 15.
Ludi votivi, quos M. Furius
dictator voverat, facti.

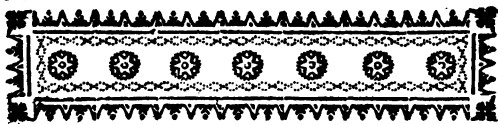
8 *Triduum*] Latinarum :
quæ vox fortasse incuriâ li-
brariorum excidit. Ceterum
triduum de quo hîc agit Li-
vius, non aliud esse quàm
triduum Latinarum, ex Plu-
tarcho probatur, qui in vi-
ta Cam. auctor est unum
diem hoc tempore Latinis,
quæ triduo antea conficie-
bantur, adjectum esse. De
Latinis feriis vid. not. 1. ad

c. 17. l. V.

9 *Recusantibus*] Ferias
Latinas ludi comitari sole-
bant, quorum curatio pe-
nes ædiles plebis primò fuit.
Ludos quoque à Camillo
votos ab iisdem ædilibus fie-
ri senatus jubebat. Quum
igitur & ludis votivis, &
adjecto illo in singulos an-
nos ad Latinas die, novo-
rum sibi successoribusque
suis sumptuum necessitatem
inungi intelligerent ædiles,
recusarunt aggravatum mu-
nus.

10 *Ut ædiles*] Eâ lege,
ut.

E P I T O M E

LIBRI SEPTIMI LIVIANI,

DUO novi magistratus adjecti sunt, prætura & ædilitas curulis. Pestilentia civitas laboravit, eamque insignem fecit mors Furii Camilli, cujus remedium & finis quum per novas religiones quaereretur, ludii scenici tunc primum facti sunt. Quum dies L. Manlio dicta esset à M. Pomponio tribuno plebis, propter delectum acerbè actum, & T. Manlium filium ras relegatum sine ullo crimine; adolescens ipse, cujus relegatio patri obijcebatur, venit in cubiculum tribuni, strictoque gladio coëgit eum in verba sua jurare, Non perseveraturum se in accusatione. Quum telluris hiatus tota ad ultimam patria territa foret, tunc omnia pretiosa missa sunt in patentem voraginem urbis Romanæ. in eam Curtius armatus sedens equo se præcipitavit, eaque expleta est. T. Manlius adolescens, qui patrem à tribunitia vexatione vindicaverat, contra Gallum provocantem aliquem ex militibus Romanis, in singulare certamen descendit, eique occiso torquem aureum detraxit: quem ipse postea tulit, & ex eo Torquatus est nuncupatus. Duæ tribus additæ, Pomptina & Publilia. Licinius Stolo lege ab ipso latâ damnatus est, quod plus quingentis jugeribus agri possideret. M. Valerius tribunus militum Gallum, à quo provocatus erat, insidente galeæ

carvo, & unguibus rostroque hostem infestante, interemit, & ex eo Corvi nomen accepit; consulque proximo anno creatus est ob virtutem, quum vigesimum tertium ageret annum. Amicitia cum Carthaginensibus juncta. Campani, quum urgerentur à Samnitibus bello, auxilio adversus eos à senatu petito, quum id non impetrarent, urbem atque agros populo Romano dederunt. ob quam causam ea quæ populi Romani facta essent defendi bello adversus Samnites placuit. Quum ab A. Cornelio consule exercitus in iniquum locum deductus, in magno discrimine esset, P. Decius Muri tribuni militum operâ servatus est. qui occupato colle super id jugum, in quo Samnites confederant, occasionem consuli in equiorem locum evadendi dedit: ipse ab hostibus circumfessus erupit. Milites Romani, qui Capuæ in præsidio erant relictæ, quum de ea occupanda urbe conspirassent, & delecto consilio, metu supplicii à populo Romano defecissent; per M. Valerium Corvum dictatorem, qui consilio suo eos à furore revocaverat, patriæ restituti sunt. Res præterea contra Hernicos, & Gallos, & Tiburtes, & Privernates, & Tarquinienses, & Samnites, & Volscos, prospere gestas continet.

LIBER VII.

I. **A** Nnus hic erit insignis¹ novi hominis U.C. 189.
 consulatu, insignis novis duobus magi- a.C. 161.
 stratibus, præturâ, & cumuli ædilitate. Hos si-

1. Novi hominis] Novus homo dicebatur, cujus è majoribus nemo cutulera magistratum gesserat, qui nul-

lam habebat proinde majorum imaginem. Novo homini opponebatur nobilis. Vid. not. 4. ad c. 34. l. 1.

U.C. 389. bi patricii quæſivere honores, pro conſeſſo
 a.C. 363. plebi altero conſulatu. Plebes conſulatum L.

L. Sextio, L. Sextio, cujus lege partus erat, dedit: Patres præturam Sp. Furio M. filio Camillo, ædilitatem Cn. Quintio Capitolino, & P. Cornelio Scipioni, ſuarum gentium viris, gratiâ

Primus de plebe conſul.

Prætor & ædiles curules primum creantur.

campeſtri ceperunt. L. Sextio collega ex Patribus datus L. Æmilius Mamercinus. Principio anni, & de Gallis, quos primò palatos per Apuliam congregari jam fama erat, & de Hernicorum defectione, agitata mentio. Quum de induſtria omnia, ne quid per plebeium conſulem ageretur, proferrentur, ſilentium omnium rerum, ac juſtitio ſimile orium fuit: niſi quòd non patientibus tacitum tribunis, quòd pro conſule uno plebeio tres patricos magiſtratus, curulibus ſellis prætextatos tanquam conſules ſedentes, nobilitas ſibi ſumpſiſſet; prætorem quidem etiam jura reddentem, & collegam conſulibus, atque iſdem auſpiciis creatum; verecundia inde impoſita eſt ſenatu, ex Patribus jubendi ædiles curules creari. primò ut alternis annis ex plebe ſie-

2 *Gratiâ campeſtri*] Quia comitia centuriata, quibus conſules, prætores, cenſores creabantur, habebantur in campo Martio; inde gratiâ campeſtris ſumitur pro favore populati, quo honores ſibi quis aliſve à populo conſequebatur.

3 *Ceperunt*] Eſſecerunt ut Capitolinus & Scipio caperent. Quidam libri: *dederunt*.

4 *Collegam conſulibus, atque iſdem auſpiciis creatum*] Ideo collega conſulibus dicebatur prætor, quia iſdem

auſpiciis creabatur. Iſdem autem auſpiciis creari, non eſt iſdem tantum comitiis, ſed etiam capitis, ut videtur, eodem modo ac ritu auſpiciis creari, ob eamque cauſam ejuſdem ordinis ac generis auſpicia habere. Porro auſpicia conſulum æ prætorum ejuſdem ordinis erant, ita tamen ut, ſi quando diverſa iſs auſpicia contingerent, conſulum auſpicia magis rata eſſent: cujus rei inſigne teſtimonium eſtat apud Val. Max. l. II. c. 8.

sent, convenerat: postea promiscuum fuit. In-
 de L. Genucio & Q. Servilio consulibus, &
 ab seditione & à bello quietis rebus, ne quan-
 do à metu ac periculis vacarent, pestilentia
 ingens orta. Censorem, ædilem curulem, tres
 tribunos plebis mortuos ferunt: pro portio-
 ne & ex multitudine alia multa funera fuisse.
 maximèque eam pestilentiam insignem mors
 5 quàm matura, tam acerba, M. Furii fecit.
 Fuit enim verè vir unicus in omni fortuna:
 princeps pace belloque, priusquam exsulatum
 iret: clarior in exilio, vel desiderio civitatis,
 quæ capta absentis imploravit opem, vel feli-
 citate, quâ restitutus in patriam, secum pa-
 triam ipsam restituit. Par deinde per quinque
 & viginti annos (tot enim postea vixit) titulo
 tantæ gloriæ fuit, dignusque habitus, quem se-
 cundum à Romulo conditorem urbis Romanæ
 ferrent.

U. c. 398.
 a. C. 362.
 L. Ge-
 nucio
 Q. Servi-
 lio Coss.
 Pesti-
 dentia.

Camillæ
 mors.

II. Et hoc, & insequenti anno, C. Sulpicio
 Pætico, C. Licinio Stolone consulibus, pesti-
 lentia fuit. eo nihil dignum memoriâ actum;
 nisi quoddam pacis deum exposcendæ causâ
 1 tertio
 tum post conditam urbem lectisternium fuit:
 & quum vis morbi nec humanis consiliis,
 nec ope divinâ levaretur, victis superstitione
 animis, 2 ludi quoque scenici, nova res bel-
 3

U. c. 391.
 a. C. 362.
 C. Sul-
 picio
 C. Lici-
 nio Coss.
 Ludi sce-
 nici pri-
 mi.

5 Quàm matura, tam acerba] Hæc duo sibi invi-
 cem adversantur. Nam acer-
 bum propriè dicitur de fru-
 ctibus nondum maturis,
 quorum ideo acerbus est sa-
 por. Hinc mors juvenum
 acerba, qui ante diem rapi-
 untur. At eorum virorum,
 quos nunquam mori cupe-
 rent omnes, semper acerba
 mors est, etiam si illi matu-

ritatem ævi naturæque atti-
 gerint.

1 Tertio tum... lectister-
 nium fuit] Lectisternium in
 urbe Romana primum fuit
 anno u. c. 356. Vid. supra
 V. 13. Quo tempore autem
 secundò factum fuerit, Li-
 vius non docet.

2 Ludi... scenici] Ludi
 qui in scena agerentur, qua-
 les Comœdia, Tragedia.

D iij

W.C. 391.
a.C. 361.

licoſo populo, (nam circi modò ſpectaculum fuerat) inter alia cœleſtis iræ placamina inſtituti dicuntur. Ceterùm parva quoque, ut ferme principia omnia, & ea ipſa peregrina res fuit. ³ Sine carmine ullo, ⁴ ſine imitandorum carminum actû, ludiones ex Etruria acciti, ad tibicinis modos ſaltantes, haud indecoros motus more Tuſco dabant. imitari deinde eos juventus, ſimul inconditis inter ſe jocularia fundentes verſibus, cœpere; nec abſoni à voce motus erant. Accepta itaque res, ſæpiuſque uſurpando excitata: ⁵ vernaculiſ artifi-
bus, quia hiſter Tuſco verbo ludio vocabatur, nomen hiſtrionibus inditum: qui non, ſicut antè, ⁶ Feſcennino verſu ſimilem incompoſitum temerè ac rudem alternis jaciebant; ſed impletas modis ⁷ ſaturas, deſcripto jam ad tibicinem cantu motuque congruen-

&c. *Scena* autem propriè eſt umbraculum ex ramis arborum curvatis, & inter ſe mutuò implicitis factum, à *quædam umbra*. Quoniam autem in ejuſmodi umbraculis Attica juventus inconditos verſus jacere cœperat, ideo, poſtquam ludus in artem vertit, *ſcena* quoque vocata eſt pars theatri velo teſta, in qua hiſtriones fabulas agebant.

³ *Sine carmine ullo*] Quia nimirum verſus linguâ Tuſcâ pronunciati, à Romanis inſellecti non fuiſſent.

⁴ *Sine imitandorum carminum actû*] Nullo geſtu motuque corporis, qualis comitari carmina, iſque reſpondere debet.

⁵ *Vernaculiſ artifiſibus*] Domæſticis, id eſt, Romanis ludionibus, ſive actoribus.

⁶ *Feſcennino verſu*] Meliùs *verſum*. Non jam temere jaciebant incompoſitum ac rudem verſum, ſimilemque Feſcennino. Porro *Feſcenninus* verſus à Feſcennia Etruriæ urbe dictus eſt, ex qua Romam eſt allatus. De eo vid. Hor. in Ep. 1. l. II.

⁷ *Saturas*] *Satura* propriè notat lancem onuſtam uvâ paſſâ, polentâ, & omni-genâ ciborum ac frugum varietate, quæ ſacris Cere-riſ inferebatur. Inde eâ voce designata eſt rerum miſtura quædam & quaſi far-rago; ac porro genus hæc

ti, peragebant. ⁸ Livius post aliquot annos, U.C. 391.
 qui ⁹ ab saturis ausus est primus argumento fa- a.C. 361.
 bulam serere: (idem scilicet, id quod omnes
 tum erant, suorum carminum actor) dicitur,
 quum sæpius revocatus vocem obtrudisset, ve-
 niâ petita puerum ad canendum ante tibici-
 nem quum statuisset, ¹⁰ canticum egisse ali-
 quanto magis vigenti motu, quia nihil vocis
 usus impediēbat. inde ¹¹ ad manum cantari
 histrionibus cœptum, ¹² diverbiaque tantum

poematis, quod multis & variis rebus refertum erat. Dramaticum fuit, ut clarè ex hoc loco patet. *Modi* autem hîc intelligendi sunt modulatio quædam ac descriptio cantûs motûsque corporum affectibus dramatis congruens. Dem igitur dicit Livius *impletas modis saturas*, eas vult justâ descripti ad tibicinem cantûs motûsque modulatione conditas, suam quamdam perfectionem attigisse.

⁸ *Livius*] Livius Andronicus, M. Livii Salinatoris libertus, fabulam docere cœpit C. Claudio Cenchone; M. Sempronio Tuditano Coll. anno u. c. 512.

⁹ *Ab saturis*] Relictis saturis, *serere*, sive connectere fabulam ex variis actibus, qui tamen omnes ad unum & idem argumentum, sive unam quamdam actionem primariam referrentur. Adverte verbum *serere* hîc esse à *sero*, *serui*, *sertum*, quod planè diversum est à verbo *sero*, *sevi*, *satum*, idem significante quod *semino*.

Prius illud usurpavit quoque Livius infra XXV. 6. *Fato*, *cujus lege immobilis rerum humanarum ordo fertur*.

¹⁰ *Canticum*] *Canticum* ab uno homine canebatur ad tibicinis modos. Quum autem tibicinem post actum quæque cecinisse appareat ex iis verbis, quibus Plautus in *Pseudolo* actum primum concludit, canticum subjici solitum esse cuius comœdiæ actui verisimile est. Porro *canticum agere* est gesticulationem cantico convenientem peragere.

¹¹ *Ad manum cantari*] Institutum, ut histrionis gesticulationi, quæ saltando fiebat, & loquaci manu, cantando responderetur & quum antea idem & caneret, & saltaret.

¹² *Diverbia*] *Diverbium* dicitur, quando diversi verba faciunt: ac nihil aliud est, quàm actus & scenæ, ex quibus ipsum fabulæ corpus constat. Opponitur choro & cantico.

U.C. 391. ipforum voci relicta. Postquam lege hac fa-
 a.C. 361. bularum ab risu ac soluto joco res avocabatur,
 & ludus in artem paulatim verterat; juvenus
 histrionibus fabellarum actu relicto, ipsa inter
 se more antiquo ridicula intexta versibus jacti-
 tare cœpit: ¹³ quæ inde exodia postea appel-
 lata, ¹⁴ consertaque fabellis potissimum Atel-
 lanis sunt. Quod genus ludorum ab Oscis ac-
 ceptum tenuit juvenus; nec ab histrionibus
 pollui passa est. Eo institutum manet, ut acto-
 res Atellanarum, nec ¹⁵ tribu moveantur, &
 stipendia, tanquam expertes artis ludicræ, fa-
 ciant. Inter aliarum parva principia rerum, lu-
 dorum quoque prima origo ponenda visa est:
 ut appareret, ¹⁶ quàm ab sano initio res in

Exodia:
Atellana.

¹³ *Quæ inde exodia*] *Exo-*
dium vox Græca exitum si-
 gnificans. *Exodiaris*, in-
 quit vetus Juvenalis scho-
 liaſtes, *in fine ludorum in-*
trabat, quòd ridiculus foret:
ut, quidquid lacrymarum ac
tristitia cœgiſſent ex tragicis
affectibus, hujus ſpectaculi
riſus detergeret. *Exodium*
 igitur ex eo dictum eſt quòd
 in exitu, ſive fine ludorum
 ageretur. At vocola *inde*,
 hic interpoſita, ſignificare
 videtur *exodii* appellatio-
 nem ex eo deductam eſſe,
 quòd juvenus fabulis egreſ-
 ſa quodammodo, ſive, ut
 ipſe Livius ſcribit, fabella-
 rum actu relicto, ad hos
 jocos rediſſet: quæ quidem
 hujus appellationis origo
 patum probabilis eſt. Ali-
 quot ſcripti ignorant *inde*.
 Itaque illud eradas li-
 cet.

¹⁴ *Conſertaque fabellis*]

Conſtant ex fabellis Atella-
 nis. Inde promiſcuè uſur-
 pantur *exodium* & *Atella-*
na. Sæpe etiam ambo vo-
 cabula junguntur, ut apud
 Sueton. in Tib. c. 45. *Atel-*
lanico exodio, & apud Ju-
 ven. Sat. VI. v. 71: *Exo-*
dio... Atellanae Antonoës.
 Porro *Atellana fabella* ab
Atella Oſcorum civitate,
 ubi primùm aſtitatæ ſunt,
 nomen traxerant. Jociſ &
 ſalibus, modetiſ tamen
 primò & ingenuiſ, com-
 mendabantur. Oſcâ linguâ
 agebantur, poſtquam etiam
 Oſca gens eſſe deſierat: un-
 de dicebantur quoque *Oſci*
ludi. Oſca autem gens in
 Campania fuit, in duos
 populoſ diviſa, Auruncos
 nempe & Sidicinoſ.

¹⁵ *Tribu moveantur*] Vid.
 not. 4. ad c. 24. l. IV.

¹⁶ *Quàm ab ſano initio*]
 Quàm modico & arcto

hanc vix opulentis regnis tolerabilem insaniam U.C. 391.
a.C. 361.
venerit.

III. Nec tamen ludorum primum initium, procurandis religionibus datum, aut religione animos, aut corpora morbis levavit. quin etiam, quum medios fortè ludos ¹ Circus Tiberi superfuso irrigatus impedisset; id verò, velut averfis jam diis, aspernantibusque placamina iræ, terrorem ingentem fecit. Itaque Cn. Genucio, L. Emilio Mamercino secundum consulibus, quum piaculorum magis conquisitio animos quam corpora morbi afficerent, repetitum ex seniorum memoria dicitur, U.C. 392.
a.C. 360.
Cn. Genucio,
L. Emilio
II.
Coll. ² pestilentiam quondam clavo ab dictatore fixo sedatam. Eâ religione adductus senatus, dictatorem clavi figendi causâ dici iussit. dictus Manlius
dictator
clavum
pangit. L. Manlius Imperiosus, L. Pinarium magistrum equitum dixit. Lex vetusta est priscis litteris verbisque scripta, ut ³ qui prætor maximus sit, Idibus Septembribus clavum pangat. ⁴ Fixus

sumptu peragi. cœpta res excesserit deinde in hanc, quam nostro ævo videmus, sumptuum insaniam, quæ vix opulentis regnis, nedum privatis ædilium patrimoniis, qui ludos suis impensis faciendos curant, tolerabilis foret.

¹ *Circus*] Itaque ludi etiam scenici primò in Circo acti sunt.

² *Pestilentiam quondam*] Hæc non eo sensu intelligenda videntur, ut clavus jam antea, pestilentie sedandæ causâ, à dictatore fixus fuisse dicatur; sed pestilentia quodam anno esse sedata, quum clavus anno-

rum index non ab ordinario magistratu, sed à dictatore fixus esset. Unde argumentabantur clavum ab dictatore fixum levando morbo salubrem fuisse. Vid. infra VIII. 18. aliud exemplum, aliamque causam dictatoris clavi figendi causâ creati.

³ *Qui prætor maximus sit*] Qui imperium summum in civitate habeat. Prætor propriè is qui præsit.

⁴ *Fixus fuit*] Figi solitus erat. Mss. ferè omnes habent *fixa*, ut referatur ad legem. Utrovis modo legas, parvi refert, quum & legem & clavum ibidem fixa

D v

U.C. 392.
a.C. 360.

*Clavus
annorum
index.*

*Manlius
delectum
habere co-
matur, fru-
stra.*

fuit 5 dextro lateri ædis Jovis optimi maximi; ea ex parte quâ Minervæ templum est. Eum clavum, quia raræ per ea tempora litteræ erant, notam numeri annorum fuisse ferunt: eoque Minervæ templo ⁶ dicatam legem, quia numerus Minervæ inventum sit. Volsiniis quoque clavos indices numeri annorum, fixos in templo Nortia Etruscæ deæ, comparere, diligens talium monumentorum auctor ⁷ Cincius affirmat. M. Horatius consul, ⁸ ex lege templum Jovis optimi maximi dedicavit, anno post reges exactos: à consulibus postea ad dictatores, quia majus imperium erat, solenne clavi figendi translatum est. Intermisso deinde more, digna etiam per se visa est res, propter quam dictator crearetur. Qua de causâ creatus L. Manlius, perinde ac reipublicæ gerendæ, ac non solvendæ religione, gratiâ creatus esset, bellum Hernicum affectans, delectu acerbo juventutem agitavit; tandemque omnibus in eum

esse admodum verisimile videatur.

5 *Dextro lateri ædis*] Capitolinum templum tres ædes pares continebat communibus inclusas parietibus: mediam, Jovis; à lateribus, alteram Junonis, alteram Minervæ. Hinc lex, quæ hoc loco dicitur fixa fuisse dextro lateri ædis Jovis optimi maximi, infra dicitur Minervæ templo dicata.

6 *Dicatam*] Assignatam, & quasi consecratam.

7 *Cincius*] L. Cincius Alimentus, æqualis Fabii Pictoris, bello Punico secundo captus ab Annibale, re-

ste Livio, XXI. 38. Videtur non diversus esse ab illo L. Cincio Alimento qui præturam gessisse memoratur à Livio, XXVI. 23. anno ejusdem belli nono. Græcâ linguâ scripsisse eum historiam à primordio urbis docet Dionys. l. I.

8 *Ex lege templum*] Videtur hic legendum esse *templo*. Sensus igitur erit: M. Horatius, ex lege quæ supra allata est, dedicavit, five cum solennibus cærimoniis fixit clavum templo Jovis optimi maximi, ea ex parte nimirum, ut supra legitur, quâ Minervæ templum est.

tribunis plebis coortis, seu vi, seu verecundiâ, victus, dictaturâ abiit. U.C. 323.
a. C. 319.

IV. Neque eo minùs, principio insequentis anni, Q. Serviliò Ahalâ, L. Genucio secundum consulibus, dies Manlio dicitur à M. Pomponio tribuno plebis. ^{Q. Servilio II. L. Genucio II. Coss.} Acerbitas in delectu, non damno modò civium, sed etiam laceratione corporum lata, partim virgis cæsis, qui ad nomina non respondissent, partim in vincula ductis, invisa erat: & ante omnia invisum ipsum ingenium atrox, cognomenque *Imperioso* grave liberæ civitati, ab ostentatione sævitæ adscitum; quam non magis in alienis, quàm in proximis, ac sanguine ipse suo exerceret. ^{Manlio dies dicta.} criminique ei tribunus inter cetera dabat, ^{Acerbitas ejus in filium.} Quod filium juvenem nullius probri compertum, extorem urbe, domo, penatibus, foro, luce, congressu æqualium prohibitum, in opus servile, prope in carcerem atque in ergastulum dederit: ubi summo loco natus dictatorius juvenis quotidianâ miseriâ disceret, verè imperioso patre se natum esse. At quam ob noxam? Quia infacundior sit, & linguâ inpromptus. Quod naturæ damnum utrum ² nutriendum patri, si quicquam in eo humani esset, an castigandum, ac vexatione insigne faciendum fuisse? Ne mutas quidem bestias minùs alere ac fovere, si quid ex progenie sua parum prosperum sit. At, hercle, L. Manlium, malum malo augere filii; & tarditatem ingenii insuper premere; & si quid in eo exiguum naturalis vi-

¹ *Acerbitas in delectu*] Manlii acerbitas in delectu, quam senserant cives non multis modò irrogatis sibi, quæ proinde damnum, sive læturam rei familiaris im-

portarent, sed & laceratione corporum.

² *Nutriendum*] Mollibus remediis & paternâ indulgentiâ medicandum. Vid. IV. § 2. suprâ.

D vj

U.C. 393. *goris sit, id extinguere vitâ agresti, & rustico
a.C. 359. cultu, inter pecudes habendo.*

*Filii ejus
pietas.*

V. Omnium potiùs his criminationibus, quàm ipsius juvenis irritatus est animus: quin contrâ se quoque parenti causam invidiæ atque criminum esse ægre passus, ut omnes dii hominesque scirent, se parenti opem latam, quàm inimicis ejus, malle, capit consilium, rudis quidem atque agrestis animi, & quanquam non civilis exempli, tamen pietate laudabile. Inscientibus cunctis cultro succinctus, manè in urbem, atque à porta domum confestim ad M. Pomponium tribunum pergit: janitori, *opus esse sibi domino ejus convento extemplo*, ait: *nunciaret T. Manlium Lucii filium esse*. Mox introductus (etenim percitum irâ in patrem spes erat aut criminis aliquid novi, aut consilii ad rem agendam deferre) salute acceptâ redditâque, *esse ait quæ cum eo agere arbitris remoris velit*. Procul inde omnibus abire jussis, cultrum stringit: & super lectum stans ferro intento, nisi in quæ ipse concepisset verba, juraret, *se patris ejus accusandi causâ concilium plebis nunquam habiturum*, se eum extemplo transfixurum minatur. Pavidus tribunus (quippe qui ferrum ante oculos micare, se solum, inermem, illum prævalidum juvenem, & quod haud minùs timendum erat, stolidè ferocem viribus suis, cerneret) adjurat in quæ adactus est verba; & præ se deinde tulit, eâ vi subactum se incepto destitisse. Nec perinde ut maluisset plebes, sibi suffragii ferendi de tam crudeli & superbo reo potestatem fieri, ita ægre habuit filium id pro parente ausum: eoque id laudâ-

[Non civilis] Abhorrentis ab iis legibus, quibus civilis societas continetur.

bilius erat, quòd animum ejus tanta acerbitas ^{U. C. 195.} patria nihil à pietate avertisset. Itaque non ^{2. C. 312.} patri modò remissa causæ dictio est, sed ipsi etiam adolescenti ea res honori fuit: &, quum eo anno primùm placuisset ² tribunos militum ad legiones suffragio fieri, (³ nam & antea, sicut nunc ⁴ quos Ruffulos vocant, imperatores ipsi faciebant) ⁵ secundum in sex locis tenuit, nullis domi militiæque ad conciliandam gratiam meritis, ut qui rure, & procul coetu hominum, juventam egisset.

VI. Eodem anno, seu motu terræ, seu quâ vi aliâ, forum medium ferme specu vasto collapsum in immensam altitudinem dicitur: neque eam voraginem conjectu terræ, quum pro se quisque gereret, expleri potuisse prius, ^{Vorago in foro.} quàm deûm monitu quæri cœptum, quo plurimùm populus Romanus posset. Id enim illi loco dicandum vates canebant, si rempublicam Romanam perpetuam esse vellent. Tum M. Curtium, juvenem bello egregium, castigasse ferunt dubitantes, an ullum magis Romanum bonum, quàm arma virtusque, esset. ^{In eam se M. Curtius im-mittit.}

² Tribunos militum ad legiones]. Ut legionibus præessent. Sex in unaquaque legione tribuni militum erant, hique principem in legione locum tenebant.

³ Nam & antea, sicut nunc]. Magis placeret: nam antea, sicut & nunc...

⁴ Quos Ruffulos vocant]. Ruffuli, sive Rufuli appellabantur, inquit Festus, tribuni militum à consule facti, non à populo: de quorum iure quòd Rutilius Rufus legem tulit, Rufuli, ac post Ru-

tuli, sive potiùs Rutili, appellati sunt. Alii sunt comitiati, inquit Asc. in Divina. qui Romæ comitiis designantur.

⁵ Secundum in sex locis]. Si legiones quatuor, ut moris erat, hoc anno scriptæ sunt, quatuor & viginti tribunis militum opus erat. Sed per hæc tempora dictatores. & consules, perquam paucis suffragio populi relicis locis, reliqua sui beneficii faciebant, teste Livio, IX. 30.

U.C. 393.
A.C. 359.

silentio facto, templa deorum immortalium, quæ foro imminēt, Capitoliumque intuentem, & manus nunc in cœlum, nunc in patentes terræ hiatus ad deos Manes porrigentem, se devovisse. equo deinde quàm poterat maximè exornato infidentem, armatum se in specum immisisse, donaque ac fruges super eum à multitudine virorum ac mulierum congestas: lacumque Curtium, non ab antiquo illo T. Tatii milite Curtio Mettio, sed ab hoc appellatum. Cura non deesset, si qua ad verum via inquirentem ferret: nunc famâ rerum standum est, ubi certam derogat vetustas fidem. & lacus nomen ab hac recentiore insignitius fabula est. Post tanti prodigii procurationem, eodem anno de Hernicis consultus senatus, quum feciales ad res repetendas nequicquam misisset, primo quoque die ferendum ad populum de bello indicendo Hernicis censuit: populusque id bellum frequens iussit. L. Genucio consuli ea provincia sorte evenit. In expectatione civitas erat, quòd primus ille de plebe consul bellum suis auspiciis gesturus esset; perinde ut eveniret res, ita communicatos honores pro bene aut secus consulto habitura. Fortè ita tulit casus ut Genucius ad hostes magno conatu profectus, in insidias præcipitaretur; legionibus necopinato pavore fuis, consul circumventus ab insciis quem interfecissent occideretur. Quod ubi est Romam nunciatum, nequaquam tantum publicâ calamitate mœsti Patres, quantum feroces infelici consulis plebei ductu, fremunt omnibus locis, Irens, crearent consules ex plebe, transferrent auspicia quò nefas esset. Potuisse Patres plebiscito pelli honoribus suis: num etiam in deos immortales inauspicatam legem valuisse? Vindicasse ipsos

Bellum
cum Her-
nicis.

suum numen, sua auspicia. quæ ut primum
¹ contacta sint ab eo, à quo nec ius nec fas fuerit,
deletum cum duce exercitum documento fuisse, ne
deinde, turbato ² gentium jure, comitia haberen-
tur. His vocibus curia & forum personat. Ap-
 pium Claudium, quia dissuaserat legem, ma-
 jore nunc auctoritate eventum reprehensi ab se
 consilii incusantem, dictatorem consensu pa-
 triciorum Servilius consul dicit, delectusque
 & iustitium indictum.

*Appius
 Claudius
 dictator.*

VII. Priusquam dictator legionesque novæ
 in Hernicos venirent, ductu C. Sulpicii legati
 res per occasionem gesta egregiè est. In Her-
 nicos morte consulis contemptim ad castra Ro-
 mana cum haud dubia expugnandi spe succe-
 dentes, hortante legato, & plenis iræ atque
 indignitatis militum animis, eruptio est facta.
 Multum ab spe adeundi valli res Hernicis ab-
 fuit: adeo turbatis inde ordinibus abscessere.
 Dictatoris demum adventu novus veteri exer-
 citus jungitur, & copiarum duplicantur. & pro-
 concione dictator laudibus legati militumque,
 quorum virtute castra defensa erant, simul au-
 dientibus laudes meritas tollit animos, simul
 ceteros ad æmulandas virtutes acuit. Neque se-
 gnius ¹ ad hostes bellum apparatur, qui & par-
 ti antè decoris memores, neque ignari aucta-
 rum virium hostis, suas quoque vires augment.
 Omne Hernicum nomen, omnis militaris ætas
 excitur. quadringenariæ octo cohortes, lecta
 robora virorum, scribuntur. Hunc eximium

¹ *Contacta*] Polluta. Su-
 præ IV. 16. *bona contacta*
pretiis regni mercandi. Et
 XXIX. 18. *militēs contactos*
facrilegio.

² *Gentium jure*] Jure ac

discrimine generis & fami-
 liarum. Vid. not. 2. ad IV.
 1.

¹ *Ad hostes*] Apud ho-
 stes. *Ad rectè dicitur pro*
apud: at non contrà.

U.C. 393. florem juventutis, eo etiam quòd, ut duplex
 A.C. 319. acciperent stipendium, decreverant, spei ani-
 morumque implevere. Immunes quoque opè-
 rum militarium erant; ut in unum pugnae la-
 borem reservati, ² plus sibi quàm pro virili
 parte annitendum scirent. Extra ordinem etiam
 in acie locati, quo conspectior virtus esset.
 Duùm millium planicies castra Romana ab Her-
 nicanis dirimebat: ibi pari ferme utrimque spa-
 tio in medio pugnatum est. Primò stetit ambi-
 guâ spe pugna, nequicquam sæpe conatis equi-
 tibus Romanis impetu turbare hostium aciem.
 Postquam equestris pugna ³ effectu quàm co-
 natibus vanior erat, consulto priùs dictatore
 equites, permissu deinde ejus, relictis equis,
 clamore ingenti provolant ante signa, & no-
 yam integrant pugnam. neque sustineri pote-
 rant, ni extraordinariæ cohortes pari corpo-
 rum animorumque robore se objecissent.

VIII. Tunc inter primores duorum populo-
 rum res geritur. quidquid hinc aut illinc com-
 munis Mars belli aufert, multiplex quàm pro
 numero damnum est: vulgus aliud armatorum,
 velut delegatâ primoribus pugna, eventum
 suum in virtute aliena ponit. multi utrimque
 cadunt, plures vulnera accipiunt. Tandem
 equites alius alium increpantes, *quid deinde
 restaret, quærendo, si neque ex equis pepulissent
 hostem, neque pedites quicquam momenti face-
 rent? quam tertiam expectarent pugnam? quid
 ante signa feroces profiluissent, & aliena pugna-
 rent loco?* his inter se vocibus concitati, cla-

² Plus sibi quàm pro virili
 parte annitendum] Plus sibi
 annitendum quàm quantum
 in singula virorum capita-
 tatis esset; unum quemlibet

ex sese instar duorum plu-
 riumve esse debere..

³ Effectu quàm conatibus
 vanior] Conatu hanc levis,
 effectu propemodum irrita.

more renovato, inferunt pedem. & primum U.c. 393.
 gradu moverunt hostem, deinde pepulerunt, a.C. 359.
 postremò jam haud dubiè avertunt. ¹ Neque Vincuntur
 tam vires pares quæ superaverit res, facile di- Hernici.
 ctu est, nisi quòd perpetua fortuna utriusque
 populi & extollere animos, & minuere potuit.
 Usque ad castra fugientes Hernicos Romanus
 sequitur: castrorum oppugnatione, quia serum
 erat diei, abstinuere. ² Diu non perlitatum te-
 nuerat dictatorem, ne ante meridiem signum
 dare posset: eo in noctem tractum erat certamen.
 Posterà die deserta fugà castra Hernico-
 rum, & faucii relictì quidam inventi: agmen-
 que fugientium ³ ab signis, quum præter mœ-
 nia eorum infrequentia signa conspecta essent,
 fusum, ac per agros trepidà fugà palatum est.
 Nec Romanis incruenta victoria fuit: quarta
 pars militum amissa, &, ubi haud minus jacturæ
 fuit, aliquot equites Romani cecidere.

IX. Insequenti anno quum C. Sulpicius & U.c. 394.
 C. Licinius Calvus consules in Hernicos exer- a.C. 358.
 citum duxissent, neque inventis in agro ho- C. Sul-
 stibus, Ferentinum urbem eorum vi cepissent, picio II.
 revertentibus inde eis Tiburtes portas clause- C. Lici-
 re. Ea ultima fuit causa, quum multæ antea nio II.
 questimonix ultro citroque jactatæ essent, cur Coff.
 per faciales rebus repetitis bellum Tiburti Bellum
 populo indiceretur. Dictatorem T. Quintium cum Ti-
 Pennum eo anno fuisse satis constat, & magi- burtibus.
 tor. T. Quin-
tius Pen-
nus dicta-
tor.

¹ Neque tam vires pares] Placeret magis tam pares vires.

² Diu non perlitatum tenuerat dictatorem] Sic supra IV. 49. Tentatum ab L. Sextio . . . discussum est. Vid. ibi not. 3.

³ Ab signis] Legendum

videtur, ab Signinis. Agmen fugientium Hernicorum fusum est ab Signinis, quum præter mœnia eorum, id est, Signinorum infrequentia Hernicorum signa conspecta essent. Signia erat colonia Romana, non longè ab Hernicorum terris.

V. c. 394. strum equitum Servium Cornelium Maluginensem. Macer Licinius, comitiorum habendorum causâ, & ab Licinio consule dictum scribit, quia, collegâ¹ comitia bello præferre festinante ut continuaret consulatum, obviam eundum prævæ cupiditati fuerit. Quæsitâ ea propriæ familiæ laus, leviolem auctorem Licinium facit. quum mentionem ejus rei in vetustioribus annalibus nullam inveniam, magis ut belli Gallici causâ dictatorem creatum arbitrer, inclinat animus. eo certè anno Galli ad tertium lapidem² Salaria viâ trans pontem Anienis castra habuere. Dictator, quum³ tumultus Gallici causâ justitium edixisset, omnes juniores sacramento adegit, ingentique exercitu ab urbe profectus, in citeriore ripa Anienis castra posuit. Pons in medio erat; neutris eum rumpentibus, ne timoris indicium esset. Prælia de occupando ponte crebra erant; nec, qui potirentur, incertis viribus satis discerni

*Bellum
Gallicum.*

¹ *Comitia bello præferre*] Comitia habere antequam ad bellum iretur.

² *Salaria viâ*] Salaria via appellata est, auctore Festo, quia Sabini per eam sal à mari deferebant. Incipiebat à porta Collina.

³ *Tumultus Gallici*] Quid sit propriè tumultus, docet Cic. VIII. Phil. numeris 2. & 3. his verbis: *Potest bellum esse sine tumultu: tumultus esse sine bello non potest. Quid enim est aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, ut major timor oriatur? unde etiam nomen ductum est tumultus.* (Tumultus nempe videtur Ciceroni dictus esse,

quasi timor multus: licet hodie docti deducant potius à tumeo.) Itaque majores nostri tumultum Italicum, quod erat domesticus; tumultum Gallicum, quod erat Italia finitimus; præterea nullum tumultum nominabant. Gravius autem tumultum esse, quàm bellum, hinc intelligi licet, quod bello vacationes valent, tumultu non valent. Sed tamen tumultus, præter hanc strictiorem & maximè propriam significationem, etiam laxiore sensu quamlibet perturbationem ac trepidationem denotat. Vid. c. 26. l. II.

poterat. Tum eximiâ corporis magnitudine in vacuum pontem Gallus processit : & , quantum maximâ voce potuit , *Quem nunc* , inquit , *Roma fortissimum virum habet* , procedat agedum ad pugnam , ut noster duorum eventus ostendat , utra gens bello sit melior.

U. c. 394.
a. C. 358.

X. Diu inter primores juvenum Romanorum silentium fuit , quum & abnuere certamen vellentur , & præcipuam fortem periculi petere nollent. Tum T. Manlius , L. filius , qui patrem à vexatione tribunitia vindicaverat , ex statione ad dictatorem pergit : *Injussu tuo* , inquit , *imperator* , *extra ordinem nunquam pugnaverim ; non , si certam victoriam videam*. Si tu permittis , volo ego illi belluæ ostendere , quando adeo ferox præfultat hostium signis , me ex ea familia ortum , quæ Gallorum agmen ex rupe Tarpeia dejecit. Tum dictator , *Macte virtute* , inquit , *ac pietate in patrem patriamque* , T. Manli , esto. *Perge* , & nomen Romanum invictum , juvantibus diis , præsta. Armant inde juvenem æquales .¹ pedestre scutum capit : ² Hispano cingitur gladio , ad propiorem habili pugnam. Armatum adornatumque adversus Gallum stolidè lætum , & (quoniam id quoque memoriâ dignum antiquis visum est) linguam etiam ab irrisu exserentem , producunt. Recipiunt inde se ad stationem , & duo in medio armati ,³ spe-

Singulari
certamen
T. Man-
lii cum
Gallo.

¹ *Pedestre scutum capit*] Pro parma nimirum , quam equites gerebant. De parma vid. not. 2. ad IV. 38.

² *Hispano . . gladio*] Gladio pedestri , qui quidem Livii ævo vocitabatur & erat Hispanus , sive Hispanicus , utpote quem Romani ab Hispanis Anniballico bello

mutuati fuerant. Porro Gladius Hispanicus brevitate habilis erat , pariterque , inquit Polyb. l. VI. & ad punctum ledendum excellens , & ad casum ex utraque parte ferendum vehemens. Constabat enim laminâ validâ & firmâ.

³ *Spectaculi . . more*] Al-

U. c. 394.
a. c. 318.

ſtaculi magis more, quàm lege belli deſtituuntur, nequaquam viſu ac ſpecie æſtimantibus pares. Corpus alteri magnitudine eximium, verſicolori veſtè, pictiſque & auro cælatis refulgens armis: media in altero militaris ſtatura, modicaque in armis habilibus magis quàm decoris ſpecies. non cantus, non exſultatio, armorumque agitatio vana: ſed pectus animorum iræque tacitæ plenum, omnem ferociam in diſcrimen ipſum certaminis diſtulerat. Ubi conſtitere inter duas acies, tot circà mortalium animis ſpe metuque pendentibus; Gallus velut moles ſuperne imminens, 4 projecto lævâ ſcuto, in advenientis arma hoſtis vanum 5 cæſim cum ingenti ſonitu enſem deſjecit. Romanus, mucrone ſurrecto, 6 quum ſcutum ſcutum imum percuſſet, totoque corpore 7 interior periculo vulneris factus, inſinuafſet ſe inter corpus armaque, uno alteroque ſubinde iſtu ventrem atque inguina hauſit, & in ſpatium ingens ruentem porrexit hoſtem. jacentis inde corpus, ab omni alia vexatione intactum, uno torque ſpoliavit; quem reſperſum cruore, collo circumdedit ſuo. Deſixerat pavor cum admiratione Gallos. Romani alacres ab ſtatione obviam militi ſuo progreſſi, gratulantes lau-

laudat Livius ad gladiatorum pugnas.

4 *Projecto*] Ante ſe pro-laro.

5 *Cæſim*] Gallis gladii prælongi erant, ac ſine mucronibus: teſte Livio, l. XXII. c. 46. Itaque cæſim tantum ferire poterant hoſtem.

6 *Quum ſcutum ſcutum imum percuſſet*] Ut de gradu ho-

ſtem deſiceret, &, occaſione datâ ex incerto & vacillanti ejus motu, ſeſe poſſet inter corpus ejus armaque inſinuare.

7 *Interior periculo vulneris*] Intra iſtum gladii, i. e. propior hoſti, quàm ut gladio ejus, qui prælongus erat, ac cæſim tantum feriebat, poſſet vulnerari.

stantesque ad dictatorem perducunt. ⁸ Inter U.C. 364
carminum prope modum incondita quædam mi- 2.C. 358
litariter joculantes, *Torquati* cognomen audi-
tum; celebratum deinde, posteris etiam fami-
lizque honori fuit. Dictator coronam auream
addidit donum, mirisque pro concione eam
pugnam laudibus tulit.

XI. Et, Hercle, tanti ea ad universi belli *Galli*
eventum momenti dimicatio fuit, ut Gallorum *in Cam-*
exercitus proximâ nocte, relictis trepidè ca- *paniam*
stris, in Tiburtem agrum, atque inde, socie- *transiens,*
tate belli factâ, commeatuque benignè ab Ti-
burtibus adjutus, mox in Campaniam transie-
rit. Ea fuit causa cur proximo anno C. Pœte- U.C. 395
lius Balbus consul, quum collegæ ejus M. Fa- 2.C. 357
bio Ambusto Hernici provincia evenisset, ad- C. Pœ-
versus Tiburtes jussu populi exercitum duce- telio, M.
ret. ad quorum auxilium quum Galli ex Cam- Fabio
pania redissent, foedæ populationes in Lavica- Coll.
no, Tusculanoque, & Albano agro, haud du-
biè Tiburtibus ducibus, sunt factæ. Et quum
adversus Tiburtem hostem duce consule con-
tenta respublica esset, Gallicus tumultus di-
ctatorem creari coëgit. creatus Q. Servilius *Q. Servi-*
Ahala, T. Quintium magistrum equitum di- *lius dicta-*
xit: & ex auctoritate Patrum, si prospere id *tor.*
bellum evenisset, ludos magnos vovit. Di-
ctator, ad continendos proptio bello Tiburtes
consulari exercitu jussu manere, omnes junio-
res, nullo detrectante militiam, sacramento
adegit. Pugnatum haud procul porta Collina *Pugna*
est, totius viribus urbis, in conspectu paren- *atrox cum*
tum conjugumque ac liberorum: quæ magna, *Gallis.*
etiam absentibus, hortamenta animi, tum sub-

⁸ Inter carminum] Inter num modum.
joculantes militariter incon- 1 Ludos magnos]. Vid.
dita quædam prope carmi- not. 2. ad c. 27. l. IV.

U. C. 397. Item, quem tempus deteriore indies & locus
 a. C. 355. alienus faceret, sine præparato comœatu, sine
 firmo munimento morantem, ad hoc iis ani-
 mis corporibusque, quorum omnis in impetu
 vis esset, parvâ eadem languesceret morâ. His
 consiliis dictator bellum trahebat, gravemque
 edixerat poenam, si quis injussu in hostem pu-
 gnasset. Milites ægre id patientes, primò in
Ingrata
militibus. stationibus vigiliisque inter se dictatorem ser-
 monibus carpere, interdum Patres communi-
 ter increpare, quòd non jussissent per consules
 geri bellum. *Electum esse eximium imperatorem,*
unicum ducem, qui nihil agentis sibi de cælo de-
volaturam in sinum victoriam censeat. Eadem
 deinde hæc interdum propalam, ac ferociora his
 jactare; *se injussu imperatoris aut dimicaturus,*
aut agmine Romam ituros. Immiscerique mili-
 tibus centuriones: nec ¹ in circulis modò fre-
 mere, sed jam ² in principiis ac ³ prætorio in
 unum sermones confundi; atque in concionis
 magnitudinem crescere turba, & vociferari ex
 omnibus locis, ut extemplo ad dictatorem ire-
 tur, verba pro exercitu faceret Sex. Tullius,
 ut virtute ejus dignum esset.

XIII. ¹ Septimum primum pilum jam Tullius
 ducebat, neque erat in exercitu, qui quidem

¹ *In circulis*] In cœtibz
 militum passim inter se col-
 loquentium.

² *In principiis*] *Principia*
 locus erant in castris, ubi
 prætorium, & præcipuorum
 ducum, puta legatorum,
 tribunorum tentoria, & si-
 gna militaria fixa erant. Ibi
 consilium militare habeba-
 tur, atque etiam interdum
 ferè potissimi ducum impe-

ria exspectabant.

³ *Prætorio*] *Prætorium* est
 tabernaculum imperatoris,
 qui olim *prætor* dicebatur.
 Hic non ipsum tabernacu-
 lum intelligendum videtur,
 sed propinqua ei loca.

¹ *Septimum primum pi-*
lum] Tunc jam septimum
 primipili centurio erat. De
 primipili centurione vid.
 not. §. ad c. 27. l. II.

pedestria

pedestria stipendia fecisset, vir factis nobilior. U.C. 397.
 is præcedens militum agmen, ad tribunal per- a.C. 355.
 git, mirantique Sulpicio, non turbam magis,
 quam turbæ principem Tullium, imperiis obe-
 dientissimum militem: ² Scilicet; dictator, in-
 quit, *condemnatum se universus exercitus à te* *Sex. Tul-*
ignaviæ ratus, & prope ignominia causâ *lii ad di-*
stitutum sine armis, oravit me, ut suam causam *ctatorem*
apud te agerem. Equidem, si ubi loco cessum, si *oratio mi-*
terga data hosti, si signa fœdè amissa objici nobis *litum no-*
possent, tamen hac à te impetrari æquum cense- *mine.*
rem, ut nos virtute culpam nostram corrigere,
& abolere flagitiî memoriam novâ gloriâ pate-
veris. Etiam ad Alliam fusæ legiones, eandem
quam per pavorem amiserant patriam, profectæ
postea ab Veîis, virtute recuperavere. Nobis,
deûm benignitate, felicitate tuâ populique Roma-
ni, & res & gloria est integra! Quanquam ⁴ *de*
gloria vix dicere ausim, si nos & hostes haud se-
cus quàm feminas abditos intra vallum omnibus
consumeliis eludiant; & tu imperator noster, quod
ægrius patimur, exercitum tuum, sine animis,
sine armis, sine manibus, judicas esse, & prius-
quam expertus nos esses, de nobis ita desperasti,
ut te mancorum ac debiliûm ducem judicares esse.
Quid enim aliud esse causæ credamus, cur vete-
ranus dux, fortissimus bello, compressis, quod

² Scilicet] Reddit ratio-
 nem sui facti Tullius, &
 hæc est vis vocis scilicet.
 Quod me cum hoc militum
 agmine ad tribunal tuum
 venisse vides, ejus rei hæc
 scilicet causa est, quod exer-
 citus &c.

³ Destitutum sine armis]
 Alludit ad militare poenæ
 genus, quo ii qui loco

cesserant, ignominia causâ
 discindî atque etiam ali-
 quando tunicati, destric-
 tis gladiis, stare aliquam-
 diu jubeantur. Vid. infra
 XXVII. 13. & Suet. in Aug.
 c. 24.

⁴ De gloria vix dicere au-
 sim] Gloriam quidem nobis
 integram esse vix dicere au-
 sim.

U. C. 397. aiunt, manibus sed eas? Utcunque enim se habeas
 A. C. 355. res, te de nostra virtute dubitasse videri, quam
 nos de tua, ⁵ verius est. Sin autem non tuum
 istuc, sed publicum est consilium, & consensus
 aliquis Patrum, non Gallicum bellum, nos ab
 urbe, à penatibus nostris ablegatos tenet; qua-
 so ut ea quæ dicam, non à militibus imperatori
 dicta censeas, sed à plebe Patribus, quæ, sicut
 vos vestra habeatis consilia, sic se sua habituram
 dicat. Quis tandem succenseat milites nos esse,
 non servos vestros? ad bellum, non in exsilium,
 missos: si quis det signum, in aciem educat, ut
 viris ac Romanis dignum sit, pugnatu-
 ros; si nihil
 armis opus sit, otium Romæ potius quam in ca-
 stris acturos. hæc dicta sint Patribus. Te, impe-
 rator, milites tui oramus, ut nobis pugnandi co-
 piam facias. tum vincere cupimus, tum duce te
 vincere, tibi lauream insignem deferre, tecum
 triumphantes urbem inire, tuum sequentes cur-
 rum Jovis optimi maximi templum gratantes
 ovantesque adire. Orationem Tullii exceperunt
 preces multitudinis: & undique, ut signum
 daret, ut capere arma juberet, clamabant.

XIV. Dictator, quanquam rem bonam exem-
 plo haud probabili actam cernebat, tamen fa-
 cturum, quod milites vellent, se recepit: Tul-
 liumque secretò, quænam hæc res sit, aut quo
 acta more, percunctatur. Tullius magnopere
 à dictatore petere, ne se oblitum disciplinæ
 militaris, ne sui, neve imperatoris majestatis,
 crederet: Multitudini concitata, quæ ferme
¹ auctoribus similis esset, non subtraxisse se du-
 cem: ² ne quis alius, quales mota creare mul-

[Verius] Equius, de- consilio regitur.
 eorum magis.

[Auctoribus] Ducibus, ² Ne quis alius, quales
 iis quorum auctoritate & mota creare multitudine sole-
 ret] Ne quis alius talis dux

ritudo soleret, existeret. nam se quidem nihil non U.C. 197.
a.G. 111.
arbitrio imperatoris acturum. ³ *Illi quoque ta-*
men videndum magnopere esse, ut exercitum in
potestate haberet. Differrì non posse adeo concita-
tos animos. ipsos sibi locum ac tempus pugnandæ
sumpturos, si ab imperatore non detur. Dum hæc
loquuntur, jumenta fortè pascencia extra val-
lum Gallo abigenti duo milites Romani ad-
emerunt. In eos saxa coniecta à Gallis: deinde
ab Romana statione clamor ortus, ac procur-
sum utrimque est. ⁴ *Jamque haud procul justo*
prælio res erant, ni celeriter diremptum cer-
tamen per centuriones esset. Affirmata certè eo
casu Tullii apud dictatorem fides est: nec re-
cipiente jam dilationem re, in posterum diem
edicitur, acie pugnatuos. Dictator tamen, ut
qui magis animis quàm viribus fretus ad certa-
men descenderet, omnia circumspicere atque
agitare cœpit, ut arte aliquâ terrorem hosti-
bis incuteret. Solerti animo rem novam ex-
cogitat, quâ deinde ⁵ *multi nostri atque exter-*
ni imperatores, nostrâ quoque quidam ætate
usi sunt. Mulis ⁶ *strata detrahi jubet: binisque*
tantum ⁷ *centunculis relictis, agasones, par-*
tim captivis, partim ægrorum armis ornatos
imponit. His ferè mille effectis, centum admis-
cet equites: & nocte super castra in montes
evadere, ac sylvis se occultare jubet, ⁸ *neque*

exoriretur, quales sunt illi
quos mota creare multitu-
do solet.

³ *Illi quoque tamen*] Ta-
men in eo rem esse ut dicta-
torem quoque ipsum oport-
seat magnopere cavere, ne
exercitum regere & in of-
ficio continere non possit.

⁴ *Jamque haud procul ju-*

sto prælio res erant] Malle-
mus erat.

⁵ *Multi nostri.... impe-*
ratores] Ut Marius adversus
Teutonas pugnaturus.

⁶ *Strata*] Clitellas.

⁷ *Centunculis*] Pannis,
qui ex utraque parte pe-
derent.

⁸ *Neque inde antè move-*

E ij

U.C. 397. inde antè movere, quàm ab se acciperent si-
 gnum. Ipse, ubi illuxit, in radicibus montium
 extendere aciem coepit ⁹ sedulò, ut adversùs
 montes confisteret hostis. Instructo vani terro-
 ris apparatu, qui quidem terror plus penè ve-
 ris viribus profuit, primò credere duces Gal-
 lorum non descensuros in æquum Romanos;
 deinde ubi degreſſos repentè viderunt, & ipsi
 avidi certaminis in prælium ruunt: priùsque
 pugna coepit, quàm signum ab ducibus daretur.

*Prælium,
 quo vin-
 cuntur
 Galli.*

XV. Acriùs invasere Galli dextrum cornu:
 neque sustineri potuissent, ni fortè eo loco
 dictator fuisset, Sex. Tullium nomine incre-
 pans, rogitanſque, *Siccine pugnatuſſos milites
 ſpōndiſſet? Ubi illi clamores ſint arma poſcen-
 rium? ubi minà injuſſu imperatoris prælium ini-
 turos? En ipſum imperatorem clarà voce vocare
 ad prælium, & ire armatum ante prima ſigna.
 Ecquis ſequeretur eorum, qui modò ducturi fue-
 rint; in caſtris feroces, in acie pavidì?* Vera
 audiebant. itaque tantos pudor ſtimulos admo-
 vit, ut ruerent in hoſtium tela, alienatis à
 memoria periculi animis. Hic primò impetus
 prope vecors turbavit hoſtes: eques deinde
 emiſſus turbatos avertit. Ipſe dictator, ¹ poſt-
 quam labantem unà parte vidit aciem, ² ſigna
 in lævum cornu confert, quò turbam hoſtium
 congregari cernebat; & iis qui in monte erant,

re] Supple ſe. Simile exem-
 plum vid. infra. X. 4.

⁹ Sedulò] Datà operâ. Sic
 l. XXII. c. 25. & in ducen-
 do bello ſedulò tempus tere-
 re. Vid. & XXIII. 23. &
 XXXIII. 11.

¹ Poſtquam labantem unà
 parte vidit aciem] Intellige
 aciem hoſtium, quæ labare
 incipit ab unâ parte, id eſt,

à ſiniſtro cornu ſuo, quo
 invaſerant dextrum cornu
 Romanorum.

² Signa in lævum cornu
 confert] Venit cum iis ſignis
 copiisſque quas circa ſe ha-
 bebat ad lævum cornu ſui
 exercitûs, adverſùs quòd
 congregari & conglobaſſi
 videbat hoſtes.

signum, quod convenerat, dedit. Ubi inde quodque novus clamor ortus, & tendere obliquo monte ad castra Gallorum visi sunt; tum metu, ne excluderentur, omiſſa pugna eſt, curſuque effuſo ad caſtra ferebantur. ubi quum occurriffet eis M. Valerius, magiſter equitum, qui ³ proſtigato dextro cornu obequitabat hoſtium munimentis, ad montes ſylvaſque vertunt fugam: plurimique ibi à fallaci equitum ſpecie, ⁴ agaſonibuſque excepti ſunt; & eorum quos pavor pertulerat in ſylvas, atrox cædes poſt ſedatum prælium fuit. Nec aliud poſt M. Furium, quàm C. Sulpicius, juſtior de Gallis egit triumphum. auri quoque ex Gallicis ſpoliis ſatis magnum pondus ſaxo quadrato ſeptum in Capitolio ſacravit. Eodem anno & à conſulibus vario eventu bellatum. nam Hernici à C. Plautio deviſti ſubactique ſunt. Fabius collega ejus incautè atque inconſultè adverſus Tarquinienſes pugnavit. nec in acie tantum ibi cladiſ acceptum, quàm quòd trecentos ſeptem milites Romanos captos Tarquinienſes immolarunt: quâ foeditate ſupplicii aliquanto ignominia populi Romani inſignitior fuit. Acceſſit ad eam cladem & vaſtatio Romani agri, quam Privernates, Veliterni deinde, incurſione repentinâ fecerunt. Eodem anno ⁵ duæ tribus, ⁶ Pomptina & ⁷ Publilia, ad-

*Sulpicius
trium-
phas.*

*Contra
Tarqui-
nienſes res
malè ge-
ſta.*

³ *Proſtigato dextro cornu*] Qui leget attentius hujus pugnae deſcriptionem, facile agnoſcet hic pro *dextro cornu* reponendum eſſe *ſiniſtro*.

⁴ *Agathonibusque*] Reſecanda videtur particula *que*. Nempe fallax illa equitum ſpecies nihil aliud erat, quàm agathoſes maulis im-

poſiti.

⁵ *Due tribus ad-*
diſta] Tum ſeptem & viginti tribus factæ ſunt. Vid. VI. 5. ſuprà.

⁶ *Pomptina*] Nomen traxit à Pomptino agro prope urbem Pometiam.

⁷ *Publilia*] Aliàs *Popilia*. Hujus nominis origo parum certa eſt.

E iij

U. c. 397. ditz. ⁸ Ludi votivi, quos M. Furius dictator
 a. c. 355. voverat, facti. Et de ambitu ab C. Pœtelio,
 Lex de tribuno plebis, auctoribus Patribus, tum pri-
 ambitu mum ad populum latum est: eâque rogatione
 quum pri- novorum maximè hominum ambitionem, qui
 mum lata, nundinas & ⁹ conciliabula obire soliti erant,
 compressam credebant.

U. c. 398. XVI. Haud æquè læta Patribus insequenti
 a. c. 354. anno, C. Marcio, Cn. Manlio consulibus, ¹ de
 C. Mar- unciario fœnore à M. Duilio; L. Mænio tri-
 cio, Cn. bunis plebis rogatio est perlata: & plebs ali-
 Manlio quanto eam cupidius scivit accepitque. ² Ad bel-
 II. Coss. la nova, priore anno destinata, Falisci quoque
 hostes exorti, duplici crimine: quòd & cum
 Tarquiniensibus juventus eorum militaverat;
 & eos qui Falerios perfugerant, quum malè
 pugnatum est, repetentibus fecialibus Roma-
 nis non reddiderant. Ea provincia Cn. Manlio
 obvenit: Marcius exercitum in agrum Priver-
 natem, integrum pace longinquâ, induxit,
 militemque prædâ implevit. Ad copiam rerum
 addidit munificentiam, quòd nihil in publicum
 secernendo, augenti rem privatam militi favit.
 Privernates quum ante moenia sua castris per-

*Bellum
 eius Fa-
 liscis &
 Priverna-
 tibus.*

*Priverna-
 tes viſſi.*

⁸ Ludi] Vid. not. 7. ad
 c. 42. l. VI.

⁹ Conciliabula] Loca pau-
 lo celebriora, in quibus jus
 etiam dicebatur.

¹ De unciario fœnore]
 Usuræ centesimæ, quibus
 in centenos nummos unus
 per singulos menses, duo-
 decim proinde per singulos
 annos penduntur, mensura
 sunt reliquarum, & fœne-
 bris, ut ita dicam, As. Hæ
 maximæ fuere apud veteres
 Romanos usuræ. Minores

eam habent ad centesimas
 rationem, quam habent por-
 tiones assis ad assen in un-
 cias distributum. Hinc sæpe
 mentio apud scriptores oc-
 currit de bessibus, semissi-
 bus, &c. usuris. Unciaria
 igitur usura est duodecima
 pars centesimæ, quum unum
 pro centenis in annum pen-
 ditur.

² Ad bella] Melius le-
 geretur: Ad bella priore an-
 no destinata, Falisci quoque
 novi hostes exorti.

munitis consedissent; vocatis ad concionem militibus, *Castra nunc*, inquit, *vobis hostium, urbemque praeda do; si mihi pollicemini vos fortiter in acie operam navaturos, nec praeda magis, quam pugna paratos esse.* Signum poscunt ingenti clamore: 3 celsique & spe haud dubia feroces in praelium vadunt. Ibi ante signa Sex. Tullius, de quo antè dictum est, exclamat: *Adspice, imperator*, inquit, *quemadmodum exercitus tuus tibi promissa praestet*: piloque posito, stricto gladio in hostem impetum facit. Sequuntur Tullium antesignani omnes, primoque impetu avertère hostem: fuscum inde ad oppidum persecuti; quum jam scalas moenibus admovebant, in deditiorem urbem acceperunt. triumphus de Privernatibus actus. Ab altero consule nihil memorabile gestum: nisi quòd legem, novo exemplo, ad Sutrium in castris tributum 4 de vicefima eorum qui manumitterentur, tulit. Patres, quia eà lege haud parvum vectigal inopi ærario additum esset, auctores fuerunt. Ceterum tribuni plebis, non tam lege quàm exemplo moti, ne quis postea 5 populum servocaret, capite sanxerunt, *nihil enim non per milites, juratos in consulis verba, quamvis perniciosum populo, si id liceret, ferri posse.* Eodem anno C. Licinius Stolo, à M. Popillio Lænote suâ lege 6 decem millibus æris est damnatus, quòd mille jugerum agri cum filio possideret.

Lex de vicefima manumissorum, in castris lata.

C. Licinius Stolo lego damnans.

3 Celsi] Elatis animis. Sic ferè Horat. A. P. v. 342. celsi... Ramnes.

4 De vicefima] Ut, quum quis servum manumitteret, vicefimam partem pretii ejus ærario dependeret. Hoc vectigal ad inferiorum etiam

Principum ætatem permanfit.

5 Populum servocaret] Abductum ab urbe, à magistratibus ac tribunis, populum in concilium vocaret.

6 Decem millibus æris] Id est, marci argenti Parisiensibus 15. cum uncis 5.

U. c. 399. fideret, ⁷ emancipandoque filium fraudem legi
a. C. 343. fecisset.

M. Fa-
bio Am-
busto II.
M. Po-
pillio II.
Coff.

*Fabius
à Faliscis
susus re-
stituit a-
stem.*

XVII. Novi consules inde; ¹ M. Fabius Am-
bustus secundum, & M. Popillius Lanas ite-
rum; duo bella habuere. Facile alterum cum
Tiburtibus, quod Lanas gessit: qui hoste in
urbem compulso, agros vastavit. Falisci Tar-
quinienesque alterum consulem ² primâ pugnâ
fuderunt. inde terror maximus fuit, quod sa-
cerdotes eorum, facibus ardentibus ³ angui-
busque prælatis; incessu furiali militem Ro-
manum insuetâ turbaverunt specie. Et tunc
quidem velut lymphati & attoniti munimen-
tis suis trepido agmine inciderunt. deinde ubi
consul, legatique, ac tribuni, puerorum ritu
vana miracula paventes irridebant increpabant-
que; vertit animos repentè pudor, & in ea
ipsa quæ fugerant, velut cæci ruebant. Dis-
cusso itaque vano apparatu hostium, quum in

⁷ *Emancipando*] E manu
emittendo per imaginariam
venditionem ter repetitam.
Lege enim Romuli cautum
erat, ac deinde in XII. ta-
bularum ab Decemviris rela-
tum; ut, si pater filium
æter, filiam & ceteros libe-
ros, i. e. nepotes neptesse
& filio, semel vendidisset,
manumissi postea ab empro-
te, sui juris fierent, ille tri-
nâ manumissione, hi uni-
câ. Ad cujus emancipationis
imaginem postea institutum,
ut, his simulatò & dicis
causâ peractis venditionibus
& manumissionibus, liberi
è potestate patris exirent.
Hoc autem Stolonis com-
mætum non abhorrebat à

jurisprudendum placitis, ut
observat Dujatius. Sed ideo
nulla illius emancipationis
habita ratio est, quia eam
in fraudem legis factam ap-
parebat.

⁴ *M. Fabius Ambustus
secundum, & M. Popillius
Lanas iterum*] Probabile est
Livium scripsisse: *M. Fabius
Ambustus II. & M. Popil-
lius Lanas II*: nec ineptâ
affectatione huic adjecisse
vocem *secundum*, illi *iterum*.

² *Primâ pugnâ*] Initio
pugnæ.

³ *Anguibus*] Id est, ut
scribit Florus de Fidenatibus
agens, l. I. c. 12. *discolori-
bus serpentum in modum vis-
tis*.

ipſos armatos ſe intuliſſent, averterunt totam
 aciem: caſtrisque etiam eo die potiti, prædâ
 ingenti partâ, victores reverterunt; militari-
 bus jocis, quum apparatus hoſtium, tum ſuum
 increpantes pavorem. Concitatur deinde omne
 nomen Etruſcum, & Tarquinienſibus Falſciſ-
 que ducibus ad Salinas perveniunt. Adverſus
 eum terrorem dictator C. Marcius Rutilus pri-
 mus de plebe dictus, magiſtrum equitum, item
 de plebe, C. Plautium dixit. Id verò Patribus
 indignum videri, etiam dictaturam jam in pro-
 miſcuo eſſe: omnique ope impediabant, ne
 quid dictatori ad id bellum decerneretur pa-
 rareturve. eo promptiùs cuncta ferente dicta-
 tore populus juffit. Profectus ab urbe, utrâ-
 que parte Tiberis, ratibus exercitu, quocun-
 que fama hoſtium ducebat, trajecto, multos
 populatores agrorum vagos palantes oppreſſit.
 Caſtra quoque, necopinatò aggreſſus, cepit:
 & octo millibus hoſtium captis, ceteris aut
 cæſis, aut ex agro Romano fugatis, ſine au-
 ctoritate Patrum, populi juſſu triumphavit.
 Quia nec per dictatorem plebeium, 4 nec per
 conſulem comitia conſularia haberi volebant,
 & alter conſul Fabius bello retinebatur; res
 ad interregnum redit. Interreges deinceps Q.
 Servilius Ahala, M. Fabius, Cn. Manlius, C.
 Fabius, C. Sulpicius, L. Æmilius, Q. Servi-
 lius, M. Fabius Ambuſtus. In ſecundo inter-
 regno orta contentio eſt, quòd duo patricii
 conſules creabantur: intercedentibuſque tri-
 bunis, interrex Fabius aiebat in duodecim ta-
 bulis legem eſſe, ut, quodcunque poſtremum po-
 pulus juſſiſſet, id juſ ratumque eſſet: 5 juſſum po-

*Etruſcum
bellum.*

*C. Mar-
cius pri-
mus dicta-
tor e ple-
be.*

*Finis
Etruſcorum.*

4 Nec per conſulem] Ple- nec per Popillium conſulem.
 beium. Niſi fortè malis, 5 Juſſum populi] Suffragia
 quod quidam libri habent, quoque eſſe juſſum populi.

E v

U. c. 400. *puli & suffragia esse.* Quumque intercedendo
 a. C. 352. tribuni nihil aliud, quàm ut differrent comitia, valuissent; duo patricii consules creati sunt, C. Sulpicius Patricus tertium, M. Valerius Publicola, eodemque die magistratum inierunt.

C. Sulpicio III.
 M. Valerio Coss.

*Ambobos
 cons. patricii.*

XVIII. Quadringentesimo anno quàm urbs Romana condita erat, quinto tricesimo quàm à Gallis reciperata, ¹ ablato post undecimum annum à plebe consulatu, patricii consules ambo ex interregno magistratum iniere, C. Sulpicius Patricus tertium, M. Valerius Publicola. Empulum eo anno ex Tiburtibus haud memorando certamine captum; sive duorum consulum auspicio bellum ibi gestum est, ut scripsere quidam; seu per idem tempus Tarquinien-
 sium quoque sunt vastati agri ab Sulpicio consule, quo Valerius adversus Tiburtes legiones duxit. Domi majus certamen consulibus cum plebe ac tribunis erat. Fidei jam suæ, non solum ² virtutis, ducebant esse, ut accepissent duo patricii consulatum, ita ambobus patriciis mandare. quin aut toto cedendum esse, si plebeius jam magistratus consulatus fiat, aut totum possidendum, quam possessionem integram à patribus accepissent. Plebes contrà fremit: *Quid se vivere, quid in parte civium censeri, si, quod duorum hominum virtute, L. Sextii ac C. Licinii, partum sit, id obtinere universi non possint? Vel reges, vel decemviros, vel si quod tristius sit imperii nomen patiendum esse*

Populum, dum suffragia inquit, non minùs jubere, quàm si rogationem aliquam scisceret antiquaretve.

¹ Ablato post undecimum annum] Plebeis à consulari

exclusis post undecimum annum, quàm ad illum admitti corperant.

² Virtutis] Strenuitatis, fortitudinis.

potius, quam ambos patricios consules videant, nec invicem pareatur atque imperetur, sed pars altera in aeterno imperio locata plebem nusquam aliò natam quam ad serviendum putet. Non desunt tribuni auctores turbarum : sed ³ inter concitatos per se omnes, vix duces eminent. Aliquoties frustra in campum descensum quum esset, multique per seditiones acti comitiales dies; postremò victæ perseverantiâ consulum plebis eò dolor erupit, ut tribunos actum esse de libertate vociferantes, relinquendumque non campum jam solùm, sed etiam urbem captam atque oppressam regno patriciorum, mœsta plebs sequeretur. Consules relictî à parte populi, per infrequentiam comitia nihilo segnius perficiunt. creati consules ambo patricii, M. Fabius Ambustus tertium, T. Quintius. In quibusdam annalibus pro T. Quintio M. Popillium consulem invenio.

U.c. 400.
a. C. 312.

U.c. 401.
a. C. 311.
M. Fabio III.
T. Quintio Coss.

XIX. Duo bella eo anno prospere gesta : cum Tiburtibusque ad deditionem pugnatum. Salsula ex his urbs capta. ceteraque oppida eadem fortunam habuissent, ni universa gens positis armis in fidem consulis venisset. Triumphatum de Tiburtibus : alioquin mitis victoria fuit. In Tarquinienenses acerbè sævitum. Multis mortalibus in acie cæsis, ex ingenti captivorum numero trecenti quinquaginta octo delecti nobilissimus quisque, qui Romam mitterentur : vulgus aliud trucidatum. Nec populus in eos qui missi Romam erant, mitior fuit. medio in foro omnes virgis cæsi ac securi percussi. id pro immolatis in foro Tarquinienarium

Triumphus de Tiburtibus : supplicia de Tarquinienensibus.

³ *Inter concitatos*]. Ita erant omnes per se concitati, ut non minor in ceteris ardor animorum, quam in

ducibus appareret, ac proinde nullum ferè discrimen conspiceretur inter duces & reliquam multitudinem.

E vi

U.C. 401. Romanis poenæ hostibus redditum. Res bello
 a.C. 391. bene gestæ, ut Samnites quoque amicitiam
Fœdus
omn. Sam- peterent, effecerunt. Legatis eorum comiter
nitibus. ab senatu responsum: foedere in societatem
 accepti. Non eadem domi quæ militiæ fortuna
 erat plebi Romanæ. nam et si unciario fœnore
 facta levata usura erat, sorte ipsâ obruebantur
 inopes, ¹ nexumque inibant. eo nec patricios
 ambo consules, nec comitiorum curam, ² pu-
 blicave studia præ privatis incommodis plebs
 ad animum admittebat. Consulatus uterque
 U.C. 402. apud patricios manet. Consules creati C. Sul-
 a.C. 390. picius Pæticus quartum, M. Valerius Publico-
 C. Sul-
 picio IV. la iterum. In bellum Etruscum intentam civi-
 M. Va-
 lerio II. tatem, quia Cæritem populum misericordiâ
 Coss. consanguinitatis Tarquiniensibus adjunctum fa-
 ma ferebat, legati Latini ad Volscos conver-
 tere, nunciantes, exercitum conscriptum ar-
 matumque jam suis finibus imminere; deinde
 populabundos in agrum Romanum venturos
 esse. Censuit igitur senatus, neutram negli-
 gendam rem esse: utrôque legiones scribi,
 consulesque sortiri provincias iussit. Inclina-
 vit deinde pars major curæ in Etruscum bellum,
 postquam litteris Sulpicii consulis, cui Tar-
 quinii provincia evenerat, cognitum est, de-
 populatum agrum circa Romanas Salinas, præ-
 dæque partem in Cæritum fines avectam, &
 haud dubiè juventutem ejus populi inter præ-
 datores fuisse. Itaque Valerium consulem Vol-
 scis oppositum, castraque ad finem Tuscula-
 num habentem, revocatum inde senatus di-
 ctatorem dicere iussit. T. Manlium Lucii filium
 dixit. Is quum sibi magistrum equitum A. Cor-

T. Man-
 lius dicta-
 tor.

¹ Nexumque inibant] Vid.
 not. 1. ad II. 23. supra.

² Publica . . studia] Stu-
 dia factionum in republica

nelium Cossium dixisset, consulari exercitu U.C. 402:
contentus, ex auctoritate Patrum ac populi A.C. 310.
jussu, Caritibus bellum indixit.

XX. Tum primum Carites, tanquam in ver-
bis hostium vis major ad bellum significandum,
quàm in suis factis, qui per populationem Ro-
manos lacefferant, esset, verus belli terror in-
vasit: &, quàm non suarum virium ea dimi-
catio esset, cernebant: poenitebatque popula-
tionis, & Tarquinienses execrabantur defe-
ctionis auctores: nec arma, aut bellum quis-
quam apparare, sed pro se quisque legatos mit-
ti jubebat ad petendam erroris veniam. Legati
senatum quum adissent, ab senatu rejecti ad
populum, deos rogaverunt, quorum sacra bel-
lo Gallico accepta rite procurassent, ut Ro-
manos florentes ea sui misericordia caperet,
quæ se rebus adfectis quondam populi Roma-
ni cepisset; conversique ad delubra Vestæ, hos-
pitium flaminum vestaliumque ab se castè ac
religiosè cultum invocabant. ¹ Eane meritos
crederet quisquam hostes repente sine causa factos?
aut, si quid hostiliter fecissent, consilio id magis,
quàm ² furore lapsos fecisse, ut sua vetera be-
neficia, locata præsertim apud tam gratos, novis
corrumperent maleficiis, florentemque populum
Romanum ac felicissimum bello sibi desumerent ho-
stem, cujus afflicti amicitiam cepissent? Ne ap-
pellarent consilium, quæ vis ac necessitas appel-
landa esset. Transeuntes agmine infesto per agrum
suum Tarquinienses, quum præter viam nihil pe-
tissent, traxisse quosdam agrestium, populationis
ejus, quæ sibi crimini detur, comites. Eos, seu

Ambrat.
legati
of. hostiliter
legati
negotio

Carites
bellum de-
precantur.

¹ Eane meritos } An cre- hostes repente sine causa fa-
dere quisquam posset, eos & eos?
qui tam insigne beneficium
² Furore } Captis & alie-
in Romanos contulissent, natis membris.

U.C. 402. *dedi placeat, dedere se paratos esse; seu suppli-*
 a.C. 350. *cio affici, daturos penas.* ³ *Cære, sacrarium po-*
puli Romani, diversorium sacerdotum, ac recep-
taculum Romanorum sacrorum, intactum invio-
latumque crimine belli, hospitio vestalium cul-
risque diis darent. Movit populum non tam cau-
 sa præfens, quàm vetus meritum, ut maleficii
 quàm beneficii potiùs immemores essent. Ita-
 que pax populo Cæruti data, induciasque in
 centum annos factas in senatusconsultum re-
 ferri placuit. In Faliscos eodem noxios crimi-
 ne vis belli conversa est: sed hostes nusquam
 inventi. Quum populatione peragrati fines es-
 sent, ab oppugnatione urbium temperatum;
 legionibusque Romam reductis, reliquum ani-
 ni muris turribusque reficiendis consumptum,
 & ædes Apollinis dedicata est.

XXI. Extremo anno comitia consularia cer-
 tamen Patrum ac plebis diremit; tribunis ne-
 gantibus passuros comitia haberi, ni secundùm
 Liciniam legem haberentur, dictatore obstina-
 to tollere potiùs totum è republica consula-
 tum, quàm promiscuum Patribus ac plebi fa-
 cere. Prolatandis igitur comitiis, quum dicta-
 tor magistratu abisset, res ad interregnum re-
 diit. Inestam inde Patribus plebem interreges
 quum accepissent, ad undecimum interregem
 seditionibus certatum est. Legis Liciniæ patro-
 cinium tribuni jactabant. Propior dolor plebi
 fœnoris ingravescentis erat: ¹ curæque priva-
 tæ in certaminibus publicis erumpebant. Quo-

³ *Cære... intactum... innoxiam ab illati belli cri-*
crimine belli, hospitio vesta-
lium... darent] Salvam præ-
 starent Cærutem civitatem
 in gratiam præbiti vestali-
 bus hospitii, eam habendo
 minine.
¹ *Cura... privata*] Curæ
 & dolores de privatis incom-
 modis erumpebant in certa-
 minibus de republica. Nemo

rum tædio Patres L. Cornelium Scipionem interregem, concordie causâ, observare legem Liciniam comitiis consularibus jussere. P. Valerio Publicolæ datus è plebe collega C. Marcius Rutilus. Inclinatorum semel in concordiam animis, novi consules foenebrem quoque rem, quæ distingere unanimes videbatur, levare aggressi, solutionem alieni æris in publicam curam verterunt: quinqueviris creatis, ² quos mensarios ab dispensatione pecuniæ appellaverunt. Meriti æquitate curaque sunt, ut per omnium annalium monumenta celebres nominibus essent. Fuere autem C. Duilius, P. Decius Mus, M. Papirius, Q. Publilius, & Ti. Æmilius: qui rem difficillimam tractatu, & plerumque parti utrique, semper certè alteri gravem, quum aliâ moderatione, tum impendio magis publico, quàm jacturâ sustinuerunt. ³ tarda enim nomina, & impeditiora inertia debitorum quàm facultatibus, aut ærarium, mensis cum ære in foro positis, dissolvit, ut

U.C. 403.

A.C. 349.

P. Va-

lerio, C.

Marcio

II. Coll.

pe odia plebeiorum adversus patricios acerbiora, atque adeo certamina pervicaciora faciebant privatæ, quas ab illis patiebantur, injuriæ.

² Quas mensarios ab dispensatione pecuniæ appellaverunt } Mensa enim dicitur pro abaco argentariorum. Mensarii tamen differunt ab argentariis: quia mensarius rei nummarie publicæ curator est, argentarius privatæ. Itaque mensarii creabantur à populo: (vid. infra XXIII. 21.) argentarii sponte suâ, suo nomine, negotiationem suam, tanquam ce-

teri mercatores, exercebant.

³ Tarda enim nomina } Debita, quæ tardius & ægrius solvebantur, non quia inopiâ laborarent debitores, sed quia inertes ac negligentes essent, aut pecuniâ ex ærario præbitâ soluta sunt, ita tamen, ut prius populo, i. e. ærario publico caveretur; aut prædiis domibusve debitoris æquo pretio æstimatis, & creditori traditis, expedita sunt. Nomen sæpe accipitur pro debito, quia creditor in tabulas expensi & accepti refert nomen ejus, cui pecuniam expensam tulit.

U.C. 401. populo prius caveretur ; aut æstimatio æquis
 a.C. 349. rerum pretiis liberavit : ut non modò sine in-
Julius alumnus iuria , sed etiam sine querimoniis partis utrius-
 que , exhausta vis ingens æris alieni sit. Terror
 inde vanus belli Etrusci , quum conjurasse duo-
 decim populos fama esset , dictatorem dici coë-
 git. dictus in castris (eò enim ad consules mis-
C. Julius sum senatusconsultum est) C. Julius , cui ma-
dictator. gister equitum adjectus L. Æmilius. Ceterum
 foris tranquilla omnia fuere.

XXII. Tentatum domi per dictatorem , ut
 ambo patricii consules crearentur , rem ad in-
Interregnum terregnum perduxit. duo interreges , C. Sul-
 picius , & M. Fabius , interpositi obtinere ,
 quod dictator frustra tetenderat , mitiore jam
 plebe ob recens meritum levati æris alieni , ut
 ambo patricii consules crearentur. creati ipse

U.C. 404. C. Sulpicius Patricus , qui prior interregno
 a.C. 348. abiit , & T. Quintius Pennus. quidam Cæso-
C. Sul- nem , alii Caium nomen Quintio adjiciunt. Ad
picio V. bellum ambo profecti , Faliscum Quintius , Sul-
T. Quin- picius Tarquinienſe , nusquam acie congresso
sio Coss. hoste , cum agris magis quam cum hominibus ,
 urendo populandoque , gesserunt bella , cujus
 lentæ velut tabis senio victa utriusque perti-
 nacia populi est , ut primum à consulibus , dein
 permissu eorum ab senatu inducias peterent.

Inducia
 40. anno-
 rum cum
 Tarqui-
 nienſibus
 & Fali-
 ſcis.

in quadraginta annos impetraverunt. Ita posita
 duorum bellorum quæ imminabant curâ , dum
 aliqua ab armis quies esset , quia solutio æris
 alieni multarum rerum mutaverat dominos ,
 censum agi placuit. ceterum quum censoribus
 creandis indicta comitia essent , professus cen-
 suram se petere C. Marcius Rutilus , qui pri-
 mus dictator de plebe fuerat , concordiam or-
 dinum turbavit. quod videbatur quidem tem-
 pore alieno fecisse : quia ambo tum fortè patri-

cū consules erant, qui rationem ejus se habituros negabant. Sed & ipse constantiā inceptum obtinuit, & tribuni omni vi, recuperando jus consularibus comitiis amissum, adjuverunt; & quum ipsius viri majestas nullius honoris fastigium non æquabat, tum per eundem, qui ad dictaturam aperuisset viam, ¹ censuram quoque in partem vocari plebes volebat. Nec variatum comitiis est, quin cum Manlio Cnæo censor Marcius crearetur. Dictatorem quoque hic annus habuit M. Fabium; nullo terrore belli, sed ne Licinia lex comitiis consularibus observaretur. Magister equitum dictatori additus Q. Servilius. Nec tamen dictatura potentior eum consensum Patrum consularibus comitiis fecit, quàm censoriis fuerat.

U.C. 404.
a.C. 348.

C. Marcus primus censor de plebe.

M. Fabius dictator.

XXIII. M. Popillius Lænas à plebe consul, à Patribus L. Cornelius Scipio datus. Fortuna quoque illustriorem plebeium consulem fecit. Nam quum ingentem Gallorum exercitum in agro Latino castra posuisse nunciatum esset; Scipione gravi morbo implicito, Gallicum bellum Popillio extra ordinem datum. Is impigre exercitu scripto, quum omnes extra portam Capenam ad Martis ædem convenire armatos juniores jussisset, signaque eodem quæstores ex ærario deferre, quatuor expletis legionibus, quod superfuit militum P. Valerio Publicolæ prætori tradidit: auctor Patribus scribendi alterius exercitus, quod ad incertos belli eventus subsidium reipublicæ esset. Ipse jam satis

U.C. 404.
a.C. 347.
M. Popillius III, L. Cornelio Coss.

Bellum Gallicum.

¹ Censuram quoque in partem vocari] Eodem modo supra l. IV. c. 35. Ad spem consulatus in partem revocandam. Id revocamus in partem, quod, quum antea

totum esset in aliorum potestate, revocamus & retrahimus communicandum nobiscum, ita ut pars quoque ejus aliqua ad nos pertineat.

U.C. 405. omnibus instructis comparatisque, ad hostem
 a. C. 347. pergit. Cujus ut prius nosceret vires, quam
 periculo ultimo tentaret, in tumulo, quem
 proximum castris Gallorum capere potuit, val-
 lum ducere coepit. Gens ferox, & ingenii
 avidi ad pugnam, quum, procul visis Roma-
 norum signis, ut extemplo praelium initura,
 explicuisset aciem, postquam neque in æquum
 demitti agmen vidit, &, quum loci altitudine,
 tum vallo etiam tegi Romanos, perculsos pa-
 vore rata, simul ¹ opportuniore, quod inten-
 ti tum maxime operi essent, truci clamore ag-
 greditur. Ab Romanis nec opus intermissum,
 (Triarii erant, qui muniebant) & ab Hastatis
 Principibusque, qui pro munitioribus intenti
 armatique steterant, praelium initum. Præter
 virtutem locus quoque superior adjuvit, ut
 pila omnia hastæque, non tanquam ex æquo
 missa, vana (quod plerumque fit) caderent,
 sed omnia ² librata ponderibus figerentur: one-
 ratique telis Galli, quibus aut corpora trans-
 fixa, aut prægravata inhærentibus gerebant
 scuta, quum cursu penè in adversum subissent,
 primò incerti resistere: dein, quum ipsa cun-
 ctatio & his animos minuisset & auxisset hosti,
 impulsus retro ruere alii super alios, ³ stragem-
 que inter se cæde ipsâ foediorem dare: adeo
 præcipiti turbâ obtriti plures, quam ferro ne-
 cati.

Vincun-
 tur Galli,
 sed diffi-
 culter.

XXIV. Necdum certa Romanis victoria erat.
 alia in campum degressis supererat moles. Nam-
 que multitudo Gallorum sensum omnem talis

¹ Opportuniores] Vid. infingerentur corporibus.

Rot. 1. ad VI. 24.

² Librata ponderibus] Ip-
 so pondere adjuncta ut dirige-
 rentur certius, & gravius

³ Stragemque inter se...
 dare] Et ruinâ sterni ac de-
 volvi supra se mutuo.

damni exsuperans, velut novâ rursus exorien- U. C. 407.
 te acie, integrum militem adversus victorem 2. C. 347.
 hostem ciebat. stetitque suppresso impetu Ro-
 manus, & quia iterum fessis subeunda dimica-
 tio erat, & quod consul, dum inter primores
 incautus agitat, lævo humero ¹ **matari** prope
 trajecto, cesserat parumper ex acie. Jamque
 omissa cunctando victoria erat, quum consul
 vulnere alligato revectus ad prima signa: *Quid*
stas miles? inquit. *Non cum Latino Sabinoque*
hoste res est, quem victum armis socium ex hoste
facias. In belluas strinximus ferrum. hauriendus,
aut dandus est sanguis. Propulistis à castris: ² *su-*
pinâ valle præcipites egistis: stratis corporibus
hostium superstatis. Complete eadem strage cam-
pos, quâ montes replestis. Nolite expectare dum
stantes vos fugiant: inferenda sunt signa, & va-
dendum in hostem. His adhortationibus iterum
 coorti, pellunt loco primos manipulos Gallo-
 rum: cuneis deinde in medium agmen per-
 run- punt. Inde barbari dissipati, quibus nec certa
 imperia, nec duces essent, vertunt impetum
 in suos: fusique per campos, & præter castra
 etiam sua fugâ prælati, quod editissimum in-
 ter æquales tumulos occurrebat oculis, arcem
 Albanam petunt. ³ Consul non ultra castra in-
 secutus, quia & vulnus degravabat, & subji-

¹ *Matari*] Sive *materi*.
 Hoc enim modo legitur hæc
 vox apud plerosque scripto-
 res. Telum fuit Gallorum
 proprium, ad longioris lan-
 cæ formam.

² *Supinâ valle*] Vid. not.
^{2.} ad c. 24. l. VI.

³ *Consul non ultra*] Hæc
 periodus laborat additamen-
 tis parum dignis Livianâ ele-

gantiâ. Id vitium manife-
 stum faciunt scripti libri,
 quorum expeditior & con-
 cinnior lectio videtur. *Con-*
sul non ultra castra insecutus,
quod & vulnus degravabat,
& subficere exercitum tumu-
lis ab hoste occupatis nolebat,
prædâ omni castrorum militi
datâ...

U. c. 405. cere exercitum pugnâ fessum novo labori no-
 a. C. 147. lebat, à persequendo hoste continuit, tumultis
 ab hoste occupatis. Prædâ omni castrorum mi-
 liti datâ, victorem exercitum, opulentumque
 Gallicis spoliis, Romam reduxit. Moram trium-
 pho vulnus consulis attulit: eademque causa
 dictatoris desiderium senatui fecit, ut esset qui

Dictator agris consulibus comitia haberet. Dictator L.
L. Furius Furius Camillus dictus, addito magistro equi-
Camillus. tum P. Cornelio Scipione, reddidit Patribus
 possessionem pristinam consulatus. ipse ob id
 meritum ingenti Patrum studio creatus con-
 sul, collegam Ap. Claudium Crassum dixit.

XXV. Priusquam inirent novi consules ma-
 gistratum, triumphus à Popillio de Gallis ac-
 tus, magno favore plebis: mussantesque inter
 se rogitabant, num quem plebei consulis pœ-
 niteret. Simul dictatorem increpabant, qui le-
 gis Licinæ spretæ mercedem consulatum, pri-
 vatâ cupiditate, quàm publicâ injuriâ foedio-
 rem, cepisset, ut se ipse consulem dictator

U. c. 406. crearet. Annus multis variisque motibus fuit
 a. C. 346. insignis. Galli ex Albanis montibus, quia hie-
 L. Fu- mis vim pati nequiverant, per campos mari-
 rio, Ap. timaque loca vagi populabantur: mare infe-
 Claudio stum classibus Græcorum erat, oraque littoris
 Coss. Antiatis, Laurensque tractus, & Tiberis ostia:
 ut prædones maritimi cum terrestribus con-
 gressi, ancipiti semel prælio decertarint, du-
 bique discesserint in castra Galli, Græci re-
 tro ad naves, victos se an victores putarent.
 Inter hæc longè maximus exstitit terror, con-
 cilia populorum Latinorum ad lucum Feren-
 tinæ habita, responsumque haud ambiguum
 imperantibus milites Romanis datum, *abstine-
 rent imperare iis quorum auxilio egerent. Lati-
 nos pro sua libertate potius, quàm pro alieno im-*

perio laturos arma. Inter duo simul bella ex- U.C. 406.
a.C. 146.
terna, defectione etiam sociorum senatus an-
xius, quum cerneret metu tenendos, quos fi-
des non tenuisset, extendere omnes imperii
vires consules delectu habendo iussit: civili
quippe standum exercitu esse, quando ¹ socia-
lis coetus defereret. Undique, non urbanâ tan-
tûm, sed etiam agresti juventute, decem le-
giones scriptæ dicuntur, quaternûm millium
& ducenorum peditum, equitumque trece-
norum. ² quem nunc novum exercitum, si qua
externa vis ingruat, hæ vires populi Romani,
quas vix terrarum capit orbis, contractæ in
unum haud facîle efficiant: adeo in quæ labo-
ramus sola crevimus, divitias luxuriamque.
Inter cetera tristitia ejus anni, consul alter Ap.
Claudius in ipso belli apparatu moritur. redie-
rantque res ad Camillum: cui unico consuli,
vel ob aliâ dignationem haud subjiendam
dictaturæ, vel ob ³ omen faustum ad Gallicum
tumultum cognominis, dictatorem arrogari
haud satis decorum visum est Patribus. Con-
sul duabus legionibus urbi præpositis, octo
cum L. Pinario prætore divisis, memor pater-

alij

*Scribuntur
decem
legiones.*

*Alter
consul moritur.*

*Bellum
Gallicum.*

¹ *Socialis coetus*] Vox *cœ-*
tus superflua est, & parum
propria. Suppleri potest &
debet ex priore membro
exercitus.

² *Quem nunc novum exer-*
citum] Observanda sedulo
est vox *novum*, si quis men-
tem Livii assequi velit. Au-
gusto quidem imperante,
ipso pacis tempore, 23. vel
etiam 25. legiones, teste
Dione, l. LV. per provin-
cias sparsæ erant. At vult
Livius, si novo exercitu in

subita re opus sit, haud fa-
cîle tantum militum arma-
ri posse, quantum tunc con-
sules subito scripsere.

³ *Omen faustum . . . cognominis*] Verè & propriè lo-
quitur Livius, dum cognomi-
nis hîc, non nominis
mentionem facit. Ille enim
Gallorum victor, proprio
& peculiari cognomine vo-
cabatur *Camillus*, *Furii* no-
men cum multis aliis habuit
commune.

U.C. 406. na virtutis, Gallicum sibi bellum extra sortem
 a.C. 346. sumit: prætorem maritimam oram tutari, Græ-
 cosque arcere littoribus iussit. & , quum in
 agrum Pomptinum descendisset, quia neque
 in campis congregi nullâ cogente re volebat,
 & prohibendo populationibus quos rapto vive-
 re necessitas cogeret, satis domari credebat
 hostem, locum idoneum stativis delegit.

XXVI. Ubi quum stationibus quieti tempus
 tererent, Gallus processit magnitudine atque
 armis insignis: quatiensque scutum hastâ, quum
 silentium fecisset, provocat per interpretem
 unum ex Romanis, qui secum ferro decernat.
 M. Val. M. erat Valerius tribunus militum, adoles-
 centis, qui haud indigniorem eo decore se quàm
 T. Manlium ratus, prius sciscitatus consulis
 voluntatem, in medium armatus processit. Mi-
 nus insigne certamen humanum numine inter-
 posito deorum factum. namque conferenti jam
 manum Romano corvus repentè in galea con-
 sedit, in hostem versus: quod primò, ut au-
 gurium cœlo missum, lætus accepit tribunus.
 precatus deinde, *Si divus, si diva esse, qui sibi*
præpetem misisset, volens propitius adesset. Di-
 ctu mirabile, tenuit non solum ales captam se-
 mel sedem, sed, quotiescumque certamen ini-
 tum est, levans se alis, os oculosque hostis ro-
 stro & unguibus appetiit: donec territum pro-
 digii talis visu, oculisque simul ac mente tur-
 batum, Valerius obtruncat: corvus è conspe-
 ctu elatus Orientem petit. Hactenus quietæ
 utrimque stationes fuere. postquam spoliare
 corpus cæsi hostis tribunus cœpit, nec Gal-
 li se statione tenuerunt, & Romanorum cur-
 sus ad victorem etiam ocior fuit. Ibi circa

M. Val.
 levii cum
 Gallo sin-
 gulare cer-
 tamen.

Corvus.

1 *Præpetem*] Alitem felicitis augurii.

jacentis Galli corpus contracto certamine, pu- U.C. 406.
 gna atrox concitatur. Jam non manipulis pro- a.C. 346.
 ximarum stationum, sed legionibus utrimque
 effusis res geritur. Camillus lætum militem vi- Praetium
 ctoriâ tribuni, lætum tam præsentibus ac se- committi-
 cundis diis, ire in prælium jubet: ostentansque tur, quo
 insignem spoliis tribunum, *Hunc imitare miles,* Galli vi-
 aiebat: *Et circa jacentem ducem sterne Gallo-* ti.
rum catervas. Dii hominesque illi affuere pu-
 gnæ, depugnatumque haudquaquam certamine
 ambiguo cum Gallis est: adeo ² duorum mi-
 litum eventum, inter quos pugnatum erat,
 utraque acies animis præceperat. Inter primos,
 quorum concursus alios exciverat, atrox præ-
 lium fuit: alia multitudo, priusquam ad con-
 jectum teli veniret, terga vertit. Primò per
 Volscos, Falernumque agrum dissipati sunt:
 inde Apuliam ac mare Superum petierunt.
 Consul, concione advocatâ, laudatum tribu-
 num, decem bobus, aureâque coronâ donat.
 ipse jussus ab senatu bellum maritimum cura-
 re, cum prætore junxit castra. ibi, quia res
 trahi segnitâ Græcorum non committentium
 se in aciem videbatur, dictatorem comitiorum
 causâ T. Manlium Torquatum ex auctoritate T. Man-
 senatûs dixit. Dictator, magistro equitum A. lius dicta-
 Cornelio Cossio dicto, consularia comitia ha- tor.
 buit, æmulumque decoris sui absentem M. U.C. 407.
 Valerium Corvum (id enim illi deinde cogno- a.C. 346.
 minis fuit) summo favore populi tres & vi- M. Va-
 ginti natum annos consulem renunciavit. col- lerio, M.
 lega Corvo de plebe M. Popillius Lanas quar- Popillio
IV. Coss.

² *Duorum militum even-*
tum... utraque acies ani-
mis præceperat.] Utraque
acies ex eventu singularis
inter duos milites certami-

nis capto omine, præfagie-
 bat animis eundem quoque
 eventum fore universæ inter
 duos exercitus pugne.

U.C. 407. tum consul futurus datus est. Cum Græcis 2
 A.C. 345. Camillo nulla memorabilis gesta res : nec illi
 terrâ , nec Romanus mari bellator erat. Postre-
 mō quum littoribus arcerentur , aquâ etiam
 præter cetera necessaria usui deficiente , Italiam
 reliquere. Cujus populi ea , cujusque gentis
 classis fuerit , nihil certi est. maximè Siciliæ
 fuisse tyrannos crediderim. nam ulterior Græ-
 cia , eâ tempestate , intestino fessa bello , jam
 3 Macedonum opes horrebat.

*Fœdus
 cum Car-
 thaginien-
 sibus.*

U.C. 408.
 A.C. 344.
 T. Man-
 lio , C.
 Plautio
 Coss.

XXVII. Exercitibus dimissis , quum & foris
 pax & domi concordia ordinum otium esset ,
 ne nimis lætæ res essent , pestilentia civitatem
 adorta coëgit senatum imperare decemviris , ut
 libros Sibyllinos inspicerent : eorumque mo-
 nitu lectisternium fuit. Eodem anno Satricum
 ab Antiatibus colonia deducta , restitutaque
 urbs , quam Latini diruerant. Et cum Cartha-
 ginensibus legatis Romæ fœdus ictum , quum
 amicitiam ac societatem petentes , venissent.
 Idem otium domi forisque mansit T. Manlio
 Torquato , C. Plautio consulibus : 1 semun-
 ciarium tantum ex unciario fœnus factum , &
 2 in pensiones æquas triennii , ita ut quarta
 præsens esset , solutio æris alieni dispensata est.
 3 & sic quoque parte plebis affecta , fides ta-

3 *Macedonum opes horre-
 bat*] Hoc ipso tempore Phi-
 lippus Alexandri Magni pa-
 ter Olympum expugnabat.

1 *Semunciarium . . fœnus*]
 Ut pro centenis hummis di-
 midius hummus in singulos
 annos penderetur. Vid. not.
 1. ad c. 16. suprâ.

2 *In pensiones æquas trien-
 nii , ita ut quarta præsens es-
 set*] Totum æs alienum qua-
 tuor pensionibus solvi jus-

sum est , ita ut quarta pars
 statim repræsentaretur ; tres
 reliqui quadrantes sub finem
 primi , secundi , & tertii
 anni numerarentur.

3 *Et sic quoque*] Et quan-
 vis post talia concessa leva-
 menta pars plebis adhuc la-
 boraret , fidem tamen pub-
 licam , cuius interest solvi
 creditum , senatus potiore
 habuit difficultatibus mole-
 stisque privatis.

men

men publica privatis difficultatibus potior ad U.c. 409.
 curam senatui fuit. Levata maximè res, quia a.C. 343.
 tributo ac delectu superseffum. Tertio anno
 post Satricum restitutum à Volscis, M. Vale- M. Va-
 rius Corvus secundum consul cum C. Poetelio lio II.
 factus, quum ex Latio nunciatum esset, lega- C. Poete-
 tos ab Antio circumire populos Latinorum ad lio Coll.
 concitandum bellum, priusquam plus hostium
 fieret, Volscis arma inferre iussus; ad Satri- *Bellum*
 cum exercitu infesto pergit. quò quum Antia- *cum Vol-*
 tes aliique Volsci præparatis jam antè, si quid *scis.*
 ab Roma moveretur, copiis occurrissent, nul-
 la mora inter infensos diutino odio dimicandi
 facta est. Volsci, ferocior ad rebellandum quàm
 ad bellandum gens; certamine victi, fugà ef- *st. aggring.*
 fusâ Satrici moenia petunt: & ne in muris qui-
 dem satis firmâ spe, quum coronâ militum cin-
 cta jam scalis caperetur urbs, ad quatuor millia
 militum, præter multitudinem imbellem, sese
 dedidere. Oppidum dirutum atque incensum:
 ab æde tantum Matris Matutæ abstinuere ignem.
 Præda omnis militi data. Extra prædam qua-
 tuor millia deditorum habita. eos vinctos con-
 sul ante currum triumphans egit: venditis
 deinde, magnam pecuniam in ærarium redegit.
 Sunt qui hanc multitudinem captivam servorum
 fuisse scribant; idque magis verisimile est,
 quàm deditos venisse.

XXVIII. Hos consules secuti sunt M. Fabius U.c. 410.
 Dorso, Ser. Sulpicius Camerinus. Auruncum a.C. 342.
 inde bellum ab repentina populatione coep- M. Fa-
 tum: metuque ne id factum populi unius, bio, Ser.
 consilium omnis nominis Latini esset, dictator Sulpicio
 velut adversus armatum jam Latium L. Furius Coll.
 creatus, magistrum equitum Cn. Manlium *Dictator*
 Capitolinum dixit. & quum (quod per magnos *L. Furius.*

Tom. II.

F

U.C. 410. tumultus fieri solitum erat) iustitio indicta,
 a.C. 342. delectus ¹ sine vacationibus habitus esset; le-
Comie p. 10.
 giones, quantum maturari potuit, in Aurun-
 cos ductæ. ibi prædonum magis, quam hostium
 animi inventi. Primâ itaque acie debellatum.
 Dictator tamen, quia & ultro bellum intule-
 rant, & sine detractione se certamini offere-
 bant, deorum quoque opes adhibendas ratus,
 inter ipsam dimicationem, ædem ² Junoni Mo-
 netæ vovit: cujus ³ damnatus voti quum vi-
 ctor Romam revertisset, dictaturâ se abdic-
 vit. Senatus duumviros ad eam ædem pro am-
 plitudine populi Romani faciendam creari ius-
 sit. locus in arce destinatus, quæ area ædium
 M. Manlii Capitolini fuerat. Consules dictato-
 ris exercitu ad bellum Volscum usi, Soram ex
 hostibus, incautos adorti, ceperrunt. Anno
 postquam vota erat, ædes Monetæ dedicatur,
 C. Marcio Rutilo tertium, T. Manlio Torqua-
 to secundum consulibus. Prodigium extemplo
 dedicationem secutum, ⁴ simile vetusto mon-
 tis Albani prodigio. namque & lapidibus pluit,
 & nox interdum visa intendi: librisque inspe-

Juno p. 10.
nota.

U.C. 411.

a.C. 341.

C. Mar-

cio III.

T. Man-

lio II.

Coss.

¹ Sine vacationibus] Nul-
 lã habita ratione vacatio-
 num: coactis ad militiam
 etiam iis qui in assuetis &
 minoris periculi bellis vaca-
 tionem militiæ habebant.

² Junoni Monetæ] Scrip-
 tum à multis est, inquit Cic.
 l. I. de Div. n. 101. quum
 terra motus factus esset, ut
 sue plenâ procuratio feret,
 vocem ab æde Junonis ex ar-
 ce exstitisse: quocirca Juno-
 nem illam appellatam Mone-
 tam: nempe à monendo.

Unde colligi potest ædem
 antè ædificatam fuisse, quàm
 Juno Monetæ nomine in-
 signiretur; hæcque verba
 ædem Junoni Monetæ vo-
 vit, eodem modo accipien-
 da esse, ac si scripisset Li-
 vius: Ædem Junoni, quæ
 Moneta postea appellata est,
 vovit.

³ Damnatus voti] Vid.
 not. 1. ad V. 25.

⁴ Simile.... vetusto.... pro-
 digio] Vid. l. 31.

Etis, quum plena religione civitas esset, sena-
tui placuit, dictatorem feriarum constituenda-
rum causâ dici. Dictus P. Valerius Publicola:
magister equitum ei Q. Fabius Ambustus da-
tus est. Non tribus tantum supplicatum ire pla-
cuit, sed finitimos etiam populos: ordoque iis,
quo quisque die supplicarent, statutus. Judi-
cia eo anno populi tristitia in foeneratores facta,
quibus ab ædilibus dicta dies esset, traduntur.
Et res, haud ullâ insigni ad memoriam causâ,
ad interregnum rediit. Ex interregno, sicut id
actum videri posset, ambo patricii consules
creati sunt, M. Valerius Corvus tertium, A.
Cornelius Cossus.

U.C. 411. *upla*
a.C. 341.

U.C. 412.
a.C. 340. *the*
M. Va-
lerio III.
A. Cor-
nelio
Coss.

XXIX. Majora jam hinc bella, & viribus
hostium, & longinquitate, vel regionum, vel
temporum ^{et} spatio, quibus bellatum est, di-
centur. namque eo anno adversus Samnites,
gentem opibus armisque validam, mota arma.
Samnitium bellum ancipiti Marte gestum Pyr-
rhus hostis, Pyrrhum Pœni secuti. Quanta re-
rum moles? quoties in extrema periculorum
ventum, ut in hanc magnitudinem, quæ vix
sustineretur, erigi imperium posset? Belli autem
causa cum Samnitibus, Romanis, quum socie-
tate amicitiaque juncti essent, extrinsecus ve-
nit, non orta inter ipsos est. Samnites Sidicinis
injuncta arma, quia viribus plus poterant, quum
intulissent, coacti inopes ad opulentiorum au-
xilium confugere, Campanis sese conjungunt.

because the
war was

Samnitici
belli ori-
gine

[Ut id actum videri pos-
set] Ita ut id voluisse, id
spectasse Patres videri pos-
sent: nempe quod sequitur,
ut ambo patricii consules
fierent.

[Spatio] Rectè observat
Gronovius vocem illam re-

dundare, quum longinqui-
tas & longinquus tam de
tempore, quam de loco di-
cantur. Sic l. i. c. 31. *longi-*
quo morbo implicitus. Et
V. 11. & 15. *longinquitas*
belli.

F ij

U.C. 412.

2. C. 340.

Campani magis nomen ad præsidium sociorum, quàm vires quum attulissent, fluente luxu, ab duratis usu armorum in Sidicino pulsi agro, in se deinde molem omnem belli verterunt. namque Samnites, omissis Sidicinis, ipsam arcem finitimorum Campanos adorti, unde æquè facilis victoria, prædæ atque gloriæ plus esset, Tifata, imminentes Capuæ colles, quum præsidio firmo occupassent, descendunt inde quadrato agmine in planitiem, quæ Capuam Tifataque interjacet. Ibi rursus acie dimicatum: aduersoque prælio Campani intra moenia compulsi, quum robore iuventutis suæ acciso nulla propinqua spes esset, coacti sunt ab Romanis petere auxilium.

*Campani
à senatu
Romano
auxilium
petunt.*

XXX. Legati introducti in senatum, maximè in hanc sententiam locuti sunt: *Populus nos Campanus legatos ad vos, Patres Conscripti, misit, amicitiam in perpetuum, auxilium præsens à vobis petitur. quam si secundis rebus nostris petissemus, sicut cœpta celerius, ita infirmiore vincula contracta esset. tunc enim, ut qui ex æquo nos venisse in amicitiam meminissemus, amici forsitan pariter ac nunc, subiecti atque obnoxii vobis minùs essemus. nunc misericordiâ vestrâ conciliati, auxilioque in dubiis rebus defensi, beneficium quoque acceptum colamus oportet, ne ingrati, atque omni ope divinâ humanâque indigni videamur. Neque, Hercule, quòd Samnites priores amici sociique vobis facti sunt, ad id valere arbitror, ne nos in amicitiam accipiamur, sed ut vetustate & gradu honoris nos præstent. neque enim fœdere Samnitium, ne qua nova iungeretis fœdera, cautum est. Fuit quidem apud vos semper satis iusta causa amicitiae, velle eam vobis amicum esse, qui vos appeteret. Campani, etsi fortuna præsens magnifice loqui prohibet, non*

urbis amplitudine, non agri ubertate, populo ulli ^{U.C. 417.}
 præterquam vobis cedentes, haud parva (ut ar- ^{a.C. 340.}
 bitror) accessio bonis rebus vestris, in amicitiam
 venimus vestram. Aquis Volscisque, æternis ho-
 stibus hujus urbis, quandocunque se moverint, ab
 tergo erimus: & , quod vos pro salute nostra
 priores feceritis, id nos pro imperio vestro &
 gloria semper faciemus. Subactis iis gentibus
 quæ inter nos vosque sunt, quod propediem fu-
 turum spondet & virtus & fortuna vestra, con-
 tinens imperium usque ad nos habebitis. Acerbum
 ac miserum est, quod fateri nos fortuna nostra
 cogit. Eò ventum est, Patres Conscripti, ut aut
 amicorum, aut inimicorum Campani simus. si de-
 fenditis, vestri: si deseritis, Samnitium erimus.
 Capuam ergo, & Campaniam omnem vestris an
 Samnitium viribus accedere malitis, deliberate.
 Omnibus quidem, Romani, vestram misericor-
 diam, vestrumque auxilium æquum est patere;
 iis tamen maximè, qui eam implorantibus aliis
 auxilium dum supra vires suas præstant, ¹ om-
 nes ipsi in hanc necessitatem venerunt. Quaquam
 pugnavimus verbo pro Sidicinis, re pro nobis,
 quum videremus finitimum populum nefario la-
 trocinio Samnitium peti, & , ubi conflagrassent
 Sidicini, ad nos trajecturum illud incendium ef-
 se. Nec enim nunc, quia dolent injuriam accep-
 tam Samnites, sed quia gaudent oblatam sibi esse
 causam, oppugnatum nos veniunt. An, si ultio
 iræ hæc, & non occasio cupiditatis explendæ esset,
 parum fuit, quòd semel in Sidicino agro, iterum
 in Campania ipsa legiones nostras cecidere? Quæ
 est ista tam infesta ira, quam per duas acies fusus
 sanguis explere non potuerit? Adde huc popula-
 tionem agrorum, prædas hominum atque pecu-
 dum actas, incendia villarum ac ruinas, omnia

¹ Omnes ipsi] Vox omnes redundat.

U.C. 412. ferro ignique vastata. Hisce ira expleri non po-
 2.C. 140. *mitur*ruit? Sed cupiditas explenda est. ea ad oppugnandam Capuam rapit. aut delere urbem pulcherrimam, aut ipsi possidere volunt. Sed vos potius, Romani, beneficio vestro occupate eam, quam illos habere per maleficium sinatis. Non loquor apud recusantem iusta bella populum: sed tamen, si ostenderitis auxilia vestra, ne bello quidem arbitror vobis opus fore. Usque ad nos contemptus Samnitium pervenit, supra non ascendit. Itaque *Metaphorice* *occurrit* *apud* *scilicet* *in* *02* *umbra vestri auxilii*, Romani, regi possumus: quidquid deinde habuerimus, quidquid ipsi fuerimus, vestrum id omne existimaturi. Vobis arabitur ager Campanus, vobis Capua urbs frequentabitur: conditorum, parentum, deorum immortalium numero nobis eritis. Nulla colonia vestra erit, qua nos obsequio erga vos fideque superet. ² Annuite, Patres Conscripti, nutum numenque vestrum invictum Campanis, & jubete sperare incolumem Capuam futuram. Quam frequentiam omnium generum multitudinis prosequente creditis nos illinc profectos? quam omnia votorum lacrymarumque plena reliquisse? in qua nunc expectatione senatum populumque Campanum, conjuges liberosque nostros esse? Stare omnem multitudinem ad portas, viam hinc ferentem prospectantes, certum habeo, quid illis nos, Patres Conscripti, sollicitis ac pendentibus animi renunciare jubeatis. Alterum responsum salutem, victoriam, lucem, ac libertatem; alterum, ominari horreo, quae ferat. Proinde ut aut de vestris futuris sociis atque ami-

² Annuite... nutum numenque vestrum] Sic compellant Campani Romanos tanquam deos quosdam, tanquam Jovem ipsum, cujus nutu videntur ac reguntur

omnia. Numen ab eadem origine est, à verbo nempe *nucere*, & divinam gubernationem ac voluntatem denotat, ut monuimus ad l. 11. supra.

ei, aut nusquam ullis futuris nobis, consulisse. U.C. 472.

XXXI. Summotis deinde legatis, quum consultus senatus esset, etsi magnæ parti urbs maxima opulentissimaque Italia, uberrimus ager marique propinquus ad varietates annonæ horreum populi Romani fore videbatur; tamen tantâ utilitatē fides antiquior fuit, responditque ita ex auctoritate senatûs consul: *Auxilio* Negatur auxilium Campanis. *vos, Campani, dignos censer senatus: sed ita vobiscum amicitiam institui par est, ne qua vestustior amicitia ac societas violetur. Samnites nobiscum federe juncti sunt. itaque arma, deos prius, quam homines violatura, adversus Samnites vobis negamus. Legatos, sicut fas jusque est, ad socios atque amicos precatum mittemus, ne qua vobis vis fiat. Ad ea princeps legationis, (sic enim domo mandatum attulerant) Quandoquidem, inquit, nostra tueri adversus vim atque injuriam justâ vi non vultis, vestra certè defendetis. Itaque populum Campanum, urbemque Capuam, agros, delubra deûm, divina humanaque omnia in vestram, Patres Conscripsi, populi que Romani dirionem dedimus; quidquid deinde patiemur, deditisii vestri passuri. Sub hæc dicta, omnes manus ad consules tendentes, pleni lacrymarum in vestibulo curiæ procubuerunt. Commoti Patres vice fortunarum humanarum, si ille præpotens opibus populus, luxuriâ superbâque clarus, à quo paulo antè auxilium finitimi petissent, adeo infractos gereret animos, ut se ipse suaque omnia potestatis alienæ faceret. tum jam¹ fides agi visa, Accipitur illorum deditio. deditos non prodi; nec facturum æqua Samnitium populum censebant, si² agrum urbemque, per deditionem, factam populi Romani*

¹ Fides agi visa] Fidei interesse visum est.

² Agrum urbemque.. factam] Lege facta.

U.C. 412. oppugnarent. Legatos itaque extemplo mittit
 a.C. 340. ad Samnites placuit. data mandata, ut preces
 Legatio Campanorum, ³ responsum senatus amicitiae Sam-
 Rom. ad nitium memor, deditionem postremo factam, Sam-
 Samnites. nitibus exponerent. Peterent pro societate amici-
 tiaque, ut deditionis suis parcerent: neque in eum
 agrum, qui populi Romani factus esset, hostilia
 arma inferrent. Si leniter agendo parum profice-
 rent, denunciarent Samnitibus populi Romani se-
 natûsque verbis, ut Capuâ urbe Campanoque agro
 abstinerent. Hæc legatis agentibus in concilio
 Samnitium, adeo est ferociter responsum, ut
 non solum gesturos se esse dicerent id bellum,
 sed magistratus eorum è curia egressi, stanti-
 bus legatis, præfectos cohortium vocarent, iis-
 que clarâ voce imperarent, ut prædatum in
 agrum Campanum extemplo proficiscerentur.

XXXII. Hac legatione Romam relatâ, positis
 omnium aliarum rerum curis, Patres feciali-
 bus ad res repetendas missis, belloque, quia
 non redderentur, solenni more indicto, decre-
 verunt, ut primo quoque tempore de ea re
 ad populum ferretur: iussuque populi, consules
 ambo cum duobus ab urbe exercitibus profecti,
 Valerius in Campaniam, Cornelius in Sam-
 nitium, ille ad montem Gaurum, hic ad Sati-
 culam, castra ponunt. Priori Valerio Samnitium
 legiones (eò namque omnem belli molem in-
 clinaturam censebant) occurrunt. simul in
 Campanos stimulabat ira, tam promptos nunc
 ad ferenda, nunc ad arcessenda adversus se
 auxilia. Ut verò castra Romana viderunt, fe-
 rociter pro se quisque signum duces poscere;

Bellum
 cum Sam-
 nitibus.

3 Responsum.... memor]
 Responsum, ex quo appa-
 reret senatum retinuisse me-
 moriam amicitiae Samni-

tium. Audacius adhuc dixit
 Livius, I. 28. Exempli pa-
 rum memoris legum humana-
 rum.

affirmare, eâdem fortunâ Romanum Campano U.C. 412.
laturum opem, quâ Campanus Sidicino tulerat. a. C. 349
rit. Valerius levibus certaminibus, tentandi
hostis causâ, haud ita multos moratus dies,
signum pugnæ proposuit, paucis suos adhorta-
tus: *Ne novum bellum eos, novusque hostis ter-*
reret. quidquid ab urbe longius proferrent arma, ^{Consul}
magis magisque in imbelles gentes eos prodire. ^{Romanus}
Ne Sidicinorum Campanorumque cladibus Sam- ^{suos ad}
nitium aestimarent virtutem. qualescumque inter ^{prelium}
se certaverint, necesse fuisse alteram partem vin- ^{bortatur.}
ci. Campanos quidem haud dubiè magis nimis
luxu fluentibus rebus, mollioriâque suâ, quàm vî
hostium victos esse. Quid autem esse duo prospera
in tot seculis bella Samnitium, adversus tot de-
cora populi Romani? qui triumphos penè plures
quàm annos ab urbe condita numeret: qui omnia
circa se, Sabinos, Etruriam, Latinos, Hernicos,
Æquos, Volscos, Auruncos, domita armis ha-
beat: qui ¹ *Gallos tot præliis cæsos, postremò in*
mare ac naves fugâ compulerit. Quum gloriâ bellâ
ac virtute suâ quemque fretos ire in aciem debe-
re, tum etiam intueri, cujus ductu auspicioque
ineunda pugna sit: 2 *utrum, qui audiendus dun-*
taxat magnificus adhortator sit, verbis tantum fe-
rox, operum militarium expers; an, qui & ipse
tela tractare, procedere ante signa, versari me-
dia in mole pugnæ sciat. Facta mea, non dicta
vos, milites, inquit, sequi volo: nec discipli-

¹ Gallos... in mare ac
naves fugâ compulerit] Re-
tè observat Dujatius nihil
usquam in iis quæ præce-
dunt dictum esse à Livio de
Gallis in mare ac naves com-
pulsis. Hæc convenirent ma-
gis in Græcos, de quibus
suprà, c. 26. Omnino ali-

quid hîc est vitii, aut Livii
levis incuria.

² Utrum, qui audiendus]
Utrum is cujus ductu auspi-
cioque ineunda pugna sit,
ejusmodi sit imperator, cu-
jus audienda tantum verba
sint, non etiam facta spe-
ctanda.

U.C. 412. nam modò , sed exemplum etiam à me petere.

A.C. 340. 3 Non factionibus modò , nec per coitiones usitatas nobilibus , sed hac dextrâ mihi tres consulatus summamque laudem peperit. Fuit , quum hoc dicere poterat : Patricius enim eras , & à liberatoribus patria ortus ; & eodem anno familia ista consulatum , quo urbs hac consulem habuit. Nunc jam nobis Patribus , vobisque plebeiis , promiscuus consulatus patet ; nec generis , ut antè , sed virtutis est præmium. proinde summum quodque spectate , milites , decus. Non , si mihi novum hoc Corvæ cognomen diis auctoribus homines dedistis , Publicolarum vetustum familiae nostræ cognomen memoria excessit. Semper ego plebem Romanam militiæ , domique ; privatus , in magistratibus parvis magnisque ; aequè tribunus ac consul , eodem renore per omnes deinceps consulatus , colo atque colui. Nunc quod instat , diis bene juvantibus , novum atque integrum de Samnitibus triumphum mecum petite.

Valerius
Corvus
familiaris
militi
dux.

XXXIII. Non aliàs militi familiarior dux fuit , omnia inter infimos militum haud gravatè munia obeundo. In ludo præterea militari , quum velocitatis viriumque inter se æquales certamina ineunt , comiter facilis , vincere ac vinci vultu eodem ; nec quemquam aspernari parem , qui se offerret ; factis benignus ¹ prore , dictis haud minùs libertatis alienæ quàm suæ dignitatis memor : & , quo nihil popularius est , quibus artibus petierat magistratus , iisdem gerebat. Itaque universus exercitus , incredibili alacritate adhortationem prosecutus ducis , castris egreditur. Prælium , ut quod

Prælium
cum Sam-
nitibus
actum.

3. Non factionibus modò]
Vox modò , quæ paulo antè
præcessit , illinc videtur hunc
in locum temerè irrexisse.

1. Pro. re] Pro varia re-
rum , temporum , persona-
rumque ratione.

maximè unquam, pari spe utrimque, æquis U.C. 412.
 viribus, cum fiducia sui, sine contemptu ho- a. C. 340.
 stium, commissum est. Samnitibus ferociam
 augebant novæ res gestæ, & 2 paucos ante dies
 geminata victoria: Romanis contrà, quadrin-
 gentorum annorum decora, & conditæ urbi
 æqualis victoria. Utrisque tamen novus hostis
 curam addebat. Pugna indicio fuit, quos ges-
 ferint animos. namque ita confixerunt, ut ali-
 quamdiu in neutram partem inclinarent acies.
 Tum consul trepidationem injiciendam ratus,
 quando vi pelli non poterant, equitibus im-
 missis turbare prima signa hostium conatur.
 quos ubi nequicquam tumultuantes in spatio
 exiguo volvere turmas vidit, nec posse aperire
 in hostes viam; reiectus ad antesignanos le-
 gionum, quum desiluisset ex equo, *Nostrum*,
 inquit, *peditum illud, milites, est opus: agite-*
dum, ut me videritis, quacumque incesse- ro, in
aciem hostium ferro viam facientem, sic pro se
quisque obvios sternite. Illa omnia, quæ nunc
 erectæ micant hastæ, patefacta strage vastâ cer-
 neris. Hæc dicta dederat, quum equites con-
 sulis jussu discurrunt in cornua, legionibus in
 mediam aciem aperiunt viam. Primus omnium
 consul invadit hostem: &, cum quo fortè con-
 tulit gradum, obtruncat. Hoc spectaculo 3 ac-
 censi, dextrâ levâque ante se quisque memo-
 randum prælium ciet. Stant obnixa Samnites,
 quanquam plura accipiunt quàm inferunt vul-

2 *Paucos ante dies*] Si de
 gemina victoria à Samniti-
 bus ex Campanis reportata
 hic agit Livius, de quo du-
 bitare vix licet, brevius ju-
 sto videtur intervallum ab
 his certaminibus. ad hoc
 tempus assignare, ut facile

colligi potest ex iis quæ in-
 ter utrumque tempus acta
 fuisse ipse memoravit.

3 *Accensi.. quisque.. ciet*]
 Melius ciet. Sic suprâ: pro
 se quisque obvios sternite,
 non sternere, non sternas.

F vj

U.C. 412. nera. Aliquamdiu jam pugnatum erat : atrox
 a.C. 340. cædes circa signa Samnitium , fuga ab nulla
 dum parte erat : adeo morte solâ vinci desti-
 naverant animis. Itaque Romani quum & flue-
 re jam lassitudine vires sentirent , & diei haud
 multum superesse , accensi irâ concitant se in
 hostem. Tum primùm referri pedem atque in-
 clinari rem in fugam apparuit ; tum capi , oc-
 cidi Samnis. nec superfuissent multi , ni nox
 victoriam magis quàm prælium diremisset. Et
 Romani fatebantur , nunquam cum pertinacio-
 re hoste conflictum : & Samnites , quum quæ-
 reretur quænam prima causa tam obstinatos
 movisset in fugam , *oculos sibi Romanorum arde-
 re vîsos aiebant , vesanosque vultus & furentia
 ora : inde plus quàm ex alia ulla re terroris or-
 tum.* Quem terrorem non pugnæ solùm even-
 tu , sed nocturnâ profectione confessi sunt. Po-
 stero die , vacuis hostium castris Romanus poti-
 tur : quò se omnis Campanorum multitudo
 gratulabunda effudit.

*Vincun-
tur Sam-
nites in
Camp-
nia.*
 Cornelii
 consulis
 in Samnio
 periculum.
all'oy
 XXXIV. Ceterùm hoc gaudium magnâ pro-
 pe clade in Samnio foedatum est. nam ab Sa-
 ticula profectus Cornelius consul exercitum
 incautè in saltum cavâ valle pervium , circâque
 infessum ab hoste induxit : nec priùs , quàm
 recipi tutò signa non poterant , imminensem
 capiti hostem vidit. ¹ Dum id moræ Samnitibus
 est , quoad totum in vallem infimam demitteret
 agmen , P. Decius tribunus militum , conspi-
 cit unum editum in saltu collem , imminensem
 hostium castris , aditu arduum impedito agmi-
 ni , expeditis haud difficilem. Itaque consuli

¹ Dum id moræ Samniti-
 bus est] Cunctantibus Sam-
 nitibus , & expectantibus
 dum consul totum agmen
 demisisset in vallem , ubi
 eum facillimè oppressuri sibi
 videbantur.

terrigo animi, *Videsne tu, inquit, A. Corneli, U.C. 412.*
cacumen illud supra hostem? Arx illa est spei sa- a.C. 340
luisque nostræ, si eam, quam cæci reliquere
Samnites, impigre capimus. Nec tu mihi plus
quàm unius legionis ² *Principes Hastatosque de-*
deris: cum quibus ubi evasero in summum, perge
hinc omni liber metu, teque & exercitum ser-
va: neque enim moveri hostis, subjectus nobis
ad omnes ictus, sine sua perniciæ poterit. Nos
deinde aut fortuna populi Romani, aut nostra vir-
tus expediet. Collaudatus ab consule, accepto
præsidio vadit occultus per saltum: nec prius
ab hoste est visus, quàm loco quem petebat
appropinquavit. Inde admiratione paventibus
cunctis, quum omnium in se vertisset oculos,
& spatium consuli dedit ad subducendum ag-
men in æquiore locum, & ipse in summo
constitit vertice. Samnites dum huc illuc signa
vertunt, utriusque rei amissâ occasione, ne-
que insequi consulem, nisi per eandem val-
lem, in qua paulo antè subjectum eum telis
suis habuerant, possunt; nec erigere agmen in
captum super se ab Decio tumultum. Sed quum
ira in hos magis, qui fortunam gerendæ rei
eripuerant, tum propinquitas loci, atque ipsa
paucitas incitat: & nunc circumdare undique
collem armatis volunt, ut à consule Decium
intercludant; nunc viam patefacere, ut de-
gressos in vallem adoriantur. incertos quid age-
rent, nox oppressit. Decium primùm spes te-
nuit, cum subeuntibus in adversum collem ex
superiore loco se pugnaturum: deinde admira-
tio incescit, quòd nec pugnam inirent, nec, si
ab eo consilio iniquitate loci deterrerentur,

² *Principes Hastatosque*] numerum hominum circiter
 De his vid. VIII. 8. infra. 2400.
 Duo illa corpora efficiebant

V. C. 412. opere se valloque circumdarent. Tum centurionibus ad se vocatis, *Quanam illa inscitia belli ac pigritia est? aut quonam modo isti ex Sidicinis Campanisque victoriam pepererunt? Huc atque illuc 3 signa moveri, ac modò in unum conferri, modò educi videtis. opus quidem incipit nemo, quum jam circumdati vallo potuerimus esse. Tum verò nos similes istorum simus, si diutius hic moremur, quam commodum sit. Agendum, ite mecum, ut, dum lucis aliquid superest, quibus locis præsidia ponant, quâ pateat hinc exitus, exploremus. Hæc omnia sagulo gregali amictus, centurionibus item manipularium militum habitu ductis, ne ducem circumire hostes notarent, perlustravit.*

Oratio
Decii ad
milites.

XXXV. Vigiliis deinde dispositis, ceteris omnibus 1 tesseram dari jubet, ubi 2 secundæ vigiliæ buccinâ datum signum esset, armati cum silentio ad se venirent. Quò ubi, sicut edictum erat, taciti convenerunt, *Hoc silentium, milites, inquit, omisso militari assensu, in me audiendo servandum est. ubi sententiam meam vobis peregero, tum, quibus eadem placebunt, in dextram*

3 Signa... modò } Signa...
modò in unum conferri, quasi
quiescere intra castra statue-
runt Samnites; modò educi,
quasi iidem parent invadere
Romanos.

1 Tesseram } Tessera pro-
priè est tabella exigua, in
qua inscribatur signum,
seu symbolum nocturnum.
Ea sub occasum solis, ante-
quam ponerentur vigiliæ,
à tribuno dabatur militi cui-
dam, (cui ob id ipsum tes-
serario nomen erat) perque
singulos ordine manipulos

ibat, donec ad tribunal
ante noctem referretur. Hæ
autem tesserae non ad vigi-
lias solùm adhibebantur,
sed & ad imperia & manda-
ta ducum, & quidquid de-
nique vellent celeriter per
omnem exercitum innotescere:
ut patet tum ex hoc
loco, tum ex c. sequenti.

2 Secundæ vigilia } Tota
nox in quatuor vigiliis di-
videbatur, quarum quæli-
bet tribus horis constabat.
Itaque secunda vigilia inci-
pit cum quarta noctis hora.

partem taciti transibitis : quæ pars major erit , eo ^{U.C. 412}
 stabitur consilio. Nunc quæ mente agitem , audite. ^{a.C. 340.}
 Non fugâ delatos , nec inertiam relictos hîc vos cir-
 cumvenit hostis. virtute cepistis locum , virtute
 hinc oportet evadatis. Veniendo huc , exercitum
 egregium populi Romani servastis : erumpendo
 hinc , vosmetipsos servate. digni estis , qui pau-
 ci pluribus opem tuleritis , ipsi nullius auxilio
 egeritis. Cum eo hoste res est , qui hesterno die de-
 lendi omnis exercitus fortunâ per socordiam usus
 non sit : hunc tam opportunum collem imminentem
 capiti suo non antè viderit , quàm captum à nobis ;
 nos tam paucos : tot ipsi millibus hominum nec ad-
 scensus arcuerint , nec tenentes locum , quum diei
 tantum superesset , vallo circumdederint. Quem
 videntem ac vigilantem sic eluseritis , sopitum
 oportet fallatis ; imo necesse est. In eo enim lo-
 co res sunt nostræ , ut vobis ego magis necessitatis
 vestra index , quàm consilii auctor sim. neque
 enim maneat , an abeat hinc , deliberari po-
 test , quum , præter arma & animos armorum
 memores , nihil vobis fortuna reliqui fecerit ;
 fameque & siti moriendum sit , si plus , quàm vi-
 ros ac Romanos decet , ferrum timeamus. Ergo una
 est salus , erumpere hinc atque abire. id aut inter-
 diu , aut nocte faciamus oportet. Ecce autem aliud
 minus dubium. quippe si lux expectetur , quæ
 spes est , non vallo perpetuo fossâque nos septurum
 hostem ? qui nunc corporibus suis subiectis undique
 cinxerit , ut videris , collem. Atqui si nox op-
 portuna est eruptioni , sicut est , hæc profectò no-
 ctis aptissima hora est. Sîgno secundæ vigiliæ con-
 venistis : quod tempus mortales fomno altissimo
 premis. per corpora sopita vaderis , vel silentio

3 Tot ipsi millibus homi- ipsi millia hominum. Sic
 num 1 Elegantiùs est quod XXVIII. 28. tota legio , mil-
 subijcit Iac. Gronovius : tot lia hominum quatuor.

U.C. 412. *incautos fallentes, vel sentientibus clamore subito*
 a.C. 340. *pavorem injecturi. Me modò sequimini, quem secus*
estis. ego eandem, quæ duxit huc, sequar
fortunam. Quibus hæc salutaria videntur, agite-
dum in dextram partem pedibus transite.

XXXVI. Omnes transierunt, vadentemque per intermissa custodiis loca Decium secuti sunt. Jam evaserant media castra, quum super-scandens vigilum strata somno corpora miles, offenso scuto præbuit sonitum: quo excitatus vigil quum proximum movisset, erectique alios concitarent, ignari cives an hostes essent, præsidium erumperet, an consul castra cepisset; Decius, ¹ quum non fallerent, clamorem tollere jussis militibus, torpidos somno, insuper pavore exanimat: quo præpediti, nec arma impigre capere, nec obistere, nec insequi poterant. Inter trepidationem tumultumque Samnitium, præsidium Romanum, obviis custodibus cæsis, ad castra consulis pervadit. Aliquantum supererat noctis, jamque in tuto videbantur esse: quum Decius, *Maſti virtute,* inquit, *militēs Romani eſte. veſtrum iter ac reditum omnia ſecula laudibus ferent. Sed ad conſpiciendam tantam virtutem, luce ac die opus eſt: nec vos digni eſtis, quos cum tanta gloria in caſtra reduces ſilentium ac nox tegat. hīc lucem quieti opperiamur.* Dictis obtemperatum. atque ubi primū illuxit, præmiſſo nuncio ad conſulem in caſtra, ingenti gaudio ² concitantur: & ³ reſerā datā, incolumes reverti, qui ſua corpora pro ſalute omnium haud dubio periculo objeciſſent, pro ſe quiſque obviā effuſi laudant,

Decius
ad exerci-
tum inco-
lumis re-
dit.

¹ *Quum non fallerent*] ſtrorum.
 Quoniam non teſellerant. ² *Teſerā datā*] Nuncio
 hoſtem, ſed auditi fuerant. per exercitum didico, teſse-
³ *Concitantur*] Milites ca-
 ræ ope.

gratulantur, singulos universosque servatores suos vocant: diis laudes gratesque agunt, Decium in coelum ferunt. Hic Decii castrensis triumphus fuit, incedentis per media castra cum armato praesidio, coniectis in eum omnium oculis, & omni honore tribunum consuli æquantibus. Ubi ad praetorium ventum est, consul classico ad concionem convocat: orsusque meritis Decii laudes, interfante ipso Decio, distulit concionem; qui auctor omnia posthabendi, dum occasio in manibus esset, perpulit consulem, ut hostes, & nocturno pavorē attonitos, & circa collem 4 castellatim dissipatos, aggrederetur. *credere etiam aliquos ad se sequendum emissos, per saltum vagari.* Iussæ legiones arma capere, egressæque castris, quum per exploratores notior jam saltus esset, viâ patientiore ad hostem ducuntur. quem incautum improvisò adortæ, (quum palati passim Samnitium milites, plerique inermes, nec coire in unum, nec arma capere, nec recipere intra vallum se possent) paventem primum in castra compellunt, deinde castra ipsa, turbatis stationibus, capiunt. Perfertur circa collem clamor, fugatque ex suis quemque praesidiis. ita magna pars absenti hosti cessit. quos intra vallum egerat pavor (fuere autem ad triginta millia) omnes caesi. castra direpta.

XXXVII. Ita rebus gestis, consul, advocatâ concione, P. Decii non coeptas solum antè, sed cumulas novâ virtute laudes peragit: &, præter militaria alia dona, aureâ coronâ eum, & centum bobus, 1 eximioque uno albo opimo auratis cornibus donat. Mili-

4 *Castellatim*] Sparsim 1 *Eximio*] Vid not. 4.
per globos. ad c. 7. l. 1.

U. C. 412.
a. C. 340.

Vincuntur Samnites.

Handwritten notes:
Hic Decii
victoria
est
Vincuntur
Samnites
esse
quos
mili-
taria
dona
1 eximio
uno albo
opimo
auratis
cornibus
donat.

U.C. 412.
a.C. 340.

tes qui in præsidio simul fuerant, duplici frumento in perpetuum, in præsentia singulis bobus, binisque ² privis tunicis donati. Secundum consulis donationem, legiones ³ gramineam coronam obsidionalem, clamore donum approbantes, Decio imponunt. altera corona ejusdem honoris index à præsidio suo imposita est. His decoratus insignibus, bovem eximium Marti immolavit, centum boves militibus dono dedit, qui secum in expeditione fuerant. iisdem militibus legiones libras farris & 4 sextarios vini contulerunt: omniaque ea ingenti alacritate per clamorem militarem, indicem omnium assensus, gerebantur. Tertia pugna ad Sueffulam commissa est, ⁵ quâ, fugatus à M. Valerio Samnitium exercitus, omni robore juventutis domo accito, certamine ultimo fortunam experiri statuit. Ab Sueffula nuncii trepidi Capuam, inde equites citati ad Valerium consullem, opem oratum veniunt. Confestim signa mota: relictisque impedimentis castrorum valido præsidio, raptim agitur agmen: nec procul

Tertia
pugna cum
Samniti-
bus.

² Privis tunicis] Potest exponi: quæ suæ cujusque ac propriæ forent. Sic Hor. Ep. 1. l. I. *Quem ducit priva triremis.* Sed quum hæc vox necessaria non sit hoc loco, eamque omittant aliquot libri, eam libenter deleceremus.

³ Gramineam coronam obsidionalem] Obsidionalis corona est, inquit A. Gell. l. V. c. 6. *quam ii qui liberati sunt ab obsidione, dant ei duci qui liberavit. Ea corona graminea est: observarique solitum, ut fieret de gramine, quod in eo loco genera-*

tum esset, intra quem clausi erant qui obsidebantur. Observat Plin. l. XXII. c. 4. ceteras coronas ab imperatore militibus dari solitas, hanc solam à militibus imperatori.

⁴ Sextarios vini] Sextarius est sexta pars congi, proindeque capiebat plus sexdecim vini uncias. Itaque superat eam mensuram, quam vocamus chopine.

⁵ Quâ, fugatus] Quâ fortunam experiri statuit is exercitus Samnitium, qui à M. Valerio prius fugatus fuerat.

ab hoste locum perexiguum (ut quibus , præter equos , ceterorum jumentorum , calorumque turba abesset) castris cepit. Samnitium exercitus , velut haud ulla mora pugnae futura esset , aciem instruit : deinde postquam nemo obvius ibat , infestis signis ad castra hostium succedit. ibi ut militem in vallo vidit , missique ab omni parte exploratum , quàm in exiguum orbem contracta castra essent , paucitatem inde hostium colligentes , retulerunt ; fremere omnis acies , complendas esse fossas , scindendumque vallum , & in castra irrumpendum. transactumque eâ temeritate bellum foret , ni duces continuissent impetum militum. Ceterùm , quia multitudo sua ⁶ com meatibus gravis , & prius sedendo ad Sueffulam , & tunc certaminis morâ , haud procul ab rerum omnium inopia esset ; placuit , dum inclusus paveret hostis , frumentatum per agros militem duci. *interim & Romano , qui expeditus , quantum humeris inter arma geri posset frumenti secum attulisset , defutura omnia.* Consul palatos per agros quum vidisset hostes , stationes infrequentes relictas , paucis milites adhortatus , ad castra oppugnanda ducit. quæ quum primo clamore atque impetu cepisset , pluribus hostium in tentoriis suis , quàm in portis valloque , cæsis , signa captiva in unum locum conferri iussit ; relictisque ⁷ duabus legionibus , custodiæ & præsidii causâ , gravi edicto monitis , ut , donec

⁶ *Com meatibus gravis*] Quæ oneri esset com meatibus : i. e. quæ nimiam com meatuum copiam absumeret.

⁷ *Duabus legionibus*] Hic aliquid vitii latere putat Jac. Gronovius , quia verisimile non videatur duas legiones ,

qui consularis erat exercitus , præsidio castris relictas. Legi posse censer vel *duabus cohortibus* , vel , si maior numerus placeat , *duobus millibus*. Illud certè constat , vulgatam lectionem stare non posse.

U.C. 412.
a.C. 340.

ipse revertisset, prædâ abstinere, profectos agmine instructo, quum præmissus eques velut ⁸ indagine dissipatos Samnites ageret, cædem ingentem fecit. nam neque quo signo coirent inter se, neque utrùm castra peterent, an longiorem intenderent fugam, territis constare poterat. Tantumque fugæ ac formidinis fuit, ut ad quadraginta millia scutorum, nequaquam tot cæsis, & signa militaria, cum iis quæ in castris capta erant, ad centum septuaginta ad consulem deferrentur. Tum in castra hostium reditum: ibique omnis præda militi data.

XXXVIII. Hujus certaminis fortuna, & Faliscos, quum in induciis essent, foedus petere ab senatu coëgit; & Latinos, jam exercitibus comparatis, ¹ ab Romano in Pelignum vertit bellum. Neque ita rei gestæ fama Italiæ se finibus tenuit: sed Carthaginienes quoque legatos gratulatum Romam misere, cum coronæ aureæ dono, quæ in Capitolio in Jovis cella poneretur. fuit ² pondo viginti quinque. Consules ambo de Samnitibus triumpharunt, sequente Decio insigni cum laude donisque: quum in condito militari joco, haud minùs tribuni celeberrimum nomen, quàm consulum esset. Campanorum deinde ³ Sueffanorumque auditæ legatio-

*Cartha-
ginienes
legati.*

*Consu-
les trium-
phant.*

⁸ *Indagine*] *Indaginis* nomine propriè intelligitur plagarum, seu retium quidam velut orbis, quibus à venatoribus feras indagantibus saltus nemorave cinguntur, ne quâ feris pateat effugium. Hoc exemplo Samnites palantes atque dispersos undique cogere & in unum colligere voluit Valerius, ut in medio cæderentur.

¹ *Ab Romano in Pelignum vertit bellum*] Induxit, ut omisso bello quod paraverant adversus Romanos, in Pelignos verterent arma.

² *Pondo viginti quinque*] Marcarum nostrarum 39. cum semuncia.

³ *Sueffanorumque*] Jubeat Sigonius legi *Sueffulanorumque*: nec fortasse sine causa. Sueffula enim propius à Ca-

nēs : precantibusque datum , ut præsidium eò U. c. 412.
a. C. 340.

in hiberna mitteretur ; quo Samnitium excursions arcerentur. 4 Jam tum minimè salubris militari disciplinæ Capua , instrumento omnium voluptatum desinitos militum animos avertit à memoria patriæ : inibanturque consilia in hibernis eodem scelere adimendæ Campanis Capuæ , 5 per quod illi eam antiquis cultoribus ademissent. Rom. militum de occupanda Capua consilia.

Neque immeritò suum ipsorum exemplum in eos versurum. Cur autem potiùs Campani agrum Italiæ uberrimum , dignam agro urbem , qui nec se , nec sua tutari possint , quàm victor exercitus haberet , qui suo sudore ac sanguine inde Samnites depulisset ? An equum esse , dedititios suos illà fertilitate atque amœnitate perfrui ; se , militando fessos , in pestilenti atque arido circa urbem solo luctari , aut in urbe insidentem tabem crescentis in dies fœnoris pati ? Hæc agitata occultis conjurationibus , necdum vulgata in omnes consilia , invenit novus consul U. c. 413.
a. C. 339.
C. Marcio IV.
Q. Servilio Coss.

C. Marcius Rutilus , cui Campania sorte provincia evenerat ; Q. Servilio collegâ ad urbem relicto. Itaque quum omnia ea , sicut gesta erant , per tribunos comperta haberet , & ætate & usu doctus , (quippe qui jam quartum consul esset , dictatorque & censor fuisset) optimum ratus , differendo spem quandocumque vellent consilii exsequendi , militarem impetum frustrari , rumorem dissipat , in iisdem opipidis & anno post præsidia hibernatura. divisa enim erant per Campaniæ urbes , manaverantque à Capua consilia in exercitum omnem. Eo

pua abest , quàm Sueffa , & ad eam pugnatum jam cum Samnitibus est.

4 Jam tum] Hoc dictum est propter hiberna Anni-

balis , cujus exercitus Capuæ corruptus est.

5 Per quod illi eam antiquis cultoribus ademissent] Vid. l. IV. c. 37. supra.

V.C. 413. laxamento cogitationibus dato, quievit in præ-
s. C. 339. sentia seditio.

Arte elu-
duntur.

XXXIX. Consul, educto in æstiva milite, dum quietos Samnites habebat, exercitum purgare ¹ missionibus turbulentorum hominum instituit; aliis emerita dicendo stipendia esse, alios graves jam ætate, aut viribus parum validos. quidam ² in commeatus mittebantur, singuli primò, deinde & cohortes quædam, quia procul ab domo ac rebus suis hibernassent. per speciem etiam militarium usum, quum alii aliò mitterentur, magna pars ablegati. Quam multitudinem consul alter Romæ, prætorque, alias ex aliis fingendo moras, retinebat. Et primò quidem ignari ludificationis, minimè inviti domos revisebant. postquam neque reverti ad signa primos, nec ferme alium quàm qui in Campania hibernassent, præcipueque ex iis seditionis auctores mitti viderunt; primùm admiratio, deinde haud dubius timor incessit animos, consilia sua emanasse: ³ jam quæstiones, jam indicia, jam occulta singulorum supplicia, impænsque & crudele consulum ac Patrum in se regnum passuros. Hæc qui in castris erant, occultis sermonibus ferunt, ⁴ nervos conjurationis ejectos arte consulis cernentes. Cohors una, quum haud procul Anxure esset, ad Lautulas saltu angusto inter mare ad

¹ Missionibus] Mittendo à signis, solvendo militiæ eos qui turbulento & factionis ingenio erant.

² In commeatus] In quæcunque liberet loca, dato commeatu.

³ Jam quæstiones, jam indicia] Quæstio est capitis iudicium. Indicia intellige

& insontium, qui aliquid comperissent, & magis propriè illorum qui ejusdem culpæ conscii, fide publicè datâ, alios indicarent.

⁴ Nervos conjurationis ejectos] Ejectos eos, qui nervi, i. e. robur ac firmitas conjurationis erant.

montes confedit, ad excipiendos, quos consul aliis atque aliis (ut antè dictum est) causis mittebat. Jam valida admodum numero manus erat, nec quicquam ad iusti exercitus formam, præter ducem, decrat. incompofiti itaque prædantes in agrum Albanum perveniunt, & sub iugo Albæ Longæ castra vallo cingunt. Perfetto inde opere, reliquum dici, de imperatore fumendo, sententiis decertant, nulli ex præsentibus satis fidentes. *Quem autem ab Roma posse exciri? quem Patrum aut plebis esse, qui aut se tanto periculo sciens offerat, aut cui ex injuria insipientis exercitus causa rectè committatur?* Postero die quum eadem deliberatio teneret, ex prædatoribus vagis quidam compertum attulerunt, T. Quintium in Tusculano agrum colere, urbis honorumque immemorem. Patriciæ hic vir gentis erat, cui quum militiæ magna cum gloria actæ finem pes alter ex vulnere claudus fecisset, ruri agere vitam procul ambitione ac foro constituit. Nomine audito, extemplo agnovere virum: & quod bene verteret, acciri iusserunt. Sed parum spei erat, voluntate quicquam facturum. vim adhiberi ac metum placuit. Itaque silentio noctis, quum tectum villæ, qui ad id missi erant, intrassent, somno gravi Quintium oppressum, nihil medium, aut imperium atque honorem, aut ubi resistaret, mortem, ni sequeretur, denunciantes, in castra pertraxerunt. Imperator extemplo adveniens appellatus: insigniaque honoris exterrito subitæ rei miraculo deferunt, & ad urbem ducere jubent. Suo magis inde impetu, quàm consilio ducis, convulsis signis,

*Eligunt
ducem T.
Quintium.*

[*Ubi resistaret, ... ni sequeretur*] Alacritatem ex his vacat.

U. C. 413. infesto agmine, ad lapidem octavum⁶ viæ, quæ
 a. C. 339. nunc Appia est, perveniunt: issentque confe-
 stim ad urbem, ni venire contrà exercitum,
Valerius
Corvus
dictator. dictatoremque adversus se M. Valerium Cor-
 vum dictum audissent, & magistrum equitum
 L. Æmilium Mamercinum.

*Dictato-
 ris ad se-
 distiosos
 oratio.*

XL. ¹ Ubi primùm in conspectum ventum est,
 arma signaque agnovere; extemplo omnibus
 memoria patriæ iras permulsi. Nondum erant
 tam fortes ad sanguinem civilem, nec præter
 externa noverant bella, ultimaque rabies se-
 cessio ab suis habebatur. itaque jam duces, jam
 milites utrimque, congressus quærere ad col-
 loquia. Quintius, quem armorum etiam pro
 patria satietas teneret, nedum adversus pa-
 triam; Corvus omnes caritate cives, præcipuè
 milites, & ante alios suum exercitum comple-
 xus, ad colloquium processit. Cognito ei ex-
 templo haud minor ab adversariis verecundia,
 quàm ab suis silentium datum: Deos, inquit,
immortales, milites, vestros, publicos, meosque,
ab urbe proficiscens ita adoravi, veniamque sup-
plex poposci, ut mihi de vobis concordie partem
gloriam, non victoriam darent. Satis fuit erit-
que, unde belli decus pariat: hinc pax petenda
est. Quod deos immortales inter nuncupanda vota
expoposci, ejus me compotem voti vos facere po-
testis, si meminisse vultis, non vos in Samnio,
nec in Volscis, sed in Romano solo castra habe-
re; si illos colles, quos cernitis, patria vestra
esse; si hunc exercitum civium vestrorum; si me

⁶ Via, quæ nunc Appia
 est] Magis Livianum foret:
 viâ. Sic suprâ c. 9. Galli
 ad tertium lapidem Salariâ
 viâ.. castra habuere.

¹ Ubi primùm.. ventum

est, arma] Legendum vide-
 tur: Ubi primùm... ven-
 tum, & arma. Similem nœ-
 vum emendavit Jac. Grono-
 vius, suprâ II. 39.

consulem

consulem vestrum, cujus ductu auspicioque priore anno bis legiones Samnitium fudistis, bis castra vi cepistis. Ego sum M. Valerius Corvus, milites, cujus vos nobilitatem beneficiis erga vos, non injuriis; sensistis; nullius superbæ in vos legis, nullius crudelis senatusconsulti auctor; in omnibus meis imperiis in me severior, quam in vos. Ac, si cui genus, si cui sua virtus, si cui etiam majestas, si cui honores subdere spiritus potuerunt; iis eram natus, id specimen mei dederam, eâ ætate consulatum adeptus eram, ut potuerim, tres & viginti annos natus consul, Patribus quoque ferox esse, non solum plebi. Quod meum factum dictumve consulis gravius, quam tribuni, audistis? Eodem tenore duo insequentes consulatus gessi, eodem hæc imperiosa dictatura geretur: ² ut neque in hos meos & patriæ meæ milites mitior, quam in vos, horreo discere, hostes. Ergo vos prius in me strinxeritis ferrum, quam in vos ego. istinc signa canent, istinc clamor prius incipiet atque impetus, si dimicandum est. Inducite in animum, quod non induxerunt patres avique vestri; non illi, qui in Sacrum montem secesserunt, non hi, qui postea Aversinum insederunt. Expectate dum vobis singulis, ut olim Coriolano, matres conjugisque crinibus passis obviam ab urbe veniant. Tum Volscorum legiones, quia Romanum habebant ducem, quieverunt: vos Romanus exercitus non destiteritis impio bello? T. Quinti, quocunque istic loco, seu volens, seu invitus, constitisti, si dimicandum eris, tum tu in novissimos te recipito: fugeris etiam honestius, tergumque civi dederis, quam pugnaveris contra patriam. Nunc ad pacifi-

² Ut neque in hos... mitior] Suspiciamus hic aliquid mendii subesse. Sensus patet: ita ut ne in hos quidem

Tom. II.

meos & patriæ meæ milites mitior futurus sim, vel futura sit hæc dictatura quam gero, quam in vos... hostes.

G

U.C. 413. *candum bene atque honestè inter primos stabis,*
 a.C. 339. *& colloqui hujus salutaris interpret fueris.* ³ *Postulate aqua, & ferre. Quanquam vel iniquis standum est potius, quàm impias inter nos conferamus manus.*

T. Quintius suos ad pacem hortatur. XLI. T. Quintius plenus lacrymarum, ad suos versus, *Me quoque, inquit, milites, si quis assus mei est, meliorem pacis quàm belli habetis duces. Non enim illa modò Volscus, aut Samnis, sed Romanus verba fecit, vester consul, vester imperator, milites: cuius auspicia pro vobis experti, nolite adversus vos velle experiri. Qui pugnare non vobiscum infestius, & alios duces senatus habuit: qui maxime vobis suis militibus parceret, cui plurimum vòs imperatori vestro crederetis, cum elegit. Pacem, etiam qui vincere possunt, volunt. quid nos velle oportet? Quin, ommissis irâ & spe, fallacibus auctoribus, nos ipsos nostraque omnia cognita permittimus fidei? Approbantibus clamore cunctis, T. Quintius ante signa progressus, in potestate dictatoris milites fore dixit: oravitque ut causam miserorum civium susceperet; susceptamque eadem fide, quâ rempublicam administrare solitus esset, tueretur. Sibi se privatim nihil cavere. nolle alibi, quàm in innocentia spem habere. Militibus cavendum, quod apud Patres semel plebi, iterum legionibus cautum sit, ne fraudi secessio esset. Quintio colaudato, ceteris bonum animum habere iussis, dictator equo citato ad urbem reductus, au-*

Seditio composita.

³ *Postulate aqua, & ferre*] Si *re ferre* hic dictum est, quemadmodum vulgatum illud *ferre conditiones*, parum differt ab eo quod præcessit *postulate*. Hinc nobis in mentem veniebat, num

posset exponi, *perferte*, accipite aquas conditiones. Tunc ratio antitheseos expedita & clara esset. Sed veremur ne hanc interpretationem non patiatur Latini sermonis proprietates.

Horibus Patribus tulit ad populum in luco Pe-
telino, ne cui militum fraudi secessio esset. ora-
vit etiam bonâ veniâ Quirites, ne quis eam rem
joco seriôve cuiquam exprobraret. ¹ Lex quo-
que sacrata militaris lata est, ne cujus militis
scripti nomen, nisi ipso volente, deleteretur: ad-
ditumque legi, ne quis, ubi tribunus militum
fuiſſet, postea ² ordinum ductor esset. Id pro-
pter P. Salonium postulatum est ab conjuratis,
qui alternis prope annis, & tribunus militum,
& primus centurio erat, quem nunc primipili
appellant. Huic infensi milites erant, quòd
semper adversatus novis consiliis fuiſſet, ³ nec
particeps eorum esset, qui ab Lautulis fugif-
ſent. Itaque quum hoc unum propter Salonium
ab senatu non impetraretur; tum Saloni-
us, obtestatus Patres Conscriptos, ne suum hono-
rem pluris quàm concordiam civitatis æstima-
rent, perpulit ut id quoque ferretur. Æquè
impotens postulatum fuit, ⁴ ut de stipendio
equitum (merebant autem ⁵ triplex eâ tempe-
state) æra demerentur, quòd adversati conju-
rationi fuiſſent.

XLII. Præter hæc invenio apud quosdam,
L. Genucium, tribunum plebis, tulisse ad po-
pulum, ne foenerare liceret. item aliis ple-

¹ Lex ... [sacrata] Vid. not. 2. ad c. 33. l. II.

² Ordinum ductor] Cen-
turio. Vid. not. 2. ad c. 23.
l. II.

³ Nec particeps] Lege cum
Gronovio: Et, ne particeps
eorum esset, ab Lautulis fu-
giſſet. Nempe adoleverat &
proruperat conjuratio per
illos qui ad Lautulas substi-
terant, aliosque ab consule
missos exceperant. Licet er-

go opinari Salonium ipsum
exceptum cum aliis, quòd
tum quoque illud flagitium
improbaret, ab tumultuan-
tibus fugâ se subduxisse,
eosque habuisse offensos.

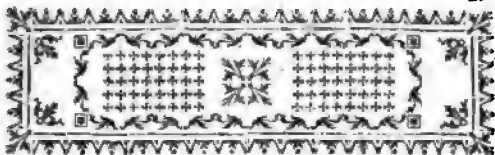
⁴ Ut de stipendio equi-
tum ... æra demerentur] Ut
aliquid detraheretur de sti-
pendio quod equitibus da-
batur.

⁵ Triplex] Triplum ejus
quod pedes accipiebat.

U.C. 413.
A.C. 339.

bis citis cautum, ne quis eundem magistratum intra decem annos caperet: neu duos magistratus uno anno gereret: utique liceret consules ambos plebeios creari. Quæ si omnia concessa sunt plebi, apparet haud parvas vires defectionem habuisse. Aliis annalibus proditum est, neque dictatorem Valerium dictum, sed per consules omnem rem actam: neque antequam Romam veniretur, sed Romæ, eam multitudinem conjuratorum ad arma consternatam esse; nec in T. Quintii villam, sed in ædes C. Manlii nocte impetum factum; eumque à conjuratis comprehensum, ut dux fieret; inde ad quartum lapidem profectos loco munito confedisse: nec ab ducibus mentionem concordiae ortam, sed repentè, quum in aciem armati exercitus processissent, salutationem factam; & permistos dextras jungere, ac complecti inter se lacrymantes milites coepisse; coactosque consules, quum viderent aversos à dimicatione militum animos, retulisse ad Patres de concordia reconcilianda. adeo nihil, præterquam seditionem fuisse, eamque compositam, inter antiquos rerum auctores constat. Et hujus fama seditionis, & susceptum cum Samnitibus grave bellum, aliquot populos ab Romana societate avertit: &, præter Latinorum infidum jam diu foedus, Privernates etiam Norbam atque Setiam, finitimas colonias Romanas, incursione subitâ depopulati sunt.

E P I T O M E

LIBRI OCTAVI LIVIANI.

Latini cum Campanis defecerunt, & missis legatis ad senatum conditionem tulerunt, ut, si pacem habere vellent, alterum ex Latinis consulem facerent. Quâ legatione perlatâ, prætor eorum Annius de Capitolio ita prolapsus est, ut exanimaretur. T. Manlius consul filium, quod contra edictum adversum Latinos, quamvis prospere, pugnasset, securi percussit. Laborantibus in acie Romanis, P. Decius tunc consul cum Manlio, devovit se pro exercitu: & concitato equo quum in medios hostes se intulisset, interfectus, morte suâ Romanis victoriam restituit. Latini in deditionem venerunt. T. Manlio in urbem reverso, nemo ex juventute obviam processit. Minucia virgo vestalis, incesti damnata est. Ausonibus victis, in oppidum ex iis captum Cales colonia deducta est. ¹ Item Fregellæ colonia deductæ sunt. Veneficium complurium matronarum deprehensum: quarum plurimæ statim epotis medicaminibus perierunt. Lex de veneficio tunc pri-

¹ Item Fregellæ colonia deductæ sunt] Vel legendum est, Fregellæ colonia deducta est, quemadmodum lib. X. c. 3. colonia Carseoli deducta erat; vel, relictis aliquot vocibus in iis quæ præcedunt, in oppidum ex iis captum Cales, item Fregellas, colonie deductæ sunt.

niūm constituta. Privernatibus, quum rebellassent, victis civitas data est. Palapolitani, bello & obsidione victi, in deditiōem venerunt. Q. Publilio, qui eos obsederat, primo & imperium prolatum, & proconsule decretus triumphus. Plebs nexu liberata est, propter L. Papirii creditoris libidinem, qui C. Publilio debitori suo stuprum inferre voluerat. Quum L. Papirius dictator reversus in urbem ab exercitu esset propter auspicia repetenda, Q. Fabius magister equitum, occasione rei bene gerendæ invitatus, contra edictum ejus prospere adversus Samnites pugnavit. Ob eam causam quum dictator de magistro equitum supplicium sumpturus videretur, Fabius Romam profugit: &, quum causā parum proficeret, populi precibus donatus est. Res præterea contra Samnites prospere gestas continet.

LIBER VIII.

U.C. 414.
a. C. 338.
C. Plautio II.
L. Emilio Coss.

Bella cum
Privernatibus
& Volscis.

IAM consules erant C. Plautius secundum, L. Æmilius Mamercinus, quum Setini Norbanique Romam, nuncii defectionis Privernatium, cum querimoniis acceptæ cladis venerunt. Volscorum item exercitum, duce Antiati populo, consedisſe ad Satricum, allatum est. Utrumque bellum Plautio sorte evenit. Prius ad Privernum profectus, extemplo acie conflixit. haud magno certamine devicti hostes: oppidum captum, redditumque Privernatibus, præsidio valido imposito: agri partes duæ ademptæ. Inde victor exercitus Satricum contra Antiates ductus. Ibi magnâ utrimque cæ-

1 Partes duæ] Duæ tertię partes, trīentes duo.

de atrox prælium fuit: & , quum tempestas eos
 neutro inclinâtâ spe dimicantes diremisset, Ro- U. c. 414.
a. C. 332.

mani, nihil eo certamine tam ambiguo fessi,
 in posterum diem prælium parant. Volscis re-
 censentibus quos viros in acie amisissent, haud-
 quaquam idem animus ad iterandum periculum
 fuit. nocte pro victis Antium agmine trepido,
 fauciis ac parte impedimentorum relictâ, abie-
 runt. Armorum magna vis tum inter cæsa cor-
 pora hostium, tum in castris inventa est. Ea

² Luce matri dare se consul dixit; finesque Luce ma-
ter.

hostium usque ad oram maritimam est depopu-
 latus. Alteri consuli Emilio ingressio ³ Sabel-
 lum agrum, non castra Samnitium, non legio-
 nes usquam oppositæ. ferro ignique vastantem
 agros legati Samnitium pacem orantes adeunt:
 à quo rejecti ad senatum, potestate factâ di-
 cendi, positis ferocibus animis, pacem sibi
 ab Romanis, bellicque jus adversus Sidicinos
 petierunt. *Quæ se eo iustius petere, quòd & in
 amicitiam populi Romani secundis suis rebus, non
 adversis, ut Campani, venissent: & adversus
 Sidicinos sumerent arma, suos semper hostes, po-
 puli Romani nunquam amicos, qui nec, ut Samni-
 tes, in pace amicitiam, nec, ut Campani, au-
 xilium in bello petissent, nec in fide populi Ro-
 mani, nec in ditione essent.*

*Fœdus
cum Sam-
nitibus.*

II. Quum de postulatis Samnitium Ti. Ami-
 lius prætor senatum consulisset, reddendum-
 que his fœdus Patres censuissent, prætor Sam-
 nitibus respondit: *Nec, quominus perpetua cum*

² *Luce matri*] *Luce mater*
 eadem est, quæ sæpius *Ops*
 & *Rhea* nominatur, & pu-
 tatur esse Tertia ipsa. De Luce
 matre mentio iterum occur-
 rit apud nostrum, XLV. 33.

³ *Sabellum agrum*] *Sam-
 niticum agrum.* Samnites,
 alio nomine *Sabellus* dictos
 esse rektis est Plin. l. III.
 c. 12. quia nempe à Sabalis
 orti erant.

U.C. 414.
a. C. 338.

*eis amicitia esset, per populum Romanum stetit-
se; nec contradici, quin, quoniam ipsos bellâ
culpâ suâ contracti iadium ceperit, amicitia de
integro reconcilietur. Quod ad Sidicinos attinet,
nihil intercedi, quominus Samniti populo pacis
bellique liberum arbitrium sit. Fœdere ic̃to
quum domum revertissent, extemplo inde exer-
citus Romanus deductus, annuo stipendio, &
trium mensium frumento accepto; quod pepi-
gerat consul ut tempus induciis daret, quoad
legati redissent. Samnites copiis iisdem, qui-
bus usi adversus Romanum bellum fuerant;
contra Sidicinos profecti, haud in dubiâ spe
erant maturè urbis hostium potiundæ. Tum
ab Sidicinis deditio prius ad Romanos cœpta
fieri est: dein postquam Patres, ut seram eam,
ultimâque tandem necessitate expressam, as-
pernabantur, ad Latinos jam suâ sponte in ar-
ma motos facta est. ne Campani quidem (adeo
injurîæ Samnitium, quàm beneficii Romano-
rum memoria præsentior erat) his se armis ab-
stinuere. Ex his tot populis unus ingens exerci-
tus, duce Latino, fines Samnitium ingressus,
plus populationibus quàm præliis cladium fe-
cit. &, quanquam superiores certaminibus La-
tini erant, haud inviti, ne sæpius dimican-
dum foret, agro hostium excessere. Id spatium
Samnitibus datum est Romam legatos mittendi.
qui quum adiissent senatum, conquesti eadem
se fœderatos pati, quæ hostes essent passi,
precibus infimis petiere ut satis ducerent Romanis
victoriam, quam Samnitibus ex Campano Sidicino-
que hoste eripuissent: ne vinci etiam se ab igna-
vissimis populis sinerent. Latinos Campanosque,
si sub diuione populi Romani essent, pro imperio
arcerent Samniti agro; sin imperium abnuerent,
armis coërcerent. Adversus hæc responsum an-*

Latini
vastant
Samni-
tium a-
gros.

Id que-
runtur
Samnites
apud Ro-
manos.

reps datum, quia fateri pigebat in potestate sua Latinos jam non esse, timebantque ¹ ne arguendo abalienarent. *Campanorum aliam conditionem esse, qui non fœdere, sed per deditionem in fidem venissent. itaque Campanos, seu velint, seu nolint, quieturos: in fœdere Latino ² nihil esse, quodd bellare, cum quibus ipsi velint, prohibeantur.*

U. C. 414.
A. C. 338.
Respon-
sum Ro-
manorum
auctors.

III. Quod responsum, sicut dubios Samnites, quidnam facturum Romanum censerent, dimisit, ita Campanos metu abalienavit; Latinos, velut nihil jam non concedentibus Romanis, ferociores fecit. Itaque per speciem adversus Samnites belli parandi, crebra concilia indicentes, omnibus consultationibus inter se principes occultè Romanum coquebant bellum. huic quoque adversus servatores suos bello Campanus aderat. Sed quanquam omnia de industria celabantur, priùsque quàm moverentur Romani, tolli ab tergo Samnitern hostem volebant; tamen per quosdam privatis hospitiiis necessitudinibusque conjunctos, indicia conjurationis ejus Romani emanarunt. jussisque ante tempus consulibus abdicare se magistratu, quo maturius novi consules adversus tantam molem belli crearentur, religio incessit ab eis quorum imminutum imperium esset, comitia haberi. Itaque interregnum initum. duo interreges fuerunt, M. Valerius ac M. Fabius. Is creavit consules, T. Manlium Torquatum tertium, P. Decium Murem. ¹ Eo anno Alexan-

Latini oc-
cultè mo-
liuntur
bellum in
Rom.

U. C. 415.
A. C. 337.
T. Man-
lio HL.
P. Decio
Coll.

¹ Ne arguendo abalienant] Ne arguendo Latinos exuti obsequii, eos ab se prorsus abalienarent, & ad apertam rebellionem incitarent.

² Nihil esse, quodd..... prohibeantur] Nihil esse, propter quod.

¹ Eo anno Alexandrum, Epiri regem, in Italianam classem appulisse constat] Ex-

G v

U.C. 411.
a.C. 337.

X. Prin-
cipes La-
tinorum
Romam
evocati.

drum, Epiri regem, in Italiam classem appu-
lisse constat. quod bellum, si prima satis pro-
spera fuissent, haud dubie ad Romanos perve-
nisset. Eadem ætas rerum Magni Alexandri est,
quem, sorore hujus ortum, in alio tractu Or-
bis invictum bellis juvenem fortuna morbo ex-
stinxit. Ceterum Romani, etsi defectio socio-
rum nominisque Latini haud dubia erat, ta-
men, tanquam de Samnitibus, non de se, cu-
ram agerent, decem principes Latinorum Ro-
mam evocaverunt, quibus imperarent quæ
vellent. Prætores tum duos Latini habebant,
L. Annium Setinum, & L. Numicium Cir-
ceiensem; ambo ex coloniis Romanis: per
quos, præter Signiam Velitrasque, & ipsas co-
lonias Romanas, Volsci etiam excitati ad arma
erant. eos nominatim evocari placuit. Haud
cuiquam dubium erat super qua re accirentur.
itaque concilio prius habito prætores, quam
Romam proficiscerentur, evocatos se ab sena-
tu docent Romano; &, quæ actum ita secum
credant, quidnam ad ea responderi placeat,
referunt.

IV. Quum aliud alii censerent, tum Annius:
*Quamquam ipse ego retuli quid responderi place-
ret, tamen magis ad summam rerum nostrarum
pertinere arbitror, quid agendum nobis, quam
quid loquendum sit. facile erit, explicatis consi-
liis, accommodare rebus verba. Nam si etiam nunc
sub umbra fœderis æqui servitutem pati possumus;
quid abest, quin proditis Sidicinis, non Romana-
rum solum, sed Samnitium quoque dicto paream-*

peditio Alexandri Epiroensis
rejicienda potius est in an-
num ab hoc qui nunc agi-
tur octavum, quo memorat
Livius infra c. 17. victoriam

Alexandri de Lucanis &
Samnitibus.

2 Referunt] Expendendum
proponunt, deliberare ja-
bent. Vid. not. 1. ad III. 39.

inus, respondeamusque Romanis, nos, ubi innue-
 rint, posituros arma? Sin autem tandem liberta-
 tis desiderium remordet animos; si sœdus est;
 1 si societas æquatio juris est; si consanguineos nos
 Romanorum esse, quod olim pudebat, nunc glo-
 riari licet; si socialis illis exercitus is est, quo
 adjuncto duplicent vires suas, quem secernere ab
 se consules 2 bellis propriis ponendis sumendisque
 nolint: cur non omnia æquantur? cur non alter
 ab Latinis consul datur? ubi pars virium, ibi &
 imperii pars est? Est quidem nobis hoc per se haud
 nimis amplum: quippe concedentibus Romam ca-
 put Latio esse. sed ut amplum videri posset, diu-
 turnâ patientiâ fecimus. Atqui si quando unquam
 confociandi imperii, usurpandæ libertatis tempus
 upeastis; en hoc tempus adest, & virtute vestrà,
 & deûm benignitate vobis datum. Tentastis pa-
 zientiam, negando militem. quis dubitat exas-
 sisse eos, quum 3 plus ducentorum annorum mo-
 rem solveremus? pertulerunt tamen hunc dolo-
 rem. Bellum nostro nomine cum Pelignis gessi-
 mus. qui ne nostrorum quidem finium nobis per
 nos tuendorum jus antea dabant, nihil intercesse-
 runt. Sidicinos in fidem receptos, Campanos ab se
 ad nos descisse, exercitus nos parare adversus Sam-

U.C. 411.
 a. C. 337.

1 Si societas æquatio juris
 est] Falsa definitio societa-
 tis. Multæ enim obnoxia pæ-
 ce & impari fœdere in so-
 cietatem veniebant. Grono-
 vius suspicatur Lævium scrip-
 sisse, si societas, ea nempe,
 quæ est Romanos inter &
 Latinos, æquati juris est.
 Attramen quum Livius sæpe
 in orationibus, non tam,
 quid verum sit, quàm quid
 ad præsentem causam ac-
 commodatum, intueatur,

nobis Grœnoviana emenda-
 tio non omnino videtur esse
 necessaria.

2 Bellis propriis ponendis]
 Componendis, pæce com-
 mutandis. Qui enim pacem
 haud obnoxiam capit, is
 viribus iis instructus esse de-
 bet, quibus bellum possit
 gerere.

3 Plus ducentorum anno-
 rum] Si à Tarquinio-Super-
 bo numeres, non multum
 à ducentis annis res abiecit.

Gvj

U.C. 415. nites fœderatos suos audierunt ; nec moverunt se
 a.C. 337. ab urbe. Unde hæc illis tanta modestia , nisi à
 conscientia virium & nostrarum & suarum ? Ido-
 neos auctores habeo , querentibus de nobis Samni-
 tibus ita responsum ab senatu Romano esse , ut fa-
 cile appareret , ne ipsos quidem jam postulare , ut
 Latium sub Romano imperio sit. 4 Usurpate mo-
 dò postulando eo , quod illi vobis taciti concedunt.
 Si quem hoc dicere metus prohibet , en ego ipse ,
 audiente , non populo Romano modò senatuque , sed
 Jove ipso qui Capitolium incolit , profiteor me di-
 cturum ; ut , si nos in fœdere ac societate esse ve-
 lint , consulem alterum ab nobis , 5 senatûsque
 partem accipiant. Hæc ferociter non suadenti
 solum , sed pollicenti , clamore & assensu om-
 nes permiserunt , ut ageret diceretque , quæ è
 republica nominis Latini fideque sua videren-
 tur.

Legati
 Latini su-
 perba ora-
 tio in se-
 natu Rom.

V. Ubi est Romam ventum , in Capitolio
 eis senatus datus est. Ibi quum T. Manlius
 consul egisset cum eis ex auctoritate Patrum ,
 ne Samnitibus fœderatis bellum inferrent ,
 Anniius , tanquam victor armis Capitolium ce-
 pissent , non legatus jure gentium tutus loque-
 retur , Tempus erat , inquit , T. Manli , vosque
 Patres Conscripti , tandem jam vos nobiscum ni-

4 Usurpate modò postulan-
 do eo , quod illi vobis taciti
 concedunt] Vobis illi taciti
 concedunt , ne sub eorum
 jam imperio sitis. Superest
 tantum ut vos id aperte po-
 stulando , in illius juris pos-
 sessionem Latium inducatis.
 Usurpare non est id Latine
 quod Gallicè dicimus *usur-*
per , sed usum alicujus rei
 capessere. Sic supra in hac

ipsa oratione , *usurpanda li-*
bertatis.

5 Senatusque partem] Di-
 midiam : ut clarè exprimit
 idem Anniius , c. seq. *senatûs*
partem equam ex utra-
que gente esse.

1 Eis senatus] Intellige
 Annium & collegas. Suprà
 dictum est decem principes
 Latinorum Romam evoca-
 tos.

hil pro imperio agere, quum florentissimum, deum U.C. 415.
 benignitate, nunc Latium armis virisque, Sam- a.C. 357.
 nitibus bello victis, Sidicinis Campanisque so-
 ciis, nunc etiam Volscis adjunctis, videretis;
 colonias quoque vestras Latinum Romano pratu-
 lisse imperium. Sed quoniam vos regno impotentem
 finem ut imponatis, non inducitis in animum;
 nos, quanquam armis possumus asserere Latium
 in libertatem, consanguinitati tamen hoc dabi-
 mus, ut conditiones pacis feramus aequas utris-
 que, quoniam vires quoque equari diis immor-
 talibus placuit. Consulem alterum Romam, alte-
 rum ex Latio creari oportet; senatus partem
 aequam ex utraque gente esse; unum populum,
 unam rempublicam fieri: Et, ut imperii eadem
 sedes sit, idemque omnibus nomen, quoniam ab
 alterutra parte concedi necesse est, quod utrisque
 bene vertat, sit hac sanè patria potior, Et Roma-
 ni omnes vocemur. Fortè ita accidit, ut parè
 ferociæ hujus & Romani consulem T. Manlium T. Man-
 haberent: qui adeo non tenuit iram, ut, si lii pleno
 tanta dementia Patres Conscriptos cepisset, ut indigna-
 ab Setino homine leges acciperent, gladio cin- tionis vest-
 ctum in senatum venturum se esse palam di-
 ceret, & quemcunque in curia Latinum vi-
 disset, suâ manu interempturum. Et conversus
 ad simulacrum Jovis, Audi, Jupiter, hæc scelera,
 inquit, ² audite, Jus Fasque! Peregrinos consules
 Et peregrinum senatum in tuo, Jupiter, augurato
 templo, captus, atque ipse oppressus, visurus es?
 Hæcine fœdera Tullus Romanus rex cum ³ Al-
 banis, patribus vestris, Latini, hæc L. Tarqui-

² Audite, Jus Fasque] Sic
 supra, l. 32. Audiat Fas.
 Vid. ibi not.

³ Albanis, patribus ve-
 stris, Latini] Nempe Latini

ab Alba oriundi erant, ut
 observat Tarquinius Super-
 bus, l. l. c. 52. Vid. & c. 3.
 ejusdem libri l.

U.C. 415. *nus vobiscum postea fecit? Non venit in mentem*
 a.C. 137. *pugna apud Regillum lacum? adeo & cladium*
veterum vestrarum & beneficiorum nostrorum er-
ga vos obliti estis.

Legatus
Latinus
lapsu gra-
vis sopi-
tus.

VI. Quum consulis vocem subsecuta Patrum indignatio esset, proditur memoriæ, adversus crebram implorationem deum, quos testes foederum sæpius invocabant consules, vocem Annii spernentis numina Jovis Romani auditam. certè quum commotus irā se ab vestibulo templi citato gradu proriperet, lapsus per gradus, capite graviter offenso, impactus imo ita est saxo, ut ¹ sopiretur. Exanimatum auctores quoniam non omnes sunt, mihi quoque in incerto relictum sit: sicut, inter foederum ruptorum testationem ingenti fragore cœli procellam effusam. nam & vera esse, & aptè ² ad representandam iram deum ficta possunt. Torquatus missus ab senatu ad dimittendos legatos, quum jacentem Annium vidisset, exclamat, ita ut populo Patribusque audita vox pariter sit, *Bene habet. Dii, ³ pium movete bellum. Est cœleste nomen! es, magne Jupiter! haud frustra te patrem deum hominūque hac sede sacravimus. Quid cessatis, Quirites, vosque, Patres Conscripti, arma capere diis ducibus? Sic stratas legiones Latinorum dabo, quemadmodum legatum jacentem videris.* Assensu populi excepta vox consulis, tantum ardoris animis fecit, ut legatos proficiscentes cura magistratum magis, qui jussu consulis prosequerentur, quàm

¹ Sopiretur] Vid. not. 3.
 ad l. 41.

² Ad representandam iram deum] Ut præsens interfuisse videatur numen & ira deorum.

³ Pium movete bellum] Incipite adversus numinis vestri contemptores pium justumque bellum; signum quodammodo date bello.

ius gentium ab ira impetuque hominum tege- U.C. 414.
ret. 4 Consensit & senatus bellum : consules- a.C. 337
que duobus scriptis exercitibus per Marfos Pe-
lignosque profecti, adjuncto Samnitium exer-
citu, ad Capuam, quò jam Latini sociique
convenerant, castra locant. Ibi in quiete utri-
que consuli eadem dicitur visa species viri ma- *Bellum*
joris, quàm pro humano habitu, augustioris- *Latium.*
que, dicentis: *Ex una acie imperatorem, ex al-* *Spectrum*
tera exercitum diis Manibus matrique Terra de- *per quietem utri-*
beri : utrius exercitus imperator legiones hostium, *que consuli*
superque eas se devovisset, ejus populi partisque *visum.*
victoriam fore. Hos ubi nocturnos visus inter
se consules contulerunt, placuit, averruncan-
da deum iræ victimas cædi; simul, ut, si exis
eadem quæ somno visa fuerant, portenderen-
tur, alteruter consulum fata impleteret. Ubi re-
sponsa haruspicum insidenti jam animo tacitæ
religioni congruerunt; tum adhibitis legatis
tribunisque, & imperiis deum propalam ex-
positis, ne mors voluntaria consulis exercitum
in acie terreret, comparant inter se, ut, ab
utra parte cedere Romanus exercitus cœpif-
set, inde se consul devoveret pro populo Ro-
mano Quiritibusque. 6 Agitatum etiam in con-
silio est, ut, si quando unquam severo ullum
imperio bellum administratum esset, tunc uti
disciplina militaris ad prisca redigeretur mo-

4 *Consensus & senatus bel-*
lum] Vid. not. 9. & 10. ad
I. 32.

5 *Averruncanda*] Veteres
averruncare dicebant pro ver-
tere & averruncare pro aver-
tere. Atque illa verba pro-
pria manserunt in sacris.

6 *Agitatum etiam in con-*
silio est, ut, tunc uti disci-

plina] Sigonius admonet le-
gendum esse *tunc utique*,
quod est, tunc omnino, tunc
maximè : ne vel ut vacet,
vel uti. Nec improbabilis
conjectura est. Tamen non
rara occurrunt exempla ge-
minatæ particulæ *ut*, ubi
semel expressa sufficeret.
Vid. not. 5. ad XXII. 12.

U.C. 411. res. Curam acuebat, quòd adversùs Latinos
 a.C. 337. bellandum erat, linguâ, moribus, armorum
 genere, institutis ante omnia militaribus con-
 gruenter. milites militibus, centurionibus cen-
 turiones, tribuni tribunis compares collegæ-
 que, 7 iisdem præfidiis, sæpe iisdem manipulis
 permisti fuerant. per hæc ne quo errore mi-
 lites caperentur, edicunt consules, ne quis
 extra ordinem in hostem pugnaret.

*Ne quis
 extra or-
 dinem pu-
 gnaret,
 edicunt.*

VII. Fortè inter ceteros turmarum præfe-
 ctos, qui exploratum in omnes partes dimissi
 erant, T. Manlius consulis filius super castra
 hostium cum suis turmalibus evasit, ita ut vix
 teli jactu ab statione proxima abesset. ibi Tus-
 culani erant equites: præerat Geminus Me-
 tius, vir tum genere inter suos, tum factis,
 clarus. Is ubi Romanos equites, insignemque
 inter eos præcedentem consulis filium (nam
 omnes inter se, utique illustres viri, noti
 erant) cognovit, Unâne, ait, turmâ Romanâ
 cum Latinis sociisque bellum gesturi estis? quid
 interea consules, quid duo exercitus consulares
 agent? Aderunt in tempore, Manlius inquit, &
 cum illis aderit Jupiter ipse fœderum à vobis
 violatorum testis, qui plus potest polletque. Si ad
 Regillum lacum, ad satietatem vestram pugna-
 vimus; hîc quoque efficiemus profectò, ne nimis
 acies vobis & collata signa nobiscum cordi sint.
 Ad ea Geminus paululùm ab suis equo prove-
 ctus, Visne igitur, dum dies ista venit, quâ
 magno conatu exercitus moveatis, interea tu ipse
 congredi mecum, ut nostro duorum jam hinc even-
 tu cernatur, quantum eques Latinus Romano præ-
 stet? Movet ferocem animum juvenis, seu ira,

*Manlium
 Cos. filium
 Geminus
 provocat
 ad singu-
 lare cer-
 tamen.*

7 Iisdem præfidiis } Iisdem in exercitiis. Vid. infra
 not. 1. ad IX. 24.

seu detrectandi certaminis pudor, seu inexsuperabilis vis fati. oblitus itaque imperii patrii, consulumque edicti, præceps ad id certamen agitur, quo vinceret an vinceretur, haud multum interesset. equitibus ceteris velut ad spectaculum summotis, spatio, quod vacui interjacebat campi, adversos concitant equos: & quum infestis cuspidibus concurrissent, Manlii cuspis super galeam hostis, Metii trans cervicem equi elapsa est. Circumactis deinde equis, quum prior ad iterandum ictum Manlius consurrexisset, spiculum inter aures equi fixit. ad cuius vulneris sensum quum equus prioribus pedibus erectis magnâ vi caput quateret, excussit equitem: quem cuspide parmaque innixum, attollentem se ab gravi casu, Manlius ab jugulo, ita ut per costas ferrum emineret, terræ affixit; spoliisque lectis ad suos reiectus, cum ovante gaudio turma in castra, atque inde ad prætorium ad patrem tendit; ¹ ignarus facti futurique, laus an poena merita esset.

*Vincit
Manlius.*

Ut me omnes, inquit, pater, tuo sanguine ortum verè ferrent, provocatus equestria hæc spolia capta ex hoste caeso porto. Quod ubi audivit consul, extemplo filium averſatus, concionem classico advocari jussit. quæ ubi frequens convenit, *Quandoquidem, inquit, tu T. Manli, neque imperium consulare, neque majestatem patriam veritus, adversus edictum nostrum extra ordinem in hostem pugnavisti; & quantum in te fuit, disciplinam militarem, quâ stetit ad hanc diem Romana res, solvisti; meque in eam neces-*

*A patre
securi per-
cutitur.*

¹ Ignarus facti } Ignarus
quale esset id quod fecerat:
credens factum suum laude

dignum esse, quum revera
poenâ dignum esset.

U.C. 415.
A.C. 337.

fitatem adduxisti, ut aut reipublica mihi, aut meorumque obliviscendum sit: nos potius nostro delicto plectemur, quam respublica tanto suo damno nostra peccata luat. triste exemplum, sed in posterum salubre juveni erimus. Me quidem quum ingenita caritas liberum, tum ² specimen istud virtutis deceptum vanâ imagine decoris in te movet. Sed quum aut morte tuâ sancienda sint consulum imperia, aut impunitate in perpetuum abroganda; ne te quidem, si quid in te nostri sanguinis est, recusare censeam, quin disciplinam militarem culpâ tuâ prolapsam, pœnâ restituas. I licitor, deliga ad patrum. Exanimati omnes tam atroci imperio, nec aliter quàm in se quisque destitutam cernentes securim, metu magis quàm modestiâ quievere. Itaque, ³ velut emerso ab admiratione animo, quum silentio defixi stetissent, repenti, postquam cervice casâ fusus est cruor, tum libero conquestu coortæ voces sunt, ut neque lamentis, neque execrationibus parceretur: spoliisque contactum juvenis

² Specimen . . . virtutis deceptum] Specimen istud virtutis quod edidisti deceptus vanâ imagine decoris. Posset quoque id deceptum referri ad te quod sequitur: sed ut simplicior oratio, ita impeditior structura fieret.

³ Velut emerso ab admiratione animo, quum silentio defixi stetissent] Hæc sibi non bene conveniunt. Stant enim silentio defixi, qui admirantur, non quorum emersus est ab admiratione animus, id est, è stupore,

qui primò opprefferat, expergefactus. Suspiciamus luxatum esse potius locum, quàm corruptum, sicque omnia in ordinem revocari posse: itaque quum silentio defixi stetissent, repenti, postquam cervice casâ fusus est cruor, velut emerso ab admiratione animo, tum, si-ve potius tam libero conquestu coortæ voces sunt, ut neque lamentis, neque execrationibus parceretur. Simile vitium pari remedio curare conabimur l. XXII. c. 38. & alibi.

corpus, quantum militaribus studiis funus ullum concelebrari potest, structo extra vallum rogo cremaretur: *Manlianaque imperia* non in presentia modò horrenda, sed exempli etiam tristic in posterum essent. Fecit tamen atrocitas poenæ obediētiorem duci militem: & præterquam quòd custodiæ vigiliæque & ordo stationum intentioris ubique curæ erant, in ultimo etiam certamine, quum descensum in aciem est, ea severitas profuit.

VIII. Fuit autem civili maximè bello pugna similis: adeo nihil apud Latinos dissonum ab Romana re, præter animos, erat. Clypeis antea Romani usi sunt: deinde, postquam ¹ stipendiarii facti sunt, ² scuta pro clypeis fecere. ³ & quod antea phalanges similes Macedonicis, hoc postea manipulatim structa acies coepit esse: postremò in plures ordines instruebantur.

*Descriptio
milis
Romana.*

¹ *Stipendiarii*] *Stipendarius* vulgò est is qui stipendium solvit. Hic contrà sumitur pro eo qui stipendium accipit. *Postquam stipendiarii facti sunt*, i. e. postquam stipendia de publico accipere coepere.

² *Scuta pro clypeis fecere*] Quum antea pars scutis, pars clypeis uterentur, ut constat ex l. I. c. 43. omnes postea scutis usi sunt. De discrimine inter scutum & clypeum vid. not. 4. ad locum modò memoratum.

³ *Et, quod antea phalanges... hoc*] Elegantius legi videretur, quod monet Gronovius, *Et, quæ antea phalanges... hæc postea... acies.* Sensus est: Legio Romana erat primò similis phalangi

Macedonicæ, & tota simul conjunctim, nullis relictis inter ordines intervallis, in acie stabat. Postea per manipulos divisos spatiis à se invicem strui in acie ac pugnare coepit: postremò in plures ordines distribui, qui in quolibet manipulo duo erant.

Quæ sequuntur in Livio, quum in multis vitata videantur, duplici modo edicuravimus: ac 1°. textum ipsum Livii, qualis in vulgatis habetur; 2°. eundem textum à Lipsio emendatum exhibemus. In eo interpretando Lipsium quoque sequimur, qui de toto hoc loco fusè disseruit l. II. de Mil. Rom. Dial. 3.

U.C. 415. tur. 4 Ordo sexagenos milites, duos *centuriones*, vexillarium unum habebat. Prima acies
 a.C. 337. 5 Hastati erant, 6 manipuli *quindecim*, distantes inter se modicum spatium: manipulus leves videnos milites, aliam turbam scutatorum habebat. leves autem, qui 7 hastam tantum
 8 *gæsa*que gererent, vocabantur. Hæc prima

TEXTUS A LIPSIO EMENDATUS.

[4 Ordo sexagenos milites & duos, *centurionem* & vexillarium unum habebat. Prima acies
 5 Hastati erant, 6 manipuli *decem* distantes inter se modicum spatium: manipulus leves videnos milites, aliam turbam scutatorum habebat. leves autem, qui 7 hastam tantum
 8 *gæsa*que gererent, vocabantur. Hæc prima

4 Ordo sexagenos milites & duos] Nihil certius hac Lipsii emendatione. Polyb. l. VI. aperte in quolibet manipulo duas distinguit partes, dextram & sinistram: cuique parti suum *centurionem*, suumque signiferum assignat. Hoc unum discrepat, quod apud eum ordo est sexagenum militum, hic sexagenum & duorum. Sed hunc numerum firmum esse & verum ex eo patet, quod infra in tribus vexillis, sive ordinibus, centum & octoginta sex homines numerantur.

5 Hastati] Eos Varro l. IV. de Lingua Lat. vult ab eo dictos, quod *primi*, sive potius *primò hastis pugnabant*. Hastæ autem illæ intelligendæ sunt hastæ jacu-

latoriæ, quæ postea apud levem tantum armaturam remanserunt. Hastati enim hoc jam tempore, de quo Livius nunc agit, licet antiquum obtinerent nomen, videntur tamen non jam hastis, sed gladiis & pilis pugnasse: ac leves illi videntur milites, qui unicuique manipulo Hastatorum admisti erant, hastam tantum *gæsa*que gerentes, fuisse videntur reliquæ veterum Hastatorum. Polyb. l. VI. disertè attribuit Hastatis ævi sui gravem armaturam.

6 Manipuli *decem*] Non *quindecim*: ut sint in tota legione triginta manipuli.

7 Hastam] Jaculatoriam.

8 *Gæsa*] *Gæsum*, sive *Gæsum* telum Gallicum erat totum è ferro.

frons in acie florem juvenum pubescentium ad militiam habebat. Robustior inde ætas, totidem manipulorum, ⁹ quibus Principibus est nomen, hos sequebantur, scutati omnes, insignibus maximè armis. Hoc ¹⁰ *triginta* manipulorum agmen ¹¹. Antepilanos appellabant, quia ¹² sub signis jam alii ¹³ *quindecim* ¹⁴ *ordines* locabantur: ¹⁵ ex quibus ordo unusquisque tres partes habebat. earum unamquamque

U.C. 411.
A.C. 317.

TEXTUS A LIPSIO EMENDATUS.

frons in acie florem juvenum pubescentium ad militiam habebat. Robustior inde ætas, totidem manipulorum, ⁹ quibus Principibus est nomen, hos sequebantur, scutati omnes, insignibus maximè armis. Hoc ¹⁰ *viginti* manipulorum agmen ¹¹ Antepilanos appellabant, quia ¹² sub signis jam alii ¹³ *decem* ¹⁴ *ordine* locabantur: ¹⁵ ex quibus unusquisque tres partes habebat: earum unamquamque

⁹ *Quibus Principibus est nomen*] Hi nimirum videntur olim principem in acie locum tenuisse: atque inde illis nomen.

¹⁰ *Viginti*] Ex ante dictis.

¹¹ *Antepilanos appellabant*] Quia ipsos sequebantur decem alii manipuli, qui singuli in tres partes dividebantur, & earum partium unamquamque primam Pilum vocabant. Quia igitur ante Pilum positi illi, Antepilani dicti.

¹² *Sub signis*] Cuique manipulo sua erant signa.

Sed sæpe signa simpliciter poni videntur pro præcipuis legionis signis, quæ quidem videntur fuisse apud Triarios. Aquilæ certè, quod commune erat totius legionis signum, præpositus erat centurio primipili, sive centurio primi Triariorum ordinis.

¹³ *Decem*] Manipuli.

¹⁴ *Ordine*] Sic Lipsius, quum vulgò legatur *ordines*. Melius fortasse vox *ordines* omnino deleteretur, quod & ipse Lipsius monet.

¹⁵ *Ex quibus unusquisque*] Manipulus.

V.C. 415. ¹⁶ *primum* ¹⁷ *pilum* vocabant. ¹⁸ Tribus ex vexillis constabat. *vexillum* ¹⁹ centum octoginta sex homines erant. *Primum vexillum* ²⁰ *Triarios* ducebat, veteranum militem spectatæ virtutis: secundum ²¹ *Rorarios*, minus roboris ætate factisque: tertium ²² *Accensos*, minimæ fiduciæ manum. eo & in postremam aciem reji-

TEXTUS A LIPSIO EMENDATUS.

¹⁶ *primam* ¹⁷ *Pilum* vocabant. ¹⁸ Tribus ex vexillis constabat: ¹⁹ centum octoginta sex homines erant.]

¹⁶ *Primam*] E tribus illis partibus cujusque manipuli *primam* vocabant *Pilum*. Absurda est vulgata lectio: *earum undamquamque primum pilum vocabant*. Quid enim stultius, quam singulas partes *primas* dicere?

¹⁷ *Pilum*] *Pilum* proprium fuerat primò telum *Triariorum*: unde & *Pilanos* eos, & totum illum ordinem *Pilum* appellabant. Postea pilo *Hastati* & *Principes* uti: *Triarii* verò propilis assumpserunt hastas. Vid. Polyb. l. VI. Porro pili *hastile* erat trium cubitorum: ferrum exstabat ad cubitum & semissem. Itaque justa longitudo totius pili erat quatuor cubitorum cum semisse, sive septem ferè pedum.

¹⁸ *Tribus ex vexillis constabat*] Unusquisque manipulus, quum tres haberet partès, tria quoque habebat

vexilla.

¹⁹ *Centum octoginta sex homines erant*] In tribus vexillis. Meritò eradit hîc Lipsius vocem *vexillum*. Si enim in quoque vexillo homines centum octoginta sex, erunt in sola hac tertia acie 580.

²⁰ *Triarios*] Sic dictos, teste Varrone, quòd in acie tertio ordine locabantur.

²¹ *Rorarios*] *Rorarii* milites inde dicti videntur, quòd quum leviter armati essent, quemdam tantummodo missilium velut rorem spargerent.

²² *Accensos*] *Accensos* interpretatur Festus, qui ad censum legionum adjiciebantur: i. e. qui extra numerum extraque ordinem legioni jam completæ adscribebantur, ut in locum demortuorum militum subrogarentur, interim jaculis missilibusque telis pugnaturi. Vid. not. 8. ad l. 43.

ciebantur. Ubi his ordinibus exercitus instructus U.C. 417
 esset, Hastati omnium primi pugnam inibant. si a.C. 337.
 Hastati profligare hostem non possent, pede pres-
 so eos retrocedentes ²³ in intervalla ordinum
 Principes recipiebant. tum Principum pugna
 erat; ²⁴ Hastati sequebantur. Triarii sub vexillis
 confidebant, ²⁵ sinistro crure porrecto ²⁶ scuta
 innixa humeris, hastas surrectâ cuspide ²⁷ in
 terra fixas, ²⁸ haud secus quàm vallo septa in-
 horreret acies, tenentes. Si apud Principes
 quoque haud satis prospere esset pugnatum, à
 prima acie ad Triarios sensim referebantur.
 inde rem ad Triarios redisse, quum laboratur,
 proverbio increbuit. Triarii consurgentes, ubi
 in intervalla ordinum suorum Principes & Ha-
 statos recepissent, extemplo compressis ordini-
 bus velut claudebant vias: unoque continente
 agmine, jam nullâ spe post relictâ, in hostem
 incidebant. id erat formidolosissimum hosti,
 quum velut victos insecuti, novam repente
 aciem exsurgentem, auctam numero cerne-
 bant. Scribebantur autem quatuor ferè le-
 giones ²⁹ quinis millibus peditum, equitibus

²³ *In intervalla ordinum*]
 Quæ quidem ita disposita
 erant, ut responderent ma-
 nipulis Hastatorum. Itaque
 Hastati retrocedentes, in il-
 las vias rectâ incidebant. Si-
 militer Principum manipuli
 opposita habebant à tergo
 Triariorum intervalla.

²⁴ *Hastati sequebantur*]
 In secundam aciem post
 Principes recepi.

²⁵ *Sinistro crure porrecto*]
 Et genu dextero innixi, ut
 habetur in c. seq.

²⁶ *Scuta innixa humeris*]
 A situ ipso sic subsidentium
 Triariorum scuta in hume-
 ros inclinabantur.

²⁷ *In terra fixas*] Magis
 placeret legere *in terram*.

²⁸ *Haud secus quàm*] Be-
 ne Gronovius, ut *haud secus*
quàm.

²⁹ *Quinis millibus pedi-
 tum*] Si admittantur Lipsia-
 næ emendationes, quas su-
 prâ attulimus, unaquæque
 legio habebit in prima acie
 Hastatos 1240. in secunda,

U.C. 415. ³⁰ in singulas legiones trecentis. ³¹ alterum tantum ex Latino delectu adjiciebatur, qui eadem tempestate hostes erant Romanis, eodemque ordine instruxerant aciem: nec vexilla cum vexillis tantum, universi Hastati cum Hastatis, Principes cum Principibus; sed centurio quoque cum centurione, si ordines turbati non essent, concurrendum sibi esse sciebat. Duo primipili ex utraque acie inter Triarios erant: Romanus, corpore haudquaquam satis validus, ceterum strenuus vir peritusque militiæ; Latinus, viribus ingens, bellatorque primus: notissimi inter se, quia semper pares ordines duxerant. Romano haud satis fidenti viribus jam Romæ permissum erat ab consulibus, ut subcenturionem sibi, quem vellet, legeret, qui tutaretur eum ab uno destinato hoste: isque juvenis in acie oblatus, ex centurione Latino victoriam tulit. Pugnatum est haud procul radicibus Vesuvii montis, quâ via ad Vesperim ferebat.

Pugna
cum Latinis.

IX. Romani consules priusquam educerent in aciem, immolaverunt. Decio ¹ caput jeci-

Principes 1240. in tertia, Triarios 620. Rotarios totidem, totidemque Accensos. In universum omnis legio erit peditum 4340. Itaque legendum hic *quaternis* millibus, non *quinis*. Et sanè his temporibus, ac diu etiam postea, legio nunquam non ferè quaternis millibus peditum censetur. Exempli passim suppetunt.

³⁰ *In singulas legiones*] Parum hic necessaria videtur vox *legiones*, ut quæ in superiore versu reperiat.

³¹ *Alterum tantum*] Al-

ter exercitus priori æqualis. Ut plurimum quatuor legionibus Romanis par numerus peditum è Latinis, duplex equitum adjiciebatur.

¹ *Caput jecinoris*] Quid in jecinore *caput* appellaverint, haud satis constat. Fortasse summam ejus partem, quæ & convexa est, & angustior infimâ. Quanquam vix intelligitur, quomodo hæc pars potuerit interdum abesse, quod de capite jecinoris haud rarò narrant scriptores.

noris

noris à 2 familiari parte 3 cæsum haruspex dicitur ostendisse : alioqui acceptam diis hostiam esse : Manlium egregiè litasse. *Atqui bene habet,* inquit Decius, *si ab collega litatum est.* Instru-

U.C. 415.

a.C. 337.

ctis sicut antè dictum est ordinibus processere in aciem. Manlius dextro, Decius lævo cornu præerat. Primò utrimque æquis viribus, eodem ardore animorum gerebatur res : deinde ab lævo cornu Hastati Romani, non ferentes impressionem Latinorum, se ad Principes recepere. In hac trepidatione Decius consul M. Valerium magnâ voce inclamat : *Deorum*, inquit, *ope, Valeri, opus est. agedum pontifex publicus populi Romani 4 præi verba, quibus me pro legionibus devoveam.* Pontifex eum togam prætextam sumere iussit, & velato capite, manu subter togam ad mentum exsertâ, super telum subjectum pedibus stantem sic dicere : *Jane, Jupiter, Mars pater, Quirine, Bellona, Lares, 5 dii Novensiles, dii Indigetes, dii quorum est potestas nostrorum, hostiumque, diique Manes, vos precor, veneror, 6 veniam peto feroque, uti populo Romano Quiritium vim victoriamque prosperetis : hostesque populi Romani Quiritium, terrore, formidine, morteque afficiatis. Sicut verbis nuncupavi, ita pro 7 republica*

Decius
se devo-
vet.

recite

1 *Familiari parte*] In jecino-
re familiarem partem;
& hostilem, sive partem
inimici, distinguebant. Ex il-
la eventus suos, ex hac ho-
stium fata colligebant.

3 *Cæsum*] Vel incisum,
sectum; vel decisum, ita ut
omnino abesset. Harduinus
in noris ad Plin. XI. 37, in-
terpretatur, victimarii cultro
per imprudentiam læsum.

4 *Præi verba*] Vid. not.

Tom. II.

3. ad IV. 21.

5 *Dii Novensiles*] Qui
sunt hi Novensiles, haud sa-
nè liquet. Romam è Sabiniis
à Tatius rege advecti credun-
tur.

6 *Veniam peto feroque*] Hoc à vobis peto, & me
jam impetrasse & quasi ab-
stulisse confido.

7 *Repubblica Quiritium*] Gronovius legit : *Repubblica populi Romani Quiritium.*

H

U.C. 446.
a.C. 337.

Quiritium, exercitu, legionibus, auxiliis populis
Romani Quiritium, legiones auxiliaque hostium,
matrem, diis Manibus Tellurique devoveo. Hac
 ita precatus, victores ire ad T. Manlium jubet,
 maturéque collega se devotum pro exercitu
 nunciare. Ipse incinctus & cinctu Gabino, ar-
 matus in equum insiluit, ac se in medios ho-
 stes immisit. Conspectus ab utraque acie ⁹ ali-
 quanto augustior humano visu, sicut coelo
 missus piaculum omnis deorum iræ, qui pe-
 stem ab suis averfam in hostes ferret: ita om-
 nis terror pavorque cum illo latus, signa pri-
 mō Latinorum turbavit, deinde in totam pe-
 nitus aciem pervasit. Evidentissimum id fuit,
 quod quæcumque equo investus est, ibi haud
 facus quàm peltifero fidere iecti pavebant: ubi
 verò corruit obrutus telis, inde jam haud du-
 biè consternata cohortes Latinorum, ¹⁰ fugam
 ac vastitatem latè fecerunt. Simul & Romani
 exsolutis religione animis, velut tum primū
 signo dato coorti pugnam integram ediderunt.
 tum & Rorarii procurrebant inter Antepila-
 nos, addiderantque vires Hastatis ac Principi-
 bus: & Triarii genu dextero innixi, nutum
 consulis ad consurgendum expectabant.

X. Procedente deinde certamine, quum aliis
 partibus multitudo superaret Latinorum, Man-
 lius consul, audito eventu collega, quum, ac

⁸ Cinctu Gabino] Vid.
 Not. 1. ad V. 46.

⁹ Aliquanto augustior hu-
 mano visu] Planè assenti-
 mur Gronovio eliminantē
 ultimam vocem. *Humanus*
 apud optimos Latinitatis au-
 ctiores interdum pro *homine*
 sumitur. Cíc. l. XIII. ad Att.
 ep. 21. *Possum falli, ut bu-*

manus. Ovid. l. II. Fast.
 v. 503.

Pulcher, & humano ma-
ior, trabeaque decorus
Romulus in media visus
adesse via.

¹⁰ Fugam ac vastitatem...
fecerunt] Fugiendo vasta
 omnia, desertaque relinqui-
 runt.

ius fasque erat, lacrymis non minùs quàm U.C. 415
 laudibus debitis prosecutus tam memorabilem A.C. 317
 mortem esset, paulisper addubitavit, an con-
 surgendi jam Triariis tempus esset: deinde me-
 lius ratus integros eos ad ultimum discrimen
 fervari, Accensos ab novissima acie ante signa
 procedere jubet. Qui ubi subiere, extemplo
 Latini, tanquam idem adversarii fecissent,
 Triarios suos excitaverunt: qui aliquamdiu
 pugnâ atroci quum & semetipsi fatigassent, &
 hastas aut præfregissent, aut hebetassent, pel-
 lerent vi tamen hostem, debellatum jam ratî,
 perventumque ad extremam aciem; tum con-
 sul Triariis, *Consurgete nunc*, inquit, *integri*
adversus fessos, memores patriæ, parentumque,
& conjugum, ac liberorum; memores consulis
pro vestra victoria morte occumbentis. Ubi Tri-
 arii consurrexerunt integri, refulgentibus ar-
 mis, nova ex improvîso exorta acies, receptis
 in intervalla ordinum Antepisanis, clamore su-
 blato: ¹ principia Latinorum perturbant: ha-
 stisque ora fodientes, primo robore virorum
 cæso per alios manipulos velut inermes prope
 intacti evasere: tantâque cæde perrupere cu-
 neos, ut vix quartam partem relinquerent ho-
 stium. Samnites quoque sub radicibus montis
 procul instructi præbuere terrorem Latinis. Ce-
 terùm inter omnes cives ² sociosque præcipua
 laus ejus belli penes consules fuit: quorum
 alter omnes minas periculaque ab diis superis
 inferisque, in se unum vertit: alter eâ virtute
 eoque consilio in prælio fuit, ut facilè conve-
 nerit inter Romanos Latinosque, qui ejus pu-
 gnæ memoriam posteris tradiderant, utrius

Vincens
 Romanæ.

¹ Principia Latinorum ꝓ Primam aciem.

² Socios ꝓ Samnites, de quibus modò dictum est, intellige.

U. C. 419. partis T. Manlius dux fuisset, ejus futuram
 A. C. 337. haud dubiè fuisse victoriam. Latini ex fuga se
 Minturnas contulerunt. castra secundum præ-
 lium capta, multique mortales ibi vivi oppres-
 si, maximè Campani. Decii corpus ne eo die
 inveniretur, nox quærentes oppressit. postero
 die inventum inter maximam hostium stragem
 coopertum telis: funusque ei par morti, cele-
 brante collegâ, factum est. Illud adjiciendum
 videtur, licere consuli, dictatorique, & præ-
 tori, quum legiones hostium devoveant, non
 utique se, sed quem velint ex 3 legione Ro-
 mana scripta civem devovere. Si is homo qui
 devotus est, moritur, probè factum videri: ni
 moritur, tum signum septem pedes altum, aut
 majus in terram defodi, & 4 piaculum hostiam
 cadi. Ubi illud signum defossum erit, eò magi-
 stratum Romanum descendere fas non esse. Sin au-
 tem sese devovere volet, sicut Decius devo-
 vit, ni moritur, 5 neque suum, neque publicum
 divinum purè faciet, qui sese devoverit. Vulcana
 arma, sive cui alii divo devovere volet, 6 sive
 hostiâ, sive quo alio volet, jus esto. Telo, super
 quod stans consul precatus est, hostem potiri, fas
 non est: si potiatur, Marti 7 suovetaurilibus pia-
 culum fieri. Hæc (etsi omnis divini humani-
 que moris memoria 8 abolevit, nova peregrina-
 que omnia præscis ac patriis præferendo)

3 *Legione Romana scripta*] Fortasse adjicitur scripta, ut excludantur subitarii & tumultuarii milites.

4 *Piaculum hostiam cadi*] Cadi hostiam, quæ sit pia- culum.

5 *Neque suum, neque pu- blicum divinum*] Neque sua privata sacra, neque pu-

blica.

6 *Sive hostiâ, sive quo alio volet*] Seu velit hostiâ causâ devotionem hanc ar- morum peragi, sive alio ali- quo ritu sacro.

7 *Suovetaurilibus*] Vid. not. 3. ad l. 44.

8 *Abolevit*] Exolevit, periit.

haud ab re duxi verbis quoque ipsis, ut tradita nuncupataque sunt, referre.

U. C. 419.
A. C. 137.

XI. Romanis post prælium demum factum Samnites venisse subsidio, expectato eventu pugnae, apud quosdam auctores invenio. Latinis quoque ab Lavinio auxilium, dum delibendo terunt tempus, victis demum ferri coeptum: &, quum jam portis prima signa, & pars agminis esset egressa, nuncio allato de clade Latinorum, quum conversis signis retro in urbem rediretur; prætorem eorum nomine Millionium dixisse ferunt, *pro paulula via magnam mercedem Romanis esse solvendam*. Qui Latinorum pugnae superfuerant, multis itineribus dissipati, quum se in unum conglobassent, Vescia urbs eis receptaculum fuit. Ibi in conciliis ¹ Numisius imperator eorum, affirmando *communem verè Martem belli utramque aciem pari cade prostravisse; victoriaeque nomen tantum penes Romanos esse*, ² *ceteram pro victis fortunam & illos gerere: funesta duo consulum prætoria, alterum parricidio filii, alterum consulis devoti cade: trucidatum exercitum omnem: caesos Hastatos Principesque: stragem* ³ *& ante signa*

¹ Numisius] An Numicius? quomodo supra, c. 3. Ceterum in eo parvi refert, quid veri sit. Illud magis notandum videtur vocem Numisius pendere quodammodo, nec habere, cui innotatur, verbum finiti modi. Simile planè exemplum rursus occurrit l. XXVI. c. 12.

² Ceteram pro victis fortunam & illos gerere] Ceteram illorum fortunam talam esse, ut & ipsi pro vi-

ctis haberi debeant.

³ Et ante signa, & post signa] Et Antesignanorum, & Postsignanorum. De Antesignanis vid. not. 3. ad c. 20. l. II. supra. Postsignani verò, de quibus hic sermo est, fortasse intelligendi sunt Accensi, quos ab novissima acie consul Manlius excitaverat. Præcipua enim legionis signa penes Triarios fuisse videntur, ut observavimus supra.

H ñj

U.C. 415. & post signa factam : Triarios postremo rem resti-
 a.C. 337. tuisse. Latinorum etsi pariter accisæ copiae sint, ta-
 men supplemento vel Latium propius esse, vel Vol-
 scos, quam Romam. Itaque si videatur eis, se ex
 Latinis & ex Volscis populis juventute propere ex-
 citâ, rediturum infesto exercitu Capuam esse; Ro-
 manosque nihil tum minus quam praelium exspe-
 ctantes necopinato adventu perculsurum. Fallaci-
 bus litteris circa Latium nomenque Volscum
 missis, quia qui non interfuerant pugnae, ad
 credendum temere faciliores erant, tumultua-
 rius undique exercitus raptim conscriptus con-
 venit. Huic agmini Torquatus consul ad Tri-
 fanum (inter Sinuessam Minturnasque is locus
 est) occurrit. Priusquam castris locus capere-
 tur, sarcinis utrimque in acervum coniectis,
 pugnatum debellatumque est. adeo enim accisæ
 res sunt, ut consuli victorem exercitum ad
 depopulandos agros eorum ducenti dederent
 se omnes Latini, deditionemque eam Campani
 sequerentur. Latium Capuaque agro mulctati.
 Latinus ager, Privernati addito agro, & Fa-
 lernus, qui populi Campani fuerat, usque ad
 Vulturum flumen, plebi Romanae dividitur.
 bina in Latino jugera, 4 ita ut dodrantem ex
 Privernati complerent, data : terna in Falerno,
 quadrantibus etiam pro longinquitate adjectis.
 Extra poenam, fuere Latinorum Laurentes,
 Campanorumque equites, quia non descive-
 rant. Cum Laurentibus renovari foedus ius-
 sum : renovaturque ex eo quotannis post diem
 decimum Latinarum. Equitibus Campanis ci-
 vitas data : monumentoque ut esset, æneam

Novum
 exercitum
 conscri-
 bunt La-
 tini.

Rursus
 visi de-
 dunt se.

4 Ita ut dodrantem] Tres rum millibus, v. g. ter mil-
 ex Latino agro quadrantes, le ex Latino, mille ex Pri-
 unus ex Privernati divisus vernati data fuerint.
 est; ita ut ex quatuor jugs-

tabulam in æde Castoris Romæ fixerunt. vecti- U.C. 416.
a. C. 337.
gal quoque eis Campanus populus iussus pen-
dere in singulos quotannis (fuere autem mille
& sexcenti) 5 denarios nummos quadringenos
quinquagenos.

XII. Ita bello gesto , præmiis poenâque pro
cujusque merito persolutis , T. Manlius Romam
rediit. cui venienti seniores tantum obviam
exisse constat : juventutem , & tunc , & omni
vitâ deinde , averfatam eum execratamque.
Antiates in agrum Ostiensem , Ardeatem , So-
lonium , incursiones fecerunt. Manlius consul,
quia ipse per valetudinem id bellum exsequi
nequiebat , dictatorem L. Papirium Crassum , L. Papi-
rius dicta-
tor.
qui tum forte erat prætor , dixit : ab eo magi-
ster equitum L. Papirius Cursor dictus. Nihil
memorable adversus Antiates ab dictatore ge-
stum est , quum aliquot menses stativa in agro
Antiasi habuisset. Anno insigni victoriâ de toe
ac tam potentibus populis , ad hoc consulum
alterius nobili morte , alterius sicut truci , ita
clare ad memoriam imperio , succedere consu- U.C. 416.
a. C. 336.
Ti. Emi-
lio , Q.
Publilio
Coss.
Latino-
rum re-
bellio.
les Ti. Æmilius Mamercinus , & Q. Publilius
Philo , neque in similem materiam rerum ; &
ipsi aut suarum rerum , aut partiam in repu-
blica magis quàm patriæ memores. Latinos ob
iram agri amissi rebellantes in campis 1 Fene-
tanis fuderunt , castrisque exuerunt. Ibi Pu-

5 Denarios nummos] Jos. Scaliger , Dissertat. de re nummaria Antiquorum , censet 2 denarios abundare. Neque enim Livius *denarium nummum* , sed *denarium* tantum vocare solet : neque adhuc denarius Romæ signatus erat. Sed de Campanis hic agitur , apud quos ser-

tasse jam tum denarius in usu erat. Et verò quales intelligemus fuisse hos nummos sic nudè appellatos ? Utamur ergo vulgatâ lectio-
ne , & interpretemur denarios Campanos : quorum tamen pretium & pondus definire non conamur.

1 Feneſtanis] Hujus no-

H iijj

U.C. 416.
a.C. 336.

blilio, cujus ductu auspicioque res gestæ erant; in deditionem accipiente Latinos populos, quorum ibi juvenus cæsa erat, Æmilius ad Pedum exercitum duxit. Pedanos tuebantur Tiburs, Prænestinus, Veliternusque populus: venerant & ab Lavinio Antioque auxilia. Ubi quum præliis quidem superior Romanus esset, ad urbem ipsam Pedum, castraque sociorum populorum, quæ urbi adjuncta erant, integer labor restaret; bello infecto repente omisso consul, quia collegæ decretum triumphum audivit, ipse quoque triumphi ante victoriâ flagitator Romam rediit. Quâ cupiditate offensis Patribus, negantibusque, nisi Pedito capto aut dedito, triumphum, hinc alienatus ab senatu Æmilius, seditiosis tribunatibus similem deinde consulatum gessit. Nam neque, quoad fuit consul, criminari apud populum Patres destitit, collegæ haudquaquam adversante, quia & ipse de plebe erat: (materiam autem præbebat criminibus ² ager in Latino-Falernoque agro malignè plebei divisus) & postquam senatus finire imperium consulibus cupiens, dictatorem adversus rebellantes Latinos dici jussit, Æmilius, ³ cujus tum fasces erant, collegam dictatorem dixit: ab eo magister equitum Junius Brutus dictus. Dictatura popularis, & orationibus in Patres criminosis fuit, & quod tres leges secundissimas plebei, adver-

*q. Publi-
lius dicta-
tor.*

minis nusquam aliàs mentio occurrit. Dujatius suspicatur legendum *Ferentinis*. Ferentinum urbs est Latii, & de aqua & luco Ferentinæ mentio facta à Livio est, *suprà* I. 51. & alibi.

² *Ager in Latino Falernoque agro*] Melius abesset

vox *agro*.

³ *Cujus tum fasces erant*] In urbe fasces unum tantum consuli præferèbantur, alternis inter utrumque vicibus (vid. *suprà* II. 1.) isque cujus fasces erant, præcipua obibat consulatus munia.

fas nobilitati tulit : unam, ⁴ ut plebiscita om- U.C. 416.
2. C. 336.
Tres le-
ges fere
adversas
nobilitati.
nes Quirites tenerent : alteram, ⁵ ut legum,
quæ comitiis centuriatis ferrentur, ante ini-
tium suffragium Patres auctores fierent : ter-
tiam, ut alter utique ex plebe, quum eò ven-
tum sit ut ⁶ utrumque plebeium consulem fie-
ri liceret, censor crearetur. Plus eo anno domi
acceptum cladis ab consulibus ac dictatore,
quàm ex victoria eorum bellicisque rebus foris
auctum imperium Patres credebant.

XIII. Anno insequenti, L. Furio Camillo, U.C. 417.
2. C. 336.
L. Fu-
rio, C.
Mænio
Coss.
C. Mænio consulibus, quò insignitiùs omissa
res Æmilio superioris anni consuli exprobrare-
tur, Pedum armis, virisque, & omni vi ex-
pugnandum ac delendum senatus fremit : co-
actique novi consules ¹ omnibus eam rem præ-
verti, proficiscuntur. Jam Latio is status erat
rerum, ut neque bellum, neque pacem pati
possent. ad bellum opes deerant : pacem ob agri
adempti dolorem aspernabantur. Mediis consi-
liis standum videbatur, ut oppidis se tenerent,
ne laceffitus Romanus causam belli haberet;
& si cujus oppidi obsidio nunciata esset, undi-
que ex omnibus populis auxilium obsecris fer-
retur. Neque tamen nisi admodum à paucis
populis Pedani adjuti sunt. Tiburtes, Præne- Latini
neq. bel-
lum, nec
pacem pa-
ri possunt.

Veniunt
à con-
sulis.

⁴ *Ut plebiscita*] Eamdem
jam legem tulerant consules
L. Valerius & M. Hora-
tius, post liberatam à De-
cemvirorum tyrannide rem-
publicam. Vid. l. III. c. 55.
Eadem & renovata est po-
stea à Q. Hortensio dictato-
re, occasione secessionis in
Janiculum, anno 466.

⁵ *Ut legum*] Primis ur-
bis Romanæ temporibus

longè aliter se res habebat.
Ita enim ratum erat quod
populus jussisset, si Patres
auctores fierent. Vid. l. I.
c. 17.

⁶ *Utrumque plebeium con-
sulem*] Vid. suprà VII. 42.

¹ *Omnibus eam rem præ-
verti*] Id negotium ante
omnia alia, omnibus aliis
postpositis, curare & pera-
gere.

H v

U.C. 417. stinique, quorum ager propior erat, Pedum
 a.C. 335. pervenere. Aricinos, Laviniosque, & Veliter-
 nos Antiatibus Volscis se conjungentes ad Astu-
 rz flumen, Mænius improvisò adortus fudit.
 Camillus ad Pedum cum Tiburtibus, maximè
 valido exercitu, ² majore mole, quanquam
 æquè prospero eventu, pugnat. Tumultum ma-
 ximè repentina inter prælium eruptio oppida-
 norum fecit: in quos parte exercitus conversâ
 Camillus, non compulit solum eos intra mœ-
 nia; sed eodem etiam die, quum ipsos auxilia-
 que eorum perculisset, oppidam scalis cepit.
 Placuit inde jam majore conatu animoque ab
 unius expugnatione urbis ad perdomandum
 Latium victorem circumducere exercitum: nec
 quievere antè, quàm expugnando, aut in de-
 ditionem accipiendo singulas urbes, Latium
 omne subegere. Prædiis inde dispositis per re-
 cepta oppida, Romam ad destinatum omnium
 consensu triumphum decessere. additus trium-
 pho honos, ut statuz equestres eis, rara illâ
 ætate res, in foro ponerentur. ³ Priusquam co-
 mitiis in insequentem annum consules roga-
 rent, Camillus de Latinis populis ad senatum
 retulit, atque ita disseruit: *Patres Conscripti,*
quod bello armisque in Latio agendum fuit, id
jam deum benignitate ac virtute militum ad finem
venit. cæsi ad Pedum Asturanique sunt exercitus
hostium: oppida Latina omnia, & Antium ex
Volscis, aut vi capta, aut recepta in deditiorem,
prædiis tenentur vestris. Reliqua consultatio est,
quoniam rebellando sæpius nos sollicitant, quo-

*Latium
subactum.*

*L. Furius
refert ad
senatum
de Latio.*

² *Majore mole... pugnat]* Majores difficultates in pu-
 gna exsuperandas habuit.
³ *Priusquam... consules
rogarent]* Priusquam roga-

rent populum novos consu-
 les, sive, priusquam comi-
 tia novis consulibus crea-
 dis haberent, supple, ii qui
 tum consules erant.

nam modo perpetuâ pace quietos obtineamus. Dii ^{U.C. 417.}
 immortales ita vos potentes hujus consilii fece- ^{a.C. 335.}
 runt, ut, sit Latium deinde, an non sit, in vestra
 manu posuerint. Itaque pacem vobis, quod ad
 Latinos attinet, parare in perpetuum, vel sa-
 viendo, vel ignoscendo, potestis. Vultis crudeli-
 ter consulere in deditos victosque? Licet delere
 omne Latium; vastas inde solitudines facere, un-
 de sociali egregio exercitu per multa bella ma-
 gnaque saepe usi estis. Vultis exemplo majorum
 augere rem Romanam, victos in civitatem acci-
 piendo? Materia crescendi per summam gloriam
 suppeditat. certè id firmissimum longè imperium
 est, quo obedientes gaudent. Sed maturato opus
 est, quidquid statuere placet. Tot populos inter
 spem metumque suspensos animi habetis. Et ve-
 stram itaque de eis curam quamprimum absolvi,
 & illorum animos, & dum expectatione stupent,
 seu pœnâ, seu beneficio, præoccupari oportet.
 5 Nostrum enim fuit efficere, ut omnium rerum
 vobis ad consulendum potestas esset. Vestrum est
 decernere quod optimum vobis rei publicæ sit.

XIV. Principes senatûs relationem consulis
 de summa rerum laudare: sed, quum aliorum
 causa alia esset, ita expediri posse consilium
 dicere, ut pro merito cujusque statueretur, si
 de singulis nominatim referret populis. Rela- ^{Senatus-}
 tum igitur de singulis, decretumque. Lanuvi- ^{consulta}
 nis civitas data: sacraque sua reddita, cum eo ^{de Lati-}
 ut ædes lucusque Sospitæ Junonis communis ^{nis.}
 1 Lanuviniis municipibus cum populo Romano

4 Dum expectatione stu-
 pent] Dum expectatio for-
 tis suæ & judicii vestri illos
 velut torpidos defigit.

5 Nostrum enim] Vox
 enim potest deleri.

1 Lanuviniis municipibus]
 Lanuvinis, qui cives Roma-
 ni modò facti erant. Munici-
 ples, inquit Gell. l. XVI.
 c. 13. sunt cives Romani ex
 municipiis, suo jure & lo-

H vj

U. C. 417. effret. Aricini, Nomentanique, & Pedani, eodem jure, quo Lanuvini, in civitatem accepti.

a. C. 335.

Tusculanis servata civitas, quam habebant: ² crimenque rebellionis à publica fraude in paucos auctores versum. In Veliternos, veteres cives Romanos, quòd toties rebellassent, graviter sævitum: & muri dejecti, & senatus inde abductus: jussique trans Tiberim habitare, ut ejus qui cis Tiberim deprehensus esset, usque ad mille pondo ³ clarigatio esset, nec prius, quàm ære persoluto, is qui cepisset, extra vincula captum haberet. In agrum senatorum coloni missi: quibus adscriptis, speciem antiquæ frequentię Velitræ receperunt. Et Antium nova colonia missa, cum eo ut Antiati- bus permitteretur, si & ipsi adscribi coloni

gibus suis utentes, muneris tantum cum populo Romano honorarii participes, à quo munere capeffendo appellati videntur, nullis aliis necessitatibus, neque ullâ populi Romani lege adstricti. Illi igitur, ut addit paulo infra Gellius, honorem civitatis Romana capiebant, sive honestabantur nomine & jure civium Romanorum: oneribus illius conditionis non subiciebantur, quum legibus suis, non Romanis, uterentur. Porro quibusdam municipiis data erat civitas cum suffragii latione: horumque municipiorum cives pleno jure cives Romani erant, & aditum quoque ad honores populi Romani habebant. Erant & quibus civitas sine suffragii latione data erat, quorum primi fuere Cæsites.

2 Crimenque rebellionis.]

Noluerunt Romani crimen rebellionis fraudi & damno esse reipublicæ Tusculanorum, sed ejus criminis poenam in paucos auctores verterunt.

3 Clarigatio.]

Clarigatio hoc loco est jus hominisprehendendi, ita ut corpus ejus quasi pignori opponatur, dum certam pecuniæ summam exsolverit. Decreverat igitur senatus, ut Veliternum civem, qui cis Tiberim repertus esset, cuilibet liceret prehendere, & in vinculis retinere, donec mille pondo, sive mille libras Romanas æris, mille asses solvisset. Mille autem asses æstimamus unâ librâ argenti Romanâ, unciiis Parisiensibus duodecim cum dimidia.

vellent. naves inde longæ abactæ: interdictumque mari Antiati populo est, & civitas data. Tiburtes Prænestinique agro mulctati: neque ob recens tantum rebellionis commune cum aliis Latinis crimen, sed quod, tædio imperii Romani, cum Gallis, gente efferatâ, arma quondam consociassent. Ceteris Latinis populis 4 connubia, commerciaque, & concilia inter se ademerunt. 5 Campanis, equitum honoris causâ qui cum Latinis rebellare noluis-
sent, Fundanisque & Formianis, quod per fines eorum tuta pacataque semper fuisset via, civitas sine suffragio data. Cumanos Sueffulanosque ejusdem juris conditionisque cujus Capuam esse placuit. Naves Antiatum, partim in navalia Romæ subductæ, partim incensæ, rostrisque earum suggestum in foro extractum adornari placuit: Rostraque 6 id templum appellatum.

U. C. 417.
a. C. 334.

Rostra unde dicta.

XV. C. Sulpicio Longo, P. Ælio Pæto consulibus, quum omnia non opes magis Romanæ, quam beneficiis parta gratia bonâ pace obtineret, inter Sidicinos Auruncosque bellum ortum. Aurunci, à T. Manlio consule in dedicationem accepti, nihil deinde moverant: eo petendi auxilii ab Romanis causa justior fuit. Sed priusquam consules ab urbe (jusserat enim senatus defendi Auruncos) exercitum edu-
cerent, fama affertur, Auruncos metu oppidum deseruisse, profugosque cum conjugibus ac li-

U. C. 418.
a. C. 334.
C. Sulpicio,
P. Ælio
Coss.

4 Connubia, commerciaque, & concilia inter se ademerunt] Quemadmodum postea quibusdam Hernicorum populis, infra l. IX. c. 43. & Macedonibus, l. XLV. c. 29.

5 Campanis, equitum ho-

noris causâ quæ] Suprà c. 21. Campanis equitibus datam esse civitatem dictum est. Hic datur omnibus Campanis in gratiam & honorem equitum.

6 Id templum] Vide not. 6. ad II. § 6. & not. 1. ad III. § 7.

U.c. 418. beris, Sueffam communisse, quæ nunc Aurum-
 a. C. 334. ca appellata: mœnia antiqua eorum, urbem-
 que ab Sidicinis deletam. Ob ea infensus con-
 sulibus senatus, quorum cunctatione proditi
 socii essent, dictatorem dici iussit. dictus C.
 C. Clau-
 dius dicta-
 tor. Claudius Regillensis, magistrum equitum C.
 Claudium Hortatorem dixit. Religio inde in-
 jecta de dictatore: & , quum augures vitio
 creatum videri dixissent, dictator magisterque
 equitum se magistratu abdicarunt. Eo anno Mi-
 nucia Vestalis, suspecta primò propter mun-
 diorem justo cultum, insinulata deinde apud
 pontifices ab indice servo, quum decreto eo-
 rum iussa esset sacris abstinere, ¹ familiamque
 in potestate habere, facto iudicio, viva sub
 terram, ad portam Collinam, ² dextrâ viâ stra-
 tâ defossa, Scelerato campo. credo ab incesto
 id ei loco nomen factum. Eodem anno Q. Pub-
 lilius Philo prætor primùm de plebe, adver-
 sante Sulpicio consule, qui negabat rationem
 ejus se habiturum, est factus; senatu, quum
 in summis imperiis id non obtinuisset, minùs
 in prætura tendente.

Prætor
 plebeius.

U.c. 419. XVI. Insequens annus, L. Papirio Crasso,
 a. C. 333. Cæsone Duilio consulibus, Ausonum magis
 L. Papi-
 rio, Cæ-
 sone Dui-
 lio Coss. novo quàm magno bello fuit insignis. Ea gens
 Cales urbem incolebat. Sidicinis finitimis ar-
 ma conjunxerat: unoque prælio haud sanè me-
 morabili duorum populorum exercitus fusus,

¹ Familiam. . in potestate
 habere] Servos retinere in
 sua potestate, nec eos ma-
 numittere, ut scilicet qua-
 stio ex eis haberi posset. Mo-
 ribus enim Romanis qua-
 stio de liberis hominibus
 non habebatur. In crimine
 autem incestus de servis in

dominum quærebatur, teste
 Cic. pro Mil. n. 59.

² Dextrâ viâ] Ad dex-
 tram partem viæ. Pro stra-
 ta, quæ vox hîc obscura est,
 legi jubet Jac. Gron. Sala-
 riâ. Et verò Salarîa viâ à
 porta Collina incipiebat.

propinquitare urbium & ad fugam pronior, & in fuga ipsa tutior fuit. Nec tamen omiffa ejus belli cura Patribus, quia toties jam Sidicini, aut ipsi moverant bellum, aut moventibus auxilium tulerant, aut causa armorum fuerant. Itaque omni ope annixi sunt, ut maximum eâ tempestate imperatorem M. Valerium Corvum consulem quartum facerent: collega additus Corvo M. Atilius Regulus. & ne fortè casu erraretur, petatum ab consulibus, ut extra sortem Corvi ea provincia esset. Exercitu victore à superioribus consulibus accepto, ad Cales, unde bellum ortum erat, profectus, quum hostes ab superioris etiam certaminis memoria pavidos clamore atque impetu primo fudisset, moenia ipsa oppugnare est aggressus. Et militum quidem is erat ardor, ut jam inde cum scalis succedere ad muros vellent, evasurosque contenderent. Corvus, quia id arduum factum erat, labore militum potius quam periculo peragere inceptum voluit. itaque aggere & vineas egit, turrelque muro admovit: quarum usum fortè oblata opportunitas prævertit. Namque M. Fabius, captivus Romanus, quum per negligentiam custodum festo die vinculis ruptis, per murum inter opera Romanorum, religatâ ad pinnam muri recte suspensus, manibus se demisisset, perpulit imperatorem ut vino epulisque sopitos hostes aggrederetur. nec majore certamine capti cum urbe Aufones sunt, quàm acie fusi erant. Præda capta ingens est: præsidioque imposito Calibus reductæ Romanæ legiones. Consul ex senatusconsulto triumphavit: & ne Atilius expers gloriæ esset, jussi ambo consules adversus Sidicinos ducere exercitum. Dictatorem autè ex senatusconsulto comitiorum habendo

U. C. 419.
a. C. 333.

U. C. 420.
a. C. 332.
M. Valerius IV.
M. Atilio Coss.

*Cales
Aufonum
oppidum
capiunt.*

*Triumphat
M.
Valerius.*

*Dictator
L. Emilius.*

U. C. 421. rum causâ dixerunt L. Æmilium Mamercinum.
 a. C. 331. is magistrum equitum Q. Publilium Philonem
 dixit. Dictatore comitia habente, consules
 T. Ve- creati sunt T. Veturius, Sp. Postumius. Et si
 turio, belli pars cum Sidicinis restabat, tamen, ut
 Sp. Po- beneficio prævenirent desiderium plebis, de
 stumio colonia deducenda Cales retulerunt: factoque
 Coll. senatusconsulto, ut duo millia quingenti ho-
 mines eò scriberentur, triumviros coloniae de-
 ducendæ agroque dividendo creaverunt Cæ-
 sonem Duilium, T. Quintium, M. Fabium.

XVII. Novi deinde consules, à veteribus
 exercitu accepto, ingressi hostium fines, popu-
 lando usque ad moenia atque urbem pervene-
 runt. Ibi, quia ingenti exercitu comparato
 Sidicini, & ipsi pro extrema spe dimicaturi
 enixè videbantur, & Samnium fama erat con-
 cipi ad bellum, dictator ab consulibus, ex au-
 thoritate senatûs, dictus P. Cornelius Rufinus,
 P. Cor- magister equitum M. Antonius. Religio deinde
 melius di- inessit, vitio eos creatos: magistratuque se
 gator, abdicaverunt. &, quia pestilentia infecuta est,
 velut omnibus eo vitio contactis auspiciis,
 res ad interregnum rediit. ab interregno ini-
 to per quintum demum interregem, M. Va-
 U. C. 422. lerium Corvum, creati consules A. Cornelius
 a. C. 330. iterum, & Cn. Domitius. Tranquillis rebus,
 A. Cor- fama Gallici belli ² pro tumultu valuit, ut
 nelio II. dictatorum dici placeret. Dictus M. Papirius
 Cn. Do-
 mitio
 Coll.

¹ *Velut omnibus eo vitio
 contactis auspiciis*] Velut eo
 vitio non dictatoris modò,
 sed & consulum quoque aus-
 picia contacta essent, à con-
 sulibus comitia haberi in
 insequentem annum nolue-
 runt Patres: consulibusque
 aut abdicare iussis, aut post

elapsum annum suum ma-
 gistratu abeuntibus, res ad
 interregnum rediit. Vid. not.
 4. ad VI. 5.

² *Pro tumultu*] Si nolis
 has voces cum Tan. Fabro
 delere, expone, quasi tu-
 multus ingens magnique pe-
 riculi minæ exortæ essent.

Crassus, & magister equitum P. Valerius Publicola. à quibus quum delectus intentius quàm adversus finitima bella haberetur, exploratores missi attulerunt, quieta omnia apud Gallos esse. Samnium quoque jam alterum annum turbari novis consiliis suspectum erat. eo ex agro Sidicino exercitus Romanus non est deductus. Ceterum Samnites bellum Alexandri Epirensis in Lucanos traxit: qui duo populi adversus regem 3 exscensionem à Pæsto facientem signis collatis pugnaverunt. eo certamine superior Alexander, incertum quâ fide culturus, si perinde cetera processissent, pacem cum Romanis fecit. Eodem anno census actus, novique cives censi: 4 tribus propter eos additæ, 5 Mæcia & 6 Scaptia: censores addiderunt, Q. Publilius Philo, Sp. Postumius. Romani facti Acerrani lege ab L. Papirio prætore latâ, quâ civitas sine suffragio data. Hæc eo anno domi militiæque gesta.

U.C. 422.
a.C. 330.
M. Papirius dissor.

Alexander Epirensis.

Nova tribus, Mæcia & Scaptia.

XVIII. Fœdus insequens annus, seu intemperie coeli, seu humanâ fraudè fuit, M. Claudio Marcello, C. Valerio consulibus: Flaccum, Potitumque, variè in annalibus cognomen consulis invenio. ceterum in eo parvi refert quid veri sit: illud pervelim (nec omnes auctores sunt) proditum falsò esse, venenis absumptos, quorum mors infamem annum pestilentia fecerit. sicut proditur tamen res, ne cui

U.C. 423.
a.C. 329.
M. Claudio, C. Valerio Coll.

3 Exscensionem à Pæsto] Exscensionem in Lucaniam ab ea parte ubi Pæstum est. Sic & infra, XXXI. 24. Ab Dipylo accessit: id est, accessit ad urbem, Athenas nempe, ab ea parte, quâ porta illa est, quæ appellatur Dipylo.

4 Tribus.. additæ] Tuncque novem & viginti tribus factæ. Vid. suprâ VII. 15.

5 Mæcia] A Castro Mæcio, quod non procul à Lanuvio fuit.

6 Scaptia] A Scaptia urbe, quæ videtur fuisse hæud procul Pædo.

U.C. 423.
a.C. 329.
Veneficia
matronarum.
rum.

auctorum fidem abrogaverim, exponenda est. Quum primores civitatis ¹ similibus morbis, eodemque ferme omnes eventu morerentur, ancilla quædam ad ² Q. Fabium Maximum ædilem curulem indicaturam se causam publicæ pestis professæ est, si ab eo fides sibi data esset, haud futurum noxæ indicium. Fabius confestim rem ad consules, consules ad senatum referunt: consensuque ordinis fides indici data. Tum patrefactum, muliebri fraude civitatem premi: matronasque ea venena coquere; & si sequi extemplo velint, manifestò deprehendi posse. Secuti indicem, & coquentes quasdam medicamenta, & recondita alia, invenerunt. Quibus in forum delatis, & ad viginti matronis, apud quas deprehensa erant, per viatorem accitis; dux ex eis, Cornelia ac Sergia, patriæ utraque gentis, quum ea medicamenta salubria esse contenderent, ab confutante indice bibere iussæ, ut se falsum commentam arguerent, spatio ad colloquendum sumpto, quum summoto populo in conspectu omnium rem ad ceteras retulissent, haud abnuentibus & illis bibere, epoto medicamento, suamet ipsæ fraude omnes interierunt. Comprehensæ extemplo earum comites, magnum numerum matronarum indicaverunt: ex quibus ad centum septuaginta damnatæ. Neque de veneficiis ante eam diem Romæ quæsitum est. Prodigii ea ³ res loco habita, captisque magis mentibus,

¹ *Similibus morbis, eodemque ferme omnes eventu*] Similes erant morbi, & idem plerumque eorum eventus, nempe mors.

² *Q. Fabium Maximum*] Qui postea Maximus appellatus est. Vid. IX. 46.

³ *Res... captis... magis mentibus, quam confelertis, similis visa*] Res similis magis visa amentis & furori, quam sceleri; potius tribuenda visa est alienatis per furorem ab iratis diis unmissum mentibus, quam

quàm consceleratis, similis visa. Itaque memoria ex annalibus repetita, 4 in secessionibus quondam plebis 5 clavum ab dictatore fixum, alienatasque discordiâ mentes hominum eo piaculo compotes sui fecisse, dictatorem clavi figendi causâ creari placuit. creatus Cn. Quintilius magistrum equitum L. Valerium dixit: qui fixo clavo magistratu se abdicarunt.

Clavi figendi causâ creatus dictator.

XIX. 1 Creati consules L. Papirius Crassus iterum, L. Plautius Venno. Cujus principio anni legati ex 2 Volscis Fabraterni & Lucani Romam venerunt, orantes ut in fidem reciperentur. Si à Samnitium armis defensi essent, se sub imperio populi Romani fideliter atque obedienter futuros. Missi tum ab senatu legati, denunciatumque Samnitibus, ut eorum populorum finibus vim abstinerent. valuitque ea legatio, non tam quia pacem volebant Samnites, quàm quia nondum parati erant ad bellum. Eo-

U. c. 429. a. c. 329. L. Papirio II. L. Plautio Coss.

suâ sponte ad tantum scelus ruentibus.

4 *In secessionibus quondam*] Tres huc usque fuisse secessiones plebis militumve; nec ulla in iis clavi à dictatore fixi mentio.

5 *Clavum ab dictatore fixum, alienatasque discordiâ mentes hominum eo piaculo compotes sui fecisse*] Ut hic locus se habet, redundat rîque & eo piaculo. Si pro fecisse legas fuisse, sic expones: & mentes hominum alienatas discordiâ, in furorem & dementiam versas per discordiam, compotes sui fuisse, sive ad sanitatem revocatas esse eo piaculo, nempe clavi à dictatore fixi.

1 *Creati consules*] Annum circa hæc tempora interjiciendum esse consentiunt interpretes omnes. Hic cum interponendum esse Dodwellus existimat, & in eum consules edit L. Papirium, Sp. F. Cursorem, C. Portellium, C. F. Libonem Visellum.

2 *Ex Volscis Fabraterni & Lucani*] Nihil ad Volscos pertinent Lucani: & præterea scribit Livius infra c. 25. Lucanis nihil antehac fuisse cum populo Romano. Itaque legere videmur debere *Poluscani*. Polusca fuit urbs in Volscis. Vid. supra II. 33.

U. C. 425.
a. C. 327.
Bellum
Priver-
nas.

Visti Pri-
vernates.

dem anno Privernas bellum initum : cuius socii Fundani, dux etiam Fundanus fuit, Vitruvius Vaccus, vir non domi solum, sed etiam Romæ clarus. ædes fuere in Palatio ejus, quæ Vacciprata, diruto ædificio publicatoque solo, appellata. Adversus hunc, vastantem effusè Setinum Norbanumque & Coranum agrum, L. Papirius profectus, haud procul castris ejus confedit. Vitruvio, nec ut vallo se teneret adversus validiorem hostem, sana constare mens, nec ut longius à castris dimicaret, animus suppetere. vix totâ extra portam castrorum explicatâ acie, fugam magis retro quàm prælium aut hostem spectante milite, sine consilio, sine audacia depugnat; & ut levi momento, nec ambiguè est victus, ita brevitate ipsâ loci, faciliq; receptu in tam propinqua castra, haud ægre militem à multa cæde est tutatus : nec ferè quisquam in ipso certamine, pauci in turba fugæ extremæ, quum in castra ruerent, cæsi : primisque tenebris Privernum inde petatum agmine trepido, ut muris potiùs quàm vallo sese tutarentur. A Priverno Plautius, alter consul, pervastatis passim agris prædâque abactâ, in agrum Fundanum exercitum inducit. Ingredientibus senatus Fundanorum occurrit. negant se pro Vitruvio sectamque ejus secutis precatum venisse, sed pro Fundano populo, quem extra culpam belli esse ipsum Vitruvium judicasse, quum receptaculum fugæ Privernum habuerit, non patriam Fundos. Priverni igitur hostes populi Romani quærendos persequendosque esse, qui simul à Fundanis ac Romanis, ³ utriusque patriæ immemores, defecerint. Fundanis pacem esse, &

³ *Utriusque patriæ*] Et erant, ii Romam patriam Fundorum, & Romæ. Quot habebant. Sed ii qui nascebantur in municipiis, alte-

animos Romanos, & gratam memoriam accepta U.C. 426.
civitatis. Orare se consulem, ut bellum ab inno- a.C. 327.
nio populo abstineat: agros, urbem, corpora ip-
sorum, conjugumque ac liberorum suorum, in po-
testate populi Romani esse futuraque. Collaudatis
 Fundanis, consul, litterisque Romam missis,
 in officio Fundanos esse, ad Privernum flexit
 iter. Prius animadversum in eos, qui capita
 conjurationis fuerant, à consule scribit + Clau-
 dius: ad trecentos quinquaginta ex conjuratis
 vinctos Romam missos: eamque deditionem ab
 senatu non acceptam, quòd egentium atque
 humilium poenâ defungi velle Fundanum po-
 pulum censuerint.

XX. Privernum duobus consularibus exerci- *Privernum obside-*
 tibus quum obsideretur, alter consul comitio-
 rum causâ Romam revocatus. Carceres eo an-
 no in circo primùm statuti. Nondum perfun-
 ctos curâ Privernatis belli, tumultûs Gallici
 fama atrox invasit, haud ferme unquam negle-
 cta Patribus. Extemplo igitur consules novi,
 L. Æmilius Mamercinus, & C. Plautius, eo *U.C. 426.*
 ipso die Kalendis Quintilibus, quo magistra- *a.C. 326.*
 tum inierunt, comparare inter se provincias *L. Æmi-*
 jussi: & Mamercinus, cui Gallicum bellum *lio II.*
 evenerat, scribere exercitum sine ulla vaga- *C. Plau-*
 tionis veniâ, quin opificum quoque vulgus, & *tio Coll.*
 sellularii, minimè militiæ idoneum genus, ex-
 citi dicuntur: Veiosque ingens exercitus con-
 tractus, ut inde obviam Gallis iretur. longius
 discedi, ne alio itinere hostis falleret ad urbem
 incedens, non placuit. Paucos deinde post

eam quoque patriam habe-
 bant, nempe eam urbem in
 qua nati erant.

4 *Claudius*] Hic videtur
 esse Q. Claudius Quadriga-

rius, æqualis Sisennæ, au-
 ctore Velleio, II. 9. qui
 proinde floruerit Syllanis
 temporibus.

U. c. 426. dies, satis exploratâ temporis ejus quiete,
 a. c. 316. 1 à Gallis Privernum omnis conversa vis. Du-
 plex inde fama est. alii vi captam urbem, Vi-
 truviumque vivum in potestatem venisse: alii,
 priusquam ultima adhiberetur vis, 2 ipsos se
 in deditionem consulis 3 caduceum præferen-
 tes permisisse, auctores sunt, Vitruviumque
 ab suis traditum. Senatus de Vitruvio Privernatibusque consultus, consulem Plautinum, di-
 rutis Priverni muris, præsidioque valido im-
 posito, ad triumphum arcessit; Vitruvium in
 carcerem asservari jussit, quoad consul redisset;
 tum verberatum necari. ædes ejus, quæ es-
 sent in Palatio, diruendas, bona 4 Semoni San-
 co censuerunt consecranda: quodque æris ex
 eis redactum est, ex eo ænei orbes facti, positi
 in sacello Sancti, adversus ædem Quirini. De
 senatu Privernate ita decretum, ut, qui se-
 nator Priverni post defectionem ab Romanis
 mansisset, trans Tiberim, lege eâdem quâ Ve-
 lurni, habitaret. His ita decretis, usque ad
 triumphum Plautii silentium de Privernatibus
 fuit: post triumphum consul necato Vitruvio,
 sociisque ejus noxæ, apud satiatis jam suppli-
 ciis nocentium, tutam mentionem de Privernatibus ratur, *Quoniam auctores defectionis, in-*

Cof. ve-
 fert ad se-
 natum de
 Priverna-
 tibus.

1. *A Gallis*] Quæ prius
 in Gallos parata erat, ad-
 versus Privernum omnis
 conversa vis.

2. *Ipsos se in deditionem
 consulis . . . permisisse*] Lege
 consuli.

3. *Caduceum*] Virgam pa-
 cis indicem, quam ii qui
 pacem peturi veniebant,
 gestare præ manibus soliti
 erant. Vid. plura in not. 2.
 ad XXVI. 17.

4. *Semoni Sanco*] *Sanctus*
 idem est ac *dius* live *dens*
Vidius. Idem St. Hercules
 erat, sed Hercules Sabinus.
 Nempe suum quæque ferè
 gens Herculem habuit. *Se-*
monem interpretamur vulgè
 Heroem, quasi *semihomi-*
nem: minorem diis, mayo-
 rem hominibus. Prope ejus,
 quicumque tandem is sit, sa-
 cellum, ædes Quirini fuit.

quit, meritas pœnas, & ab diis immortalibus & U.C. 416.
a.C. 316
à vobis habent, Patres Conscripti, quid placet de
innoxia multitudinis fieri? Equidem, etsi meæ
partes exquirenda magis sententia, quam danda
sunt, tamen, quam videam Privernates vicinos
Samnitibus esse, unde nunc nobis incertissima pars
est; quam minimam irarum inter nos illosque re-
linqui velim.

XXI. Quum ipsa per se res anceps esset,
prout cujusque ingenium erat, atrocius mitius-
ve suadentibus; tum incertiora omnia unus ex
Privernatibus legatis fecit, magis conditionis Privernatis le-
gati res-
ponsa sen-
tentiâ.
in qua natus esset, quam præsentis necessitatis
memor: qui interrogatus à quodam tristioris
sententiæ auctore, quam pœnam meritos Pri-
vernates censeret? Eam, inquit, quam merentur
qui se libertate dignos censent. Cujus quum fe-
roci responso infestiores factos videret consul
eos qui antè Privernatium causam impugna-
bant; ut ipse benignâ interrogatione mitius
responsum eliceret, Quid, si pœnam, inquit,
remittimus vobis, qualem nos pacem vobiscum
habitueros speremus? Si bonam dederitis, inquit,
& fidam, & perpetuam: si malam, hand diu-
turnam. Tum verò minari, nec id ambigue, Pri-
vernatem, ¹ quidam, & illis vocibus ad rebel-
landum incitari pacatos populos. Pars melior se-
natûs ² ad meliora responsa trahere, & dicere,
Viri, & liberi vocem auditam. An credi posse
illum populum, aut hominem denique, in ea
condicione, cuius eum pœniteat, diutius quam
necesse sit, mansurum? Ibi pacem esse fidam, ubi
voluntarii pacati sint: neque eo loco, ubi servi-
tutem esse velint, fidem sperandam esse. In hanc

¹ Quidam] Supple, di- Legendum videtur cum Gro-
novio: ad molliora respon-
sâ Ad meliora responsa] sunt trahere.

U.C. 416. *sententiam maximè consul ipse inclinavit ani-*
 a.C. 316. *mos, identidem ad 3 principes sententiarum*
consulares, uti exaudiri posset à pluribus, di-
cendo, Eos demum qui nihil præterquam de li-
bertate cogitent, dignos esse qui Romani fiant.
Itaque & in senatu causam obtinuerunt; & ex
auctoritate Patrum latum ad populum est, ut
Privernatibus civitas daretur. Eodem anno An-
xur trecenti in coloniam missi sunt: bina ju-
gera agri acceperunt.

Privernatibus ci-
vitas da-
tur.

U.C. 427. XXII. Secutus est annus nullâ re belli domi-
 a.C. 325. ve insignis, P. Plautio Proculo, P. Cornelio
 P. Plau- Scapulâ consulibus; præterquam quòd Fregel-
 tio, P. las (Sidicinorum is ager, deinde Volscorum
 Cornelio fuerat) colonia deducta: & populo 1 viscera-
 Coll. tio data à M. Flavio in funere matris. Erant
 qui per speciem honorandæ parentis, meritam
 mercedem populæ solutam interpretarentur,
 quòd eum die dictâ ab ædilibus crimine stupra-
 tæ matrisfamilix absolvisset. Data visceratio in
 præteritam judicii gratiam, honoris etiam ei
 causa fuit: tribunatumque plebei, proximis
 comitiis, absens petentibus præfertur. Palæ-
 polis fuit haud procul inde ubi nunc Neapo-
 lis sita est. duabus urbibus populus idem habi-
 tabat. Cumis erant oriundi. Cumani ab Chal-
 cide Euboica originem trahunt. Classe, quâ
 advecti ab domo fuerant, multum in ora ma-

3 *Principes sententiarum*
consulares] Princeps senten-
 tix alicujus est is qui primus
 in senatu eam sententiam
 dixit: consulares autem pri-
 mi rogabantur sententiam.
 Itaque principes sententiarum
 consulares sunt consulares
 viri, qui primi diversas illas
 sententias, quæ senatum di-

strahebant, de Privernati-
 bus dixerant.

1 *Visceratio*] Crudæ car-
 nis distributio. *Viscera enim*
non tantum intestina dici-
mus, inquit Servius ad I.
Æn. v. 215. sed quidquid sub
corio est, Unde idem Servius
ad III. Æn. v. 622. ait vis-
cera propriè carnes esse.

ris

ris ejus quod accolunt, potuere. Primò in ² in- U.C. 417.
 sulas Ænariam & Pitheculas egressi, deinde 2.C. 325.
 in continentem ausi sedes transferre. Hæc ci-
 vitas, quum suis viribus, tum Samnitium in-
 fidâ adversus Romanos societate freta, sive pe-
 stilentiz, quæ Romanam urbem adorta nun-
 ciabatur, fidens, multa hostilia adversus Ro-
 manos, agrum Campanum Falernumque inco-
 lentes, fecit. Igitur, L. Cornelio Lentulo, Q. U.C. 418.
 Publilio Philone iterum consulibus, fecialibus 2.C. 324.
 Palæpolim ad res repetendas missis, quum re-
 latum esset à Græcis, gente linguâ magis stre-
 nuâ, quàm factis, ferox responsum; ex aucto-
 ritate Patrum populus Palæpolitaniis bellum fie-
 ri jussit. Inter consules provinciis comparatis, *Palæpo-
 litaniis bellum in-
 ferunt.*
 bello Græci persequendi Publilio evenerunt;
 Cornelius altero exercitu Samnitibus, si quâ
 se moverent, oppositus. Fama autem erat,
 3 defectioni Campanorum imminentes admotu-
 ros castra. ibi optimum visum Cornelio stativa
 habere.

XXIII. Ab utroque consule exiguam spem *Samnium
 suspectum.*
 pacis cum Samnitibus esse, certior fit senatus.
 1 Publilius duo millia Nolanorum militum &
 quatuor Samnitium, magis Nolanis cogenti-
 bus quàm voluntate Græcorum, recepta Palæ-
 poli, miserat: Cornelius, delectum indictum
 à magistratibus, universum Samnium erectum,
 ac vicinos populos, Privernatem, Fundanum-
 que, & Formianum, haud ambigüe sollicitari.

2 *Insulas Ænariam & Pitheculas*] Has quas di-
 stinguunt Livius insulas pluri-
 mi unam faciunt.

3 *Defectioni Campanorum imminentes*] Intentos in de-
 fectionem Campanorum,
 quos brevi descituros ab Ro-

manis sperabant.

1 *Publilius... miserat*] *Supple litteras, quibus nun-
 tiabat duo millia Nolano-
 rum recepta esse in urbe Pa-
 læpoli. Similis planè locu-
 tio occurrit infra l. XXXVI.
 c. 8.*

Tom. II.

I

U.C. 428.

A.C. 324.

Legati ad

Samnites.

Ob hæc quum legatos mitti placuisset prius ad Samnites, quàm bellum fieret; responsum redditur ab Samnitibus ferox.² Ultro incusabant injurias Romanorum: neque eo negligentius ea quæ ipsis obijcerentur, purgabant. *Haud ullo publico consilio auxiliove juvari Græcos: nec Fundanum Formianumve à se sollicitatos. quippe minimè pœnitere se virium suarum, si bellum placeat. Ceterum non posse dissimulare, agre patì civitatem Samnitium, quòd Fregellas, ex Volscis captas dirutasque ab se, restituerit Romanus populus, coloniamque in Samnitium agro imposuerit, quam coloni eorum Fregellas appellent. Eam se contumeliam injuriamque, ni sibi ab iis qui fecerint dematur, ipsos omni vi depulsuros esse. Quum Romanus legatus ad disceptandum eos ad communes socios atque amicos vocaret: Quid perplexè agimus? inquit. Nostra certamina, Romani, non verba legatorum, nec hominum quisquam disceptator, sed campus Campanus, in quo concurrendum est, & arma, & communis Mars belli decernet. Proinde in ex Capuam Suessulamque castra castris conferamus, & Samnis Romanusne imperio Italiæ regat, decernamus. Legati Romanorum quum se, non quò hostis vocasset, sed quò imperatores sui duxissent, ituros esse respondissent; jam Publilius inter Palæpolim Neapolimque loco opportunè capto, diremerat hostibus societatem auxilii mutui, quâ, ut quisque locus premeretur, inter se usi fuerant. Itaque quum & comitiorum dies instaret, & Publilium imminentem hostium muris avocari ab spe capiendæ in dies urbis, haud è republica esset; actum cum tribunis est, ad populum ferrent, ut quum Publilius*

Palæpolis
obsessa.

² Ultro] Vid. not. 5. ad I. 4.

Philo consulatu abisset, pro consule rem gereret, quoad debellatum cum Græcis esset. U. C. 428.
a. C. 324.

L. Cornelio (quia ne eum quidem in Samnium jam ingressum revocari ab impetu belli placebat) litteræ missæ, ut dictatorem comitorum causâ diceret. dixit M. Claudium Marcellum. M. Claudius dictator. ab eo magister equitum dictus Sp. Postumius. Nec tamen ab dictatore comitia sunt habita, quia vitio creatus esset, in disquisitionem venit. consulti augurès, vitiosum videri dictatorem pronuntiaverunt. Eam rem tribuni suspectam infamemque criminando fecerunt. Nam neque facile fuisse id vitium nosci, quum consul ³ oriens nocte ⁴ silentio diceret dictatorem: neque ab consule cuiquam publicè privatimve de ea re scriptam esse: nec quemquam mortalium exstare, qui se vidisse aut audisse quid dicat, quod auspiciis dirimeret: neque augures divinare Romæ sedentes potuisse, quid in castris consuli vitii obvenisset. Cui non apparere, quod plebeius dictator sit, id vitium auguribus visum? Hæc aliaque ab tribunis nequicquam jactata: tamen ad interregnum res redit: dilatisque alia atque alia de causâ comitiis, quartusdecimus demum interrex Lucius Æmilius consules creat, C.

³ Oriens nocte] Surgens nocte. Etenim is qui auspicaturus erat, post mediam noctem surgebat. Oriri autem apud veteres usurpabatur pro surgere. Ceterum libenter legeremus oriens de nocte, usitatissimâ apud Latinos loquendi formâ. Horat. I. Ep. 2. v. 32. *surgunt de nocte latrones.* Cic. pro Muræna. n. 22. *Vigilas tu de nocte.*

⁴ Silentio] Silentio surgere quum dicitur, significat non interpellari quominus rem gerat, inquit Festus in voce Sinistrum. Sollicitè providebant illi qui in auspicio erant, ne quid strepitus oriretur, quod auspicia turbaret. Hinc silentium dicitur in auspiciis, quod omni vitio caret. Vid. & Cic. II. de Div. n. 71.

U.C. 419. Poetelium, L. Papirium Mugillanum. Cursorem in aliis annalibus invenio.

2. C. 323.
C. Poetelii II.
L. Papirio Coss.
Alexandri Epi-
rensis facta.

XXIV. ¹ Eodem anno Alexandriam in Ægypto proditum conditam: Alexandrumque Epiri regem, ab exfule Lucano interfectum, ² sortes Dodonæi Jovis eventu affirmasse. Accito ab Tarentinis in Italiam data ³ dictio erat, cave-ret Acherusiam aquam, Pandosiamque urbem: ibi fatis ejus terminum dari. Eoque ocius trans-misit in Italiam, ut quàm maximè procul ab-esset urbe Pandosiâ in Epiro & Acheronte ami-ni, quem ex Molosside fluentem in ⁴ stagna Inferna accipit Thesprotius finis. Ceterùm (ut ferme fugiendo in media fata ruitur) quum sæ-pe Bruttias Lucanasque legiones fudisset; He-racleam Tarentinorum coloniam, ⁵ Consentiam

¹ Eodem anno *Alexandriam in Ægypto proditum conditam*] Inter doctos constat non conditam esse Alexandriam hoc anno, que conditor ejus Alexander Babylone mortuus est, sed sex septemve antè annis. Fraudi fuisse videtur Livio omissus ille L. Papirii Cursoris & C. Poetelii consulatus, de quo suprâ ad c. 19. & in quem Solinus confert conditæ Alexandriæ tempus.

² *Sortes Dodonæi Jovis*] Jam observavimus ad l. I. c. 56. *sortes* interdum sumi pro quovis oraculi respon-so, etiam voce edito. Hæc possunt intelligi veræ sor-tes. Constat enim ex Cic. de Div. l. I. n. 76. & l. II. n. 69. apud Dodonam, præ-ter columbas, & quercum vaticinantem, & Dodonæum

æs, etiam sortes locum ha-buisse. Porro sortes illæ, fuere tali, aut tessere, aut schedulæ certis litteris, vel vocibus, vel notis, inscriptæ. Eas alibi jaciebat ipse con-sultor, alibi ex urna extra-hebat puer. Earum deinde notas interpretabantur sa-cerdotes, indeque oraculi responsum concinnabant.

³ *Dictio*] Responsum ora-culi.

⁴ *Stagna Inferna*] Vox *Inferna* videtur esse propria appellatio stagni alicujus; fortasse Acherusiæ ipsius pa-ludis, cui hoc nomen indi-tum esse potuit à populari opinione, quæ Acherontem fluvium in infernas sedes per eam paludem delabi fin-gebat.

⁵ *Consentiam ex Lucanis Sipontumque*] Observat Du-

ex Lucanis Sipontumque, Bruttiorum Teri-
nam, alias inde Messapiorum ac Lucanorum
cepisset urbes, & trecentas familias illustres in
Epirum, quas obsidum numero haberet, misisset;
haud procul Pandosia urbe imminentes
Lucanis ac Bruttiis finibus tres tumulos aliquantum
inter se distantes insedit, ex quibus incursiones
in omnem partem agri hostilis faceret. Et ducentos
ferme Lucanorum exsules circa se pro fidis habebat,
ut pleraque ejus generis ingenia sunt, cum fortuna mutabilem
gerentes fidem. Imbres continui campis omnibus
inundantes, quum interclusissent trifariam
exercitum à mutuo inter se auxilio; duo præsidia,
quæ sine rege erant, improvise hostium adventu
opprimuntur: deletisque eis, ad ipsius obsidionem
omnes conversi. Inde ab Lucanis exsulibus ad suos
nuncii missi sunt: pactoque reditu, promissum est,
regem, aut vivum, aut mortuum, in potestatem daturus.
Ceterum cum delectis ipse egregium facinus ausus, per
medios erumpit hostes, & ducem Lucanorum
cominus congressum obtruncat: contrahensque
suos ex fuga palatos, pervenit ad amnem ruinis
recentibus pontis, quem vis aquæ abstulerat,
indicantem iter. quem quum incerto vado transiret
agmen, fessus metu ac labore miles, increpans
nomen abominandum fluminis, *Jure Acheros vocaris*,
inquit. Quod ubi ad aures accidit regis, adjecit
extemplo animum fatis suis, substititque dubius,
an transiret. Tum

U.C. 429.
A.C. 323.

jatius neutram ex his urbibus in finibus Lucanorum includi: ac pro *Consentia* suspicatur legendum *Potentiam*, pro *Siponto* *Metapontum*, quæ haud dubiè Lu-

canorum urbes sunt. Et verò ex iis, quæ infra de laceratione corporis regii narrantur, *Metapontus* videtur in *Alexandri* potestate fuisse, non item *Consentia*.

I iij

U.C. 429. Sotimus ⁶ minister ex regiis pueris, quid in
 a.C. 323. tanto discrimine periculi cunctaretur interro-
 gans, indicat Lucanos insidiis quærere locum.
 Quos ubi respexit rex procul grege facto ve-
 nientes, stringit gladium, & per medium am-
 nem transmittit equum. Jamque in vadum
 egressum, eminus veruto Lucanus exsul trans-
 figit. lapsum inde cum inhærente telo corpus
 exanime detulit amnis in hostium præsidia. Ibi
 foeda laceratio corporis facta. namque, præ-
 ciso medio, partem Consentiam misere: pars
 ipsis retenta ad ludibrium. quæ quum jaculis
 saxisque procul incessetur, mulier una, ⁷ ul-
 tra humanarum irarum fidem favienti turbæ
 immista, ut parumper sustinerent precata, flens
 ait, virum sibi liberosque captos apud hostes
 esse. sperare, corpore regio utcumque mulca-
 to, se suos redempturam. Is finis lacerationi
 fuit: sepultumque Consentia quod membro-
 rum reliquum fuit, curâ mulieris unius: ossa-
 que Metapontum ad hostes remissa, inde Epi-
 rum devecta ad Cleopatram uxorem, sororem-
 que Olympiadem: quarum mater Magni Ale-
 xandri altera, soror altera fuit. Hæc de Ale-
 xandri Epirensis tristi eventu, quanquam Ro-
 mano bello fortuna eum abstinuit, tamen quia
 in Italia bella gessit, paucis dixisse satis sit. Eo-
 dem anno ⁸ lectisternium Romæ quintò post
 conditam urbem, iisdem quibus antè, placan-
 dis habitum est diis.

*Quintum
 lectisterni-
 um.*

⁶ *Minister ex regiis pue-
 ris*] Armiger, ex illa co-
 horte puerorum nobilium,
 qui apud reges varia munia
 obibant, memorata à Cur-
 tio, l. VIII. c. 21.

⁷ *Ultra humanarum ira-
 rum fidem*] Ultra quàm

credi potest humanam iram
 progredi.

⁸ *Lectisternium . . quintò*]
 Tertiò factum fuerat anno
 391. Vid. VII. 2. Quartò
 autem quando factum fue-
 rit, nusquam docet Livius.

XXV. Novi deinde consules jussu populi ^{U.C. 419.}
 quum misissent, qui indicerent Samnitibus bel- ^{a.C. 317.}
 lum, & ipsi majore conatu, quàm adversus
 Græcos, cuncta parabant, & alia nova nihil
 tum animo tale agitantibus acceperunt auxi-
 lia. Lucani atque Apuli, quibus gentibus nihil
 ad eam diem cum Romano populo fuerat, in
 fidem venerunt, arma virosque ad bellum pol-
 licentes. foedere ergo in amicitiam accepti.
 Eodem tempore etiam in Samnio res prospere
 gesta. tria oppida in potestatem venerunt, Al-
 lifæ, Callifæ, Ruffrium: aliusque ager primo
 adventu consulum longè latèque est pervasta-
 tus. Hoc bello tam prospere commisso, alteri
 quoque bello, quo Græci obsidebantur, jam
 finis aderat. nam præterquam quòd ¹ interseptis
 munimentis hostium pars parti abscissa erat,
² foediora aliquanto intra muros iis, quibus
 hostis territabat, patiebantur: & veluti capti
 à suis metipsis præditiis, indigna jam liberis
 quoque ac conjugibus, & quæ captarum ur-
 bium extrema sunt, patiebantur. Itaque, quum
 & à Tarento & à Samnitibus fama esset nova
 auxilia ventura, Samnitium plus quàm vellent
 intra moenia esse rebantur: Tarentinorum ju-
 ventutem, Græci Græcos, haud minùs per

¹ *Interseptis munimentis*] Munimenta hinc intelligimus
 brachia à Palæpoli ad Nea-
 polim ducta, per quæ ultro
 citroque commeari & sibi
 invicem auxilium ferre Græ-
 ci possent. Vid. suprà c. 23.
 Hæc igitur munimenta, sive
 brachia fuerant intersepta,
 sive interrupta, intercisâ ab
 Romanis, qui medio inter
 utramque urbem loco capto

societatem mutui auxilii ho-
 stibus diremerant.

² *Fœdiora aliquanto*] Hunc
 totum locum sic legit Gro-
 novius. *Fœdiora aliquanto*
intra muros iis, quibus hostis
territabat, &, veluti capti
à suis met ipsi præditiis, in-
digna jam in liberis quoque
ac conjugibus, & quæ cap-
tarum urbium extrema sunt,
patiebantur.

I iiij

U.C. 429.
a.C. 323

quos Samniti Nolanoque, quàm ut Romanis hostibus resisterent, expectabant. Postremò levissimum malorum deditio ad Romanos visa. Charilaus & Nymphius principes civitatis, communicato inter se consilio, partes ad rem agendam divisere, ut alter ad imperatorem Romanorum transfugeret, alter subsisteret ad præbendam opportunam consilio urbem. Charilaus fuit, qui ad Publilium Philonem venit: & quod bonum, faustum, felixque Palæpolitans, populoque Romano esset, tradere se ait mœnia statuisse. Eo factò utrum ab se prodita an servata patria videatur, in fide Romana positum esse. Sibi privatim nec pacisci quicquam, nec petere: publice petere quàm pacisci magis, ut, si successisset inceptum, cogitaret populus Romanus, potius cum quanto studio periculoque reditum in amicitiam suam esset, quàm quâ stultitiâ & temeritate de officio decessum. Collaudatus ab imperatore, tria millia militum ad occupandam eam partem urbis, quam Samnites insidebant, accepit: præsidio ei L. Quintius tribunus militum præpositus.

Palepolis tradita.

XXVI. Eodem tempore & Nymphius prætor Samnitium arte aggressus perpulerat, ut, quoniam omnis Romanus exercitus aut circa Palæpolim, aut in Samnio esset, sineret se classe circumvehi ad Romanum agrum; non oram modò maris, sed ipsi urbi propinqua loca depopulaturum. sed ut falleret, nocte proficiscendum esse, extemploque naves deducendas. Quod quo maturius fieret, omnis juvenus Samnitium, præter necessarium urbis præsidium, ad littus missa. ubi dum Nymphius, in

3 Præsidio ei] Huic militum manui.

4 Naves deducendas] In

mare. Verbum hac in re proprium, cui opponitur subducere in siccum.

tenebris & multitudine semetipsa impediēte, ^{U.C. 419.}
 sedulò aliis alia imperia turbans, terit tempus, ^{a. C. 323.}
 Charilaus ex composito ab sociis in urbem re-
 ceptus, quum summa urbis Romano milite im-
 plesset, tolli clamorem iussit. ad quem Græci,
 signo accepto à principibus, quievere. Nolam
 per averſam partem urbis viâ Nolam ferente
 effugiunt. Samnitibus exclusis ab urbe, ut ex-
 peditior in præſentia fuga, ita foedior, post-
 quam periculo evaserunt, viſa: quippe qui
 inermes, nullâ rerum ſuarum non relictâ inter
 hostes, ludibrium non externis modò, ſed
 etiam popularibus, ſpoliati atque egentes do-
 mos rediere. ² Haud ignarus opinionis alte-
 rius, quâ hæc prodition ab Samnitibus facta
 traditur, quum auctõribus hoc dedi, quibus
 dignius credi eſt; tum foedus Neapolitanum
 (eò enim deinde ſumma rei Græcorum ve-
 nit) ſimilius vero facit, ipſos in amicitiam
 rediſſe. Publilio triumphus decretus, ³ quòd
 ſatis credebatur obſidione domitos hostes in
 fidem veniſſe. Duo ſingularia hæc ei viro pri-
 mum contigere: prorogatio imperii non an-
 tè in ullo facta, ⁴ & acto honore triumphus.

² *Haud ignarus* J Sensus
 eſt: Proditionem Palæpolis
 alii Palæpolitani auctõri-
 bus, alii Samnitibus auctõ-
 ribus factam eſſe tradide-
 runt. Me, ut Palæpolitaniſ
 ducibus factam eſſe credam,
 quum ſcriptorum auctõritas
 mover, qui id tradiderunt,
 tum foedus Neapolitanum.
 Græcorum enim illorum rei
 ſumma à Palæpoli Neapo-
 liti deinde translata eſt. Fo-
 dus nempe Neapolitanum iis

legibus ſc̃tum erat, quæ ve-
 nientibus ſpontè in amici-
 tiam potiùs, quàm vi aut
 alienâ proditione domitis
 dictæ viderentur.

³ *Quòd ſatis credebatur* J
 Quòd, etſi Palæpolis vi ca-
 ta non fuerat, tamen ſatis
 credebatur obſidione domi-
 tos hostes eſſe & ad deditio-
 nem compulſos: atque adeo
 victoriam hanc triumpho
 non indignam eſſe.

⁴ *Et acto honore triumphus*

U.C. 429.
a. C. 323.
*Tarenti-
norum in-
dignatio
in Roma-
nos.*

XXVII. Aliud subinde bellum cum alterius oræ Græcis exortum. Namque Tarentini quum rem Palæpolititanam vanâ spe auxilii aliquamdiu sustinuissent, postquam Romanos urbe positos acceperere, velut destituti, ac non qui ipsi destituisent, increpare Palæpolititanos, irâ atque invidiâ in Romanos furere: eo etiam quòd Lucanos & Apulos (nam utraque eo anno societas coepta est) in fidem populi Romani venisse allatum est. *Quippe propemodum perventum ad se esse: jamque in eo rem fore, ut Romani aut hostes, aut domini habendi sint. Discrimen profectò rerum suarum in bello Samnitium, eventusque ejus, verti. eam solam gentem restare, nec eam ipsam satis validam, quando Lucanus defecerit. Quem revocari adhuc, impellique ad abolendam societatem Romanam posse, si qua ars ferendis discordiis adhibeatur.* Hæc consilia quum apud cupidos rerum novandarum valuissent; ex juventute quidam Lucanorum pretio adsciti, clari magis inter populares quàm honesti, inter se mulcati ipsi virgis, quum corpora nuda intulissent in civium cœtum; vociferati sunt, se, quòd castra Romana ingredi ausi essent, à consule virgis cæsos, ac prope securi percussos esse. Deformis suapte naturâ res, quum speciem injuriæ magis quàm doli præ se ferret; concitati homines cogunt, clamore suo, magistratus senatum vocare: & alii circumstantes consilium, bellum in Romanos poscunt: alii ad concitandam in armâ multitudinem agrestium discurrunt: tumultusque etiam sanos confestante animos, decernitur ut societas cum Samnitibus renovetur, legatique ad eam

*Concitant
Lucanos.*

*plur.] Et triumphus post stratu triumphaverat.
exactum magistratum. Huc i Confestante] Ad fure-
ntem nemo nisi in magi- rem incitante.*

rem mittantur. Repentina res ² quia, quàm ^{U. c. 419.} causam nullam, tam ne fidem quidem habe- ^{a. c. 323.} bat; coacti à Samnitibus & obsides dare, & præsidia in loca munita accipere, cæci fraude & irâ nihil recusarunt. Dilucere deinde brevi fraus coepit, postquam criminum falsorum auctores Tarentum commigravere: sed amissâ omni de se potestate, nihil ultra quàm ut poeniteret frustra, restabat.

XXVIII. Eo anno plebi Romanæ velut aliud initium libertatis factum est, ¹ quòd neçti defierunt. mutatum autem jus ob unius foeneratoris simul libidinem, simul crudelitatem insignem. L. Papirius is fuit. cui quum se C. Publilius ob æs alienum paternum nexum dedisset; quæ ætas formaque misericordiam elicere poterant, ad libidinem & contumeliam animum accenderunt: & florem ætatis ejus fructum adventitium crediti ratus, primò perlicere adolescentem sermone incesto est conatus: dein postquam aspernabantur flagitium aures, minis territare, atque identidem admonere fortunæ: postremò, quum ingenuitatis magis, quàm præsentis conditionis memorem videret, nudari jubet; verberaque afferri. Quibus laceratus juvenis quum se in publicum proripuisset, libidinem crudelitatemque conquerens foeneratoris; ingens vis hominum, quum ætatis miseratione atque indignitate injuriæ accensa, tum suæ conditionis liberumque suorum respectu, in forum, atque inde, agmine facto; ad curiam concurrit. & quum consules tumultu repentino coacti senatum vocarent, in-

*Papirii
foenerato-
ris fœda
libido.*

² *Quia, quàm causam nullam*] Quia, quemadmodum causam nullam habebat, ita ne credibilis quidem vido-

batur.

¹ *Quòd neçti defierunt*] Quòd in servitutum dari creditoribus debitorum defierunt.

I vj

U.C. 419. troeuntibus in curiam Patribus laceratum jū-
 a.C. 323. venis tergum, procumbentes ad singulorum
 pedes, ostentabant Victum eo die ob impo-
 tentem injuriam unius ingens vinculum fidei:
 jussique consules ferre ad populum, ne quis,
 nisi qui noxam meruisset, donec pœnam lue-
 ret, in compedibus aut in nervo teneretur:
 pecuniæ creditæ, bona debitoris, non corpus
 obnoxium esset. Ita nexi soluti: ² cautumque
 in posterum, ne necerentur.

*Nexi so-
 luti, cau-
 tumque ne
 necerentur.*

XXIX. Eodem anno quum satis per se ipsum
 Samnitium bellum, & defectio repens Lucano-
 rum, auctoresque defectionis Tarentini solli-
 citos haberent Patres; accessit, ut & Vestinus
 populus Samnitibus sese conjungeret. quæ res
 sicut eo anno sermonibus magis passim homi-
 num jactata, quàm in publico ullo consilio
 est; ita insequentis anni consulibus L. Furio
 Camillo iterum, ¹ Junio Bruto Scævæ, nulla
 prior potiorque visa est, de qua ad senatum
 referrent. &, quanquam ² nova res erat, ta-
 men tanta cura Patres incessit, ut pariter eam
 susceptam neglectamque timerent: ne aut im-
 punitas eorum lasciviæ superbiæque, aut bello
 pœnæ expetitæ metu propinquo atque irâ,
 concirent finitimos populos. Et erat genus om-
 ne abunde bello Samnitibus par, Marsi Peli-
 gnique & Marrucini: quos, si Vestinus attingeretur,
 omnes habendos hostes. Vicit tamen
 pars, quæ in præsentia videri potuit majoris
 animi, quàm consilii: sed eventus docuit, for-

U.C. 430
 a.C. 322.
 L. Fu-
 rio II.
 D. Junio
 Coss.

² *Cautumque in posterum,
 ne necerentur*] Id tamen jus
 non omnino pro firmo ste-
 tit. Siquidem opus fuit eam
 legem renovari qua triginta
 sex post annis, tum quum

plebes in Janiculum seces-
 sit.

¹ *Junio*] *Legge D. Junio.*

² *Nova*] *Recens: ex qua
 proinde nihil dum acceptum
 fuerat damna.*

res Fortunam juvare. Bellum ex auctoritate U.C. 430.
 Patrum populus adversus Vestinos iussit. Pro- a.C. 320.
 vincia ea Bruto, Samnium Camillo sorte eve- Vestinis bellum im-
 nit. Exercitus utrôque ducti, & curâ tuendo- dictum.
 rum finium hostes prohibiti conjungere arma.
 Ceterum alterum consulem L. Furium, cui
 major moles rerum imposita erat, morbo gravi
 implicitum fortuna bello subtraxit: iussusque
 dictatorem dicere rei gerendæ causâ, longè
 clarissimum bello eâ tempestate dixit L. Papi- L. Papi-
 rium Cursorem, à quo Q. Fabius Maximus rius dicta-
 Rullianus magister equitum est dictus: par no- tor.
 bile rebus in eo magistratu gestis; discordiâ
 tamen, quâ prope ad ultimum dimicationis
 ventum est, nobilius. Ab altero consule in
 Vestinis multiplex bellum, nec usquam vario
 eventu gestum est. nam & pervastavit agros,
 & populando atque urendo tecta hostium fata-
 que, in aciem invitos extraxit: & ita prælio
 uno accidit Vestinorum res, (haudquaquam
 tamen incruento milite suo) ut non in castra
 solum refugerent hostes, sed jam ne vallo qui-
 dem ac fossis freti, dilaberentur in oppida, situ
 urbium moenibusque se defensuri. Postremò,
 oppida quoque vi expugnare adortus, primò
 Cutinam ingenti ardore militum, ³ aut vul-
 nerum irâ, quòd haud ferè quisquam integer
 prælio excesserat, scalis cepit: deinde Cingi-
 liam. utriusque urbis prædam militibus, quòd
 eos neque portæ, neque muri hostium arcue-
 rant, concessit.

XXX. In Samnium incertis itum auspiciis
 est: cujus rei vitium non in belli eventum,
 quod prospere gestum est, sed in rabiem atque
 iras imperatorum vertit. Namque Papirius di-

³ Aut vulnereum irâ] Lege ac vulnereum irâ.

U. c. 430. *Etator à pullario monitus, quum ad auspiciū*
 a. C. 322. *repetendum Romam proficisceretur, magistro*
equitum denunciavit, ut sese loco teneret,
neu absente se cum hoste manum consereret.

Fabius
M. F. ab-
sente di-
ctatore,
rem bene
gerit.

Fabius quum post profectionem dictatoris per
exploratores comperisset, perinde omnia solu-
ta apud hostes, ac si nemo Romanus in Samnio
esset; seu ferox adolescens indignitate accen-
sus, quòd omnia in dictatore viderentur re-
posita esse; seu occasione bene gerendæ rei in-
ductus, exercitu instructo paratoque, profe-
ctus ad Imbrinium (ita vocant locum) acie
cum Samnitibus conflixit. ea fortuna pugnae
fuit, ut nihil relictum sit, quo, si adfuisset di-
ctator, res melius geri potuerit: non dux mi-
liti, non miles duci defuit. Eques etiam, au-
ctore L. Cominio tribuno militum, qui ali-
quoties impetu capto perrumpere non poterat
hostium agmen, detraxit frenos equis; atque
ita concitatos calcaribus permisit, ut sustine-
re eos nulla vis posset. per arma, per viros
latè stragem dedere. Secutus pedes impetum
equitum, turbatis hostibus intulit signa. Vi-
ginti millia hostium cæsa eo die traduntur.
Auctores habeo, bis cum hoste signa collata
dictatore absente, bis rem egregiè gestam.
apud antiquissimos scriptores una hæc pugna
invenitur: in quibusdam annalibus tota res
prætermissa est. Magister equitum, ut ex tanta
eade, multis potitus spoliis, congesta in in-
gentem acervum hostilia arma subdito igne
concremavit: seu votum id deorum cuiquam
fuit; seu credere libet: Fabio auctori, eo
factum, ne suæ gloriæ fructum dictator cape-

1 Fabio] Intellige Fabium Pictorem, scriptorem rerum Romanarum.

ret, nomenque ibi scriberet, aut spolia in triumpho ferret. Litteræ quoque de re prospere gesta ad senatum, non ad dictatorem, missæ, argumentum fuere minimè cum eo communicantis laudem. Ita certè dictator id factum accepit, ut, lætis aliis victoriâ partâ, præ se ferret iram tristitiamque. Misso itaque repente senatu, se ex curiâ proripuit: tum verò, non Samnitium magis legiones, quàm majestatem dictatoriam & disciplinam militarem à magistro equitum victam & everfam dictitans, si illi impune spretum imperium fuisset. Itaque plenus minarum iræque, profectus in castra quum maximis itineribus isset, non tamen prævenire famam adventûs sui potuit. Præcucurrerant enim ab urbe, qui nunciarent dictatorem avidum pœnæ venire, alternis penè verbis T. Manlii factum laudantem.

Dictator indignatur.

XXXI. Fabius concione extemplo advocatâ, obtestatus milites est, ut, quâ virtute rempublicam ab infestissimis hostibus defendissent, eâdem se, ¹ *cujus ductu auspicioque vicissent, ab impotenti crudelitate dictatoris tutarentur. Venire amentem invidiâ, iratum virtuti alienæ felicitæque: furere, quòd se absente respublica egregiè gesta esset: malle, si mutare fortunam posset, apud Samnites, quàm Romanos victoriam esse. Imperium dictitare spretum, tanquam non eadem mente pugnari vetuerit, quâ pugnatum doleat. Et tunc invidiâ impedire virtutem alienam voluisse, cupidissimisque arma ablatum fuisse militibus, ne se absente moveri possent: Et nunc id*

Fabii oratio ad milites.

¹ *Cujus ductu auspicioque vicissent*] Hic non omnino accurate loquentem facit Fabium Livius. Ductu quidem magistri equitum vice-

runt Romani, sed auspicio dictatoris. Siquidem magister equitum ipse non habebat auspicia, sed imperio dictatoris & auspiciis suberan-

U.C. 410. furere, id ægre pati, quod sine L. Papirio, non
 a.C. 321. inermes, non manci milites fuerint; quod se Q.
 Fabius magistrum equitum duxerit, ac non ac-
 censum aictatoris. Quid illum facturum fuisse,
 si, quod belli casus ferunt, Marsque communis,
 adversa pugna evenisset, qui sibi, devictis hosti-
 bus, republicâ bene gestâ, ita ut non ab illo unico
 duce melius geri potuerit, supplicium magistro
 equitum minetur? Neque illum magistro equitum
 infestiorum, quàm tribunis militum, quàm centu-
 rionibus, quàm militibus, esse, si possit, in omnes
 sæviturum fuisse: quia id nequeat, in unum sæ-
 vire. Etiam invidiam tanquam ignem summa
 petere, in caput consilii, in ducem incurrere. Sæ
 se simul cum gloria rei gestæ extinxisset, tunc
 victorem velut in capto exercitu dominantem,
 quidquid licuerit in magistro equitum, in militi-
 bus ausurum. Proinde adessent in sua causa om-
 nium libertati. Si consensum exercitus eundem,
 qui in prælio fuerit, in tuenda victoria videat;
 Et salutem unius omnibus curæ esse, inclinatu-
 rum ad clementiorem sententiam animum. Postre-
 mō se vitam fortunaque suas illorum fidei virtu-
 tique permittere.

XXXII. Clamor è tota concione ortus, ut
 bonum animum haberet: neminem illi vim alla-
 turum, salvis legionibus Romanis. Haud multo
 post dictator advenit: classicoque extemplo ad
 concionem advocavit. Tum silentio factō, præ-
 co Q. Fabium magistrum equitum citavit. qui
 simul ex inferiore loco ad tribunal accessit,
 tum dictator: *Quæro*, inquit, de re, Q. Fabi,
 quum summum imperium aictatoris sit, pareantque
 ei¹ consules, regia potestas, prætores iisdem au-
 spiciis, quibus consules, creati, æquum censeas,

Dictato.
 vii, oratio
 ad M. E.

1 Consules, regia potestas]: Vid. not. 5. ad IV. 2. Suprà.

neque, magistrum equitum dicto audientem esse. U.C. 430.
Itemque illud interrogo, quum me incertis auspi- 2. C. 322.

ciis profectum ab domo scirem, utrum mihi turbatis religionibus respublica in discrimen committenda fuerit, an auspicia repetenda, ne quid dubiis diis agerem. simul illud, quæ dictatori religio impedimento ad rem gerendam fuerit, num ea magister equitum solutus ac liber posuerit esse. ² Sed quid ego hac interrogo? quum, si ego tacitus abissem, tamen tibi ad voluntaris interpretationem meæ dirigenda tua sententia fuerit. Quin tu respondes, vetuerimne te quicquam rei me absente agere; vetuerimne signa cum hostibus conferre? Quo tu imperio meo spreto, incertis auspiciis, turbatis religionibus, adversus morem militarem, disciplinamque majorum, & numen deorum, ausus es cum hoste confligere. Ad hæc, quæ interrogatus es, responde. extra ea, cave vocem mittas. Accede liCTOR. Adversus quæ singula Q. Fabio quum respondere haud facile esset, & nunc quereretur eundem accusatorem capitis sui ac judicem esse; modò; vitam sibi eripi citius, quàm gloriam rerum gestarum posse, vociferaretur, purgaretque se invicem, atque ultro accusaret; tunc Papirius redintegratâ irâ, spoliari magistrum equitum, ac virgas & secures expediri iussit. Fabius fidem militum implorans, lacerantibus vestem liCTORibus, ad triarios, tumultum jam ³ in concione miscen-

*Virgas
& secures
expediri
jubet.
Fabius se
recipit ad
triarios.*

² Sed quid ego] Quasi diceret: sed quid ego te ad discepcionem ipsius rei voco, quum tuæ partes non aliæ sint, quàm ut pareas; quum ita tibi voluntas mea pro lege esse debuerit, ut, etiam si ego tacitus abissem, ea tibi conjecturâ investi-

ganda, & ad eam dirigenda sententia tua fuerit; nec proinde quidquam ad te pertineat disquisitio earum rationum, propter quas à pugna abstinendum fuerat.

³ In concione] Otiosæ voces, ac fortasse huc retractæ ex sequenti versu, ubi legi-

U.C. 410. tes, sese recepit. Inde clamor in totam con-
 2.C. 322. cionem est perlatus: alibi preces, alibi minæ
 audiebantur. Qui proximi fortè tribunal ste-
 terant, quia subjecti oculis imperatoris nosci-
 tari poterant, orabant ut parceret magistro
 equitum, neu cum eo exercitum damnavet.
 Extrema concio, & circa Fabium globus, in-
 crepabant inclementem dictatorem: nec pro-
 cul seditione aberant. Ne tribunal quidem satis
 quietum erat. Legati circumstantes sellam ora-
 bant, ut rem in posterum diem differret, &
 iræ suæ spatium, & consilio tempus daret: *Satis castigatam adolescentiam Fabii esse: satis de-*
formatam victoriam: ne ad extremum finem sup-
plicii tenderet: neu 4 unico juveni, neu patri ejus
clarissimo viro, neu Fabiæ genti eam injungeret
ignominiam. Quum parum precibus, parum
 causâ proficerent, intueri sævientem concio-
 nem jubebant. *Ita irritatis militum animis sub-*
dere ignem, ac materiam seditioni, non esse ata-
sis, non prudentiæ ejus. neminem id Q. Fabio
5 pœnam deprecanti suam vitio versurum, sed
dictatori, si occacatâ irâ infestam multitudinem
in se pravo certamine movisset. Postremò, *6 ne*
id se gratiæ dare Q. Fabii crederet, se jusju-
randum dare paratos esse, non videri è republica
in Q. Fabium eo tempore animadverti.

XXXIII. His vocibus quum in se magis in-

tur in totam concionem. Eas
 tamen delere si cui durum
 videbitur, mitius licet huic
 loco consulere, & emenda-
 re cum Tan. Fabro: *tumultu*
jam concionem miscentes.

4 Unico juveni] Juveni,
 cujus virtus singularis & uni-
 ca esset.

5 Pœnam deprecanti suam]

Supplicium effugere conan-
 ti. Is deprecatur, qui preca-
 tur ne quid contingat.

6 Ne id se gratiæ dare Q. Fabii crederet] Ne crederet
 se ideo sic loqui, quia gra-
 tiam Fabii demereri vellent;
 se in illis quæ dicerent specta-
 re Fabii gratiam & amicitiam.

citarent dictatorem, quàm in magistrum equi- U.C. 430.
A.C. 312.
tum placarent, jussi de tribunali descendere
legati: & silentio nequicquam per præconem
tentato, quum præ strepitu ac tumultu nec
ipsius dictatoris, nec apparitorum ejus vox au-
diretur, nox, velut in prælio, certamini finem
fecit. Magister equitum jussus postero die adef-
se, quum omnes affirmarent infestius Papirium Romam
fugit.
exarsurum, agitatum contentione ipsâ exacer-
batumque, clam ex castris Romam profugit:
& , patre auctore M. Fabio, qui ter jam con-
sul, dictatorque fuerat, vocato extemplo se-
nato, quum maximè conquereretur apud Pa-
tres vim atque injuriam dictatoris; repentè
strepitus ante curiam lictorum submoventium
auditur. & ipse infensus aderat, postquam com-
perit profectum ex castris, cum expedito equi- Sequitur
dictator.
tatu secutus. Iterata deinde contentio est: &
prendi Papirius Fabium jussit. Ubi quum de-
precantibus primoribus Patrum, atque uni-
verso senatu, perstaret in incepto immitis ani-
mus; tum pater M. Fabius, *Quandoquidem*, Fabii pa-
ter Tr. Pl.
appellat.
inquit, *apud te nec auctoritas senatus; necetas
mea, cui orbitatem paras; nec virtus nobilitas-
que magistri equitum à te ipso nominati valet;
nec preces, quæ sæpe hostem mitigavere, quæ
deorum iras placant: tribunos plebis appello, &
provoco ad populum; ¹ eamque tibi fugienti exer-
citûs tui, fugienti senatus judicium, judicem fe-
ro, qui certè unus plus quàm tua dictatura po-
test polletque. Videro cessurusne provocationi sis,
² cui rex Romanus Tullus Hostilius cessit. Ex cu-
ria in concionem itur. quò cum paucis dicta-*

¹ Eum... tibi... judicem
fero] Ei, tanquam judici,
ut te sistas postulo. Vid. not.
4. ad III. 24.

² Cui... Tullus Hostilius
cessit] Tum cessit provoca-
tioni Tullus Hostilius, quum
Horatii causam à duumvi-

U.C. 430. tor, cum omni agmine principum magister
 a.C. 322. equitum quum escendisset; deduci eum de
 Rostris Papirius in partem inferiorem iussit. Se-
 cutus pater, *Bene agis*, inquit, *quum eò nos*
deduci iussisti, unde & privati vocem mittere
possemus. In primo, non tam perpetuæ oratio-
 nes, quàm altercatio, exaudiebantur. Vicit
 Fabii se-
 nis oratio, increpantis superbiam crudelitatemque Papirii.

Se quoque dictatorem Romæ fuisse, nec à se quem-
quam, ne plebis quidem hominem, non centurio-
nem, non militem, violatum: Papirium, tan-
quam ex hostium ducibus, sic ex Romano impera-
tore victoriam & triumphum petere. 3 *Quantum*
interesset inter moderationem antiquorum, &
novam superbiam crudelitatemque! Dictatorem
Quintium Cincinnatum, in L. Minucium consu-
lem, ex obsidione à se ereptum, non ultrà sævis-
se, quàm ut legatum eum ad exercitum pro consu-
le relinqueret. M. Furium Camillum, in L. Fu-
rio, qui contemptâ suâ senectute & auctoritate,
sædissimo cum eventu pugnasset, non solum in
præsencia moderatum iræ esse, ne quid de collega
secus populo, aut senatui scriberet; sed quum
revertisset, potissimum ex tribunis consularibus
habuisse, quem ex collegis, optione ab senatu da-
tâ, socium sibi imperii delegerit. Nam populi
quidem, penes quem potestas omnium rerum es-
set, ne iram quidem unquam atrociorẽ fuisse in
eos qui temeritate atque inscitiâ exercitus ami-
sissent, quàm ut pecuniâ eos mulctaret. capite an-
quiritum, ob rem bello malè gestam, de impera-
tore nullo ad eam diem esse. Nunc ducibus populi
Romani, quæ ne victis quidem bello fas fuerit,

ris damnati retractari à po-
 pulo sivit, ad quem reus
 provocarat.

3 *Quantum interesset*
Magis Livianum videretur:
Quantum interesse.

virgas & secures victoribus, & iustissimos meritis triumphos, intentari. Quid enim tandem passurum fuisse filium suum, si exercitum amisisset, si fusus, fugatus, castris exutus fuisset? quod ultra iram violentiamque ejus excessuram fuisse, quàm ut verberaret necaretque? Quàm conveniens esse, propter Q. Fabium civitatem in latitia, victoria, supplicationibus, ac gratulationibus esse: eum propter quem deum delubra pateant, aræ sacrificiis fument, honore, donis cumulentur, nudatum virgis lacerari in conspectu populi Romani, intuentem Capitolium atque arcem, deosque ab se & duobus præliis haud frustra advocatos? Quo id animo exercitum, qui ejus ductu auspiciisque vicisset, laturum? quem luctum in castris Romanis, quam lætitiā inter hostes fore? Hæc simul jurgans, querens, deum hominumque fidem obtestans, & complexus filium, plurimis cum lacrymis agebat.

XXXIV. Stabat cum eo senatus majestas, favor populi, tribunitium auxilium, memoria absentis exercitus. Ex parte altera, ¹ imperium invictum populi Romani, & disciplina rei militaris, & dictatoris edictum pro numine semper observatum, & Manliana imperia, & posthabita filii caritas publicæ utilitati, jactabantur. Hoc etiam L. Brutum, conditorem Romanæ libertatis, antea in duobus liberis secisse. *Nunc patres comes, & senes faciles, ² de alieno*

Dictatoris oratio.

⁴ *Duobus præliis*] Suprà c. 30. potiorē habuisse videtur Livius fidem eorum auctorum, qui semel tantum pugnasse Fabium tradidere. Sed hîc loquentem inducit patrem ex ea opinione, quæ magis causæ suæ favcat.

¹ *Imperium invictum populi Romani*] Imperii, quod à populo magistratibus ducebaturque commissum populi nomine geratur, majestas huc usque inviolata.

² *De alieno*] Legit Tan. Faber: *dictatorio*. Felicissima conjectura. Sensus enim op-

U.C. 430.
a.C. 322.

imperio spreto, tanquam rei parvæ, disciplina militaris eversa juventuti gratiam facere. Se iam perstaturum in incepto: nec ei, qui adversus dictum suum turbatis religionibus ac dubiis auspiciis pugnasset, quicquam ex justa pœna remissurum. Majestas imperii perpetuane esset, non esse in sua potestate: L. Papirium nihil de ejus jure deminuturum. Optare, ne potestas tribunitia, inviolata ipsa, violet intercessione suâ Romanum imperium, neu populus Romanus in se potissimum dictatorem & jus dictatura exstinguat. Quod si fecisset, non L. Papirium, sed tribunos, sed prævum populi judicium nequicquam posteros accusaturos: quum pollutâ semel militari disciplinâ, non miles centurionis, non centurio tribuni, non tribunus legati, non legatus consulis, non magister equitum dictatoris pareat imperio: nemo hominum, nemo deorum verecundiam habeat: non edicta imperatorum, non auspicia observentur: sine commeatu vagi milites in pacato, in hostico errent; immemores sacramenti, licentiâ solâ se, ubi velint, exauctorent: infrequentia deserantur signa: neque conveniatur ad edictum, nec discernatur interdiu nocte, æquo iniquo loco, jussu injussu imperatoris pugnent: & non signa, non ordines servant: latrocinii modo cæca & fortuita, pro solenni & 3 sacrata, militia sit. Horum criminum vos reos in omnia secula offerite tribuni plebei. 4 vestra obnoxia capita pro licentiâ Q. Fabio objicite.

XXXV. Stupentes tribunos, & suam jam

timus est, & apprime congruit & numerus & forma litterarum.

3 *Sacrata*] Militia sacrata habebatur ob sacramentum militare.

4 *Vestra obnoxia capita*] Vestra capita obstringite tot criminibus, ut gratificemini Q. Fabio, & licentiam ejus tucamini.

vicem magis anxios, quàm ejus cui auxilium ab se petebatur, liberavit onere consensus populi Romani ad preces & obtestationem versus, ut sibi poenam magistri equitum dictator remitteret. Tribuni quoque inclinatham rem in preces supsecuti, orare dictatorem insistant, ut veniam errori humano, veniam adolescentiæ Q. Fabii daret. *satis eum poenarum dedisse.* Jam ipse adolescens, jam pater M. Fabius contentions obliiti, procumbere ad genua, & iram deprecari dictatoris. Tum dictator silentio facto, *Bene habet*, inquit, *Quirites. vicit disciplina militaris; vicit imperii majestas, quæ in discrimine fuerunt, an ulla post hanc diem essent.* Non noxæ eximitur Q. Fabius, qui contra edictum imperatoris pugnavit; sed noxæ damnatus, donatur populo Romano, donatur tribunitiæ potestati, precarium non justum auxilium ferenti. *Vive, Q. Fabi, felicior hoc consensu civitatis ad tuendum te, quàm quâ paulo antè exultabas victoriâ. vive, id facinus ausus, cujus tibi ne parens quidem, si eodem loco fuisset, quo fuit L. Papirius, veniam dedisset. Mecum, ut voles, revertèris in gratiam: populo Romano, cui vitam debes, nihil majus præstiteris, quàm si hic tibi dies satis documenti dederit, ut bello ac pace pati legitima imperia possis.* Quum se nihil morari magistrum equitum pronunciaffet, degressum eum¹ templo lætus senatus, lætior populus, circumfusi, ac gratulantes hinc magistro equitum, hinc dictatori, prosecuti sunt: firmatumque imperium militare haud minùs periculo Q. Fabii, quàm supplicio miserabili adolescentis Manlii videbatur. Fortè ita eo anno evenit, ut, quotiescunque dictator ab exercitu recef-

P. R.
exorat di-
ctatorem.

¹ Templo] Rostris. Vid. suprà c. 14.

U.C. 430. fit, hostes in Samnio moverentur. ceterum in
 a.C. 312. oculis exemplum erat Q. Fabius M. Valerio
 legato, qui castris præerat, ne quam vim hos-
 tium magis, quàm trucem dictatoris iram ti-
 meret. Itaque frumentatores quum circumventi
 ex insidiis, cæsi loco iniquo essent, creditum
 vulgò est, subveniri eis ab legato potuisse, ni
 tristia edicta exhorruisset. Ea quoque ira alie-
 navit à dictatore militum animos, jam antè
 infensos, quòd implacabilis Q. Fabio fuisset, &
 quod suis precibus negasset, ejus populo Ro-
 mano veniam dedisset.

XXXVI. Postquam dictator, præposito in
 urbe L. Papirio Crasso magistro equitum, Q.
 Fabio vetito quicquam pro magistratu agere,
 in castra rediit; neque civibus satis lætus ad-
 ventus ejus fuit, nec hostibus quicquam attu-
 lit terroris. namque postero die, seu ignari ve-
 nisse dictatorem, seu, adesset an abesset, parvi
 facientes, instructâ acie ad castra accesserunt.

*Legiones
 Romana
 de indu-
 stria malè
 pugnant.*

Ceterum tantum momenti in uno viro L. Pa-
 pirio fuit, ut, si ducis consilia favor subsequen-
 tus militum foret, debellari eo die cum Sam-
 nitibus potuisse, pro haud dubio habitum sit :
 ita instruxit aciem loco, ac subsidiis; ita omni
 arte bellicâ firmavit. cessatum à milite, ac de
 industria, ut obrectaretur laudibus ducis, im-
 pedita victoria est. Plures Samnitium cecidere :
 plures Romani vulnerati sunt. Sensit peritus
 dux, quæ res victoriæ obstaret : temperandum
 ingenium suum esse, & severitatem miscen-
 dam ¹ comitati. Itaque adhibitis legatis ipse
 circum faucios milites inferens in tentoria ca-
 put, singulos ut sese haberent rogans, curam

*Dictator
 comior fa-
 cius.*

¹ Comitati] Mallet Gro-
 novius : comitate.

² Circum faucios milites]

Omnes faucios milites ex
 ordine circumiens.

eorum

eorum nominatim legatis, tribunisque, & ³ præ- U. c. 430.
fectis demandabat. Rem per se popularem ita ^{a. C. 322.}
dexter egit, ut, medendis corporibus, animi
multo prius militum imperatori reconciliaren-
tur; nec quicquam ad salubritatem efficacius
fuerit, quam quod grato animo ea cura ac-
cepta est. Refecto exercitu, cum hoste con-
gressus, haud dubiâ spe suâ militumque, ita
fudit fugavitque Samnites, ut ille ultimus eis *Samnites*
dies conferendi signa cum dictatore fuerit. *vincit.*
Incessit deinde, quâ duxit prædæ spes, victor
exercitus: perlustravitque hostium agros, nulla
arma, nullam vim nec apertam, nec insidiis
expertus. Addebat alacritatem, quod dictator
prædam omnem edixerat militibus: nec ira
magis publica, quam privatum compendium
in hostem acuebat. His cladibus subacti Sama-
nites, pacem ab dictatore petiere: cum quo
pacti, ut singula vestimenta militibus, & an-
nuum stipendium darent, quum ire ad sena-
tum jussi essent, secuturos se dictatorem res-
ponderunt, unius ejus fidei virtutisque causam
suam commendantes. ita deductus ex Samniti-
bus exercitus.

XXXVII. Dictator triumphans urbem est in- U. c. 431.
gressus: & quum se dictaturâ abdicare vel- ^{a. C. 321.}
let, jussu Patrum, priusquam abdicaret, con- ^{C. Sul-}
sules creavit C. Sulpicium Longum iterum, ^{picio II.}
Q. Æmilium Cerretanum. Samnites, infectâ ^{Q. Æmi-}
pace, quia de conditionibus agebatur, indu- ^{lio Cos.}
cias annuas ab urbe retulerunt. nec earum ip-
sarum sancta fides fuit: adeo, postquam Pa-
pirium abisse magistratu nunciatum est, arre-
cti ad bellandum animi sunt. C. Sulpicio, Quinto

3 *Præfectis*] Præfectis so- militum pares, & eadem
ciorum. Hi erant numero, omnia in socios usurpabant,
jure, & potestate tribunis quæ isti in cives.

Tom. II.

K

U.C. 431. *Æmilio consulibus, (Aulium quidam annales*
 a.C. 321. *habent)* ad defectionem Samnitium, Apulum
 novum bellum accessit. Utróque exercitus
 missi : Sulpicio Samnites, Apuli Æmilio sorte
 evenerunt. Sunt qui non ipsis Apulis bellum
 illatum, sed socios ejus gentis populos ab Sam-
 nitium vi atque injuriis defensos scribant. Ce-
 terum fortuna Samnitium vix à seipsis eo tem-
 pore propulsantium bellum, propius ut sit verò
 facit, non Apulis ab Samnitibus arma illata,
 sed cum utraque simul gente bellum Romanis
 fuisse. Nec tamen res ulla memorabilis acta :
 ager Apulus, Samniumque evastatum : hostes
 nec hîc, nec illic inventi. Romæ nocturnus
 terror ita ex somno trepidam repentè civita-
 tem excivit, ut Capitolium atque arx, mœnia-
 que & portæ, plena armatorum fuerint. &
 quum concursatum, conclamatumque ad arma
 omnibus locis esset, primâ luce nec auctor,
 nec causa terroris comparuit. Eodem anno de
 Tusculanis Flaviâ rogatione populi fuit judi-
 cium. M. Flavius tribunus plebis tulit ad po-
 pulum, ut ¹ in Tusculanos animadverteretur,
quorum eorum ope ac consilio Veliterni Priverna-
resque populo Romano bellum fecissent. Populus
 Tusculanus cum conjugibus ac liberis Romam
 venit : ea multitudo veste mutatâ, & ² specie
 reorum, tribus circuit, genibus se omnium

*Judicium
 de Tuscu-
 lanis,*

¹ *In Tusculanos, . . . quo-
 rum eorum*] In Tusculanos,
 non omnes quidem, sed in
 illos eorum, sive ex eis,
 quorum ope ac consilio . .
 Solemnis erat formula, *qui
 eorum*. Exempla vide apud
 nostrum XXIII. 25. &
 XXVI. 34. Porro Tusculani
 rebellaverant cum ceteris

Latinis : ac rebellionis præ-
 nam pauci auctores sustine-
 rant. Vid. suprâ c. 14. Ni-
 hil de iis postea ad hoc us-
 que tempus Livius habet.
 Sed illos circa hæc tempora
 rursus rebellasse colligitur
 ex Plinio, l. VII. c. 43.

² *Specie reorum*] Vid. not.
 5. ad VI. 17. suprâ.

advolvens. Plus itaque misericordia ad poenæ U.C. 431.
veniam impetrandam, quàm causa ad crimen a.C. 321.
purgandum valuit. Tribus omnes, præter Pol-
liam, antiquarunt legem. Polliæ sententia fuit,
puberes verberatos necari, conjuges liberosque
sub corona lege belli venire: memoriamque
ejus iræ Tusculanis, in poenæ tam atrocis au-
ctores, mansisse ad patrum ætatem constat, nec
quemquam ferme ex Pollia tribu candidatum
3 Papiriam ferre solitum.

XXXVIII. Insequenti anno Q. Fabio, L. Ful- U.C. 432.
vio consulibus, A. Cornelius Arvina dictator, a.C. 320.
& M. Fabius Ambustus magister equitum, metu Q. Fa-
gravioris in Samnio belli, (conducta enim pre- bio, L.
tio à finitimis juvenus dicebatur) intentiore Fulvio
delectu habito, egregium exercitum adversus Goff.
Samnites duxerunt. A. Cor-
Castra in hostico incuriosè nelius di-
ita posita, tanquam procul abesset hostis: quum ctator.
subitò advenire Samnitium legiones, tantâ fe-
rociâ, ut vallum usque ad stationem Romanam
inferrent. Nox jam appetebat: id prohibuit Nox ca-
munimenta adoriri. nec dissimulabant ortâ luce stra reli-
postero die facturos. Dictator ubi propiorem quis.
spe dimicationem vidit, ne militum virtuti
damno locus esset, ignibus crebris relictis, qui
conspectum hostium frustrarentur, silentio le-
giones educit: nec tamen fallere, propter pro-
pinqunitatem castrorum, potuit. Eques exem-
plo insecutus ita institit agmini, ut, donec lu-
cesceret, prælio abstineret. ne pedestres qui-
dem copiæ ante lucem castris egressæ. Eques
lucē demum ausus incurfare in hostem, car-
pendo novissimos, premendoque iniquis ad
transitum locis, agmen detinuit. interim pedes

3 *Papiriam ferre*] Tribus nempe tribum Tusculani re-
Papiriæ suffragium ferre, cepti plurimum in ea pote-
sive impetrare. In Papiriā rant.

U.C. 432. equitem affecutus, & totis jam copiis Samnis
 a. C. 320. urgebat. Tum dictator, postquam sine magno
 incommodo progredi non poterat, eum ipsum
 in quo constiterat locum, castris dimetari ius-
 sit. ¹ id verò, circumfuso undique equitatu,
 ut vallum peteretur, opusque inciperet, fieri
 non poterat. Itaque, ubi neque eundi neque
 manendi copiam esse videt, instruit aciem, im-
 pedimentis ex agmine remotis. Instruunt contrà
 & hostes, & animis & viribus pares. auxerat
 id maximè animos, quòd ignari ² loco iniquo
 non hosti cessum, velut fugientes ac territos
 terribiles ipsi secuti fuerant. Id aliquamdiu æ-
 quavit pugnam, jam pridem desueto Samnite
 clamorem Romani exercitus pati. At hercule
 illo die ab hora diei tertia ad octavam ita an-
 ceptis dicitur certamen steterisse, ut neque cla-
 mor, ut primo semel concursu est sublatus,
 iteratus sit, neque signa promota loco retrove
 recepta, neque recursum ab ulla sit parte. In
 suo quisque gradu obnixa, urgentes scutis ³ sine
 respiratione ac respectu pugnabant. fremitus
 æqualis, tenorque idem pugne ⁴ in defatigatio-
 nem ultimam aut noctem spectabat. Jam viris
 vires, jam ferro sua vis, jam consilia ducibus
 deerant, quum subito Samnitium equites,
 quum, turmâ unâ longiùs provectâ, accepis-
 sent impedimenta Romanorum procul ab ar-

*Praeliū
 atrox
 commi-
 situr.*

¹ *Id verò*] Id verò, nem-
 pe ut peterentur ligna ad
 struendum vallum, fieri non
 poterat ob circumfusum un-
 dique equitatum hostilem.

² *Loco iniquo non hosti ces-
 sum*] Ideo cessisse Roma-
 nos, quòd in loco iniquo
 essent, non quòd hostem ti-
 merent.

³ *Sine . . . respectu*] Ita ut
 nemo respectaret, id est, re-
 trorsum caput oculosque fle-
 cteret.

⁴ *In defatigationem ulti-
 mam aut noctem spectabat*]
 Eò rem adducere videbatur,
 ut certamen dirimi non pos-
 set, nisi aut defatigatione
 ultimâ, aut nocte.

matas sine præsidio, sine munimento stare, aviditate prædæ impetum faciunt. Quod ubi dictatori trepidus nuncius attulit; *Sine modò, inquit, sese prædâ præpediant.* alii deinde super alios, diripi passim ferrique fortunas militum vociferabantur. Tum magistro equitum accito, *Vides tu, inquit, M. Fabi, ab hostium equite omissam pugnam? hærent impediti impedimentis nostris. Aggredere: quod inter prædandum omnî multitudini evenit, dissipatos, raros equis insidentes, raros quibus ferrum in manu sit, invenies: equosque dum prædâ onerant, cæde inermes, cruentamque illis prædam redde. Mihi legiones peditumque pugna curæ erunt: penes te equestre sit decus.*

XXXIX. Equitum acies, qualis quæ esse instructissima potest, in vecta in dissipatos impeditosque hostes, cæde omnia replet. inter sarcinas omissas repente obiacentes pedibus fugientium, consternatorumque equorum, neque pugnæ, neque fugæ satis potentes, cæduntur. Tum, deleta prope equitatu hostium, M. Fabius circumductis paululum alis, ab tergo pedestrem aciem adoritur. clamor inde novus accidens & Samnitium terruit animos, & dictator, ubi respectantes hostium antesignanos, turbataque signa, & fluctuantem aciem vidit, tum appellare, tum adhortari milites, tribunos ¹ principesque ordinum nominatim ad iterandam secum pugnam vocare. Novato clamore, signa inferuntur: &, quidquid progrediebantur, magis magisque turbatos hostes cernebant. Eques ipse jam primis erat in conspectu: & Cornelius, respiciens ad manipulos militum,

Vincuntur Samnites.

¹ Principes ... ordinum] Præcipuos ordinum ductores, primores centurionum.

U.C. 432.
a.C. 320.

*Pacem
erant.*

quod manu, quod voce poterat, monstrabat vexilla se suorum parmasque cernere equitum. Quod ubi auditum simulque visum est, adeo repentè laboris, per diem penè totum tolerati, vulnèrumque obliti sunt, ut haud secus quàm si tum integri è castris signum pugnae accepissent, concitaverint se in hostem. nec ultra Samnitis tolerare terrorem equitum, peditumque vim potuit: partim in medio caesi, partim in fugam dissipati sunt. Pedes restantes ac circumventos cecidit: ab equite fugientium strages est facta: inter quos & ipse imperator cecidit. Hoc demum praelium Samnitium res ita infregit, ut omnibus conciliis fremerent, *minimè id quidem mirum esse, si impio bello, & contra fœdus suscepto, infestioribus meritis diis quàm hominibus, nihil prospere agerent. Expian- dum id bellum magnâ mercede, luendumque esse.*² *id referre tantum, utrùm supplicia noxio pau- corum, an omnium innoxio præbeant sanguine.* Audebantque jam quidam nominare auctores armorum. Unum maximè nomen, per consen- sum clamantium, Brutuli Papii exaudiebatur. vir nobilis potensque erat, haud dubiè proxi- marum induciarum ruptor. De eo coacti referre prætores decretum fecerunt, *Ut Brutulus Pa- pius Romanis dederetur: & cum eo præda omnis Romana captivique ut Romam mitterentur, qua- que res per feciales ex fœdere repetita essent, se- cundùm jus fasque restituerentur.* Feciales Ro- manum, ut censuerunt, missi, & corpus Brutuli exanime: ipse morte voluntariâ ignominia se ac supplicio subtraxit. Placuit cum corpore bo-

2. *Id referre tantum*] Hoc omnium innoxio sanguine unum interesse, differte; poenas luan. Sic XXVIII. Hanc unam optionem dari, 19. *Ubi quisque mortem opt- uisum noxio paucorum, an peteret, id referre.*

na quoque ejus dedi. Nihil tamen earum rerum, præter captivos ac si qua cognita ex præda sunt, acceptum est: ceterarum rerum irrita fuit, deditio. dictator ex senatusconsulto triumphavit.

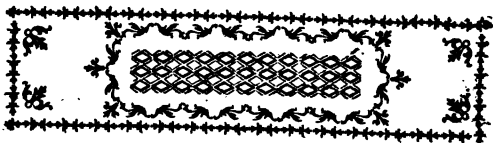
U. C. 431.
A. C. 320.
*Negant
Romani.*

XL. Hoc bellum à consulibus bellatum quidam auctores sunt, eosque de Samnitibus triumphasse: Fabium etiam in Apuliam processisse, atque inde magnas prædas egisse. Nec discrepat, quin dictator eo anno A. Cornelius fuerit. id ambigitur, belline gerendi causâ creatus sit, an, ut esset qui ludis Romanis, quia L. Plautius prætor gravi morbo fortè implicatus erat, ¹ signum mittendis quadrigis daret, functusque eo haud sanè memorandi imperii ministerio, se dictaturâ abdicaret: nec facile est aut rem rei, aut auctorem auctori præferre. Vitiatam memoriam funebribus laudibus reor, falsisque imaginum titulis, dum familia ad se quæque famam rerum gestarum honorumque fallente mendacio trahunt. Inde certè & singulorum gesta, & publica monimenta rerum confusa. Nec quisquam æqualis temporibus illis scriptor exstat, quo satis certo auctore fletur.

¹ *Signum mittendis quadrigis*] Signum, quo dato quadrigæ e carcereb.

se corripere. Circi sparia. Hoc munere fungitur consul l. XLV. c. 1. infra.

E P I T O M E

LIBRI NONI LIVIANI.

Titus Veturius & Sp. Postumius apud Caudinas Furcas, deducto in locum arctum exercitu, quum nulla spes evadendi esset, fœdere cum Samnitibus facto, & sexcentis equitibus Romanis obsidibus datis, ita exercitum abduxerunt, ut omnes sub jugum mitterentur. iidemque, auctore Sp. Postumio consule, qui in senatu suaserat, ut eorum deditione, quorum culpâ tam deforme fœdus ictum erat, publica fides liberaretur, cum duobus tribunis plebis, & omnibus qui fœdus sponponderant, dediti Samnitibus, non sunt recepti. nec multo post fufis à Papirio Cursore Samnitibus, & sub jugum missis, receptisque sexcentis equitibus Romanis, qui obsides dati erant, pudor prioris flagitii abolitus. Tribus duæ adjectæ sunt, Ufentina & Falerina. Sueffa & Pontia coloniæ deductæ sunt. Ap. Claudius censor aquam Claudiam perduxit: viam stravit, quæ Appia vocata est: libertinorum filios in senatum legit. ideoque, quoniam is ordo videbatur inquinatus indignis, sequentis anni consules ¹ in senatu legendo observaverunt, quemadmodum antè

¹ In senatu legendo observaverant, quemadmodum antè... observatum fuerat] Non hæc satis Latina vide-

tur oratio. Aut aliquid vitii est, aut is qui has epitomas redegit, malus est Latinicatis auctor.

per proximos censores observatum fuerat. Res præterea contra Apulos, Etruscos, Umbros, Marfos, Pelignos, Æquos, & Samnites, quibus fœdus erat restitutum, prospere gestas continet. Flavius scriba, libertino patre natus, edilis curulis fuit, per forensem factionem creatus: quæ quum comitia & Campum turbaret, & in iis propter nimias vires dominaretur, à Q. Fabio censore in quatuor tribus redacta est, quas urbanas appellavit: eaque res Fabio Maximo nomen dedit. In hoc libro mentio Alexandri Magni, qui temporibus his fuit; & æstimatis populi Romani viribus quæ tunc erant, colligit, si Alexander in Italiam traiecisset, non tam facilem ei victoriam de populo Romano fore, quàm de iis gentibus quas ad Orientem imperio suo subjecerat.

LIBER IX.

I. SEQUITUR hunc annum nobilis clade U. c. 433.
a. C. 319.
 Romanâ Caudina pax, T. Veturio Cal- T. Ve-
turio II.
Sp. Po-
stumio
II. Coll.
 vino, Sp. Postumio consulibus. Samnites eo
 anno imperatorem Caium Poptium Herennii fi-
 lium habuerunt, ¹ patre longè prudentissimo
 natum, primum ipsum bellatorem ducemque.
 Is, ubi legati, qui ad dedendas res missi erant,
 pace infectâ redierunt, *Ne nihil actum*, inquit, Pontii
Samnitibus
oratio.
hac legatione censeatis, expiatum est quidquid
ex fœdere rupto irarum in nos cœlestium fuit.
Satis scio, quibuscumque diis cordi fuit, subigi nos
ad necessitatem dedendi res, quæ à nobis ex fœdere
reperitæ fuerant, iis non fuisse cordi tam superbe

¹ Patre longè prudentissi-
 mo] Vixos ille sapientissi-
 mos cognorat, Archytam

& Platonem, teste Cic. de
 Sen. n. 41.

U.C. 433. ab Romanis fœderis expiationem spretam. Quid
 a.C. 319. enim ultra fieri ad placandos deos mitigandosque
 homines potuit, quàm quod nos fecimus? Res hos-
 tium in præda captas, quæ belli jure nostræ vide-
 bantur, remissimus: auctores belli, quia vivos
 non potuimus, perfunctos jam fato dedidimus:
 bona eorum, ne quid ex contagione noxæ rema-
 neret penes nos, Romam portavimus. Quid ultra
 tibi, Romane, quid fœderi, quid diis arbitris fœ-
 deris debeo? quem tibi tuarum irarum, quem
 meorum suppliciorum judicem feram? neminem
 neque populum, neque privatum fugio. ² Quod
 si nihil cum potentioris juris humani relinquitur
 inopi, at ego ad deos vindices intolerandæ su-
 perbiæ confugiam: & precabor, ut iras suas ver-
 tant in eos, quibus non suæ redditæ res, non
 alienæ accumulatæ satis sint; quorum sævitiam
 non mors noxiorum, non deditio exanimatorum cor-
 porum, non bona sequentia domini deditioem ex-
 satient: placari nequeant, nisi haerendum san-
 guinem, laniandaque viscera nostra præbuerimus.
 Justum est bellum, Samnites, quibus necessarium:
 & pia arma, quibus nulla nisi in armis relin-
 quitur spes. Proinde, ³ quum rerum humanarum
 maximum momentum sit, quàm propitiis rem,
 quàm adversis agant diis; pro certo habete, prio-
 ra bella adversus deos magis, quàm homines ges-
 sisse: hoc, quod instat, ducibus ipsis diis gestu-
 ros.

II. Hæc non læta magis quàm vera vaticina-

² Quod si nihil cum po-
 tentiore] Quod si nihil est
 inopi, infirmiori adversus
 potentiorum præsidii in le-
 gibus humanis.

³ Quum rerum humana-
 rum maximum momentum

fit] Quum id maximè do-
 minetur in rebus humanis,
 quum res humanæ maximè
 ex eo pendeant, quàm pro-
 pitiis, quàm adversis diis
 homines rem agant.

tus, exercitu educto, circa Caudium castra quàm potest occultissimè locat: inde ad Calatiam, ubi jam consules Romanos castraque esse audiebat, milites decem pastorum habitu mittit, pecoraque diversos alium alibi haud procul Romanis pascere jubet præsiidiis: ubi inciderint in prædatores, ut idem omnibus sermo constet, legiones Samnitium in Apulia esse: Luceriam omnibus copiis circumsedere: nec procul abesse, quin vi capiant. Jam is etiam rumor antè de industria vulgatus venerat ad Romanos: sed fidem auxere captivi; eo maxime, quòd sermo inter omnes congruebat. Haud erat dubium, quin ¹ Lucerinis opem Romanus ferret, bonis ac fidelibus sociis; simul, ne Apulia omnis ad præsentem terrorem deficeret. ² ea modò, quâ irent, consultatio fuit. Duæ ad Luceriam ferebant viæ, altera ³ præter oram Superi maris patens aperta que, sed quanto tutior, tanto ferè longior: altera per Furculas Caudinas brevior. Sed ita natus locus est: sal-
tus duo alti, angustique, sylvosque sunt, montibus circà perpetuis inter se juncti. jacet inter eos satis patens clausus in medio campus herbidus aquosusque, per quem medium iter est. sed antequam venias ad eum, intrandæ primæ angustiae sunt, &, aut eadem, quâ te insinua-
veris, retro via repetenda; aut, si ire porro

U.C. 473.
a.C. 319.
Samnites
ad Caudium castra locant.

¹ *Lucerinis ... bonis ac fidelibus sociis*] Non satis apparet ex præcedente historia, cur Lucerini dicantur boni ac fideles socii Romanorum.

² *Ea modò*] Id unum in dubitationem consultationemque venit, quâ viâ eundem esset.

³ *Præter oram Superi maris*] Non faciliè intelligitur quomodo ab urbe Campaniæ Calatia ad mediterraneam Apuliæ urbem Luceriam cunctibus Superi maris ora legenda sit. Hæc igitur aut mendosa sunt, aut incuriosè à Livio scripta.

U.C. 433. pergas, per alium saltum arctiorem impeditio-
 a.C. 319. remque evadendum. In eum campum ⁴ viâ aliâ
 per cavam rupem Romani demisso agmine,
 quum ad alias angustias protinus pergerent,
 septas dejectu arborum, saxorumque ingen-
 tium objacentem molem invenerunt. Quum fraus
 hostilis apparuisset, præsidium etiam in sum-
 mo saltu conspicitur. Citati inde retro, quâ
 venerant, pergunt repetere viam. eam quoque
 clausam suâ obice, armisque inveniunt. Sistunt
 inde gradum sine ullius imperio, stuporque
 omnium animos, ac velut torpor quidam inso-
 litus membra tenet: intuentesque alii alios
 (quum alterum quisque magis mentis compo-
 tem ac consilii ducerent) diu immobiles silent.
 Deinde, ubi prætoria consulum erigi videre,
 & expedire quosdam utilia operi, quanquam
 ludibrio fore munientes, perditis rebus ac spe
 omni ademptâ cernebant; tamen, ne culpam
 malis adderent, pro se quisque, nec hortante
 ullo nec imperante, ad muniendum versi, ca-
 stra propter aquam vallo circumdant: sua ipsi
 opera, laboremque irritum (præterquam quod
 hostes superbè increpabant) cum miserabili
 confessione eludentes. Ad consules moestos,
 ne advocantes quidem in consilium, (quando
 nec consilio, nec auxilio locus esset) suâ spon-
 te legati ac tribuni conveniunt: militesque in
 prætorium versi, opem, quam vix dii immor-
 tales ferre poterant, ab ducibus exposcunt.

*Capti
 fraude lo-
 ci Roma-
 ni.*

*Consilium
 expedire
 non pos-
 sunt.*

III. Querentes magis quàm consultantes nox
 oppressit, quum pro ingenio quisque fremen-
 rent, ¹ alius per obices viarum, alius per ad-

⁴ Viâ aliâ... ad alias
 angustias] Hæc sibi mutuò
 respondent. Quum Romani
 per alteram ex duabus illis

viis demisso agmine, ad al-
 teram pergerent.

¹ Alius per obices viarum,
 alius per adversa montium.]

versa montium, per sylvas, quâ ferri arma poterunt, eamus. modò ad hostem pervenire liceat, quem per 2 annos jam prope triginta vincimus; omnia aqua ac plana erunt Romano in perfidum Samnitum pugnantem: alius, Quò, aut quâ eamus? Num montes moliri sede suâ paramus? Dum hæc imminerebunt juga, quâ tu ad hostem venies? Armati, inermes, fortes, ignavi, pariter omnes capti atque victi sumus. Ne ferrum quidem ad bene moriendum oblaturus est hostis; sedens bellum conficiet. His invicem sermonibus, quâ cibi, quâ quietis immemor nox traducta est. Ne Samnitibus quidem consilium in tam lætis suppetebat rebus. itaque universi Herennium Pontium, patrem imperatoris, per litteras consulendum censent. Jam is gravis annis, non militaribus solùm, sed civilibus quoque abscesserat muneribus: in corpore tamen affecto vige-
bat vis animi consiliique. Is ubi accepit, ad Furculas Caudinas inter duos saltus clausos esse exercitus Romanos, consultus ab nuncio filii, censuit omnes inde quamprimum inviolatos dimittendos. quæ ubi sprete sententia est, iterumque eodem remeante nuncio consulebatur, censuit ad unum omnes interficiendos. Quæ ubi tam discordia inter se, velut ex anticipiti oraculo, responsa data sunt; quanquam filius ipse in primis jam animum quoque patris consensuisse in affecto corpore rebatur, tamen consensu omnium victus est, ut ipsum in consilium acciret. Nec gravatus senex, plaustrum in castra dicitur advectus: vocatusque in consilium, ita ferme locutus esse, ut nihil sententiæ suæ mutaret; causas tantùm adjiceret. Prio-

*Herennii
discordia
responsa.*

Videtur deleri posse secundum illud alius.

2 Annos jam prope tri-

ginta] Annus hic ab initio Samnitici belli vigesimus secundus agitur.

U.C. 433. re se consilio, quod optimum duceret, cum po-
 a.C. 319. tentissimo populo per ingens beneficium perpetuam
 firmare pacem amicitiamque: altero consilio, in
 multas aetates, quibus, amissis duobus exerciti-
 bus, haud facile receptura vires Romana res esset,
 bellum differre: tertium nullum consilium esse.
 Quum filius aliique principes percunctando ex-
 sequerentur, Quid si media via consilii capere-
 tur; ut & dimitterentur incolumes, & leges iis
 jure belli victis imponerentur? Ista quidem sen-
 tentia, inquit, ea est, quae neque amicos parat,
 neque inimicos tollit. Servate modò, quos igno-
 miniâ irritaveritis. Ea est Romana gens, quae vi-
 cta quiescere nesciat. vivet semper in pectoribus
 illorum quidquid istuc praesens necessitas inusse-
 rit, neque eos ante multiplices poenas expetitas
 à vobis quiescere sinet. Neutra sententia accepta.
 Herennius domum è castris est avectus.

Leges à
 Pontio di-
 ctæ Roma-
 nis.

IV. Et in castris Romanis quum frustra multi
 conatus ad erumpendum capri essent, & jam
 omnium rerum inopia esset; victi necessitate
 legatos mittunt, qui primum pacem æquam
 peterent; si pacem non impetrarent, uti pro-
 vocarent ad pugnam. Tum Pontius, debella-
 tum esse respondit: &, quoniam ne victi qui-
 dem ac capti fortunam fateri scirent, inermes cum
 singulis vestimentis sub jugum missurum. Alias
 conditiones pacis æquas victis ac victoribus fo-
 re: agro Samnitium decederetur, coloniae abdu-
 cerentur; suis deinde legibus Romanum ac Sam-
 nitum æquo fodere victurum. His conditionibus
 paratum se esse fœdus cum consulibus ferire: si
 quid eorum displiceat, legatos redire ad se vetuit.
 Hæc quum legatio renunciaretur, tantus ge-
 mitus omnium subitò exortus est, tantaque
 moestitia incessit, ut non gravius acceptari vi-
 derentur, si nunciaretur omnibus eo loco mor-

rem oppetendam esse. Quum diu silentium fuisset, nec consules aut pro foedere tam turpi, aut contra foedus tam necessarium hiscere possent; tum L. Lentulus, qui tum princeps legatorum virtute atque honoribus erat, *Lentulo suadente* Patrem meum, inquit, consules, saepe audiui memorantem, se in Capitolio unum non fuisse auctorem senatus redimendae auro à Gallis civitatis, quando nec fossa valloque ab ignavissimo ad opera ac muniendum hoste clausi essent, & erumpere si non sine periculo magno, tamen sine certa perniciē, possent. Quod si, ut illis decurrere ex Capitolio armatis in hostem licuit, (quo saepe modo obsessi in obsidentes eruperunt) ita nobis aequo aut iniquo loco dimicandi tantummodo cum hoste copia esset, non mihi paterni animi indoles in consilio dando deesset. Equidem mortem pro patria praeclaram esse fateor: & me vel devovere pro populo Romano legionibusque, vel in medios me immittere hostes paratus sum. Sed hic patriam video; hic, quidquid Romanarum legionum est: quae, nisi pro se ipsis ad mortem ruere volunt, quid habent, quod morte suā servent? Tecta urbis dicat aliquis, & moenia, & eam turbam à qua urbs incolitur. Imo hercule produntur ea omnia deleta hoc exercitu, non servantur. Quis enim ea tuebitur? Imbellis videlicet atque inermis multitudo. Tam hercule, quam à Gallorum impetu defendit. An à Veiiis exercitum, Camillumque ducem implorabunt? Hic omnes spes opeque sunt: quas servando, patriam servamus; dedendo ad necem, patriam deferimus ac prodimus. At foeda atque ignominiosa deditio est. Sed ea caritas patriae est, ut tam ignominiam eam quam morte nostrā, si opus sit, servemus. Subeatur ergo ista quantacumque est indignitas: & pareatur necessitati, quam ne dii quidem superant. Ite, consula-

U. C. 437.
a. C. 319.

Lentulo
suadente

U.C. 433. *les, redimite armis civitatem, quam auro major-*
 a.C. 319. *res vestri redemerunt.*

Acci-
pimur.

V. Consules profecti ad Pontium in colloquium, quum de foedere victor agitaret, negarunt injussu populi foedus fieri posse, nec sine feacialibus carimoniaque alia solenni. Itaque, non, ut vulgò credunt, Claudiusque etiam scribit, foedere pax Caudina, sed¹ per sponsonem facta est. Quid enim aut sponsoribus in foedere opus esset, aut obsidibus? ubi precatione res transigitur: *per quem populum fiat, quominus legibus dictis stetur, ut eum ita Jupiter feriat, quemadmodum à feacialibus porcus feriatur.* Sponponderunt consules, legati, quaestores, tribuni militum: nominaque omnium qui sponponderunt, exstant; ubi, si ex foedere acta res esset, præterquam duorum feacialium non exstarent. Et propter necessariam foederis dilationem, obsides etiam sexcenti equites imperati, qui capite luerent, si pacto non staretur. Tempus inde statutum tradendis obsidibus, exercituque inermi mittendo. Redintegravit luctum in castris consulum adventus, ut vix ab iis abstinerent manus, *quorum temeritate in eum locum deducti essent; quorum ignavia foedius inde quàm venissent abiturum. illis non ducem locorum, non exploratorem fuisse: belluarum modo cæcos in foveam missos.* Alii alios intueri, contemplari arma mox tradenda, & inermes futuras dexteras, obnoxiaque corpora hosti. proponere sibimetipsi ante oculos jugum hostile, & ludibria victoris, & vultus superbos, & per armatos inermium iter: inde foedi agminis miserabilem viam per sociorum urbes,

¹ Per sponsonem] Spon- legatis, quaestoribus, tribu-
 dentibus tantum consulibus, nis, foedus factum iri.

reditum in patriam ad parentes, quod sæpe ipsi U. C. 4351
 majoresque eorum triumphantes venissent. *Se* 2. C. 312
solos sine vulnere, sine ferro, sine acie victos :
sibi non stringere licuisse gladios, non manum cum
hoste conferre : sibi nequicquam arma, nequic-
quam vires, nequicquam animos datos. Hæc fre- Sub ju-
 mentibus hora fatalis ignominiae advenit, om- gum mit-
 nia tristiora experiundo factura, quam quæ tuntur Ro-
 præceperant animis. Jam primum cum singulis mani.
 vestimentis inermes extra vallum exire jussi : &
 primi traditi obsides, atque in custodiam ab-
 ducti. Tum à consulibus ¹ abire lictores jussi,
 paludamenta que detracta, tantam inter ipsos,
 qui paulo antè eos execrantes, dedendos la-
 cerandosque censuerant, miserationem fecit,
 ut suæ quisque conditionis oblitus, ab illa de-
 formatione tantæ majestatis, velut ab nefando
 spectaculo, averteret oculos.

VI. Primi consules prope seminudi sub ju-
 gum missi : tum, ut quisque gradu proximus
 erat, ita ignominiae objectus : tum deinceps
 singulæ legiones. circumstabant armati hostes,
 exprobrantes eludentesque : gladii etiam ple-
 risque intentati : & vulnerati quidam, necati-
 que, si vultus eorum indignitate rerum acrior
 victorem offendisset. Ita traducti sub jugum,
 &, quod penè gravius erat, per hostium ocu-
 los, quum ex saltu evasissent ; etsi velut ab
 inferis extracti tum primum lucem adspicere
 visi sunt, tamen ipsa lux ita deforme intuen-
 tibus agmen omni morte tristior fuit. Itaque
 quum ante noctem Capuam pervenire possent, Capuam
 incerti de fide sociorum, & quòd pudor præ- venire.
 pediebat, circa viam haud procul Capuam om-

¹ Abire lictores jussi, pa-
 ludamenta que detracta... mi-
 serationem fecit] Procul du-

bio fecerunt. De paludamenta
 vid. not. 1. ad l. I. c. 26.
 supra.

V. c. 433. nium egena corpora humi prostraverunt. Quod
 a. C. 319. ubi est Capuam nunciatum, evicit miseratio
 justa sociorum superbiam ingentem Campanis.
 confestim insignia sua consulibus, fasces, li-
 cttores, arma, equos, vestimenta, commea-
 tus militibus benignè mittunt: & venientibus
 Capuam cunctus senatus populusque obviam
 egressi; iustis omnibus hospitalibus, privatif-
 que & publicis, funguntur officiis. Neque illis
 sociorum comitas, vultusque benigni, & allo-
 quia, non modò sermonem elicere, sed ne ut
 oculos quidem attollerent, aut consolantes
 amicos contrà intuerentur, efficere poterant:
 adeo super mœrorem, pudor quidam fugere
 colloquia & cœtus hominum cogebat. Postero
 die quum juvenes nobiles, missi à Capua, ut
 proficiscentes ad finem Campanum prosequen-
 rentur, revertissent; vocatique in curiam, per-
 cunctantibus majoribus natu, *multo sibi mœ-
 stiores & abjectioris animi visos referrent; adeo
 silens, ac prope mutum agmen incessisse: tacere
 indolem illam Romanam, ablatosque cum armis
 animos. non reddere salutem, non saluantibus
 dare responsum, non hîscere quemquam prae mctu
 potuisse; tanquam ferentibus adhuc cervicibus ju-
 gum, sub quod emissi essent. Habere Samnites vi-
 ctoriam, non præclaram solum, sed etiam per-
 petuam. cepisse enim eos non Romam, sicut antè
 Gallos, sed, quod multo bellitiosius fuerit, Ro-
 manam virtutem ferociamque. Quum hæc dice-
 rentur audirenturque, & deploratum penè Ro-
 manum nomen in consilio sociorum fidelium
 esset; dicitur Ofsilius Calavius, Ovii filius,
 clarus genere factisque, tum etiam ætate ve-
 rendus, longè aliter se habere rem dixisse. Si-
 lentium illud obstinatum, fixosque in terram ocu-
 los, & surdas ad omnia solatia aures, & pудо-*

*officii de
 Romano-
 rum silen-
 tio judi-
 cium.*

rem intuentæ lucis, ¹ ingentem molem irarum ex alto animi cientis indicia esse. Aut se Romana ignorare ingenia, aut silentium illud Samnitibus flebiles brevi clamores gemitusque excitaturum; Caudinæque pacis aliquanto Samnitibus, quàm Romanis, tristiores memoriam fore. Quippe suos quemque coram animos habiturum, ubicumque congressuri sint; saltus Caudinos non ubique Samnitibus fore.

VII. Jam & Romæ sua infamis clades erat. Obsessos primùm audierunt: ¹ tristior deinde ignominiosæ pacis magis, quàm periculi nunciatus fuit. Ad famam obsidionis delectus haberi cœptus erat: dimissus deinde auxiliorum apparatus, postquam deditionem tam foedè factam acceperunt: exemploque, sine ulla publica auctoritate, consensum in omnem formam luctus est. Tabernæ circa forum clausæ, iustitiumque in foro suâ sponte cœptum prius, quàm indictum: ² lati clavi, ³ annuli aurei positi: penè moestior exercitu ipso civitas esse; nec ducibus solùm atque auctoribus sponsori-

Lustina
Roma.

¹ *Ingentem molem irarum ex alto animi cientis indicia esse*] *Indicia esse animi cientis* ac velut spirantis *ex alto* & quasi profundo sui (altè enim in pectus injuria descenderat) *ingentem molem irarum*.

¹ *Tristior... magis*] Sufficiebat *tristior*. Sed eodem modo Justinus l. III. c. 2. *Non inventione earum magis, quàm exemplo clarior*. Sic & *potius* jungitur cum alia voce comparativi gradus, suprâ in præfatione Livii, l. I. & apud Cic. Ep.

2. l. IX. ad Fam.

² *Lati clavi*] *Latus clavus* erat tunica purpureis quibusdam in modum clavorum, iisque latis & amplis, orbibus, vel intextis, vel insutis, ornata. *Latus clavus* erat senatorum insignis: *angustus clavus*, equitum.

³ *Annuli aurei*] *Annulum aureum* senatores & equites Romani gestavere. Hæc prima mentio apud Livium annulorum aureorum occurrit.

U. C. 433. busque pacis irasci, sed innoxios etiam milites
a. C. 319. odisse, & negare urbe rectissime accipiendos.

Quam concitationem animorum fregit adventus exercitus, etiam iratis miserabilis. non enim tanquam in patriam revertentes ex insperato incolumes, sed captorum habitu vultuque ingressi serò in urbem, ita se in suis quisque rectis abdiderunt, ut postero atque insequentibus diebus, nemo eorum forum, aut publicum adspicere vellet. Consules in privato abditi, nihil pro magistratu agere, nisi quòd expressum senatusconsulto est, ut dictatorem dicerent comitiorum causà.

Q. Fabius
dictator.

M. Æmilius
Papirius dicta-
tor.

Q. Fabium Ambustum dixerunt, & P. Ælium Pætum, magistrum equitum. quibus vitio creatis, suffecti M. Æmilius Papirius dictator, L. Valerius Flaccus magister equitum. nec per eos comitia habita. Et, quia tædebat populum omnium magistratuum ejus anni, res ad interregnum rediit.

Interre-
gnum.

U. C. 434.
a. C. 318.

Q. Pu-
blius III.

L. Papi-
rius II.

Coss.

Interreges Q. Fabius Maximus, M. Valerius Corvus. is consules creavit Q. Publium Philonem, & L. Papirium Cursorem iterum, haud dubio consensu civitatis, quòd nulli eà tempestate duces clariores essent.

VIII. Quo creati sunt die, eo (sic enim placuerat Patribus) magistratum inierunt, solennibusque senatusconsultis perfectis, de pace Caudina retulerunt. & Publilius, penes quem fasces erant, Dic, Spuri Postumi, inquit.

Postumii
magnani-
ma sen-
tentia.

Qui ubi surrexit, eodem illo vultu, quo sub jugum missus erat, Haud sum ignarus, inquit, consules, ignominia, non honoris causà me primum excitatum; jussumque dicere, non tanquam senatorem, sed tanquam reum, quà infelicis bel-

I Solennibus... senatus-
consultis] Erant quædam ad
religiones pertinentia, de quibus consul magistratum
iniens ex solenni more se-
natum consulebat.

li, quâ ignominiosæ pacis. Ego tamen, quando ^{U.C. 434} neque de noxa nostra, neque de pœna retulistis, ^{a.C. 318.} omisâ defensione, quæ non difficillima esset apud haud ignaros fortunarum humanarum necessitatumque, sententiam de eo de quo retulistis, paucis peragam. quæ sententia testis erit, mihi ne, an legionibus vestris pepercerim, quum me seu turpi, seu necessariâ sponsione obstrinxi. Quâ tamen, quando injussu populi facta est, non tenetur populus Romanus: nec quicquam ex ea, præterquam corpora nostra debentur Samnitibus. Deducimur per feciales nudi vinctique. exsolvamus religionem populum, si quâ obligavimus; ne quid divini humanive obstet, quominus justum piumque de integro ineatur bellum. Interea consules exercitum scribere, armare, educere placet: nec prius ingredi hostium fines, quàm omnia justa in deditiorem nostram perfecta erunt. Vos, dii immortales, precor quæsoque, si vobis non fuit cordi Sp. Postumium, T. Veturium consules cum Samnitibus prospere bellum gerere; at vos satis habeatis, vidisse nos sub jugum missos, vidisse sponsione infami obligatos, videre nudos vinctosque hostibus deditos, omnem iram hostium nostris capitibus excipientes: novos consules, legionesque Romanas ita cum Samnite gerere bellum velitis, ut omnia ante nos consules bella gesta sunt. Quæ ubi dixit, tanta simul admiratio miseratioque viri incessit homines, ut modò vix crederent illum eundem esse Sp. Postumium, qui auctor tam foedæ pacis fuisset; modò miserarentur, quòd vir talis etiam præcipuum apud hostes supplicium passurus esset, ob iram diremptæ pacis. Quum omnes ² laudibus modò profe-

² *Laudibus modò*] Laudes hominus eum hostibus detantummodo in eum congedebant; at censabant nihi-

U. C. 434.
a. C. 318.

Interce-
dunt duo
tribuni.

quentes virum, in sententiam ejus 3 pedibus irent; tentata paulisper intercessio est ab L. Livio, & Q. Mælio, 4 tribunis plebis: qui neque exsolvi religione populum, aiebant, deditione suâ, nisi omnia Samnitibus, qualia apud Caudium fuissent, restituerentur; neque se pro eo quod spondendo pacem servassent exercitum populi Romani, pœnam ullam meritos esse; neque ad extremum, quum sacrosancti essent, dedî hostibus violari posse.

Postumii
adversus
Tribb.
oratio.

IX. Tum Postumius: 1 *Interea dedite*, inquit, profanos nos, quos salvâ religione potestis. Deditis deinde & istos sacrosanctos, quum primum magistratu abierint: sed, si me audiais, priusquam dedantur, hîc in Comitio virgis cæsos, 2 hanc jam ut intercalata pœnæ usuram habeant. Nam quod deditione nostrâ negant exsolvi religione populum, id istos magis, ne dedantur, quàm quia ita se res habeat, dicere, quis adeo juris feccialium expers est, qui ignoret? Neque ego inficias eo, Patres Conscripti, tam sponsiones quàm fœdera sancta esse apud eos homines, apud quos 3 juxta divinas religiones fides humana colitur: sed injussu populi nego quicquam sanciri posse;

3 *Pedibus irent*] Vid. supra l. V. c. 9.

4 *Tribunis plebis*] Qui quum apud Caudium spondidissent, postea ad urbem reversi, tribuni plebis facti erant. Si tempore Caudinæ pacis tribuni plebis fuissent, non potuissent esse ad exercitum, quum tribunis plebis non liceret diem integrum ab urbe abesse.

1 *Interea dedite*] Aliquot scripti habent: *Deditis interea, dedite, inquit. Ver-*

bum geminatum valet ad exprimendam Postumii constantiam.

2 *Hanc jam ut intercalata pœnæ usuram habeant*] Ut, quemadmodum debitor pro mora solutionis usuram pendit creditori, ita vos, pro intercalata & dilata in annum pœna quæ illis debetur, ac deditione, virgarum plagas iis exsolvatis.

3 *Juxta divinas religiones*] Eodem modo, eâdem reverentiâ, ac divinæ religionæ.

quod populum teneat. An, si eâdem superbiâ, quâ U.C. 434.
a.C. 318.
sponſionem iſtam expreſſerunt nobis Samnites, coë-
giſſent nos verba legitiſſima dedentium urbes nuncu-
pare, deditum populum Romanum vos tribuni di-
ceretis, & 4 hanc urbem, templa, delubra, fines,
aquas, Samnitium eſſe? Omitto deditionem, quo-
niam de ſponſione agitur. Quid tandem, ſi ſpon-
diſſemus urbem hanc relicturum populum Roma-
num? ſi incenſurum? ſi magiſtratus, ſi ſenatum,
ſi leges non habiturum? ſi ſub regibus futurum?
Dii meliora, inquis. Atqui non indignitas rerum
ſponſionis vinculum levât. Si quid eſt, in quod
obligari populus poſſit, in omnia poteſt. Et ne il-
lud quidem, quod quosdam forſitan moveat, re-
fert, conſul, an dictator, an prætor ſponſonderit.
Et hoc ipſi etiam Samnites judicaverunt, quibus
non fuit ſatis conſules ſpondere, ſed legatos, quæ-
ſtores, tribunos militum ſpondere coëgerunt. Nec
à me nunc quiſquam quæſiveris, quid ita ſpon-
derim, quum id nec conſulis jus eſſet, nec illis
ſpondere pacem, quæ mei non erat arbitrii, nec
pro vobis, qui nihil mandaveratis, poſſem. Nihil
ad Caudium, Patres Conſcripti, humanis conſiliis
geſtum eſt. Dii immortales & veſtris & hoſtium
imperatoribus mentem ademerunt. Nec nos in bel-
lo ſatis cavimus; & illi malè partam victoriam
malè perdiderunt: dum vix locis, quibus vice-
rant, credunt; dum quacunque conditione arma
viris in arma natis auferre feſtinant. An, ſi ſana
mens fuiſſet, diſſicile illis fuit, dum ſenes ab do-
mo ad conſultandum arceſſunt, mittere Romam le-
gatos; cum ſenatu, cum populo, de pace ac fœ-
dere agere? Tridui iter expeditis erat, interea in
induciis res fuiſſet, donec ab Roma legati aut vi-

4 Hanc urbem, templa, pla vid. ſuprà VII. 31. &
delubra] Alludit ad formu- I. 38.
lam deditionis: cujus exem-

U.C. 434.
a.C. 318.

Victoriam illis certam, aut pacem afferrent. ea de-
mum sponsio esset, quam populi jussu spondidisse-
mus. Sed neque vos tulissetis, nec nos spondidisse-
mus: nec fas fuit alium rerum exitum esse, quam
ut & illi velut somnio latiore, quam quod men-
tes eorum capere possent, nequicquam eluderen-
tur; & nostrum exercitum eadem, quæ impedi-
rat, fortuna expediret: vanam victoriam vanior
irritam faceret pax: sponsio interponeretur, quæ
neminem præter sponsorem obligaret. Quid enim
vobiscum, Patres Conscripti, quid cum populo
Romano actum est? quis ⁵ vos appellare potest?
quis se à vobis dicere deceptum? Hostis, an ci-
vis? Hosti nihil spondidistis: civem neminem
spondere pro vobis jussistis. Nihil ergo vobis, nec
nobiscum est, quibus nihil mandastis; nec cum
Samnitibus, cum quibus nihil egistis. Samnitibus
sponsores nos sumus: ⁶ rei satis locupletes in id
quod nostrum est; in id quod præstare possumus,
corpora nostra, & animos. In hæc sæviant, in
hæc ferrum, in hæc iras acuunt. Quod ad tribunos
attinet, consulite utrum præsens deductio eorum
fieri possit, an in diem differatur. Nos interim,
T. Veturi, vosque ceteri, vilia hæc capita luendæ
sponsionis feramus, & nostro supplicio liberemus
Romana arma.

X. Movit Patres Conscriptos, tum causa,
tum auctor: nec ceteros solum, sed tribunos
etiam plebei, ut se in senatûs dicerent fore po-
testate. Magistratu inde se extemplo abdicave-

⁵ Vos appellare] Vos
quodammodo in jus voca-
re, à vobis iurare aliquid
postulare. Eodem modo in-
trā in oratione Pontii: Sed
quid ego te appello? &c., Po-
pulus Romanum appello.

⁶ Rei satis locupletes]
Debitorum idonei solvendo.
Reus dicitur quicumque de-
bet: qui quid promissit spo-
nditive, quod præstare de-
beat.

runt;

runt, traditique fecialibus cum ceteris Cau-
 dium ducendi. Hoc facto senatusconsulto, lux
 quædam affulisse civitati visa est. Postumius
 in ore erat: eum laudibus ad cœlum ferebant:
 devotioni P. Decii consulis, aliis claris facino-
 ribus æquabant. *Emergisse civitatem ex obnoxia
 pace, illius consilio & operâ. ipsum se cruciati-
 bus & hostium iræ offerre, piaculæque pro populo
 dare Romano. Arma cuncti spectant, & bellum.*
¹ *En unquam futurum, ut congredi armatis cum
 Samnite liceat?* In civitate, irâ odioque arden-
 te, delectus prope omnium voluntariorum fuit.
 rescriptæ ex eodem milite novæ legiones, du-
 ctusque ad Caudium exercitus. Prægressi fe-
 ciales, ubi ad portam venire, vestem detrahi
 pacis sponforibus jubent, manus post tergum
 vinciri. Quum apparitor verecundiâ majestatis
 Postumium laxè vinciret, *Quin tu, inquit, ad-
 ducis lorum, ut justa fiat deditio?* Tum ubi in
 cœtum Samnitium, & ad tribunal ventum
 Pontii est, A. Cornelius Arvina fecialis ita
 verba fecit: *Quandoque hîc homines, injussu
 populi Romani Quiritium, fœdus itum iri spo-
 ponderunt, atque ob eam rem* ² *noxam nocuerunt;*
*ob eam rem, quod populus Romanus scelere impio
 sit solutus, hosce homines vobis dedo.* Hæc di-
 centi feciali Postumius genu femur, quantâ
 maximè poterat vi, perculit, & clarâ voce ait,
*se Samnitem civem esse, illum legatum; fecialem
 à se contra jus gentium violatum: eo justius bel-
 lum gesturos.*

XI. Tum Pontius, *Nec ego istam deditionem* <sup>Pontius non acci-
 accipiam, inquit, nec Samnites ratam habebunt.</sup> <sup>pientis de-
 ditionem</sup>
Quin tu, Spuri Postumi, si deos esse censes, aut oratio.

¹ *En unquam*] Nunquam-
 ne. Sic infra X. 8. *En un-*
quam fando audistis.

² *Noxam nocuerunt*] Cul-
 pam commiserunt.

U. C. 434.
a. C. 318.

omnia irrita facis, aut pacto stas? Samniti populo omnes quos in potestate habuit, aut pro eis pax debetur. Sed quid ego te appello, qui te captum victori cum qua poses fide restituis? Populum Romanum appello, quem si sponsionis ad Furculas Caudinas facta poenitet, restituat legiones intra saltum, quo septa fuerunt. Nemo quemquam deceperis; omnia pro infecto sint; recipiant arma, quae per pactiōnem tradiderunt; redeant in castra sua; quidquid pridie habuerunt quam in colloquium est ventum, habeant: tum bellum & fortia consilia placeant; tunc sponsio & pax repudietur. Eā fortunā, iis locis, quae ante pacis mentionem habuimus, geramus bellum. nec populus Romanus consulum sponsionem, nec nos fidem populi Romani accusemus. Nunquamne causa¹ deficiet, cur victi pacto non steteris? Obsides Porcennae dedistis; furto eos subduxistis: auro civitatem à Gallis redemistis; inter accipiendum aurum caesi sumus: pacem nobiscum pepigistis, ut legiones vobis captas restitueremus; eam pacem irritam favitis: & semper aliquam fraudis speciem juris imponitis. Non probat populus Romanus ignominiosā pace legiones servatas? Pacem sibi habeat, legiones captas victori restituat: hoc fide, hoc fœderibus, hoc fecialibus caerimoniis dignum erat. Ut tu quidem, quod peristi, per pactiōnem habeas, tot cives incolumes; ego pacem,² quam hosti tibi remittendo pactus sum, non habeam: hoc tu, A. Corneli, hoc vos feciales juris genti-

¹ Defuit] Deest. A verbo defieri, defio.

² Pacem sibi habeat] Hæc parum accommodatè ad rem præsentem dicta videntur. Id enim Pontius defert Romanis, quod repudiabant; quod si præstarent, jam nul-

lomo ab iis postulati poterat, ut legiones captæ Samnitibus restituerentur. Gronovius legit: Pacem ne habeat.

³ Quam hosti tibi remittendo] Lege: quam hos tibi remittendo pactus sum.

bus dicitis? Ego verò istos, quos dedi simulatis, U.C. 434.
A.C. 312.
nec accipio, nec dedi arbitror, nec moror, quominus in civitatem obligatam & sponsione commissā, iratis omnibus diis, quorum eluditur numen, redeant. Gerite bellum, quando Sp. Postumius modo legatum feciale gentem perculsit. Ita dii credens Samnitē civem Postumium, non civem Romanam esse, & à Samnite legatum Romanum violatum: eo vobis justum in nos factum esse bellum. Hæc tadibria religionum non pudere in laetem proferre, & vix pueris dignas ambages senes ac consulares fallendæ fidei exquirere? I li-
Etor, deme vincla Romanis. moratus sit nemo, quominus ubi visum fuerit, abeant. Et illi quidem, forsitan & publicā, suā certè liberatā fide, ab Caudio in castra Romana inviolati redierunt.

XII. Samnitibus pro superba pace infestissimum cernentibus renatum bellum, omnia, quæ deinde venerunt, non in animis solum, sed prope in oculis esse: & serò ac nequicquam laudare senis Pontii utraque consilia, inter quæ se media lapsos, victoriæ possessionem pace incertā mutasse, & beneficii & maleficii occasione amissā, pugnatu-
ros cum eis quos potuerint in perpetuum vel inimicos tollere, vel amicos facere: adeoque, nullo dum certamine inclinatis viribus, post Caudinam pacem animi mutaverant, ut clariorem inter Romanos deditio Postumium, quàm Pontium in-
cruehta victoria inter Samnites faceret; & geri posse bellum Romani pro victoria certa habe-

4 Sponsione commissā] Committi verbum jurisconsultorum est, apud quos committitur pena dicitur, quæ debetur; committi stipulatio,

quæ locum & effectum habet, ita ut ex ea aliquid debeat.

1 Quæ deinde venerunt] Imo evenerunt.

L ij

U.C. 414. 2.C. 318. rent, Samnites simul rebellasse & vicisse crederent Romanum. Inter hæc Satricani ad Samnites defecerunt, & Fregellæ colonia necopinato adventu Samnitium (fuisse & Satricanos cum iis satis constat) nocte occupata est. Timor inde mutuus utrosque usque ad lucem quietos tenuit. lux pugnæ initium fuit: quam aliquamdiu æquam, & quia pro aris ac focus dimicabatur, & quia ex rectis adjuvabat imbellis multitudo, tamen Fregellani sustinuerunt. Fraus deinde rem inclinavit, quod vocem audiri præconis passi sunt, *Incolumentū abiturum qui arma posuisset.* ea spes remisit à certamine animos, & passim arma jactari cœpta. Pertinacior pars armata per averSAM portam erupit, tutiorque eis audacia fuit, quàm incautus ad credendum ceteris pavor: quos circumdatos igni, nequicquam deos fidemque invocantes, Samnites concremaverunt. Consules inter se partiti provincias, Papirius in Apuliam ² ad Luceriam pergit, ubi equites Romani obsides ad Caudium dati custodiebantur: Publilius in Samnio substitit adversus ³ Caudinas legiones. Distendit ea res Samnitium animos, quod nec ad Luceriam ire, ne ab tergo instaret hostis; nec manere, ne Luceria interim amitteretur, satis audebant. Optimum visum est committere rem fortunæ, & transigere cum Publilio certamen. Itaque in aciem copias educunt.

*Bratlio
venerunt
Samnites
à Publi-
lio.*

XIII. Adversus quos Publilius consul quum dimicaturus esset; prius alloquendos milites ra-

² *Ad Luceriam*] Suprà c. 2. apud Caudinam pacem Lucerini dicuntur boni fidelesque Romanorum socii. Sed nimirum intelligendum est eos postea in Samnitium

potestatem venisse, quamvis id Livius non memoraverit.

³ *Caudinas legiones*] Samnitium exercitum, qui ad Caudium rem gesserat.

tus, concionem advocari jussit. ceterum sicut ingenti alacritate ad prætorium concursus est, ita præ clamore poscentium pugnam nulla adhortatio imperatoris audita est. Suus cuique animus memor ignominie adhortator aderat. Vadunt igitur in prælium urgentes signiferos: &, ne mora in concursu pilis emittendis, stringendisque inde gladiis, esset, pila velut dato ad id signo abjiciunt, strictisque gladiis cursu in hostem feruntur. Nihil illic imperatorie artis, ordinibus aut subsidiis locandis, fuit: omnia ira militaris prope vesano impetu egit. Itaque non fusi modò hostes sunt, sed¹ ne castris quidem suis fugam impedire ausi, Apuliam dissipati petiere: Luceriam tamen, coactò rursus in unum agmine, est perventum. Romanos iræ eadem, quæ per mediam aciem hostium tulerat, & in castra pertulit. ibi plus quàm in acie sanguinis ac cordis factum, prædæque pars major irâ corrupta. Exercitus alter cum Papirio consule locis maritimis pervenerat Arpos, per omnia pacata, Samnitium magis injuriis & odio, quàm beneficio ullo populi Romani. Nam Samnites eâ tempestate in montibus vicatim habitantes, campestria & maritima loca, contempto cultorum molliore, atque, ut evenire ferè, loci simili genere, ipsi montani atque agrestes depopulabantur. quæ regio si fida Samnitibus fuisset, aut pervenire Arpos exercitus Romanus nequisset,² aut interjecta inter Romanam & Arpos, penuriâ rerum omnium, ex-

¹ *Ne castris quidem suis*] Ne in castra quidem sua ausi se recipere, ne fuga difficilius fieret.

² *Aut interjecta*] Supple, illa regio: quæ si inimica Romanis fuisset, interjecta

inter Romanam & Arpos, intercepisset commeatus, quæ Romam subvehi potuissent; ac proinde absumpsisset Romanum exercitum penuriâ rerum omnium laborantem.

U. C. 434.
a. C. 318.
Papirius
obsidet
Lucer-
riam.

clusos à com meatibus absumpsisset. ³ Tum quo-
que profectos inde ad Luceriam juxtà obsiden-
tes obsessosque inopia vexavit. omnia ab Arpis
Romanis suppeditabantur : ceterum adeo exi-
guè, ut militi occupato stationibus vigiliisque
& opere, eques folliculis in castra ab Arpis
frumentum veheret, interdum occursum hos-
tium cogeretur, abjecto ex equo frumento,
pugnare. ⁴ Et obsessis, priusquam alter consul
victore exercitu advenit, & com meatus ex mon-
tibus Samnitium invecti erant, & auxilia in-
tromissa. Arctiora omnia adventus Publilii fe-
cit, qui obsidione delegatà in curam collega,
vacuus per agros cuncta infesta com meatibus
hostium fecerat. Itaque quum spes nulla esset
diutius obsessos inopiam laturos; coacti Sam-
nites, qui ad Luceriam castra habebant, un-
dique contractis viribus signa cum Papirio
conferre.

XIV. Per id tempus parantibus utrisque se
ad prælium, legati Tarentini interveniunt, de-
nunciantes Samnitibus Romanisque, ut bellum
omitterent. *Per usros stetit, quominus discede-
retur ab armis, adversus eos se pro alteris pug-
natos.* Eà legatione Papirius audità, perinde
ac motus dictis eorum, cum collega se com-
municaturum respondit: accitoque eo quum
tempus omne in apparatu consumpsisset, collo-
cutus de re haud dubia, ¹ signum pugnae pro-
posuit. Agentibus divina humanaque, quæ

³ *Tum quoque*] Atque
etiam licet, ut modò dixi-
mus, regio illa fida non es-
set Samnitibus, sed pacata
Romanis.

⁴ *Et obsessis*] Particula
obest potius quàm juvat.

Postquam de obsidentibus
locutus est Livius, transit
ad obsessos.

¹ *Signum pugnae*] Tunicam
purpuream. Vid. not. 2. ad
C. 12. l. VI.

assolent quum acie dimicandum est, consulibus, U.C. 434.
 Tarentini legati occurrere, responsum exspe- a.C. 318.
 clantes. quibus Papirius ait : *Auspicia secunda
 esse, Tarentini, pullarius nunciat. litatum præ-
 zerea est egregiè. auctoribus dñs, ut videris, ad
 rem gerendam proficiscimur.* Signa inde ferri ius-
 sit, & copias eduxit, vanissimam increpans gen-
 tem, quæ suarum impotens rerum præ domes-
 ticiis seditionibus discordiisque, aliis modum
 pacis ac belli facere æquum censeret. Samni-
 tes, ex parte altera, quum omnem curam belli
 remisissent, quia aut pacem verè cupiebant,
 aut expediebat simulare, ut Tarentinos sibi
 conciliarent, quum instructos repentè ad pug-
 nam Romanos conspexissent, vociferari ² *se in
 auctoritate Tarentinorum manere, nec descendere
 in aciem, nec extra vallum arma ferre. Decep-
 tos potius quodcumque casus ferat passuros, quàm
 ut sprevisse pacis auctores Tarentinos videantur.*
*Accipere se omen consules aiunt, & eam præ-
 cari mentem hostibus, ut ne vallum quidem de-
 fendant.* Ipsi inter se partitis copiis, succedunt
 hostium munimentis, & simul undique adorti,
 quum pars fossas explerent, pars vellerent val-
 lum, atque in fossas proruerent, nec virtus
 modò insita, sed ira etiam exulceratos ignomi-
 niâ stimulare animos, castra invadere : & pro
 se quisque, non hæc Furculas, nec Caudium,
 nec saltus invios esse, ubi errorem fraus su-
 perbè vicisset, sed Romanam virtutem, quam
 nec vallum, nec fossæ arcerent, memorantes,
 cædunt pariter resistentes fusosque, inermes
 atque armatos, servos, liberos, puberes, im-
 puberes, homines, jumentaue. nec ullum su-

*Iterum
 vincuntur
 Samnites.
 à Coss.*

² *Se in auctoritate Taren-
 tinorum manere*] Se Tarenti-
 nis pacis auctoribus, pacem

suadentibus, usque obsequi
 velle.

V.c. 434.
a. C. 318.

perfuisset animal, ni consules receptui signum dedissent, avidosque cædis milites e castris hostium imperio ac minis expulissent. Itaque apud infensos ob interpellatam dulcedinem iræ, confestim oratio habita est, ut doceretur miles, *minimè cuiquam militum consules odio in hostes cessisse, aut cessuros: quin duces, sicut belli, ita insatiabilis supplicii futuros fuisse, ni respectus equitum sexcentorum, qui Luceriæ obsides tenebantur, præpedisset animos: ne desperata venia hostes cæcos in supplicia eorum ageret, perdere prius, quàm perire oprantes.* Laudare ea milites, lætarique obviàm itum iræ suæ esse: ac fateri omnia patiendâ potiùs, quàm proderetur salus tot principum Romanæ juventutis.

Luceria
capta.

XV. Dimissâ concione, consilium habitum, omnibusne copiis Luceriam premerent, an altero exercitu & duce Apuli circà, gens dubiæ ad id voluntatis, tentarentur. Publilius consul ad peragrandam profectus Apuliam, aliquot expeditione unâ populos aut vi subegit, aut conditionibus in societatem accepit. Papirio quoque, qui obsessor Luceriæ restiterat, brevi ad spem eventus respondit. nam inessis omnibus viis, per quas commeatus ex Samnio subvehebantur, fame domiti Samnites qui Luceriæ in præsidio erant, legatos misere ad consulem Romanum, ut, receptis equitibus, qui causa belli essent, absisteret obsidione. His Papirius ita respondit: *Debuisse eos Pontium Herennii filium, quo auctore Romanos sub jugum misissent, consulere, quid victis patiendum censeret. ceterum, quoniam ab hostibus in se aqua statui, quàm in se ipsi ferre maluerint; nunciare Luceriam iussit, arma, sarcinas, jumenta, multitudinem omnem imbellem, intra mania relinquerent. militem se cum singulis vestimentis sub jugum mis-*

Sub in-
jugum missi
Samnites.

surum; ulciscensem illatam, non novam inferentem ignominiam. Nihil recusatum. septem millia militum sub jugum missa, prædaque ingens Luceriæ capta; receptis omnibus signis armisque quæ ad Caudium ¹ amiserant, &, quod omnia superabat gaudia, equitibus recuperatis, quos pignora pacis custodiendos Luceriam Samnites dederant. Haud ferme alia mutatione subitâ rerum clarior victoria populi Romani est: siquidem etiam (quod quibusdam in annalibus invenio) Pontius Herennii filius Samnitium imperator, ut expiaret consulum ignominiam, sub jugum cum ceteris est missus. Ceterum id minus miror obscurum esse de hostium duce dedito, missoque sub jugum. id magis mirabile est ambigi, Luciusne Cornelius dictator cum L. Papirio Cursore magistro equitum eas res ad Caudium, atque inde Luceriam gesserit, ultorque unicus Romanæ ignominiae, ² haud sciam an justissimo triumpho ad eam ætatem secundum Furium Camillum triumphaverit; an consulum, Papiriique præcipuum id decus sit. Sequitur hunc errorem alius error, Cur-
 forne Papirius proximis comitiis cum ³ Q. Aulio Cerretano iterum, ob rem bene gestam Luceriæ, continuato magistratu, consul tertium creatus sit; an L. Papirius Mugillanus; & in cognomine erratum sit.

U.C. 434.
 2. C. 312.

U.C. 435.
 2. C. 317.
 L. Papirio III.
 Q. Aulio II. Gell.

XVI. Convenit jam inde per consules reliqua belli perfecta. Aulius cum ¹ Ferentanis

¹ *Amiserant*] Melius *amissa erant*.

² *Haud sciam an*] Fortasse. Vid. not. 4. ad II. 2. & not. 2. ad III. 60.

³ *Q. Aulio Cerretano iterum*] Aulium in quibusdam annalibus consulem cum C.

Sulpicio reperiri supra observavit Livius. VIII. 37. Eos annales hic sequitur, dum Aulium consulem iterum scribit.

¹ *Ferentanis*] Gronovius legi jubet *Forentanis*. Sed iidem fuisse videntur *Feren-*

U. C. 435. uno secundo prælio debellavit : urbemque ipsam, quò se fusa contulerat acies, obsidibus imperatis, in deditionem accepit. Pari fortunâ consulum alter cum Satticanis, qui cives Romani post Caudinam cladem ad Samnites defecerant, præsidiumque eorum in urbem acceperant, rem gessit. Nam quum ad moenia Sattici admotus esset exercitus, legatisque missis ad pacem cum precibus petendam triste responsum ab consule redditum esset, nisi præsidio Samnitium interfecto aut tradito, ne ad se remearent; plus eâ voce, quàm armis illatis, terroris colonis injectum. Itaque subinde exsequentes quærendo à consule legati, quoniam se pacto paucos & infirmos crederet præsidio tam valido & armato vim allaturos, ab hisdem consilium petere iussi, quibus auctoribus præsidium in urbem accepissent, discedunt: ægreque impetrato, ut de ea re consuli senatum responsaque ad se referri fineret, ad suos redeunt. Duæ factiones senatum distinebant: una, cujus principes erant defectionis à populo Romano auctores; altera, fidelium civium. certatum ab utrisque tamen est, ut ad reconciliandam pacem consuli opera navaretur. Pars altera (quum præsidium Samnitium, quia nihil satis præparati erat ad obsidionem tolerandam, excessurum proximâ nocte esset) ^a enunciare consuli satis habuit, quâ noctis horâ, quâque portâ, & quam in viam egressurus hostis foret. altera, quibus invitis descitum ad Samnites erat, eâdem nocte portam etiam

*ani & Forentani, à Ferento
sive Forenta, Apuliæ oppi-
do.*

² *Enunciare*] Hoc verbum propriè dicitur de iis

qui arcana produnt: sic I. XXXIX. c. 10. *Si coacta caritate ejus, silenda enunciaisset.* Vid. & not. 2. ad XXV. 2. infra.

consuli aperuerunt, ³ armatosque clam hostes, ^{U. c. 435.}
 in urbem acceperunt. Ita duplici prodicione ^{a. c. 317.}
 & praesidium Samnitium, inessis circa viam
 sylvestribus locis, necopinatò oppressum est,
 & ab urbe plena hostium clamor sublatus: mo-
 mentoque unius horæ Samnis cæsus, Satricanus
 captus, & omnia in potestate consulis erant.
 Qui, quæstione habitâ, quorum operâ defectio
 esset facta, quos fontes comperit, virgis cæsos
 securi percussit: praesidioque valido imposito,
 arma Satricanis ademit. Inde ad triumphum
 decessisse Romam Papirium Cursorem scribunt,
 qui eo duce Luceriam receptam, Samnitesque
 sub jugum missos, auctores sunt. Et fuit vir
 haud dubiè dignus omni bellicâ laude; non
 animi solum vigore, sed etiam corporis viri-
 bus excellens. Præcipua pedum pernecitas in-
 erat, ⁴ quæ cognomen etiam dedit: victorem-
 que cursu omnium ætatis suæ fuisse ferunt;
 & seu ⁵ virium vi, seu exercitatione multâ,
 cibi vinique eundem capacissimum: nec cum
 ullo asperiores (quia ipse invicti ad laborem
 corporis esset) fuisse militiam pediti pariter
 equitque. Equites etiam aliquando ausos ab
 eo petere, ut sibi pro re bene gesta laxaret ali-

*Papirius
Cursoris
laudes.*

³ *Armatosque clam ho-*
stes] Hi *hostes* intelligendi
 sunt ipsi Romani, oppugna-
 tores urbis, qui & paulo
 infra eodem nomine desi-
 gnantur: *ab urbe plena ho-*
stium, nempe Romanorum.

⁴ *Quæ cognomen etiam*
dedit] Hic ita loquitur Li-
 vivius, quasi cognomen Cur-
 soris huic primùm Papirio
 inditum esset. Ipse tamen
 l. VI. c. 11. L. Papirium
 Cursorem tribunum mili-

tum habet, quem & antea
 tribunum fuisse militum me-
 morat ejusdem libri c. 5.
 & censorem eo lustro, quo
 urbs capta est, infra c. 34.
 Prior ille Papirius Cursor
 hujus nostri avus fuisse vi-
 detur.

⁵ *Virium vi*] Parum usi-
 tata sanè locutio, & cujus
 haud facillè fortasse aliud
 exemplum reperias. Dicitur
 tamen, non ab simili figurâ
 loquendi, *robore virium*.

L VI

U.C. 436. quid laboris : quibus ille , *Ne nihil remissum*
 a.C. 317. *dicatis , remitto , inquit , ne utique dorsum demulceatis , quum ex equis descenderis.* Et vis erat in eo viro imperii ingens pariter in socios civisque. Prænestinus prætor per timorem segnius ex subsidiis suos duxerat in primam aciem. quem quum inambulans ante tabernaculum vocari jussisset , lictorem expedire securum jussit. ad quam vocem exanimi stante Prænestino , *Agedum lictor , excide radicem hanc , inquit , incommodam ambulansibus :* perfusumque ultimi supplicii metu , multâ dictâ dimisit. Haud dubiè illâ ætate , quâ nulla virtutum feracior fuit , nemo unus erat vir quo magis innixa res Romana staret. ⁶ Quin eum parem destinant animis Magno Alexandro ducem , si arma , Asia perdomitâ , in Europam vertisset.

Disputatio de Alexandro M. & Romanis.

XVII. Nihil minùs quæsitum à principio hujus operis videri potest , quàm ut plus jussu ab rerum ordine declinarem , varietatibusque distinguendo opere , & legentibus velut divitacula amœna , & requiem animo meo quærerem. tamen ¹ tanti regis ac ducis mentio , quibus sæpe tacitis cogitationibus volutavit animum , eas evocat in medium : ut quærere libeat , quinam eventus Romanis rebus , si cum Alexandro foret bellatum , futurus fuerit. Phurimum in bello pollere videntur militum copia & virtus , ingenia imperatorum , fortuna , per

⁶ *Quin eum parem destinant animis*] Ubi quæritur hodie , an aliquem Romani ducem opponere potuissent parem Alexandro , destinatur , nominatur potissimum Papius Cursor.

¹ *Tanti regis ac ducis mentio*] Postquam semel men-

tionem feci tanti regis ac ducis , Alexandri , hinc datâ occasione faciliè adducor ut in medium proferam eas cogitationes quas sæpe , perpendens ea quæ ad illum regem ejusque res gestas pertinent , animo volutavi.

omnia humana, maximè in res bellicas, po-
tens. Ea & singula intuenti, & universa, sicut
ab aliis regibus gentibusque, ita ab hoc quo-
que facilè præstant invictum Romanum impe-
rium. Jam primùm, ut ordiar ab ducibus com-
parandis, haud equidem abnuo egregium du-
cem fuisse Alexandrum: sed clariorem tamen
eum facit, ² quòd unus fuit, quòd adoles-
cens, in incremento rerum, nondum alteram
fortunam expertus, decessit. Ut alios reges cla-
ros ducesque omittam, magna exempla casuum
humanorum; ³ Cyrum, quem maximè Græci
laudibus celebrant, quid, nisi longa vita, sicut
Magnum modò Pompeium, vertenti præbuit
fortunæ? Recenseam duces Romanos, nec om-
nes omnium ætatum, sed ipsos eos cum qui-
bus consulibus aut dictatoribus Alexandro fuit
bellandum: M. Valerium Corvum, C. Mar-
cium Rutilum, C. Sulpicium, T. Manlium
Torquatum, Q. Publilium Philonem, L. Pa-
pirium Cursorem, Q. Fabium Maximum, duos
Decios, L. Volumnium, Manium Curium.
Deinceps ingentes sequuntur viri, ⁴ si Puni-
cum Romano prævertisset bellum, seniorque
in Italiam trajecisset. Horum in quolibet tum
indoles eadem quæ in Alexandro erat animi in-
geniique; tum disciplina militaris jam inde ab
initiiis urbis tradita per manus, in artis per-

*Alexan-
dri & du-
cum Romæ
collatio.*

² *Quòd unus fuit*] Quòd
solus sine collega res gessit.
Injicitur Livius Romanos
duces, quibus additi colle-
gæ aut partem laudis detra-
hebant, aut etiam impedi-
mentum rebus gerendis af-
ferebant. Vide ea quæ in
hanc sententiam disputat no-
ster infra sub finem c. 18.

³ *Cyrum*] Sequitur hîc Li-
vius Herodotum, apud quem
Cyrus à Tomyri Massageta-
rum regina victus cæsusque
est.

⁴ *Si Punicum*] Si Alexan-
der prius cum Pœnis bel-
lum, quàm cum Romanis
gessisset.

V.C. 435. petuis præceptis ordinatæ modum venerat. Ita
 a.C. 317. reges gesserant bella : ita deinde exactores
 regum Junii Valeriique : ita deinceps Fabii ,
 Quintii, Cornelii : ita Furius Camillus, ⁵ quem
 juvenes , ii quibus cum Alexandro dimican-
 dum erat, senem viderant. Militaria opera pu-
 gnando obeunti Alexandro (nam ea quoque
 haud minùs clarum eum faciunt) cessisset vi-
 delicet in acie oblatu par Manlius Torquatus,
 aut Valerius Corvus, insignes antè milites ,
 quàm duces : cessissent Decii , devotis corpo-
 ribus in hostem ruentes : cessisset Papirius Cur-
 sor , illo corporis robore, illo animi : victus
 esset consiliis juvenis unius, ne singulos nomi-
 nem, senatus ille, ⁶ quem qui ex regibus con-
 stare dixit, unus ⁷ veram speciem Romani se-
 natûs cepit. Id verò erat periculum, ne soler-
 tiùs quàm quilibet unus ex iis quos nominavi,
 castris locum caperet, commeatus expediret,
 ab insidiis præcaveret, tempus pugne delige-
 ret, aciem instrueret, subsidiis firmaret. Non
 cum Dario rem esse dixisset : quem mulierum
 ac spadonum agmen trahentem, inter purpu-
 ram atque aurum, oneratum fortunæ suæ ap-
 paratibus, prædam veriùs quàm hostem; nihil
 aliud quàm bene ausus vana contemnere, in-

⁵ *Quem juvenes ; ii]*
 Quem ii quibuscum Alexan-
 dro bellandum erat, juvenes
 senem viderant. Vulgati li-
 bri habent duo : quæ lectio
 manifestè vitiosa est. Non
 enim foli duo, sed ferè om-
 nes ii qui recensentur à Li-
 vio, juvenes Camillum se-
 nem viderant.

⁶ *Quem qui ex regibus]*
 Hic fuit Cineas, Pyrrhi ce-

gis legatus.

⁷ *Veram speciem Romani
 senatûs cepit]* Vera sub ima-
 gine Romanum senatum fi-
 bi exhibuit : veram senatûs
 Romani notionem assecutus
 est. Sic Horat. Sat. 3. l. II.
 v. 108. *Qui specios alias ve-
 ris... capias* : id est, qui
 imagines rerum, sive notio-
 nes sibi finget diversas à ve-
 ris.

oruentus devicit. Longè alius Italiæ, quàm Indiz, per quam temulento agmine comissabundus incescit, visus illi habitus esset; saltus Apuliæ ac montes Lucanos cernenti, & vestigia recentia domesticæ cladis, ubi avunculus ejus nuper Epiri rex Alexander absumptus erat.

U.C. 434.
A.C. 317.

XVIII. Et loquimur de Alexandro nondum merso secundis rebus, quarum nemo intolerantior fuit. qui si ex habitu novæ fortunæ, novique, ut ita dicam, ingenii, quod sibi victor induerat, spectetur; Dario magis similis quàm Alexandro in Italiam venisset, & exercitum Macedoniæ oblitum, degenerantemque jam in Persarum mores adduxisset. Referre in tanto rege piget superbam mutationem vestis; & desideratas humi jacentium adulationes, etiam victis Macedonibus graves, nedum victoribus; & foeda supplicia; & inter vinum & epulas cades amicorum; & vanitatem ementiendæ stirpis. Quid, si vini amor indies fieret acrior? quid, si trux ac præservida ira? (nec quicquam dubium inter scriptores refero) nullane hæc damna imperatoris virtutibus ducimus? Id verò periculum erat, quod levissimi ex Græcis, qui Parthorum quoque contra nomen Romanum gloriæ favent, dictitare solent, ne majestatem nominis Alexandri (quem ne famâ quidem illis notum arbitror fuisse) sustinere non potuerit populus Romanus; & adversus quem Athenis, in civitate fracta Macedonum armis, cernente tum maximè prope fumantes Thebarum ruinas, concionari libere ausi sint homines, (id quod ex monumentis orationum patet) adversus eum nemo ex tot

Etiam victis Macedonibus graves] Quas Macedones, etiam si victi fuissent, gravatè tulissent, nedum eas tolerare possent victores.

U. c. 435. proceribus Romanis vocem liberam missurus
a. C. 317. fuerit. Quantalibet magnitudo hominis concei-

*Fortuna
Alexan-
dri colla-
tio cum
fortuna
P. Rom.*

piatur animo, unius tamen ea magnitudo hominis erit, collecta paulo plus decem annorum felicitate: quam qui eo extollunt, quod populus Romanus etsi nullo bello, multis tamen praeliis victus sit, Alexandro nullius pugnae non secunda fortuna fuerit, non intelligant, se hominis res gestas, & ejus juvenis, cum populi jam ² octingentesimum bellantis annum rebus conferre. Miremur, si, quum ex hac parte ³ secula plura numerentur, quam ex illa anni, plus in tam longo spatio, quam in ætate tredecim annorum fortuna variaverit? Quin tu hominis cum homine, & ducis cum duce, fortunam cum fortuna confers? Quot Romanos duces nominem, quibus nunquam adversa fortuna pugnae fuit? Paginas in annalibus magistratum fastisque percurrere licet, consulum, dictatorumque, quorum nec virtutis, nec fortunæ ullo die populum Romanum poenituit. Et, quo sint mirabiliores, quam Alexander, aut quisquam rex, denos, vicensque dies quidam dictaturam, nemo plus quam annum consulum gessit: ab tribunis plebis delectus impediti sunt: post tempus ad bella ierunt: ante tempus, comitiorum causâ, revocati sunt: in ipso conatu rerum circumægit se annus: collegæ nunc temeritas, nunc pravitas, impedimento aut damno fuit: malè gestis rebus alte-

² *Octingentesimum*] Numerat Livius ad suam usque ætatem. Scribebat autem hæc circa annum u. c. plus minus 735.

³ *Secula plura*] Magno consensu viri docti *secula*

hic intelligunt ætates, sive *peræda*, quales in quolibet centum annorum spatio ternæ continentur, ita ut in 735. annis duo & viginti secula numerentur.

rius successum est : tironem , aut malâ disciplinâ institutum exercitum acceperunt. At ,
 Hercule , reges , non liberi solùm impedimen-
 tis omnibus , sed domini rerum temporumque ,
 trahunt consiliis cuncta , non sequuntur. Invi-
 ctus ergo Alexander cum invictis ducibus bel-
 la gessisset , & eadem fortunæ pignora in dis-
 crimine detulisset. imo etiam eo plus periculi
 subisset , quòd Macedones unum Alexandrum
 habuissent , multis casibus non solùm obno-
 xium , sed etiam offerentem se : Romanis multi
 fuissent Alexandro , vel gloriâ , vel rerum ma-
 gnitudine pares , & quorum suo quisque fato ,
 sine publico discrimine , viveret moreretur-
 que.

XIX. Restat ut copiarum copiis comparentur ,
 vel numero , vel militum genere , vel multitu-
 dine auxiliorum. Censebantur ejus ætatis lu-
 stris ducena quinquagena millia capitum. Ita-
 que in omni defectione sociorum Latini nomi-
 nis , urbano prope delectu decem scribebantur
 legiones. quaterni quinque exercitus sæpe per
 eos annos , in Etruria , in Umbria , Gallis ho-
 stibus adjunctis , in Samnio , in Lucanis , gere-
 bant bellum. ¹ Latium deinde omne cum Sa-
 binis , & Volscis , & Æquis , & omni Campa-
 nia , & parte Umbriæ Etruriæque , & Picenti-
 bus , & Marfis , Pelignisque , ac Vestinis , at-
 que Apulis ; adjunctæque omni orâ Græcorum

*Collatio
copiarum.*

⁴ *Quorum suo quisque fa-*
 to] Quorum unusquisque si-
 bi viveret , sibi moreretur ,
 ita ut ex vita ejus aut morte
 nihil discriminis respublica
 sentiret ; ita ut , viveretne
 ille an moreretur , reipubli-
 cæ parum interesset.

¹ *Latium deinde omne]*

Latinos deinde omnes cum
 Sabinis & Volscis.... atque
 Apulis , & Samnites , adjun-
 ctâ omni orâ Græcorum In-
 feri maris à Thuriis ad urbes
 Neapolim & Cumas , & in-
 de Antio atque Ostiis tenus ,
 hos omnes aut socios vali-
 dos.....

U.c. 435. Inferi maris à Thuriis Neapolin & Cumas, &
 a.C. 317. inde Antio atque Ostiis tenus, Samnites, aut
 socios validos Romanis, aut fractos bello invenisset hostes. Ipse trajecisset mare cum veteranis Macedonibus, non plus triginta millibus hominum, & quatuor millibus equitum, maximè Thessalorum: hoc enim roboris erat. Persas, Indos, aliasque si adjunxisset gentes, impedimentum majus quàm auxilium traheret. Adde quòd Romanis ad manum domi supplementum esset. Alexandro (quod postea Annibali accidit) alieno in agro bellanti, exercitus consenuisset. Arma, clypeus ² sarissæque illis: Romano scutum, majus corpori tegumentum, & ³ pilum, haud paulo quàm hasta vehementius ictu missuque telum. Statarius uterque miles, ordines servans; sed illa phalanx immobilis, & unius generis: Romana acies distinctior, ex pluribus partibus constans; facilis partienti quacunque opus esset, facilis jungenti. Jam in opere quis par Romano miles? quis ad tolerandum laborem melior? Uno prælio victus Alexander, bello victus esset. Romanum, quem Caudium, quem Cannæ non fregerunt, quæ fregisset acies? Næ ille sæpe, etiamsi prima prospere evenissent, Persas, & Indos, & imbellem Asiam quævisset, & cum feminis sibi bellum fuisse dixisset: quod Epiri regem Alexandrum mortifero vulnere ictum dixisse ferunt, sortem bellorum in Asia gestorum ab hoc ipso juvene cum sua conferentem. Equidem quum per annos quatuor & viginti primo Punico bello classibus certatum cum Poenis recorder, vix ætatem Alexandri suffecturam fuisse reor ad

² *Sarissa*] Prælonga
 hasta, Macedonum pro-
 priæ.

³ *Pilum*] Vid. ejus descriptionem in not. 17. ad VIII. 8.

unum bellum. Et forsitan, quum & fœderibus vetustis juncta Punica res Romanæ esset, & timor par adversus communem hostem duas potentissimas armis virisque urbes armaret, simul Punico Romanoque obrutus bello esset. Non quidem Alexandro duce, nec integris Macedonum rebus, sed experti tamen sunt Romani Macedonem hostem adversus Antiochum, Philippum, Persen, 4 non modò cum clade ulla, sed ne cum periculo quidem suo. 5 Absit invidia vero, & 6 civilia bella fileant, 7 nunquam ab equite hoste, nunquam à pedite, nunquam apertâ acie, nunquam æquis, utique nunquam nostris locis laboravimus. 8 Equitem, sagittas, saltus impeditos, Ævia commeatibus loca, gravis armis miles timere potest. Mille acies graviores, quàm Macedonum atque Alexandri, avertit avertetque; modò sit perpetuus

4 *Non modò cum clade ulla*] Non modò non. Vid. not. 5. ad II. 23.

5 *Absit invidia vero*] Non sit mihi neque Romanis invidiæ, si verum dixerò: liceat nobis, sine invidiæ aut offensionis metu, ex vero gloriari.

6 *Civilia bella fileant*] De civilibus bellis non fiat mentio.

7 *Nunquam ab equite*] Hæc verba non possunt exponi sensu, ut Romani nunquam ab equitatu pediatum hostili victi fuisse dicantur: quum & ipse Livius cap. præc. agnoscat, & res ipsa clamet Romanos multis præliis victos esse. Hæc igitur fuisse videtur mens Livii, Nunquam ob eam cau-

sam laboravimus, quòd hostis aut equitatum, aut pediatum nostro meliorem haberet. Quod tamen non accuratè verum esse probat ille Annibalis equitatus longè Romano superior, ipso teste Livio, XXI. 47. & XXVI. 38. Hic nempe deflexit nostrum à vero Romanæ laudis nimius amor. Quoniam enim modo qui Allicensis Cannensisque cladum meminere, jactare potest Romanos nunquam *apertâ acie* laborasse?

8 *Equitem*] Numerosum equitatum, præsertim in patentibus campis, Romanus miles gravis armis timere potest. Alludit haud dubiè ad Parthicum equitatum, & Crassi cladem.

U.C. 436. hujus, quâ vivimus, pacis amor, & civilis cura
 a.C. 316. ra concordia.

M. Fos-
 lio, L.
 Plautio
 Coss.

XX. M. Foslius Flaccinator inde, & L. Plautius Venno consules facti. Eo anno ab frequentibus Samnitium populis de foedere renovando legati quum senatum humi strati movissent, rejecti ad populum, haudquaquam tam efficaces habebant preces. Itaque de foedere negatum: induciae biennii, quum per aliquot dies fatigassent singulos precibus, impetratae. Et ex Apulia Teanenses Canusinique populationibus fessi, obsidibus L. Plautio consuli datis, in deditionem venerunt. Eodem anno primum¹ praefecti Capuam creari coepti, legibus ab L. Furio praetore datis: quum utrumque ipsi pro remedio agris rebus discordia intestina petissent. Et² duae Romae additae tribus, ³ Ufentina ac ⁴ Falerina. Inclinatorum semel in Apulia rebus, ⁵ Teates quoque Apuli ad novos consules, C. Junium Bubulcum, Q. Aemilium

Tribus
 nova.

¹ *Praefecti*] Creari coepti à populo Romano praefecti, qui Capuam ad jura reddenda mitterentur. Hic Livius conditionem, ac fortasse originem praefecturarum paucis tangit. Praefecturae erant Italiae oppida, quae non legibus suis, non à magistratibus è corpore suo creatis regebantur; sed praefectos quotannis Romam missos accipiebant, quorum esset in oppido summa potestas, quique jus ibi dicerent. Capuam hoc jugum, quod nunc volens accipit, postea excussisse ex eo colligitur; quod bello Punico secundo capta à Romanis iterum in

praefecturae formam redigitur.

² *Duae . . . additae tribus*] Tuncque una & triginta tribus factae. Vid. VIII. 17.

³ *Ufentina*] Sive Oufentina, ab Ufente, sive Oufente fluvio in Volscis, qui non longè à Tarracina in mare labitur.

⁴ *Falerina*] Ab agro Falerino, ut videtur.

⁵ *Teates . . . Apuli*] Plerique interpretum in voce *Teates* mendum esse existimant. Teate enim oppidum non in Apulia, sed in Marucinis est. Dujius suspicatur *Utiater Apuli*.

Barbulam, foedus petitum venere, ⁶ pacis per omnem Apuliam præstandæ populo Romano auctores. id audacter spondendo impetravere, ut foedus daretur: neque ut æquo tamen foedere, sed ut in ditione populi Romani essent. Apuliâ perdomitâ (nam Forento quoque valido oppido Junius potitus erat) in Lucanos perrectum. inde repentino adventu Æmilii consulis, Nerulum vi captum. Et postquam res Capuæ stabilitas Romanâ disciplinâ fama per socios vulgavit, Antiatis quoque, qui se sine legibus certis, sine magistratibus agere querebantur, dari ab senatu ad jura statuenda ipsius ⁷ coloniz patroni: nec arma modò, sed jura etiam Romana latè pollebant.

XXI. C. Junius Bubulcus, & Q. Æmilius consules; exitu anni non consulibus ab se creatis, Sp. Nautio, & M. Popillio, ceterum dictatori L. Æmilio, legiones tradiderunt. Is cum L. Pulvio magistro equitum Saticulam oppugnare adortus, rebellandi causam Samnitibus dedit. Duplex inde terror illatus Romanis. Hinc Samnis magno exercitu coactò ad eximendos obsidione socios, haud procul castris Romanorum castra posuit: hinc Saticulani magno cum tumultu, patefactis repente portis, in stationes hostium incurrerunt. Inde pars utraque, spe alieni magis auxilii, quàm viribus freta suis, justo mox prælio inito Romanos urgent. Et, quanquam anceps dimicatio erat, tamen utrinque tutam aciem dictator habuit: quia & locum haud facilem ad circum-

⁶ Pacis... populo Romano præstandæ auctores] Promittentes sese effecturos ut per omnem Apuliam pax cum Romanis servaretur.

⁷ Coloniz patroni] Urbes enim, ac postea, aucto imperio, provinciz etiam & regna patronos Romanos habebant.

U.C. 438. veniendum cepit, & ¹ diversa statuit signa. In-
4. G. 314. festior tamen in erumpentes incessit: nec mag-
 no certamine intra moenia compulit. Tum to-
 tam aciem in Samnites obvertit. ibi plus certa-
 minis fuit. Victoria sicut sera, ita nec dubia,
 nec varia fuit. Fusi in castra Samnites, extin-
 ctis nocte ignibus, tacito agmine abeunt: &
 spe abjecta Saticulæ tuendæ, Plisiam ipsi so-
 cios Romanorum, ut parem dolorem hosti red-
 derent, circumfidunt.

U.C. 439. XXII. Anno circumacto, bellum deinceps ab
a. C. 313. dictatore Q. Fabio gestum est. ¹ Consules novi,
L. Pa- sicut superiores, Romæ manserunt. Fabius ad
pirio IV. accipiendum ab Emilio exercitum, ad Sati-
Q. Publi- culam cum supplemento venit. neque enim
lio IV. Samnites ad Plisiam manserant: sed actitis ab
Coff. domo novis militibus, multitudine freti, ca-
 stra eodem quo antea loco posuerant, lace-
 sentesque prælio Romanos avertere ab obsidio-
 ne conabantur. Eo intentius dictator in moenia
2. Fabius hostium versus, ² id bellum tantum ducere,
dictator. quod urbem oppugnabat: securior ab Samni-
 tibus agere, stationibus modò oppositis, ne
 qua in castra vis fieret. Eo ferocius adequitare
Prælium Samnites vallo, neque otium pati. Et quum
equestre jam prope in portis castrorum esset hostis, ni-
cum Sam- hil consulto dictatore, magister equitum Q.
nitibus. Aulius Cerretanus magno tumultu cum om-
 nibus turmis equitum evehctus, summovit ho-
 stem. Tum in minimè pertinaci genere pugnae

¹ *Diversa statuit signa*]
 Obversam utrimque in ho-
 stes aciem.

¹ *Consules novi*] L. Pa-
 pirius Cursor IV. Q. Publi-
 lius Philo IV. quorum no-
 mina hic omiſſa videntur per

librariorum incuriam.

² *Id bellum tantum du-
 cere*] Id tantummodo pro
 bello habebat, quod ur-
 bem oppugnaret: Samni-
 tium exercitum contemne-
 bat.

3 sic fortuna exercuit opes, ut insignis utrim-^{U.C. 419}
 que clades, & clara ipsorum ducum ederet^{A.C. 113}
 funera. Prior Samnitium imperator, aggre pa-
 tiens, quò tam ferociter adequitasset, inde
 se fundi fugarique, orando hortandoque equi-
 tès prælum integravit. in quem insignem inter
 suos cientem pugnam, magister equitum Ro-
 manus infestâ cuspide ita permisit equum, ut
 uno ictu exanimem equo præcipitaret. Nec,
 ut sit, ad ducis casum perculsa magis, quàm
 irritata est multitudo. Omnes qui circà erant,
 in Aulium temere invectum per hostium tur-
 mas tela conjecerunt: 4 fratri præcipuum de-
 cus ultì Samnitium imperatoris dederunt. is
 victorem detràctum ex equo magistrum equi-
 tum, plenus mœroris atque iræ, trucidavit. nec
 multum absuit, quin corpore etiam, quia in-
 ter hostiles ceciderat turmas, Samnites poti-
 rentur. Sed exemplo ad pedes descensum ab
 Romanis est, coactique idem Samnites facere.
 & repentina acies circa corpora ducum pe-
 destre prælum iniit, quo haud dubiè superat
 Romanus: recuperatumque Aulii corpus, mistâ
 tum dolore lætitiâ, victores in castra referunt.
 Samnites duce amisso, & per equestre certâ-
 men tentatis viribus, omisâ Saticulâ, quam
 nequicquam defendi rebantur, ad Plisitiæ ob-
 sidionem redeunt: intraque paucos dies Sati-
 culâ Romanus per deditionem, Plisitiâ per vim
 Samnis potitur.

3 *Sic fortuna*] Sic fortuna
 exercuit vim suam. . . In iis
 quæ sequuntur, legendum
 videtur vel *insignes utrimque*
clades, vel meliùs fortasse
insignem utrimque cladem.
 Hæc enim verba referri non
 possunt, nisi ad utriusque

ducis mortem. *Insignes au-*
tem utrimque clades majus
 aliquid sonare viderentur.

4 *Fratri*] Præcipuum de-
 cus ultì Samnitium impera-
 toris peres fratrem quò esse
 voluerunt.

U.C. 439.
A.C. 311.

*Sora de-
fectio ad
Samnites.*

XXIII. Mutata inde belli sedes est. ad So-
ram ex Samnio Apuliaque traductæ legiones.
Sora ad Samnites defecerat, interfectis colonis
Romanorum. quò quum prior Romanus exer-
citus, ad ulciscendam civium necem recupe-
randamque coloniam, magnis itineribus per-
venisset, & sparsi per vias speculatores, sequi
legiones Samnitium, nec jam procul abesse,
alii super alios nunciarent; obviam itum hosti,
atque ad Lautulas ancipiti prælio dimicatum
est. non cædes, non fuga alterius partis, sed
nox incertos victi victoresne essent, diremit.
Invenio apud quosdam, adversam eam pugnam
Romanis fuisse, atque in ea cecidisse Q. Au-
lium, magistrum equitum. Suffectus in locum
Aulii C. Fabius magister equitum, cum exer-
citu novò ab Roma advenit; & per præmissos
nuncios consulto dictatore, ubi subsisteret,
quove tempore, & qua ex parte hostem aggre-
deretur, substitit occultus, ad omnia satis ex-
ploratis consiliis. Dictator quum per aliquot
dies post pugnam continuisset suos intra val-
lum, obsessi magis quàm obsidentis modo,
signum repenti pugnae proposuit: & efficacius
ratius ad accendendos virorum fortium animos,
nullam alibi, quàm in semetipso, cuiquam re-
lictam spem, de magistro equitum, novoque
exercitu militem celavit: &, tanquam nulla,
nisi in eruptione, spes esset, *Locis*, inquit, *an-*
gustis, milites, deprehenfi, nisi quam victoriâ pa-
tesecerimus, viam nullam habemus. Stativa no-
stra munimento satis tuta sunt, sed inopiâ ea-
dem infesta. nam & circa omnia defecerunt, unde
subvehi commeatus poterant: &, si homines ju-
vare velint, iniqua loca sunt. Itaque non fru-
strabor ego vos, castra hic relinquendo, in que
infestâ victoriâ, sicut pristino die, vos recipiatis.
armis

armis munimenta, non munimentis arma tuta esse debent. Castra habeant repetantque, quibus opera est trahere bellum: nos omnium rerum respectum, præterquam victoriæ, nobis abscindamus. Ferte signa in hostem: ubi extra vallum agmen excesserit, castra quibus imperatum est incendant: damna vestra, milites, omnium circa, qui defecerunt, populorum prædâ sarcientur. Et oratione dictatoris, quæ necessitatis ultimæ index erat, milites accensi, vadunt in hostem: & respectus ipse ardentium castrorum, quanquam proximis tantum (ita enim jusserrat dictator) ignis est subditus, haud parvum fuit irritamentum. Itaque velut vecordes illati signa primo impetu hostium turbant, & in tempore postquam ardentia procul vidit castra magister equitum, (id convenerat signum) hostium terga invadit. ita circumventi Samnites, quâ potest quisque, fugam per diversa petunt. Ingens multitudo in unum metu conglobata, ac semetipsam turbâ impediens, in medio cæsa. Capta hostium castra, direptaque; quorum prædâ onustum militem in Romana castra dictator reducit, haudquaquam tam victoriâ lætum, quàm quòd, præter exiguam deformatam incendio partem, cetera contra spem salva invenit.

*Victoria
de Sam-
nitibus.*

XXIV. Ad Soram inde reditum: novique consules M. Poetelius, C. Sulpicius exercitum ab dictatore Fabio accipiunt; magnâ parte veterum militum dimissâ, novisque cohortibus in supplementum adductis. Ceterum, quum propter difficilem urbis situm nec oppugnandi satis certa ratio iniretur, & aut tempore lon-

*U.C. 449.
A.C. 312.
M. Poetel-
io, C.
Sulpicio
III. Cons.*

*1 Quibus opera est] Qui- vacat. Vid. not. II. ad I.
bus expedit, vel, quibus 24.*

Tom. II.

M

U.C. 440. *Sora ob-*
 S. C. 112. *issa capi-*
tar.

giqua, aut præceps periculo victoria esset;
 Soranus transfuga clam ex oppido profectus,
 quum ad vigiles Romanos penetrasset, duci
 se extemplo ad consules jubet, deductusque,
 traditurum urbem promittit. Visus inde (quum
 quonam modo id præstaturus esset, percun-
 stantes doceret) haud vana asserere, perpulit,
 prope adjuncta moenibus Romana castra ut
 sex millia ab oppido removerentur: *fore ut mi-*
nus intentæ in custodiam urbis diurnæ stationes
ac nocturnæ vigilie essent. Ipse insequenti no-
 cte sub oppido sylvestribus locis cohortibus
 insidere iussis, decem milites delectos secum
 per ardua ac prope invia in arcem ducit; plu-
 ribus quàm pro numero virorum missilibus te-
 lis eò collatis. Ad hæc saxa erant, & temere
 jacentia (ut fit) in asprætis, & de industria
 etiam, quo locus tutior esset, ab oppidanis
 congesta. Ubi quum constituisset Romanos,
 semitamque angustam & arduam erectam ex
 oppido in arcem ostendisset: *Hoc quidem ascen-*
su, inquit, vel tres armati quamlibet multitu-
dinem arcuerint. Vos & decem numero, &, quod
plus est, Romani, Romanorumque fortissimi viri
estis. Et locus pro vobis, & nox erit, quæ omniq;
ex incerto majora territis ostentas. Ego jam ter-
rore omnia implebo: vos arcem intenti tenete.
 Decurrit inde quanto maximè poterat cum tu-
 multu, *Ad arma, & pro vestram fidem, cives!*
 clamitans. *Arx ab hostibus capta est: ite, defen-*
dite. Hæc incidens principum foribus, hæc
 obviis, hæc excurrentibus in publicum pavi-
 dis increpat. Acceptum ab uno pavorem plu-
 res per urbem ferunt. Trepidi magistratus,
 missis ad arcem exploratoribus, quum tela &
 armatos tenere arcem multiplicato numero au-
 dirent, avertunt animos à spe recuperandæ ar-

cis. Fugâ cuncta complentur, portæque ab se-
 misomnis, ac maximâ parte inermibus re-
 fringuntur: quarum per unam ¹ præsidium Ro-
 manum clamore excitatum irrumpit, & con-
 cursantes per vias pavidos cædit. Jam Sorâ
 capta erat, quum consules primâ luce advene-
 re; & quos reliquos fortuna ex nocturna cæ-
 de ac fuga fecerat, in deditionem accipiunt.
 Ex his ducentos viginti quinque, qui omnium
 consensu destinabantur & infandæ colonorum
 cædis, & defectionis auctores, victos Romam
 deducunt. ceteram multitudinem incolumem,
 præsidio imposito, Soræ relinquunt. Omnes
 qui Romam deducti erant, virgis in foro cæsi,
 ac securi percussi, summo gaudio plebis, cu-
 jus maxime intererat, tutam ubique, quæ pas-
 sim in colonias mitteretur, multitudinem esse.

XXV. Consules ab Sorâ profecti, in agros
 atque urbes Aufonum bellum intulerunt. mo-
 ta namque omnia adventu Samnitium, quum
 apud Lautulas dimicatum est, fuerant, con-
 jurationesque circa Campaniam passim factæ;
 nec Capua ipsa crimine caruit: ¹ quin Romam
 quoque & ad principum quosdam inquirendos
 ventum est. Ceterum Aufonum gens proditio-
 ne urbium, sicut Sora, in potestatem venit.
 Aufona, & Minturnæ, & Vescia, urbes erant:
 ex quibus principes juventutis duodecim nu-
 mero in proditionem urbium suarum conjurati
 ad consules veniunt: docent, suos jampridem,
 exoptantes Samnitium adventum, simul ad Lau-
 tulas pugnatum audierant, pro victis Romanis

*Aufonos
 bello ap-
 petiti.*

¹ *Præsidium Romanorum*]
 Cohortes, quæ supra dicun-
 tur sylvestribus locis sub
 oppido insedis. *Præsidium*
 nonnunquam apud Livium

nihil aliud est, quàm mili-
 tum manus. Vid. suprâ VII.
 34. 36. & 37.

¹ *Quin Romam quoque*]
 Hoc fusiis narratur c. loq.

M ij

U.C. 440. *habuisse : juventute & armis Samnites juviffe.*
 2.C. 312. *Fugatis inde Samnitibus, incertâ pace agere, nec claudentes portas Romanis, ne arceffant bellum; & abstinatos claudere, si exercitus admoveatur. In ea fluctuatione animorum, opprimi incautos posse.* His auctoribus mota propius castra: mil-
 lique eodem tempore ² circa tria oppida mili-
 tes, partim armati, qui occulti propinqua mœ-
 nibus infiderent loca; partim togati, tectis
 veste gladiis, qui sub lucem apertis portis ur-
 bes ingrederentur. ³ Ab iis simul custodes tru-
 cidari cœpti, simul datum signum armatis, ut
 ex insidiis concurrerent. ita portæ occupatæ,
 triaque oppida eadem horâ, eodemque con-
 filio, capta. Sed quia absentibus ducibus im-
 petus est factus, nullus modus cœdibus fuit;
Aufones deleta-
delesi. que Aufonum gens, vix certo defectio-
 nis crimine, perinde ac si internecino bello
 certasset.

XXVI. Eodem anno, prodito hostibus Ro-
 mano præsidio, Luceria Samnitium facta. Nec
 diu proditoribus impunita res fuit. Haud pro-
 cul inde exercitus Romanus erat: cujus primo
 impetu urbs, sita in plano, capitur. Lucerini
 ac Samnites ad internecionem cæsi: eoque ira
 processit, ut Romæ quoque, quum de colo-
 nis mittendis Luceriam consuleretur senatus,
 multi delendam urbem censerent. Præter odium,
 quod execrabile in bis captos erat, longin-
 quitas quoque abhorrere à relegandis tam pro-
 cul ab domo civibus, inter tam infestas gen-
 tes, cogebat. Vicit tamen sententia, ut mitte-
 rentur coloni. duo millia & quingenti missi.
 Eodem anno, quum omnia infida Romanis es-

² *Circa tria oppida*] Ad *his*: nempe à togatis, quo-
 rum simul oppida. rum mentio propior est.

³ *Ab iis*] Mallemus ab

sent, Capuæ quoque occultæ principum conjurationes factæ. De quibus quum ad senatum relatum esset, haudquaquam neglecta res est, quæstiones decretæ: dictatoremque quæstionibus exercendis dici placuit. C. Mænius dictus: U.C. 440.
a.C. 312.

C. Mænius dictator quæstionibus exercendis. is M. Fossium magistrum equitum dixit. Ingens erat magistratûs ejus terror. itaque sive timore ejus, seu conscientia, Calavios Ovium Noviumque, (ea capita conjurationis fuerant) priusquam nominarentur apud dictatorem, mors haud dubiè ab ipsis conscita judicio subtraxit. Deinde, ut quæstioni Campanæ materia decessit, ¹ versa Romam interpretando res, non nominatim qui Capuæ, sed in universum, qui usquam coissent, conjurassentve adversus rempublicam, quæri senatum jussisse; & coitiones honorum adipiscendorum causâ factas, adversus rempublicam esse: latiorque & re & personis quæstio fieri, haud abnuente dictatore sine fine ulla quæstionis suæ jus esse. Postulabantur ergo nobiles homines. appellanti-
busque tribunos nemo erat auxilio, ² quin nomina reciperentur. Inde nobilitas, nec ita modò in quos crimen intendebatur, sed universi simul negare nobilium id crimen esse, quibus, si nullâ obstitetur fraude, pateat via ad hono-

¹ *Versa Romam interpretando res*] Romæ quoque quæstiones exerceri cœptæ, quum eam esse senatusconsulti vim dictator interpretaretur, ut sibi negotium datum esse diceret inquirere, non in eos nominatim qui Capuæ, sed in eos omnes qui usquam coissent conjurassentve adversus rempublicam.

² *Quin nomina reciperentur*] Quominus inter reos referrentur. Accusator deferebat nomen ejus quem accusandum susceperat: Magistratus, cujus erat quærere de illo crimine quod reo objiciebatur, nomen ejus recipiebat, sive referendum curabat in tabulas publicas.

M iij

V. c. 440. rem; sed hominum novorum. ipsos adeo di-
 a. c. 312. ctatorem magistrumque equitum, reos magis
 quàm quæsitores idoneos ejus criminis esse:
 intellecturosque ita id esse, simul magistratu
 abissent. Tum enimvero Mænius jam famæ ma-
 gis quàm imperii memor, progressus in con-
 cionem, ita verba fecit: *Et omnes antea vitæ*
vos conscios habeo, Quirites; & hic ipse honos
delatus ad me, testis est innocentia mea. neque
enim, quod sæpe aliàs, quia ita tempora postu-
labant reipublicæ, qui bello clarissimus esset,
sed qui maximè procul ab his coitionibus vitam
egisset, dictator deligendus exercendis quæstionibus
fuit. Sed quoniam quidam nobiles homines
(qua de causa, vos existimare, quàm me ³ pro
magistratu quicquam incompertum dicere melius
est) primum ipsas expugnare quæstiones omni ope
annisi sunt; dein, postquam ad id parum poten-
tes erant, ne causam dicerent, in præsidia adver-
sariorum, appellationem & tribunitiū auxilium,
patricii confugerunt; postremò repulsi inde (adeo
omnia tutiora, quàm ut innocentiam suam purga-
rent, visa) in nos irruerunt, & privatis dicta-
torem poscere reum verecundiæ non fuit: ut om-
nes dii hominesque sciant, ab illis, etiam quæ
non possint, tentari, ne rationem visæ reddant;
me obviàm ire crimini, & offerre me inimicis
Abdicat reum, dictaturâ me abdicô. Vos quæso, consules,
se dictaturâ. si vobis datum ab senatu negotium fuerit, in me
primum & hunc M. Fostium quæstiones exerceatis,
ut appareat innocentia nostrâ nos, non majestate
honoris, tutos à criminationibus istis esse. Abdi-
cat inde se dictaturâ, & post eum confestim
Fostius magisterio equitum: primique apud

Reus sa-
ctus absol-
uitur.

³ Pro magistratu] Dum quidquam incompertum di-
 gero personam magistratûs, cere.
 cujus gravitate indignum est

consules (iis enim ab senatu mandata res est) U. C. 440.
 rei facti, adversus nobilium testimonia egre- a. C. 312.
 giè absolvuntur. Publilius etiam Philo, multi-
 plicatis summis honoribus, post res tot domi
 belloque gestas, ceterum invisus nobilitati,
 causam dixit, absolutusque est. Nec diutius,
 ut fit, quàm dum recens erat, quæstio per
 clara nomina reorum viguit. inde labi coepit
 ad viliora capita, donec coitionibus factioni-
 busque, adversus quas comparata erat, op-
 pressa est.

XXVII. Earum fama rerum, magis tamen
 spes Campanæ defectionis, in quam conjura-
 tum erat, Samnites in Apuliam versos rursus
 ad Caudium revocavit: ut inde ex propinquo,
 si qui motus occasionem aperirent, Capuam
 Romanis eriperent. Eò consules cum valido
 exercitu venerunt. Et primò circa saltus, quum
 utrimque ad hostem iniqua via esset, cunctati
 sunt: deinde Samnites per aperta loca brevè
 circuitu in loca plana, Campanos campos,
 agmen demittunt, ibique primùm ¹ castra in
 conspectu hostibus data: deinde levibus præ-
 liis, equitum sæpius quàm peditum, utrimque
 periculum factum: nec aut eventus eorum Ro-
 manum, aut moræ, quâ trahebant bellum,
 poenitebat. Samnitium contrà ducibus, & car-
 pi parvis quotidie damnis, & senescere dila-
 tione belli vires suæ videbantur. itaque in aciem
 procedunt, equitibus in cornua divisis: qui-
 bus præceptum erat, intentiores ad respectum
 castrorum, ne qua eò vis fieret, quàm ad præ-
 lium starent. ² aciem pediti tutam fore. Con-

*Prælium
 cum Sam-
 nitibus.*

¹ *Castra in conspectu ho-
 stibus data*] Melius, in con-
 spectum.

² *Aciem pediti tutam fore*]

Mallet Gronovius *peditum*,
 & exponit: Pedes ipse solus
 per se satis tutam præstabit
 aciem ex sese constantem.

U.C. 440. ^{2.C. 312.} fules Sulpicius in dextro, Poetelius in laevo cornu consistunt. Dextra pars, quâ & Samnites raris ordinibus, aut ad circumeundos hostes, aut ne ipsi circumirentur, constiterant, latius patefacta stetit. Sinistris, præterquam quod confertiores steterant, repentino consilio Poetelii consulis additæ vires: qui subsidiarias cohortes, quæ integræ ad longioris pugnæ casus reservabantur, in primam aciem extemplo emisit: universisque hostem primo impetu viribus impulit. Commotâ pedestri acie Samnitium, eques in pugnam succedit. in hunc transverso agmine inter duas acies se inferentem Romanus equitatus concitat equos, signaque & ordines peditum atque equitum confundit, donec universam ab ea parte avertit aciem. In eo cornu non Poetelius solus, sed Sulpicius etiam hortator affuerat; avectus ab suis nondum conferentibus manus, ad clamorem ab sinistra parte prius exortum. unde haud dubiam victoriam cernens, quum ad suum cornu tenderet cum mille ducentis viris, dissimilem ibi fortunam invenit: Romanos loco pulsos, victorem hostem signa in perculsos inferentem. Ceterum omnia mutavit repente consulis adventus. nam & conspectu ducis reffectus militum est animus: & majus quàm pro numero auxilium ³ advenerat, fortes viri: & partis alterius victoria audita, mox visa etiam, prælium restituit. Totâ deinde jam vincere acie Romanus, & omisso certamine, cædi capique Samnites, nisi qui Maleventum, cui nunc urbi Beneventum nomen est, perfugerunt. Ad triginta millia cæsa aut capta Samnitium, proditum memoriæ est.

*Vincunt
Romani.*

³ *Advenerat*] Magis placet *advenerant*. Sic supra III. 5. *Serum auxilium post prælium venerant.*

XXVIII. Consules, egregiâ victoriâ partâ, U.C. 447.
protinus inde ad Bovianum oppugnandum le- a.C. 311.
giones ducunt. ibique hiberna egerunt, donec
ab novis consulibus L. Papirio Cursore quin- L. Pa-
tûm, C. Junio Bubalco iterum, nominatus pirio, V.
dictator C. Poetelius cum M. Folfio magistro C. Junio
equitum exercitum accepit. Is quum audisset II. Coss.
arcem Fregellanam ab Samnitibus captam, Petelius
omisso Boviano ad Fregellas pergit, unde no- dictator.
cturnâ Samnitium fugâ, sine certamine receptis
Fregellis, præsidioque valido imposito, in Cam-
paniam reditum, maximè ad Nolam armis re-
petendam. eò se intra moenia, sub adventum
dictatoris, & Samnitium omnis multitudo, &
Nolani agrestes contulerant. Dictator urbis situ
circumspecto, quo apertior aditus ad moenia
esset, omnia ædificia (& frequenter ibi habi-
tabatur) circumjecta muris incendit: nec ita
multo post, sive à Poetelio dictatore, sive ab
C. Junio consule, (nam utrumque traditur)
Nola est capta. Qui captæ decus Nolæ ad con-
sulem trahunt, adjiciunt Atinam & Calatiam
ab eodem captas: Poetelium autem, pestilen-
tiâ ortâ, clavi figendi causâ dictatorem dictum.
Suessâ, & Pontiam, eodem anno coloniæ dedu-
ctæ sunt. Sueßa Auruncorum fuerat: Volsci
Pontias insulam sitam in conspectu littoris sui
incoluerant. Et Interamna & Casinum ut de-
ducerentur coloniæ, senatusconsultum factum
est. sed triumviros creavere, ac misere colono-
rum quatuor millia insequentes consules, M.
Valerius, P. Decius.

U.C. 448.
a.C. 310.
M. Va-
lerio,
P. Decio
Coss.

XXIX. Profligato ferè Samnitium bello,
priusquam ea cura decederet Patribus Roma-
nis, Etrusci belli fama exorta est. nec erat eâ
... 1. Unde nocturnâ 1 Quo ex loco quum noctu Samnites
fugissent.

M. v.

V. c. 442. tempestate gens alia, cujus, secundum Galli-
 a. C. 310. cos tumultus, arma terribiora essent, quum
 propinquitate agri, tum multitudine hominum.
 Itaque altero consulum in Samnio reliquias
 belli persequente, P. Decius, qui graviter
 æger Romæ restiterat, auctore senatu¹ dicta-
 torem C. Junium Bubulcum dixit. is, prout
 rei magnitudo postulabat, omnes juniores sa-
 cramento adigit: arma, quæque alia res poscit,
 summâ industriâ parat:² nec, tantis apparati-
 bus elatus, de inferendo bello agit; quietu-
 rus haud dubiè, nisi ultro arma Etrusci infer-
 rent. Eadem in comparando cohibendoque bel-
 lo consilia & apud Etruscos fuere. neutri fi-
 nibus egressi. Et censura clara eo anno Appii
 Claudii, & C. Plautii fuit: memoriz tamen
 felicioris ad posteros nomen Appii, quod³ viam
 munivit, & ⁴ aquam in urbem duxit, eaque
 unus perfecit: quia⁵ ob infamem atque in-
 vidiosam senatûs lectionem verecundiâ victus
 collega, magistratu se abdicaverat. Appius
 jam inde antiquitus insitam pertinaciam fami-
 liæ gerendo, solus censuram obtinuit. Eodem

*Ap. Clau-
 dius & C.
 Plautius
 censores.*

*Appia
 via.*

¹ Dictatorem C. Junium
 Bubulcum] Imo, dictatorem
 C. Sulpicium Longum, qui
 magistrum equitum dixit
 C. Junium Bubulcum.

² Nec, tantis apparati-
 bus] Nec cogitat de inferen-
 do bello, elatus tantis ap-
 paratibus: i. e. non eò ela-
 tus est tantis apparatibus,
 ut cogitaret de laceſſendis
 ultro hostibus.

³ Viam] Quæ ab ejus no-
 mine Appia vocitata est.
 Ipse eam ab urbe Capuam
 usque deduxit. Postea ad

Brundasium producta est.

⁴ Aquam in urbem duxit]
 Prima hæc aqua arcuato
 opere in urbem perducta
 traditur. Ab Aſſene deri-
 vabatur. Eam ab auctore
 operis aquam Claudiam di-
 xerunt.

⁵ Ob infamem atque inva-
 diosam senatûs lectionem]
 Quia ita senatum legerant,
 ut sibi malam famam odia-
 que civium comparassent.
 De ea lectione senatûs vid.,
 init. c. seq. & c. 46. hujus
 libri.

'Appio auctore, ⁶ Potitia gens, cujus ad aram Maximam Herculis familiare sacerdotium fuerat, servos publicos, ministerii delegandi causa, solennia ejus sacri docuerat. Traditur inde dictu mirabile, & quod dimovendis statu suo sacris religionem facere posset, quum duodecim familiae eâ tempestate Potitiorum essent, puberes ad triginta, omnes intra annum cum stirpe extinctos: nec nomen tantum Potitiorum interiisse, sed censorem etiam Appium, memori deum irâ, post aliquot annos luminibus captum.

XXX. Itaque consules qui eum annum secuti sunt, C. Junius Bubulcus tertium, & Q. Æmilius Barbula iterum, initio anni questi apud populum, deformatum ordinem pravâ lectione senatus, quâ potiores aliquot lectis ¹ præteriti essent, negaverunt eam lectionem se, quæ sine recti pravique discrimine ² ad gratiam & libidinem facta esset, observaturos: & senatum extemplo citaverunt eo ordine, qui ante censores Appium Claudium & C. Plautium fuerat. Et duo imperia eo anno dari coepta per populum, utraque pertinentia ad rem militarem: unum, ut ³ tribuni militum seni deni

U.C. 442.
a.C. 310.
Potitia
gens intra
annum ex-
stincta.

U.C. 443.
a.C. 309.
C. Ju-
nio III.
Q. Æmi-
lio II.
Coss.

⁶ *Potitia gens, cujus ad aram Maximam Herculis*] Vid. l. I. c. 7.

¹ *Præteriti*] Deleti ex albo senatorum. Censores recitabant ex scripto nomina senatorum: quosque in recitando præterissent, ii jam senatores non erant.

² *Ad gratiam & libidinem*] Ita ut nihil aliud spectassent censores, quam ut gratum alicui facerent, & voluntatem pro ratione ha-

berent.

³ *Tribuni militum seni deni*] Jam antea tribuni militum suffragio populi facti erant. Vid. supra VII. 5. Sed nunc populi jus amplificatur. Primum enim è quatuor & viginti tribunis sextantum à populo creati erant; hic sedecim, ita ut octo tantum consulibus aut dictatoribus deligendi relinquereentur. Vid. not. ad locum supra memoratum.

M vi

U.C. 443. in quatuor legiones à populo crearentur, quæ
 a.C. 399. antea, perquam paucis suffragio populi reli-
 ctis locis, dictatorum & consulum ferme fue-
 rant beneficia: (tulere eam rogationem tribu-
 ni plebei L. Atilius, C. Marcius) alterum,
 ut duumviros navales & classis ornandæ refi-
 ciendæque causâ idem populus juberet. lator
 hujus plebisciti fuit M. Decius tribunus ple-
 bis. Ejusdem anni rem dictu parvam præteri-
 rem, nî ad religionem visa esset pertinere. Ti-
 bicines, quia prohibiti à proximis censoribus
 erant in æde Jovis vesci, quod traditum anti-
 quitus erat, ægre passi, Tibur uno agmine
 abierunt: adeo ut nemo in urbe esset, qui sa-
 crificiis præineret. ⁵ Ejus rei religio tenuit
 senatum, legatosque Tibur miserunt, ut da-
 rent operam, ut hi homines Romanis restitue-
 rentur. Tiburtini benignè pollicer, primùm
 accitos eos in curiam hortati sunt, uti rever-
 terentur Romam. postquam perpelli nequibant,
 consilio haud abhorrente ab ingeniis hominum
 eos aggrediuntur. Die festo alii alios ⁶ per spe-
 ciem celebrandarum cantu epularum causâ in-
 vitant, & vino, cujus avidum ferme genus
 est, oneratos sopiunt: atque ita in plaustra
 somno victos conjiciunt, ac Romam depor-
 tant. nec prius sensere, quàm plaustris in foro
 relictis, plenos crapulæ eos lux oppressit. Tunc
 concursus populi factus, impetratoque ut ma-
 nerent, datum, ut triduum quotannis ornati,
 cum cantu, atque hac, quæ nunc solennis est,

*Duumvi-
ri navales
creati.*

*Tibicines
relinquunt
Romam.*

*Reve-
hantur.*

4 *Classis ornanda*] Hæc
 prima Romanæ classis men-
 tio apud Livium occur-
 rit.

5 *Ejus rei religio tenuit se-
 natum*] Ex. ea re religio.

quædam, & deorum iræ-
 metus tetigit senatum.

6 *Per speciem celebranda-
 rum cantu epularum causâ*] Dele ultimam vocem cau-
 sâ, quæ planè otiosa est.

licentia per urbem vagarentur : restitutumque in æde vescendi jus iis qui sacris præcinerent. Hæc inter duorum ingentium bellorum curam gerebantur.

XXXI. Consules inter se provincias partiti : Junio Samnites, Æmilio novum bellum Etruria sorte obvenit. In Samnio ¹ Cluviam præsidium Romanum, quia nequiverat vi capi, obsessum fame in deditionem acceperant Samnites, verberibusque fœdum in modum laceratos occiderant deditos. Huic insensus crudelitati Junius, nihil antiquius oppugnatione Cluvianâ ratus, quo die aggressus est moenia, vi cepit, atque omnes puberes interfecit. Inde victor exercitus Bovianum ductus, caput hoc erat Pentrorum Samnitium, longè ditissimum atque opulentissimum armis virisque. ² Ibi quia haud tantum irarum erat, spe prædæ milites accensi, oppido potiuntur. minùs itaque sævitum in hostes est : prædæ plus penè, quàm ex omni Samnio unquam, egestum, benignèque omnis militi concessa. Et postquam præpotentem armis Romanum nec acies subsistere ullæ, nec castra, nec urbès poterant; omnium principum in Samnio eò curæ sunt intentæ, ut insidiis quæreretur locus, ³ si quâ licentiâ populando effusus exercitus, excipi ac circumveniri posset. Transfugæ agrestes, & captivi

*Res gesta
in Sam-
nio.*

¹ *Cluviam præsidium Romanum*] Cluviam urbem à Romanis militibus defensam. *Præsidium* hic, ut & alibi sæpiùs, sumitur pro loco quem insident milites, non pro militibus ipsis.

² *Ibi quia*] Milites, quos consul accenderat spe prædæ, quia ibi non tam acer

erat iræ stimulus, quàm ad Cluviam.

³ *Si quâ licentiâ populando*] Mallems populandi : ut sensus sit ; si quâ, id est, si quo loco, exercitus, per vagam populandi licentiâ effusus, excipi insidiis & circumveniri posset.

U. c. 441. quidam, pars fortè, pars consilio oblatis con-
 A. C. 309. gruentia ad consulem afferentes, quæ & vera
 erant, pecoris vim ingentem in saltum avium
 compulsam esse, perpulerunt ut prædatum eò
 expeditæ ducerentur legiones. Ibi ingens ho-
 stium exercitus itinera occultus infederat, &
 postquam intrasse Romanos vidit saltum, re-
 pentè exortus cum clamore ac tumultu incau-
 tos invadit. Et primò nova res trepidationem
 fecit, dum arma capiunt, sarcinas congerunt
 in medium: dein, postquam, ut quisque libe-
 raverat se onere, aptaveratque armis, ad signa
 undique coibant, & notis ordinibus in veteri
 disciplina militiæ, jam sine præcepto ullius suâ
 sponte struebatur acies; consul ad ancipitem
 maximè pugnam advectus, desilit ex equo, &
Jovem, Martemque, atque alios testatur deos,
se nullam suam gloriam inde, sed prædam militis
quærentem, in eum locum devenisse. neque in se
aliud, quàm nimiam ditandi ex hoste militis cu-
ram, reprehendi posse. Ab eo se dedecore nullam
rem aliam, quàm virtutem militum, vindicatu-
ram. conniterentur modò uno animo omnes inva-
dere hostem, victum acie, castris exutum, nuda-
tum urbibus, ultimam spem facto insidiarum ten-
santem, & loco, non armis, fretum. Sed quem
esse jam virtuti Romanæ inexpugnabilem locum?
 Fregellana arx, Soranaque, & ubicunque ini-
 quo successum erat loco, memorabantur. His
 accensus miles, omnium immemor difficulta-
 tum, vadit adversus imminentem hostium a-
 ciem: ubi paululum laboris fuit, dum in ad-
 versum clivum erigitur agmen: ceterum, post-
 quam prima signa planitiem summam cepe-
 runt, sensitque acies æquo se jam institisse lo-
 co, versus extemplo est terror in insidiatores,
 easdemque latebras, quibus se paulo antè te-

zerant, palati atque inermes fugâ repetebant: U.C. 443 a.C. 309
 sed 4 loca difficilia hosti quæsitâ, ipsos tum suâ
 fraude impediabant. Itaque ergo perpaucis
 effugium patuit: cæsa ad viginti millia homi-
 num; victorque Romanus ad oblatam ultro ab
 hoste prædam pecorum discurrit.

XXXII. Dum hæc geruntur in Samnio, jam Etruscâ
 omnes Etruriæ populi, præter Arretinos, ad Sutrium
 arma ierant, ab oppugnando Sutrio, quæ urbs oppu-
 socia Romanis velut claustra Etruriæ erat, in- gnant,
 gens orsi bellum. Eò alter consulum Æmilius
 cum exercitu, ad liberandos obsidione socios,
 venit. Advenientibus Romanis, Sutrini com-
 meatus benignè in castra ante urbem posita
 advexere. Etrusci diem primum consultando,
 maturarent traherentne bellum, traduxerunt.
 Postero die, ubi celeriora, quàm tutiora con-
 silia magis placuere ducibus, sole orto signum
 pugnae propositum est, armatique in aciem pro-
 cedunt. Quod postquam consuli nunciatum
 est, extemplo ¹ tesseram dari jubet, ut pran-
 deat miles, firmatisque cibo viribus arma ca-
 piat. dicto paretur. Consul ubi armatos para-
 tosque vidit, signa extra vallum proferri ius-
 sit, & haud procul hoste instruxit aciem. Ali-
 quamdiu intenti utrimque steterunt, exspe-
 ctantes ut ab adversariis clamor & pugna inci-
 peret: & prius sol meridie se inclinavit, quàm
 telum hinc aut illinc emissum est. inde, ne in-
 sectâ re abiretur, clamor ab Etruscis oritur,
 concinuntque tubæ, & signa inferuntur. Nec
 segnius ab Romanis pugna initur. concurrunt

4 Loca difficilia hosti qua-
 sita] Id egerant Samnites,
 ut hostem, Romanum, in
 loca difficilia pertraherent.
 Sed tum ipsâ illâ difficulta-

te locorum impediti, suâmet
 ipsi fraude circumveniebantur.

1 Tesseram dari] Vld. notu
 2. ad VII. 35-

U.C. 443. infensis animis. numero hostis, virtute Roma-
 a. C. 309. nus superat. Anceps prælum multos utrim-
 que, & fortissimum quemque absomit: nec
 prius inclinata res est, quàm secunda acies Ro-
 mana ad prima signa, integrè fessis succeffe-
 runt. Etrusci, quia nullis recentibus subsidiiis
 fulta prima acies fuit, ante signa circaque om-
 nes ceciderunt. nullo unquam prælio fugæ mi-
 nus, nec plus cædis fuisset, ni obstinatos mori
 Tuscos nox texisset: ita ut victores prius, quàm
 victi pugnandi finem facerent. Post occasum
 solis, signum receptui datum est: nocte 2 ab
 utroque in castra reditum. Nec deinde quic-
 quam eo anno rei memoriâ dignæ apud Sutrium
 gestum est: quia & ex hostium exercitu prima
 tota acies deleta uno prælio fuerat, subsidia-
 riis modò relictis, vix quod satis esset ad ca-
 strorum præsidium; & apud Romanos tantum
 vulnus fuit, ut plures post prælum faucii
 decesserint, quàm ceciderant in acie.

U.C. 444. XXXIII. Q. Fabius insequentis anni consul,
 a. C. 328. bellum ad Sutrium excepit. collega Fabio C.
 Q. Fa- Marcius Rutilus datus est. Ceterum & Fabius
 bio II. supplementum ab Roma adduxit: & novus
 C. Mar- exercitus domo accitus Etruscis venit. Per-
 cio Coss. multi jam anni erant, quum inter patricios
 magistratus tribunosque plebis nulla certamina
 fuerant: quum ex ea familia, 1 quæ velut fa-
 talis tum tribunis ac plebi erat, certamen ori-
 tur. Ap. Claudius censor, circumactis decem
 & octo mensibus, quod 2 Æmiliâ lege finitum

Ap. Clau-
 dius cen-
 suram ul-
 tra legiti-
 mum tem-
 pus reti-
 net.

2. Ab utroque in castra re-
 ditum.] Lege omnino ab
 utrisque.

1. Quæ velut fatalis tum-
 uluennis.] Si hæc est vera
 huius loci lectio, sensus erit:

quæ velut fato data erat ad-
 versaria tribunis ac plebi.
 Sed videtur hîc aliquid men-
 di subesse.

2. Æmiliâ lege p. Vid. su-
 præ IV. 24.

censuræ spatium temporis erat, ³ quum C. U.C. 444.
 Plautius collega ejus magistratu se abdicasset, 2.C. 308.
 nullâ vi compelli, ut abdicaret, potuit. P. Sempronius erat tribunus plebis, qui finiendæ censuræ intra legitimum tempus actionem suscep-
 rat, non popularem magis quàm justam, nec
 in vulgus, quàm optimo cuique, gratiorem.
 Is quum identidem legem Æmiliam recitaret,
 auctoremque ejus Mamercum Æmilium dicta-
 torem laudibus ferret, qui quinquennalem an-
 tē censuram, & ⁴ longinquitate potestatem
 dominantem, intra sex mensium & anni coë-
 gisset spatium, *Dic agedum*, inquit, *Appi Clau-*
di, quidnam facturus fueris, si eo tempore, quo
C. Furius & M. Geganius censores fuerunt, cen-
sor fuisses. Negare Appius interrogationem tri-
buni magno opere ad causam pertinere suam. nam,
etsi tenuerit lex Æmilia eos censores, quorum in
magistratu lata esset, quia post illos censores crea-
tos eam legem populus jussisset, quodque postre-
 mum jussisset, id jus ratumque esset; non tamen
aut se, aut eorum quemquam, qui post eam legem
latam creati censores essent, ⁵ teneri eâ lege po-
tuisse.

³ *Quum C. Plautius]*
 Hoc loco & in oratione
 Sempronii mox secutura ea
 dicit Livius, ex quibus col-
 ligi debere videatur C. Plau-
 tium non abdicasse se cen-
 surâ, nisi circumactis decem
 & octo mensibus. Et qui-
 dem sic memorat Frontinus
 de Aquæductibus, l. I. Vi-
 dendum an hæc conciliari
 facile possint cum iis, quæ
 dē ejusdem Plautii abdicat-
 ione superius scripta sunt,
 c. 29.

⁴ *Longinquitate potesta-*
tem] Melius fortasse legere-
 tur *potestatis*.

⁵ *Teneri eâ lege potuisse]*
 Ideo se teneri Æmiliâ lege
 non potuisse contendit Ap-
 pius, quia, ut qui optimo
 jure, seu optimâ lege, crea-
 tus esset censor. Eam autem
 legem, quæ quinquennale
 tempus censuræ largiretur,
 optimam de censura legem
 esse dicebat, non legem
 Æmiliam, quæ intra decem

U. C. 444.
 a. C. 108.
 P. Sem-
 pronii Tr.
 Pl. oratio
 in Clau-
 dium.

XXXIV. Hæc sine ullius assensu cavillante Appio, En, inquit, Quirites, illius Appii progenies, qui Decemvir in annum creatus, altero anno se ipse creavit: tertio, nec ab se, nec ab ullo creatus, privatus fasces & imperium obtinuit: nec antè continuando abstiit magistratu, quàm obruerunt eum malè parta, malè gesta, malè retenta imperia. Hæc est eadem familia, Quirites, cujus vi atque injuriis compulsus extorres patriâ Sacrum montem cepistis: hæc, adversus quam tribunitium auxilium vobis comparastis: hæc, propter quam duo exercitus Aventinum insedistis: hæc, quæ senebres leges, hæc, quæ agrarias semper impugnavit: hæc connubia Patrum & plebis interrupit: hæc plebi ad curules magistratus iter obsepsit: hoc est nomen multo, quàm Tarquiniorum, infestius vestræ libertati. Itane tandem, Appi Claudii, quum ¹ centesimus jam annus sit ab Mamercio Æmilio dictatore, tot censores fuerint nobilissimi fortissimique viri, nemo eorum duodecim tabulas legit? nemo id jus esse, quod postremò populus jussisset, scivit? Imo verò omnes sciverunt: & ideo Æmilia potius legi paruerunt, quàm illi antiquæ, quæ primùm censores creati erant, quia hanc postremam jusserat; & quia, ubi duæ contrariæ leges sunt, semper antiquæ obrogat nova. An hoc dicis, Appi, non teneri Æmiliâ lege populum? an populum teneri, te unum exlegem esse? Tenuit Æmilia lex violentos illos censores, C. Furium & M. Geganium, qui, quid iste magistratus in republica

& octo menses censuram finiret. Hæc Appium cavillatum esse cognoscimus ex responsione Sempronii. Forsitan hic aliquot voces exciderunt, quibus hæc Appii

argumentatio breviter tangeretur.

¹ Centesimus jam annus] Imo, centesimus vigesimus quartus. Sed rotundis ferè numeris utitur Livius.

*malī facere posset, indicarunt, quum irā finita U. C. 444
potestatis, Mamercum Æmilium, principem ata- a. C. 308.
tis suæ belli domique, ærarium fecerunt. tenuit
deinceps omnes censores intra centum annorum
spatium. tenet C. Plautium collegam tuum, iis-
dem auspiciis, eodem jure creatum. An hunc non,
ut qui optimo jure censor creatus esset, populus
creavit? tu unus eximius es, in quo hoc præci-
puum ac singulare valeat? ² Quem tu regem sa-
crificiorum crees, amplexus regni nomen, ut qui
optimo jure rex Romæ creatus sit, creatum se di-
cet. Quem semestri dictaturā, quem interregno
quinque dierum contentum fore putes? quem cla-
vi figendi, aut ludorum causā dictatorem auda-
cter crees? Quam isti stolidos ac socordes videri
creditis eos, qui intra vicesimum diem, ingen-
tibus rebus gestis, dictaturā se abdicaverunt, aut
qui vitio creati abierunt magistratu? Quid ego
antiqua repetam? ³ Nuper intra decem annos C.
Mænius dictator, quia, quum quæstiones seve-*

² Quem tu regem sacrificiorum? Quem tu regem sacrificulum creaveris, sive, qui rex sacrificulus creatus fuerit, urgens vim ipsius vocabuli, & nomen regni jactitans, Appii exemplo dicet se creatum esse, ut qui optimo jure rex Romæ creatus sit, & eodem jure sibi regiam potestatem, quo Appius quinquennalem censuram, vindicabit. De rege sacrificulo vid. supra II. 2. Quod additur, dictaturā semestri, & quinque dierum interregno non fore contentos homines, id non satis videtur accuratum. Quum enim nunquam aut dictatu-

ra ultra sex menses, aut interregnum ultra quinque dies excurrisset, Appiana cavillatio ad ea munera ultra hos temporum fines producenda locum habere non poterat.

³ Nuper intra decem annos? Quintus hic annus agitur ab eo, quo Mænium dictatorem Livius exhibuit. At Fasti Capitolini totis decem ante hanc Sempronii actionem annis eum dictatorem habent. Videtur igitur auctores alios secutus esse Livius in memoranda ipsa Mænii dictatura, alios in hac Sempronii oratione concin-
nanda.

U.C. 444. riùs , quàm quibusdam potentibus tutum erat ;
 a.C. 308. exerceret , contagio ejus , quod quærebat , ipsi cri-
 minis objectata ab inimicis est , ut privatus ob-
 viam iret crimini , dictaturâ se abdicavit. Nolo
 ego istam in te modestiam : ne degeneraveris à fa-
 milia imperiosissima & superbissima : non die ,
 non horâ citius , quàm necesse est , magistratu abie-
 ris ; modò ne excedas finitum tempus. satis est ,
 aut diem aut mensem censuræ adjicere. Triennium
 inquit , & sex menses ultra quàm licet Æmiliâ
 lege , censuram geram , & solus geram. Hoc qui-
 dem jam regno simile est. An collegam subroga-
 bis , quem ne in demortui quidem locum subro-
 gari fas est ? 4 Pœnitet enim quòd antiquissimum
 solenne , & solum ab ipso , cui fit , institutum deo ,
 ab nobilissimis antistitibus ejus sacri ad serva-
 rum ministerium religiosus censor deduxisti ; gens
 antiquior originibus urbis hujus , hospitio deorum
 immortalium sancta , propter te ac tuam censu-
 ram intra annum ab stirpe extincta est : nisi uni-
 versam rempublicam eo nefario obstrinxeris , quòd
 ominari etiam reformidat animus. Urbs eo lustro
 capta est , quo , demortuo collegâ C. Julio censore ,
 L. Papirius Cursor , ne abiret magistratu , M.
 Cornelium Maluginensem collegam subrogavit. Et
 quanto modestior illius cupiditas fuit , quàm tua ,
 Appi ? Nec solus , nec ultra finitum lege tempus
 L. Papirius censuram gessit. tamen neminem in-
 venit qui se postea auctorem sequeretur. omnes
 deinceps censes post mortem collegæ se magi-
 stratu abdicarunt. Te nec quòd dies exiit censuræ ,
 nec quòd collega magistratu abiit , nec lex , nec
 pudor coercet : virtutem in superbia , in audacia ,
 in contemptu deorum hominumque ponis. Ego te ,

4 Pœnitet enim] Non enim satis tibi est. Hæc ironicè
 dicta accipe.

Appi Claudii, pro istius magistratus maiestate ac U.C. 444
 verecundia quem gessisti, non modò manu viola- a. C. 308
 tum, sed ne verbo quidem inclementiori à me ap-
 pellatum vellem. Sed & hæc quæ adhuc egi,
 perversa tua & superbia coëgit me loqui; &
 nisi Æmiliæ legi parueris, in vincula duci jube-
 bo. nec, quum ita comparatum à majoribus sis,
 ut comitiis censoriis, ⁵ nisi duo confecerint legiti-
 ma suffragia, ⁶ non renunciato altero, comitia
 differantur, ego te, qui solus censor creari non
 possis, solum censuram gerere patiar. Hæc talia-
 que quum dixisset, prendi censorem, & in
 vincula duci iussit. Approbantibus sex tribunis
 actionem collegæ, tres appellanti Appio auxi-
 lio fuerunt: summâque invidiâ omnium ordi-
 num solus censuram gessit.

XXXV. Dum ea Romæ geruntur, jam Su-
 trium ab Etruscis obsidebatur: consuli que Fa- Fabii
prælium
cum E-
truscis.
 bio imis montibus ducenti ad ferendam opem
 sociis, tentandasque munitiones, si quâ pos-
 set, acies hostium instructa occurrit: quorum
 ingentem multitudinem quum ostenderet sub-
 jecta latè planities, consul, ut loco paucitatem
 suorum adjuvaret, flectit paululùm in clivos
 agmen: (asperta erant strata faxis) inde signa
 in hostem obvertit. Etrusci omnium, præter-
 quam multitudinis suæ, quâ solâ freti erant,
 immemores, prælium ineunt, adeo raptim &
 avidè, ut, abjectis missilibus, quo celerius
 manus confererent, stringerent gladios, va-
 dentes in hostem. Romanus contrà, nunc te-
 la, nunc saxa, quibus eos affatim locus ipse

⁵ Nisi duo confecerint legiti-
 ma suffragia] Nisi duo
 plenè consequuti fuerint
 eum suffragiorum numerum
 qui lege præscriptus est.

⁶ Non renunciato altero]
 Altero, qui confecit legiti-
 ma suffragia, non tamen
 renunciato, non declarato
 censore.

U.C. 444. armabat, ingerere. Igitur ¹ scuta galeæque istæ
A.C. 308. quum etiam quos non vulneraverant, turba-
 rent, neque subire erat facile ad propiorem
 pugnam, neque missilia habebant, quibus emi-
 nus rem gererent. stantes & expositos ad ictus
 quum jam satis nihil tegeret, quosdam etiam
 pedem referentes, fluctuantemque & instabi-
 lem aciem, redintegrato clamore, strictis gla-
 diis Hastati & Principes invadunt. eum impe-
 tum non tulerunt Etrusci, versisque signis, fu-
 gâ effusâ castra repetunt. Sed equites Romani
 prævecti per obliqua campi, quum se fugien-
 tibus obtulissent, omisso ad castra itinere,
 montes petunt. Inde inermi penè agmine, ac
 vexato vulneribus, in sylvam Ciminiam pene-
 tratum. Romanus, multis millibus Etruscorum
 cæsis, duodequadraginta signis militaribus ca-
 ptis, castris etiam hostium cum præda ingenti
 potitur. Tum de persequendo hoste agitari
 cœptum.

*Ciminia
 Sylva.*

XXXVI. Sylva erat Ciminia magis tum invia
 atque horrenda, quàm nuper fuere ¹ Germa-
 nici saltus; nulli ad eam diem ne mercatorum
 quidem adita. eam intrare haud ferè quisquam
 præter ducem ipsum audebat. aliis omnibus
 cladis Caudinæ nondum memoria aboleverat.
² Tum ex iis qui aderant, (consulis fratrem
 M. Fabium, Cæsonem alii, C. Claudium qui-
 dam matre eadem, quâ consulem, genitum,

¹ *Scuta galeæque ista*]
 Ictus lapidum, quibus per-
 cutiebantur scuta & galeæ.

¹ *Germanici saltus*] Her-
 cynia sylva.

² *Tum ex iis qui aderant*]
Tum ex iis qui aderant unus,
 consulis fratrem fuisse tra-
 dunt, eumque M. Fabium

vocant alii, alii Cæsonem
 Fabium, quidam Claudium,
 matre eadem quâ consulem,
 genitum, professus est se iu-
 rum. Hic abruptam quam-
 dam, sed non inconcinnam
 brevitatem sectatus est Li-
 vius.

eradunt) speculatum se iturum professus, brevique omnia certa allaturum. Cære educatus apud hospites, Etruscis inde litteris eruditus erat, linguamque Etruscam probè noverat. Habeo auctores vulgò tum Romanos pueros, sicut nunc Græcis, ita Etruscis litteris erudiri solitos. Sed propius est vero, præcipuum aliquid fuisse in eo, qui se tam audaci simulatione hostibus immiscuerit. servus ei dicitur comes unus fuisse nutritus unà, eoque haud ignarus linguæ ejusdem. nec quicquam aliud proficiscentes, quàm summatim regionis, quæ intranda erat, naturam, ac nomina principum in populis acceperere; ne quâ inter colloquia insigni notâ hæsitantes deprehendi possent. Iere pastorali habitu, agrestibus telis, falcibus græsisque binis armati. Sed neque commercium linguæ, nec vestis armorumve habitus sic eos texit, quàm quòd ³ abhorrebat à fide, quemquam externum Ciminios saltus intraturum. Usque ad Camertes Umbros penetrasse dicuntur: ibi, qui essent, fateri Romanum ausum: introductumque in senatum, consulis verbis egisse de societate amicitiaque: atque inde commi hospitio acceptum, nunciare Romanis jussum. com meatum exercitui dierum triginta præstò fore, si ea loca intrasset, juventutemque Camertium Umbrorum in armis paratam imperio futuram. Hæc quum relata consuli essent, impedimentis primâ vigiliâ præmissis, legionibus post impedimenta ire jussis, ipse substitit cum equitatu: & luce ortâ, postero die obequitavit stationibus hostium, quæ extra saltum dispositæ erant: & quum satis diu tenuisset hostem, in castra sese recepit, portaque

³ Abhorrebat à fide] Credi non poterat.

V. a. 444. alterâ egressus, ante noctem agmen assequitur;
a. c. 308. Postero die, luce primâ juga Ciminii montis tenebat. inde contemplatus opulenta Etruriæ arva, milites emittit. Ingenti jam abactâ prædâ, tumultuariæ agrestium Etruscorum cohortes, repenti à principibus regionis ejus concitatz, Romanis occurrunt, adeo incompozitæ, ut vindices prædarum prope ipsi prædæ fuerint. Cæsis fugatisque iis, latè depopulato agro victor Romanus, opulentusque rerum omnium copiâ, in castra rediit. Eò fortè quinque legati cum duobus tribunis plebis venerant, denunciatum Fabio senatûs verbis, ne saltum Ciminium transiret. lætati seriùs se, quàm ut impedire bellum possent, venisse, nuncii victoriæ Romam revertuntur.

*Ingens
Etrusco-
rum exer-
citus col-
ligitur.*

XXXVII. Hac expeditione consulis motum latius erat, quàm profligatum bellum. vastationem namque sub Ciminii montis radicibus jacens ora senserat: conciveratque indignatione non Etruriæ modò populos, sed Umbriæ finitima. Itaque quantus non unquam antea, exercitus ad Sutrium venit: neque è sylvis tantummodo promota castra, sed etiam aviditate dimicandi quàmprimum in campos delata acies: deinde instructa primò suo stare loco, relicto hostibus ad instruendam contrâ spatio: deinde, postquam detrectare hostem sensere pugnam, ad vallum subeunt. Ubi postquam stationes quoque receptas intra munimenta sensere, clamor repenti circa duces ortus, *ut eò sibi è castris cibaria ejus diei deferri juberent: 1 mansuros se sub armis, & aut nocte, aut certè luce primâ castra hostium invasuros.*

*1 Mansuros] Pernoctatu- In Mamurratum lassè deinde
-ros. Sic Horat. Sat. 5. l. I. urbe manemus.*

Nihilo

Nihilo quietior Romanus exercitus, imperio ^{U.C. 444.} dacis continetur. decima erat ferè diei hora, ^{A.C. 308.} quum cibum capere consul milites jubet; præcipit ut in armis sint, quacumque diei noctisque horâ signum dederit. Paucis milites alloquitur, Samnitium bella extollit, elevat Etruscos: *nec hostem hosti, nec multitudinem multitudinì comparandam ait esse. Præterea telum aliud occultum scituros in tempore. Interea taceri opus esse.* His ambagibus prodi simulabat hostes, quo animus militum multitudine territus restitueretur: & quòd sine munimento confederant, verisimilius erat quod simulabatur. Curati cibo corpora quieti dant, & quartâ ferè vigiliâ sine tumultu excitati arma capiunt. Dolabræ calonibus dividuntur ad vallum proruendum, fossasque implendas: intra munimenta instruitur acies: delectæ cohortes ad portarum exitus collocantur. dato deinde signo paulò ante lucem, quod æstivis noctibus sopitæ maximè ^{Etrusci} quietis tempus est, proruto vallo erupit acies: ^{oppressi.} stratos passim invadit hostes: alios immobiles, alios semisomnos in cubilibus suis, maximam partem ² ad arma trepidantes, cædes oppressit: paucis armandi se datum spatium est. Eos ipsos non signum certum, non ducem sequentes, fundit Romanus: fugatos eques persequitur. Ad castra, ad sylvas diversi tendebant. Sylvæ tutius dedere refugium. nam castra in campis sita eodem die capiuntur: aurum, argentumque jussu referri ad consulem: cetera præda militis fuit. Cæsa aut capta eo die hostium millia ad sexaginta. Eam tam claram pugnam trans Ciminiam sylvam ad Perusiam pugnatam,

² *Ad arma trepidantes*] tumultus festinatione discum trepidatione & plena currentes ad arma.

U.C. 444. quidam auctores sunt : metuque in magno ci-
 2.C. 308. vitatem fuisse , ne interclusus exercitus tam
 infesto saltu , coortis undique Tuscis Umbris-
 que , opprimeretur. Sed ubicunque pugnatum
 est , res Romana superior fuit. itaque à Peru-
 sia , & Cortona , & Arretio , quæ ferme capita
 Etruriæ populorum eâ tempestate erant , legati
 pacem foedusque ab Romanis petentés , indu-
 cias in triginta annos impetraverunt.

XXXVIII. Dum hæc in Etruria geruntur ,
 consul alter C. Marcins Rutilus Allifas de Sam-
 nitibus vi cepit. multa alia castella , vicique ,
 aut deleta hostiliter , aut integra in potestatem
 Classis Romana. venere. Per idem tempus & classis Romana à
 P. Cornelio , quem senatus maritimæ oræ præ-
 fecerat , in Campaniam acta , quum appulsa
 Pompeios efflet ;¹ focii inde navales ad depu-
 landum agrum Nucerinum profecti , proximi-
 mis raptim vastatis , unde reditus tutus ad na-
 ves efflet , dulcedine (ut fit) prædæ longius
 progressi , excivere hostes. Palatis per agros
 nemo obvius fuit , quum occidione occidi pos-
 sent : redeuntes agmine incauto haud procul
 navibus affecuti agrestes , exuerunt prædâ ,
 partem etiam occiderunt : quæ superfuit cædi
 trepida multitudo , ad naves compulsæ est. Pro-
 fectio Q. Fabii trans Ciminiam sylvam quan-
 tum Romæ terrorem fecerat , tam lætam fa-
 mam in Samnium ad hostes tulerat : *interclu-
 sum Romanum exercitum obsideri , cladisque ima-
 ginem Furculas Caudinas memorabant. eâdem
 temeritate avidam ulteriorum semper gentem in
 saltus invios deductam , septam non hostium ma-
 gis armis , quàm locorum iniquitatibus esse.* Jam

¹ Socii... navales] Classarii milites. Vid. not. 3. ad
 XXI. 49. infra.

gaudium invidiâ quadam miscebatur, quodd U.C. 444.
belli Romani decus ab Samnitibus fortuna ad a.C. 308.
Etruscos avertisset. itaque armis virisque ad
obterendum C. Marcium consulem concur-
runt, protinus inde Etruriam per Marfos ac
Sabinoſque petaturi, ſi Marcioſque dimicandi poteſta- *Anceps*
tem non faciat. Obvius iis conſul fuit. dimi- *prælium*
catum prælio utrimque atroci, atque incerto *cum Sam-*
eventu, eſt: & quum anceps cædes fuiſſet, ad- *nitibus,*
verſæ tamen rei fama in Romanos vertit, ob
amiſſos quosdam equeſtris ordinis, tribunof-
que militum, atque unum legatum, & (quod
inſigne maximè fuit) conſulis ipſius vulnuſque.
Ob hæc etiam aucta famâ (ut ſolet) ingens
terror Patres invaſit, dictatoremque dici pla-
cebat: nec, quin Curſor Papirioſque diceretur, in
quo tum ſumma rei bellicæ ponebatur, du-
bium cuiquam erat: ſed nec in Samnium nun-
cium perferri, omnibus infeſtis, tutò poſſe,
nec vivere Marcium conſulem ſatis fidebant.
Alter conſul ² Fabioſque infeſtus privatiſque Papirio
erat: quæ ne ira obſtaret bono publico, lega-
toſque ex conſularium numero mittendos ad eum
ſenatuſ cenſuit, qui ſuâ quoque eum, non
publicâ ſolùm auctoritate, moverent, ut me-
moriam ſimultatum patriæ remitteret. Proſecti
legati ad Fabioſque, quum ſenatuſconſultum tra-
didiffent, adjeciſſentque orationem convenien-
tem mandatis, conſul demiffis in terram ocu-
lis, tacituſ ab incertis, quidnam eſſet actû- *Fabioſque*
ruſ, legatiſque receſſit. nocte deinde ³ ſilentio *Papirioſque*
(ut moſ eſt) L. Papirioſque dictatorem dixit. *dictato-*
rem dixit.

² *Fabioſque infeſtus privatiſque*
Papirio erat] Nempe hic
Fabioſque conſul eſt ille ipſe
quem magiſtrum equitum
Papirioſque dictator ultimo ſup-

plioſque afficere voluerat, ut
fuſè narravit Liviuſ l. VIII.
ſuprà c. 30. & ſeq.

³ *Silentio*] Vid. not. 4. ad
VIII. 23.

N ij

U.C. 444.
a.C. 308.

Cui quum ob animum egregiè victum legati gratias agerent, obstinatum silentium obtinuit, ac sine responso ac mentione facti sui legatos dimisit: ut appareret insignem dolorem ingenti comprimi animo. Papirius C. Junium Bubulum magistrum equitum dixit: atque ei 4 legem curiatam de imperio ferenti, triste omen 5 diem diffidit, quòd Fautia curia fuit 6 principium, duabus insignis cladibus, captæ urbis, & Caudinæ pacis; 7 quòd utroque anno ejusdem curiæ fuerat principium. Macer Lici- nius tertiâ etiam clade, quæ ad Cremeram ac- cepta est, 8 abominandam eam curiam facit.

XXXIX. Dictator postero die auspiciis repe- titis pertulit legem, & profectus cum legio- nibus ad terrorem traducti sylvam Ciminiam exercitûs nuper scriptis, ad Longulam perve- nit, acceptisque à Marcio consule veteribus militibus, in aciem copias eduxit: nec hostes detrectare visi pugnam. instructos deinde ar- matosque (quum ab neutris prælium incipe- ret) nox oppressit. Quieti aliquamdiu, nec suis diffidentes viribus, nec hostem spernentes, stativa in propinquo habuere. Interea res in Etruria gestæ. nam & cum Umbrorum exercitu

Res in
Etruria
bene ge-
sta.

4 *Legem curiatam de im- perio ferenti*] Ferenti de so- lenni more legem ad popu- lum curiatim convocatum, quâ sibi daretur imperium militare. Magistratibus enim rem militarem attingere non licebat, priusquam comi- tiis curiatis imperium mili- tare populus ipsis mandas- set. Hinc l. V. c. 52. co- mitia curiata dicuntur rem militarem continere.

5 *Diem diffidit*] Rem in

posterum diem rejicere co- egit.

6 *Principium*] *Principium* est hîc idem quod *præroga- tiva*. Centuriæ, curia, tri- bus *principium* dicebatur, quæ prima rogabatur suf- fragium.

7 *Quòd utroque anno*] Gronovius legi jubet: *quo utroque anno eadem curia fuerat principium*.

8 *Abominandam*] Malè ominatam.

acie depugnatum est : (fusi tamen magis quàm ^{U.C. 444.} cæsi hostes , quia cœptam acriter non tolera- ^{2. C. 308.} runt pugnam) & ad Vadimonis lacum Etrusci ¹ lege sacratâ coacto exercitu , ² quum vir virum legisset , quantis nunquam aliàs antè simul copiis , simul animis dimicarunt : tantoque irarum certamine res gesta est , ut ab neutra parte emissa sint tela. gladiis pugna cœpit , & acerrimè commissa , ipso certamine , quod aliquamdiu anceps fuit , accensa est : ut non cum Etruscis toties victis , sed cum aliqua nova gente videretur dimicatio esse. Nihil ab ulla parte movetur fugæ : cadunt ³ antesignani : & , ne nudentur propugnatoribus signa , fit ex secunda prima acies. Ab ultimis deinde subsidiis cietur miles. adeoque ad ultimum laboris ac periculi ventum est , ut equites Romani , omissis equis , ad primos ordines peditum , per arma , per corpora , evaserint. ea velut nova inter fessos exorta acies , turbavit signa Etruscorum. Secuta deinde impetum eorum , ⁴ utcumque

¹ *Lege sacratâ*] Rectè observat Dujatius hanc legem videri quid simile fuisse ei , quâ Samnites delectum habuisse memorantur infrâ , l. X. c. 38. *Ut nempe qui juniorum non convenisset ad imperatorium edictum , qui-que injussu abisset , caput Jovi sacratum esset.* Lex enim sacrata , est ea quâ sancitum est , *qui quid adversus eam fecerit , sacer alicui deorum sit.*

² *Quum vir virum legisset*] Vir virum legere dicebatur , quum in delectu habendo aliquot primò ab imperatore lecti milites , sin-

guli singulos notos sibi , quorumque virtuti confiderent , legebant ; hi deinceps alios numero pares sibi , sicque eodem semper ritu ac tenore , donec is copiarum numerus efficeretur , qui opus erat. Vid. infrâ X. 38.

³ *Antesignani*] Prima acies , qui apud Romanos Hastati erant. In eorum locum succedit secunda acies , nempe Principes apud Romanos , qui hoc pacto sunt prima acies. Idem intellige factum etiam apud Etruscos.

⁴ *Utrumque affecta erat*] Quantumcunque , quantumlibet ægra & fatigata erat.

N iiij

U.C. 444.
a.C. 308.

affecta erat, cetera multitudo, tandem per-
rumpit ordines hostium. Tunc vinci pertina-
cia coepta, & averti manipuli quidam: &, ut
semel dedere terga, etiam certiozem capeffere
fugam. Ille primum dies fortunâ veteri abun-
dantes Etruscorum fregit opes. cæsum in acie
quod roboris fuit: castra eo impetu capta di-
reptaque.

Samni-
tium acies
in signibus
armis sal-
gens.

XL. Pari subinde periculo gloriæque eventus
bellum in Samnitibus erat: qui, præter cæte-
ros belli apparatus, ut acies sua fulgeret no-
vis armorum insignibus, fecerunt. Duo exer-
citus erant: scuta alterius auro, alterius ar-
gento calaverunt. Forma erat scuti: summum
latius, quâ pectus atque humeri teguntur:
1 fastigio æquali; ad imum cuneatior, mobili-
tatis causâ. 2 spongia pectori tegumentum: &
3 sinistrum crus ocreâ tectum: galeæ cristatæ,
quæ speciem magnitudini corporum adderent.
tunicæ auratis militibus versicolore, argenta-
tis lineæ candidæ. his dextrum cornu datum:
illi in sinistro consistunt. Notus jam Romanis
apparatus insignium armorum fuerat: doctique
à ducibus erant, horridum militem esse debere;
non calatum auro & argento, sed ferro & animis
fretum. quippe illa prædam veriùs, quàm arma
esse; nitentia ante rem, deformia inter sanguinem
& vulnera. Virtutem esse militis decus, & om-

1 Fastigio æquali] Summa
pars scuti erat quadrata,
æqualibus inter se lineis
terminata.

2 Spongia] Videtur intel-
ligenda lorica in spongiæ
formam texta: quemadmo-
dum squama dicebatur, te-
ste Isid. l. XVIII. c. 13. lo-
rica ex laminis ferreis aut

æreis concatenatâ in modum
squamarum.

3 Sinistrum crus ocreâ te-
ctum] Non rarò apud anti-
quos una tantum ocrea mi-
liti assignatur; ac pro vario
populorum more alii sini-
strum crus, alii dextrum te-
gebant.

nia illa victoriam sequi : Et dicem hostem quamvis pauperis victoris premium esse. His Cursor U.C. 444.
A.C. 308.

vocibus instinctos milites in prælium ducit. dextro ipse cornu consistit : sinistro præfecit magistrum equitum. Simul est concursus, ingens fuit cum hoste certamen ; non segnius inter dictatorem & magistrum equitum, ab utra parte victoria inciperet. Prior fortè Junius commovit hostem, lævo dextrum cornu, & sacratos more Samnitium milites, eoque candidâ veste, & paribus candore armis insignes. eos se Orco mactare Junius dictitans, quum intulisset signa, turbavit ordines, & haud dubiè impulit aciem. Quod ubi sensit dictator, *Ab lævone cornu victoria incipiet ? inquit, & dextrum cornu, dictatoris acies, & alienam pugnam sequetur, non partem maximam victoria trahet ?* Concitat milites. nec peditum virtutis equites, aut legatorum studia ducibus cedunt. M. Valerius à dextro, P. Decius ab lævo cornu, ambo consulares, ad equites in cornibus positos evehuntur : adhortatique eos, ut partem secum capefferent decoris, in transversa latera hostium incurrunt. Is novus additus *Vincitur.* terror quum ex parte utraque circumvallisset aciem, & ad terrorem hostium legiones Romanæ redintegrato clamore intulissent gradum ; tum fuga ab Samnitibus coepta. Jam strage hominum, armorumque insignium campi repleri. Ac primò pavidos Samnites castra sua acceperè : deinde ne ea quidem retenta. captis direptisque ante noctem injectus ignis. Dictator ex senatusconsulto triumphavit. cujus triuma-

4 *Sacratos . . . milites*] Vid. not. 1. ad c. 39. supra.

5 *Alienam pugnam sequetur*

] Pugnam ab aliis præligatam ipsa tantummodo prosequetur, & alienam virtute vincet.

U.C. 444. a.C. 308. pho longè maximam speciem cāptiva arma præbuere. tantum magnificentiæ visum in iis, ut aurata scuta dominis ⁶ argentariarum ad forum ornandum dividerentur. inde natum initium dicitur fori ornandi ab ædilibus, quum ⁷ thensæ ducerentur. Et Romani quidem, ad honorem deūm, insignibus armis hostium usi sunt. Campani, ab superbia & odio Samnitium, ⁸ gladiatores (quod spectaculum inter epulas erat) eo ornatu armarunt, ⁹ Samnitiumque nomine compellarunt. Eodem anno cum reliquis Etruscorum ad Perusiam, quæ & ipsa induciarum fidem ruperat, Fabius consul nec dubiā, nec difficili victoriā dimicat. ipsum oppidum (nam ad moenia victor accessit) cepisset, ni legati dedentes urbem exissent. Præsidio Perusiæ imposito, legationibus Etruriæ amicitiam petentibus præ se Romam ad senatum missis, consul præstantiore etiam quàm dictator victoriā triumphans urbem est inventus. Quin etiam devictorum Samnitium decus magna ex parte ad legatos, P. Decium & M. Valerium, est versum: quos populus proximis comitiis ingenti consensu consulem alterum, alterum prætorem declaravit.

U.C. 445. a.C. 307. Q. Fabio III. P. Decio II. Coss. XLI. Fabio ob egregiè perdomitam Etruriam continuatur consulatus: Decius collega datur. Valerius prætor quartum creatus. Consules partiti provincias. Etruria Decio, Samnium

⁶ *Argentariarum*] Officinarum, in quibus argentea vasa fabricantur, & venalia prostant. Harum rursus mentionem facit Livius, XXVI. 27. & XL. 51.

⁷ *Thensæ*] Vid. not. 1. ad 6. 41. l. V.

⁸ *Gladiatores*] Hoc pri-

mum loco gladiatores memorat Livius.

⁹ *Samnitium*] Apud Romanos quoque hoc nomine gladiatores designabantur. Horat. Ep. 2. l. II. *Cadimur, & totidem plagis consumimus hostem, Lento Samnites ad lumina prima duello.*

Fabio evenit. Is profectus ad Nuceriam Alaternam, tum pacem petentes, quod uti eam quum daretur noluisſent, aspernatus, oppugnando ad deditionem subegit. Cum Samnitibus acie dimicatum: haud magno certamine hostes victi. neque ejus pugnae memoria tradita foret, ni Marſi eo primùm praelio cum Romanis bellaſſent. Secuti Marſorum defectionem Peligni, eandem fortunam habuerunt. Decio quoque alteri conſuli ſecunda belli fortuna erat. Tarquinienſem metu ſubegerat frumentum exercitui præbere, atque inducias in quadraginta annos petere. Volſinienſium caſtella aliquot vi cepit: quædam ex iis diruit, ne receptaculo hoſtibus eſſent: circumferendoque paſſim bello, tantum terrorem ſui fecit, ut nomen omne Etruſcum foedus ab conſule peteret. Ac de eo quidem nihil impetratum. induciæ annuæ datæ; ſtipendium exercitui Romano ab hoſte in eum annum penſum, & binæ tunicæ in militem exactæ. ea merces induciarum fuit. Tranquillas res jam Etruſcis turbavit repentina defeſtio Umbrorum, gentis integræ à cladibus belli, niſi quod tranſitum exercitus ager ſenſerat. Ii concitatâ omni juventute ſua, & magnâ parte Etruſcorum ad rebellionem compulſâ, tantum exercitum fecerant, ut relicto poſt ſe in Etruria Decio, ad oppugnandam inde Romam ituros, magnificè de ſe, ac contemptim de Romanis loquentes, jaſtarent. Quod inceptum eorum ubi ad Decium conſulem perlatum eſt, ad urbem ex Etruria magnis itineribus pergit: & in agro Pupinienſi ad famam intentus hoſtium conſedit. Nec Romæ ſpernebatur Umbrorum bellum: & ipſæ minæ metum fecerant, expertis à Gallica clade quàm intutam urbem incolerent.

N v

*Bene res
geſſa con-
tra Sam-
nites.*

*Contra
Etruſcos.*

U.C. 445. Itaque legati ad Fabium consulem missi sunt:
 a.C. 367. ut, si quid laxamenti à bello Samnitium es-

*Contra
 Umbros.*

set, in Umbriam propere exercitum duceret. Dicto paruit consul, magnisque itineribus ad Mevaniam, ubi tum copiae Umbrorum erant, perrexit. Repens adventus consulis, quem procul Umbria in Samnio bello alio occupatum crediderant, ita exterruit Umbros, ut alii recedendum ad urbes munitas, quidam omit- tendum bellum censerent. ¹ Plaga una (Mate- rinam ipsi appellant) non continuit modò ce- teros in armis, sed confestim ad certamen egit. castra vallantem Fabium adorti sunt. Quos ubi effusos ruere in munimenta consul vidit, re- vocatos milites ab opere, prout loci natura tempusque patiebatur, ita instruit: cohorta- tusque prædicatione verâ, quâ in Tuscis, quâ in Samnio partorum decorum, exiguam appen- dicem Etrusci belli conficere jubet, & vocis impiae poenas expetere, quâ se urbem Roma- nam oppugnaturus minati sint. Hæc tantâ sunt alacritate militum audita, ut clamor suâ spon- te ortus loquentem interpellaverit ducem. an- te imperium deinde, ² concentu tubarum ac cornuum, cursu effuso in hostem feruntur. Non tanquam in viros, aut armatos incurrunt. ³ mirabilia dictu! signa primò eripi cœpta si- gniferis: deinde ipsi signiferi trahi ad consu- lem, armatique milites ex acie in aciem trans- ferri: & sicubi est certamen, scutis magis

¹ *Plaga una*] Unus ex populis iis, in quos Um- brorum gens divisa erat. *Plagam* hic cum Dujatio in- telligimus *regionem*. Addit Livius, *Materinam ipsi ap- pellant*, quia nempe hoc no- men ignobile erat, nec for-

tasse nisi in ipsa regione no- tum.

² *Concentu*] Plenius ac melius legeretur: *ante con- centum tubarum*.

³ *Mirabilia dictu*] Magis placeret, *mirabile dictu*.

quàm gladiis geritur res. umbonibus 4 incus- U. c. 445.
a. C. 397.
sâque alâ sternuntur hostes. plus capitur ho-
minum, quàm cæditur: atque una vox ponere
arma iubentium per totam fertur aciem. Ita-
que inter ipsum certamen facta deditio est à
primis auctoribus belli. postero insequentibus
que diebus, & ceteri Umrorum populi de-
duntur. Ocriculani sponsione in amicitiam ac-
cepti.

XLII. Fabius alienæ fortis victor belli, in
suam provinciam exercitum reduxit. itaque ei,
ob res tam feliciter gestas, sicut priore anno
populus continuaverat consulatum, ita sena-
tus insequente anno, quo Ap. Claudius, L. Vo- U. c. 446.
a. C. 396.
lumnus consules fuerunt, prorogavit, maximè Ap.
Claudio,
L. Vo-
lumnio
Cos.
Appio adversante, imperium. Appium censo-
rem petisse consulatum, comitiæque ejus ab L.
Furio tribuno plebis interpellata, donec se cen-
surâ abdicavit, in quibusdam annalibus inve-
nio. Creatus consul, quum collegæ novum bel-
lum, Sallentini hostes decernerentur, Romæ Sallenti-
ni vitti.
mansit, ut urbanis artibus opes augeret, quan-
do belli decus penes alios esset. Volumnium
provinciæ haud poenituit. multa secunda præ-
lia fecit: aliquot urbes hostium vi cepit. præ-
dæ erat largitor, & benignitatem per se gra-
tam comitate adjuvabat, militemque iis artibus
fecerat & periculi & laboris avidum. Q. Fabius
proconsul, ad urbem Allifas, cum Samnitium Samnites
vitti.
exercitu signis collatis configit. minimè am-
bigua res fuit. Fusi hostes, atque in castra
compulsi. nec castra forent retenta, ni exi-
guum superfuisset diei: ante noctem tamen
sunt circumfessa, & nocte custodita, ne quis

4 Incussâ alâ] Incusso alâ deinde & umbonibus
lucerto. Eadem locutio rur-
sus occurrit l. XXX. c. 34.
pulsantes.

N vj

U.C. 446. elabi posset. Postero die, vixdum luce certâ,
 a.C. 306. deditio fieri cœpta : & pacti, qui Samnitium
 forent, ut cum singulis vestimentis emitteren-
 tur. hi omnes sub jugum missi. Sociis Samni-
 tium nihil cautum : ad septem millia ¹ sub co-
 rona venire. Qui se civem Hernicum dixerat,
 seorsum in custodia habitus. eos omnes Fabius
 Romam ad senatum misit : &, quum quæsitum
 esset, delectu, an voluntarii pro Samnitibus ad-
 versus Romanos bellassent, per Latinos popu-
 los custodiendi dantur. jussique eam integram
 U.C. 447. rem novi consules, P. Cornelius Arvina, Q.
 a.C. 305. Marcius Tremulus (ii enim jam creati erant)
 P. Cor- ad senatum referre. Id ægre passi Hernici : con-
 nelio, Q. cilium populorum omnium habentibus Anag-
 Marcio. ninis, in circo quem Maritimum vocant, præ-
 Coll. ter Alatrinatam, Ferentinatamque, & Verula-
 num, omnes Hernici nominis populo Romano
 bellum indixerunt.

*Bellum
 Herni-
 cum.*

XLIII. In Samnio quoque, quia decesserat
 inde Fabius, novi motus exorti. Calatia & So-
 ra, præsidiaque, quæ in iis Romana erant, ex-
 pugната : & in captivorum corpora militum
 foedè sævitum. itaque eò P. Cornelius cum
 exercitu missus. Marcio novi hostes (jam enim
 Anagninis Hernicisque aliis bellum jussum erat)
 decernuntur. Primò ita omnia opportuna loca
 hostes inter consulum castra interceperunt, ut
 pervadere expeditus nuncius non posset, ¹ &
 per aliquot dies incerti rerum omnium, sus-
 pensique de statu alterius, uterque consul age-
 ret, Romamque is metus manaret : adeo ut

¹ Sub corona] Vid. not.
 4. ad c. 17. l. II.

¹ Et per aliquot dies] Ex-
 peditior videtur unius codi-
 cia allata à Gronovio scri-

ptura, .. nuncius non posset.
 Per aliquot dies incerti rerum
 omnium.... uterque consul
 agere : Romamque is metus
 manaret.

omnes juniores sacramento adigerentur, atque U.C. 447.
a.C. 306.
ad subita rerum duo iusti scriberentur exerci-
tus. ² Ceterum Hernicum bellum nequaquam
pro præsenti terrore ³ ac vetustate gentis glo-
riæ fuit. nihil usquam dictu dignum ausi, tri-
nis castris intra paucos dies exuti, triginta die-
rum ⁴ inducias, ita ut ad senatum Romam le-
gatos mitterent, pacti sunt bimestri stipendio
frumentoque, & singulis in militem tunicis.
Ab senatu ad Marcium rejecti, cui senatuscon-
sulto permissum de Hernicis erat: isque eam
gentem in deditionem accepit. Et in Samnio
alter consul superior viribus, locis impeditior
erat. Omnia itinera obseperant hostes, saltus-
que pervos ceperant, ne quâ subvehi com-
meatus possent: neque eos, quum quotidie
signa in aciem consul proferret, elicere ad cer-
tamen poterat. satisque apparebat neque Sam-
nitum certamen præsens, nec Romanum dila-
tionem belli laturum. Adventus Marcii, qui
Hernicis subactis maturavit collegæ venire au-
xilium, moram certaminis hosti exemit. nam, ut
qui ne alteri quidem exercitui se ad certamen
credidissent pares; conjungi utique passi duo
consulares exercitus, nihil crederent superesse
spei, advenientem incomposito agmine Mar-
cium aggrediuntur. Raptim collatæ sarcinæ in
medium: &, prout tempus patiebatur, instru-
ta acies. Clamor primum in stativa perlatus,
dein respectus procul pulvis, tumultum apud

² Ceterum Hernicum bel-
lum] Reliqua Hernici belli.
Vocem ceterum hîc accipi-
mus pro nomine, non pro
adverbio.

³ Ac vetustate gentis glo-
riæ] Magis placeret, quod

subjicit Gronovius: ac ve-
tusta gentis gloria.

⁴ Inducias ... pacti sunt
bimestri stipendio] Inducias
impetraverunt eâ lege ut bi-
mestre stipendium exercitui
Romano præbatur.

V.C. 448. Cornelium cum Marcio consules factos tradi-

d.C. 304.

*Coss. in
Samnium
eunt.*

*Samnites
vincun-
tur.*

dimus. memoriane fugerit in annalibus dige-
rendis, an consultò binos consules falsos ratus
transcenderit, incertum est. Eodem anno in
campum Stellatem agri Campani Samnitium in-
cursiones factæ. itaque ambo consules in Sam-
nium missi. Quum diversas regiones, Tifer-
num Postumius, Bovianum Minucius petissent;
Postumii priùs ductu ad Tifernum pugnatum.
Alii haud dubiè Samnites victos, ac viginti
millia hominum capta tradunt: alii Marte æquo
discessum, & Postumium metum simulantem
nocturno itinere clam in montes copias abdu-
xisse: hostes secutos duo millia inde locis mu-
nitis & ipsos confedissee. Consul, ut stativa tu-
ta copiosaque (& ita erant) petisse videretur,
postquam & munimentis castra firmavit, &
omni apparatu rerum utilium instruxit, relicto
firmo præsidio, de vigilia tertia, quâ duci pro-
ximè potest, expeditas legiones ad collegam,
& ipsum adversus alios sedentem, ducit. ibi
auctore Postumio, Minucius cum hostibus si-
gna confert; &, quum anceps prælium in mul-
tùm diei processisset, tum Postumius integris
legionibus defessam jam aciem hostium impro-
visò invadit. Itaque quum lassitudo ac vulnera
fugam quoque præpedissent, occidione occisi
hostes, signa unum & viginti capta: atque in-
de ad castra Postumii perrectum. Ibi duo victo-
res exercitus perculsum jam famâ hostem adori-
ti fundunt fugantque: signa militaria sex &
viginti capta, & imperator Samnitium Staius
Gellius, multique alii mortales, & castra utra-
que capta: & ¹ Bovianum, ubi postero die

¹ Bovianum, ubi postero die captum. Inde su-
spicamur: Bovianum urbs
particula ubi. Sed & aliquot postero die capta oppugnari.

coeptum oppugnari, brevi capitur. magnâque U. c. 448.
 gloriâ rerum gestarum consules triumpharunt. a. C. 304.
 Minucium consulem cum vulnere gravi relatum in castra mortuum, quidam auctores sunt, & M. Fulvium in locum ejus consulem suffectum: & ab eo, quum ad exercitum Minucii missus esset, Bovianum captum. Eodem anno Sora, Arpinum, Censennia, recepta ab Samnitibus. ² Herculis magnum simulacrum in Capitolio positum, dedicatumque.

XLV. P. Sulpicio Saverrione, ¹ P. Sempronio Sopho consulibus, Samnites seu finem, U. c. 449.
 seu dilationem belli quærentes, legatos de pace a. C. 303.
 Romam misere. quibus suppliciter agentibus responsum est, *nisi sæpe bellum parantes* P. Sulpicio,
pacem petissent Samnites, oratione ultro citroque P. Sempronio
habitâ, de pace transigi potuisse. nunc, quando Coss.
verba vana ad id locorum fuerint, rebus standum Pacem
esse. P. Sempronium consulem cum exercitu brevi petunt
in Samnio fore: eum, ad bellum pacemne incli- Samnites.
nent animi, falli non posse. Comperta omnia senatus relaturum. decedentem ex Samnio consulem legati sequerentur. Eo anno quum pacatum Samnium exercitus Romanus benignè præbito com meatu peragrasset, foedus antiquum Samnitibus redditum. Ad Æquos inde veteres hostes, ceterum per multos annos sub specie infidæ pacis quietos, versa arma Romana: quod in-

Quod Glareanus miratur jus libri.

Bovianum, quod suprà c. 31. captum dicitur, hic rursus capi, quamvis nulla defectionis facta fuerit mentio, id non insolitum Livio est, qui res ejusmodi vetustas & tenues non maximâ sæpe diligentia persequitur. Vid. & not. 1. ad c. 2. hu-

² *Herculis magnum simulacrum*] Lege, *Magni*. Nam hoc cognomine Hercules colebatur.

¹ *P. Sempronio Sopho*] Huic ex omnibus Romanis uni *Sôphos* cognomen à populo inditum est, ob excellentem juris scientiam.

D.C. 449.
A.C. 303.

Bellum
cum Æ-
quis.

columi Hernico nomine missitaverant simul cum iis Samniti auxilia; & post Hernicos subactos, universa prope gens, sine dissimulatione consilii publici, ad hostes desciverat: & postquam, icto Romæ cum Samnitibus foedere, feciales venerant res repetitum, *tentationem aiebant esse, ut terrore incusso belli Romanos se fieri paterentur. quod quantopere optandum foret, Hernicos docuisse: quum, quibus licuerit, suas leges Romanæ civitati præoptaverint: quibus legendi quid mallent copia non fuerit, pro pæna necessariam civitatem fore.* Ob hæc vulgò in conciliis jactata, populus Romanus bellum fieri Æquis iussit: consulesque ambo ad novum profecti bellum, quatuor millibus à castris hostium confederunt. Æquorum exercitus (ut qui suo nomine permultos annos imbelles egissent) tumultuario similis, sine ducibus certis, sine imperio trepidare. alii exeundum in aciem, alii castra tuenda censent: movet plerosque vastatio futura agrorum, ac deinceps cum levibus præfidiis urbium relictarum excidia. Itaque postquam inter multas sententias una, quæ *omissâ curâ communium ad respectum suarum quemque rerum vertisset, audita, ut primâ vigiliâ diversi è castris ad deportanda omnia tuendaque moenibus in urbes abirent; cuncti eam sententiam ingenti assensu acceperere.* Palatis hostibus per agros, primâ luce Romani signis prolatis in acie consistunt: & , ubi nemo obvius ibat, pleno gradu ad castra hostium tendunt. Ceterum, postquam ibi neque stationes pro portis, nec quemquam in vallo, nec fremitum consuetum castrorum animadvertunt; insolito silentio moti, metu insidiarum subsistunt. transgressi deinde vallum, quum deserta omnia invenissent, pergunt hostem ve-

stigiis sequi. sed vestigia in omnes æquè ferentia partes, ut in dilapsis passim, primò errorem faciebant: post, per exploratores comperitis hostium consiliis, ad singulas urbes circumferendo bello, unum & quadraginta oppida intra dies quinquaginta omnia oppugnando ceperunt; quorum pleraque diruta, atque incensa, nomenque Æquorum prope ad internecionem deletum. De Æquis triumphatum: exemploque eorum clades fuit, ut Marrucini, Marfi, Peligni, Frentani, mitterent Romam oratores pacis petendæ amicitiaque. iis populis fœdus petentibus datum.

XLVI. Eodem anno, C. Flavius Cn. filius, scriba, patre libertino, humili fortunâ ortus, ceterum callidus vir & facundus, ædilis curulis fuit. Invenio in quibusdam annalibus, ^{C. Flavius ædilis curulis.} 1 quum appareret ædilibus, fierique se 2 pro tribu ædilem videret, 3 neque accipi nomen, 4 quia scriptum faceret, 5 tabulam posuisse, & jurasse, se scriptum non facturum. quem aliquanto antea desuisse scriptum facere arguit Macer Licinius, tribunatu antè gesto, trium-

1 *Quum appareret ædilibus*] Quum inter apparitores ædiliū esset. Scribæ enim erant ex apparitorum numero.

2 *Pro tribu*] Hæc videtur esse solennis loquendi formula, quæ idem valeat, quod in *prærogativa tribu*: ita ut nempe tribus prærogativa vocetur *non* *tribus*; pro autem eodem modo sumatur, quo in illis usitatissimis locutionibus *pro tribunali*, *pro rostris*, &

apud Cic. l. II. in Ver. n. 127. *pro suffragio*.

3 *Neque accipi nomen*] Neque rationem sui haberi ab eo qui comitiis præerat, tanquam legitimi candidati.

4 *Quia scriptum faceret*] Quod scribæ ministerio fungeretur. Scriptum hîc à *scriptus*, *hîs*.

5 *Tabulam*] Quæ erat velut insigne ministerii sui. Scribæ enim rationes publicas, leges, actaque in tabulis scribebant.

U.C. 449. viratibusque, ⁶ nocturno altero, altero colo-
 a.C. 303. niz deducendæ. Ceterum (id quod haud dis-
 crepat) contumaciâ adversus contemnentes
 humilitatem suam nobiles certavit. ⁷ civile jus
 repositum in penetralibus pontificum evulga-
 vit, ⁸ fastosque circa forum in albo propo-
 suit, ut, ⁹ quando lege agi posset, sciretur:
 ædem Concordiæ in area Vulcani summâ in-
 vidiâ nobilium dedicavit, coactusque consensu
 populi Cornelius Barbatus pontifex maximus
¹⁰ verba præire, quum more majorum negaret
 nisi consulem aut imperatorem posse templum
 dedicare. Itaque ex auctoritate senatûs latum
 ad populum est, ne quis templum aramve in-
 jussu senatûs aut tribunorum plebei partis ma-
 joris dedicaret. Haud memorabilem rem per
 se, nisi documentum sit adversus superbiam
 nobilium plebeix libertatis, referam. Ad col-
 legam ægrum, visendi causâ, Flavius quum
 venisset, consensuque nobilium adolescentium,
 qui ibi assidebant, assurrectum ei non esset;
 curulem afferri sellam eò jussit, ¹¹ ac sede ho-
 noris sui anxios invidiâ inimicos spectavit. Ce-
 terum Flavium dixerat ædilem forensis factio,
 Ap. Claudii censurâ vires nacta, qui senatum
 primus ¹² libertinorum filiis lectis inquinave-

⁶ *Nocturno*] Triumviri
 nocturni incendiis per urbem
 arcendis præerant.

⁷ *Civile jus*] Legis actio-
 nes: i. e. solennes quasdam
 formulas à jurisconsultis
 compositas, quibus inter se
 homines in jure discepta-
 rent. Hic actionum liber à
 Flavio prolatus, *jus civile*
Flavianum appellabatur.

⁸ *Fastos*] Kalendarium,
 quo tota dierum fastorum

nefastorumque ratio conti-
 nebatur. De diebus fastis ne-
 fastisque vid. not. 7. ad I.
 19.

⁹ *Quando lege agi posset*] Quibus diebus possent legi-
 timæ actiones ad persequen-
 dum jus suum suscipi.

¹⁰ *Verba præire*] Vid.
 not. 3. ad IV. 21.

¹¹ *Ac sede*] Et è sede.

¹² *Libertinorum*] Constat
 Ciceronis temporibus ac

rat; &, posteaquam eam lectionem nemo ra-
tam habuit, ¹³ nec in curia adeptus erat, quas <sup>U.C. 449.
a.C. 301.</sup> petierat opes urbanas, humilibus per omnes
tribus divisus, ¹⁴ forum & campum corrupit.
tantumque Flavii comitia indignitatis habue-
runt, ut plerique nobilium annulos aureos &
¹⁵ phaleras deponerent. Ex eo tempore, in
duas partes discessit civitas. aliud integer po-
pulus fautor & cultor bonorum, aliud forensis
factio tenebat: donec Q. Fabius & P. Decius
censores facti; & Fabius simul concordiae cau-
sâ, simul ne humillimorum in manu comitia
essent, omnem forenses turbam excretam ¹⁶ in
quatuor tribus coniecit, urbanasque eas ap-
jecta.

Forensis
turba in
tribus ur-
banas com-
iecta.

deinceps, libertinos ac liberos
pro iisdem acceptos fuisse;
ita tamen ut *libertus* ad pa-
tronum, *libertinus* ad in-
genuum referretur. Itaque
dicebatur *humo libertinus*;
non verò *libertinus meus*,
libertinus Caesaris, sed *liber-
tus meus*, *libertus Caesaris*.
At his temporibus, de qui-
bus nunc agit Livius, liber-
tinos vocatos fuisse Sueton-
ius ait in Claudio, c. 24.
*non ipsos qui manumitteren-
tur, sed ingenuos*, i. e. eos
qui Suetonii ævo pro inge-
nuis habebantur, ex his
procreatos.

¹³ *Nec in curia adeptus
erat... opes urbanas*] Rectè
admonet Gronovius otiosam
hic esse vocem *urbanas*, cui
ut locus esset, oporteret fa-
ctam fuisse mentionem qua-
rundam diverſi generis o-
pum, v. g. opum apud exer-
citum. Legit igitur: *Nec in
curia adeptus erat, quas pe-*

*tierat opes, urbanis humili-
bus...*

¹⁴ *Forum & campum*]
Comitia tributa, quæ in fo-
ro, & comitia centuriata,
quæ in campo Martio habe-
bantur.

¹⁵ *Phaleras*] Ornamenti
genus, quod proprium fuisse
tum Equitum insigne col-
ligitur ex Plinio, l. XXXIII.
c. 1. Annulos aureos tunc
à solis senatoribus, nec uni-
versis, sed eorum nobilif-
simis, gestatos fuisse idem
scriptor affirmat ibidem.

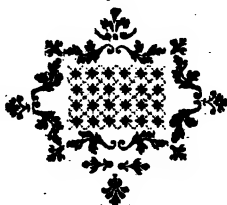
¹⁶ *In quatuor tribus con-
iecit*] Eas nempe, in quas
Servius rex urbem discreve-
rat, idemque jam tum, te-
ste Dion. Hal. l. IV. referri
jusserat, quidquid esset li-
bertini generis. Itaque Fa-
bius nihil hic instituit novi,
sed veterem morem, ab
Appio censore spretum ac
violatum, reduxit.

U.C. 449. pellavit. adeoque eam rem acceptam gratis ani-
 a.C. 303. mis ferunt, ut Maximi cognomen, quod tot
 victoriis non pepererat, ¹⁷ hac ordinum tem-
 peratione pareret. Ab eodem institutum dici-
 tur, ¹⁸ ut Equites Idibus Quintilibus transve-
 herentur.

¹⁷ *Hac ordinum tempera-
 tione*] Ita temperando res,
 ut discrimina ordinum ac
 dignitatum rite servarentur.

¹⁸ *Ut Equites Idibus
 Quintilibus transveherentur*
 Ex hoc instituto Equites
 Romani quotannis Idibus
 Quintilibus, id est, die 15.

mensis qui postea Julius ap-
 pellatus est, per tuomas di-
 stincti, oleâ coronati, &
 trabeati, equis insidentes,
 ab æde Martis extra urbem,
 sive, ut alii volunt, ab æde
 Honoris, in Capitolium so-
 lenni pompâ transvehebantur.

E P I T O M E

LIBRI DECIMI LIVIANI.

Coloniae deductae sunt ¹ Sora, ac Alba, Carseoli. Marfi in deditionem accepti. Collegium augurum ampliatum est, ut essent novem, quum antea quaterni fuissent. Lex de provocatione ad populum, à Valerio consule tunc tertium lata est. Duæ tribus adjectæ sunt, Aniensis & Terentina. Samnitibus bellum indictum; & adversus eos saepe prospere pugnatum. Quum adversus Etruscos, Umbros, Samnites, Gallos, P. Decio & Q. Fabio ducibus, pugnaretur, Romanusque exercitus in maximo esset discrimine, P. Decius, secutus exemplum patris, devovit se pro exercitu, & morte suâ victoriam ejus pugnae populo Romano dedit. Papirius Cursor, Samnitium exercitum, qui jurejurando obstrictus, quo majore constantiâ virtutis pugnaret, in aciem descenderat, fudit. Census actus est. lustrum conditum. censa sunt civium capita ducenta sexaginta duo millia, & trecenta viginti duo.

¹ Sora, ac Alba, Carseoli] Libenter deletemus particulam ac ante Alba.

LIBER X.

U.C. 450. I. LUCIO GENUCIO, Ser. Cornelio consuli-
 a.C. 302. bus, ab externis ferme bellis otium fuit.
 L. Genucio, ¹ Soram atque Albam coloniam deductam. ² Al-
 Ser. Cornelio bam in Æquos sex millia colonorum scripta.
 Cons. Sora agri Volsci fuerat; sed possederant Sam-
 nites. eò quatuor millia hominum missa. Eo-
 dem anno ³ Arpinatibus Trebulanisque civitas
 data. Frusinates tertiâ parte agri damnati, quòd
 Hernicos ab eis sollicitatos compertum: ca-
 pitaque conjurationis ejus, quæstione ab con-
 sulibus ex senatusconsulto habitâ, virgis cæsi
 ac securi percussi. Tamen, ne prorsus imbel-
 lem agerent annum, parva expeditio ⁴ in Um-
 bria facta est: quòd nunciabatur ex spelunca
 quadam excursiones armatorum in agros fieri.
 In eam speluncam penetratum cum signis est,
 & ex eo loco obscuro multa vulnera accepta,
 maximèque lapidum ictu: donec altero specûs
 ejus ore (nam pervius erat) invento, utræque
 fauces congestis lignis accensæ. ita intus fumo
 ac vapore ad duo millia armatorum, ruentia

*Latrones
 in spelun-
 ca oppres-
 si.*

¹ *Soram atque Albam co-
 loniam*] Suprà l. IX. c. 23.
 Sora jam tum colonia Ro-
 mana esse dicitur. Itaque
 non nunc primùm deducitur
 hæc colonia, sed suppletur.

² *Albam in Æquos*] Al-
 bam Fuentis intellige, à
 qua *Albensis*, ut ab Alba
 Longa *Albani*. Eam urbem
 in Maris fuisse consentiunt
 omnes. Livius in Æquis po-

nit eodem errore, quòd infrà
 c. 3. Carseolos, qui Æquo-
 rum erant, ut ipse agnoscit
 c. 12. hujus quoque libri,
 Maris adscribere videtur.
 Nisi si vicinorum populorum
 fines sæpe mutati.

³ *Arpinatibus*] Arpinum
 in Volscis patria fuit Marii
 & Ciceronis.

⁴ *In Umbria*] Mallemus,
in Umbriam.

novissimè

novissimè in ipsas flammās, dum evadere tendunt, absumpta. ⁵ Marcis Livio Dentre & Æmilio consulibus redintegratum Æquicum bellum. Coloniam ægre patientes velut arcem suis finibus impositam, summā vi expugnare adorti, ab ipsis colonis pelluntur. Ceterum tantum Romæ terrorem fecere, quia vix credibile erat, tam affectis rebus solos per se Æquos ad bellum coortos, ut tumultus ejus causā dictator diceretur C. Junius Bubulcus. is cum M. Titinio magistro equitum profectus, primo congressu Æquos subegit, ac die octavo triumphans in urbem quum redisset, ædem Salutis, quam consul voverat, censor locaverat, dictator dedicavit.

U.C. 481.
2.C. 302.
M. Livio, M. Æmilio
Coss.

C. Junius
dictator.

II. Eodem anno classis Græcorum, ¹ Cleonymo duce Lacedæmonio, ad Italiæ littora impulsa, ² Thurias urbem in Sallentinis cepit. Adversus hunc hostem consul Æmilius missus, prælio uno fugatum compulit in naves. Thuriz redditæ veteri cultori: Sallentinoque agro pax parta. Junium Bubulcum dictatorem missum in Sallentinos, in quibusdam annalibus invenio: & Cleonymum, priusquam confligendum esset cum Romanis, Italiā excessisse. Circumvectus inde Brundusii promontorium, medioque sinu Adriatico ventis latus, quum lævā importuosa, Italiæ littora, dextrā Illyrii, Liburnique, & Istri, gentes feræ, & magna

Cleonymus
Lacedæmonius

⁵ Marcis Livio Dentre & Æmilio] Utrique prænomen erat Marcus.

¹ Cleonymo... Lacedæmonio] Hic sine dubio est Cleonymus Cleomenis regis filius, Arei regis patruus, quem postea Pyrrhus in regnum revocare tentavit. Vid.

Tom. II.

Plut. in Agide & in Pyrrho, & Pausaniam in Att. & in Lacon.

² Thurias... in Sallentinis] *Thuria*, sive *Thurii* urbs, prius *Sybaris*, certè prope *Sybarim* ex ejus ruinis condita, à Sallentinis Tarentino sinu dividitur.

O

V.C. 451. equitum sibi legit M. Æmiliū Paullum. id
 a.C. 301. magis credo, quā Q. Fabium eā ætate atque
 eis honoribus Valerio subiectum. ceterū ex
 Maximi cognomine ortum errorem haud ab-
 nuerim. Profectus dictator cum exercitu, præ-
 lio uno Marſos fundit. compulſis deinde in ur-
 bes munitas, Milioniam, Pleſtinam, Freſiliam,
 intra dies paucos cepit: & parte agri mulctatis
 Marſis, foedus reſtituit. Tum in Etruſcos ver-
 ſum bellum: & quum dictator auſpicioꝝ re-
 petendorum cauſā profectus Romam eſſet, ma-
 giſter equitum pabulatum egreſſus, ex inſidiis
 circumvenitur, ſignisque aliquot amiſſis, foe-
 dā militum cade ac fugā in caſtra eſt compul-
 ſus. Qui terror non eo tantū à Fabio abhor-
 ret, quòd ſi quā aliā arte cognomen ſuum
 æquavit, tum maximè bellicis laudibus; ſed
 etiam, quòd memor Papirianæ ſævitæ, nun-
 quam, ut dictatoris injuſſu dimicaret, adduci
 potuiſſet.

IV. Nunciata ea clades Romam, majorem
 quā res erat terrorem excivit. nam ut exer-
 citu deletō, ita juſtitium indictum: cuſtodiz
 in portis, vigiliæ vicatim exactæ; arma, tela
 in muros congeſta. Omnibus junioribus ſacra-
 mento adaſtis, dictator ad exercitum miſſus,
 omnia ſpe tranquilliora, & compoſita magiſtri
 equitum curā; caſtra in tutiorem locum reda-
 ctā; cohortes, quæ ſigna amiſerant, extra val-
 lum ſine tentoriis deſtitutas, invenit; exerci-
 tum avidum pugnæ, quō maturiſ ignominia
 aboleretur. Itaque conſeſtim caſtra inde in
 agrum Ruſellanum promovit. Eò & hoſtes ſe-
 cuti. & quanquam ex bene geſta re ſummam

1 Et quanquam] Particula & videtur delenda. Eò &
 hoſtes ſecuti, quanquam...

& in aperto certamine virium spem habebant, tamen insidiis quoque, quas feliciter experti erant, hostem tentant. Tecta semirutæ vici per vastationem agrorum deusti haud procul castris Romanorum aberant. ibi abditis armatis, pecus in conspectu præsidii Romani, cui præerat Cn. Fulvius legatus, propulsum. ad quam illecebram quum moveretur nemo ab Romana statione; pastorum unus progressus sub ipsas munitiones, inclamat alios cunctanter ab ruinis vici pecus propellentes, quid cessarent, quum per media castra Romana tutò agere possent? Hæc quum legato Cærites quidam interpreta-
rentur, & per omnes manipulos militum ingens esset indignatio, nec tamen injussu 2 movere auderent; jubet peritos linguæ attendere animum, pastorum sermo agresti an urbano propior esset. Quum referrent sonum linguæ, & corporum habitum, & nitorem, cultiora quàm pastoralia esse, *Ite igitur, dicite, inquit, detegant nequicquam conditas insidias: omnia scire Romanum: nec magis jam dolo capi, quàm armis vinci posse.* Hæc ubi audita sunt, & ad eos qui confederant in insidiis perlata, consurrectum repentè ex latebris est, & in patentem ad conspectum undique campum prolata signa. Visa legato major acies, quàm quæ ab suo præsidio sustineri posset. itaque propere ad dictatorem auxilia accitum mittit: interea ipse impetus hostium sustinet.

V. Nuncio allato, dictator signa ferri ac sequi armatos jubet. sed celeriora prope omnia imperio erant. Rapta extemplo signa armaque, & viæ ab impetu & cursu tenebantur. quum ira ab accepta nuper clade stimulabat, tum

2. *Movere auderent*] Vide suprâ not. 8. ad VII. 14.

U.C. 451.
a. C. 301.

concitatio accidens clamor ab crescente certamine. Urgent itaque alii alios, hortanturque signiferos, ut ocius eant. quo magis festinantes videt dictator, eo impensius retentat agmen, ac sensim incedere jubet. Etrusci contra, ¹ principio exciti pugnae, omnibus copiis aderant: & super alios alii nunciant dictatori, omnes legiones Etruscorum capeffisse pugnam, nec jam ab suis resisti posse: & ipse cernit ex superiore loco, in quanto discrimine praesidium esset. Ceterum satis fretus esse etiam nunc tolerando certamini legatum, nec se procul abesse periculi vindicem, quam maxime vult fatigari hostem, ut integris adoriatur viribus fessos. Quanquam lente procedunt, jam tamen ad impetum capiendum equiti utique modicum erat spatium. prima incedebant signa legionum, ne quid occultum aut repentinum hostis timeret: sed reliquerat intervalla inter ordines peditum, quâ satis laxo spatio equi permitti possent. ² Pariter sustulit clamorem acies, & emissus eques libero cursu in hostem invehitur, ³ incompotisque adversus equestrem procellam subitum pavorem offundit. Itaque ut prope serum auxilium jam penè circumventis, ita universa requies data est. integri acceperere pugnam: nec ea ipsa longa, aut anceps fuit. Fusi hostes castra repetunt, inferentibusque jam signa Romanis cedunt, & in ultimam castrorum partem conglobantur. Haerent fugientes in angustiis portarum: pars ma-

¹ *Principio exciti pugnae*]
Principio statim pugnae à
suis insidiatoribus commissae
exciti è castris.

² *Pariter*] Uno eodemque
tempore.

³ *Incompotis... adversus*]
Quum incompoti essent
præ ardore pugnandi, atque
adeo imparati ad excipien-
dum equitatus effuso cursu
invadentis impetum.

gna aggerem vallumque conscendunt, si aut ex superiore loco tueri se, aut superare aliquā & evadere possent. Fortè quodam loco malè densatus agger pondere superstantium in fossam procubuit: atque eā quum deos pandere viam fugæ conclamassent, plures inermes quàm armati evadunt. Hoc prælio fractæ iterum Etruscorum vires: & pacto annuo stipendio, & duum mensium frumento, permissum ab dictatore, ut de pace legatos mitterent Romam. Pax negata; induciæ biennii datæ. dictator triumphans in urbem rediit. Habeo auctores, sine ullo memorabili prælio pacatam ab dictatore Etruriam esse, seditionibus tantum Arretinorum compositis, & Cilnio genere cum plebe in gratiam reducto. Consul ex dictatura factus M. Valerius. non petentem, atque adeo etiam absentem, creatum & credidere quidam: & per interregem ea comitia facta. id unum non ambigitur, consulatum cum Appuleio Pansa gessisse.

VI. M. Valerio & Q. Appuleio consulibus fatis pacatæ foris res fuere. Etruscum adversæ belli res, & induciæ quietum tenebant: Samnitem, multorum annorum cladibus domitum, haud dum foederis novi poenitebat. Romæ quoque plebem quietam & exoneratam deducta in colonias multitudo præstabat. Tamen ne undique tranquillæ res essent, certamen injectum inter primores civitatis, patricos plebeiosque, ab tribunis plebis Q. & Cn. Ogulniis. qui undique criminandorum Patrum apud plebem occasionibus quæsitis, postquam alia frustra tentata erant, eam actionem susceperunt, quâ non infimam plebem accenderent,

U.C. 442.
A.C. 300.
M. Valerius V.
Q. Appuleio
Coss.

Certamen
inter patricos &
plebeios,
de sacerdotiis.

4 Credidere quidam] Magis placeret tradidere.

○ iiij

U.C. 452.
a.C. 300.

sed ipsa capita plebis, consulares triumphalesque plebeios: quorum honoribus nihil, præter sacerdotia, quæ nondum promiscua erant, deesset. Rogationem ergo promulgarunt, ut, quum quatuor augures, quatuor pontifices eâ tempestate essent, placeretque augeri sacerdotum numerum, quatuor pontifices, quinque augures, de plebe omnes adlegerentur. Quemadmodum ad quatuor augurum numerum, nisi morte duorum, id redigi collegium potuerit, non invenio: quum inter augures constet, imparem numerum debere esse, ut tres antiquæ tribus, Ramnes, Titenses, Luceres, suum quæque augurem habeant; aut, si pluribus sit opus, pari inter se numero sacerdotes multiplicent: sicut multiplicati sunt, quum ad quatuor quinque adjecti novem numerum, ut terni in singulas essent, expleverunt. Ceterum, quia de plebe adlegebantur, juxta eam rem ægre passi Patres, quàm quum consulatum vulgari viderent, simulabant ad deos id magis, quàm ad se pertinere: *ipsos visuros, ne sacra sua polluantur, id se optare tantum, ne qua in rempublicam clades veniat.* Minus autem tetendere, assueti jam tali genere certaminum vinci. & cernebant adversarios, non id quod olim vix speraverint affectantes, magnos honores; sed omnia jam, in quorum spem dubiam erat

* *Imparem numerum*] Nempe ternarium, vel è ternario factum. Hæc enim est Livii mens, non sat accuratè fortasse ab auctore explicata. Constat tres esse primò debere augures, ut suum quæque tres antiquæ tribus augurem habeant: si

pluribus sit opus, sacerdotum, i. e. augurum numerum ita debere ampliari, ut par sit augurum numerus in unaquaque antiquarum illarum trium. Unde colligitur illud collegium ad numerum *quatuor* redigi non potuisse, nisi morte duorum.

certatum, tamen adeptos, multiplices consu-
latus, censurasque, & triumphos.

U.C. 452.
a.C. 100.

VII. Certatum tamen suadendâ dissuaden-
dâque lege inter Ap. Claudium maximè fe-
runt, & inter P. Decium Murem. qui quum
eadem ferme de jure Patrum ac plebis, quæ
pro lege Licinia quondam contraque eam dicta
erant, quum plebeiis consulatus rogabatur,
differuissent; ¹ retulisse dicitur Decius parentis
sui speciem, qualem eum multi, qui in con-
cione erant, viderant, incinctum Gabino cul-
tu, super telum stantem, quo se habitu pro
populo ac legionibus devovisset. Tum P. De-
cium consulem purum piumque deis immortalibus
visum, aquè ac si T. Manlius collega ejus
devoveretur. eundem P. Decium, qui sacra pu-
blica populi Romani faceret, legi rite non potuif-
se? Id esse periculum, ne suas preces minus au-
dirent dii, quàm Ap. Claudii? castius eum sacra
privata facere, & religiosius deos colere, quàm
se? ² Quem pœnitere votorum, quæ pro republi-
ca nuncupaverint tot consules plebei, tot dicta-
tores, aut ad exercitus euntes, aut inter ipsa bel-
la? Numerarentur duces eorum annorum, qui-
bus plebeiorum ductu & auspicio res geri cœptæ
sunt: numerarentur triumphi. ³ jam ne nobilita-
tis quidem suæ plebeios pœnitere. pro certo ha-
bere, si quod repens bellum oriatum, non plus spei

Decii
oratio de
sacerdo-
tiis cum
plebe com-
munican-
dis.

¹ Retulisse . . . parentis sui
speciem] Revocasse & vi
orationis præsentem quo-
dammodo ob oculos stitisse
imaginem parentis sui.

² Quem pœnitere voto-
rum] Ideo nempe neminem
pœnituit illorum votorum,
quia apparuit ex prospero
bellorum eventu vota ac-

cepta diis fuisse.

³ Jam ne nobilitatis qui-
dem suæ plebeios pœnitere]
Nobilitas apud Romanos
ducebatur ab majorum ho-
noribus. Itaque ii plebei
quorum patres consulatum,
aut præturam, aut censu-
ram, aut dictaturam gess-
rant, nobiles erant.

Q V

U.C. 452. fore senatus populoque Romano in patriciis, quam
 a.C. 300. in plebeis ducibus. Quod quum ita se habeat,
 cui deorum hominumve indignum videri potest,
 inquit, eos viros, quos vos sellis curulibus, to-
 gâ prætextâ, 4 tunicâ palmatâ, & 5 togâ pictâ,
 & 6 coronâ triumphali, laureâque honorariis,
 7 quorum domos spoliis hostium affixis insignes
 inter alias feceritis, pontificalia atque auguralia
 insignia adjicere? Qui 8 Jovis Optimi Maximi
 ornatu decoratus, curru aurato per urbem veltus
 in Capitolium ascenderit, si conspiciatur cum
 9 capide ac 10 lituo, capite velato victimam cæ-
 dat, auguriumve ex arce capiat; cujus imaginis
 titulo consulatus, censuraque, & triumphus a quo
 animo legetur, si auguratum, aut pontificatum
 adjeceritis, non sustinebunt legentium oculi?
 Equidem (pace dixerim deum) eos nos jam po-
 puli Romani beneficio esse spero, qui sacerdotiis
 non minus reddamus dignatione nostrâ honoris,
 quam acceperimus; & deorum magis, quam no-
 strâ causâ expetamus, ut, quos privatim colim-
 us, publicè colamus.

4 Tunicâ palmatâ] Tuni-
 câ intextis palmis ornatâ.
 Eam triumphantes gesta-
 bant.

5 Togâ pictâ] Togâ pur-
 pureâ, quæ diversarum re-
 rum figuras acu pictas ha-
 beret: & erat ipsa quoque
 triumphantium insigne.

6 Coronâ triumphali] Quæ
 antiquitus è lauro fuit, po-
 stea ex auro fieri cœpta est.

7 Quorum domos spoliis
 hostium affixis insignes...
 feceritis] Mos fuit Roma-
 nis, ut spolia hostium devi-
 storum in postibus domo-
 rum suarum figerent. Vid.

infra l. XXIII. c. 23. &
 XXXVIII. 43.

8 Jovis Optimi Maximi
 ornatu] Coronâ aureâ, sce-
 ptro regio; quibus trium-
 phantes, quemadmodum
 ipse Jupiter, decorabantur.
 Quin etiam faciem trium-
 phantibus minio illini olim
 solitam, quemadmodum
 Jovi & quibusdam aliis diis,
 Plinius memorat.

9 Capide] Capis poculi
 genus, à capiendo.

10 Lituo] Lituus fuit ba-
 culus sine nodo aduncus,
 ipso interpretante Livio, su-
 præ l. 13.

VIII. Quid autem ego sic adhuc egi, tanquam U.C. 452.
a.C. 300.
 integra sit causa patriciorum de sacerdotiis, &
 non jam in possessione unius amplissimi sumus sa-
 cerdotii? Decemviros sacris faciundis, carmi-
 num Sibyllæ ac factorum populi hujus interpretes,
 antistites eosdem ¹ Apollinaris sacri, carimonia-
 rumque aliarum, plebeios videmus. Nec tum pa-
 triciis ulla injuria facta est, quum duumviris
 sacris faciundis adjectus est propter plebeios nu-
 merus: & nunc tribunus, vir fortis ac strenuus,
 quinque augurum loca, quatuor pontificum adje-
 cit, in quæ plebeii nominentur, non ut vos, Appi,
 vestro loco pellant, sed ut adjuvent vos homines
 plebeii divinis quoque rebus procurandis, sicut
 in ceteris humanis pro parte virili adjuvant. Noli
 erubescere, Appi, collegam in sacerdotio habere,
 quem in censura, quem in consulatu collegam
 habere potuisti; cujus tam dictatoris magister
 equitum, quam magistrî equitum dictator esse
 potes. Sabinum advenam principem nobilitatis
 vestræ, seu Attum Clausum, seu Ap. Claudium
 vultis, illi antiqui patricii in suum numerum
 acceperunt. Ne fastidieris nos in sacerdotum nu-
 merum accipere, multa nobiscum decora afferi-
 mus; imo omnia eadem, quæ vos superbos fece-
 runt. L. Sextius primus de plebe consul est factus;
 C. Licinius Stolo primus magister equitum; C.
 Marcius Rutilus primus & dictator & censor;
 Q. Publilius Philo primus prætor. Semper ista
 audita sunt eadem, penes vos auspicia esse, ² vos

¹ Apollinaris sacri] His
 verbis designatur procul du-
 bio peculiare sacrum, quod
 in honorem Apollinis per
 decemviros sacrorum pera-
 geretur. Quonam ritu, quo
 tempore anni, qua de causa
 illud celebraretur, non re-

perimus. Neque enim hic
 aut seculares ludi intelligi
 possunt, qui clariùs à Livio
 & insignitiùs indicarentur,
 aut ludi Apollinares, qui
 nondum instituti erant.

² Vos solos gentem habere]
 Vid. not. 2. ad c. 1. l. IV.

O VJ

U.C. 452. *solos gentem habere, vos solos justum imperium*
 a.C. 300. *& auspiciū domi militiæque. Aequè adhuc pro-*
sperum plebeium ac patricium fuit, porroque
erit. ³ *En unquam fando audistis, patricios pri-*
mò esse factos, non de cælo demissos, sed qui pa-
trēm ciere possent: id est, nihil ultrà quàm in-
genuos? Consulem jam patrem ciere possum,
avunīque jam poterit filius meus. ⁴ *Nihil est aliud*
in re, Quirites, nisi ut omnia negata adipisca-
mur. certamen. tantum patriciū petunt, nec cu-
rant, quem eventum certaminum habeant. Ego
hanc legem, quod bonum, faustum, felixque sit
vobis ac reipublicæ, uti rogas, jubendam con-
seo.

IX. Vocare tribus extemplo populus jube-
 bat, apparebatque accipi legem: ille tamen
 dies est intercessione sublatus. postero die de-
 territis tribunis, ingenti consensu accepta est.
 Pontifices creantur, suātor legis P. Decius
 Mus, P. Sempronius Sophus, C. Marcius
 Rutilus, M. Livius Denter. Quinque augures
 item de plebe, C. Genucius, P. Ælius Pætus,
 M. Minucius Fessius, C. Marcius, T. Publilius.
 Ita octo pontificum, novem augurum nume-
 rus factus. Eodem anno M. Valerius consul de
 provocatione legem tulit, diligentius sanctam.
 tertio ea tum post reges exactos lata est, ¹ sem-
 per à familia eadem. Causam renovandæ sæpius
 haud aliam fuisse reor, quàm quòd plus pau-
 corum opes, quàm libertas plebis, poterant.

Pontifices
 & augu-
 res ple-
 beii.

Lex de
 provocac-
 tione ter-
 tiò lata.

³ *En unquam*] Nunquam-
 ne? ut suprà IX. 10.

⁴ *Nihil est aliud in re*]
 Hoc unum agitur à patri-
 ciis, hoc unum volunt pa-
 triciū, ut nihil adipiscamur,
 nisi negatum, nisi postquam

ab ipsis negatum fuerit.

¹ *Uti rogas*] Vid. not. 1.
 ad VI. 38. suprà.

¹ *Semper à familia eadem*]
 Primò à Publicola, suprà
 II. 8. Secundo, à Valerio
 Potito, III. 55.

Porcia tamen lex sola pro tergo civium lata U. C. 412.
 videtur: quòd gravi poenâ, si quis verberasset a. C. 300.
 necassetve civem Romanum, sanxit. Valeria
 lex, quum eum qui provocasset, virgis cædi
 securique necari vetuisset, si quis adversus ea
 fecisset; nihil ultrâ, quàm improbè factum,
 adjecit. Id (qui tum pudor hominum erat)
 visum, credo, vinculum satis validum legis.
 2 nunc vix seriò ita minetur quisquam. Bellum
 ab eodem consule haudquaquam memorabile
 adversus rebellantes Æquos, quum præter
 animos feroces nihil ex antiqua fortuna habe-
 rent, gestum est. Alter consul Appuleius in
 Umbria Nequinum oppidum circumfedit. lo-
 cus erat arduus, atque in parte una præceps,
 ubi nunc Narnia sita est. nec vi, nec muni-
 mento capi poterat. Itaque eam infectam rem U. C. 413.
 M. Fulvius Patinus, T. Manlius Torquatus a. C. 299.
 novi consules acceperunt. In eum annum quum M. Ful-
 Q. Fabium consulem non petentem omnes di- vio, T.
 cernerent centuriæ, ipsum auctorem fuisse Macer Manlio
 Licinius ac Tubero tradunt differendi sibi con- Coff.
 sulatûs in bellicosiore annum: eo anno ma-
 jori se usui reipublicæ fore, urbano gesta magistra-
 tu. ita nec dissimulantem quid mallet, nec pe-
 tentem tamen, ædilem curulem cum L. Papi-
 rio Cursore factum. Id ne pro certo ponerem,
 vetustior annalium auctor Piso effecit; qui eo
 anno ædiles curules fuisse tradit 3 C. Domi-
 tium Cn. F. Calvinum, & Sp. Carviliu C. F.
 Maximum. Id credo cognomen errorem in ædi-

2 Nunc vix seriò] Quod
 tunc in sancienda maximi
 momenti lege satis grave
 visum est, id hodie in pri-
 vatis rebus, in domestica
 disciplina, vix seriò min-

tur quisquam,

3 C. Domitium] Hoc præ-
 nomen vix reperias in hac
 gente. Libri discrepant. Le-
 ge vel L. vel Cn. Domi-
 tium.

U.C. 453.
a.C. 199.

libus fecisse : secutamque fabulam mistam ex ædilitiis & consularibus comitiis , convenientem errori. Et lustrum eo anno conditum à P. Sempronio Sopho , & P. Sulpicio Saverrio-
ne censoribus : ⁴ tribusque additæ duæ , ⁵ Ani-
niensis ac ⁶ Terentina. Hæc Romæ gesta.

Tribus
novæ.

X. Ceterum ad Nequinum oppidum quum segni obsidione tempus tereretur , duo ex oppidanis , quorum erant ædificia juncta muro , specu facto ad stationes Romanas itinere occulto perveniunt : inde ad consulem deducti , præsidium armatum se intra moenia & muros accepturos confirmant. Nec aspernanda res visa , neque incautè credenda. cum altero eorum (nam alter obses retentus) duo exploratores per cuniculum missi : per quos satis compertâ re , trecenti armati transfugâ duce in urbem ingressi , nocte portam , quæ proxima erat , cepere : quâ refractâ , consul exercitusque Romanus sine certamine urbem invasere. Ita Nequinum in ditionem populi Romani venit. Colonia eò adversus Umbros missa , ¹ à flumine Narnia appellata : exercitus cum magna præda Romam reductus. Eodem anno ab Etruscis adversus inducias paratum bellum. ² sed eos alia molientes Gallorum ingens exercitus fines ingressus , paulisper à proposito avertit. Pecuniâ deinde , quâ multum poterant , freti , socios ex hostibus facere Gallos conantur , ut eo adjun-

Etrusci
bellum ad-
versus Ro-
manos mo-
vantur.

⁴ Tribusque addita duæ] Tunc tres & triginta tribus factæ. Vid. IX. 20.

⁵ Aniensis] Fortasse ab Aniène amne.

⁶ Terentina] Fortasse à Terento , qui locus erat in campo Martio.

¹ A flumine Narnia ap-

pellata] Fluminis nomen , Nar.

² Sed eos alia molientes] Etruscos nihil de Gallis cogitantes , sed alia molientes , nempe Romanum bellum , Galli invadunt. Quidam malunt legere *salia* molientes.

sto exercitu cum Romanis bellarent. De societate haud abnuunt barbari : de mercede agitur. U.C. 413.
2.C. 199.
quâ pactâ acceptâque , quum parata cetera ad bellum essent , sequique Etruscus juberet , inficias eunt , *mercedem se belli Romanis inferendâ pactos. quicquid acceperint , accepisse ne agrum Etruscum vastarent , armisque lacefferent cultores. Militaturos tamen se , si utique Etrusci valint , sed nullâ aliâ mercede , quam ut in partem agrî accipiantur , tandemque aliquâ sede certâ constant.* Multa de eo concilia populorum Etruriæ habita. nec perfici quicquam potuit , non tam quia imminui agrum , quàm quia accolæ sibi quisque adjungere tam efferatæ gentis homines horrebat. ita dimissi Galli , pecuniam ingentem sine labore ac periculo partam retulerunt. Romæ terrorem præbuit fama Gallici tumultûs ad bellum Etruscum adjecti : eo minùs cunctanter foedus ictum cum Picenti populo est.

XI. T. Manlio consuli Etruria provincia sorte evenit : qui vixdum ingressus hostium fines , quum exerceretur inter equites , ab rapido cursu circumagendo equo effusus , extemplo prope exspiravit. tertius ab eo casu dies finis vitæ consuli fuit. Quo velut omine belli accepto , deos pro se commisisse bellum memorantes Etrusci , sustulere animos. Romæ tum desiderio viri , tum incommoditate temporis , tristis nuncius fuit : ¹ ut Patres ab jubendo dictatore , consulis subrogandi comitia ex sententia principum habita , deterruerint. ² M. Valerium consulem omnes sententiæ centuriæ-

T. Manlii Consuls. mors.

M. Valerius suffectus.

¹ *Ut Patres ab jubendo*] Ita ut nihil aliud Patres deterruerit ab jubendo dictatore , quàm quod comitia consulis subrogandi ex sententia principum sunt ha-

bita : quod comitiis electus est is consul quem principes volebant.

² *M. Valerium consulem*] Hic sextus est M. Valerius Corvi consularis.

U.C. 453. que dixere, quem senatus dictatorem dici ius-
 a.C. 299. surus fuerat. tum extemplo in Etruriam ad le-
 giones proficisci iussit. Adventus ejus compres-
 sit Etruscos, adeo ut nemo extra munimenta
 egredi auderet, timorque ipsorum obsidioni
 similis esset. neque illos novus consul, vastan-
 dis agris, urendisque tectis, quum passim non
 villæ solùm, sed frequentes quoque vici in-
 cendiis fumarent, elicere ad certamen potuit.
 Quum hoc segnius bellum opinione esset,
 alterius belli, quod multis invicem cladibus
 haud immeritò terribile erat, fama, Picentium
 novorum sociorum indicio, exorta est: Samni-
 tes arma & rebellionem spectare, seque ab iis
 sollicitatos esse. Picentibus gratiæ actæ, ³ &
 magna pars curæ Patribus ab Etruria in Sam-
 nites versa est. Caritas etiam annonæ sollici-
 tam civitatem habuit: ventumque ad inopiæ
 ultimum foret, ut scripsere quibus ædilem
 fuisse eo anno Fabium Maximum placet, ni
 ejus viri cura, qualis in bellicis rebus multis
 tempestatibus fuerat, talis domi tum in annonæ
 dispensatione, præparando ac convehendo fru-
 mento, fuisset. Eo anno (nec traditur causa)
 interregnum initum. interreges fuere Appius
 Claudius, dein P. Sulpicius. Is comitia con-
 sularia habuit. creavit L. Cornelium Scipio-
 nem, Cn. Fulvium consules. Principio hujus
 anni oratores Lucanorum ad novos consules
 venerunt, questum, *quia conditionibus pelli-
 cere se nequiverint ad societatem armorum, Sam-
 nites infesto exercitu ingressos fines suos vastare,
 belloque ad bellum cogere. Lucano populo satis
 sæperque erratum quondam: nunc ita obstinatos*

U.C. 454.
 a.C. 298.
 L. Cor-
 nelio,
 Cn. Ful-
 vio. Cass.

3 Et magna pars curæ] magnam partem curæ ver-
 Et Patres huc usque de sola tere in Samniticum bel-
 Etruria solliciti, coacti sunt lum.

animos esse, ut omnia ferre ac pati tolerabilius
 ducant, quàm ut unquam postea ⁴ nomen Roma-
 num violent. Orare Patres, ut & Lucanos in
 fidem accipiant, & vim atque injuriam ab se
 Samnitium arceant. Se, quanquam bello cum
 Samnitibus suscepto necessaria jam facta adver-
 sus Romanos fides sit, tamen obsides dare paratos
 esse.

U.C. 454.
 a.C. 298.

XII. Brevis consultatio senatûs fuit. ad unum
 omnes jungendum foedus cum Lucanis, res-
 que repetendas ab Samnitibus, censent. Beni-
 gnè responsum Lucanis: ictumque foedus. Fe-
 ciales missi, qui Samnitum decedere agro so-
 ciorum, ac deducere exercitum finibus Luca-
 nis juberent. quibus obviàm missi ab Samniti-
 bus qui denunciarent, *Si quod adissent in Sam-
 nio concilium, haud inviolatos abitaros.* Hæc
 postquam audita sunt Romæ, bellum Samni-
 tibus & Patres censuerunt, & populus jussit.
 Consules inter se provincias partiti sunt. Sci-
 pioni Etruria, Fulvio Samnites obvenierunt:
 diversique ad suum quisque bellum proficis-
 cuntur. Scipioni segne bellum & simile prioris
 anni militiæ expectanti, hostes ad Volaterras
 instructo agmine occurrerunt. Pugnatum ma-
 jore parte diei, magnâ utrimque cæde: nox
 incertis quâ data victoria esset, intervenit: lux
 insequens victorem victumque ostendit. Nam
 Etrusci silentio noctis castra reliquerunt. Ro-
 manus egressus in aciem, ubi profectione ho-
 stium concessam victoriam videt, progressus ad
 castra, vacuis cum plurima præda (nam &
 stativa trepidè deserta fuerant) potitur. inde in

Fœdus
 cum Lu-
 canis.

Pugna
 cum Etru-
 scis.

⁴ *Nomen Romanum vio-
 lent*] De nomine Romano
 loquuntur, tanquam sacro
 & religioso. *Violare* enim

est peccare in id quod sa-
 crum & sanctum est, puta
 deos, patriam, parentes,
 fas fidemque &c.

U.C. 454. Faliscum agrum copiis reductis, quum impe-
 a.C. 298. dimenta Faleriis cum modico præsidio reliquis-
 set, expedito agmine ad depopulandos hostium
 fines incedit. Omnia ferro ignique vastantur;
 prædæ undique actæ: nec solum modò vastum
 hosti relictum, sed castellis etiam vicisque il-
 latus ignis: urbibus oppugnandis temperatum,
 in quas timor Etruscos compulerat. Cn. Fulvii
 Samnites
 viffi. consulis clara pugna in Samnio ad Bovianum
 haudquaquam ambiguae victoriæ fuit. Bovia-
 num inde aggressus, nec ita multo post Aufi-
 denam, vi cepit. Eodem anno ¹ Carseolos co-
 lonia in agrum Æquicolarum deducta. Fulvius
 consul de Samnitibus triumphavit.

XIII. Quum comitia consularia instarent,
 fama exorta, Etruscos Samnitesque ingentes
 conscribere exercitus; palam omnibus conci-
 liis vexari principes Etruscorum, quòd non
 Gallos quacumque conditione traxerint ad bel-
 lum; increpari magistratus Samnitium, quòd
 exercitum adversus Lucanum hostem compa-
 ratum objecerint Romanis: itaque suis socio-
 rumque viribus consurgere hostes ad bellum,
 & haudquaquam pari defungendum esse cer-
 tamine. Hic terror, quum illustres viri consu-
 latum peterent, omnes in Q. Fabium Maxi-
 mum, primò non petentem, deinde, ut incli-
 data studia vidit, etiam recusantem, conver-
 tit: *Quid se jam senem ac perfunctum laboribus
 laborumque præmiis, sollicitarent? Nec corpo-
 ris, nec animi vigorem remanere eundem: &
 fortunam ipsam vereri, ne cui decorum nimia jam
 in se, & constansior, quàm velint humana res,*

Q. Fa-
 bins in vi-
 tus consul
 creatur.

¹ Carseolos.... in agrum
 Æquicolarum] Vid. not. 2.
 ad c. 1. hujus libri: & ob-

serva insuper ex c. 3. hanc
 coloniam nunc potius sup-
 pleri, quàm deduci.

videatur. Et se gloriæ seniorum succrevisse, & ad suam gloriam consurgentes alios latum adspicere. nec honores magnos fortissimis viris Romæ, nec honoribus deesse fortes viros. Acuebat hac moderatione tam iusta studia. quæ verecundiâ legum restringenda ratus, ¹ legem recitari iussit, quâ intra decem annos eundem consulem refici non liceret. Vix præ strepitu audita lex est: tribunique plebis, nihil id impediementi futurum aiebant: se ad populum laturos, uti legibus solveretur. Et ille quidem in recusando perstabat, quid ergo attineret leges ferri rogitans, quibus ² per eosdem qui tulissent, fraus fieret? Jam regi leges, non regere. Populus nihilominus suffragia inibat: & ut quæque ³ intro vocata erat centuria, consulem haud dubiè Fabium dicebat. Tum demum consensu civitatis victus, Dii approbent, inquit, quod agitis, acturique estis, Quirites. Ceterum quoniam in me, quod vos vultis, facturi estis, in collega sit mea apud vos gratiæ locus. P. Decium expertum mihi concordi collegio virum, dignum vobis, dignum parente suo, quæso mecum consulem faciat. Justa suffragatio visa: omnes quæ supererant centuriæ, Q. Fabium, P. Decium consules dixere. Eo anno plerisque dies dicta ab ædilibus, quia plus, quàm quod lege finitum erat, agri possiderent. nec quisquam ferme est

U.C. 454.
a.C. 298.

¹ *Legem... quâ intra decem annos*] Hanc legem reperies c. 42. l. VII. Ejus hæc vis esse debuit, ut solidum decennium inter geminum ejusdem hominis consulatum effluxisse juberetur. Alioquin eâ non teneretur Fabius, qui consul ultimum fuit anno 445. &

nunc creatur in annum 455. Ceterum ea lex parum diligenter his temporibus servabatur, & aliquoties quum in aliis, tum in ipso Fabio neglecta fuerat.

² *Per eosdem qui tulissent*] Nempe tribunos plebis.

³ *Intro vocata*] In ovile. Vid. not. 3. ad c. 11. l. III.

U. c. 455. purgatus: 4 vinculumque ingens immodicæ cupiditatis injectum est.

a. c. 297. Q. Fabio IV. XIV. Consules novi, Q. Fabius Maximus

P. Decio quartum, & P. Decius Mus tertium, quum

III. Coss. inter se agitarent, ut alter Samnites hostes,

alter Etruscos deligeret; quantæque in hanc

aut in illam provinciam copiarum satis, & uter

ad utrum bellum dux idoneus magis esset; ab

Sutrio, & Nepete, & Faleriis legati, auctores

concilia Etruriæ populorum de petenda

pace haberi, totam belli molem in Samnium

averterunt. Profecti consules, quo expeditio-

res commeatus essent, & incertior hostis quâ

venturum bellum foret, Fabius per Soranum,

Decius per Sidicinum agrum in Samnium le-

giones ducunt. Ubi in hostium fines ventum

est, uterque populabundus effuso agmine in-

cedit. explorant tamen latius, quàm popular-

tur. Igitur non sefellere ad Tifernum hostes in

occulta valle instructi, quam ingressos Roma-

nos superiore ex loco adoriri parabant. Fabius

impedimentis in locum tutum remotis, præsi-

dioque modico imposito, præmonitis militibus

adesse certamen, quadrato agmine ad prædi-

ctas hostium latebras succedit. Samnites despe-

rato improvise tumultu, quando in apertum

semel discrimen evasura esset res, & ipsi acie

iustâ maluerunt concurrere. itaque & in æquum

descendunt, ac fortunæ se, majore animo

quàm spe, committunt. Ceterum, sive quia

ex omnium Samnitium populis, quodcunque

roboris fuerat, contraxerant, seu quia discrimen summæ rerum augebat animos, aliquan-

4 Vinculumque ingens immodicæ cupiditatis injectum

est] Possis supplere possessio-

ribus agrorum. Sed magis

placeret legere cupiditati.

1 Auctores] Quum nunciassent, edocuisent.

Ambo
coss. in
Samnium
legiones
ducunt.

Prælium
atrox cum
Samniti-
bus.

tam apertâ quoque pugnâ præbuerunt terro-
 ris. Fabius, ubi nulla ex parte hostem loco
 moveri videt, Maximum filium & M. Vale-
 rium, tribunos militum, cum quibus ad pri-
 mam aciem procurrebat, ire ad equites jubet,
 & adhortari, *ut, si quando unquam equestri ope
 adjutam rempublicam meminerint, illo die anni-
 zantur, ut ordinis ejus gloriam invictam præstent.*
Peditum certamine immobilem hostem restare :
omnem reliquam spem in impetu esse equitum.
 Et ipsos nominatim juvenes, ² pari comitate
 utrumque, nunc laudibus, nunc promissis one-
 rat. Ceterum, ³ quando ne ea quoque tentata
 vis proficeret, consilio grassandum, si nihil
 vires juvarent, ratus, Scipionem legatum Ha-
 statos primæ legionis subtrahere ex acie, & ad
 montes proximos, quàm posset occultissimè,
 circumducere jubet: inde ascensu abdito à
 conspectu erigere in montes agmen, averso-
 que hosti ab tergo repentè se ostendere. Equi-
 tes, ducibus tribunis, haud multo plus hosti-
 bus quàm suis, ex improvise ante signa eve-
 cti, præbuerunt tumultus. Adversus incitatas
 turmas stetit immota Samnitium acies, nec
 parte ullâ pelli aut perrumpi potuit. Et, post-
 quam irritum inceptum erat, recepti post si-
 gna prælio excefferunt. Crevit ex eo hostium
 animus, nec sustinere frons prima tam longum
 certamen, incrementemque fiduciâ sui vim po-
 tuisset, ni secunda acies jussu consulis in pri-
 mum successisset. Ibi integræ vires sistunt in-

² *Pari comitate utrumque*]
 Quamvis alter ex his filius
 esset; nihil tamen ei præci-
 pium tribuit consul, sed
 parem in utrumque comita-
 tem ostendit.

³ *Quando ne ea quoque
 tentata vis proficeret*] Hic
 aliquid mendi latere suspi-
 camur. Sensus esse debet, si
 fortè accideret ut ea quoque
 vis tentata nihil proficeret.

U.C. 476.

A.C. 296.

*Samnites
pulsi fini-
bus suis
Etruriam
petunt.*

destitit agros, donec Samnitium exercitum nusquam se praelio committentem postremò expulsi finibus. Etruriam pulsi petierunt: &, quod legationibus nequicquam sæpe tentaverant, id se tanto agmine armatorum, mistis terrore precibus, acturos efficacius rati, postulaverunt principum Etruriæ concilium. Quo coacto, per quot annos pro libertate dimicent cum Romanis exponunt. *Omnia expertos esse, si suismet ipsorum viribus tolerare tantam molem belli possent: tentasse etiam haud magni momenti finitimorum gentium auxilia: petisse pacem à populo Romano, quum bellum tolerare non possent: rebellasse, quòd pax servientibus gravior, quàm liberis bellum esset. Unam sibi spem reliquam in Etruscis restare. Scire gentem Italiæ opulentissimam armis, viris, pecuniâ, esse: habere accolas Gallos inter ferrum & arma natos, feroces quum suapte ingenio, tum adversus Romanum populum, quem captum à se auroque redemptum, haud vana jactantes, memorent. Nihil abesse, si sit animus Etruscis qui Porsenæ quondam majoribusque eorum fuerit; quin Romanos & omni agrò cis Tiberim pulsos dimicare pro salute sua, non de intolerando Italiæ regno, cogant. Samnitum illis exercitum paratum, instructum armis, stipendio, venisse: confestim secuturos, vel si ad ipsam Romanam urbem oppugnandam ducant.*

XVII. Hæc eos in Etruria jactantes molientesque, bellum domi Romanum urebat. nam P. Decius ubi comperit per exploratores profectum Samnitium exercitum, advocato consilio: *Quid per agros, inquit, vagamur, vicatim*

1. Omni agro cis Tiberim] Intellige agrum ad dextram Tiberis situm, qui homini posito in Etruria cis Tiberim

est. Spem faciunt Samnites Etruscis recuperandi quidquid agri à Romanis captum ex Etruria fuerat.

circumferentes

circumferentes bellum? quin urbes & mœnia ag- U.C. 456.
gredimur? Nullus jam exercitus Samnio præ- A.C. 296.
det. cessere finibus, ac sibi metipsi exsilium consci- Tres in
vere. Approbantibus cunctis, ad Murgantiam Samnio
validam urbem oppugnandam ducit: tantusque urbes à
ardor militum fuit, & caritate ducis, & spe Romanis
majoris quàm ex agrestibus populationibus præ- capta.
dæ, ut uno die vi atque armis urbem caperent.
ibi duo millia Samnitium & centum pugnan-
tes circumventi captique: & alia præda ingens
capta est. Quæ ne impedimentis gravibus ag-
men oneraret, convocari milites Decius jubet:
Haccine, inquit, victoriâ solâ, aut hac prædâ
contenti estis futuri? Vultis vos? pro virtute spes
gerere? Omnes Samnitium urbes fortunæque in
urbibus relictæ, vestræ sunt; quando legiones eo-
rum tot præliis fusas, postremò finibus expulistis.
Vendite ista, & illicite lucro mercatorem, ut
sequatur agmen. ego subinde suggeram quæ ven-
datis. Ad Romuleam urbem hinc eamus, ubi vos
labor haud magnus, præda major manet. Di-
venditâ prædâ, ultro adhortantes imperatorem
ad Romuleam pergunt. Ibi quoque sine opere,
sine tormentis, simul admota sunt signa, nullâ
vi deterriti à muris, quâ cuique proximum
fuit, scalis raptim admotis in moenia evasere.
captum oppidum ac direptum est: ad duo mil-
lia & trecenti occisi, & sex millia hominum
capta; & miles ingenti prædâ potitus. Quam
vendere, sicut priorem, coactus, Ferentinum
inde, quanquam nihil quietis dabatur, tamen
summâ alacritate ductus. Ceterum ibi plus la-
boris ac periculi fuit. Et defensa summâ vi

1 Pro virtutis spes gerere]
 Dignas virtute vestrâ spes
 gerere.

2 Labor haud magnus]

Tom. II,

Concinnius est, quod com-
 plures Mss. præferunt: La-
 bor haud major, præda ma-
 jor manet.

P

U.C. 496.
a.C. 296.

moenia sunt, & locus erat munimento natura-
que tutus. sed evicit omnia assuetus prædæ mil-
les. ad tria millia hostium circa muros caesa:
præda militis fuit. Hujus oppugnataram ur-
bium decoris pars major in quibusdam annali-
bus ad Maximum trahitur. Murgantiam ab De-
cio, à Fabio Ferentinum Romuleamque op-
pugnatas tradunt. sunt qui novorum consulum
hanc gloriam faciant: quidam non amborum,
sed alterius, L. Voluminii; ei Samnium pro-
vinciam evenisse.

*Bellum
Etruscum.*

XVIII. Dum ea in Samnio, cujuscunque
ductu auspicioque, gererentur; Romanis in
Etruria iterum bellum ingens multis ex genti-
bus concitur: cujus auctor Gellius Egnatius
¹ ex Samnitibus erat. Tusci ferè omnes con-
civerant bellum: traxerat contagio proximos
Umbriæ populos: & Gallica auxilia mercede
sollicitabantur. omnis ea multitudo ad castra
Samnitium conveniebat. Qui tumultus repens
postquam Romam perlatus est, quum jam L.
Voluminius consul cum legionibus secunda ac
tertia, sociorumque millibus quindecim pro-
fectus in Samnium esset, Ap. Claudium primo
quoque tempore in Etruriam ire placuit. duæ
Romanæ legiones secutæ, prima & quarta, &
sociorum duodecim millia. castra haud procul
ab hoste posita. ² Ceterum magis eo profectum
est, quod maturè ventum erat, ut quosdam
spectantes jam arma Etruriæ populos metus
Romani nominis comprimeret, quàm quod
ductu consulis quicquam ibi satis scitè aut for-

*Ed pro-
ficiatur
Appius.*

¹ Ex Samnitibus] Magis
placere dux Samnitium.

² Ceterum magis eo profe-
ctum] Ceterum ea quod ma-
turè ventum erat, id est,

mature ac celeri consulis
adventu magis profectum est:
sive, magis ad id profectus
maturus ac celer consulis
advepius, ut...

tunatè gestum sit. Multa praelia locis & temporibus iniquis commissa : spesque in dies gravio- ^{U. C. 456.}
 viorem hostem faciebat : & jam prope erat ut ^{a. C. 296.}
 nec duci milites , nec militibus dux satis fideret. Litteras ad collegam arcessendum ex Sam- ^{Nec quid-}
 nio missas in trinis annalibus invenio. ^{quam sa-}
^{is scitè} ^{ant fortu-}
^{nati ge-}
^{rit.}

3 piget tamen incertum ponere , quum ea ipsa inter consules populi Romani jam iterum eodem honore fungentes discrepatio fuerit ; Appio abnuente missas , Volumnio affirmante Appii se litteris accitum. Jam Volumnius in Samnio tria castella ceperat , in quibus ad tria millia hostium caesa erant ; dimidium ferè ejus captum : & Lucanorum seditiones , à plebeiis & egentibus ducibus ortas , summâ optimatum voluntate per Q. Fabium proconsulem , missum eò cum veteri exercitu , compresserat. Decio depopulandos hostium agros relinquit. ipse cum suis copiis in Etruriam ad collegam pergit. quem advenientem læti omnes acceperunt. ^{Volum-}
^{nus it ad}
^{Appium.}

4 Appium ex conscientia sua. credo animum habuisse haud immeritò iratum , si nihil scripserat : illiberali , & ingrato animo , si eguerat ope , dissimulantem. Vix enim salute mutuâ redditâ , quum obviâ egressus esset , *Satin' salva* , inquit , *Luci Volumni ? ut sese in Samnio res habent ? Quæ te causa , ut provinciâ tuâ excederes , induxit ?* Volumnius in Samnio res prosperas esse ait : litteris ejus accitum venisse. quæ si falsæ fuerint , nec usus sui sit in Etruria , ex- ^{Alterca-}
^{sio Coss.}

3 Piget tamen incertum ponere] Multo magis placeret certum ponere , id est , pro certo ponere , scribere.

4 Appium ex conscientia sua.] Credo Appium , si nihil scripserat , quum sibi

consciùs esset à se non accitum esse collegam , habuisse animum haud immeritò iratum : eundem illiberali & ingrato animo dissimulasse , si eguerat ope , auxiliumque collegæ imploraverat.

P ij

U. C. 456.
A. C. 296.

templo conversis signis abiturum. Tu verò abeas, inquit, neque te quisquam moratur: etenim minime consentaneum est, quum bello tuo forsitan vix sufficias, & hinc te ad opem ferendam aliis gloriari venisse. Bene Hercules verteret, dicere Volumnii: malle frustra operam insumptam, quam quicquam incidisse, cur non satis esset Etruriæ unus consularis exercitus.

XIX. Digredientes jam consules, legati tribunique ex Appiano exercitu circumstant: pars imperatorem suum orare, ne collegæ auxilium, quod acciendum ultro fuerit, suâ sponte oblatum sperneretur: plures abeunti Volumnio obsistere, atque obtestari ne pravo cum collega certamine rempublicam prodat. Si qua clades incidisset, desertori magis quam deserto noxiæ fore. Eò rem adductam, ut ¹ omnis rei bene aut secus gestæ in Etruria decus dedecusque ad L. Volumnium sit delegatum. neminem quæsiturum quæ verba Appii, sed quæ fortuna exercitus fuerit. Dimitti ab Appio eum, sed à republica & ab exercitu retineri. Experiretur modò voluntatem militum. Hæc monendo obtestandoque; prope resistentes consules in concionem pertraxerunt. ibi orationes longiores habitæ in eandem ferme sententiam, in quam ² inter paucos certatum verbis fuerat. Et quum Volumnii causâ superior, ne infacundus quidem adversus eximiam eloquentiam collegæ visus esset; cavillansque Appius sibi acceptum referre diceret debere, quòd ex muto atque elingui, facundum etiam consulem haberent; priore consulatu primis utique mensibus, hiscere eum

[Hinc te... gloriari venisse] Lege huc.

¹ Omnis rei... decus] Melius, omne.

² Inter paucos certatum verbis fuerat] Coram paucis brevi altercatione certatum fuerat.

nequisse; nunc jam populares orationes serere: *U.C. 496.*
Quàm mallet, inquit Volumnius, tu à me stren- *a.C. 296.*
nuè facere, quàm ego abs te scitè loqui didicis-
sem! Postremò conditionem ferre, quæ decretura
sit, non orator, (neque enim id desiderare rem-
publicam) sed imperator uter sit melior. Etru-
riam & Samnium provincias esse: uram mallet,
eligeret. suo exercitu se vel in Etruria, vel in
Samnio rem gesturum. Tum militum clamor or-
tus, ut simul ambo bellum Etruscum suscipe-
rent. Quo animadverso consensu Volumnius,
Quoniam in collegæ voluntate interpretanda, in-
quit, erravi; non committam ut, quid vos ve-
litis, obscurum sit. manere, an abire me velitis,
clamore significate. Tum verò tantus est clamor
exortus, ut hostes è castris exciret: armis ar-
reptis in aciem descendunt. Et Volumnius signa
canere, ac vexilla efferri è castris iussit. Ap-
pium addubitasse ferunt, cernentem, seu pu-
gnante, seu quieto se, fore collegæ victoriam:
deinde veritum, ne suæ quoque legiones Vo-
lumnium sequerentur, & ipsum flagitantibus
suis signum dedisse. Ab neutra parte satis com-
modè instructi fuerunt. nam & Samnitium dux
Gellius Egnatius pabulatum cum cohortibus
paucis ierat; suoque impetu magis milites quàm
cujusquam ductu aut imperio pugnam capef-
sebant: & Romani exercitus nec pariter ambo
ducti, nec satis temporis ad instruendum fuit.
Priùs concurrat Volumnius, quàm Appius ad
hostem perveniret. itaque fronte inæquali con-
cursus est: & velut forte quadam mutante
assuetos inter se hostes, Etrusci Volumnio,
Samnites parumper cunctati, quia dux aberat,
Appio occurrere. Dicitur Appius in medio pu-
gnæ discrimine, ita ut inter prima signa ma-
nibus ad cœlum sublati conspiceretur, ita

Pugna
cum Sam-
nitibus &
Tusci.

U. c. 416. precatus esse : *Bellona si hodie nobis victoriam*
 a. C. 296. 3 *duis, ast ego templum tibi voveo.* Hæc pre-

catus, velut instigante deâ, 4 & ipse collegæ
 & exercitûs virtutem adæquavit. Duces impe-
 ratoria opera exsequuntur; & milites, ne ab
 altera parte prius victoria incipiat, annituntur.
 Ergo fundunt fugantque hostes, majorem mo-
 lem haud facillè sustinentes, quàm cum qua
 manus conferere assueti fuerant. urgendo ce-
 dentes, insequendoque effusos compulere ad
 castra. Ibi, interventu Gellii, cohortiumque
 5 Sabellarum, paulisper recruduit pugna. iis
 quoque mox fufis, jam à victoribus castra op-
 pugnabantur: & quum Volumnius ipse portæ
 signa inferret, Appius Bellonam victricem
 identidem celebrans, accenderet militum ani-
 mos, per vallum, per fossas irruerunt. Castra
 capta direptaque, præda ingens parta, & mi-
 liti concessa est. septem millia ac trecenti ho-
 stium occisi, duo millia & centum viginti
 capti.

XX. Dum ambo consules omnisque Romana
 vis in Etruscum bellum magis inclinat, in Sam-
 nio novi exercitus exorti, ad depopulandos
 imperii Romani fines, per Vescinos in Cam-
 paniam Falernumque agrum transcendunt, in-
 gentesque prædas faciunt. Volumnium magnis
 itineribus in Samnium redeuntem (jam enim
 Fabio Decioque prorogati imperii finis aderat)
 fama de Samnitium exercitu populationibus-

Volum-
 nius in
 Samnium
 rediit.

3 *Duis*] Antiquè pro *des*.
 4 *Et ipse collegæ & exer-*
citûs virtutem adæquavit] *Ipsè quoque parem virtuti*
collegæ, parem virtuti exer-
citûs virtutem præstitit. Et
collegæ Appii, & exercitus

virtute insigni erant: ipse
huc usque timidus & segnis
visus fuerat. Tum dignam
& collegæ & exercitûs vir-
tute fortitudinem ostendit.
 5 *Sabellarum*] Samniti-
 carum.

que Campani agri ad tuendos socios conver-
tit. Ut in Calenum agrum venit, & ipse cernit
recentia cladis vestigia, & Caleni narrant tan-
tum jam prædæ hostes trahere, ut vix expli-
cari agmen possit: itaque jam propalam duces
loqui, extemplo eundem in Samnium esse, ut
relictâ ibi prædâ in expeditionem redeant, nec
tam oneratum agmen dimicationi committant.
Ea quanquam similia veris erant, certius ta-
men exploranda ratus, dimittit equites, qui
vagos prædatores in agros palantes excipiant:
ex quibus inquirendo cognoscit, ad Vultur-
num flumen sedere hostem: inde tertiâ vigiliâ
moturum: iter in Samnium esse. His satis ex-
ploratis profectus, tanto intervallo ab hostibus
confedit, ut nec adventus suus propinquitate
nimia nosci posset, & egredientem e castris
hostem opprimeret. Aliquanto ante lucem ad
castra accessit: gnarosque Oscæ linguæ, explo-
raturum quid agatur, mittit. Intermitti hostibus
(quod facile erat in nocturna trepidatione)
cognoscunt infrequentia armatis signa egressa,
prædam prædæque custodes exire; ignobile ag-
men, & sua quemque molientem, ¹ nullo inter
alios consensu, nec satis certo imperio. Tem-
pus aggrediendi aptissimum visum est: & jam
lux appetebat. itaque signa canere iussit: ag-
menque hostium aggreditur. Samnites, prædâ
impediti, infrequentes armati, pars addere gra-
dum, ac præ se agere prædam; pars stare, in-
certi utrûm progredi, an regredi in castra tu-
tius foret: inter cunctationem opprimuntur. &
Romani jam transcenderant vallum, cædesque
ac tumultus erat in castris. Samnitium agmen,

U.C. 458.
a.C. 296.

*Opprimis
Samnites
predato-
res Cam-
pania.*

¹ Nullo inter alios consensu] Non videmus quomodo hæc
intelligi queant. Optarem *inter se*, vel *inter ipsos*.

U. C. 456.
a. C. 296.

præterquam hostili tumultu, captivorum etiam
repentinâ defectione turbatum erat : qui par-
tim ipsi soluti vinctos solvebant ; partim arma
in sarcinis deligata rapiebant , tumultumque
prælio ipso terribiliorem intermittere agmini præ-
bebant. Memorandum deinde edidere facinus.
nam Statium Minacium ducem , adeuntem or-
dines hortantemque , invadunt. dissipatis inde
equitibus , qui cum eo aderant , ipsum circum-
sistunt : insidentemque equos , captum ad con-
sulem Romanum rapiunt. Revocata eo tumultu
prima signa Samnitium : præliumque jam pro-
fligatum integratum est , nec diutius sustineri
potuit. Cæsa ad sex millia hominum : duo mil-
lia & quingenti capti : ² in eis tribuni militum
quatuor : signa militaria triginta : & , quod læ-
tissimum victoribus fuit , captivorum recepta
septem millia & quadringenti ; præda ingens
sociorum : accitique edicto domini ad res suas
noscendas recipiendasque. Præstitutâ die , qua-
rum rerum non existit dominus , militi con-
cessæ : coactique vendere prædam , ne alibi
quàm in armis animum haberent.

XXI. Magnum ea populatio Campani agri
tumultum Romæ præbuerat : & per eos fortè
dies ex Etruria allatum præat , post deductum
inde Volumnianum exercitum , Etruriam con-
citam in arma ,¹ & Gellium Egnatium Sam-

² In eis tribuni militum]
An etiam apud Samnites, tri-
buni militum ? Intelligendi
videntur ductores qui in
Samnitium exercitu eodem-
ferè jure ac potestate essent ,
quo tribuni militum in Ro-
mano. Sic Cato in Origin.
Annibalem appellat *dictato-*
rem Carthaginiensem , &

Maharbalem *magistrum e-*
quitum. Et ipse Livius *dicta-*
tores apud Pœnos nomi-
nat l. XXIII. c. 13.

¹ Et Gellium Egnatium]
Repete ex præcedentibus *con-*
citum in arma. Nisi quis
malit, idque meritò , cum
Gronovio legere : Et *Gel-*
lium Egnatium Samnitium

nitium ducem, & Umbros ad defectionem vocari, & Gallos pretio ingenti sollicitari. His nunciis senatus contritus, iustitium indici, delectum omnis generis hominum haberi iussit. nec ingenui modo aut juniores sacramento adacti, sed seniorum etiam cohortes factæ, libertinique centuriati: & defendendæ urbis consilia agitabantur; summæque rerum prætor P. Sempronius præerat. Ceterum parte curæ exonerarunt senatum L. Volumnii consulis litteræ, quibus cæsos fusosque populatores Campaniæ cognitum est. Itaque & supplicationes ob rem bene gestam consulis nomine decernunt. iustitium remittitur, quod fuerat dies decem & octo; supplicatioque perlæta fuit. Tum de præsidio regionis depopulatæ ab Samnitibus agitari coëptum. Itaque placuit, ut duæ coloniæ circa Vescinum & Falernum agrum deducerentur: una ad ostium Liris fluvii, ² quæ Minturnæ appellata; altera in saltu Vescino, Falernum contingente agrum, ubi Sinope dicitur Græca urbs fuisse, Sinuessæ deinde ab colonis Romanis appellata. Tribunis plebis negotium datum est, ut plebeiscito juberetur P. Sempronius prætor triumviros in ea loca co-

U. C. 456.
A. C. 296.

ducem & Umbros ad defectionem vocare, & Gallos ingenti pretio sollicitare: ita ut intelligatur Gellius & Umbros & Gallos vocare ad arma.

² *Quæ Minturna appellata*] Jam Minturnarum mentionem fecit Livius, supra VIII. 10. & 11. & IX. 25. Itaque non nova hoc loco urbs conditur, sed necesse est jam antè ibi oppidum fuisse, quod tamen alio no-

mine ante hanc coloniam deductam appellaretur, quemadmodum mox memoratur Sinope urbs Græca Sinuessæ nomen à colonis accepisse. Ubi autem Livius appellavit antea Minturnas, intelligenda scilicet ea est urbs cui postea Minturnæ nomen fuit. Sic & Sinuessam nuncupavit, l. VIII. c. 11. eam urbem quæ tunc temporis Sinope, postea Sinuessæ appellata est.

P V

U. C. 456. lonis deducendis creare. nec, qui nomina da-
 a. C. 296. rent, facile inveniebantur, quia in stationem
 se prope perpetuam infestæ regionis, non in
 agros mitti rebantur. Avertit ab eis curis se-
 natum Etruriæ ingravescens bellum, & crebræ
 litteræ Appii, monentis, ne regionis ejus mo-
 tum negligerent: *quatuor gentes conferre arma;*

*Quatuor
 gentes in
 Etruria
 conferunt
 arma ad-
 versus
 Rom.*

*Etruscos, Samnites, Umbros, Gallos. jam castra
 bisariam facta esse, quia unus locus capere tam-
 tam multitudinem non possit.* 3 Ob hæc, (& jam
 appetebat tempus) comitiorum causâ L. Vo-
 lumnus consul Romam revocatus. qui, prius-
 quam ad suffragium centurias vocaret, in con-
 cionem advocato populo, multa de magnitu-
 dine belli Etrusci disseruit. *Jam tum quum ipse
 ibi cum collega rem pariter gesserit, fuisse tantum
 bellam, ut nec ducē uno, nec exercitū geri potue-
 rit: accessisse postea dicī Umbros, & ingentem
 exercitum Gallorum. Adversus quatuor populos
 duces consules illo die deligi meminissent. Se, nisi
 consideret eam consensu populi Romani consulem
 declaratum iri, qui haud dubiè tum primus om-
 nium dactor habeatur, dictatorem fuisse exemplo
 dicturum.*

*Fabius
 recusans
 Cos. eli-
 gatur.*

XXII. Nemini dubium erat, quin Q. Fabius
 omnium consensu destinaretur, eumque &
 1 prærogativæ, 2 & primò vocatæ omnes cen-
 turia consulem cum L. Volumnio dicebant.
 Fabii oratio fuit, qualis biennio antè: deinde,
 ut vincebatur consensu, versa postremò ad col-
 legam P. Decium poscendum. *Id senectuti suæ*

3 Ob hæc, (& jam ap-
 petebat tempus) comitiorum
 causâ] Hac de causâ, ad
 habenda comitia, quorum
 jam tempus appropinquaba-
 bat...

1 Prærogativa] Reponen-
 dum videtur prærogativa.
 Vid. not. 1. ad V. 18.

2 Es primò vocatæ] Vid.
 suprâ c. 15.

adminiculum fore : censurâ , duobusque consulatibus simul gestis expertum se , ³ *nil concordî collegio firmitus ad rempublicam tuendam esse. novo imperii socio vix jam assuescere senilem animum posse. cum moribus notis facilius se communicaturum consilia.* Subscripsit orationi ejus consul, quum meritis P. Decii laudibus, tum, *quæ ex concordia consulum bona , quæque ex discordia mala in administratione rerum militarium evenirent , memorando ; quàm prope ultimum discrimen suis & collegæ certaminibus nuper ventum foret : admonendo Decium Fabiumque , ut uno animo , unâ mente viverent.* ⁴ *Esse præterea viros natos militiæ , factis magnos , ad verborum linguaque certamina rudes. ea ingenia consularia esse. Callidos solertesque , juris atque eloquentiæ consultos , qualis Ap. Claudius esset , urbi ac foro præsides habendos , prætoresque ad reddenda jura creandos esse. His agendis dies est consumptus. postridie ad præscriptum consulis & consularia & prætoria comitia habita. consules creati Q. Fabius & P. Decius , Ap. Claudius prætor ;* ⁵ *omnes absentes : & L. Volumnio ex senatusconsulto & scito plebis prorogatum in annum imperium est.*

XXIII. Eo anno prodigia multa fuerunt : quorum averruncandorum causâ , supplicationes in biduum senatus decrevit. Publicè vinum ac thus sacrificiis præbitum. supplicatum iere frequentes viri feminaeque. Insignem supplica-

³ Nil concordî collegio firmitus] Nil firmitus , quàm si concordî animo collegæ rem gerant.

⁴ Esse præterea] Fabium & Decium , præterquam quod concordiam inter se cla-

ri sint , esse etiam viros

⁵ Omnes absentes] Fabius & Decius aberant nimirum à campo ; Appius , etiam ab urbe. Simile planè exemplum habetur & l. XXVL c. 22.

P vj

U.C. 456.
a.C. 296.
*Pudicitia
patricia.*

tionem fecit certamen in sacello Pudicitiae patriciae, quae in foro Boario est ad ædem rotundam Herculis, inter matronas ortum. Virginiam Auli filiam, patriciam plebeio nuptam Volumnio consuli, matronae, quod è Patribus enupsisset, sacris arcuerant. Brevis altercatio inde, ex iracundia muliebri in contentionem animorum exarsit: quum se Virginia & patriciam & pudicam in patriciae Pudicitiae templum ingressam, & uni nuptam ad quem virgo deducta sit, nec se viri, honoremve ejus ac rerum gestarum poenitere, ¹ vero gloriaretur. Facto deinde egregio magnifica verba adauxit. in vico Longo, ubi habitabat, ex parte ædium, quod satis esset loci modico sacello, exclusit: aramque ibi posuit: & convocatis plebeiis matronis, conquesta injuriam patriciarum, *Hanc ego aram, inquit, Pudicitiae plebeiae dedico: vosque hortor ut, quod certamen virtutis viros in hac civitate tenet; hoc pudicitiae inter matronas sit; detisque operam, ut hæc ara, quam illa, si quid potest, sanctius, & à castioribus coli dicatur.* Eodem ferme ritu & hæc ara, quo illa antiquior, culta est; ut nulla nisi spectatæ pudicitiae matrona, & quæ uni viro nupta fuisset, jus sacrificandi haberet. Vulgata dein religio à pollutis, nec matronis solum, sed omnis ordinis feminis, postremo in oblivionem venit. Eodem anno Cn. & Q. Ogulnii ædiles curules aliquot foeneratoribus diem dixerunt: quorum bonis mulctatis, ex eo quod in publicum reductum est, ænea in Capitolio limina, & triumphensarum argentea vasa in cella Jovis, Jovemque in culmine cum quadrigis, & ² ad ficum Ruminalem simulacra infantium conditorum

¹ *Pero*] Ex vero.

² *Ad ficum Ruminalem*] Vid. *suprà* I. 4.

urbis sub uberibus lupæ, posuerunt : semitam- U.C. 476.
que saxo quadrato à Capena porta ad Martis a.C. 298.
straverunt. Et ab ædilibus plebeiis L. Ælio Pæ-
to, & C. Fulvio Curvo, ex mulctatitia item
pecunia, quam exegerunt 3 pecuariis damna-
tis, ludi facti : pateræque aureæ ad Cereris
positæ.

XXIV. Q. inde Fabius quintum & P. Decius U.C. 457.
quartum consulatum ineunt, tribus consulari- a.C. 295.
bus censuræque collegæ; nec gloriâ magis re- Q. Fa-
rum, quæ ingens erat, quàm concordiam inter bio V.
se clari. quæ ne perpetua esset, ordinum ma- P. Decio
gis quàm ipsorum inter se certamen intervenis- IV. Coss.
se reor: patriciis tendentibus, ut Fabius Etru- Inter
riam extra ordinem provinciam haberet; ple- coff. orta
beiis auctoribus Decio, ut ad sortem revoca- contentio
ret. Fuit certè contentio in senatu; & post- de pro-
quam ibi Fabius plus poterat, revocata res ad vincijs.
populum est. In concione, ut inter militares
viros, & factis potiùs quàm dictis fretos, pau-
ca verba habita. Fabius, *quam arborem conse-*
ruiſſet, sub ea legere alium fructum, indignum
eſſe, dicere. ſe aperuiſſe Ciminiam ſylvam, viam-
que per devios ſaltus Romano bello feciſſe. Quid
ſe id atatis ſollicitaſſent, ſi alio duce bellum ge-
ſturi eſſent? Nimirum, adverſarium ſe, non ſo-
cium imperiſ legiſſe, ſenſim exprobrat: & in-
vidiſſe Decium concordibus collegiis tribus. Po-
ſtremo ſe tendere nihil ultra quam ut, ſi ſe di-
gnum provinciâ ducerent, in eam mitterent: in
ſenatus arbitrio ſe fuiſſe, & in poteſtate populi

3 Pecuariis] Pecuarii hîc
intelligendi videntur publi-
ciani, qui pascua publica re-
dimebant.

2 Invidiſſe Decium] No-

luiſſe Decium, textio tum
in conſulatu collegas eâdem
concordiâ inter ſe agere,
quâ duos jam conſulatus ſi-
mul geſſiſſent.

U.C. 457. futurum. P. Decius senatûs injuriam querebat-
 a.C. 296. tur : Quoad potuerint Patres annisfos , ne plebeis
 aditus ad magnos honores esset. postquam ipsa vir-
 tus pervicerit , ne in ullo genere hominum inho-
 norata esset ; quæri , quemadmodum irrita sint ,
 non suffragia modò populi , sed arbitria etiam
 Fortuna , & in paucorum potestatem vertantur.
 Omnes ante se consules sortitos provincias esse :
 nunc extra sortem Fabio senatum provinciam dare.
 Si honoris ejus causâ , ita etiam de se deque repu-
 blica meritum esse , ut faveat Q. Fabii gloriæ ;
 quæ modò non suâ contumeliâ splendeat. Cui au-
 tem dubium esse , ubi unum bellum sit asperum ac
 difficile , quum id alteri extra sortem mandetur ,
 quin alter consul pro supervacaneo atque inutili
 habeatur ? Gloriari Fabium rebus in Etruria ge-
 stis. velle & P. Decium gloriari : & forsitan ,
 quem ille obrutum ignem reliquerit , ita ut toties
 novum ex improvviso incendium daret , eum se ex-
 stincturum. Postremò se collegæ honores premia-
 que concessurum verecundiâ ætatis ejus majestatis-
 que : quum periculum , quum dimicatio proposita
 sit , neque cedere suâ sponte , neque cessurum. Es-
 se , si nihil aliud ex eo certamine tulerit , illud certè
 laturum , ut , quod populi sit , populus jubeat po-
 tius , quàm Patres gratificentur. Jovem optimum
 maximum deosque immortales se precari , ut ita
 sortem æquam sibi cum collega dent , si eandem
 virtutem felicitatemque in bello administrando
 daturi sint. Certè id & naturâ æquum , & exem-
 plo utile esse , & ad famam populi Romani pertri-
 nere , eos consules esse , quorum utrolibet duce
 bellum Etruscum geri rectè possit. Fabius nihil
 aliud precatus populum , quàm ut , priusquam
 intro vocarentur ad suffragium tribus , Ap-
 Claudii prætoris allatas ex Etruria litteras au-

dirent, comitiō abit. nec minore populi consensu quā senatūs, provincia Etruria extra sortem Fabio decreta est.

U.C. 457.
a. C. 295.
Fabio extra sortem datur Etruria.

XXV. Concurfus inde ad consulem factus omnium ferme juniorum, & pro se quisque nomina dabant: tanta cupido erat sub eo duce stipendia faciendi. Quā circumfusus turbā, *Quatuor millia, inquit, peditum & sexcentos equites duntaxat scribere in animo est. hodierno & crastino die qui nomina dederitis, mecum ducam. Majori mihi curæ est, ut omnes locupletes reducam, quā ut multis rem geram militibus.* Profectus ¹ apto exercitu, & eo plus fiducia ac spei gerente, quod non desiderata multitudo erat, ad oppidum Aharnam, unde haud procul hostes erant, ad castra Appii prætoris pergit. paucis citrà millibus lignatores ei cum præsidio occurrunt: qui ut lictores prægredi viderunt, Fabiumque esse consulem accepere, læti atque alacres diis populoque Romano grates agunt, quod eum sibi imperatorem misissent. Circumfusi deinde quum consulem salutarent, quærit Fabius quò pergerent: respondentibusque, lignatum se ire, *Ain' tandem, inquit, num castra vallata non habetis? Ad hoc quum succlamatum esset, duplici quidem vallo, & fossâ, & tamen in ingenti metu esse; Habetis igitur, inquit, assasim lignorum. redite, & vellite vallum.* Redeunt in castra, terroremque ibi, vellentes vallum, & iis qui in castris remanserant militibus, & ipsi Appio fecerunt. Tum pro se quisque alii aliis dicere, *Consulis se Q. Fabii facere jussu.* Postero inde die castra mota: & Appius prætor Romam di-

Fabius in provinciam venit.

¹ Apto] Idoneo, habili, nec ad majorem justo numerum excreſcente.

U.C. 457. missus. Inde nusquam stativa Romanis fueret:
a.C. 295. negabat utile esse uno loco sedere exercitum:

itineribus ac mutatione locorum ² mobiliorem ac salubriorem esse. fiebant autem itinera, quanta fieri sinebat hiems haud dum exacta. Vere inde primo, relictâ secundâ legione ad ³ Clusium; quod Camers olim appellabant, præpositoque castris L. Scipione præatore, Romam ipse ad consultandum de bello rediit: sive ipse sponte suâ, quia bellum ei majus in conspectu erat, quàm quantum esse famæ crediderat; sive senatusconsulto accitus. nam in utrumque auctores sunt. Ab Ap. Claudio prætore retractum quidam videri volunt; quum in senatu, & apud populum (id quod per litteras assiduè fecerat) terrorem belli Etrusci augeret. Non suffecturum ducem unum, nec exercitum unum, adversus quatuor populos. ⁴ Periculosum esse, sive juncti unum premant, sive id diversi gerant bellum, ne ad omnia simul obire unus non possit. Duas se ibi legiones Romanas reliquisse: Et minus quinque millia peditum equitumque cum Fabio venisse. Sibi placere, P. Decium consulem primo quoque tempore in Etruriam ad collegam proficisci: L. Volumnio Samnium provinciam dari. si consul malit in suam provinciam ire, Volumnium in Etruriam ad consulem cum exercitu iusto consulari proficisci. Quum magnam partem moveret oratio prætoris, P. Decium censuisse ferunt, ut omnia integra ac libera Q. Fabio servarentur: donec vel ipse, si

*Rediit
Romam
ad consul-
tandum
de bello.*

² *Mobiliorem*] Celerio-
rem, habilio-rem ad mo-
tum.

³ *Clusium*, quod *Camers*
olim appellabant] Nempe
Livii ævo cognomen illud

exoleverat. Videtur tunc id
oppidum appellatum fuisse
Clusium vetus.

⁴ *Periculosum esse*] Magis
ex Liviano more, periculum
esse.

per commodum reipublicæ posset, Romam venisset, vel aliquem ex legatis misisset, à quo disceret senatus, quantum in Etruria belli esset, quantisque administrandum copiis & quot per duces esset.

XXVI. Fabius ut Romam rediit, & in senatu, & productus ad populum mediam orationem habuit, ut nec augere, nec minuire videretur belli famam; magisque in altero assumendo duce aliorum indulgere timori, quam suo aut reipublicæ periculo consulere. *Ceterum, si sibi adiutorem belli sociumque imperiū darent, quonam modo se oblivisci P. Decii consulis per tot collegia experti posse? Neminem omnium secum conjungi malle: & copiarum satis sibi cum P. Decio, & nunquam nimium hostium fore. Sin collega quid aliud malit, at sibi L. Volumnium darent adiutorem.* Omnium rerum arbitrium & à populo, & à senatu, & ab ipso collega, Fabio permissum est: & quum P. Decius se in Samnium, vel in Etruriam proficisci paratum esse ostendisset, tanta lætitia ac gratulatio fuit, ¹ ut præciperetur victoria animis, triumphusque non bellum decretum consulis videretur. Invenio apud quosdam, exemplo consulatu inito profectos in Etruriam Fabium Deciumque, sine ulla mentione sortis provinciarum, certaminumque inter collegas, quæ exposui. Sunt, quibus ne hæc quidem certamina exponere satis fuerit. adjecerunt & Appii criminationes de Fabio absente ad populum, & pertinaciam adversus præsentem consulem prætoris, contentionemque aliam inter collegas, tendente Decio, ut suæ quisque pro-

¹ *Ut præciperetur victoria animis*] Ut victoriam animis & spe omnes jam tunc sibi desponderent.

U. c. 457.
a. C. 295.

*Galli le-
gionem
Romanam
circumve-
niunt.*

vinciæ sortem tueretur. Constare res incipit ex eo tempore, quo profecti ambo consules ad bellum sunt. Ceterum, antequam consules in Etruriam pervenirent, Senones Galli multitudine ingenti ad Clusium venerunt, legionem Romanam castraque oppugnaturi. Scipio, qui castris præerat, loco adjuvandam paucitatem suorum militum ratus, in collem, qui inter urbem & castra erat, aciem erexit. Sed, ut in re subita, parum explorato itinere ad jugum perrexerit, quod hostes ceperant, partem aliâ egressi. ita cæsa ab tergo legio, atque in medio, quum hostis undique urgeret, circumventa. Deletam quoque ibi legionem, ita ut nuncius non superesset, quidam auctores sunt; nec antè ad consules, qui jam haud procul à Clusio aberant, famam ejus cladis perlatam, quàm in conspectu fuere Gallorum equites, pectoribus equorum suspensa gestantes capita, & lanceis infixæ, ovantesque moris sui carmine. Sunt qui Umbros fuisse, non Gallos tradant; nec tantum cladis acceptum, & circumventis pabulatoribus cum L. Manlio Torquato legato, Scipionem proprætorem subsidium è castris tulisse; victoresque Umbros, redintegrato prælio, victos esse, captivosque eis ac prædam ademptam. Similius vero est, à Gallo hoste quàm Umbro eam cladem acceptam, quòd quum sæpe aliàs, tum eo anno, Gallici tumultus præcipuus terror civitatem tenuit. Itaque præterquam quòd ambo consules profecti ad bellum erant cum quatuor legionibus, & magno equitatu Romano, Campanisque mille equitibus delectis ad id bellum missis, & ² sociorum nominisque Latini majore exer-

² Sociorum nominisque Latini majore exercitu, quàm Romani] Videtur aliquod vitium esse in duabus po-

citu, quàm Romani; alii duo exercitus haud U.C. 457.
a.C. 296.
procul urbe Etruriæ oppositi, unus in Falisco,
alter in Vaticano agro. Ch. Fulvius & L. Postumius Megellus, prætores ambo, stativa
in eis locis habere jussi.

XXVII. Consules ad hostes, transgresso Ambo
Coss. in
agro Sentinati.
Apennino, in agrum Sentinatem pervenerunt. Ibi quatuor millium ferme intervallo castra posita. Inter hostes deinde consultationes habitæ: atque ita convenit, ne unis castris miscerentur omnes, neve in aciem descenderent simul. Samnitibus Galli, Etruscis Umbri adjecti. dies indicta pugna: Samnitibus Gallisque delegata pugna: inter ipsum certamen, Etrusci Umbrique jussi castra Romana oppugnare. Hæc consilia turbarunt transfugæ Clusini tres, clam nocte ad Fabium consulem transgressi: qui editis hostium consiliis dimissi cum donis, ut subinde, ut quæque res nova decreta esset, exploratam perferrent. Consules Fulvio, ut ex Falisco, Postumio, ut ex Vaticano exercitum ad Clusium admoveant, summâque vi fines hostium depopulentur, scribunt. Hujus populationis fama Etruscos ex agro Sentinate ad Etrusci
avocati
ad sua
tuenda. suos fines tuendos movit. Instare inde consules, ut absentibus iis pugnaretur. per biduum laceßiere prælio hostem: biduo nihil dignum dictu actum. Pauci utrimque cecidere: magisque irritati sunt ad justum certamen animi, quàm ad discrimen summa rerum adducta. tertio die descensum in campum omnibus copiis est. Quum instructæ acies starent, cerva fugiens lupum è montibus exacta per campos in-

stremis vocibus. Sensus clarus est, Latino exercitu majore, quàm quantus erat Romanus. 1 In agrum Sentinatem]
In Umbria, ad Sentinum oppidum.

U. c. 457. ter duas acies decurrit : inde diversæ feræ ;
 a. c. 295. cerva ad Gallos , lupus ad Romanos cursum
 deflexit. Lupo data inter ordines via ; cervam
 Galli confixere. Tum ex antesignanis Romanus
 miles , *Illac fuga , inquit , & cades vertit , ubi
 sacram Dianæ feram jacentem videtis. Hinc vi-
 ctor Martius lupus , integer & intactus , gentis
 nos Martiæ & conditoris nostri admonuit.* Dex-
 tro cornu Galli , sinistro Samnites constitunt.
 Adversus Samnites Fabius primam ac tertiam
 legiones , pro dextro cornu ; adversus Gallos ,
 pro sinistro , Decius quintam & sextam instru-
 xit. secunda & quarta , cum L. Volumnio pro-
 consule , in Samnio gerebant bellum. Primo
 concursu , adeo æquis viribus gesta res est , ut ,
 si adfuissent Etrusci & Umbri , aut in acie , aut
 in castris , quocumque se inclinassent , acci-
 pienda clâdes fuerit.

*Pralium
 cum Gal-
 lis &
 Samniti-
 bus.*

XXVII. Ceterum , quanquam communis
 adhuc Mars belli erat , necdum discrimen for-
 tuna fecerat , quâ datura vires esset ; haudqua-
 quam similis pugna in dextro lævoque cornu
 erat. Romani apud Fabium arcebant magis ,
 quàm inferebant pugnam , extrahebaturque in
 quàm maximè serum diei certamen : quia ita
 persuasum erat duci , & Samnites & Gallos
 primo impetu feroces esse , quos sustineri satis
 sit : longiore certamine sensim residere Samni-
 tium animos : Gallorum quidem etiam corpora
 intolerantissima laboris atque æstûs ¹ fluere ,
 primaque eorum prælia plusquam virorum , po-
 strema minùs quàm seminarum esse. In id tem-
 pus igitur , quo vinci solebat hostis , quàm in-
 tegerrimas vires militi servabat. Ferocior De-

¹ Fluere] Labi , solvi , ex VII. 33. & fluere jam lassitudine vires , sentirent.

cius & ætate, & vigore animi, quantumcum-
que virium habuit, certamine primo effudit.

U.C. 457.
a.C. 295.

Et, quia lentior videbatur pedestris pugna, equitatum in pugnam concitat: & ipse, fortissimæ juvenum turmæ immistus, orat proceres juventutis, in hostem ut secum impetum faciant, *Duplicem illorum gloriam fore, si ab lævo cornu & ab equite victoria incipiat.* Bis avertère Gallicum equitatum. iterum longiùs evectos, & jam inter media equitum agmina prælium cientes, novum pugnæ conterruit genus. ² effedis carrisque superstitans armatus hostis, ingenti sonitu equorum rotarumque advenit, & insolitos ejus tumultûs Romanorum conterruit equos. Ita victorem equitatum velut lymphaticus pavor dissipat: sternit inde ruentes equos virosque improvida fuga. Turbata hinc etiam signa legionum: multique impetu equorum ac vehiculorum raptorum per agmen obtriti antesignani: & insecuta, simul territos hostes vidit, Gallica acies nullum spatium respirandi recipiendique se dedit. Vociferari Decius, *Quò fugerent? quamve in fuga spem haberent?* obsistere cedentibus, ac revocare fusos. Deinde ut nullâ vi perculsos sustinere poterat, patrem P. Decium nomine compellans, *Quid ultra moror,* inquit, *familiare fatum? Datum hoc nostro generi est,* ³ *ut luendis periculis publicis piacula simus.* Jam ego mecum legiones hostium mactandas Telluri ac diis Manibus dabo.

Decius se
devovet.

² *Effedis carrisque*] *Effedum* erat vehiculi vel currûs genus, è quo pugnare solebant veteres Galli & Britanni. *Carris* impedimenta plurimque vehiebantur: quamquam & eorum erat ad pugnam usus, ut ex hoc loco

patet.

³ *Ut luendis periculis publicis piacula simus*] Ut simus quasi quædam victimæ, destinatæ ad luendam deûm iram, & ad excipienda capitibus nostris pericula quæ reipublicæ impendent.

V.C. 457. Hæc locutus, M. Livium pontificem, quem
 a.C. 295. descendens in aciem digredi vetuerat ab se,
 præire iussit verba, quibus se legionesque ho-
 stium pro exercitu populi Romani Quiritium
 devoveret. Devotus inde eâdem precatione,
 eodemque habitu, quo pater P. Decius ad Ve-
 serim bello Latino se iusserat devoveri. Quum
 secundum solennes precationes adjecisset, præ
se agere sese formidinem ac fugam, eademque ac
cruorem, caelestium, inferorum iras: & contactu-
rum funebribus diris signa, tela, arma hostium:
locumque eundem suæ pestis, & Gallorum ac
Samnitium fore: hæc exsecratus in se hostesque,
 quâ confertissimam cernebat Gallorum aciem,
 concitat equum: inferensque se ipse infestis te-
 lis est interfectus.

XXIX. ¹ Vix humanæ inde opis videri pu-
 gna potuit. Romani, duce amisso, quæ res ter-
 rori aliàs esse solet, sistere fugam, ac novam
 de integro velle instaurare pugnam. Galli, &
 maximè globus circumstantis confusis corpus,
 velut alienatâ mente vana incassum jactare tela.
 torpere quidam, & nec pugnae meminisse, nec
 fugæ. At ex parte altera pontifex Livius, cui
 lictores Decius tradiderat, iusseratque propræ-
 torem esse, vociferari, *Vicisse Romanos*, ² *de-*
functos consulis fato. Gallos Samnitesque Telluris
matris ac deorum Manium esse. Rapere ad se ac
vocare Decium devotam secum aciem; furiarum-
que ac formidinis plena omnia ad hostes esse. Su-

¹ 4 *Contacturum funebribus*
diris signa... hostium] Se
 devotum diris, velut contra-
 gione quadam transmis-
 surum illas in signa ho-
 stium.

¹ *Vix humana... opis]*

Supra humanam opem po-
 tentiamque.

² *Defunctos consulis fato]*
 Liberatos jam, nec quidquam
 amplius coelestibus inferisve
 diis debentes, post consulis
 mortem.

perveniant deinde his restituentibus pugnam U. C. 497.
 L. Cornelius Scipio & C. Marcius, cum sub- a. C. 495.
 sidiis ex novissima acie, jussu Q. Fabii consu-
 lis, ad præsidium collegæ missi. ibi auditur P.
 Decii eventus, ingens hortamen ad omnia pro
 republica audenda. Itaque quum Galli structis
 ante se scutis conferti starent, nec facilis pe-
 de collato videretur pugna; jussu legatorum
 collecta humi pila, quæ strata inter duas acies
 jacebant, atque in testudinem hostium con-
 jecta: quibus plerisque in scuta, ³ verutis in
 corpora ipsa fixis, sternitur cuneus, ita ut ma-
 gna pars integris corporibus ⁴ attoniti conciderent.
 hæc in sinistro cornu Romanorum for-
 tuna variaverat. Fabius in dextro primò (ut Fabius in dex-
 ante dictum est) cunctando extraxerat diem. tro cornu, Samnites vincit.
 deinde, postquam nec clamor hostium, nec
 impetus, nec tela missa, eandem vim habere
 visa; præfectis equitum jussis ad latus Samni-
 tium circumducere alas, ut signo dato in trans-
 versos quanto maximo possent impetu incur-
 rerent, sensim suos signa inferre jussit, & com-
 movere hostem. Postquam non resisti vidit, &
 haud dubiam lassitudinem esse, tum collectis
 omnibus subsidiis, quæ ad id tempus reserva-
 verat, & legiones concitavit, & signum ad in-
 vadendos hostes equitibus dedit. Nec sustine-
 runt Samnites impetum, præterque aciem ip-
 sam Gallorum, relictis in dimicatione sociis,
 ad castra effuso cursu ferebantur. Galli testu- Galli cir-
 dine factâ conferti stabant. Tum Fabius, au- cumvenit.

³ *Verutis in corpora ipsa*] Ergo veruta facilius pene-
 trabant, quàm pila; quia
 nempe teretioris erant mu-
 cronis.

⁴ *Attoniti*] Non minùs

stupentes, quàm qui fulmi-
 ne afflati sunt. Idque intel-
 ligit Livius factum divino
 numine, quod se, ex ejus
 mente, in hac pugna ex-
 ruit.

U.C. 457. ditâ morte collegæ, Campanorum alam, quin-
 a.C. 295. gentos ferè equites, excedere acie iubet, &
 circumvectos ab tergo Gallicam invadere a-
 ciem; tertix deinde legionis subsequi Principes, &, quâ turbatum agmen hostium viderent impetu equitum, instare ac territos cedere. Ipse ædem Jovi Victori, spoliisque hostium quum vovisset, ad castra Samnitium perrexit, quò multitudo omnis consternata agebatur. Sub ipso vallo, quia tantam multitudinem portæ non recipere, tentata ab exclusis turbâ suorum pugna est. Ibi Gellius Egnatius imperator Samnitium cecidit. compulsi deinde intra vallum Samnites, parvoque certamine capta castra, & Galli ab tergo circumventi. Cæsa eo die hostium viginti quinque millia, octo capta. Nec incruenta victoria fuit. nam ex P. Decii exercitu cæsa septem millia; ex Fabii, mille ac ducenti. Fabius, dimissis ad quærendum collegæ corpus, spolia hostium coniecta in acervum Jovi Victori cremavit. Consul is corpus eo die, quia obrutum superstratis Gallorum cumulis erat, inveniri non potuit. postero die inventum relatumque est, cum multis militum lacrymis. Intermixsâ inde omnium aliarum rerum curâ, Fabius collegæ funus omni honore laudibusque meritis celebrat.

*Victoria
 Romano-
 rum cruen-
 da.*

*Res in
 Etruria
 bene gesta.*

XXX. Et in Etruria per eosdem dies ab Cn. Fulvio proprætore res ex sententia gesta; & præter ingentem illatam populationibus agrorum hosti cladem, pugnatum etiam egregiè est; Perusinorumque & Clusinarum cæsa amplius tria millia, & signa militaria ad viginti capta. Samnitium agmen quum per Pelignum agrum fugeret, circumventum à Pelignis est. ex millibus quinque ad mille cæsi. Magna ejus diei, quo in Sentinati agro bellatum, fama est,

est, ¹ etiam vero stanti. Sed ² superjecere qui- U.C. 457.
2.C. 295.
dam augendo fidem, qui in hostium exercitu
³ peditum quadraginta millia trecentos trigin-
ta, equitum sex millia, mille carpentorum
scripsere fuisse; scilicet, cum Umbris Tuscis-
que: quos & ipsos pugnae adfuisse. Et, ut Ro-
manorum quoque augerent copias, L. Volum-
nium proconsulem ducem consulibus, exerci-
tumque ejus legionibus consulum adjiciunt. In
pluribus annalibus, duorum ea consulum pro-
pria victoria est: Volumnius in Samnio interim
res gerit, Samnitiumque exercitum in Tifer-
num montem compulsus, non deterritus ini-
quitate loci, fundit fugatque. Q. Fabius De-
ciano exercitu relicto in Etruria, suis legioni-
bus deductis ad urbem, de Gallis Etruscisque
ac Samnitibus triumphavit. milites triumphan-
tem secuti sunt. Celebrata inconditis carmini-
bus militaribus non magis victoria Q. Fabii,
quam mors præclara P. Decii est: ⁴ excitata-
que memoria parentis, æquata eventu publico
privatoque filii laudibus. Data ex præda militi-
bus, ⁵ æris octogeni bini, sagaque & tunicae;

¹ *Etiam vero stanti*] E-
tiam si quis stet vero, conten-
tus sit eo quod verum est.

² *Superjecere quidam au-
gendo fidem*] Quidam super-
jecere fidem, sive rem ultra
fidem, ultra quam credi
possit, protulere augendo.

³ *Peditum XL. millia
CCCXXX. equitum VI. mil-
lia*] Aliquis in his numeris
error esse videtur. Neque
enim satis apparet, cur hic,
quem nunc libri præferunt,
numerus fidem excedere Li-
vio videretur, quum & c.

Tom. II.

præc. dixerit XXV. millia
hostium caesa, octo capta;
& ex c. 26. supra colligi
possit Romanos ipsos non
pauciores fuisse quadraginta
hominum millibus.

⁴ *Excitataque memoria*] Renovata est memoria pa-
tris, quam filii laudes æqua-
verant & eventu publico,
præclarâ nempe populi Ro-
mani victoriâ; & eventu
privato, gloriosâ scilicet
morte.

⁵ *Æris octogeni bini*] Supple, nummi librales.

Q

U. C. 457. præmia illâ tempestate militiæ haudquaquam
a. C. 295. spernenda.

*Etrusci
& Samni-
tes bellum
reparant.*

XXXI. His ita rebus gestis, nec in Samnitibus adhuc, nec in Etruria pax erat. nam & Perusinis auctoribus, post deductum ab consule exercitum, rebellatum fuerat: & Samnites prædatum in agrum Vescinum Formianumque, & parte aliâ in Æserninum, quæque Vulturno adjacent flumini, descendere. Adversus eos Appius Claudius prætor cum exercitu Deciano missus. Fabius in Etruria rebellante denuo, quatuor millia & quingentos Perusinatorum occidit: cepit ad mille septingentos quadraginta: qui redempti singuli ¹ æris trecentis decem, præda alia omnis militibus concessa. Samnitium legiones, quum partim Ap. Claudius prætor, partim L. Volumnius proconsule sequeretur, in agrum Stellatem convenerunt. ibi & ² Samnitium legiones omnes confidunt, & Appius Volumniusque castra conjungunt. Pugnatum infestissimis animis; hinc irâ stimulante adversus rebellantes toties, illinc ab ultima jam dimicantibus spe. Cæsa ergo Samnitium sexdecim millia trecenti, capta duo millia septingenti. ex Romano exercitu cecidere duo millia septingenti. Felix annus bellicis rebus, pestilentia gravis, prodigiisque sollicitus. nam

sive asses. Porro 82. asses excedunt aliquanto pretium unius uncie argenti.

¹ *Æris trecentis decem*] Assibus 310. qui æstimari possunt circiter quatuor unciis argenti Parisiensibus,

² *Samnitium legiones omnes*] Hæc aliquid corruptum esse indicant & scripti, & minime necessaria repetitio

vocum *Samnitium legiones*, & denique parum idonea hoc loco vox *omnes*. Suspiciamus in voce *Samnitium* latere posse nomen alicujus loci: Liviumque dedisse, *ibi ad...* (loci nomen supplere non possumus) *confidunt*: recis duabus vocibus *legiones omnes*.

& terram multifariam pluiffe, & in exercitu Appii Claudii plerosque fulminibus ictos, nunciatum est, librique ob hæc aditi. Eo anno Q. Fabius Gurges, consulis filius, aliquot matronas ad populum stupri damnatas pecuniâ mulctavit. ex quo mulctaticio ære Veneris ædem, quæ prope Circum est, faciendam curavit. Supersunt etiam nunc Samnitium bella, quæ continua per quartum jam volumen, annumque sextum & quadragesimum, à M. Valerio, A. Cornelio consulibus, qui primi Samnio arma intulerunt, agimus: & ne tot annorum clades utriusque gentis laboresque actos nunc referam, quibus nequiverint tamen duriora pectora vinci; proximo anno Samnites in Sentinati agro, Pelignis, ad Tifernum, Stel-
Belli Samnitici diuturnitas, & atrocitas.
 latibus campis, suis ipsi legionibus, misti alienis, ab quatuor exercitibus, quatuor ducibus Romanis cæsi fuerant; imperatorem clarissimum gentis suæ amiserant; socios belli Etruscos, Umbros, Gallos in eadem fortuna videbant, quâ ipsi erant; nec suis, nec externis viribus jam stare poterant: tamen bello non abstinebant. adeo ne infeliciter quidem defensæ libertatis tædebat: & vinci, quàm non tentare victoriam, malebant. Quinam sit ille, quem non pigeat longinquitatis bellorum scribendo legendoque, quæ gerentes non fatigaverunt?

XXXII. Q. Fabium, P. Decium, L. Postumius Megellus, & M. Atilius Regulus consules secuti sunt. Samnium ambobus decreta provincia est, quia tres scriptos hostium exercitus, uno Etruriam, altero populationes Campaniæ repeti, tertium tuendis parari finibus, fama erat. Postumium valetudo adversa Romæ tenuit: Atilius extemplo profectus, ut in Sam-

Q ij

U. c. 458.
a. C. 294.

*Samnites
castra Ro-
mana ag-
grediuntur.*

nio hostes (ita enim placuerat Patribus) non-
dum egressos opprimeret. Velut ex composito
ibi obvium habuere hostem, ubi & intrare,
nedum vastare, ipsi Samnitium agrum prohi-
berentur; & egredi inde in pacata, sociorum-
que populi Romani fines, Samnitum prohibe-
rent. Quum castra castris collata essent, quod
vix Romanus toties victor auderet, ausi Sam-
nites sunt (tantum desperatio ultima temeri-
tatis facit) castra Romana oppugnare: & quan-
quam non venit ad finem tam audax ince-
ptum, tamen haud omnino vanum fuit. Nebu-
la erat ad multum diei, densa adeo, ut lucis
usum eriperet; non prospectu modò extra val-
lum adempto, sed propinquo etiam congre-
dientium inter se conspectu. Hac velut latebrâ
insidiarum freti Samnites, vixdum satis certâ
luce, & eam ipsam premente caligine, ad sta-
tionem Romanam in porta segniter agentem
vigilias perveniunt. Improvisò oppressis, nec
animi satis ad resistendum, nec virium fuit.
Ab tergo castrorum² decumanâ portâ impe-
tus factus. itaque captum³ quæstorium: quæ-
storque ibi L. Opimius Pansa occisus. concla-
matum inde ad arma.

XXXIII. Consul tumultu excitus, cohortes
duas sociorum, Lucanam Sueffanamque, quæ
proximæ fortè erant, tueri prætorium jubet:
manipulos legionum¹ principali viâ inducit.

¹ *Ibi obvium habuere ho-
stem*] Consul & exercitus
Romanus.

² *Decumanâ portâ*] Vid.
not. 1. ad c. 5. l. III.

³ *Quæstorium*] Quæstoris
tabernaculum, & ejus ap-
paratibus copiisque destina-
ta sedes. Quæstorium illis

temporibus in inferiore ca-
strorum parte erat, haud
procul à Decumana porta.

¹ *Principali viâ*] Lipsio,
l. IV. de Milit. Rom. Dial.
1. *Principalis via* eadem est
quæ *via Principiorum*, quæ
nempe per totam castrorum
latitudinem ab una Princi-

Vixdum satis aptatis armis, in ordines eunt: U.C. 458.
 & clamore magis quàm oculis hostem noscunt: a.C. 294.
 nec, quantus numerus sit, æstimari potest.
 Cedunt primò incerti fortunæ suæ, & hostem
 introrsum in media castra accipiunt. inde quum
 consul vociferaretur, expulsine extra vallum,
 castra deinde sua oppugnaturi essent, rogi-
 tans; clamore sublato connixi primò resistunt:
 deinde inferunt pedem, urgentque, & impul-
 sos semel terrore eodem agunt, quo coepe-
 runt. Expellunt extra portam vallumque. inde
 pergere ac persequi (quia turbida lux metum
 circa insidiarum faciebat) non ausi, liberatis
 castris contenti, receperunt se intra vallum
 trecentis ferme hostium occisis. Romanorum
 stationis primæ, vigilumque, & eorum qui
 circa quæstorium oppressi, periire ad ducen-
 tos triginta. Animos inde Samnitibus non in-
 felix audacia auxit, & non modò proferre in-
 de castra Romanum, sed ne pabulari quidem
 per agros suos patiebantur. retro in pacatum
 Soranum agrum pabulatores ibant. Quarum
 rerum fama, tumultuosior etiam, quàm res
 erant, perlata Romam, coëgit L. Postumium
 consulem, vix dum validum, proficisci ex ur-
 be. Priùs tamen quàm exiret, militibus edicto
 Soram iussis convenire, ipse ædem Victoriæ,
 quam ædilis curulis ex mulctatitia pecunia fa-
 ciendam curaverat, dedicavit. Ita ad exerci-
 tum profectus, ab Sora in Samnium ad castra

pali porta ad alteram per-
 tingebat. Sed hic locus re-
 pugnat. Siquidem, quum
 hostes sint in inferiore ca-
 strorum parte, non eundum
 est consuli ad portas Princi-
 pales in lateribus castrorum

fitas, sed per longitudinem
 castrorum descendendum ad
 inferiorem partem. Itaque
 via Principalis de qua hic
 agitur, debuit à fronte ca-
 strorum porrigi versùs por-
 tam Decumanam.

Q iij

U.C. 458.
A.C. 294.

*Urbes
Samni-
tium ca-
pit.*

collegæ perrexit. inde postquam Samnites, diffusi duobus exercitibus resisti posse, recesserunt; diversi consules ad vastandos agros urbesque oppugnandas discedunt.

XXXIV. Postumius Milioniam oppugnare adortus, vi primò atque impetu, deinde, postquam ea parum procedebant, opere ac ¹ vineis demum injunctis muro cepit. Ibi captâ jam urbe, ab hora quarta usque ad octavam ferè horam, omnibus partibus urbis diu incerto eventu pugnatum est. postremò potitur oppido Romanus. Samnitium cæsi tria millia ducenti: capti quatuor millia ducenti, præter prædâ aliam. Inde Ferentinum ductæ legiones. unde oppidani cum omnibus rebus suis, quæ ferri æque potuerunt, nocte per averfam portam silentio excefferunt. Igitur simul advenit consul, primò ita compositus instructusque moenibus successit, tanquam idem, quod ad Milioniam fuerat, certaminis foret: deinde ut silentium vastum in urbe, nec arma, nec viros in turribus ac muris vidit, avidum invadendi deserta moenia militem detinet, ne quam occultam in fraudem incautus rueret. Duas turmas sociorum Latini nominis circumequitare moenia atque explorare omnia jubet. Equites portam unam alteramque ² eadem regione in propinquo patentes conspiciunt, itineribusque his vestigia nocturnæ hostium fugæ. adequitant deinde sensim portis, urbemque ex tuto rectis itineribus perviam conspiciunt. Ad consulem referunt, excessum urbe solitudine haud dubiâ ³ perspicuum esse, & recentibus vestigiis fu-

¹ *Vineis*] Vid. not. 1. ad II. 17. in eadem urbis regione.

² *Eadem regione in propinquo*] Vicinas sibi invicem

³ *Perspicuum esse*] Sic interpungendus ac legendus esse hic locus videtur: ex-

gæ, ac 4 strage rerum in trepidatione nocturna passim relictarum. His auditis consul ad eam partem urbis, quâ adierant equites, circumducit agmen: constitutisque haud procul porta signis, quinque equites jubet intrare urbem, & modicum spatium progressos tres manere eodem loco, si tuta videantur; duos explorata ad se referre. Qui ubi redierunt, retuleruntque eò se progressos, unde in omnes partes circumspectus esset; longè latèque silentium ac solitudinem vidisse; extemplo consul cohortes expeditas in urbem induxit: ceteros interim castra communire iussit. Ingressi milites, refractis foribus, paucos graves ætate aut invalidos inveniunt, relictæque quæ migratu difficilia essent. Ea direpta, & cognitum ex captivis est, communi consilio aliquot circâ urbes conscisse fugam: suos primâ vigiliâ profectos: credere eandem in aliis urbibus solitudinem inventuros. Dictis captivorum fides existit: desertis oppidis consul potitur.

XXXV. Alteri consuli M. Atilio nequaquam tam facile bellum fuit. Quum ad Luceriam duceret legiones, quam oppugnari ab Samnitibus audierat, ad finem Lucerinum ei hostis obvius fuit. ibi ira vires æquavit. Prælium varium & anceps fuit: tristius tamen eventu Romanis, & quia insueti erant vinci, & quia digredientes magis quàm in ipso certamine senserunt, quantum in sua parte plus vulnorum ac cædis fuisset. Itaque is terror in castris ortus, qui si pugnantes cepisset, insignis acceptæ clades foret. ¹ Tum quoque sollicita nox fuit;

*Bellum
Atilio
non facile.*

*cessum urbe: solitudine haud
dubiâ id perspicuum esse.*

⁴ *Strage rerum*] Stratis
passim per vias rebus.

¹ *Tum quoque*] Etiam si
minus periculi tum fuerit,
quàm si is terror pugnantes
cepisset.

Q iiij

V.C. 418.
a.C. 294

jam invasurum castra Samnitum credentibus, aut primâ luce cum victoribus conferendas manus. Minus cladis, ceterum non plus animorum, ad hostes erat. ubi primum illuxit, abire sine certamine cupiunt. Sed via una, & ea ipsa præter hostes, erat. quam ingressi, præbuere speciem rectâ tendentium ad castra oppugnanda. Consul arma capere milites jubet, & sequi se extra vallum. legatis, tribunis, ² præfectis sociorum imperat, ³ quod apud quemque factu opus est. Omnes affirmant, se quidem omnia facturos, sed militum jacere animos. totâ nocte inter vulnera, & gemitus morientium, vigilatum esse. Si ante lucem ad castra ventum foret, tantum pavoris fuisse, ut relicturâ signa fuerint: nunc pudore à fuga contineri, alioquin pro victis esse. Quæ ubi consul accepit, sibimetipsi circumeundos alloquendosque milites ratus, ut ad quosque venerat, cunctantes arma capere increpabat; Quid cessarent, tergiversarenturque? Hostem in castra venturum, ⁴ nisi illi extra castra exissent: & pro tentoriis suis pugnatuuros, si pro vallo nollent. Armatis ac dimicantibus ⁵ dubiam victoriam esse. ⁶ Qui nudus atque inermis hostem maneat, ei aut mortem, aut servitutem patiendam. Hæc jurganti increpantique respondebant, confectos se pugnâ hesternâ esse: nec virium quicquam, nec sanguinis superesse. majorem multitudinem hostium apparere, quàm pridie fuerit. Inter hæc appropinquabat

² Præfectis sociorum] Vid. not. 3. ad c. 36. l. VIII.

³ Quod apud quemque factu opus est] Magis placeret quod cuique.

⁴ Nisi illi extra castra exissent] Lege, nisi ipsi.

⁵ Dubiam victoriam esse]

Victoriam sperari posse: at si quiescant inermes, certam imminere servitutem aut mortem.

⁶ Qui nudus atque inermis] Melius iners. Nudus enim hîc intelligi debet inermis.

agmen : & jam brevior intervallo certiora in-
 tuentes , vallum secum portare Samnitum af-
 firmant ; nec dubium esse , quin castra circum-
 vallaturi sint. Tunc enimvero consul *indignum*
facinus esse , vociferari , *tantam contumeliã*
ignominiamque ab ignavissimo accipi hoste. Etiam-
ne circumsedebimur , inquit , *in castris* , ut fame
 potius per ignominiam , quàm ferro , si necesse
 est , per virtutem moriamur ? Dii bene verterent ;
 facerentque quod se dignum quisque ducerent. Con-
 sulem M. Atilium vel solum , si nemo alius se-
 quatur , iturum adversus hostes : casurumque in-
 ter signa Samnitium potius , quàm circumvallari
 castra Romana videat. Dicta consulis , legati ,
 tribunique , & omnes turmæ equitum , &
 7 centuriones primorum ordinum , approbave-
 re. Tum pudore victus miles segniter arma ca-
 pit , segniter è castris egreditur. longo agmine ,
 nec continenti , moesti ac prope victi procedunt
 adversus hostem , nec spe , nec animo
 certiozem. Itaque simul conspecta sunt Roma-
 na signa , extemplo à primo Samnitium agmi-
 ne ad novissimum fremitus perfertur , Exire ,
 id quod timuerint , ad impediendum iter Roma-
 nos. Nullam inde ne fuga quidem patere viam.
 illo loco aut cadendum esse , aut stratis hostibus
 per corpora eorum evadendum.

XX XVI. 1 In medio sarcinas conijciunt :
 armati suis quisque ordinibus instruunt aciem.
 Jam exiguum inter duas acies erat spatium :
 & stabant expectantes dum ab hostibus prius

7 Centuriones primorum or-
 dinum] Hos , qui & non-
 nunquam *primi ordines* ap-
 pellantur , intelligit Lipsius
 Primopilum , primum Prin-
 cipem , primum Hastatum ;

sive centuriones primi Tri-
 ariorum ordinis , primi Prin-
 cipum , primi Hastatorum.

1 In medio sarcinas conij-
 ciunt] Lege in medium.

Q v

U. C. 458. impetus, prius clamor inciperet. Neutris an-
 2. C. 294. mus est ad pugnandum: diverſique integri at-

que intacti abiſſent, ni cedenti inſtaturum al-
 terum timuiſſent. ſua ſponte inter invitòs ter-
 giverſanteſque ſegnis pugna, clamore incerto
 atque impari, cœpit: nec veſtigio quiſquam
 movebatur. Tum conſul Romanus, ut rem ex-
 citaret, equitum paucas turmas extra ordinem
 inmiſit: quorum quum plerique delapſi ex
 equis eſſent, & alii turbati; & ab Samnitium
 acie ad opprimendos eos qui ceciderant, &
 ad ſuos tuendos ab Romanis procurſum eſt.
 Inde paululùm irritata pugna eſt. ſed aliquan-
 to & impigre magis, & plures procurrerant
 Samnites: & turbatus eques ſua ipſe ſubſidia
 territis equis proculeavit. hinc fuga cœpta to-
 tam avertit aciem Romanam. Jamque in terga
 fugientium Samnites pugnabant, quum con-
 ſul equo præveſtus ad portam caſtrorum, ad
 ſtationem equitum ibi oppoſita, edictoque, ut
 quicumque ad vallum pergeret, ſive ille Ro-
 manus, ſive Samnis eſſet, pro hoſte haberent,
 hac ipſa minitans, obſtitit profuſè tenden-
 tibus ſuis in caſtra. *Quò pergis*, inquit, *mi-*
les? & hic arma & viros invenies: nec vivo
conſule tuo niſi victor caſtra intrabis. Proinde elige,
cum cive, an hoſte pugnare malis. Hæc di-
 cente conſule, equites infeſtis cuſpidibus cir-
 cumfunduntur, ac peditem in pugnam redire
 jubent. Non virtus ſolùm conſulem, ſed fors
 etiam adjuvit, quòd non inſtiterunt Samnites:
 ſpatiumque circumagendi ſigna, vertendique
 aciem à caſtris in hoſtem fuit. Tum alii alios
 hortari, ut repetèrent pugnam: centuriones

2 Hæc ipſa minitans,] Hæc imperarat, minitans fugien-
 ipſa, quæ ſtationi equitum tibus.

ab signiferis rapta signa inferre; &c. ostendere ^{U.C. 418.}
 suis, paucos & ordinibus incompotitis effusè ^{a. C. 294.}
 venire hostes. Inter hæc consul, manus ad cœ-
 lum attollens, voce clarâ ita ut exaudiretur,
 templum Jovi Statori vovet, si constitisset à fuga
 Romana acies, redintegratoque prælio cecidisset
 vicissetque legiones Samnitium. Omnes
 undiquè annisi ad restituendam pugnam, duces,
 milites, peditum equitumque vis. ³ numen
 etiam deorum respexisse nomen Romanum
 visum: adeo facilè inclinata res, repul-
 sique à castris hostes, mox etiam redacti ad
 eum locum in quo commissa pugna erat. Ibi,
 objacente sarcinarum cumulo, quas conjece-
 rant in medium, hædere impediti: deinde ne
 diriperentur res, orbem armatorum sarcinis
 circumdant. Tum verò eos à fronte urgere pe-
 dites, ab tergo circumvecti equites. ita in me-
 dio cæsi captique. captivorum numerus fuit
 septem millium ac trecentorum, qui omnes
 nudi sub jugum missi. cæsos ⁴ retulere ad qua-
 tuor millia octingentos. Ne Romanis quidem
 læta victoria fuit. recensente consule biduo ac-
 ceptam cladem, amissorum militum numerus
 relatus septem millia trecenti. Dum hæc in
 Apulia gerebantur, altero exercitu Samnites
 Interamnâ coloniam Romanam, quæ viâ La-
 tinâ est, occupare conati, urbem non tenuerunt:
 agros depopulati, quum prædam aliam
 inde mistam hominum atque pecudum, colo-
 nosque captos agerent, in victorem incidunt
 consulem, ab Luceria redeuntem: nec prædam

³ Numen etiam deorum respexisse nomen Romanum visum] Dii quoque visi respexisse Romanos.

⁴ Retulere] Ii quibus datum negotium erat ut cæso- rum corpora numerarent.

U. c. 498. *solùm amittunt, sed ipsi s̄ longo ac impedito*
 a. C. 294. *agmine incompofiti cæduntur.* Consul Inter-
 rainnam edicto dominis ad res suas noscendas
 recipiendasque revocatis, & exercitu ibi re-
 licto, comitiorum causâ Romam est profe-
 ctus. Cui de triumpho agentî negatus honos,
 & ob amissa tot millia millia militum, &
 6 quodd captivos sine pactione sub jugum misif-
 set.

*Etruria d
 Postumio
 vastata.*

XXXVII. Consul alter Postumius, quia in
 Samnitibus materia belli deerat, in Etruriam
 traducto exercitu, primùm pervastaverat Vol-
 finiensẽ agrum: deinde cum egressis ad tuen-
 dos fines, haud procul moenibus ipsorum de-
 pugnat. duo millia ducenti Etruscorum cæsi:
 ceteros propinquitatis urbis tutata est. In Rusel-
 lanum agrum exercitus traductus: ibi non agri
 tantùm vastati, sed oppidum etiam expugna-
 tum: capta ampliùs duo millia hominum, mi-
 nùs duo millia circa muros cæsa. Pax tamen
 clarior majorque, quàm bellum in Etruria eo
 anno fuerat, parta est. Tres validissimæ urbes,
 Etruriæ capita, Volsinii, Perusia, Arretium,
 pacem petiere; & 1 vestimentis militum fru-
 mentoque pacti cum consule, ut mitti Romam
 oratores liceret, inducias in quadraginta annos
 impetraverunt. multa præsens 2 quingentum

5 *Longa ac impedito ag-
 mine*] Lege *et impedito*.
 Vitant enim optimi scripto-
 res concursum particulæ ac
 cum sequente vocali.

6 *Quodd captivos sine pa-
 ctione sub jugum misisset*]
 Nempe sub jugum missi li-
 berabantur & abire sine-
 bantur. Id ergo indignantur
 Patres, tot captivos ita re-

missos esse, ut nihil inde
 commodi respublica Roma-
 na recepisset.

1 *Vestimentis... pacti...*
 ut] Vid. not. 4. ad IX. 43.

2 *Quingentum millium*
æris] Libræ æris 500000.
 pares censendæ sunt marcæ
 argenti Parisiensibus 780.
 cum duabus unciiis.

millium æris in singulas civitates imposita. Ob hacce res gestas consul quum triumphum ab senatu moris magis causâ, quàm spe impetrandi petisset, videretque alios, quòd tardiùs ab urbe exisset, alios, quòd injussu senatùs ex Samnio in Etruriam transisset, partim suos inimicos, partim collegæ amicos, ad solatium æquatæ repulsæ; sibi quoque negare triumphum, *Non ita*, inquit, *Patres Conscripti, vestrae majestatis meminero, ut me consulem esse obliviscar. eodem jure imperiî quo bella gessi, bellis feliciter gestis, Samnio atque Etruriâ subactis, victoriâ & pace partâ, triumphabo.* Ita senatum reliquit. Inde inter tribunos plebis contentio orta. pars intercessuros ne novo exemplo triumpharet, aiebant: pars auxilio se adversùs collegas triumphanti futuros. Jactata res ad populum est: vocatusque eò consul, quum ³ M. Horatium, L. Valerium consules, ⁴ C. Marcium Rutilum nuper, patrem ejus qui tunc cenfor esset, non ex auctoritate senatùs, sed jussu populi triumphasse diceret; adjiciebat, *se quoque laturum fuisse ad populum, nî sciret mancipia nobilium tribunos plebis legem impedituros: voluntatem sibi ac favorem consentientis populi pro omnibus jussis esse, & ac futuram.* Posteroque die auxilio tribunorum plebis trium, adversùs intercessionem septem tribunorum, & consensum senatùs, celebrante populo diem, triumphavit. Et hujus anni parum constans memoria est. Postumium auctor est Claudius in Samnio captis aliquot urbibus, in Apulia fusum fugatumque, saucium ipsum cum paucis Luceriam compulsum: ab Atilio in Etru-

Postumius triumphas senatu adversante.

³ M. Horatium, L. Valerium consules] Vid. III. 63. Vid. VII. 27.
⁴ C. Marcium Rutilum] [Ac futuram] Lege futurum, vel futura.

U.C. 458. *ria res gestas, eumque triumphasse. Fabius am-*
 a.C. 294. *bos consules in Samnio, & ad Luceriam res*
gessisse scribit, traductumque in Etruriam exer-
citum, (sed ab utro consule non adjecit) &
ad Luceriam utrimque multos occisos: inque
ea pugna Jovis Statoris ædem votam, ut Ro-
mulus antè voverat: sed 6 fanum tantum, id
est, locus templo effatus jam sacratus fuerat.
Ceterum hoc demum anno, ut ædem etiam
fieri senatus juberet, bis ejusdem 7 voti dam-
natâ republicâ, 8 in religionem venit.

U.C. 459. XXXVIII. Sequitur hunc annum & consul
 a.C. 293. insignis, L. Papirius Cursor, quâ paternâ glo-
 L. Pa- riâ, quâ suâ; & bellum ingens victoriæque,
 pirio, Sp. quantam de Samnitibus nemo ad eam diem,
 Carvilio præter L. Papirium patrem consulis, peper-
 Coss. erat: & fortè eodem conatu apparatuque, om-
 ni opulentiâ insignium armorum bellum ador-
 naverant: & deorum etiam adhibuerant opes,
 ritu quodam sacramenti vetusto velut initiatis
 militibus, delectu per omne Samnium habito
 novâ lege: *ut qui juniorum non convenisset ad*
imperatorium edictum, quique injussu abisset, ca-
put Jovi sacratum esset. Tum exercitus omnis
 Aquiloniam est indictus. ad quadraginta millia
 militum, quod roboris in Samnio erat, conve-
 nerunt. Ibi mediis ferè castris locus est con-
 septsus cratibus 1 pluteisque, & linteis conte-
 ctus; patens ducentos maximè pedes in om-

6 *Fanum.. id est, locus*
templo effatus] *Fanum* igitur
 & *ades*, si propriè om-
 nino loquerentur, sic disse-
 rebant, ut *fanum* esset area
 nuda & solum alicui deo
 consecratum; *ades*, ipsum
 ædificium.

7 *Voti damnatâ*] *Voti so-*

lutionem debente. Vid. si-
 præ V. 25.

8 *In religionem venit*] *Religio* exposcere visa est.

1 *Pluteisque*] *Plutei* sunt
 vel crates corio crudo inten-
 tæ, vel tabulæ quibus quid
 præsepitur.

nes pariter partes. Ibi ² ex libro vetere linteolecto sacrificatum, sacerdote Ovio Paccio quodam, homine magno natu, qui se id sacrum petere affirmabat ex vetusta Samnitium religione: quâ quondam usi majores eorum fuissent, quum adimendæ Etruscis Capuæ clandestinum cepissent consilium. Sacrificio perfecto, per viatorem imperator acciri jubebat nobilissimum quemque genere factisque. singuli introducebantur. Erat quum alius apparatus sacri, qui perfundere religione animum posset; tum in loco circa omni contexto aræ in medio, victimæque circa cæsa, & circumstantes centuriones strictis gladiis. Admovebatur altaribus miles, magis ut victima, quàm ut sacri particeps: adigebaturque jurejurando, quæ visa auditaque in eo loco essent non enunciaturum. Dein jurare cogebatur diro quodam carmine in execrationem capitis, familizque, & stirpis composito, nisi isset in prælium, quò imperatores duxissent, & si aut ipse ex acie fugisset, aut, si quem fugientem vidisset, non extemplo occidisset. Id primò quidam abnuentes juraturos se, obtruncati circa altaria sunt: facientes deinde inter stragem victimarum, documento ceteris fuere, ne abnuerent. Primoribus Samnitium eâ detestatione obstrictis, decem nominatis ab imperatore, eis dictum, ³ ut vir virum legerent, donec sexdecim millium numerum confecissent: eâ legio linteata ab integumento consepti, quo sacrata nobilitas

U.C. 459.
a.C. 293.

Sacramento adiunguntur milites Samnitium horrendo quodam ritu.

² Ex libro vetere linteolecto.] Ex libro vetere linteolecto, qui lectus fuerat; nempe ab illo Ovio Paccio, qui sacerdos hujus sacri fuit; & fortasse coram imperatore &

præcipuis ducum. Posset ultima vox abesse sine sensû dispendio.

³ Ut vir virum legerent.] Vid. not. 2. ad IX. 39.

V.C. 459. erat, appellata est. His arma insignia data, &
 a.C. 293. cristatæ galeæ, ut inter ceteros emerent.
 Paulo plus viginti millium alius exercitus fuit,
 nec corporum specie, nec gloriâ belli, nec
 apparatu linteatæ legioni dispar. hic hominum
 numerus, quod roboris erat, ad Aquiloniam
 confedit.

*Samnium
 vastans
 Coss.*

XXXIX. Consules profecti ab urbe. Prior
 Sp. Carvilius, cui veteres legiones, quas M.
 Atilius superioris anni consul in agro Interam-
 nati reliquerat, decretæ erant, cum eis in
 Samnium profectus, dum hostes ¹ operati su-
 perstitionibus concilia secreta agunt, Amiter-
 num oppidum de Samnitibus vi cepit. Cæsa
 ibi millia hominum duo ferme atque octin-
 genti: capta quatuor millia ducenti septuagin-
 ta. Papirius novo exercitu (ita decretum erat)
 scripto, Duroniam urbem expugnâvit: minus
 quàm collega cepit hominum, plus aliquanto
 occidit. præda opulenta utrobique est parta.
 Inde pervagati Samnium consules, maximè de-
 populato Atinate agro; Carvilius ad Comi-
 nium, Papirius ad Aquiloniam (ubi summa
 rei Samnitium erat) pervenit. ² Ibi aliquam-
 diu nec cessatum ab armis est, neque naviter
 pugnatum: laceffendo quietos, resistentibus
 cedendo; comminandoque magis, quàm infe-
 rendo pugnam, dies absumebatur: quod quum
 inciperetur, remittereturque, omnium rerum
 etiam parvarum eventus proferebatur in dies.
 Altera Romana castra viginti millium spatio
 aberant: & absentis collegæ consilia omnibus
 gerendis intererant rebus; intentiorque Car-
 vilius, quo majore discrimine res vertebatur,

¹ Operati] Vid. not. 1. rior memoratus est, nempe
 ad I. 31. ad Aquiloniam.

² Ibi] Eo loco qui postea-

in Aquiloniam, quàm ad Cominium, quod obfidebat, erat. L. Papirius jam per omnia ad dimicandum satis paratus, nuncium ad collegam mittit, *sibi in animo esse, postero die, si per auspicia liceret, configere cum hoste. Opus esse & illum, quantâ maximâ vi posset, Cominium oppugnare: ne quid laxamenti sit Samnitibus ad subsidia Aquiloniam mittenda.* Diem ad proficiscendum nuncius habuit: nocte rediit, approbare collegam consulta referens. Papirius, nuncio misso, extemplo concionem habuit: multa de universo genere belli, multa de præfenti hostium apparatu, vanâ magis specie quàm efficaci ad eventum, disseruit. Non enim *cristas vulnera facere; & per picta atque aurata scuta transire Romanum pilum; & candore tunicarum fulgentem aciem, ubi res ferro geratur, cruentari. Auream olim atque argenteam Samnitium aciem à parente suo occisione occisam: spoliaque ea honestiora victori hosti, quàm ipsis arma fuisse. Datum hoc forsân nomini familiæque suæ, ut adversus maximos conatus Samnitium opponerentur duces, spoliaque ea referrent, quæ insignia publicis etiam locis decorandis essent. Deos immortales adesse propter toties petita fœdera, toties rupta: tum, si qua conjectura mentis divinæ sit, nulli unquam exercitui fuisse infestiores, quàm qui nefando sacro mistâ hominum pecudumque cadê respersus, ³ ancipiti deûm iræ devotus, hinc fœderum cum Romanis iكتورum testes deos, hinc jurisjurandi adversus fœdera suscepti execrationes horrens, invitus juraverit, oderit sacramentum; uno tempore deos, cives, hostes metuat.*

Papirius
milites
hortatur.

3 *Ancipiti deûm iræ*] sive fugeret adversus susce-
Utrisque minitanti, sive ptum jusjurandum.
pugnaret contra fœdera,

U.C. 459.
a.C. 293.

XL. Hæc comperta perfugarum indiciss ;
quum apud infensos jam suâ sponte milites dis-
seruisset ; simul divinæ humanæque spei pleni ,
clamore consentienti pugnam poscunt : poeni-
tet in posterum diem dilatum certamen : mo-
ram diei noctisque oderunt. Tertiâ vigiliâ no-
ctis , jam relatis litteris à collega , Papirius
¹ silentio surgit , & pullarium in auspicium mit-
tit. Nullum erat genius hominum in castris in-
tactum cupiditate pugnae : summi infimique
æquè intenti erant : dux militum , miles ducis
ardorem spectabat. Is ardor omnium etiam ad
eos qui auspicio intererant , pervenit. nam
quum pulli non pascerentur , pullarius auspi-
cium mentiri ausus , ² tripudium solistimum
consuli nunciavit. Consul lætus , auspicium
egregium esse , & deis auctoribus rem gestu-
ros , pronunciat ; signumque pugnae proponit.
Exeunti jam fortè in aciem nunciat perfuga ,
viginti cohortes Samnitium (quadringenariæ
ferme erant) Cominium profectas. quod ne
ignoraret collega , extemplo nuncium mittit :
ipse signa ocus proferri jubet , subsidraque suis

*Auspi-
cium men-
titur pul-
larius.*

¹ *Silentio*] Vid. not. 4.
ad VIII. 23.

² *Tripudium solistimum*]
Auspicium è pullis summâ
religione à Romanis capta-
batur , hoc modo. Pullos in
cavea asservabant ii , qui ex
eo ipso dicebantur *pullarii*.
His igitur pullis , quando
auspicari opus erat , puls
vel ossa objiciebatur. Si pul-
li è cavea egressi non essent ,
aut progressi ossam non at-
tigissent , inde colligebatur
periculum imminere. Sin
autem pascerentur , bonum

augurium habebatur , præ-
sertim , si iis vescentibus ali-
quid ex ore decidisset : id-
que *tripudium solistimum* ap-
pellabatur. *Quia* enim , in-
quit Cicero l. II. de Divin.
n. 72. *quum pascentur pulli ,*
neceste est aliquid ex ore ca-
dere , & terram pavire , i.
e. ferire , terripavium primò ,
mox terripudium dictum est :
hoc quidem jam tripudium
dicitur. Solistimum autem di-
cebatur à solo , quod ferie-
bat ossa ex ore pulli deci-
dens.

quæque locis, & præfectos subsidiis attribue-
 rat. Dextro cornu L. Volumnium, sinistro L. Scipionem; equitibus legatos alios, Caios Cæ-
 dicium & Trebonium præfecit. Sp. Nautium
 mulos, detractis clitellis, cum 3 cohortibus
 alaribus, in tumulum conspectum propere cir-
 cumducere jubet, atque inde inter ipsam dimi-
 cationem quanto maximè posset moto pulvere
 ostendere. Dum his intentus imperator erat,
 altercatio inter pullarios orta de auspicio ejus
 diei, exauditaque ab equitibus Romanis: qui
 rem haud spernendam rati, Sp. Papirio fratris
 filio consulis ambigi de auspicio renunciave-
 runt. Juvenis ante doctrinam deos spernentem
 natus, rem inquisitam, ne quid incompertum
 deferret ad consulem, derulit. cui ille, *Tu qui-
 dem macte virtute diligentiaque esto. Ceterum
 qui auspicio adest, si quid falsè nunciat, 4 in se-
 metipsum religionem recipit. Mihi quidem tri-
 pudium nunciatum, populo Romano exercituique
 egregium auspiciū est.* Centurionibus deinde
 imperavit, ut pullarios inter prima signa con-
 stituerent. Promoveant & Samnites signa. inse-
 quitur acies ornata armataque, 5 ut hostium
 quoque magnificum spectaculum esset. Prius-

U. C. 459.
 a. C. 253.

3 Cohortibus alaribus]
 Sive alariis: utroque enim
 modo hoc nomen flectitur.
 Intellige cohortes sociales.
 Alam enim propriè & signa-
 tè de sociis in exercitu dici
 egregiè probat Lipsius, l. II.
 de Milit. Rom. Dial. 7. Ce-
 terum hic deesse videtur no-
 ta numeri. Neque enim pro-
 fectò cohortes omnes alares,
 id est, pars longè maxima
 peditum sociorum, ierunt
 cum Sp. Nautio. Vid. not.

ad XXV. 21. & XXVII. 12.
 ubi de sociali exercitu fur-
 silis agemus.

4 In semetipsum religionem
 recipit] Semetipsum obligat
 crimine violatæ religionis,
 & suum caput pœnæ sub-
 jicit.

5 Ut hostium quoque] Ut
 spectaculum illius, licet ho-
 stilis, aciei, Romanorum
 oculos magnificentiâ suâ ca-
 pere & quodammodo dele-
 ctare posset.

U.C. 459. quam clamor tolleretur, concurrereturque,
 a.C. 293. emissio temere pilo ictus pullarius ante signa
Isque
ictus pilo
caedit. cecidit. quod ubi consuli nunciatum est, *Dii*
in prælio sunt, inquit: *habet pœnam noxium ca-*
pus. Ante consulem hæc dicentem corvus vo-
 ce clarâ occinuit: quo lætus augurio consul,
 affirmans nunquam humanis rebus magis præ-
 sentes interfuisse deos, signa canere, & cla-
 morem tolli iussit.

XLI. Prælium commissum atrox: ceterum
 longè disparibus animis. Romanos ira, spes, ar-
 dor certaminis, avidos hostium sanguinis, in
 prælium rapit: Samnitium magnam partem ne-
 cessitas ac religio invitos magis resistere, quàm
 inferre pugnam, cogit. nec sustinuisent primum
 clamorem atque impetum Romanorum, per ali-
 quot jam annos vinci assueti, ni potentior alius
 metus insidens pectoribus à fuga retineret.
 Quippe in oculis erat omnis ille occulti paratus
 sacri, & armati sacerdotes, & promiscua homi-
 num pecudumque strages, & resperse¹ fando
 nefandoque sanguine aræ, & dira execratio,
 ac furiale carmen, detestandæ familiæ stirpique
 compositum. his vinculis fugæ obstricti stabant,
 civem magis quàm hostem timentes. Instare
 Romanus à cornu utroque, à media acie, &
 cedere deorum hominumque attonitos metu.
 repugnatur segniter, ut ab iis quos timor mo-
 raretur à fuga. Jam prope ad signa cædes per-
 venerat, quum ex transverso pulvis, velut in-
 gentis agminis incessu motus, apparuit. Sp.
 Nautius (Octavium Metium quidam eum tra-
 dunt) dux alaribus cohortibus erat. pulverem
 majorem quàm pro numero excitabant: infi-

¹ Fando nefandoque san-
 guine] Et sanguine pecu-
 dum, quem fas erat fun-

di; & hominum sanguine,
 qui sine scelere effundi non
 poterat.

dentes mulis calones frondosos ramos per ter-
 ram trahebant : arma signaque per turbidam
 lucem in primo apparebant : post altior den-
 siorque pulvis equitum speciem cogentium ag-
 men dabat. Fefellitque non Samnites modò ,
 sed etiam Romanos : & consul affirmavit erro-
 rem , clamitans inter prima signa , ita ut vox
 etiam ad hostes accideret , *captum Cominium ;*
victricem collegam adesse : anniterentur vincere
priusquam gloria alterius exercitus fieret. Hæc
 insidens equo. inde tribunis centurionibusque
 imperat , ut vias equitibus patefaciant. Ipse
 Træbonio Cædicioque prædixerat , ut , ubi se
 cuspidem erectam quatientem vidissent , quan-
 tâ maximâ vi possent , concitarent equites in
 hostem. Ad nutum omnia , ut ex antè præpa-
 rato , fiunt. panduntur inter ordines viæ : pro-
 volat eques , atque infestis cuspidibus in me-
 dium agmen hostium ruit , perrumpitque or-
 dines , quacumque impetum dedit. instant Vo-
 lumnius & Scipio , & perculsos sternunt. Tum
 jam deorum hominumque victâ vi , funduntur
 linteatæ cohortes : pariter jurati injuratique
 fugiunt , nec quemquam præter hostes me-
 tuunt. ² Peditum agmen , quod superfuit pu-
 gnæ , in castra ad Aquiloniani compulsus est.
 nobilitas equitesque Bovianum perfugerunt.
 Equites eques sequitur , peditem pedes : ac
 diversa cornua , dextrum ad castra Samnitium ,
 lævum ad urbem tendit. Prior aliquanto Vo-
 lumnius castra cepit : ad urbem Scipioni ma-
 jore resistitur vi ; non quia plus animi victis

*Victi
 Samni-
 tes.*

2 Peditum agmen , quod
 superfuit pugna] Peditum ag-
 men , non totum , sed quod
 ejus superfuit pugna. Eodem
 ferè modo locutus est Livius

supra , V. 34. Is , quod his
 ex populis abundabat , Bitu-
 riges , Arvernos. Vid. & in-
 fra XXVI. 33.

U.C. 499. esset, sed melius muri, quam vallum, armatos
 a.C. 293. arcent. inde lapidibus propulsant hostem. Scipio, nisi in primo pavore, priusquam colligerentur animi, transacta res esset, lentio- rem fore munitæ urbis oppugnationem ratus, interrogat milites, *Satin' æquo animo paterentur ab altero cornu castra capta esse; se victores pellî à portis urbis?* Reclamantibus universis, primus ipse scuto super caput elato pergit ad portam: secuti alii testudine factâ in urbem per-rumpunt: deturbatisque Samnitibus, qui circa portam erant, muros occupavere. penetrare interiora urbis, quia pauci admodum erant, non audent.

XLII. Hæc primò ignorare consul, & inten-tus recipiendo exercitui esse: jam enim præ-ceps in occasum sol erat: & appetens nox, pe-riculosa & suspecta omnia etiam victoribus fa-ciebat. Progressus longius ab dextra, castra capta videt; ab læva clamorem in urbe, missum pugnantium ac paventium fremitu esse: & tum fortè certamen ad portam erat. Advectus deinde equo propius, ut suos in muris videt, nec jam integri quicquam esse, quoniam teme-ritate paucorum magnæ rei parta occasiq; esset, acciri quas receperat copias, signaque in ur-bem inferri iussit. ¹ Ingressi proxima ex parte, quia nox appropinquabat, quievere. nocte oppi-dum ab hostibus desertum est. Cæsa illo die ad Aquiloniam Samnitium millia triginta trecenti quadraginta: capta tria millia octingenti & septuaginta: signa militaria nonaginta septem. Ceterum illud memoriæ traditur, non ferme alium ducem lætiores in acie visum, seu

¹ Ingressi proxima ex par- partem quæ proxima fuit
 te] Ingressi per eam urbis venientibus à castris.

suapte ingenio, seu fiduciâ bene gerundæ rei. U.C. 459.
a.C. 293.
Ab eodem robore animi neque controverso
auspicio revocari à prælio potuit, & in ipso
discrimine, quo templa diis immortalibus vo-
veri mos erat, voverat Jovi Victori, si legio-
nes hostium fudisset, ² pocillum mulsi, prius-
quam temetum biberet, sese facturum. id votum *Pocillum
mulsi vo-
tum Jovi.*
diis cordi fuit: & auspicia in bonum verte-
runt.

XLIII. Eâdem fortunâ ab altero consule ad
Cominium gesta res. Primâ luce ad moenia
omnibus copiis admotis, coronâ cinxit urbem:
subsidiâque firma, ne qua eruptio fieret, por-
tis opposuit. Jam signum dantem eum nuncius
à collega trepidus de viginti cohortium adven-
tu, & ab impetu moratus est, & partem co-
piarum revocare instructam intentamque ad
oppugnandum, coëgit. D. Brutum Scævam
legatum cum legione prima, & ¹ viginti co-
hortibus alaribus, equitatuque, ire adversus
subsidium hostium jussit: quocunque in loco
fuisset obvius, obsisteret ac moraretur; ma-
numque, si fortè ita res posceret, conferret:
modò ne ad Cominium ex copiæ admoveri *Cominium
à Carvilio
captum.*
possent. Ipse scalas ferri ad muros ab omni par-
te urbis jussit, ac testudine ad portas successit.
simul & refringebantur portæ, & vis undique
in muros fiebat. Samnites, sicut, antequam in
muris viderent armatos, satis animi habuerunt
ad prohibendos urbis aditu hostes, ita, post-

² *Pocillum mulsi*. . . . fa-
cturum] Magis placeret le-
gere, *pocillo mulsi facturum*,
supple, sacra: quemadmo-
dum apud Virgil. Ecl. III.
*Quum faciam vitulâ. Mul-
sum est vinum melle tempe-*

raturum, potio laudatissima
apud veteres.

¹ *Viginti cohortibus*] Ali-
quot scripti habent *decem*:
atque is numerus sufficere
videtur.

U.C. 459. quam jam non ex intervallo nec missilibus, sed
 A.C. 191. cominus gerebatur res, & qui ægre successe-
 rant ex plano in muros, loco, quem magis ti-
 muerant, victo, faciliè in hostem imparē ex
 æquo pugnabant, relictis turribus murisque in
 forum omnes compulsi, paulisper inde tenta-
 verunt extremam pugnae fortunam. Deinde,
 abjectis armis, ad quindecim millia hominum
 & quadringenti in fidem consulis venerunt.
 cæsa ad quatuor millia trecenti octoginta. Sic
 ad Cominium, sic ad Aquiloniam gesta res.
 Inde medio inter duas urbes spatio, ubi tertia
 expectata erat pugna, hostes non inventi.
 septem millia passuum quum abessent à Comi-
 nio, revocati ab suis neutri prælio occurrerunt.
 Primis ferme tenebris, quum in conspectu jam
 castra, jam Aquiloniam habuissent, clamor eos
 utrimque par accidens sustinuit: deinde è re-
 gione castrorum, quæ incensa ab Romanis
 erant, flamma latè fusa certioris cladis indi-
 cio progredi longius prohibuit. Eo ipso loco
 2 prope temere sub armis strati passim, in-
 quietum omne tempus noctis, expectando
 timendoque lucem, egere. primâ luce incerti
 quam in partem intenderent iter, repenti in
 fugam consternantur, conspecti ab equitibus:
 qui egressos nocte ab oppido Samnites per-
 secuti, viderant multitudinem, non vallo, non
 stationibus firmatam. Conspecta & ex muris
 Aquiloniæ ea multitudo erat: jamque etiam
 legionariæ cohortes sequebantur. Ceterum nec
 pedes fugientes persequi potuit: & ab equite
 novissimi agminis ducenti ferme & octoginta
 interfecti. Arma multa pavidi, ac signa mili-

2 *Prope temere*] Gronovius mallet, *forte temere*: quæ lo-
 quendi forma apud Livium usitatissima est. Vel dele *prope*.
 taria

varia duodeviginti reliquere. alio agmine incolumi, ut ex tanta trepidatione, Bovianum perventum est. U.C. 459.
a.C. 293.

XLIV. Lætitiâ utriusque exercitûs Romani auxit & ab altera parte feliciter gesta res. uterque ex alterius sententia consul captum oppidum diripiendum militi dedit: exhaustis deinde tectis ignem iniecit, eodemque die Aquilonia & Cominium deflagrâre. Et consules cum gratulatione mutua legionum suâque, castrâ conjungere. In conspectu duorum exercituum & Carvilius suos pro cuiusque merito laudavit donavitque; & Papirius, apud quem multiplex, in acie, circa castra, circa urbem, fuerat certamen, Sp. Nautium, Sp. Papirium, fratris filium, & quatuor centuriones, manipulumque Hastatorum, armillis aureisque coronis donavit: Nautium, propter expeditionem, quâ magni agminis modo terruerat hostes: juvenem Papirium, propter navatam cum equitatu & in prælio operam; & nocte, quâ fugam infestam Samnitibus ab Aquilonia clam egressis fecit: ¹ centuriones militesque, quia primî portam murumque Aquiloniæ ceperant. equites omnes ob insignem multis locis operam, ² corniculis armillisque argenteis donat. Consilium inde habitum, quum jam tempus esset deducendi ab Samnio exercitûs aut utriusque, aut certè alterius. Optimum visum, quo magis fracta res Samnitium esset, eo pertinacius

¹ Centuriones militesque] Quatuor centuriones, manipulumque illum Hastatorum, de quibus modò mentio facta est.

² Corniculis] Parum constat de hujus vocis sensu.

Suspiciantur interpretes ornamenta fuisse militaria, argentea vel aurea, ab figura cornuum non abludentia, quæ in galeis gestanda militibus iis qui strenuè aliquid egissent, ab imperatore darentur.

Tom. II,

R

U.C. 459.
a.C. 293.

Et infestius agere cetera, Et persequi: ut perditum Samnium insequentibus consulibus tradere posset. Quando jam nullus esset hostium exercitus, qui signis collatis dimicaturus videretur, unum superesse belli genus, urbium oppugnationes; quarum per excidia militem locupletare prædâ, Et hostem pro aris ac focis dimicantem conficere possent. Itaque litteris missis ad senatum populumque Romanum de rebus ab se gestis, diversi, Papirius ad Sepinum, Carvilius ad Volanam oppugnandam, legiones ducunt.

*Etruscorum re-
bellio.*

XLV. Litteræ consulum, ingenti lætitiâ, & in curia & in concione auditæ: & quadridui supplicatione publicum gaudium privatis studiis celebratum est. nec populo Romano magna solum, sed peropportuna etiam ea victoria fuit, quia per idem fortè tempus rebellasse Etruscos allatum est. Subibat cogitatio animum, quoniam modo tolerabilis futura Etruria fuisset, & si quid in Samnio adversi venisset, quæ, conjuratione Samnitium erecta, quoniam ambo consules, omnisque Romana vis averfa in Samnium esset, occupationem populi Romani pro occasione rebellandi habuisset. Legationes sociorum à M. Atilio prætore in senatum introductæ querebantur, uri & vastari agros à finitimis Etruscis, quòd desciscere à populo Romano nollent: obtestabanturque Patres Conscriptos, ut se à vi atque injuria communium hostium tutarentur. Responsum legatis, *Cura senatui futurum, ne socios fidei suæ pæniteret. Etruscorum propediem eandem fortunam, quam Samnitium, fore.* Segnius tamen, quod ad Etruriam attinebat, acta res esset, ni Faliscos quoque, qui per multos annos in amicitia fuerant, allatum foret, arma Etruscis junxisse.

Si quid... adversi venisset.] Lege, evenisset.

Hujus propinquitās populi acuit curam Patri-^{U.C. 419.}
bus, ut feciales mittendos ad res repetendas^{a. C. 293.}
censerent. quibus non redditis, ex auctoritate
Patrum jussu populi bellum Faliscis indictum
est: jussique consules sortiri, uter ex Samnio
in Etruriam cum exercitu transfiret. Jam Car-
vilij Volanam, & Palumbinum, & Hercula-
neum ex Samnitibus ceperat: Volanam intra
paucos dies, Palumbinum eodem quo ad muros
accessit. Ad Herculaneum bis etiam signis col-
latis ancipiti praelio, & cum majore sua quàm
hostium jactura, dimicavit. Castris deinde po-
sitis, moenibus hostem inclusit. oppugnatum
oppidum, captumque. In his tribus urbibus
capta aut cæsa ad decem millia hominum, ita
ut parvo admodum plures caperentur. Sortien-
tibus provincias consulibus, Etruria Carvi-
lio evenit, secundum vota militum, qui vim
frigoris jam in Samnio non patiebantur. Papi-
rio ad Sepinum major vis hostium resistit. sæpe
in acie, sæpe in agmine, sæpe circa ipsam ur-
bem adversus eruptiones hostium pugnatum.
^a neque obsidio, neque bellum ex æquo erat:
non enim muris magis se Samnites, quàm ar-
mis ac viris moenia turabantur. Tandem pug-
nando in obsidionem justam coëgit hostes: ob-
sidendoque, vi atque operibus urbem expug-
navit. itaque ab ira plus cædis editum captâ
urbe: septem millia quadringenti cæsi: capta
minus tria millia hominum: præda, quæ plu-
rima fuit, congestis Samnitium rebus in urbes
paucas, militi concessa est.

^a Neque obsidio, neque
bellum] Multum placet quæ
in uno codice; teste Grono-
vio, scriptura repetitur:
Neque obsidio, sed bellum ex

æquo erat. Bellum ex æquo
est illud quod aperto cam-
po, & instructâ utrimque
acie geritur. Hanc lectio-
nem firmant quæ sequuntur.

R ij

U.C. 459.
a.C. 293.
Papirius
trium-
phus.

XLVI. Nives jam omnia oppleverant, nec durari extra tecta poterat: itaque consul exercitum de Samnio deduxit. Venienti Romam triumphus omnium consensu est delatus. triumphavit in magistratu, insigni, ut illorum temporum habitus erat, triumpho. Pedites equitesque insignes donis¹ transiere ac transvecti sunt: multæ² civicæ coronæ, vallaresque, ac murales conspectæ. Inspectata spolia Samnitium: & decore ac pulcritudine paternis spoliis, quæ nota frequenti publicorum ornatu locorum erant, comparabantur. Nobiles aliquot captivi, clari suis patrumque factis, ducti.³ Æris gravis transvecta vicies centies millies, & quingenta triginta tria millia: id æs redactum ex captivis dicebatur. ⁴ argenti, quod captum ex urbibus erat, pondo M. CCCXXX. omne æs argentumque in ærarium conditum. Militibus nihil datum ex præda est: auctaque ea invidia est ad plebem, quodd tributum etiam in stipendium militum collatum est: quum, si spreta

¹ Transiere ac transvecti sunt] Transiere pedites, transvecti sunt equites.

² Civica corona, vallaresque, ac murales] De civica & murali corona vid. ad VI. 20. Vallaris, sive Castrensis erat corona, quâ donabat eum imperator, qui primus hostium castra pugnans introierat. Ea corona insigne valli habebat. Fieri solebat ex auro.

³ Æris gravis... vicies centies millies, & quingenta tria millia.] Immanis summa. Etenim æris gravis vicies centies millies centena millia, (ut negligamus quod

excurrit) sive asses librales 200000000000. æquant denarios 200000000000. libras argenti Romanas 2000000000. marcas argenti Parisienses 312500000. Itaque hæc lectio, quam invenit Sigonius, stare posse non videtur. Gronovius ex vestigiis Mss. reponit: Æris gravis... vicies centena, & ad triginta tria millia. Qui sunt asses 2033000. libræ argenti Romanæ 2033. marcæ nostrates 3176. cum novem semunciis.

⁴ Argenti... pondo M. CCCXXX.] Marcæ nostrates 2078. cum una uncia.

gloria fuisset captivæ pecuniæ in ærarium illatæ, & militi tum dari ex præda, & stipendium militare præstari potuisset. Ædem Quirini, (& quam in ipsa dimicatione votam apud neminem veterem auctorem invenio, neque hercule tam exiguo tempore perficere potuisset) ab dictatore patre votam filius consul dedicavit, exornavitque hostium spoliis. quorum tanta multitudo fuit, ut non templum tantum forumque his ornaretur, sed sociis etiam colonisque finitimis, ad templorum locorumque publicorum ornatum, dividerentur. A triumpho exercitum in agrum Vescinum, quia regio ea infesta ab Samnitibus erat, hibernatum duxit. Inter hæc Carvilius consul in Etruria Troilium primum oppugnare adortus, quadringentos septuaginta ditissimos, pecuniâ grandi pactos, ut abire inde liceret, dimisit: ceteram multitudinem oppidumque ipsum cepit. inde quinque castella, locis sita munitis, expugnavit. Cæsa ibi hostium duo millia quadringenti: minus duo millia capti. Et Faliscis pacem petentibus annuas inducias dedit: pactus 6 centum millia gravis æris, & stipendium ejus anni militibus. His rebus actis ad triumphum decessit, ut minus clarum de Samnitibus, quàm collegæ triumphus fuerat, ita cumulo Etrusci belli æquatum. 7 Æris gravis tulit in ærarium

Carvilius triumphus.

5 *Quam in ipsa dimicatione*] In iis quæ includuntur parenthesi Livius opinionem refellit eorum qui crederent ædem Quirini votam ab hoc consule in ipsa ad Aquiloniam dimicatione. Itaque mens scribentis hæc fuit: *Ædem Quirini ab dictatore patre votam,*

non ab hoc consule, utpote *quam... dedicavit.*

6 *Centum millia gravis æris*] Marcas argenti nostrates 156. cum duabus unciiis.

7 *Æris... trecenta nonaginta millia*] Marcas argenti 609. cum tribus unciiis.

R iij

V.C. 459. trecenta nonaginta millia : de reliquo ære
 a. C. 291. ædem Fortis Fortunæ de manubiis faciendam
 locavit , prope ⁸ ædem eidem deæ ab rege Ser-
 vio Tullio dedicatam : & militibus ex præda
⁹ centenos binos asses , & ¹⁰ alterum tantum
 centurionibus atque equitibus (¹¹ malignitate
 collegæ gratius accipientibus munus) divisit.

Lustrum
 conditum.

XLVII. Favor consulis tutatus ad populum
 est ¹ L. Postumium legatum ejus : qui , dictâ
 die à M. Scantio tribuno plebis , ² fugerat in
 legationem (ut fama ferebat) populi judicium :
 jactarique magis , quàm peragi accusatio ejus
³ poterat. Exacto jam anno , novi tribuni ple-
 bis magistratum inierant : iisque ipsis , quia vi-
 tio creati erant , quinque post dies alii suffecti.
 Lustrum conditum eo anno est à P. Cornelio
 Arvina , C. Marcio Rutilo , censoribus : censa
 capitum millia ducenta sexaginta duo trecenta
 viginti duo. Censores vicesimi sexti à primis cen-
 soribus : ⁴ lustrum undevicesimum fuit. Eodem
 anno , coronati primum ob res bello bene gestas ,
 ludos Romanos spectaverunt : palmæque tum

⁸ *Ædem eidem deæ . . de-
 dicatam*] Scripti quamplu-
 rimi , & vetustissimæ editio-
 nes , habent *ejus deæ*. Et
 sanè magis solet Livius di-
 cere ædem *alicujus divi* de-
 dicatam , quàm *alicui divo* ,
 ut jam observavimus in not.
² ad V. 23. suprâ.

⁹ *Centenos binos asses*]
 Unciam argenti Paris. $1 \frac{1}{4}$
 cum granis ferè 15.

¹⁰ *Alterum tantum*] Du-
 plum.

¹¹ *Malignitate collegæ*]
 Quia malignus , sive nimium
 parcus collega nihil militi-

bus suis dederat.

¹ *L. Postumium*] Eum
 nempe , qui consul priorè
 anno fuerat , virum ingenii
 contumacis , cujus certa-
 mina cum senatu (suprâ ,
 c. 37.) videntur huic accu-
 sationi materiam dedisse.

² *Fugerat in legationem . .
 populi judicium*] Legatum se
 à consule eligendum cura-
 verat , ut fugeret populi ju-
 dicium.

³ *Poterat*] Magis place-
 ret potuerat.

⁴ *Lustrum undevicesimum*]
 Nempe à primis censori-
 bus.

primū, translato è Græcia more, victoribus datæ. Eodem anno ab ædilibus curulibus, qui eos ludos fecerunt, damnatis aliquot pecuariis, via ⁵ à Martis filice ad Bovillas ⁶ perstrata est. Comitia consularia L. Papirius habuit: creavit consules, Q. Fabium Maximi filium Gurgitem, & D. Junium Brutum Scævam. ipse Papirius prætor factus. Multis rebus lætus annus, vix ad solatium unius mali, pestilentie urentis simul urbem atque agros, suffecit; portentoque jam similis clades erat. Et ⁷ libri aditi, quinam finis, aut quod remedium ejus mali ab diis daretur. inventum in libris, Æsculapium ab Epidaurō Romam arcessendum. Neque eo anno, quia bello occupati consules erant, quicquam de ea re actum est, præterquam quod unum diem Æsculapio supplicatio habita est.

Pestilentia.

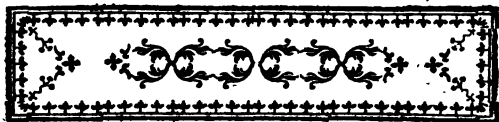
⁵ *A Martis.]* A Martis æde.

⁶ *Perstrata.]* Nota particulam *per*, quā indicare voluit Livius hanc viam velut aliquod complementum fuisse ejus semitæ, quam à

porta Capena ad Martis stradam fuisse docuit, supra c. 23.

⁷ *Libri aditi, quidam finis.]* Libri Sibyllini aditi, ut ex iis disceretur, quinam finis....

EPITOMÆ

LIVIANORUM LIBRORUM XI-XX.

EPITOME LIBRI UNDECIMI.

QUUM Fabius Gurgēs consul malè adversum Samnites pugnasset, & senatus de removendo eo ab exercitu ageret, Fabius Maximus pater deprecatus¹ hanc sibi ignominiam, eo maxime senatum movit, quod irurum se filio legatum pollicitus est: idque præstitit, atque ejus consiliis & operâ filius consul adjutus, casis Samnitibus triumphavit. C. Pontium imperatorem Samnitium ductum in triumpho securi percussit. Quum civitas pestilentia laboraret, missis legatis, ut Æsculapii signum Romam ab Epidaurō transferrent, anguem, qui se in navem eorum contulerat, in quo ipsum numen esse constabat, deportavere: eoque in insulam Tiberis egresso, eodem loco² sedes Æsculapii constituta est. L. Po-

¹ Hanc sibi ignominiam]
Lege potiùs hanc filii ignominiam.

² Sedes Æsculapii constituta est] Vel reponere ades,

vel sedes, intelligi debet pro ade. Constat enim ex Festo, l. IX. & Valer. Max. l. I. c. 8. in insula Tiberina ædem Æsculapio constructam fuisse.

*stumius consularis, quoniam, quum exercitui præ-
esset, operâ militum in agro suo usus erat, dam-
natus est. Cum Samnitibus pacem petentibus fæ-
dus quartò renovatum est. Curius Dentatus con-
sul, Samnitibus cæsis, & Sabinis qui rebella-
verant victis & in deditionem acceptis, bis in
eodem magistratu triumphavit. Colonia deductæ
sunt, Castrum, Sena, Adria. Triumviri capita-
les tunc primùm creati sunt. Census actus est:
lustrum conditum: censa sunt civium capita
CCLXXIII. millia. Plebs propter æs alienum,
post graves & longas seditiones, ad ultimum se-
cessit in Janiculum: unde à Q. Hortensio dicta-
tore³ deducta est, isque in ipso magistratu deces-
sit. Res præterea contra Volsinienses gestas conti-
net: item adversus Lucanos, contra quos auxi-
lium Thurinis ferre placuerat.*

3 Deducta est] Portè deducta est.

EPITOME LIBRI XII.

Quum legati Romanorum à Gallis Senonibus
interfecti essent, bello ob id Gallis indicto,
L. Cæcilius prætor cum legionibus ab iis
casus est. Quum à Tarentinis classis Romana di-
repta esset, duumviro qui præerat classi occiso,
legati ad eos à senatu ut de iis injuriis quereren-
tur missi, pulsati sunt. ob id, bellum iis indictum
est. Samnites defecerunt. Adversus eos, & Luca-
nos, & Bruttios, & Etruscos, aliquot præliis à
compluribus ducibus bene pugnatum est. Pyrrhus
Epirotarum rex, ut auxilium ferret Tarentinis,
in Italiam venit. Quum in præsidium Rheginorum
legio Campana cum præfecto Decio Jubellio missa
esset, occisis Rheginis Rhegium occupavit.

R v

EPITOME LIBRI XIII.

Valerius Lævinus consul parum prospere adversus Pyrrhum pugnavit, elephantorum maximè inusitatâ facie territis militibus. Post id prælium quum corpora Romanorum, qui in acie ceciderant, Pyrrhus inspiceret, omnia versa in hostem invenit: populabundusque ad urbem Romanam processit. C. Fabricius missus ad eum à senatu, ut de redimendis captivis ageret, frustra ut patriam defereret à rege tentatus est. captivû sine prærio remissi sunt. Cineas legatus à Pyrrho ad senatum missus petiit, ut componendæ pacis causâ rex in urbem reciperetur. de qua re quam ad frequentiore senatum referri placuisset, Ap. Claudius, qui propter invaletudinem oculorum jamdiu consiliis publicis se abstinerat, venit in curiam, & sententiâ suâ tenuit, ut id Pyrrho negaretur. Cn. Domitius censor primus ex plebe lustrum condidit. censa sunt civium capita CCLXXVIII. millia, CCXXII. Iterum adversus Pyrrhum dubio eventu pugnatum est. ¹ Cum Carthaginensibus quartò fœdus renovatum est. Quum C. Fabricio consuli, is qui ad eum à Pyrrho transfugerat, polliceretur se regi venenum daturum, cum indiscò ad regem remissus est. Res præterea contra Etruscos, Lucanos, Bruttios, & Samnites, prospere gestas continet.

¹ Cum Carthaginensibus quartò fœdus renovatum est I Vid. not. 7. ad IX. 43.

 EPITOME LIBRI XIV.

Pyrrius in Siciliam trajecit. Quum inter alia prodigia fulmine dejectum esset in Capitolio Jovis signum, caput ejus per haruspices inventum est. Curius Dentatus, quum delectum haberet, ejus qui citatus non responderat, bona primus vendidit. Pyrrhum iterum ex Sicilia in Italiam reversum vicit, & Italiâ expulit. Fabricius censor P. Cornelium Rufinum consularem senatu movit, quod is decem argenti pondo facti haberet. Lustrum à censoribus condito, censa sunt capita civium CCLXXI. millia, CCXXIV. Cum Ptolemaus Ægypti rege societas juncta est. Sextilia virgo Vestalis damnata incesti, viva defossa est. Coloniae deductæ sunt, Posidonia & Cossa. Carthaginensium classis auxilio Tarentinis venit, quo facto ab iis fœdus violatum est. Res præterea contra Lucanos, Samnites, & Bruttios feliciter gestas, & Pyrrhi regis mortem continet.

EPITOME LIBRI XV.

Victis Tarentinis pax & libertas data est. Legio Campana, quæ Rhegium occupaverat, obsessâ, deditione factâ, securi percussa est. Quum legatos Apolloniatum ad senatum missos quidam juvenes pulsassent, dediti sunt Apolloniatis. Picentibus victis pax data. coloniae deductæ, Ariminum in Piceno, Beneventum in Samnio. Tunc primum populus Romanus argento uti cepit. Umbri & Salentinis victi, in deditionem

R vj

accepti sunt. Quæstorum numerus ampliatuſ est , ut eſſent octo.

EPITOME LIBRI XVI.

ORigo Carthaginienſium , & primordia urbis referuntur : contra quos & Hieronem regem Syracuſanorum auxilium Mamertinis ferendum cenſuit ſenatus , quum de ea re inter ſuadentes ut id fieret , diſſuadentesque , contentio fuiſſet : ¹ transgreſſisque tum primum mare equitibus Romanis , adverſus Hieronem ſapius bene pugnatum. Petenſi pax data eſt. Luſtrum à cenſoribus conditum. cenſa ſunt civium capita CCXCII. millia , CCXXIV. D. Junius Brutus munus gladiatorium in honorem deſuncti patris edidit primus. Colonia Æſernia deducta eſt. Res præterea contra Pœnos & Vulſinios proſpere geſtas continet.

¹ Transgreſſis . . . tum primum mare equitibus Romanis } An ſoli equites , non verò & pedites Romani mare transgreſſi ſunt ? Reſcribimus , exercitiis.

EPITOME LIBRI XVII.

CN. Cornelius conſul à claſſe Punica circumventus , & per fraudem veluti in colloquium evocatus , captus eſt. C. Duilius conſul adverſus claſſem Pœnorum proſpere pugnavit , primuſque omnium Romanorum ducum navalis victoriæ duxit triumphum. ob quam cauſam ei perpetuus honos habitus eſt , ut revertenti à cœna , tibicine canente , funale præſerretur. L. Cor-

melius consul in Sardinia & Corsica contra Sardos, & Corsos, & Hannonem Pœnorum ducem feliciter pugnavit. Atilius Calatinus consul quum in locum iniquum à Pœnis circumfessum temere duxisset exercitum, M. Calpurnii tribuni militum virtute & operâ evasit, qui, cum trecentis militibus eruptione factâ, hostes in se converterat. Annibal dux Pœnorum, victâ classe cui præfuerat, à militibus suis in crucem sublatus est.

EPITOME LIBRI XVIII.

Atilius Regulus consul victis navali prælio Pœnis in Africam trajecit: & ibi serpentem portentosa magnitudinis cum maxima militum clade occidit: & quum aliquot præliis bene adversum Carthaginienses pugnasset, successorque ei à senatu prospere bellum gerenti non mitteretur, idipsum per litteras ad senatum missas conquestus est, in quibus inter causas petendi successoris erat, quòd agellus ejus à mercenariis esset desertus. Quærente deinde fortunâ ut magnum utriusque casûs exemplum in Regulo proderetur, arcesso à Carthaginiensibus Xanthippo Lacedæmoniorum duce, victus prælio & captus est. Res deinde à ducibus Romanis omnibus terrâ marique prospere gestas. deformare naufragia classium. Ti. Coruncanius primus ex plebe pontifex maximus creatus est. P. Sempronius Sophus, Man. Valerius Maximus censores quum senatum legerent, XIII. senatu moverunt. lustrum condiderunt, quo censa sunt civium capita CCXCVII. millia, DCCXCVII. Regulus missus à Carthaginiensibus ad senatum, ut de pace, & si eam non posset impetrare, de captivis commutandis ageret, & jurejurando adstrictus redi-

surum se Carthaginem, si commutari captivos non placuisset, utrumque negandi auctor senatus fuit: & quum fide custoditâ reversus esset, supplicio à Carthaginiensibus de eo sumpto, periiit.

EPITOME LIBRI XIX.

CÆcilius Metellus, rebus adversus Pœnos prospere gestis, speciosissimum egit triumphum, XIII. ducibus hostium, & CXX. elephantis in eo ductis. Claudius Pulcher consul contra auspicia profectus, jussis immergi pullis qui cibari nolebant, infeliciter adversus Carthaginienses classe pugnavit, & revocatus à senatu, jussusque dictatorem dicere, Claudium Gliciam dixit, sortis ultimæ hominem: qui coactus abdicare se magistratu, postea ludos prætextatus spectavit. Atilius Calatinus primus dictator extra Italiam exercitum duxit. Cum Pœnis captivorum commutatio facta est. Coloniae deductæ sunt, Frengena, in agro Sallentino Brundisiam. Lustrum à censoribus conditum est. censa sunt civium capita CCL. millia CCXXII. Claudia soror P. Claudii, qui contemptis auspiciis malè pugnaverat, à ludis revertens, quum turbâ premeretur, dixit: Utinam frater meus viveret, iterumque classem duceret! ob eam causam multa ei dicta est. Duo prætores tum primum creati sunt. Cæcilius Metellus pontifex maximus A. Postumium consullem, quoniam idem & flamen Martialis erat, quum is ad bellum gerendum proficisci vellet, in urbe tenuit, nec passus est à sacris recedere. Rebus adversus Pœnos à pluribus ducibus prospere gestis, summam victoriæ C. Lutatius consul, victâ ad Ægates insulas classe Pœnorum, impo-

fuit. Petentibus Carthaginiensibus pax data est. Quum templum Vestæ arderet, Cæcilius Metellus pontifex maximus ex incendio sacra rapuit. Duæ tribus adjectæ sunt, Velina & Quirina. Faliscæ quum rebellassent, sexto die perdomiti, in deditionem venerunt.

EPITOME LIBRI XX.

S Poletum colonia deducta est. Adversus Ligures tunc primum exercitus promotus est. Sardæ & Corsi, quum rebellassent, subacti sunt. Tuccia virgo Vestalis incesti damnata est. Bellum Illyriis propter unum ex legatis, quæ ad eos missi erant, occisum, indictum est: subactique in deditionem venerunt. Prætorum numerus ampliatum est, ut essent quatuor. Galli Transalpini, qui in Italiam irruerant, cæsi sunt. Eo bello populus Romanus sui Latiniq[ue] nominis CCC. millia armatorum habuisse dicitur. Exercitibus Romanis primum trans Padum ductis, Galli Insubres aliquot præliis fusi, in deditionem venerunt. M. Claudius Marcellus consul, occiso Insubrium Gallorum duce Viridomaro, opima spolia retulit. Istri subacti sunt. Item Illyrii, quum rebellassent, domiti in deditionem venerunt. Lustrum à censoribus conditum est, quo censa sunt civium capita CCLXX. millia CCXIII. Libertini in quatuor tribus redacti sunt, quum antea dispersi per omnes fuissent; Esquilinam, Palatinam, Suburrinam, Collinam. C. Flaminius censor viam Flaminiam munivit, & Circum Flaminium extruxit. Colonia deducta in agro de Gallis capta, Placentia & Cremona.

INDEX RERUM

quæ in decem primis Livii libris
continentur.

Numeri Romani libros, Arabici cap. indicant.

A.

- A** B ORIGINES fœdere Trojanis junguntur, I. 1.
petuntur bello, ducemque Latinum amittunt, 2.
Accensi, I. 43. VIII. 8.
Accius Navius, augur, cotem novaculâ discidit, I. 36.
Acerranis civitas sine suffragio data, VIII. 17.
Acheron fluvius, VIII. 24.
Acherusia aqua, *ibid.*
Achivi, I. 1.
Aciei Rom. cum phalange Macedonicâ collatio, IX. 19.
Acies quomodo structa apud Rom. & Lat. VIII. 8.
Ætium bellum, I. 29.
M. Acutius tribunus plebis, V. 10.
Additi. *Vid.* *Æs* alienum, & Nexi.
Adria Tuscorum colonia, V. 33.
Adria colonia Rom. *Epit.* XI.
Adriaticum mare, V. 33.
Adriaticus Sinus, I. 1. X. 1.
Adulterii pœna pecuniaria, X. 31.
Ariminum colonia Rom. *Epit.* XV.
L. Æbutius cos. III. 6.
M. Æbutius Elua triumphum creatum ad coloniam Ardeam
deducendam, IV. 11.
Post. Æbutius Cornicen, cos. IV. 11.
Post. Æbutius Elua, mag. equit. IV. 11.
T. Æbutius cos. II. 19. mag. equit. *ibid.*
Ædes Apollinis, III. 63. IV. 29. VII. 20.
— Castoris, II. 20. 42. VIII. 11.

- Ædes** Cereris, III. 55.
 Cloacinae, III. 48.
 Concordiae, IX. 46.
 Fortis Fortunae, X. 46.
 Herculis rotunda, X. 23.
 Jovis Capitolini, I. 55. II. 8. IV. 20.
 Jovis Feretrii, I. 33.
 Jovis Opt. Max. VII. 3.
 Junonis, V. 21. X. 2.
 Junonis Monetæ, VII. 28.
 Junonis Sospitæ, VIII. 14.
 Liberi & Liberæ, III. 55.
 Martis, VI. 5. VII. 23.
 Mattis Marutæ, V. 19.
 Mercurii, II. 21, 27.
 Quirini, IV. 21. VIII. 20. X. 46.
 Salutis, IX. 43. X. 1.
 Saturni, II. 21.
 Telluris, II. 41.
 Veneris, X. 33.
 Victoriæ, X. 33.
Ædes Cassii publicè dirutæ, II. 41. item Sp. Mælii, IV. 15. & Vitruvii, VIII. 20.
Ædiles plebei, III. 6. ædilibus qui nocuisset, ejus caput Jovi sacrum, 55. senatusconsulta in ædem Cereris ad eos deferri jubentur, *ibid.* eos leges Decemvirales in æs incisas in publico proposuisse, sunt qui scribant, 57. iis negotium datum, ut animadverterent, ne qui, nisi Romani, dii colerentur, IV. 30.
Ædiles ex Patribus, sive curules, VI. 42. VII. 1.
Ædiles unde initium sumpserint fori ornandi, IX. 40.
Ædiles dicunt plerisque diem, quia plus, quam lege finitum erat, agri possiderent, X. 13.
Ædii pop. Galliæ, V. 34.
Egyptus, VIII. 24.
L. Ælius Pætus ædilis pleb. ludos facit ex multatitiâ pecuniâ, X. 23.
P. Ælius, inter primos quæstores de plebe creatos, IV. 54.
P. Ælius Pætus cos. VIII. 15.
P. Ælius Pætus, magister equitum vitio creatus, abit magistratu, IX. 7. augur. X. 9.
Q. Ælius Tubero, annalium scriptor, IV. 23. X. 9.
C. Æmilius trib. mil. conf. pot. V. 26. contra Æquos rem gerit, 28. trib. mil. conf. pot. iterum, Volturnenses vincit 32.
L. Æmilius cos. vincit Æquos & Volscos, II. 41. iterum

402 INDEX RERUM.

- conf. Veientes pacem petere supplices cogit ; 49. tertium
 conf. 54.
 L. Æmilius trib. mil. conf. pot. VI. 1. iterum, 5. tertium,
 21. quartum, 22. quintum, 32. fundit Volscos & Lati-
 nos, *ibid.*
 L. Æmilius interrex, VII. 17.
 L. Æmilius, quartus decimus interrex, VIII. 23.
 L. Æmilius Mamercinus Conf. VII. 1. secundum conf. 3.
 mag. equit. 21.
 L. Æmilius Mamercinus, magister equitum, VII. 39.
 conf. VIII, 1. dictator, 16. conf. secundum, 20. dicta-
 tor iterum, IX. 21.
 Mam. Æmilius dictator, IV. 16. 17. triumphans urbem
 ingreditur, 20. iterum dictator, 23. quinquennalem
 censuram redigit ad anni unius & sex mensium spa-
 tium, 24. à censoribus tribu movetur, *ibid.* dictator
 creatur, paulò antè motus tribu, 31. ejus oratio ad
 populum, 32. ejus ad milites adhortatio, 33. ejusdem
 triumphus, 34.
 Man. Æmilius conf. IV. 53. trib. consularis, 61. iterum,
 V. 1. tertium, 19.
 M. Æmilius trib. mil. conf. pot. V. 32.
 M. Æmilius conf. X. 1. in fugam vertit Græcos cum Cleo-
 nymo in Italiam classe advectos, 2.
 M. Æmilius Lepidus conf. IX. 4.
 M. Æmilius Papus dictator, IX. 7.
 M. Æmilius Paulus mag. equit. malè rem gerit, X. 3.
 Q. Æmilius Barbula conf. creatus, IX. 20. secundum
 conf. 30.
 Q. Æmilius Cerretanus, conf. VIII. 37. *Vid.* Q. Aulus
 Cerretanus.
 Ti. Æmilius conf. II. 61. ejus res gestæ in Sabinis, 62. conf.
 iterum, dandi agri plebi auctor, III. 1.
 Ti. Æmilius quinquevir mensarius, VII. 21.
 Ti. Æmilius Mamercinus conf. ejusque cum senatu rixæ,
 VIII. 12.
 Ænarja insula, VIII. 22.
 Ænea in Capitolio limina. *Vid.* Capitolium.
 Ænei orbes, positi in sacello Sancti, VIII. 20.
 Æneas Anchisæ & Veneris filius, I. 1. profugus venit in
 Macedoniam, Siciliam, & Italiam, ubi Lavinium con-
 dit, *ibid.* ut animos Aboriginum sibi conciliaret, La-
 tinos utramque gentem appellat, 2, ejus mors, *ibid.*
 Æneas Sylvius, rex tertius Albæ, I. 3.
 Æqui, sive Equicollæ, gens antiqua, I. 3. ab Equicollis
 jus quo res repetuntur, Ancus Marcius describit, *ibid.*

INDEX RERUM. 403

Latium agrum invadunt, II. 30. vincuntur, 31. seditio inter Æquos & Volscos, & atrox prælium, 40. Romanos bello petunt, 43. oppugnant Ortonam, *ibid.* vexant Latinos incursionibus, 48, 53, 58. vincuntur, 60.

Bello petiti à Q. Servilio vincuntur, III. 2. depopulantur agrum Romanum, & cæduntur, 3. obsidentes Furium cos. in castris, à T. Quintio cæduntur, 5. Æqui & Volsci denuo Hernicorum & Rom. agros depopulantur, 6. vincuntur à Lucretio cos. 8. rebellant, 10. arcem Tusculanam capiunt, & cæduntur, 23. pacem petunt, & impetrant, 24. denuo bellum movent, 25. obsident Minucium cos. in castris, 26. adversus eos L. Quintius Cincinnatus dictator dicitur, *ibid.* circumvallantur & sub jugum mittuntur, 28. denuo Rom. bello lacescunt, 30. vincuntur, 31. bellum instaurant, 38. fundunt Rom. exercitum, 42. à Valerio cos. vincuntur, 60, 61. iterum Romanis bellum inferunt, 66. vincuntur, 70.

Rursum rebellantes vincuntur, IV. 26. & *seqq.* impetrant inducias annorum octo, 30. Æqui & Lavicani Tusculanum agrum depopulantur, 45. vincuntur, 47. coloniam Volas deducunt, sed cæduntur, 49. parant bellum, 53. capiunt arcem Carventanam, 55.

Oppugnant ad Lavicos Romanam col. V. 16. Romanis bellum inferunt, & vincuntur, 28. capiunt Vitelliam col. & rursum vincuntur, 29, 31.

Bellum molliuntur, VI. 2. pervallantur, 4. undenam toties victis Æquis & Volscis suffecerint milites, 12.

Iterum petiti bello, deserunt castra, & prope ad internecionem delentur, IX. 45.

Redintegrant bellum, & subiguntur à C. Junio dict. X. 1.

Æquimalium, IV. 16.

Ærarium, IV. 22. ex eo signa militaria promuntur, *ibid.*

& II. 23. captiva pecunia in ærarium illata, X. 46.

Ærarii facti à censoribus, IV. 24.

Æs grave, IV. 41, & 60.

Æs alienum Romæ maximum, atque inde turbæ, II. 23.

ac postremo secessio plebis in Sacrum montem, 33.

Æris alieni magna vis ædificando contracta, VI. 17.

hinc occasio & materia Manlio Capitol. novorum consiliorum, *ibid.* & *seqq.* miseria plebis ære alieno de-

mersæ, 34. de ære alieno lex, 35, 36. æris alieni causâ

quinqueviri mensarii creantur, VII. 21. seditio & se-

cessio plebis in Janiculum ob æs alienum, *Epit.* XI.

Vid. Nexi.

404 INDEX RERUM.

- Ara militibus constituta, IV. 59, 60. Equitibus, V. 7.
 Æsculapio supplicatio habita, X. 47.
 Æsculapius Romam arcessitur ab Epidauro. pro eo serpens deportatur, templum in insula Tiberis ei dedicatur, *Epit.* XI.
 Æterninus ager, X. 31.
 Ælis fluviu, V. 35.
 Agasones adjuvant victoriam Rom. VII. 14, 15.
 Ager. Lex, ne quis plus quingenta jugera agri possideret; à trib. pleb. promulgata, VI. 35. *Vid.* Lex.
 Ager captus ex hostibus viritim divisus à Ser. Tullio, I. 46. *Vid.* Agraria lex.
 Agmen quadratum, VII. 29.
 Agraria lex quando primùm lata, II. 41. tribunis pleb. semper materia seditionum fuit, VI. 11. ob leges Agrarias discordiæ, III. 1. IV. 48. *Vid.* Lex.
 Agrippa Tiberini filius, I. 3.
 Ahala. *Vid.* Servilius.
 Aharna opp. X. 25.
 Aio Locutio templum, V. 50.
 Ala Campanorum, quingenti equites, X. 29.
 Alares cohortes, X. 41.
 Alatrnatibus suæ leges redditæ, IX. 43.
 Alba Sylvius, rex Albæ, I. 3.
 Alba longa ab Ascanio condita, I. 3. oriunda ab Lavinio, 23. diruta, 29. *Vid.* VII. 39.
 Albani reges, I. 3. inter Albanos & Romanos ortum bellum, I. 22, 23. tergeminiurum utrimque fratrum virtuti res permittitur, 24. Albani ditionis Rom. facti, 25. parum fidos se Romanis socios præbent, 27. eorum dux Metius Fuffetius supplicio afficitur, 28. Albani Romam migrant, 29. Albanorum principes in Patres lecti, 30. Albani patrio ritu sacra facere jubentur, 31. Cælium Mont. inhabitant, 33.
 Albana vallis, III. 7. arx, VII. 24.
 Albanus mons, I. 3.
 Alba in Æquis coloniæ, X. 1.
 L. Albinus inter primos trib. pleb. II. 33.
 L. Albinus virgines vestales sacraque in plaustrum imponit, & Cære pervehit, V. 40.
 M. Albinus plebeius, trib. mil. VI. 30.
 Albulæ, vetus nomen Tiberis fluvii, I. 3.
 Album in vestimentum addere vetantur ii qui honores petunt, IV. 25.
 Alexandri Magni rerum gestarum ætas, VIII. 3.

INDEX RERUM. 405

- Ei parem destinant L. Papirium Cursorem , IX. 16.
 ejus collatio cum Romanis ducibus , 17. ejus vitia , 18.
 fortunæ Alexandri collatio cum pop. Rom. fortuna ,
ibid. collatio copiarum ejus cum Rom. copiis , 19.
 Alexander Epiri rex , in Italiam classem appellit , VIII. 3.
 adversus eum exscensionem facientem pugnant Samnites
 & Lucani , 17. pacem facit cum Romanis , *ibid.*
 ejus fata , res gestæ , & mors , 24. ejus uxor Cleopatra ,
 soror Olympias , quarum altera mater Alexandri Ma-
 gni , soror altera fuit , *ibid.*
 Alexandria in Ægypto condita , VIII. 24.
 Algidum , III. 2.
 Allia fluvius , V. 37. VI. 28.
 Allienſis clades , V. 38.
 Allienſis dies , VI. 1. *Vid.* Dies.
 L. Allienus ædilis plebis diem dicit Veturio , III. 31.
 Allifæ oppidum , VIII. 25. de Samnitibus à C. Marcio
 Rutilio vi captæ , IX. 38.
 Allifates populi , IX. 42.
 Alpes , I. 1. Taurino saltu à Gallis primùm transitæ , V.
 34.
 Alpinae gentes , maxime Rhæti , à Tuscis originem ducunt ,
 V. 33.
 Ambarri pop. Gallicus , V. 34.
 Ambigatus rex Celtarum , exonerat prægravante turbâ
 regnum , V. 34.
 Ambustus. *Vid.* Fabius Ambustus.
 Ameriola , urbs à Tarquinio Prisco capta , I. 38.
 Amiternum oppidum , X. 39. capitur de Samnitibus ,
ibid.
 Ampliati rei , IV. 44.
 Amulius pellit Numitorem fratrem natu majorem , & ut
 spem partûs Rheæ Sylvie adimeret , eam Vestalem le-
 git , I. 3. Amulio Remus captus traditur , 5. Amulius
 obtruncatur , & Numitor restituitur , *ibid.* 6.
 Anagninis civitas sine latione suffragii data , IX. 43.
 Ancilla cælo demissa , I. 20. *Vid.* V. 52.
 Ancilla indicat Q. Fab. Max. ædili curuli veneficia ma-
 tronarum , VIII. 18.
 Sp. Ancius legatus Rom. jussu Tolumnii interficitur ; ei
 statua publicè in Rostris posita , IV. 17.
 Ancus Marcius rex creatur , ejusque res gestæ , I. 32. 33.
 moritur , postquam regnavit annos quatuor & vigin-
 ti , 35. ejus filii conspirant contra Tarquinium Priscum.
 40.
 Anſes prælati in bello à sacerdotibus Tarquinienſibus ,

- terrent milites Romanos, VII. 17. *Vid.* Prodigium.
 Anienſis tribus addita ceteris, X. 9.
 Anio fluvius, I. 27, 36. IV. 17. VI. 42. pons in Anienem, VII. 9.
 Annales citati, II. 14. III. 8. IV. 34. VII. 9, 18, 42. VIII. 18, 23, 30. IX. 15, 42.
 Annales Magistratum, IX. 18.
 Annalium veterum confuſio, IX. 15.
 — Incertitudo, IX. 44, 45, X. 2. 17.
 — Varietas, X. 30.
 Annibal [*Giſgonis filius*] dux Pœnorum à militibus ſuſis in crucem tollitur. *Epit.* XVII.
 L. Annius prætor Latinorum Romam evocatus, VIII. 3. ejus in concilio Latinorum oratio. 4. in ſenatu Rom. poſtulat ut conſul alter & ſenatorum pars dimidia è Latio ſumantur, 5. labitur, & ita impingitur ſaxo ut ſopiat, 6.
 Annonæ habita cura Romæ, II. 9. X. 11.
 Annonæ caritas, atque inde turbæ, II. 34. IV. 12.
 Anuli gemmati Sabinis, I. 11.
 — aurei quare & quando Romæ poſiti, IX. 7, 46.
 Annus à Numa Pompilio ad curſum Lunæ in duodecim meſes deſcriptus, I. 19.
 Anni conſularis principium Kal. Sext. III. 6. Idus Maiæ, 36, 38. Idus Decemb. IV. 37. V. 9. Kal. Octob. V. 9. Kal. Quint. V. 32. VIII. 20.
 Annorum indices, clavi, apud Volſinios, VII. 3. *Vid.* Clavus.
 Anquiſtrum capitis, II. 52.
 Anteres Junoni ſacri Capitoli ſervatores, V. 47.
 Antemnates Romam ad ludos proficiſcuntur, I. 9. bellum parant ob raptum filiarum, 10. palantes in agris opprimuntur, 11.
 Antenor Trojanus cum multitudine Henetum venit in ſinum Adriaticum, I. 1.
 Antepilani in militiâ, VIII. 8.
 Antefignani legionum, II. 20. VII. 33.
 Aptias Valerius. *Vid.* Valerius.
 Antiates. *Vid.* Antium.
 L. Antiſtius trib. pleb. abſens creatus, IV. 42.
 L. Antiſtius trib. mil. conf. pot. VI. 30.
 Antium, II. 33. urbs opulentiffima, 63. deditur Romanis, 65.
 Antium colonia deducitur, III. 1. Antium colonia ſuſpecta, 4. eò nova colonia miſſa, VIII. 14.
 Antiates bellum inferunt Rom. VI. 6. vincuntur, 8. de-

INDEX RERUM. 407

- eunt se Rom. 33. Satricum coloniam deducunt, VII.
 27. duce Antiati populo Volscorum exercitus confedit
 ad Satricum, VIII. 1. in agrum Ostiensem excursiones
 faciunt, 12. naves Antiatium abactæ, earumque ro-
 stris suggestum in foro adornatum, 14. Antiatibus dati
 ad jura statuenda ipsius coloniz patroni, IX. 20.
 M. Antonius mag. equit. vitio creatus abdicat se magi-
 stratu, VIII. 17.
 Q. Antonius Merenda trib. mil. conf. pot. IV. 42.
 T. Antonius Merenda, decemvir, III. 35.
 Anxur, opp. Volscorum, postea Tarracinæ, IV. 59. vi
 captum & direptum, *ibid.* neglectum Anxuri præsi-
 dium, proditis portarum custodibus, opprimitur, V.
 8. Anxur recipitur, 13. Volsci obsident præsidium ad
 Anxur, 16. Anxur trecenti in col. missi, bina agri ju-
 gera accipientes, VIII. 21.
 Apenninus mons, V. 33. X. 27.
 Apex dialis, VI. 41.
 Apollo, I. 56.
 Apollo Pythius consulitur, I. 56. V. 15. decima prædæ ei
 datur, 23. & cratera aurea Delphos portata, 25.
 Apollini ædes vota, IV. 25. V. 13. dedicata, IV. 29.
Vid. & VII. 20. lectisternium habitum, V. 13.
 Apparitores regii, I. 40.
 — ad pignora capienda dimissi, III. 38.
 Appia via munita, IX. 29.
 Appius Claudius. *Vid.* Claudius.
 L. Appuleius trib. pleb. diem dicit M. F. Camillo, V. 32.
 Q. Appuleius cos. X. 6. frustra obsidet Nequinum oppi-
 dum, 9.
 C. Apronius trib. pleb. III. 54.
 Apuli populi fœdus faciunt cum Rom. VIII. 25. defi-
 ciunt & vastantur, 37. his pax datur, IX. 20. cædun-
 tur à P. Decio, X. 15.
 Apulia, VI. 42. VII. 26. IX. 2, 12.
 Apuliz saltus, IX. 17.
 Aqua in urbem ducta, IX. 29.
 Aquila aufert pileum Lucumoni, & rursus capiti ejus re-
 ponit, I. 34.
 Aquillii fratres conjurant adversus remp. II. 4.
 C. Aquillius cos. Hernicos devincit, II. 40.
 L. Aquillius Corvus trib. mil. conf. pot. VI. 4.
 Aquilonia, X. 38. capta à Rom. 41. à militibus direpta
 & incensa, 44.
 Ara injussu senatus, aut trib. pleb. majoris partis, vene-
 tur dedicari, IX. 46.

408 INDEX RERUM.

- Jovis Elicii in Aventino à Numa Pompilio dedicata, I. 20.
- Maxima ab Evandro Herculi dicata, I. 7. IX. 29.
- Pudicitiae, X. 23.
- Arbor felix, V. 24.
- Arbor infelix, I. 16.
- Arcadia, I. 5.
- Ardea à Tarquinio Sup. obsessa, I. 57. Inter Ardeates & Aricinos iudex sumptus pop. Rom. agrum de quo ambigebatur sibi adjudicatur, III. 71. & 72. ob eam injuriam Ardeates desciscunt, IV. 1. fœdus cum iis renovatur, 7. Ardeæ turbatae seditione res auxilio Rom. componuntur, 9. 10. coloniâ Ardeam deductâ, ager interceptus ad Ardeates redit, 11. eos ad opprimendos Gallos hortatur & ducit Camillus, V. 43. 44.
- Ardea Vulcani. *vid.* Vulcanus.
- Argei, loca sacris faciendis, I. 21.
- Argentum nondum signatum, IV. 60. quando signatum cœptum, *Epit.* XV.
- Argentariae in urbe Româ, IX. 40.
- Argiletum, I. 19.
- Aricia, I. 50. eam oppugnat Aruns Porfennæ filius, II. 14. Aricini vincunt Etruscos. *ibid.*
- Aricini & Ardeates de ambiguo agro certant, & turpe populi Rom. de eo iudicium, III. 71. 72. Aricinis civitas data, VIII. 14.
- Aristodemus tyrannus, retinet naves Rom. pro bonis Tarquiniorum, II. 34.
- Armâ quinque classibus varia imperata, I. 43.
- Arma de publico data, III. 15.
- Arma & tela Romæ in muros congesta, X. 4.
- Armâ hostium Luz matri dicata, VIII. 1. face subditâ concremantur, 30.
- Arma Samnitium militum auro & argento cælata, IX. 40. X. 18.
- Armilla aurea, I. 11.
- Armilla, dona militaria, X. 44.
- Arpi, IX. 13.
- Arpinates Romanis favent, IX. 13. iis data civitas, X. 1.
- Arpinum receptum à Samnitibus, IX. 44.
- Arretium urbs è præcipuis Etruriæ, IX. 37. laborat seditionibus, X. 3. ab Arretio legati pacem fœdusque ab Rom. petentes, impetrant inducias triginta annorum, *ibid.*
- Arretini, IX. 31.

Arria

- Arfa** *fibra*, II. 7.
Artena capta & diruta à Romanis, IV. 61.
Artifices *icenicti*, V. 1.
Arverni, Galliarum populi, V. 34.
Arvina. *Vid.* Cornelius.
Aruns Lucumonis frater moritur, I. 34. ejus filius Egerius. *Vid.* Egerius.
Aruas Tarquinius. *Vid.* Tarquinius.
Aruns Porfennæ filius, II. 14.
Aruns Clusinus, Gallis dux & auctor est oppugnandi Clusium, V. 33.
Aursipex Etruscus, abductus à Rom. milite, adhibetur ad Deos ritè placandos, V. 15, 17.
Arx Albana, VII. 14.
 ——— *Artenæ*, IV. 61.
 ——— *Carventana*, IV. 93.
 ——— *Fregellana*, IX. 18.
 ——— *Romana*, à T. Tatulo, Sabinorum rege, occupata dolo, I. 11.
 ——— *Veientana*, capta cuniculo, V. 21.
Ascanius, Ence filius, sive ex Lavinia, sive ex Creusa natus, Albani Longam condit, I. 1. 3.
Æserna colonia Rom. *Epist.* XVI.
Asia imbellis, IX. 19.
Astura, fluvius, VIII. 13.
Asylum à Romulo institutum, I. 8.
Atellanæ Fabellæ, VII. 2. earum actores nec tribu morventur, & stipendia faciunt, *ibid.*
A. Aterio cōs. ut magistratu abiit, dies dicta, III. 31. creatur trib. pleb. 65.
Athenas missi legati, qui Solonis leges, aliarumque Græciæ civitatum instituta & jura describerent, III. 31.
A. Atilius Calatinus cōs. in locum iniquum temere exercitum ducit; à Pœnis circumvenitur; evadit, *Epist.* XVII. primus dictator exercitum extra Italiam ducit, *Epist.* XIX.
L. Atilius inter primos tribunos mil. cōf. pot. IV. 7.
L. Atilius, trib. mil. cōf. pot. V. 13.
L. Atilius, trib. pl. IX. 30.
M. Atilius Regulus cōs. in Sidicinum exercitum ducit, VIII. 16.
M. Atilius Regulus, cōf. X. 32. ejus res gestæ, *ibid.*, & 33, 35, 36. ei negatur triumphus. *ibid.*
M. Atilius Regulus, cōf. vincit Pœnos navali prælio. in Africam trajicit. pugna ejus cum serpente portentosa magnitudinis. magnas res gerit in Africâ. à senatu
S

410 INDEX RERUM.

- petit ut sibi mittatur successor. vincitur à Pœnis & capitur, mittitur Rbm. à Carthaginienſibus, ut de pace vel de commutandis captivis ageret. Utrumque negandi, ſenatui eſt auctor. redit Carth. ſupplicium de eo ſumitur. perit. *Epis.* XVIII.
- Atina urbs, capitur à Rom. IX. 18.
- Atinatum ager, X. 39.
- Ti. Atinii ſomnium, II. 36.
- Atratinus. *Vid.* Sempronius.
- Atys rex Albæ, I. 3.
- Auctores ſi Patres fierent, ita demum ſatum erat id quod populus decreviſſet, I. 17. *Vid.* Senatus.
- Aventinus rex Albæ, fulmine iſtus, I. 3.
- Aventinus mons, I. 6. urbi additus, & datus Latinis, 33. cœtus nocturnos facit plebs in Aventino monte, II. 28. cum inſedit exercitus Rom. reliſtis caſtris, III. 50.
- Aves æſtivæ, V. 6.
- Avibus admittentibus, ſignum pugnae datum, IV. 18. *Vid.* Atſpicium.
- Aufidena vi capta, X. 72.
- Augur, conſulit Deos de Numâ, I. 18.
- Augures à Numâ inſtituti, id eſt in collegium conſtituti, IV. 4. de religione, quæ morabatur dictatores creationem, conſuluntur, 31. vitioſum dictatorem eſſe pronuntiant, VIII. 23. tres initio fuere, X. 6. quinque de plebe creati, X. 9.
- Auguriâ capiendâ ritus, I. 16.
- Augurium ex corvi occenſu, X. 40.
- Auguriſ ex Accii Navii factis magnus accedit honor, I. 36.
- Auguſti imperatoris tempore Janus clauſus fuit, I. 19.
- Auguſtus templorum omnium conditor fuit, aut reſtitutor, IV. 20.
- Aulerci pop. V. 34.
- Q. Aulius Cerretanus cof. creatus, VIII. 37. ſecundum cof. IX. 15. cum Ferentanis uno prælio debellat, 16. magiſter equitum, occidit imperatorem Samnium, & obtruncatur, IX. 22.
- Auri mille pondo prægium populi Rom. factum, V. 48.
- aurum quod Galb. creptum erat, ſub Jovis ſella poni juſſum, 50.
- Auri ex Gallicis ſpoliis magnum pondus ſaxo quadrato ſeptum in Capitolio ſacrat C. Sulpicius dictator, VII. 15.
- Auro & argento cælata ſcuta, IX. 40. aurata, X. 39.
- Aureus baculus corneo incluſus offertur à Bruto Apollini, I. 56.

INDEX RERUM. 411

- Aureæ pateræ ad Cereris positæ, X. 23.
 Aurunca. *Vid.* Sueffa.
 Aurunci bellantur adversus Romanos, II. 16, 17, 26. VII.
 28. in deditionem accipiuntur, eosque defendi senatus
 jubet, VIII. 15.
 Aufona urbs, IX. 25.
 Aufones uno prælio vincuntur à Rom. VIII. 16. veniunt in
 potestatem Rom. IX. 25. Aufonum gens deleta. *ibid.*
 Auspicato omnia gerunt Rom. I. 36. VI. 41.
 Auspicium mentitus pullarius, X. 40.
 Auspicia nemo habet plebeius, IV. 6.
 — more majorum penes Patres, VI. 41.
 — incerta, VIII. 30. ad auspicium repetendum re-
 dit Romam dictator, *ibid.*

- B**ACULUS sine nodo aduncus, lituus dictus, T. 16.
 Barbam omnibus olim Romanis promittere mos fuit,
 V. 447.
 Barbam & capillum promittere, pars & signum doloris,
 VI. 16.
 Corn. Barbat. *Vid.* Cornelius.
 T. Quintius Barbat. *Vid.* Quintius.
 Bellona Dea, VIII. 9. Victrix, X. 19. Bellonæ in medio
 pugnæ discrimine templum vovet App. Claudius, *ibid.*
 Bellovesus, filius sororis Ambigati Celtae regis, V.
 34. ejus expeditiones, *ibid.* favet Cenomanis Alpes
 transcendentibus, 35.
 Belli indicendi ritus, I. 32. bellicæ caerimoniæ ab Ando
 institutæ, I. 32.
 Beneventum urbs, olim appellata Maleventum, IX. 27.
 Beneventum colonia deducitur, *Epit.* XV.
 Bituriges pop. summam imperii Gallorum tenuerunt, V.
 34.
 Boarium forum, *Vid.* Forum.
 Boii, Gallicus populus, Etruscor. & Umbros agro pellunt,
 V. 35.
 Bolæ. *Vid.* Volz.
 Bona post domini supplicium publicata, IV. 15.
 Bona ejus, cujus caput sacrum esset, & ipsa quoque Ce-
 reri sacrata, III. 55. *Vid.* & II. 8, & 41.
 Bona sequentia domini deditionem, VIII. 39. IX. 1.
 Bonis vendendis, cur bona Porsennæ regis vendi dice-
 rentur, II. 14.
 Bos insignis magnitudinis in Sabinis nata, immolatur

412 INDEX RERUM.

Dianæ, I. 45.

— eximius immolatur Marti, VII. 37.

Bove aurato donatur L. Minucius præfectus annonæ, IV. 16.

Bobus decem donatur M. Valerius Corvus, VII. 16.

— centum, eximioque uno albo opimo auratis cor-

nibus donatur P. Decius, VII. 37.

Boves Herculis à Caco abducti, I. 7.

Boum & ovium certi numeri multæ olim dictæ, not.
1. ad IV. 30.

Boves Lucæ. *Vid.* Elephanti.

Bovianum oppidum, IX. 18. caput Pentrorum Samni-
tium, 31. capitur à Rom. *ibid.* *Vid.* & 44. X. 12.

Bovillæ, X. 47.

Brennus regulus Gallorum, V. 38. inter Brennum & Q.
Sulpicium colloquium, V. 48.

Brundisium colonia deducta, *Epit.* XIX.

Brixia urbs, V. 35.

Brundisium promontorium, X. 2.

Bruttæ legiones fuscæ ab Alexandro Epirensi, VIII. 14.

Bruttii victi à Rom. *Epit.* XII. XIII. XIV.

Brutus. *Vid.* Junius.

Brutulus Papius, nobilis & potens Samnis, induciarum
ruptor, VIII. 39. iussus dedi Rom. sibi ipse mortem
conciscit, *ibid.*

Bubulcus. *Vid.* Junius.

Busta Gallica, V. 48.

C.

CACUS averfos boves Herculis, caudis in speluncam
trahit, & ab illo occiditur. I. 7.

Caduceum præferentes dedunt se Privernates, VIII. 20.

L. Cæcilius à Gallis cæsus, *Epit.* XII.

L. Cæcilius Metellus, *Epit.* XIX. ejus res gestæ, & trium-
phus, *ibid.* Pontifex, ex incendio sacra rapit, *ibid.*

Q. Cæcilius trib. pleb. IV. 16.

T. Cæcilius inter primos trib. mil. cons. pot. IV. 7. sed
lege T. Clulius.

Cædicius centurio, V. 45, 46.

C. Cædicius, legatus, X. 40.

L. Cædicius trib. pleb. diem dicit Sp. Særvilio, II. 52.

M. Cædicius audit silentio noctis vocem clariorem hu-
manâ de adventu Gallorum, V. 32.

Cænenses Romam ad ludos proficiscuntur, I. 9. bel-
lum parant ob raptum filiarum, 10. vincuntur, *ibid.*

Cænemani. *Vid.* Cænemani.

INDEX RERUM. 413

- Caze** oppidum, I. 2. sacrarium pop. Rom. ac diversorium sacerdotum, V. 40, 50. VII. 20.
- Cerites** pop. V. 50. cum iis hospitium publicè factum, *ibid.* iis bellum indictum, VII. 19. eorum legati deprecantur bellum, 20. impetrant pacem, *ibid.*
- Cerimoniarum** cultu Roma crevit, VI. 41.
- Cæso.** *Id.* Duilius, Fabius, Quintius.
- Calatia**, IX. 2, 28. expugnatur à Samnitibus, 43.
- Calendis** Quint. magistratum occipiunt trib. mil. cons. potestate, V. 32. *Id.* & VIII. 20.
- dies a. d. XV. Calend. Sextiles duplici clade insignis, VI. 1.
- Calendis** Octob. magistratus initus, V. 9.
- Caleni** pop. X. 20.
- Calenus** ager, X. 20.
- Cales** urbs, VIII. 16. capitur à Rom. *ibid.* eò deducitur colonia, *ibid.*
- Callise** opp. VIII. 25.
- M. Calpurnius** trib. mil. *Epit.* XVII. ejus egregia virtus, *ibid.*
- Calva.** *Id.* Boii.
- Camerinus.** *Id.* Sulpicius.
- Camers.** *Id.* Clusium.
- Camertes** Umbri, IX. 36.
- Camillus.** *Id.* Furius.
- Camænarum** lucus, I. 21.
- Campana** legio, *Epit.* XII. mittitur in præsidium Rheginorum, & eos occidit. *ibid.* obsidetur, deditur & securi percutitur, *Epit.* XV.
- Campania**, II. 52.
- Campani** juncti Sidicinis, compelluntur à Samnitibus intra mœnia sua, VII. 29. iis petentibus auxilium à Romanis negatur, *ibid.* & 30. 31. se dedunt Romanis, *ibid.* & VIII. 11. mulctantur agro, *ibid.* iis civitas sine suffragio data, 14.
- Campi** Feneſtani, VIII. 12.
- Stellates, IX. 44.
- Campus Martius**, in quo instructus exercitus & lustratus, I. 44. Ager Tarquiniorum consecratus Marti, Martius deinde campus fuit, II. 5. in eum populus centuriatim citatus, VI. 20.
- Campus sceleratus**, unde nomen habeat, VIII. 15.
- C. Canuleius** trib. pleb. rogationem promulgat de Patrum cum plebeiis connubio, IV. 1. invehitur in consules, 3.
- M. Canuleius** trib. pleb. IV. 44.
- Canusini** pop. veniunt in Rom. ditionem, IX. 20.

S iij

414. INDEX RERUM.

Capena porta, I. 26. VII. 23. X. 23.

Capenates auxilio veniunt Veientibus, V. 8. eorum ager vastatur, 12. vincuntur praelio à Rom. 13. bellum instaurant, 24. subiguntur, *ibid.*

Capetus Sylvius Albæ rex, I. 3.

Capillus promissus. *Vid.* Barba.

Capitolium ascendit Romulus, templumque primum Jovi Feretrio dedit, I. 20. sedes datur Sabinis, 33. ab Herdonio Sabinò cum exsulibus & servis occupatur, III. 15. recuperatur & lustratur, 18. militaris juvenus occupat Capitolium, illud contra Gallos defensura, V. 39. obsidetur à Gallis, 43. servatur ab anseribus, 47. liberatur ab obsidione, 49. latum ad pop. ne quis Patricius in Capitolio habitaret, VI. 20. senatus in Capitolio habitus, VIII. 5.

aream ad ædem in Capitolio Jovis Tarquinius Priscus occupat fundamentis, I. 38. ædem extruit Tarquinius Superbus, 53, 55. dedicat Horatius Pulvillus, II. 8. substructum saxo quadrato Capitolium, VI. 4.

in Capitolio Herculis simulacrum positum dedicatumque, IX. 44.

— limina ænea posita, X. 23.

Capitolini ludi. *Vid.* Ludi.

Capitolinus. *Vid.* Manlius, Quintius, Sestius.

Capræ palus, I. 16.

Captivi sub coronâ venditi, II. 17. à Pyrrho sine pretio remissi, *Epit.* XIII. Romani cum Pœnis commutantur, *Epit.* XIX.

Capua urbs, olim Vulturum, unde dicta, IV. 37. dolo occupatur à Samnitibus, *ibid.* & VII. 38. Capuæ deliciae corrumpunt milites, *ibid.* de Capua capienda militum consilia, *ibid.* eluduntur arte, 39. Capuam præfetti creati, IX. 20. Capuæ conjurationes adversus Romanos factæ, 26.

Capita hostium lanceis infigunt, aut in equorum pectoribus pendentia gestant Galli Senones, X. 26.

Capitis velandi mos fecialibus usurpatus, I. 32.

Capite anquisitum de imperatore nullo, ob rem male gestam, VIII. 33.

Caput humanum integrâ facie in fodiendis templi Jovis Tarpei fundamentis inventum, I. 55.

Caput Jovi sacrum, III. 55. X. 38.

Capys Sylvius rex Albæ, I. 3.

Capys flux, unde Capua dicta, IV. 37.

Carcer ædificatur mediâ urbe, I. 33.

Carcer privatus in singulis patriciorum domibus, VI. 36.

- Carceres in Circo, VIII. 10.
 Carmen execrationis, X. 38.
 ——— rogationis, III. 64.
 ——— triumphale, III. 29.
 Carminis horrendi lex, I. 26.
 Carmenta. fati loqua ante Sibyllæ in Italiam adventum
 habita, I. 7.
 Carmentalis porta, II. 49.
 Carmentis saxum, V. 47.
 Carnutes pop. Galliæ, V. 34.
 Carpentis ut festo profectoque uti possent, matronis con-
 cessum, V. 25.
 Carris essedisque superstantes Galli pugnant in Roma-
 nos, X. 28.
 Carseoli colonia, X. 3, 154.
 Carthaginien. origo, *Epit.* XVI.
 Carthaginien. exercitum trajiciunt in Siciliam, IV. 29.
 cum iis fœdus ætum, VII. 27. legatos Romam
 mittunt gratulatum cum corona aurea, 38. cum iis
 fœdus renovatum, IX. 43. *Epit.* XIII. violant fœdus
 auxiliando Memertinis, XIV. vincuntur, *ibid.* pax
 ipsis petentibus datur. XIX.
 Carventana arx, IV. 53, 55.
 Sp. Carvilius C. F. Maximus ædilis curulis, X. 9. cos.
 in Samnium profectus, vi capit Amiternum oppidum,
 X. 39. & Cominium, 43. & alia in Samnio oppida,
 44. & *seqq.* ejus res gestæ in Etruria, 46. triumphat,
ibid.
 Casinum colonia, IX. 28.
 Sp. Cassius cos. Pometiam capit, II. 17. triumphat,
ibid. magister equitum primus, 18. cos. iterum, 33.
 ccf. tertium legem agrariam primus promulgat, 41.
 regni crimine damnatus, necatur, *ibid.*
 Castori ædes vota, II. 20. dedicata Idibus Quint. 42.
Vid. & VIII. 11. IX. 43.
 Castrorum. Rom. descriptio, III. 5. *not.* 1.
 Cautium, IX. 2, 27.
 Caudinae furcæ, earumque descriptio, IX. 2.
 Caudina pax facta non fœdere, sed per sponsonem, 5.
 ejus sponsores per feciales dedantur, 10.
 Cæsarii milites, VI. 6.
 Celeres trecentos ad custodiam corporis instituit Roma-
 lus, I. 15. eorum tribunus L. Brutus, 59.
 Cella Jovis, V. 50.
 ——— Minervæ, V. 29.
 Celtæ pars tertia Galliæ, V. 34.

416 INDEX RERUM.

- Cenomani transcendunt Alpes & in Italia confidunt; V. 35.
- Cenon opp. ab A. Virginio cos. captum, II. 63.
- Censennia urbs, IX. 44.
- Censor à censu dictus, IV. 8.
- alius nunquam sufficitur defuncto, V. 32. VI. 27.
- post mortem collegæ abdicat, IX. 34.
- primus è plebe fit C. Marcius Rutilus, VII. 22.
- Censores Mam. Æmilium tribu movent, octuplicatoque censu, ærarium faciunt, IV. 24.
- Censura, ejusque initium, & potestas, IV. 8.
- insignis, IX. 29.
- Censuræ tempus minutum, & ex quinquennali annua & semestris facta, IV. 24. IX. 33.
- Census instituitur, I. 42, 43. census actus, III. 3, 22, 24; X. 47. *Epit.* XI. XIII. XIV. XVI. XVII. XIX. XX. *Vid.* Lustrum.
- populi primum in villâ publicâ actus, IV. 22.
- Centunculi mulorum, VII. 14.
- Centuriæ tres equitum à Romulo conscriptæ, I. 13. in iis, regnante Tarquinio Prisco, mille & octingenti equites, 36. geminantur à Ser. Tullio, ita ut sex numero fiant, adjectis duodecim novis centuriis. 43.
- in Centurias describitur à Ser. Tullio pop. Rom. I. 42, 43. ordo suffragiorum per centurias, *ibid.* prærogativa centuria, V. 18. X. 22.
- Centuriata comitia, *Vid.* Comitia.
- Centuriati libertini, X. 21.
- Centurio primus, Primipilus appellatus, VII. 41. *Vid.* & VIII. 8. ubi acies Rom. describitur.
- Centurionis vox pro omine accepta, V. 55.
- Centuriones & Duplicarii, securi percussi, II. 59.
- Ceres, II. 41.
- Cereriæ ædes, III. 52.
- Ceteri peculium Sp. Cassii consecrat pater, II. 41.
- Cerva Dianæ sacra, X. 27.
- Chalcis Euboica, VIII. 22. ab Chalcide Euboica originem trahunt Cumani, *ibid.*
- Charilaus princeps civitatis Palæopolis, tradit urbem Publilio Philoni imperatori Rom. VIII. 25.
- Cilnium genus in Etruriâ præpotens, X. 3.
- Cimëtra urbs capta, X. 15.
- Ciminiam silvam penetrat exercitus Rom. IX. 36.
- Ciminus mons, IX. 37.
- Cincinnatus. *Vid.* Quintius.
- Cincius diligens vetustorum monumentorum auctor, VII. 3.

- Einctus Gabinus, V. 46. VIII. 9.
 Cingilia opp. Vestinorum capitur à Rom. VIII. 29.
 Circe dea, à quâ oriundus Octavius Mamilius Tusculanus, I. 49.
 Ciriæ, I. 56. II. 39. colonos Rom. inde expellit Marcius Coriolanus, & urbem Volscis tradit, *ibid.*
 Circeiensæ molitur defectionem, VI. 12, 21.
 Circus Apollinaris, III. 63.
 ——— Flaminius, III. 54.
 ——— Maritimus apud Hernicos, IX. 42.
 ——— Maximus à Tarq. Prisco ædificatus, I. 55. fores in eo facit Tarquinius Superbus, 55.
 in Circo carceres quando primùm statuti, VIII. 20.
 Civica corona. *Vid.* Corona.
 Cives novi censi, VIII. 17.
 Civium Romanorum in centuriis distributio, I. 43. numerus tempore Ser. Tullii, 44.
 Civile jus, in penetralibus pontificum repositum, C. Flavius Cn. filius, scriba, *evulgat*, IX. 46.
 Civitas in duas partes discedit, IX. 46.
 Civitatis forma mutatur, à Consulibus ad Decemvros translatio imperio, III. 33.
 Clamor in prælio, VIII. 16. 38.
 Clamor initio pugne, index eventus, IV. 37.
 Clarigatio, VIII. 14.
 Classici milites ad concionem convocati, VII. 36. VIII. 7. 32.
 Classis Græcorum ad Italiæ littora appulsa, X. 2.
 Classis Romanorum, IX. 30, 38. *Epit.* XVIII.
 Classibus pugnarum ad Fidenas, IV. 34.
 Classium à Ser. Tullio instituta distinctio, I. 43. IV. 4.
 Claudia, Cl. Pulcri soror, multa ei dicitur, *Epit.* XIX.
 Claudia gens omnis, cur & quando sordidata, VI. 20.
 — majestatis Patrum propugnatrix, 41. inimica plebi, IX. 34.
 Claudia tribus ab Ap. Claudio appellata, II. 16.
 Claudius Glaucia dictator, cogitur abdicare magistratum. ludos prætextatus spectat, *Epit.* XIX. M
 Claudius historicus, VIII. 19. IX. 5.
 Claudius Pulcher, cos. contra auspicia proficiscitur, jubet immergi pullos cibari nolentes, vincitur, revocatur, à senatu dictatorem dicere jubetur, *Epit.* XIX.
 Ap. Claudius, magna clientium comitatus manu, ab Regillo Romam transfugit, II. 16. iis datur civitas, & trans Anienem ager, *ibid.* inter Patres legitur, *ibid.* consul, 21. in ejus consulari turba, 23. *Epit.* ejus

418 INDEX RERUM.

- sententia de Dictatore creādo, 29, 30. auctor est dissolvendæ potestatis tribunitiæ per intercessionem, 44.
- Ap. Claudius, consul, infestus plebi, II. 56. atrox ejus certamen adversus tribunos de magistratibus plebeiis tribuitis comitiis creandis, *ibid.* mittitur in Volscos, 58. exercitum nequiequam domare tentat, *ibid.* vinci volunt ejus milites, 59. in exercitum animadvertit, *ibid.* ei dies dicitur, 61. moritur, *ibid.*
- Ap. Claudius creatur Decemvir, III. 33. ejus ambitio, 35. violentia, 36. libido, 44. foro pellitur, 49. abdicat decemviratum, 54. ei dies dicitur, 56. ducitur in carcerem, 57. sibi necem consciscit, 58.
- Ap. Claudius, filius decemviri, trib. mil. IV. 54.
- Ap. Claudius, nepos decemviri, dissuadet legem de consularu plebeio, VI. 40. dictator, VII. 6. consul in ipso apparatu belli moritur, 25.
- Ap. Claudius censor, IX. 29. post abdicationem collegæ, solus censuram gerens, viam munit, & aquam in urbem ducit, *ibid.* eo auctore Potitia gens sacra Herculis edocet servos publicos, & extinguitur, *ibid.* ejus concertatio cum P. Sempronio trib. pleb. de censura, 33, 34. fit. cof. 42. dissuadet legem de pontificibus & auguribus plebeiis, X. 7. interrex, 11. creatur cof. iterum, 15. malè rem gerit, 18. in medio pugnæ discrimine, templum vovet Bellonæ, 19. vincit Samnites & Tuscos, *ibid.* prætor 21. ejus res gestæ adversus Samnites, 31. senex & cæcus pacem cum Pyrrho dissuadet, *Epit.* XLII.
- C. Claudius Ap. f. cof. III. 19. petens decemviratum repulsam patitur, 35. ejus oratio ad Ap. decemvirum, 40. orat populum pro Ap. reo, 58. censet arma capienda adversus tribunos, IV. 6.
- C. Claudius Cicerō, trib. pl. Romilio cof. diem dicit, III. 31.
- C. Claud. Regillensis dict. &
- C. Claud. Hortator, mag. equit. viris creati, abdicant se, *ibid.* VIII. 15.
- M. Claud. Ap. Claud. decemviri cliens, asserit Virginiam in servitutem, III. 44. abit exsulatum, 58.
- Cl. Marcellus. *Vid.* Marcellus.
- Clavus fixus dextro lateri adis Jov. Opt. Max. VII. 3. index numeri annorum Volsiniis fuit. *ibid.* clavi figendi solenne à cof. ad dictatores translatum, *ibid.* clavus ab dict. fixus pestilentie sedandæ causâ, VII. 3. IX. 28. in secessionibus, ad revocandas ad sanitatem civium meatus, VIII. 18. clavi figendi causâ dict. dictus L.

- Manlius, VII. 3. & Cn. Quintilius, VIII. 18.
 Clavi lati, *Vid.* Lati clavi.
 Cleonymus dux Lacedæmoniorum, classem appellit ad
 Italiz littora, & Thurias urbem capit, X. 2. Patavinos
 agros diripit; *ibid.* cæditur à Patavinis, *ibid.*
 Cleopatra, uxor Alexandri, Epiri regis, VIII. 24.
 Cloaca maxima, à Tarq. Sup. exstructa; I. 55. *Vid.* C.
 Y. 55.
 Cloacina, III. 48.
 P. Clodius, *Vid.* Claudius.
 Clœlia virgo, una ex obsidibus, inter tela hostiorum Ti-
 berim tranat, II. 13. statuâ equestri donatur, *ibid.*
 Clœlii ex Albanis principibus in collegium Patrum lecti,
 I. 30.
 Gracch. Clœlius Æquorum dux, in Lavicanum agrum,
 inde in Tusculanum populabundus venit, III. 29. malè
 habet Rom. legatos, *ibid.* à dictatore L. Quintio Cin-
 cinnato vincitur & capitur, 28.
 Clœlius Tullus legatus Romæ jussu Tolomanii interficitur,
 IV. 17. ei in Rostris statua posita, *ibid.*
 P. Clœlius trib. mil. conf. pot. VI. 31.
 Q. Clœlius conf. II. 21.
 Q. Clœlius Siculus, inter primos trib. mil. conf. pot. IV.
 7. triumvir coloniz deducendæ, 11.
 Cluillæ fossæ, I. 23. II. 39.
 Cluilius dux Volscorum Ardeam obsidet, IV. 9. vincitur
 à Rom. 10.
 C. Cluilius Albæ imperitat, I. 22. ejus res gestæ, *ibid.*
 & 23. moritur, 23.
 Clusini à Gallis oppugnati, legatos à Rom. ad Gallos impe-
 trant, V. 35. Clusinorum cum Gallis prælium, 36.
 cæduntur à Rom. X. 30.
 Clusium Etruriz opp. V. 33.
 Clusium Camers, X. 25.
 Cluvia urbs, capta à Samnit. recipitur à Rom. IX. 31.
 Clypeis usi Macedones, IX. 19.
 Hor. Cocles. *Vid.* Horatius.
 Cœlius mons additur urbi Romæ, I. 30. eam sedem Tull-
 lus regiz capit, *ibid.* datur Albanis; 33.
 Cœlum ardere visum. *Vid.* Prædignum.
 Cohortes quadringenariæ, VII. 7. X. 40.
 Cohortes alares, X. 40.
 — subsidariæ, IX. 17.
 Cohortes Cumana, II. 14.
 Cohors exsulum Rom. II. 19.
 — Lucana, X. 33.

420 INDEX RERUM.

Cohors Suefflana, X. 33.

Collatia Sab. adempta, I. 38. formula deditiois, *ibid.*

Collatinus. *Vid.* Tarquinius.

Collegium mercatorum, II. 27.

Collegium ad ludos Capitolinos conditum, V. 50, 52.

Collegium Pontificum, IV. 44. *Vid.* Pontifices.

Collina porta, II. 24. III. 57. VII. 11. ad Collinam portam virgines Vestales, stupri compertæ, vivæ defossæ, VIII. 15.

Colonia Adria, *Epit.* XI.

Alba in Aquis, X. 1.

Antemnæ, I. 11.

Antium III. 1. VIII. 14.

Anxur VIII. 21.

Ardea, IV. 11.

Ariminum, *Epit.* XV.

Æsernia, *Epit.* XVI.

Beneventum, *Epit.* XV.

Brundisium, *Epit.* XIX.

Cales, VIII. 16.

Carseoli, X. 3, 42.

Casinum, IX. 28.

Castum, *Epit.* XI.

Circeii, I. 56. VI. 21.

Cremona. *Epit.* XX.

Cora, II. 16.

Cosa. *Epit.* XIV.

Crustumeria, I. 12. I.

Fidenæ, IV. 17, 30.

Fregellæ, VIII. 22.

Fregenzæ. *Epit.* XIX.

Interamna, IX. 28.

Lavici, IV. 47.

Luceria, IX. 26.

Minurnæ, X. 21.

Narnia, X. 10.

Nepete, VI. 21.

Norba, II. 34. VII. 42.

Ostia, I. 33.

Placentia. *Epit.* XX.

Pometia, II. 16.

Pontia, IX. 28.

Posidonia, *Epit.* XIV.

Sarricum, VI. 16, 22. VII. 27.

Sena. *Epit.* XI.

Setia, VI. 30. VII. 42.

- Colonia Signia, I. 56. VIII. 3.
 — Sinuessæ, X. 21.
 — Sora, X. 1.
 — Spoletium. *Epis.* XX.
 — Suessa, IX. 28.
 — Tarracina. *Vid.* Anxur.
 — Velitræ, II. 31, 34. VI. 21. VIII. 3.
 — Vitellia, V. 29.
 Cölumen, logi nomen, III. 23.
 Columnâ æneâ insculptum fœdus cum Latinis, II. 33.
 Cominium à Carvilio captum, X. 39, 40, 43. diripi-
 tur & incenditur à militibus, 44.
 Pontius Cominius. *Vid.* Pontius.
 Post. Cominius cos. II. 18. iterum. 33.
 Comitia centuriata, I. 60. iis creati cos. *ibid.* tribuni
 militum conf. pot. V. 52. prætor, X. 22. iisdem per-
 latae leges duodecim tabularum, III. 34. & aliæ leges,
 III. 55. VIII. 12. judicia perduellionis exercita, VI.
 20.
 Comitia centuriata habita in Campo Martio, I. 44. VI.
 20.
 Comitia curiata rem militarem continent, V. 52. *Vid.* &
 IX. 38. *Vid.* Curia.
 Comitia tributa, II. 56. his ut crearentur magistratus ple-
 beii, lex magnâ contentione perlata, *ibid.* & 57. ex
 iis Patres submoti, 60. iis quæ plebs iusserat, populum
 tenent, III. 55. VIII. 12.
 Comitia ædilibus & trib. pl. creandis, sola per quinquen-
 nium habita, VI. 35.
 — censoribus creandis, VII. 22.
 — consulibus, I. 60. & *passim*.
 — decemviris creandis, III. 33.
 — Prætoribus, X. 22.
 — Quæstoribus, IV. 54.
 — trib. pleb. creandis, II. 33.
 — trib. mil. conf. pot. IV. 6.
 — trib. mil. ad legiones, VII. 5.
 Comitium, VI. 15.
 Commentarii Numæ Pomp. editi jussu Ancl Marci, I.
 32.
 — Pontificum, IV. 3. VI. 1.
 — Servii Tullii, I. 60.
 Concilium Etruscorum, V. 17.
 — Latinorum pop. VII. 25. VIII. 3.
 Conciones seditiosæ trib. pleb. IV. 35. & *alibi passim*.
 Concordiæ ædes in aëa Vulcani, IX. 46.

422. INDEX RERUM

Conjuratio de regibus revocandis, II. 3, 4.

Conjuraciones, VII. 38.

Connubium Romulus novo populo petit, I. 9. de Patrum
& plebis connubio lex, IV. 1, 3, 4.

Connubia Latinis pop. & commercia adempta, VIII. 14.

Conscripti Patres unde dicti, II. 7.

Consentia urbs, capitur ab Alexandro Epiroensi, VIII.

24.
Q. Confidius, trib. pleb. auctor legis Agrar. diem dicere
T. Menenio, II. 52.

Consualia, I. 9.

Consulatus ortus ex domo Junia, II. 51.

—— initus Kal. Sext. III. 6.

—— Id. Decemb. IV. 37.

Consules primi Romæ creati, I. 60.

à col. ad Decemviros transfertur imperium, III. 33.

sublato Decemviratu, redit ad col. III. 34, 55.

lex à Canuleio lata, ut populo potestas esset, sive de
plebe sive de Patribus vellent, col. faciendi, IV. 1. sed
resistentibus legi patriciis, eò decursam, ut trib. mil.
pro col. crearentur, 6, 7.

lex de col. uno plebeio perlata, VI. 35. & seqq.
primus è plebe col. L. Sextius, VI. 42. VII. 1.

Col. alterum ex Latio creari petunt Latini, VIII. 4, 5.

primi col. omnia jura & insignia regis pot. habuerunt,
II. 1.

unus tantum col. in urbe fasces habebat, *ibid.*

lex de provocacione à col. ad populum, II. 8. III.
55. X. 9.

Consulibus minantur vincula trib. pl. ut sensui dicto au-
dientes sint, IV. 26.

Consules magistratu se abdicare jussi, V. 32. VIII. 3.

Consulis est dicere Dictatorem, IV. 31.

Consulis est, aut imperatoris dedicare templum, IX. 46.

Vid. & II. 27.

Contenebra, opp. Etruscum vi captum à Rom. VI. 4.

Coranus ager, VIII. 15.

Corbio opp. capitur à Coriolano, II. 39. *Vid. & II. 66.*

Coriolos opp. obsident & capiunt Rom. II. 33. adimit
Romanis Coriolanus, 39.

Coriolanus. *Vid. Marcius.*

Cornelia venefica, suomet ipsa epoto medicamento in-
terit, VIII. 28.

Cornelius Barbatas, Pontifex Max. IX. 46.

A. Cornelius quaestor diem dicit M. Volscio, III. 24.

INDEX RERUM. 423

- A. Cornelius Pontifex Max. IV. 27.
 A. Cornelius trib. mil. conf. pot. VI. 36. iterum. 42.
 A. Cornelius Arvina dictator creatur, VIII. 38. prælio vincit Samnites, *ibid.* & 39. triumphat. *ibid.*
 A. Cornelius Arvina, fecialis, Sp. Postumium & T. Veturium, ceterosque sponsores pacis Caudinæ, dedit Samnitibus, IX. 10.
 A. Cornelius Cossus trib. mil. occidit in prælio Larrem Tolumnium, Veientium regem, IV. 19. spolia opima regis interfecti in dictatoris triumpho gerit, 20. super ea re disputatio Livii, *ibid.* conf. creatur, 30. trib. mil. conf. pot. 31.
 A. Cornelius Cossus, dictator, VI. 11. adversus Volscos proficiscitur, 12. eosque vincit, 13. M. Manlium seditionem molientem in carcerem mittit, 16. triumphat, *ibid.*
 A. Cornelius Cossus, mag. equit. VII. 19. iterum, 26. creatur conf. 28. in Samnium proficiscitur, 32. ejus periculum, 34. vincit Samnites, 36. triumphat, 38. primus arma Samnio intulit, X. 31.
 C. Cornelius trib. mil. conf. pot. VI. 5.
 Cn. Cornelius Cossus, trib. mil. conf. pot. IV. 49. iterum, 61.
 Cn. Cornelius Cossus, conf. IV. 54. trib. mil. conf. pot. 58. iterum, V. 10. Capenatem agrum vastat, 12.
 Cn. Cornelius conf. à Classe Punicâ circumventus & captus. *Epit.* XVII.
 L. Cornelius Lentulus conf. Samnitibus, si quâ se moverent, oppositus, VIII. 22. dicit comitiõrum causâ dictatorem in castris, 23. suadet ad Caudium, ut à Pontio dictæ leges accipiantur, IX. 4.
 L. Cornelius Maluginensis conf. III. 22. ejus res gestæ, *ibid.* & 23, 24. tuetur causam decemviroꝝ, in quibus frater ipsi erat, 40.
 L. Cornelius Scipio interrex, VII. 21. conf. 23.
 L. Cornelius Scipio, conf. & ejus res gestæ, X. 11. *ibid.* & 25, 26.
 L. Cornelius conf. in Sardinia & Corsicâ contra Sarcas & Corsos & Hannonem Pœnorum ducem feliciter pugnat, *Epit.* XVII.
 M. Cornelius Cossus conf. creatur, IV. 51.
 M. Cornelius Maluginensis decemvir, III. 35, 40, 41.
 M. Cornelius Maluginensis, conf. IV. 21.
 M. Cornelius Maluginensis interfectus in locum demortui censoris, V. 31. *Vid.* & IX. 34. trib. mil. conf. pot. VI. 36. iterum, 42.

424 INDEX RERUM.

- P. Cornelius trib. mil. conf. pot. VI. 1. iterum, 11.
P. Cornelius oræ maritimæ præfectus, IX. 38.
P. Cornelius Arvina cof. creatur, IX. 42. censor, lustrum condit, X. 47. cof. iterum, XI. 24.
P. Cornelius Cossus trib. mil. conf. pot. IV. 49. iterum, 56. dictator, 57. vincit Volscos, castellumque ad lacum Fucinum expugnat, *ibid.* abdicat se magistratu, *ibid.* tertium trib. mil. conf. pot. 58.
P. Cornelius Cossus trib. mil. conf. pot. V. 24. depopulatur Faliscum agrum, *ibid.*
P. Cornelius Maluginensis trib. mil. conf. pot. IV. 61. V. 16.
P. Cornelius Rufinus dictator vitio creatus abdicat se magistratu, VIII. 17.
P. Cornelius Scapula cof. creatur, VIII. 22.
P. Cornelius Scipio à dictatore Camillo magister equitum dicitur, V. 19. trib. mil. conf. pot. creatur, 24. interrex creatur, 32. interrex iterum, VI. 1.
P. Cornelius Scipio primus ædilis curulis, VII. 1. mag. equit. 24.
P. Cornelius Scipio dictator, IX. 44.
Ser. Cornelius cof. II. 41.
Ser. Cornelius, flamen Quirinalis, pestilentia mortuus, III. 32.
Ser. Cornelius cof. X. 1.
Ser. Cornelius Maluginensis, trib. mil. conf. pot. V. 36. iterum, VI. 6. tertium, 18. quartum, 22. quintum, 27. sextum, 36. septimum, 38.
Ser. Cornelius Maluginensis, mag. equit. VII. 9.
Cornicen. *Vid.* Æbutius & Oppius.
Cornicines & Tibicines in centurias distributi à Servio, I. 43.
Corniculana captiva, quâ natus Servius Tullius, I. 39. IV. 3.
Corniculis donati equites, X. 44.
Corniculum oppidum à Tarquinio Prisco captum, I. 38.
Corona aurea Jovi à Latinis in Capitolium missa, II. 12. III. 57. *Vid.* & IV. 20. VII. 38. coronis aureis donati milites, VII. 10, 26, 57, X. 44.
Corona Civica, VI. 20. X. 46.
—— Graminea obsidionalis, VII. 37.
—— Muralis, VI. 20. X. 46.
—— Vallaris, X. 46.
Coronâ urbem oppugnare, aut capere, VII. 27.
sub Coronâ venire, II. 17. IX. 42.
Corenatus populus ludos spectat, X. 47.

- Cortona urbs Etruriæ, IX. 37.
 Cortuosa oppidum Etruscum vi captum à Rom. VI. 4.
 Ti. Coruncanius primus ex plebe Pont. Max. *Epit.*
 XVIII.
 Corvus in M. Valerii trib. mil. singulari certamine cum
 Gallo pugnantis, confedit galeâ, VII. 25.
 Cos ab Accio Nævio augure novacula discissa, I. 36.
 sub Græcæ necari, I. 51. IV. 50.
 Cratera aurea donum Apollini Delphos portata, V. 25.
 28.
 Creditori ne debitoris corpus obnoxium esset, lege cau-
 tum, VIII. 28. *Vid. Æs alienum & Nexi.*
 Cremera fluvius, II. 49.
 Creusa mater Ascanii, I. 3.
 Crinibus matres stratiæ templa verrunt, III. 7.
 Cristæ, X. 39.
 Cristatæ galeæ, IX. 40. X. 38.
 Croton, urbs Græca, I. 18.
 Crustumrium colonia deducta à Romulo, I. 11. à Tar-
 quinio Prisco capitur, 38.
 Crustumini pop. ad videndam Rom. profisciscuntur, I. 9.
 bellum parant ob raptum filiarum, 10. vincuntur, 11.
 Crustuminiis montibus Allia fluvius defluit, V. 37.
 Cultus amœnior in femina suspectus, IV. 44.
 Cumæ, II. 9. IV. 44. IX. 19. Cumæ missi ad frumen-
 tum comparandum, II. 9, 34. Cumis moritur Tar-
 quinius, 21. Cumæ capiuntur à Campanis, IV. 44.
 Cumana cohorte, II. 14.
 Cuneus, VIII. 10.
 Cuniculi in obsidione, V. 19, 21.
 P. Curatius trib. pl. accusat duos trib. mil. V. 11.
 Curia, pars populi. In Curias triginta pop. à Romulo
 divisus, I. 13. Curia Fautia, IX. 38. curiata comitia,
 V. 52, VI. 41. curiata lex, V. 46. IX. 38.
 Curia, locus in quo senatus habebatur. Curia Hostilia,
 I. 30. V. 55.
 Curiatii ex Albanis principibus in collegium Patrum lecti,
 I. 30.
 Curiatorum & Horatiorum trigeminorum fratrum cer-
 tamen, I. 24, 25. sepulchra Horatiorum & Curiat.
ibid. Curiatorum spolia fixa eo loco qui Pila Horatia
 appellatur, 26.
 P. Curiatius cos. III. 32. decemvir legibus scribendis,
 33.
 M'. Curius Dentatus cos. *Epit.* XI. ejus res gestæ, bis
 in eodem magistratu triumphat. *ibid.* secundum cos.

426 INDEX RERUM.

- delectum habet. non respondentis ad nomen bona vendit. vincit Pyrrhum & cum ex Italia expellit, *Epit.* XIV..
- Curio maximus, III. 7.
- Currus. ante currum triumphantis captivi ducti, VI. 4.
Vid. Triumphus.
- C. Curtius col. IV. 1.
- M. Curtius juvenis bello egregius, equo insidens armatus se in voraginem immittit, VII. 6.
- Mett. Curtius. *Vid.* Mettius.
- Curtius lacus, I. 13. VII. 6.
- Curulis magistratus, V. 41. *Vid.* & Magistratus.
- Curulis sella, I. 8.
- Curules magistratus creari toto quinquennio non patiuntur tribuni plebis, VI. 35.
- Cutina opp. Vestinorum, capitur à Rom. VIII. 29.
- Cyprius vicus Romæ, I. 47.
- Cyrus rex Persarum, IX. 17.

D.

- D**ARIUS, rex Persarum, mulierum ac spadonum agmen trahens, præda veriùs quàm hostis, IX. 17.
- Debitoris corpus ne obnoxium esset creditori, lege cautum, VIII. 28. *Vid.* & æs alienum, & Nexi.
- Decembribus Idibus consularis initus, IV. 37.
- Decemviri legibus scribendis sine provocatione creati; III. 32.
- decem tabulas legum ferunt, III. 34.
- novi creantur decemviri, III. 35. horum impotentia & crudelitas, 36, 37. alterum annum, privati imperium retinent, 38.
- Senatum per præconem in curiam vocant, *ibid.*
- delectum habent, III. 41.
- coguntur se magistratu abdicare, III. 54.
- Claudio & Oppio in carcere mortuis, ceteri in exilium mittuntur, eorumque bona publicantur, III. 58.
- Decemviri sacrorum, partim ex plebe, partim ex patriciis, VI. 37, 42.
- inspiciunt libros Sibyllinos, VII. 27.
- Decemviris qui nocuisset, ejus caput Jovi sacrum, III. 55.
- Decima prædæ. *Vid.* Prædæ.
- Decimatio militum, II. 59.

INDEX RERUM. 427

Decius Jubellius præfectus Legionis Campanæ , *Epit.* XII.

M. Decius trib. pleb. IX. 30.

P. Decius Mus , quinquevir mensarius creatus , VII. 21. trib. mil. 34. exiit ingenti periculo Rom. legiones , *ibid.* & 35 , 36. donis militaribus ornatus à cof. 37. duas à militibus coronas obsidionales accipit , *ibid.* cof. VIII. 3. ejus somnium , 6. ei immolanti parum læta exta apparent , 9. se devovet pro pop. Rom. Quiritibusque , *ibid.* in mediis hostibus moritur , *ibid.* ejus corpus postera die inventum inter maximam hostium stragem , coopertum telis , 10. ei funus celebrat T. Manlius cof. *ibid.*

P. Decius Mus , cof. IX. 28. 29. legatus , 40. cof. iterum , 41. ejus in Etruria res bene gestæ , *ibid.* magister equit. 44. censor , 46.

ejus oratio pro lege de augendo numero sacerdotum , X. 7, 8. pontifex creatur , 9. tertium cof. 14. ejus res gestæ , *ibid.* & 15. procof. Samnitium exercitum expellit finibus , 16. tres urbes in Samnio capit , 17. *Vid.* & 18, 20. quartum cof. 22. ejus contentio cum Fabio collega de provinciis , 24. cum eo ad bellum proficiscitur , 26. pro exercitu Rom. se diis Manibus devovet , 28. equum in Gallos concitans interficitur , 29.

Decumana porta castrorum , III. 5. X. 32.

in Decurias decem distributi centum Patres post obitum Romuli , I. 17.

Decurio equitum , IV. 38.

Dedicatio templi , consulis est aut imper. IX. 45.

Dediti triumphati ac venditi , VII. 27.

Deditionis formula , I. 37. VII. 31.

Delectus , II. 55. III. 67. IV. 1. 31.

— impeditur , IV. 6. VI. 32.

— non ex toto passim populo habitus , IV. 46.

— juniorum à Camillo habitus , ita ut seniores quæque in verba sua juratos centuriaret , VI. 7.

— sine vacationibus habitus , VII. 48.

— voluntariorum , IX. 10.

— omnis generis hominum , X. 21.

Delphos missi regis Tarquinii liberi , portentis causâ , I.

56. idem rursus factum , durante Veiorum obsidione , V. 15 , 16.

— legati ad donum ex prædâ portandum missi , V. 28.

Delphicum oraculum. *Vid.* Oraculum.

428. INDEX RERUM.

- Delubra Deorum, VIII. 33. *Vid. Aedes & Templum.*
Demaratus Corinthius, Lucumonis pater, I. 34.
Denarius nummus, VIII. 11.
Devovere licet consuli, dict. & præt. non se, sed quem
velit legionarium militem, VIII. 10. si is non moritur,
quid faciendum, *ibid.*
Devovent se primores Rom. adventantibus Gallis, V. 41.
—— Decii. *Vid. supra*, Decius.
Dialis flamen, I. 20. ei unam noctem extra urbem ma-
nere nefas, V. 52.
Dialis apex, VI. 41.
Diana Ephesia, I. 45.
Dianæ templum in Aventino, I. 45.
Dianæ insignis magnitudinis bos immolatur, I. 45. lea-
nisternium ponitur, V. 13.
Dianium, I. 48.
Dictator primus quis, non satis constat, II. 18.
—— sine provocatione, II. 29. III. 20.
—— belli causâ dictus, IV. 26. VII. 9. 11.
—— clavi figendi causâ, VII. 3. VIII. 18.
—— comitiorum causâ, VIII. 23. IX. 7.
—— feriarum constituendarum causâ, VII. 28.
—— quæstionibus exercendis, IX. 26.
—— primus de plebe, VII. 17.
Dictatoris edictum pro numine observatum, VIII. 34.
Dictatori multam dictam quidam parum probabiliter
scripsere, VI. 38.
à Dictatore provocatum ad pop. VIII. 33.
de Dictatore dicendo magna concertatio, IV. 56.
Dictatura semestris, III. 28. IX. 34.
Dies Allienfis unde dictus, VI. 1.
Dies comitiales, III. 11.
—— festi profestique, V. 25.
—— nefasti fastique facti à Numa Pomp. I. 19.
—— religiosi, VI. 1.
Dii cœlestes, inferi, X. 28.
—— Indigetes, VIII. 9.
—— Manes, VIII. 6, 9. X. 28.
—— Penates, I. 1.
—— Præsides urbis Romæ, III. 7.
Dii non alii, nisi Rom. & more patrio colendi, IV. 30.
Deorum cultus ne mortis quidem metu desertus, V. 46.
Deorum evocandorum ex urbe hostili mos, V. 21. à
sede suâ in aliam transferendorum ritus ac religio,
22.
Deorum negligentia & contemptus ætate Livii, III. 20.

- X. 40.
 Dis templa in ipso discrimine vovendi mos, X. 42. &
passim.
 Disciplina mil. à T. Manlio sancita filii sanguine, VIII.
 7. defensa à Papirio dictatore, 34, 35. jam inde ab in-
 titis urbis tradita per manus, IX. 17.
 Discordia ordinum, venenum urbis Romæ, III. 67.
 Diverbia, VII. 2.
 Divi Novenses, VIII. 9.
 Divitiz habebantur dena millia gravis æris, IV. 45.
 Dodonæi Jovis sortes, VIII. 24.
 Dolabræ ad præveniendum vallum, IX. 37.
 Cn. Domitius cos. VIII. 17.
 C. *five potius* Cn. Domitius, Cn. F. Calvinus ædilis cura-
 lis, X. 9.
 Cn. Domitius censor primus ex plebe lustrum condit,
Epist. XIII.
 Drusus. *Vid.* Livius.
 Cæso Duilius creatur decemvir, III. 35.
 Cæso Duilius cos. VIII. 16. triumvir coloniarum Aufonium
 Cales deducendæ, *ibid.*
 C. Duilius plebeius trib. mil. conf. pot. creatus, V. 13.
 C. Duilius quinquevir mensarius creatus, VII. 21.
 C. Duilius M. F. M. N. navali prælio vincit Pœnos : ejus
 triumphus & honores, *Epist.* XVII.
 M. Duilius, trib. pl. II. 58. diem dicit Ap. Claudio,
 II. 61. plebi in certaminibus decemviralibus non inu-
 tilis, III. 52. 54. iterum trib. pl. creatur in Aventino,
 54. rogationem pertulit. de cos. creandis cum provo-
 catione, *ibid.* ejus æquitas demit metum Patribus, 59.
 collegis magistratum continuare cupientibus resistit,
 64.
 M. Duilius trib. pl. rogationem fert de unciario fœnore,
 VII. 16.
 Duodecim tabulæ, III. 57. *Vid.* Tabulæ.
 Duplicarii, II. 59.
 Duronia urbs, X. 39. expugnata à L. Papirio consule,
ibid.
 Duumviri judicant perduellionem, I. 26. VI. 20.
 Duumviri sacris faciundis, librorum Sibyllinorum custo-
 des, III. 10. V. 13. rogatio, ut pro duumviris sacris
 faciundis creentur decemviri, VI. 37.
 — ad ædæm Junoni Monetæ faciendam, VII. 18.
 — navales, classis ornandæ reficiendæque causâ, IX.
 30.
 Duces ob malè rem gestam rei, II. 52. V. 11, 12.

430 INDEX RERUM.

Ducum Rom. circa Alexandri Magni tempora præstantissimorum enumeratio, IX. 17.
Ducibus validior res Rom. quàm exercitu, II. 39.

E.

- E** C E T R A, VI. 31.
Ecetranis Volscis datur ex senatusconsulto pax, & adimitur ager, II. 25. desciscunt ad Æquos, III. 4.
Edictum dictatoris, II. 30. VIII. 34.
Edictum consulum, II. 24. VIII. 6.
Egeria dea, cum quâ nocturnos congressus simulat Numa Pomp. I. 19.
Egerii nomen ab Inopia inditum filio Aruntis, I. 34. in Collatiæ in præsidio relinquitur, 38. ejus filius Tarquinius Collatinus. *Vid.* Tarquinius.
Gell. Egnatius, dux Samnitium, auctor belli adversus Rom. X. 18. Umbros vocat ad defectionem, & Gallos ingenti pretio sollicitat, 21. cadit in pugna, 29.
Elicius Jupiter. *Vid.* Jupiter.
Elitovius dux Cenomanorum transcendit Alpes, V. 35.
Elua. *Vid.* Abutius.
Empulum opp. captum à Rom. VII. 18.
Epheſus, I. 45.
Epidaurns, urbs nobilis templo Æsculapii, X. 47.
Epirus, VIII. 3.
Epulæ instructæ Romæ ante omnium domos, III. 29.
Equeſter census, V. 7.
Equeſtria ſpolia, VIII. 7.
Equeſtris ſtatua, IX. 43. *Vid.* Statua.
Equitatus Theſſalorum, IX. 19.
Equites. *Vid.* Centuriæ Equitum. è publico iis empti atque equi, I. 45. quibus census equeſter erat, equus publicus nondum erat assignatus, equis ſuis merere incipiunt, V. 7. ſiſ ſtipendium assignatum, *ibid.* triplex, 12. inſtitutum à Fabio Rullo cenſore, ut Id. Quintil. tranſvehentur, IX. 46.
Equites treceni in ſingulas legiones, VIII. 8.
— ex equis deſiliunt & reſtituunt pugnam, III. 61. IV. 38.
— detrahunt equis frenos, & perſcunt hoſtium agmen, IV. 33. VIII. 30.
— ſexcenti obſides dantur Samnitibus, IX. 5. liberantur, 15.
— ob rem bene geſtam corniculis armillisque argenteis donantur, X. 44.

- Equus publicus**, I. 43. V. 7.
Equi albi currum Camilli triumphantis trahunt, V. 23.
Eretum, III. 29.
Ergastulum, II. 23. VII. 4.
Esquilæ, I. 44. in Esquilis cætus facit plebs, II. 28.
Esquilarius collis, I. 48.
Esquilina porta, II. 11. III. 66, 68. ad Esquilinam portam exercitus indictus, VI. 22.
Esquilina tribus Libertinorum, *Epit.* XX.
Esseda Gallorum, X. 28.
Etruria vicina Romæ, I. 23, 30. perdomita à Q. Fabio cos. IX. 41. rebellat, X. 3. vastatur, 12, 30, 37.
Etruriæ concilia, IV. 23. V. 17. X. 16.
Etrusci obsident Romam, II. 11. *Vid.* **Perseus**, instaurant bellum, 44. improbant regem à Veientibus creatum, V. 1. movent bellum adversus Rom. VI. 1. obsident & capiunt **Sturtiam**, 3. cæduntur, & captivi sub hastâ veniunt, 4. parant bellum, VII. 17. vincuntur, *ibid.* & IX. 35. & *seqq.* inducias annuas impetrant, IX. 41. rebellant & vincunt Rom. X. 3. funduntur, & illæque induciæ biennii dantur, 4, 5. paciscuntur cum Gallis adversus Rom. 10, 18. afficiuntur clade, 30. *Epit.* XII. XIII. *Vid.* **Tusci**.
Etrusci, gens ante omnes alias dedita religionibus, V. 1.
Etrusci haruspices, V. 15.
Etrusci vates ad publica prodigia adhibiti, I. 56.
Evander Arcas instituit in Palatino monte Lupercale sacrum, I. 5. miraculo litterarum inter rudes pop. venerabilis, 7. **Herculem Jove natum agnoscit**, & sacrum ei facit, *ibid.*
Euganei inter mare Alpesque incolentes pelluntur ab Henetis, I. 1.
Exercitus Romæ peditum & numerus descriptus, VIII. 8. collatio cum Alexandri Magni exercitu, IX. 19.
Exercitus consularis, VII. 19.
Exercitus voluntarius, V. 7.
 ————— sine ullâ vacationis venia scriptus, VIII. 10.
 ————— tumultuarius, VIII. 11.
Exercitus numero copiarum insignes apud Romanos, nempe decem scriptæ legionibus, II. 30. VII. 25.
Exercitus lustrati, I. 44.
Exercitus itineribus & mutatione locorum salubrior, X. 25.
Exercituum seditiones, II. 32, 43, 59. III. 50. IV. 50. VII. 38, 42.
Exodia, VII. 2.

432 INDEX RERUM.

Expiatio fanorum. *Vid.* Panum.

Exsules occupant noctu Capitolium , III. 15.

F.

FABIA gens , II. 45. bellum cum Veientibus suscipit privato sumptu , 48. sex & trecenti milites , omnes patricii , è gente Fabia , 49. à Veientibus cæsi omnes , uno tantum è stirpe relicto , 50.

Fabiz sorores , M. Fabii Ambusti filiz , VI. 34.

Fabius Pictor , auctor antiquissimus , I. 44. II. 40. VIII. 30. X. 37.

C. Fabius cos. jussu pop. Tarquinienfibus bellum indicit , VII. 12. malè contra Tarquinienfes rem gerit , 15. creatur interrex , 17.

C. Fabius mag. equit. IX. 23.

Cæso Fabius quaestor , diem perduellionis dicit Sp. Cassio cos. II. 41. creatur cos. 42. iterum , 43. exercitus ejus non vult vincere , *ibid.* pugnam cum M. Fabio fratre cos. restituit , 46. tertium cos. 48. gentis suæ orator ad Senatum , *ibid.* & dux , proficiscitur ad bellum Veiens , 49.

Cæso Fabius Ambustus quaestor , IV. 54. trib. mil. conf. pot. 61. iterum V. 10. præest castris ad Veios , 12. tertium trib. mil. 14.

C. Fabius Dorso per medios hostes (Gallos) in Quirinali collem pergit , ibi sacra peragit , & in Capitolium ad suos redit , V. 46.

M. Fabius Cæsonis frater , cos. II. 42. iterum , 43. adversus Veientes egregiè rem gerit , 44. 47. triumphum sibi decretum recusat , 47.

M. Fabius Pontifex Max. præfatur carmen , quo primores Rom. sese , adventantibus Gallis , pro patriâ devotent , V. 41.

M. Fabius Amb. trib. mil. conf. pot. VI. 22. ejus filiz duæ nuptæ , Ser. Sulp. major , minor C. Licinio Stolon , 34. consilia init. cum genero & L. Sextio de viâ plebeiis hom. ad consulatum aperienda , *ibid.* trib. mil. conf. pot. iterum , 36.

M. Fabius Amb. cos. VII. 11. ducit exercitum adversus Hernicos , *ibid.* ejus res gestæ , *ibid.* ovans urbem ingreditur , *ibid.* secundum cos. 17. à Faliscis fusus , restituit aciem , *ibid.* cos. tertium , 18. dictator , VII. 22. pro filio mag. equit. adversus Papirium dictatorem contendit , VIII. 33.

M. Fabius Amb. mag. equit. VIII. 38.

M. five

- M. *ſive* Cæſo Fabius Fabli Rulli frater, IX. 36.
M. Fabius Dorſo conſ. creatus, VII. 28.
M. Fab. Vibulanus conſ. IV. 41. legatus, 17, 19, 27.
trib. mil. conſ. pot. 25.
Num. Fab. Ambuſtus, trib. mil. conſ. pot. IV. 58.
N. Fab. Vibulanus conſ. IV. 43. trib. mil. conſ. pot. 49,
iterum, 57.
Q. Fabius, conſ. II. 41. iterum, 43. in prælio occiditur,
46.
Q. Fab. is qui unus exſtinctæ ad Cremeram genti ſuper-
fuerat, conſ. creatus, III. 1. iterum, 2. rem bene ge-
rit adverſus Æquos, *ibid.* populatur eorum agros, 3.
præfectus urbis reſiſtit tribuno legem de minuendo
conſulari imperio ferenti, 9. conſ. tertium, vincit
Volſcos, 22. Tuſculanis fert auxilium, 23. legatus
ad Æquos, 25. decemvir legibus ſcribendis, 36. ejus
ingenium non tam gnavum in malitiâ, quàm in bono
parum conſtans, 41. mittitur ad bellum in Sabinos,
ibid. cum collegis exſilii cauſâ ſolum vertit, 58.
Q. Fab. legatus ad Gallos, ducem eorum occidit haſtâ,
V. 35, 36. cum duobus fratribus creatur trib. mil.
ibid. ei dies dicta, VI. 1. moritur, *ibid.*
Q. Fab. Amb. conſ. IV. 52.
Q. Fab. Amb. mag. equit. VII. 28.
Q. Fab. Amb. dictator, IX. 7.
Q. Fab. Gurges aliquot matronas ſtupri damnatas mul-
ctat pecuniâ, X. 31. ædem Veneris curat faciendam,
ibid. conſ. 47. proficiſcitur in Samnium, *Epit.* XI. vin-
citur; accuſatur; défenditur à Patre; ejus legati operâ
vincit, *ibid.* triumphat, C. Pontium ducem Samnitium
ducit in triumpho, & cum ſecuri percuti jubet, *ibid.*
Q. Fab. Max. Rullianus, ædilis curulis, VIII. 18. ite-
rum, ſecundùm quosdam auctores, X. 9.
Magiſter equit. VIII. 29. adverſus imperium L. Pa-
pirii dictatoris pugnat cum Samnitibus, & proſpere
rem gerit, 30. concremat arma hoſtilia, *ibid.* citatur
à dictatore, 32. ſeſe recipit ad Triarios, qui eum di-
ctatori eripiunt, *ibid.* fugit Romam, 33. noxæ damna-
tus, donatur populo, 35. veratur quicquam pro magi-
ſtratu agere, 36. creatur conſ. 38.
Interrex, IX. 7. dictator, 22. capit Saticulam, *ibid.*
vincit Samnites, 23. iterum conſ. 33. adverſus Etruſcos
proficiſcitur, eosque fundit, 35. & ſeqq. juſſus à ſe-
nato, L. Papirium Cuſforem, cui inſectus privatim
erat, dictatorem dicit, 38. ob egregiè perdomitam
Etruriam ei continuatur conſulatus, 41. vincit Sam-

434 INDEX RERUM.

- nites & Umbros, *ibid.* ei prorogatur imperium, 41.
 censor omnem forenssem turbam in quatuor urbanas
 tribus conjicit, 46. Maximi cognomen ei datur, *ibid.*
 ab eo institutum, ut Equites Idibus Quintilibus trans-
 vererentur, *ibid.*
 invitus cos. quartum creatur, X. 13. vincit Samni-
 tes, 14. consularum recusat, 15. cos. quintum, 22.
 ejus certamen cum P. Dentio collega de provinciis, 24.
 egregia ejus in agro Sentinati victoria, 27-29. trium-
 phat, 30.
 Q. Fab. Vibulanus cos. IV. 37. trib. mil. conf. po-
 ritum, 49. *primus ejus tribunatus in Livio non reperitur:*
sed supplendus est ex Fastis Capitolinis & Diodoro, ad
tertium ante annum, extremo Liviano libro IV. c. 47.
& nomen Q. Fab. Vibulani inferendum est inter nomina
 Q. Sempronii Atratinii, & M. Papirii Magillani. In-
 terrex, 51.
 Fabraterni populi recipiuntur à Rom. in fidem, VIII.
 19.
 G. Fabricius mittitur ad Pyrrhum, ut ageret de capi-
 vis redimendis; tentatur à rege, sed frustra, *Epit.* XIII.
 remittit Pyrrho eum qui se regi venenum daturum
 pollicitus fuerat, *ibid.* Censor P. Corn. Rufinum se-
 natu movit, quod is decem argenti pondo facti habe-
 ret, *Epit.* XIV.
 Fabrum centuriæ duæ in primâ classe, I. 43.
 Falerina tribus addita, IX. 20.
 Falerii. *Vid. infra.* Falisci.
 Falernus ager, VII. 26. X. 20, 21. dividitur, usque ad
 Vukurnum fluvium, plebi, Rom. VIII. 11.
 Falisci auxilio veniunt Veientibus & Fidenatibus, IV. 17.
 ad Veios à Rom. obsessos accedunt, V. 8. adoriuntur
 castra Rom. *ibid.* & 13. vincuntur à Camillo, 19. co-
 rum castra capiuntur, & urbe obsidetur, 26. magistri
 Faliscam juventutem prodentis supplicium, 27. Falisci
 dedunt se Rom. *ibid.* rebellant, VII. 17. inducias qua-
 draginta annorum impetrant, 22. iis bellum indicitur,
 X. 45. pacem petentibus, induciæ annuæ dantur, 46.
 rebellant denup, perdomantur, *Epit.* XIX.
 Faliscus ager, X. 12, 26.
 Fames Romæ, II. 34. III. 32. tanta, ut multi ex plebe
 capitibus obvolutis se in Tiberim præcipitarent, IV.
 12. *Vid. & 58.*
 Fœnum Dianæ, I. 45.
 Feroniæ, I. 30.
 Palloris, I. 27.

INDEX RERUM. 435

- Fanum Pavoris, *ibid.*
 — Quietis, IV. 41.
 — Terminum, I. 55.
 — Volturnæ, IV. 23, 25, 61. V. 17. VI. 2.
 Fanum quomodo differat ab æde, X. 37.
 Fanorum expiatio in libris per duumviros quaesita, V. 50.
 Farris selibræ M. Manlio datæ, V. 47.
 Fasces non ambo coss. in urbe habent, II. 1.
 — populo submissi à P. Valerio, II. 7.
 — à multitudine concitatâ franguntur, II. 55. III. 49.
 Fasti dies, I. 19.
 Fastos circa forum in albo proponit Flavius, ut, quando lege agi posset, sciretur, IX. 46.
 Fasti, in quos nomina coss. dictatorumque cum eorum rebus gestis referebantur, IX. 18.
 Fatales libri. *Vid.* Sibyllini.
 Faucia curia, IX. 38.
 Faustulus regii pecoris magister, Romuli & Remi servator & educator, I. 4, 5.
 Facibus ardentibus armata multitudo, IV. 33.
 Facibus ardentibus anguibusque prælatis, sacerdotes Tarquinienstem militem Romanum terrent, VII. 17.
 Fecialium cærimoniæ in sancendis fœderibus, I. 24. IX. 5. in indicendo bello, I. 22.
 Feciales mittuntur ad res repetendas, IV. 30. VII. 6, 9, 32. VIII. 22. IX. 45. X. 12.
 Feneſtani campi, VIII. 12.
 Ferentinæ lucus, I. 50, 52. Ferentina aqua, 51. Ferentinum caput, II. 33.
 Ferentinum oppidum, IV. 51. VII. 9. *Vid.* & X. 34.
 Ferentinati pop. suæ leges redditæ, IX. 43.
 Ferentum, *sive* Forentum oppidum, IX. 20.
 Ferentani, *sive* Forentani vincuntur, IX. 16.
 Feretrius Jupiter. *Vid.* Jupiter.
 Feriæ per novem dies actæ, quod lapidibus pluisset, I. 31.
 — per triduum, III. 5.
 Feriarum constituendarum causâ dictator creatus, VII. 28.
 Feriæ Latinx, V. 17.
 Feroniæ fanum, I. 30.
 Fescenninus versus, VII. 2.
 Ficana capta ab Anco, & inde cives traducti Romam, I. 33.
 Ficulnea vetus à Tarquinio Prisco capta, I. 38.
 Ficulanensis via, quæ postea Nomentana, III. 52.

436 INDEX RERUM.

- Ficus Ruminalis, I. 4. ad eam simulacra infantium conditorum urbis sub uberibus lupæ posita, X. 23.
 Fidei solenne à Numa Pompilio institutum, I. 21.
 Fidenæ colonia Romanorum, I. 27. IV. 17. deficiunt adveientes, *ibid.* capiuntur, IV. 22, 33, 34.
 Fidenates bellum inferunt Rom. I. 14. vincuntur, *ibid.* alterum cum Rom. bellum, 27. vincuntur, *ibid.* obsidentur, II. 19. occidunt legatos Rom. IV. 17. populabundi descendunt in agrum Rom. 21.
 Filo velatum facialis caput, I. 32.
 Flamen Dialis. *Vid.* Dialis.
 — Martis, I. 20.
 — Quirinalis, I. 20. V. 40.
 Flamines bigis curru arcuato ad Fidei sacrarium vehi jubet Numa, I. 21.
 Flaminibus cura sacrorum demandata, I. 33.
 Flaminum Vestaliumque hospitium à Cæritibus religione cultum, VIII. 20.
 Flaminius Circus, III. 54. *Epit.* XX.
 C. Flaminius censor, *Epit.* XX.
 Flaminia prata, III. 54, 63.
 — via, *Epit.* XX.
 Flamma circa caput Servii infantis dormientis, I. 39.
 C. Flavius, Cn. F. scriba, humilique fortunâ ortus, ædilis curulis, IX. 46. certat adversus nobiles, *ibid.* jus civile repositum in penetralibus Pontificum evulgat, *ibid.* fastos circa forum in albo proponit, *ibid.* dedicat ædem concordie, *ibid.* curulem sellam sibi adferri jubet, cum nobilium nemo ei assurgeret, *ibid.*
 M. Flavius dat viscerationem populo in funere matris, VIII. 22. trib. pleb. 37. fert ad populum ut in Tusculanos animadvertatur, *ibid.*
 M. Flavolius centurio, II. 45.
 Flumentana porta, VI. 20.
 Fœderis ferendi ritus, I. 24.
 Fœnus unciarum, VII. 16. *Vid.* & 21. semunciarum factum ex unciatio, VII. 27.
 Fœneratores mulctantur, VII. 28. X. 23. eorum improbitas, VIII. 28.
 Fores Sulpicii, trib. mil. virgâ percutit licitor, VI. 34.
 Fori in Circo, I. 35 & 56.
 Formianis civitas sine suffragio data, VIII. 14.
 Formianus ager, X. 32.
 Fortunæ muliebris templum, II. 40.
 Forum Romæ, I. 12.
 — ornatum scutis auratis Samnitium, IX. 40. inde

- Initium fori ornandi ab ædilibus, *ibid.*
 Forum medium specu vasto collapsum in immensam altitudinem, VII. 6.
 circa forum fastos in albo proponit C. Flavius, ut, quando lege agi posset, sciretur, IX. 46.
 In forum per viatorem accitæ matronæ veneficæ, VII. 18.
 in foro mediò captivi, & defectionis auctores virgiscæsi & securi percussi, VII. 19. IX. 14.
 in foro suggestum adornatum rostris navium Antiatum, unde Rostra, VIII. 14.
 Forum Boarium, X. 13.
 M. Fossius, trib. mil. cons. pot. IV. 25.
 M. Fossius Flaccinator cos. creatur, IX. 20. mag. equit. 26. iterum, 18.
 Fossa Cluilia, I. 23. II. 39.
 — Quiritium, opus Anci regis, I. 33.
 Fregellæ colonia Rom. VIII. 22. occupatur à Samnitibus, IX. 12.
 Fregellana arx capitur à Samnitibus, IX. 28. recipitur, *ibid.*
 Frentani populi oratores mittunt Romam petentes pacem, IX. 45. lis fœdus datum, *ibid.*
 Fresilia urbs capitur à Rom. X. 3.
 Frumentum ex Campania aliisque locis Romam advehitur, II. 34, 52.
 Frusinates dæmantur tertiâ parte agri, X. 1.
 Fœcinus lacus, IV. 57.
 C. Fulcinus legatus jussu Tolumnii interficitur, IV. 17. ei statua publicè in rostris posita, *ibid.*
 Fulmine ictus Romulus Sylvius, I. 3.
 Fulmine multi icti milites, X. 31.
 C. Fulvius Curvus, ædilis pleb. X. 23.
 Cn. Fulvius legatus, X. 4. cos. 11. vincit Samnites, 12. triumphat, *ibid.* proprætor, 26. Etruriæ fines depopulatur, 27. vincit Etruscos, 30.
 L. Fulvius cos. creatur, VIII. 38. mag. equit. IX. 21.
 M. Fulvius secundum quosdam auctores cos. successus Tl. Minucio, IX. 44.
 M. Fulvius Patinus cos. X. 9.
 Fundanis populis civitas sine suffragio data, VIII. 14. sociant se Privernatibus, bello Romanos laceffentibus, 19. orant veniam, *ibid.*
 Funebres laudationes, II. 47, 61. matronis concessæ, V. 50.
 Funebres laudes vitiant historiam, VIII. 40.

438. INDEX RERUM.

- in Funus Menenii, collati à populo sextantes, II. 93. in Valerii cos. quadrantes, III. 18.
- Furcæ Caudinæ. *Vid.* Caudium.
- Furii & Fufii iidem, III. 4.
- Furius legatus, frater Sp. Fufii cos. ab Æquis cæditur, III. 5.
- Agr. Furius cos. III. 66. collegæ summam imperiî concedens, ab eo vicissim honoratur, 70.
- Agr. Furius trib. mil. conf. pot. V. 32. adversus Salpinctes bellum gerit, *ibid.*
- C. Furius Pacilus cos. IV. 12. censor, probavit villam publicam in campo Martio, 22. Mam. Æmilium, qui censuram ad unius anni & sex mensium spatium redegerat, ærarium facit, 24. *Vid.* & IX. 33. trib. mil. conf. pot. IV. 31.
- C. Furius Pacilus cos. creatur, 51.
- L. Furius cos. resistit agrariæ legi, II. 54. post consulatum fit reus ad populum, *ibid.* trib. qui eum accusabat, mortuus domi inventus, *ibid.*
- L. Furius trib. mil. conf. pot. cum Camillo, VI. 22. ejus temeraria adversus collegam protervia, 23. pugna initio improspæra, & contrigendæ culpæ studium, 24. moderatio in eum Camilli, 25.
- L. Furius trib. pleb. IX. 42.
- L. Furius Camillus dictator reddidit Patribus possessionem pristinam consularis, VII. 24. ob id meritum cos. creatur, *ibid.* collegæ mortuo, solus Kemp. & bellum Gall. administrat, 25. vincit Gallos, 26. adversus Græcos ad oram marijnam profectus, nullam memorabilem rem gerit, *ibid.* dictator in pugna adversus Auruncos, vovet ædem Junoni Monetæ, 28.
- L. Furius Camillus cos. VIII. 13. capit Pedum opp. *ibid.* triumphat, *ibid.* statua equestri ei in foro posita, *ibid.* ejus oratio ad senatum de Latinis pop. *ibid.* cos. iterum, 19.
- L. Furius Medullinus. In hoc nomine tanti errores implentur apud Livium, ut haud facile ad liqui um perducere possit. Nec tanti est. Itaque apponemus notam eorum locorum in quibus L. Furius Medullinus aliquem magistratum gessisse dicitur, licet non omnia in unum hominem conveniant, & sint in duos tresve dispartienda.
- L. Furius Medullinus, trib. mil. conf. pot. IV. 25. & 35. iterum, 44. creatur cos. 51. cos. iterum, 54. trib. mil. conf. pot. cum jam functus eo honore esset, 57. iterum, 61. tertium, V. 14. quartum, 16. quintum, 24. sextum, 26. septimum, 32.

INDEX RERUM. 439

M. Furius Camillus trib. mil. conf. pot. V. 1. iterum, 10. contra Faliscos proficiscitur, 12. tertium trib. mil. conf. pot. 14. à Capenâ ingentes prædas agit, *ibid.* interrex, 17. dictator. 19. ludos magnos ex senatusconsulto vovet, *ibid.* vincit Faliscos, *ibid.* cuniculum in arcem Veiorum agit, *ibid.* Veios capit, 21. ejus precario, *ibid.* curru equis albis juncto triumphans urbem ingreditur, 23. resistit legi de transmigrando Veios, 25. religionem injicit de decima prædæ Veientanæ, *ibid.* trib. mil. conf. pot. quartum, 26. Faliscum ludi magistrum, puerorum proditorem, remittit Falerios, 27. invehitur in plebem, 29. senatum incitat adversus legem, 30. creatur interrex, 32. ei ab L. Apulcio trib. pleb. dies dicta, *ibid.* abit in exilium, & absens quindecim millibus gravis æris damnatur, *ibid.* concitat Ardeates ad opprimendos Gallos populatores, 44, 45. revocatur, & dictator dicitur, 46. casis Gallis triumphat, 49. diligentissimus religionum cultor, 50. prohibet migrari Veios, habetque super ea re ad pop. orationem, 51. & *seqq.*

Interrex, VI. 1. dictator tertium, 2. capit Volscorum castra, *ibid.* recipit Sutrium ab Etruscis captum, 3. triumphat, 4. trib. mil. conf. pot. quintum, 6. ei regimen omnium rerum collegæ permittunt, *ibid.* ejus res gestæ, 7-10. in eum Manlii Capitolini livor, 11. fit trib. mil. conf. pot. sextum, 18. septimum, 22. ejus moderatio in collegam, & victoria de hostibus, 23, 25. dictator quartum creatur, 38. certamen inter eum & trib. pleb. *ibid.* se abdicat magistratu, *ibid.* dictator quintum creatus, 42. victis Gallis triumphat, *ibid.* discordias inter ordines sedat, *ibid.*

ejus mors & laudes, VII. 1.

P. Furius triumvir agro dando, III. 1.

Q. Furius Pontifex Max. jubetur creare trib. pleb. III. 54.

Sex. Furius cos. II. 39.

Sp. Furius cos. II. 43.

Sp. Furius cos. malè rem gerit adversus Æquos, & in castris obsidetur, III. 4. à T. Quintio liberatur, 5.

Sp. Furius trib. mil. conf. pot. VI. 31.

Sp. Furius M. F. Camillus primus prætor, VII. 1.

Sp. Furius, *sive* Furius, pater patratus, I. 24.

Fustuarium, pœna militaris, V. 6.

G.

GABII, I. 53. eos fraude capit Tarquinius Superbus;
I. 53, 54.

Gabina via, III. 6.

Gabini, VI. 21.

Gabinorum ager vastatur à Volscis, III. 8.

Gabinus cinctus, V. 46. VIII. 9. X. 7.

Gæsa, VIII. 8.

Galea, I. 43. Galeæ cristatæ, IX. 40. X. 38.

Galli novi accolæ Etruscis, V. 17. captos dulcedine frugum, maximè vini, transisse Alpes, fama est, 33. ducentis ante annis, quàm Roma caperetur, in Italiam transcenderant, *ibid.* Tarquinio Prisco regnante Romæ, 34. eorum variis temporibus transitus in Italiam descripti, *ibid.* & 35. postremi omnium transgressi Senones Clusium oppugnant, 35. legati ad eos Romanorum, *ibid.* responsum Gallorum, 36. jure gentium à Rom. legatis violato, ipsi mittunt legatos Romam, *ibid.* elusâ suâ legatione, Romam iter intendunt, 37. vincunt Rom. ad Alliam, *ibid.* & 38. diripiunt & incendunt Romam, 41. oppugnant frustra arcem Rom. 43. repelluntur, 47. paciscuntur cum Rom, 48. *ut visitis*, *ibid.* dum appenditur astrum, intervenit Camillus dictator, eosque pugnare jubet, & vincit, 49. iterum eos cædit, ita ut ne nuncius quidem superfit, *ibid.*

Galli rursus vincuntur à Camillo, VI. 42.

ad tertium lapidem Salaria viâ trans pontem Anienis castra habent, VII. 9. post cæsum à T. Manlio Gallum eximiam corporis magnitudine, relinquunt trepidè castra, 9, 11. alia cum Gallis bella, 11, 12, 15, 23, 24, 25. VIII. 20. pugna M. Valerii Corvi, VII. 26.

cum Gallis pacem ingenti pecuniâ redimunt Etrusci, X. 10. eorum auxilia mercede sollicitata à Samnitibus & Etruscis, 18. 21.

Galli Insubres vincuntur & subiguntur, *Epit.* XX.

Galli Senones delent legionem Rom. X. 26. violant legatos Rom. cædunt Rom. *Epit.* XII.

Galli Transalpini in Italiam irrumpunt, & cæduntur, *Epit.* XX.

Galli juncti cum Etruscis, Samnitibus, Umbris, vincuntur in Sentinati agro, X. 17-19.

Gallorum manus in Hercynios saltus missa, V. 34.

INDEX RERUM. 441

- Gallis** corpora intolerantissima laboris atque æstus, X. 28. humori & frigori assueta, V. 48. corpora iis & animi magna magis quam firma, V. 42. prima eorum prælia plusquam virorum, postrema minus quam feminarum, X. 28.
- Galli gens** nata in vanos tumultus, V. 37, 39. haudquam negligens religionum, V. 46.
- Gallicum aurum** occultari à Patribus criminatur M. Mamilius, VI. 14.
- Gallicus tumultus**, VII. 9, 11.
- Gaurus mons** in Campania, VII. 32.
- Geganii ex Albanis principibus** in Patres lecti, I. 30.
- L. Geganus** trib. mil. conf. pot. VI. 31.
- M. Geganus** trib. mil. conf. pot. VI. 42.
- M. Geganus Macerinus** cos. sedat coitiones trib. adversus nobilium juventutem p̄rtas, III. 65. secundum cos. IV. 8. Volscos, Ardeam obsidentes, obsidet ipse, 9. vincit Volscos, & sub jugum mittit, 10. componit Ardeæ res, *ibid.* redit in urbem triumphans, *ibid.* tertium cos. 17. censor probavit villam publicam in campo Martio, 22. Mam. Æmilium, qui dictator censuram quinquennalem eatenus, intra anni & sex mensium redegerat spatium, omni ignominia afficit, 24. *Vid.* & IX. 33, 34.
- T. Geganus** cos. II. 34.
- St. Gellius.** *Vid.* Staius.
- Gellius Egnatius.** *Vid.* Egnatius.
- Geminus Metius præfectus** equit. Tusculanorum, anit cum T. Manlio singulare certamen, VIII. 7. vincitur & interficitur, *ibid.*
- Genucius trib. pleb. domi suæ** occisus, II. 54.
- Cn. Genucius, plebeius, trib. mil. conf. pot. V. 13.** iterum trib. mil. 18. præcipitatus in insidias ante signa inter primores cadit, *ibid.*
- Cn. Genucius** cos. VII. 3.
- Cn. Genucius** inter primos augures è plebe creatos, X. 9.
- L. Genucius ex plebe** cos. VII. 1. secundum cos. 4. adversus Hernicos profectus, malè rem gerit, 6. interficitur, *ibid.*
- L. Genucius trib. pleb. fert** ad populum, ne fornerare liceat, VII. 42.
- L. Genucius** cos. X. 1.
- M. Genucius** cos. IV. 1.
- T. Genucius, trib. pleb. auctor** agrariæ legis, diem dictum T. Menenio, II. 52.
- T. Genucius decemvir**, creatur, III. 33.

T v

442 INDEX RERUM.

- Gentem habere se solos patricii gloriabantur, X. 8.
 Germanici saltus, IX. 36.
 Gladiatores apud Cassianos dicti Samnites, IX. 40.
 Gladius ponderi additus ab insolente Gallo, V. 48.
 Gladii Hispanienses, VII. 10.
 Gradivus Mars. *Vid.* Mars.
 Græcia ulterior, VII. 26.
 Græci, gens lingua magis strenua, quam factis, VIII. 22.
 Græcis litteris, Livii ævo, instituta juvenus Rom. IX. 36.
 Græcorum classis mare Tuscum, oramque littoris Antiæ, & Tiberis ostia infestat, VII. 25. à Siciliæ tyrannis, ut videtur, missa, 28.
 — alia classis ad Italiæ littora appulsa, capit Thurias urbem, X. 2. mari Adriatico ad litus Venetorum pervenit, ibique caduntur à Pasavinis Græci, *ibid.*
 Græcorum levissimi quique, Parthorum etiam gloriæ contra nomen Rom. favent, IX. 18.
 Graminea corona obsidionalis, VII. 37.
 Grando & tonitru prælium prohibent, II. 62.

H.

- H**ARUSPEX. *Vid.* Aruspex.
 sub Hasta bona vendita, V. 16. & captivi, VI. 4.
 Hastæ immissio in fines eorum, unde res repetitur, titus indicendi belli, I. 32.
 Hattis tribus sit jugum, III. 28.
 Hastati, primæ aciei milites, VIII. 8.
 Helenæ reddendæ auctores Æneas & Antenor, I. 1.
 Heneti pop. I. 1.
 Heraclea, urbs magnæ Græciæ, I. 18. colonia Tarentinorum, VIII. 24.
 Hercinii saltus, V. 34.
 Herculaneum opp. in Samnio caprum à Sp. Carvilio cof. X. 45.
 Hercules venit in Latium, I. 7. ejus cum Evandro post Cacus interfecum congressus, *ibid.* in ejus honorem lectisternium habitum, V. 13.
 Hercules Magnus, not. 3. ad IX. 44.
 Herculis ministri Potitii, I. 7. IX. 29.
 — Ara ab Evandro dedicata, I. 7.
 — Ara Maxima, IX. 29.
 — Edes rotunda, IX. 23.
 Herculi sacra à Romulo ritu Græco sunt, I. 7.
 Ap. Herdonius Sabianus cum exsulibus & servis Cap-

- Hum & arcem occupat, III. 15. interficitur, 18.
- Turn. Herdonius in Tarquinium invehitur, I. 50. opprimitur à Tarquinio, 51.
- Herennius Pontius, imperatoris Samnitium pater, vir prudentissimus, IX. 1. ejus discordia responsa de exercitibus Rom. ad Caudium inclusis, 3.
- Lar. Herminius cos. III. 60.
- T. Herminius genere factisque clarus, cum Horatio Coclite pontem sublicium parumper defendit, II. 10. strenuè adjuvat victoriam cos. de Etruscis, 11. cos. not. 12. ad II. 16. occiditur in pugna ad Regillum lacum, 20.
- Hernici parant bellum, II. 22. devicti, 40. cum iis ictum foras. 41. iis agri duæ partes ademptæ, *ibid.* eorum agros depopulantur Æqui & Volsci, III. 6. Hernicis tristitia responsa à senatu data, *ibid.* deficiunt à Rom. VI. 2. iis bellum inferunt Rom. VII. 6. cadunt Rom. *ibid.* ingens eorum exercitus, 7 fugantur. 8 victi à C. Plautio cos. subactique, 15. Romanis bellum indicunt, IX. 42. victi se dedunt, 43. iis suæ leges reddita, *ibid.*
- Herfilia uxor Romuli, I. 11.
- Hetrusci. *Vid.* Etrusci.
- Hibernacula, res nova militi Rom. ad Veios ædificari cepta, & super ea re orationes tribunorum pleb. & Appii Claudii, V. 2, 6.
- Hiem. gelida & nivosa, ut viæ clausæ, & Tiberis innavigabilis fuerit, V. 13.
- Hiero. auxilium Mamertinis contra ipsum ferendum censeret senatus, *Epit.* XVI. sæpe à Rom. victus, petit pacem, *ibid.*
- Hispanus gladius, VII. 10.
- Hister Tusco verbo vocatur Ladio, VII. 2.
- Historiæ utilitas, Præf. lib. I.
- Historiæ veteris obscuritas, VI. 1. VIII. 40.
- Histriones unde dicti, VII. 2. iis ad manum cantari ceptum, *ibid.*
- Horatia à fratre occisa, I. 26.
- Horatia pila, I. 26.
- Horatiorum & Curiatorum trigeminorum fratrum certamen, I. 24, 25. sepulcra Horatiorum & Curiatorum, 25.
- Horatius victor sororem suam gladio transigit, I. 26. in jus vocatur ad Regem, *ibid.* provocat ad pop. Rom. & absolvitur, *ibid.*
- Horatius Cocles excipit impetum hostium in primo aditu pontis, II. 10. armatus in Tiberine desistit, *ibid.* et

444 INDEX RERUM.

- statua in comitio posita, *ibid.* tantum agri ei datum; quantum uno die circumaravit, *ibid.*
- C. Horatius cos. æquato Marte cum Tuscis pugnat, II. 51.
- C. Horatius Pulvillus cos. Æquos fundit, III. 30. augur, pestilentiam moritur, 32.
- L. Horatius Barbatus trib. mil. conf. pot. IV. 35.
- B. Horatius Pulvillus trib. mil. conf. pot. VI. 6.
- M. Horatius Barbatus graviter invehitur adversus decemviros, III. 39. Appium foro expellit, 49. legatus ad plebem, 50, 53. creatur cos. 55. ejus leges, *ibid.* vincit Sabinos, 61, 63. sine auctoritate senatus, populi jussu triumphat, *ibid.* ejus moderatio, 64. *Vid. &* IV. 6.
- M. Horatius Pulvillus cos. creatur, II. 8. dedicat Ædem Jovis in Capitolio, *ibid.* *Vid. &* VII. 3.
- M. Horatius trib. mil. conf. pot. VI. 31.
- P. Horatius pater judicat filiam suam jure occisam, I. 26. filium expiare tenetur pecunia publica, *ibid.*
- L. Hortensius trib. pl. diem dicit C. Sempronio, IV. 42.
- Q. Hortensius dictator deducit plebem à Janiculo. in ipso magistratu decedit, *Epit.* XI.
- Hospitalia Rom. erga Etruscos officia, II. 14.
- Hostia. *Vid.* Ostia.
- Hostilia curia, I. 30.
- Hostus Hostilius rem Rom. iniquo loco contra Mettium Curtium sustinet, I. 12. cadit, *ibid.* *Vid. &* 22.
- Tullus Hostilius. *Vid.* Tullus.

I

- J**ANICULUM additur urbi, & ponte sublicio conjungitur, I. 33.
- repentino impetu capitur à Tuscis, II. 10. *Vid. &* 51.
- Janus ædium omnium Romæ, quibuslibet adire volentibus, per lectisternii tempus, patefactus, V. 13.
- Janus à Numâ Pompilio belli & pacis index factus, I. 19.
- bis post Numæ regnum clausus fuit, *ibid.*
- Janus dexter portæ Carmentalis, II. 49.
- L. Jælius tribunicus, sponsus Virginie, III. 44. ejus cum Appio, Decemviro, contentio, 45: cum in vincula duci jubet Appius, 49. exercitum ab Decemviris abducit, 51 in Aventino trib. pl. creatur, 54.
- L. Jælius trib. pl. IV. 52.

Sp. Icilius trib. pl. II. 58.

Icili tres in unum annum trib. pl. creati, IV. 54.

Idus Decemb. solennis ineundis mag. dies, V. 9. *Vid. C.*

IV. 37.

—— Maiz, III. 36.

Idibus Quintilibus transvectio Equitum facta, IX. 46.

Idibus Septembribus prætor maximus clavum pangere
vetustâ lege jubebatur, VII. 3.

Jecur. Caput jecinoris à familiari parte cæsum, VIII. 9.

Ignibus armati Fidenates Romanum terrent exercitum,
IV. 33.

Illyrii, gens fera, X. 2. legatum Rom. occidunt, *Epia*
XX. bellum iis indicitur, & subiguntur, *ibid.*

Imaginum falsi interdum tituli, VIII. 40.

Imber ingentibus procellis dirimit pugnam, VI. 8, 32.

Immolant coff. antequam suos educant in aciem, VIII. 9.
immolati à Tarquinienſibus trecenti milites Rom. VII.

15.

Impedimenta Rom. ab Equit. Samnit. direpta, VIII. 38.

Imperator parentis loco militibus suis, IV. 42.

Imperatoris injussu nemini hostem prælio adoriri lici-
tum, IV. 29. VIII. 7.

Imperatoris aut coff. est dedicare templum, IX. 46.

Imperii insignia regem faciunt venerabilem, I. 8.

Imperia Manliana, IV. 29.

—— Postumiana, *ibid.*

Imperium Romanum, I. 33.

Imperii magnitudinem protendens prodigium, I. 15.

Indemnatus indictâ causâ non debet in vincula duci,
III. 13.

India, IX. 37.

Indi nullius momenti milites, IX. 19.

Indici præmium pecunia ex ærario, libertas & civitas
data, II. 5. dona millia gravis æris ex ærario numera-
ta, IV. 45.

Indigetem Jovem appellant Æneam Latini, I. 2.

Indigetes dii, VIII. 9.

Induciæ datæ Veientibus in centum annos, I. 15.

—— iisdem datæ in quadraginta annos, II. 14.

—— Volſinienſibus datæ in viginti annos, V. 32.

—— cum Cæritibus in centum annos factæ, VII. 28.

Inferum mare, V. 33.

Insubrea, pagus Æduorum, V. 34.

Insubres Galli Mediolanum condunt, V. 34.

Insula Tiberina, II. 5.

Interamna colonia Rom. IX. 28. frustra à Samnitibus

446 INDEX RERUM.

- tentata, X. 36.
- Intercalandi ratio, I. 19.
- Int. regnum unde dictum, I. 17.
- Interregna, I. 17, 22. III. 8. IV. 7, 43, 51. V. 17, 37. VI. 1, 11. VII. 17, 21, 28. VIII. 3, 17. IX. 7. X. 11.
- Interrex prœdebatut auspiciatò à patriciis sine suffragio populi, VI. 41.
- Inuus Pan à Rom vocatur, I. 5.
- Jovi signum in Capitolio fulmine dejicitur, *Epit.* XIV.
- Istri gens f. ra, X. 2. subiguatur, *Epit.* XX.
- Italia, I. 2.
- Italia supero & infero mari, insule mode, cingitur, V. 33.
- Judices olim appellati Romæ, qui celebratissimo nomine coff. III. 55.
- Judicia capitalia solus per se agit Tarquinius Superbus, I. 49.
- Judicia insignia, Horatii, I. 26. Coriolani, II. 35. Manlii Capitolini, VI. 20.
- Judicium populi à senatu rescindi non potest, IV. 7.
- Jugera agri ne quis plus quingenta possideat, lex lata, VI. 35.
- Jugi descriptio, III. 28. sub jugum missus exercitus Rom. IX. 7. mox Samnitiun militum septem millia, 35.
- Vid. & X. 36.*
- Julii ex principibus Albanis in patres lecti, I. 30.
- C. Julius Iulus cof. II. 43. decenvir, III. 33. P. Sestio diem dicit, *ibid.* legatus à senatu ad exercitum Aventinum insidentem, III. 50.
- C. Julius cof. III. 65. sedat trib. coitiones ortas adversus juventutem nobilium, *ibid.* iterum cof. IV. 21. tertium cof. 23.
- C. Julius Iulus, trib. mil. conf. pot. IV. 36. iterum, 62. censor decedit, V. 31.
- C. Julius, dictator, VII. 11.
- C. Julius Mento, cof. IV. 26. discordia ejus & collega, certamenque adversus senatum, *ibid.* dedicat sine sorte ædem Apollinis, 29.
- L. Julius trib. mil. conf. pot. IV. 26. mag. equit. 26. creatus cof. 30.
- L. Julius trib. mil. conf. pot. VI. 10.
- L. Julius Iulus trib. mil. conf. per. V. 2.
- L. Julius Iulus trib. mil. conf. pot. V. 10. iterum, 16. opprimit Tarquintenses, *ibid.*
- L. Julius Iulus trib. mil. conf. pot. VI.
- Proc. Julius affirmat sibi viliun esse Romulum post mo-

tem in deos relatum , I. 15.

Sext. Julius Iulus , trib. mil. conf. pot. IV. 35.

Iulus Aeneæ & Creusæ filius , auctor Juliæ gentis , I. 3.

Junia domus , II. 3. ex ea consulatus ortus , *ibid.*

C. Junius Bubulcus conf. creatur , IX. 20. secundum conf. 28. dictator creatur , 29. tertium conf. 30. magister equit. dictus , 38. censor , 43. ædem Salutis , quam conf. bello Samnitium voverat. locat , *ibid.* ab eô viæ per agros publicâ impensâ tactæ , *ibid.* tumultus causâ dictator creatur , X. 1. primo congressu Æquos subigit , *ibid.* triumphat , *ibid.* ædem Salutis dedicat , *ibid.*

D. Junius Brutus , mag. equit. VIII. 12. conf. 29.

D. Junius Brutus Scæva , legatus Carvili conf. X. 43. conf. 47.

L. Junius , Tarquinia sorore , *sem amitâ* Tarquinii Superbi natus , Bruti haud abnuvit cognomen , I. 56. Delphos missus cum juvenibus Tarquiniis , baculum aureum Apollini offert , & terram marem osculatur , *ibid.* cum Collatino ad Lucretiam venit , 58. ducem se præbet ad expugnandum regnum , 59. quum esset trib. Celerum , *ibid.* conf. creatur , 60. senatum ad trecentorum summam explet , II. 1. jurejurando populum adstringit , neminem Romæ regnare passuros , 2. Tarquinium Collatinum cogit consulatu se abdicare , & civitate cedere , *ibid.* supplicii liberorum suorum exactor , 5. ejus pugna cum Arunte Tarquinio , & mors , 6. funus ei à collega Valerio factum , 7. per annum à matronis lugetur , *ibid.*

Q. Junius , trib. pl. queritur indignam necem Mælii , IV. 16.

Juniorum centuriæ , I. 43.

Juniores ceteri à conf. ad nomen non respondent , II. 28.

Juniores omnes adiguntur sacramento , X. 4.

Juno , I. 32.

Juno Moneta , VII. 28. Junonis Monetæ ædes , structa in eo loco , quæ arca ædium Manlii Capitolini fuerat , *ibid.*

Juno Regina , V. 21. Junonis Reginæ ædes in arce Veientana , *ibid.* ejus signum , more Etrusco , nisi certæ gentis sacerdos attrectare non solitus , 22. Juno deportatur magnâ Religione Veis Romam , *ibid.* perferitur in Aventinum , tique à dictatore Camillo templum locatur , *ibid.* & dedicatur , 31. ante pedes Junonis treæ patet auræ , cum titulo nominis Camilli , positæ , VI. 4.

Juno Sospita , VIII. 14. Junonis Sospitæ ædes Iuvæque

448 INDEX RERUM.

communis Lanuvii municipibus cum pop. Rom. VIII. 14.

Junonis in æde veteri Patavii fixa rostra navium, spoliaque Laconum, X. 2.

Jupiter Capitolinus, I. 55. VI. 17.

— Dodonæus, VIII. 24. Jovis Dodonæi sortes, *ibid.*

— Elicius, I. 20. Jovi Elicio aram in Aventino dedicat Numa Pompilius, *ibid.* *Vid.* & 31.

— Feretrius, I. 10. ei templum dedicat Romulus, & opima spolia fert, *ibid.* ædes ejus ab Anco amplificata, I. 33. refecta ab Augusto, IV. 20.

— Imperator, VI. 29.

— Indiges, I. 2. dictus Æneas, *ibid.*

— Optimus, Maximus, IV. 2.

— Stator, I. 12, 41. ei templum in pugnâ cum Samnitibus vovet M. Atilius, X. 36.

— Victor, X. 29. ei ædes vota, spoliaque hostium eremata, *ibid.* Jovi Victori pocillum multi, priusquam temetum biberet, vovet L. Papirius, 42.

Jovis ædes in Capitolio dedicata, II. 8.

— cella, in qua ante pedes Junonis tres patere aureæ posite, VI. 4.

— sella, in templo Capitolino, V. 50.

— signum Præneste devecum à dictatore T. Quintio in Capitolium fertur, VI. 29.

Jurisjurandi religiosa observatio, III. 20.

Jurejurando adactus pop. neminem regnare Romæ passuros, II. 1, 2.

Jus id est, quod postremum populus jubet, VII. 17. IX. 33.

Jus divinum & humanum, I. 18.

Jus Civile repositum in pontif. penetralibus, evulgat C. Flavius, IX. 46.

Justitium indictum, III. 3, 27. IV. 26, 31. VI. 2, 7. VII. 6, 28. X. 4, 21.

— per quadriduum servarum, III. 3. per dies decem & octo, X. 21.

— in foro sua sponte ceptum priusquam indictum, IX. 7.

Justitio simile ostium, VII. 1.

Juvenum Rom. nobilium conspiratio de regibus revocandis, II. 3. coniecti in vincula, 4. dant pecnas, 5.

Juvenes trecenti conjurarunt occidere Porcennam, 12.

Juventas dea, V. 54.

Juventus Romana connubiorum ergo Sabinas virgines rapit, I. 9.

L.

L A R I E L, seu Lavid, urbs, II. 39. Labicos caput Coriolanus, *ibid.* capiunt & diripiunt Rom. IV. 47. Lavicos deducta colonia, *ibid.*

Labicani, seu Lavicani, hostes Rom. IV. 45. praelio vincuntur, 46. *Vid. & VI. 21.*

Labicanus, seu Lavicanus ager, III. 25. IV. 49. Lavicana via, 41.

C. Lacerius trib. pl. V. 10.

Lacus Albanus, V. 15. crescit in altitudinem insolitam, *ibid.*

— Curtius, I. 13. VII. 6.

— Fucinus, IV. 57.

— Regillus, II. 19. VI. 2. *Vid. Regillus.*

— Vadimonis, IX. 39.

M. Lætorius primpili centurio, II. 27. ei data à populo dedicatio ædis Mercurii, *ibid.*

Lævi Ligures, V. 35.

Lanuvium, III. 29. VI. 2.

Lanuvinii deficiunt, VI. 21. iis civitas datur, VIII. 14. ædes Sospitæ Junonis communis Lanuviis municipibus cum pop. Rom. *ibid.*

Lapidibus pluvisse quoties nuntiaretur, novendiale sacrum fiebat, I. 31.

Larentia, uxor Faustuli, educat Romulum & Remum, I. 4.

Lares, VIII. 9.

Lartes Porfenna. *Vid. Porfenna.*

Lartes Tolumnius. *Vid. Tolumnius.*

Sp. Lartius genere factisque clarus, II. 18. cum Horatio Coclite manet aliquantisper in statione pontis, II. 10. præficitur expeditæ juventuti, 11.

T. Lartius cos. II. 18. primus dictator, *ibid.* cos. iterum, 21.

Lati Clavi ob Caudinæ pacis ignominiam depositi, IX. 7.

Latini unde dicti, I. 2. Prisci Latini ab Alba oriundi, 3 & 52. *Vid. & 32.*

Latini bello lacerant Ancum Marciū, I. 32. vincuntur, 33. multa eorum millia traducuntur Rom. *ibid.* cum iis bella gerit Tarquinius Priscus, 35, 38. Latinorum & Romanorum communia sacra, 45. eos sibi conciliat Tarquinius Superbus, 49. cum iis fœdus facit, 50. 52.

ad Regillum lacum cæsi, II. 19, 20. sollicitant frue-

450 INDEX RERUM.

stra Latinos Volsi ad bellum Rom. inferendum, 22. sex millia Latinorum captivorum à senatu remissa, *ibid.* coronam auream Jovi in Capitolium mittunt, *ibid.* cum Latinis populis istum fœdus, 33. vexantur incursionibus Æquorum, 48.

opem ferunt Rom. adversus Volscos & Æquos, sed vincuntur, III. 7.

deficiunt à Rom. quum per annos plus centum nunquam ambiguâ fide in amicitia Romanâ mansissent, VI. 2. *Vid.* & VII. 11-32. ab iis Tusculum captum, 33. quod recipitur cæsis Latinis, *ibid.*

iis petentibus pax data, VII. 12. magna vis militum ab iis accepta, *ibid.* concilia habent, & Romanis negant milites, 25. exercitibus jam in Romanos comparatis, vertunt bellum in Pelignos, 38.

Sidicini dedunt se Latinis, VIII. 2. Latini vastant agros Samnitium, *ibid.* molliuntur occultè bellum in Romanos, 3. decem principes Latinorum Romam evocati, *ibid.* consilia Latinorum eâ de re, 4. petunt consulem & senatores Latinos, VIII. 5. iis inferunt bellum Romani, 6. ad Capuam conveniunt Latini cum sociis suis, *ibid.* sunt perfimiles Romanis in rebus bellicis, 8. prælium atrox inter Latinos & Rom. 9. vincuntur Latini, 10. mulctantur agro, 11. rebellantes funduntur, 12. in deditiorem accipiuntur, *ibid.* Latinorum status infelix, 13. subactis iis leges dicunt Romani, *ibid.* & 14.

è Latinis Romani ad exercitus suos alterum tantum adiciebant, VIII. 8. *Vid.* & 4.

Latina via. *Vid.* Via.

Latinae feriæ, V. 17, 19.

Latinae quot diebus agerentur. *Vid.* not. ad V. 17. & VI. 42.

Latinus rex armatus, ad arcendam vim advenarum, Æneæ occurrit, I. 1. pacem cum Æneâ, deinde affinitatem cum eo jungit, datâ ei in matrimonium filiâ, *ibid.*

Latinus Sylvius Albæ rex, I. 3.

Latinum Rom. suspectum, VI. 21. Latii status infelix, VIII. 13. Latium subactum, *ibid.*

Latona, V. 13.

Latrones, ad duo millia, in speluncâ oppressi, X. 1.

Lavici. *Vid.* Labici.

Lavinia, Latini regis filia, datur Æneâ in matrimonium, I. 1.

Lavinium opp. conditum, quod Æneas ab uxoris ne-

INDEX RERUM. 457

- mine appellat, I. 1. inter Lavinium & Albam longam
 coloniam deductam, triginta ferme interfuere anni, 3.
 Lavinii interfectus T. Tadius, 14. fœdus inter Romam
 & Lavinium renovatum, *ibid.* Lavinium ab Troja
 oriundum, 23. *Vid. & II. 39.*
- Laurens ager, I. 1.
- Laurentes. cum iis quotannis renovatum fœdus post diem
 decimum Latinarum, VIII. 11.
- Lautulæ opp. VII. 39. IX. 23. ad Lautulas ancipiti præ-
 lio cum Samnitibus dimicatum, *ibid.*
- Lectisternium, quando primum Romæ, & quâ celebra-
 tate factum, V. 13. *Vid. & VII. 2, 27. VIII. 24.*
- Legati Cæritum bellum deprecantes, impetrant pacem,
 VII. 20.
- Campanorum à Rom. auxilium petunt, VII. 30.
- Carthaginienſium, amicitiam & societatem Rom.
 petentes, VII. 27. auream coronam donant Rom. 38.
 legati Carthaginienſium, qui ad fœdus tertio reno-
 vandum venerant, comiter mûnera miſſa, IX. 43.
- Clusini auxilium adversus Gallos petunt, V. 33.
- Latinorum, VIII. 5.
- Privernates, VIII. 21.
- Romani ad Coriolanum de pace miſſi, II. 39.
- Athenas, qui Solonis leges deſcriberent, III. 31.
- Veios, & ſuperbum Veientium reſponſum, IV. 58.
- Delphos conſulturi oraculum, V. 15.
- ad Gallos, eorumque cum Gallis colloquium, V. 35a
 36.
- Tarquiniorum exſulum, II. 3, 4.
- Legati jure gentium ſacroſancti, II. 4.
- licet viderentur commiſſiſſe ut hoſtium loco eſ-
 ſent, in iis tamen jus gentium valet, II. 4.
- contemptui habiti, III. 25.
- interfecti, IV. 17. *Epit. XX.*
- malè excepti à Samnitibus, VII. 31. VIII. 23.
- violati, *Epit. XII. XV.*
- contra jus gentium arma capiunt, V. 36.
- Legatis caſis publicè in Roſtris ſtatuz poſitz, IV. 17.
- mûnera data, IX. 43.
- Legationis jus externis, non civibus comparatum, VI. 17.
- Legati imperatorum. II. 20. X. 40., 43. & alibi paſſim.
- Legio, quot militum? VIII. 8.
- prima, ſecunda, tertia, quarta, X. 18.
- Campana, mittitur in præſidium Rheginorum,
 occidit Rheginos, *Epit. XII. ſecuri percutitur, Epit.*
 XV.

452 INDEX RERUM:

Legio Linteata Samnitiūm, X. 38.

— Sabina, II. 26.

Legiones Etruscorum, X. 5.

— Faliscorum, IV. 5.

— urbanæ, VI. 9.

— quatuor vulgò scribebantur, VIII. 8.

— decem effectæ, II. 30. VII. 15.

Lepidus. *Vid.* *Emilius.*

Leves milites, VIII. 8.

Lex *Emilia*, de minuenda censurâ, IV. 24. *Vid.* & IX.

33, 34.

— de *Ære alieno.* *Vid.* *Æs.*

— *Agraria*, VI. 35. *Vid.* *Agraria.*

— de *Ambitu*, VII. 15.

— *Canuléii* de connubio *Patrum & plebis*, IV. 1.

— de *cos.* intra decem annos non reficiendo, X.

13.

— *Curiata*, V. 46. IX. 38.

— de *Dictatore* creando, II. 18.

— *Flavii*, ut in *Tusculanos* animadvertatur, VIII.

37.

— *Horatia*, III. 55.

— *Icilia* de *Aventino*, III. 32.

— *Licina Sertia* de *ære alieno*, de modo agrorum, de consulatu plebeio, VI. 35.

— *Lex* de multarum æstimatione, IV. 30.

— *Papiria*, quâ *Acerranis* civitas sine suffragio datur, VIII. 17.

— ne *Patricio* plebei magistratus pateant, IV. 25.

— de *perduellione*, I. 26.

— ut plebiscita omnes *Quirites* tenerent, III. 55. VII. 12.

— *Porcia* pro tergo civium, X. 9.

— de *provocatione*, II. 8. III. 55. X. 9. semper à familia eadem lata, *ibid.*

— *sacrata*, in *Sacro monte* lata, II. 33. alia *sacratae leges*, III. 32. IV. 26. VII. 41.

— *Terentilla*, III. 9, 10.

— *Trebonia*, III. 65.

— *Tribunus mil.* ubi quis fuisset, ne postea ordinum ductor esset, VII. 41.

— *Tribunis*, *ædilibus*, *judicibus*, *Decemviris* qui no- cuisset, ut ejus caput *Jovi sacrum* esset, III. 55.

— *Valeria* de *provocatione* adversus magistratus ad populum, *sacrandoque* cum bonis capite ejus qui re- gni occupandi consilia inisset, II. 8.

- Lex de Viceſimâ manumiſſorum**, VII. 16.
 — de Unciario ſcœnore, *ibid.*
 — Vetus præſcis litteris verbiſque ſcripta, ut qui prætor maximus ſit, Idibus Septemb. clavum pangat, VII. 3.
 — Voleronis, ut plebei magiſtratus tributis comitiis fierent, II. 56.
 — ne quis magiſtratus, ſine provocatione crearetur, III. 55.
 — ne cui album in veſtimentum addere petitionis cauſâ liceat, IV. 25.
 — ne quis populum ſevocaret, VII. 16.
 — ne quis, niſi qui noxam meruiſſet, donec poenam lueret, in compediſus aut in nervo teneatur, VIII. 28.
Leges Regiæ, VI. 1.
 — conſulares, III. 56.
Leges decem Tabularum, III. 34.
Leges Decemvirales, quibus tabulis duodecim eſt nomen, in æs incisæ, in publico propoſitæ, III. 57.
 — tribunitiæ, *ibid.*
Legum publicè examinandarum mos, III. 34.
Liber vetus linteus Samnitium, X. 38.
Libri fatales, V. 14.
 — Linteï reſoſiti in æde Monetæ, IV. 20.
 — Magiſtratum, IV. 7, 20.
 — Sibyllini inſpecti, III. 10. V. 13. VII. 27.
Liberi ſequuntur patrem, IV. 4.
Liberi, Liberæque ædes, III. 85.
Libertas pop. Rôm. reddita, II. 1.
Libertini in militiam centuriati, X. 21. in quatuor tribus redacti, *Epit.* XX.
Libertinorum filii in ſenatum ab Ap. Claudio cenſore lecti, IX. 46.
Libertini in quatuor tribus urbanas conſecti, not. 16. ad IX, 46.
Libui Galli, V. 35.
Liburni, gens fera, X. 2.
Licina lex. *Vid.* Lex.
Licinius Maſer, hiſtoriæ Romanæ ſcriptor, IV. 7, 20, 23. VII. 9. X. 9.
C. Licinius trib. pl. II. 33.
C. Licinius trib. mil. conſ. pot. VI. 31. primus magiſter equit. de plebe dictus, 39. *Vid.* & X. 8.
C. Licinius Calvus, conſ. VII. 9. *idem eſt qui C. Licinius Calvus Stolo, de quo infra.*
C. Licinius Calvus Stolo plebeius, minorem M. Fabii

454 INDEX RERUM.

- Ambusti filiam ducit, VI. 34. creatur trib. pleb. 19.
 leges adversus Patriciorum opes promulgat, *ibid.* re-
 fectus trib. pleb. non patitur creari curules magistra-
 tus, *ibid.* decimum trib. pleb. refectus suas leges per-
 fert, 42. creatur cos. VII. 2. iterum, 9. suâ ipsius lege
 dampnatur, 16.
- P. Licinius Calvus, primus ex plebe trib. mil. cos. pot.
 creatus, V. 12. *quum iterum trib. mil. cos. pot. crea-*
retur, orat ut is qui sibi deferebatur honos filio suo
mandetur, 18. ejus de præda Veiorum sententia, 20.
 P. Licinius Calvus, trib. mil. cos. pot. V. 19, 29.
- Sp. Licinius trib. pl. suscipit rem militarem impedia-
 dam, II. 43.
- Lictores à Romulo instituti duodecim, I. 8.
 — quatuor & viginti apparent consulibus, II. 55.
 — decemvitorum centum & viginti forum implent,
 III. 36.
 — præeunt proficiscentibus ad bellum, X. 25.
- Lictor Horatio laqueum injicit, I. 26. deligat ad palum,
ibid. & VIII. 7.
- Sulpicii trib. mil. de fore domum se recipiunt,
 forem virgâ percutit, VI. 34.
- Ligures populi, V. 35. quando primùm exercitus adver-
 sus eos promotus, *Epit.* XX.
- Limina ænea in Capitolio posita, X. 23.
- Lingones cum Boiis, pellunt Etrascos & Umbros agro,
 V. 35.
- Lingua ab irrisu exserta, VII. 10.
- Lintea legio. *Vid.* Legio.
- Lintei libri, IV. 7.
- Lipareses piratæ, V. 28.
- Liris, fluvius, X. 21.
- Litteræ laureatæ, V. 28.
- Litteras attulit in Latium Evander, I. 7.
- Lituus augurum, I. 18.
- Livius poëta, ab saturis ausus primus argumento fabulam
 serere, VII. 2.
- M. Livius Dentor cos. X. 1. eo cos. Equicum bellum re-
 dinægratum, *ibid.* creatur pontifex inter primos è ple-
 be, 9. præit verba devotionis P. Decio, 28. propræ-
 tor, 29.
- T. Livium quæ causæ ad res populi Romani scribendas
 impulerint, *Præf. lib.* I. quo tempore vixerit, IV. 20.
- Locorum divisio in spectaculis, I. 35.
- Longulæ opp. II. 33. à Coriolano Romanis adimuntur, 39.
Vid. & IX. 39.

INDEX RERUM. 455

Lua mater , VIII. 1. ei arma cæſorum Volſcorum data à cof. *ibid.*

Lucani pugnant cum Samnitibus adverſus Alexandrum Epirenfem , VIII. 17. recipiuntur à Romanis in fidem , 19. *Vid. ibi not.* ſœdere in amicitiam accipiuntur , 25. deficiunt , fraude impulſi , 27. in eorum regionem tranſeunt exercitus Rom. IX. 20. Lucanorum oratores petunt in amicitiam Rom. recipi , X. 11. ſœdus cum iis iſtum , 12. eorum ſeditio comprimitur , X. 18. bello petuntur & vincuntur , *Epit.* XII. XIII. XIV.

Lucanæ legiones ſæpe fuſæ ab Alexandro Epirenſi , VIII. 24.

Lucani montes , IX. 17.

Lucanus exful veruto tranſfigit Alexandrum Epirenfem , VIII. 24.

Luceres , tribus antiqua , I. 13. X. 6. & equit. centuria , I. 13 , 36.

Luceria urbs , IX. 2 , 12. in ea ſervati obſides Rom. ad Caudium dari Samnitibus , IX. 12. obſeſſa & capta à Rom. 15. amiſſa & recepta , 26. colonia eò deducta , *ibid.* oppugnatur à Samnitibus , X. 35.

Lucerini , IX. 2. ad Lucerinum finem pugnatum cum Samnitibus , duce Atilio cof. X. 35.

Lucretia , uxor Collatini , I. 57. ſtuprum ei per vim oblatum à Sext. Tarquinio , 58. illa vocat patrem & virum , *ibid.* cultro ſe occidit , *ibid.*

Hoſtus Lucretius Tricipitinus cof. IV. 30.

L. Lucretius Flavus cof. vincit Æquos acie , V. 29. trib. mil. conf. pot. 32. adverſus Volſcanenſes proſectus , eos vincit , *ibid.*

L. Lucretius Tricipitinus , cof. ingentem Volſcorum multitudinem fundit , III. 8. cum ingenti prædâ Romanâ redit , & de Volſcis Æquiſque triumphat , 10.

L. Lucretius Tricipitinus , trib. mil. conf. pot. IV. 4. iterum , 21. tertium , 22.

P. Lucretius cof. II. 15.

P. Lucretius , præfectus urbis , diſſert actiones tribunitias in adventum conſulum , III. 24.

P. Lucretius Tricipitinus , trib. mil. conf. pot. IV. 44. iterum , 47.

Sp. Lucretius Lucretiæ pater , I. 58. præfectus urbis à Rege reliſtus , 59. ſuſcepit Bruto , non ſufficientibus viribus ad conſularia munera obeundâ , intra paucos dies moritur , II. 8.

T. Lucretius cof. II. 8. Etrūſcos cædit , 11. iterum cof. 16.

456 INDEX RERUM.

Lucumo potens divitis, commigrat Romam, I. 34. ejus pater Damaratus, *ibid.* ejus uxor Tanaquil, *ibid.* ei, carpento sedenti, aquila pileum aufert, & rursus capiti reponit, *ibid.* vocatur L. Tarquinius Priscus, *ibid.* *Vid.* L. Tarquinius Priscus.

Lucumo juvenis præpotens, corrumpit uxorem Aruntis Clusini, V. 33.

Lucus quò se Numa, velut ad congressum deæ, sine arbitris conferebat, sacratus Camœnis, I. 21.

Lucus Ferentinæ, ad quem concilia Latin. pop. habita, I. 50. VII. 25.

—— Junonis Sospitæ, VIII. 14.

—— Petelinus, VI. 20. VII. 41.

Ludi à Romulo editi, I. 9.

—— à Tarquinio Prisco, qui deinde solennes annui mansere, Romani, Magnique variè appellari, I. 35.

—— ab Ædilibus pleb. & curulibus, VI. 42.

—— voti à dictatoribus, V. 19. VII. 11.

—— concordie causâ, IV. 12. VI. 42.

—— pestilentie avertendæ causâ, VII. 2.

Ludi Capitolini, V. 50.

—— Consualia, I. 9.

—— Magni ex instauratione Romæ parati, II. 36. tumultus causâ voti, IV. 27. à Camillo voti, V. 19. ex auctoritate Patrum voti à dictatore, VII. 11.

Ludi Romani, I. 35.

—— Scenici, quando primùm instituti, & quare? VII. 2.

Ludorum solennia intermitteri, nefas, V. 1. ludi ab ædilibus ex multatitia pecunia facti, X. 23. sumptuum in ludos vix tolerabilis opulæ regnis infania, VII. 2.

Ludos ob res bene gestas, quando primùm coronati spectaverint? X. 47.

Ludiones ex Etruriâ acciti, VII. 2.

Ludi litterarum in tabernis in foro, III. 44. strepunt discidium vocibus, VI. 25.

Lupa mammas Romulo & Remo præbet, & linguâ pueros lambit, I. 4. simulacra infantium conditorum urbis sub uberibus lupæ posita, X. 23.

Lupercal, F. 5.

Lupus Marti facer, X. 27.

Lustrum, propter Capitolium captum, & occisum cos. condi religiosum est, III. 22.

Lustra varia, I. 44. III. 3, 24. X. 9, 47. *Epit.* XI. XIV. XVI. XVIII. XIX. XX.

C. Lutatius cos. vincit Pœnos ad Agates insulas, & summam

nam victoriæ imponit, *Epit.* XIX.
 Lyceus Pan, I. 5.

M.

- M**ACEDONIA, I. 1. IX. 18.
 Macedones, VII. 26.
 Macedonici exercitus Romanis comparati, IX. 19.
 Macedonica phalanx, IX. 19.
 Macer. *Vid.* Licinius.
 Macerinus. *Vid.* Geganus.
 Mæcia tribus addita, VIII. 17.
 Sp. Mæcilius absens quartum trib. pl. creatur, IV. 48.
 turbator vulgi, *ibid.*
 P. Mælius, trib. mil. conf. pot. V. 12. iterum, 18.
 Q. Mælius, trib. pl. IX. 8.
 Sp. Mælius ex equestri ordine, largitiones frumenti facere instituit, in annonæ caritate, IV. 13. de regno parando agit, *ibid.* vocatur ad dictatorem Cincinnatum, 14. ab Ahala Servilio mag. equit. occiditur, *ibid.* factum defendit dictator, 15. domus ejus diruitur, 16. *Vid.* Equimælium.
 C. Mænius cos. vincit Aricinos Laviniusque, VIII. 13. triumphat, *ibid.* statua equestris ei in foro posita, *ibid.* quæstionum de conjuratis exercendarum causâ dictator creatur, IX. 26. ei minitatur accusationem Nobilitas, *ibid.* *Vid.* & IX. 34. ejus oratio, IX. 26. abdicat se dictaturâ, & reus factus absolvitur, *ibid.*
 L. Mænius, trib. pleb. rogationem de Unciario fœnore fert, VII. 16.
 M. Mænius trib. pleb. legis agrariæ lator, IV. 53. impedit delectum, *ibid.*
 M. Mænius, trib. pleb. VI. 19. dedit se in seditione Manlianâ auctoritati Patrum, *ibid.* diem dicit Manlio, *ibid.* & 20.
 P. Mænius, trib. mil. conf. pot. V. 12.
 Mælia sylvæ, I. 33.
 Magister equit. primus Sp. Cassius, II. 18.
 ——— primus de plebe C. Licinius, VI. 39.
 Magister juventutis Faliscæ, prodit, pueros, V. 27. caditur virgis à pueris, *ibid.*
 Magistratus Curulis, IV. 7. quum sine magistratu curuli Respublica esset, creatur interrex, *ibid.* *Vid.* & Curulis.
 ——— plebeius nullus auspiciis creatur, VI. 41.
 ——— magnos decet esse minis diuturnos, IV. 14.

Tom. II.

V

458 INDEX RERUM.

- Magistratus non creandus sine provocatione, III. 55.
 Magistratum eundem intra decem annos non capiendum, plebiscitis cautum, VII. 42. duo magistratus uno anno non gerendi, *ibid.*
 Magistratuum libri citati, IV. 20.
 Magistratibus ineundis solennis dies. *Vid.* Anni consularis principium.
 Maleventum, IX. 27. X. 55.
 Malitiosa sylva, I. 30.
 Maluginensis. *Vid.* Cornelius.
 Mamercinus. *Vid.* Aemilius & Pinarius.
 Mamereus Aemilius: *Vid.* Aemilius.
 L. Mamilius Tusculi dictator auxilium fert Romanis, III. 18. Romanâ civitatē donatur, 29.
 Oct. Mamilius Tusculanus, ab Ulyssē deâque Circe oriundus, I. 49. q̄ filiam nuptum dat Tarquinius Superbus, *ibid.* ad eum exsulatum abit socer, II. 15. concitat triginta pop. adversus Rom. 18. in pugna ad Regillum lacum vulneratur, 19.
 Manes, I. 20. Manium placandorum ritus edecere debebat Pontifex Maximus, *ibid.* diis Manibus Tellurique se devoveret Decius, VIII. 9.
 Sex. Manilius in secessione mil. cum M. Oppio summæ rerum præest, III. 5.
 Manipulus, I. 52. VII. 24. leves vicos milites, aliam turbam scutorum habebat, VIII. 8.
 Manliæ gentis decreto cautum, ne quis deinde M. Manlius vocetur, VI. 20.
 Manliana imperia, IV. 29. VIII. 7.
 A. Manlius, cos. II. 54. accusatur post consulatum, *ibid.* tribunus ejus accusator domi interficitur, *ibid.* legatus Athenas missus legum causâ, III. 31. Decemvir creatur, 33.
 A. Manlius trib. mil. conf. pot. IV. 61. iterum, V. 8. tertium, 16. legatus auream cratetam, donum Apollini Delphos fert, 28. à Liparenſium piratis captus & dimissus, *ibid.*
 A. Manlius Capitolinus, trib. mil. conf. pot. VI. 1. iterum, 11. tertium, 21. quartum, 36. frater M. Manlii Capitolini, cum eo vestem non mutat, 20.
 G. Manlius, cos. II. 54. *Vid. supra* A. Manlius.
 G. Manlius trib. mil. conf. pot. VI. 30. rem malè gerit, *ibid.*
 Cn. Manlius cos. II. 45. in prælio occiditur, 47.
 Cn. Manlius, cos. VII. 11. Tiburtes ad moenia Romæ

INDEX RERUM. 459

- vincit, *ibid.* secundum *cos.* 16. adversus Faliscos proficiscitur, *ibid.* legem de vicefima manumissorum in castris fert, *ibid.* interrex, VII. 17. censor, 22. mag. equit, 28.
- L. Manlius Imperiosus clavi figendi causâ dictator dictus, VII. 3. delectum habere conatur, frustra, *ibid.* ob delectum acerbius habitum, ei dies à Masco Pomponio trib. pl. dicta, 4. ejus crudelitas in filium, & filii generosum factum, *ibid.* & 5. Manlio remissa causæ dictio, *ibid.*
- L. Manlius Capitolinus, trib. mil. *conf.* pot. IV. 42.
- L. Manlius Torquatus, legatus X. 26.
- M. Manlius trib. mil. *conf.* pot. IV. 44.
- M. Manlius, cui Capitolino fuit cognomen, creatur *cos.* V. 31, facit ludos magnos, *ibid.* ingreditur urbem ovans, *ibid.* servat arcem Rom. 47. interrex, VI. 5. prævæ ejus adversus Patres molitiones, 11. seditionem movet, 14, 15. mittitur in carcerem, 16. è carcere quare ejustus, 17. ejus seditio renovatur, 18, advocatâ domum plebe, invehitur in Patres & de regno incipit agere, *ibid.* tribuni plebis sese adversus eum jungunt senatui, 19. ei dies dicitur, 20. ejus defensio, *ibid.* damnatus, de saxo Tarpeio dejectus, *ibid.* ei mortuo adjectæ notæ; *ibid.*
- P. Manlius trib. mil. *conf.* pot. VI. 30. ei sine sorte, extra ordinem Volsçi provincia data, *ibid.* malè rem gerit, *ibid.* creatur dictator, 38.
- T. Manlius L. F. à patre rus relegatus, VII. 4. generosum & pium T. Manlii factum, 5. trib. mil. suffragio populi creatur, *ibid.* pugnat cum Gallo, quem vincit, 10. quare dictus Torquatus, *ibid.* donatur à dictatore coronâ aureâ, *ibid.* dicitur dictator, 19. iterum, 26. *cos.* 27. secundum *cos.* 28. tertium *cos.* VIII. 3. ejus ad legati Latini superbam orationem responso, 5. proficiscitur ad bellum, 6. filium secuti percutit, 7. in pugnâ adversus Latinos virtute consilioque egregius, 10. rediit Romam: cui seniores tantam obviâ iuventutem juvenute eum execrante, 14.
- T. Manlius Torquatus, *cos.* X. 9. ex equo lapsus moritur, 11.
- Manubiz, X. 46. de manubiis ædes Fortis Fortunæ facta, *ibid.*
- Manumissus, VII. 26. lex de vicefima manumissorum in castris à Cn. Manlio *cos.* lata; *ibid.*
- Manus ad digitos usque involute in se divina Fidei signata, I. 21.

460 INDEX RERUM.

- Manus religioſe admotæ deorum ſignis, V. 22.
 Manibus ad cœlum ſublatis precatur M. Furius Camillus, V. 21.
 Manibus ad cœlum porrectis, M. Curtius ſe devovet, VII. 6.
 M. Claudius Marcellus, coſ. VIII. 18. dictator, 23.
 M. Claudius Marcellus, coſ. *Epit.* XX. opima ſpolia refert, *ibid.*
 C. Marcius, adoleſcens conſilio & manu promptus, II. 33. ejus maxime operâ capti Corioli, *ibid.* inde ei cognomen Coriolano, *ibid.*
 ejus odium in tribunitiam poteſtatem, & atrox ſententia, II. 34. die dictâ damnatus in Volſcos exſulatum abit, 35. dolus ejus ad concitandos Volſcos, *ibid.*
 & 37. imperator Volſcorum legitur, 39. res ejus geſtæ adverſus Rom. *ibid.* variæ ad eum legationes, *ibid.* à matre viſtus diſcedit ex agro Rom. 40. ejus mors, *ibid.*
 C. Marcius trib. pleb. diem dicit Q. Fabio, quod legatus in Gallos contra jus gentium pugnaffet, VI. 1.
 C. Marcius Rutilus, coſ. viſtis Privernatibus, triumphat, VII. 16. primus de plebe dictator, viſtis Etruriſis, juſſu populi, ſine auctoritate Patrum, triumphat, VII. 17. coſ. iterum, 21. primus de plebe cenſor, 22. tertium coſ. 28. quarrum coſ. conjurationis militaris vires arte ſpargit & diſſipat, 38, 39.
 C. Marcius, trib. pl. IX. 30.
 C. Marcius augur creatur, X. 9.
 C. Marcius Rutilus, coſ. IX. 33. capit Allifas de Samnitibus, IX. 38. vulneratur in prælio cum Samnitibus, *ibid.* pontifex creatur, X. 9. cenſor, luſtrum condit, 47.
 Numa Marcius, Marci F. pontifex à Numa Pomp. ex Patribus legatus, I. 20.
 Q. Marcius Tremulus, coſ. creatur, IX. 42. ejus res egregie geſtæ, 43. triumphat, *ibid.*
 ad Marcium locus, non procul à Lanuvio, VI. 2.
 Mare Adriaticum, V. 33.
 — Inferum, V. 33.
 — Superum, V. 33. VII. 26.
 — Tyrrhenum, V. 33.
 Maritimus Circus. *Vid.* Circus.
 Marſucini pop. VIII. 29. oratores Rom. mittunt, pacem petentes, IX. 45. iis ſœdus datur, *ibid.*
 Mars conditor & parens pop. Rom. *Præf.*
 — Gradius, I. 20. II. 45. ei duodecim Salii à Nu-

- Ma Pomp. lecti*, I. 10.
Mars Pater, VIII. 9.
Martis ædes Gallico bello vota, dedicantur à T. Quintio
 duumviro, VI. 5.
 — ædes extra portam Capenam, ad quam omnes
 armati convenire iussi, VII. 23. *Vid. & X. 23.*
Marti flamen à Numa assignatus, I. 10.
 — piaculum faciendum suovetaurilibus, VIII. 10.
 — bos albus optimus immolatus à Decio, VII. 37.
Mastem Romuli & Remi patrem nuncupat Rhea Syl-
 via, I. 4.
Martius Campus, I. 44. fuit ager Tarquiniorum, post
 eos expulsos consecratus Marti, II. 5. *Vid. & VI. 10.*
Martialis flamen *Vid. Flamen.*
Marsi pop. VIII. 6. deficiunt, IX. 41. oratores, pacem
 petentes, Rom. mittunt, 45. iis fœdus datur, *ibid.*
 rebellant, vincuntur, & mulctantur, X. 3.
Massilienses à Phocæâ profecti, V. 34.
Mataris, teli Gallici, genus, VII. 24.
Matris Matutæ ædes, V. 21.
Materina plaga in Umbris, IX. 41.
Matronæ per annum lugent Brutum, H. 7. & Val. Pu-
 blicolam, 16.
 — aurum & omnia ornamenta in ærarium conse-
 runt, V. 25. ob eam munificentiam iis honor habitus,
 ut pileo ad sacra ludosque, carpentis festo profesto-
 que uterentur, *ibid.* aurum item conferunt ad summam
 pæctæ mercedis Gallis conficiendam, 30. decernitur,
 ut earum, sicut virosum, solennes post mortem lau-
 dationes essent, *ibid.* iis pro auro pretium persolvitur,
 VI. 4.
Matronæ veneficæ ad centum septuaginta damnatæ, VIII.
 18. stupri damnatæ, pecuniâ mulctantur, X. 31.
Matronas patricias inter & plebeias certamen, X. 23.
Máximi cognomen Q. Fabio datum, IX. 46.
L. Mecilius trib. pl. II. 58.
Mediolanum à Gallis conditum, V. 34.
Meduacus amnis, X. 2.
Medullia urbs oppugnatur à Rom. I. 33. *Vid. & 38.*
Medullinus. *Vid. Furius.*
Agr. Menenius cos. II. 16. ad plebem quæ in Sacrum
 montem secesserat, mittitur, eamque reducit, 32. mo-
 ritur, 33. ei sumptus quum funeri deesset, plebs eum
 extulit sextantibus collatis in capita, *ibid.*
Agr. Menenius, triumvir ad coloniam Ardeam dedacen-
 dam, IV. 11.

462 INDEX RERUM:

- Agr. Menenius Lanatus, cof. IV. 13. trib. mil. conf. ~~pet.~~
 45. iterum, 47.
 C. Menenius cof. III. 31.
 L. Menenius Lanatus, cof. IV. 12.
 L. Menenius, trib. mil. conf. pet. VI. 5. secundam, 27.
 T. Menenius cof. male rem gerit adversus Tuscos, II. 51.
 ei diem dicunt tribuni pleb. 52. damnatus, non fert
 ignominiam, morboque absumitur, *ibid.*
 Mensarii aeris alieni causâ, creati VII. 21.
 Mensarum urium argentea vasa in cella Jovis posita;
 X. 23.
 Mercatorum collegium, II. 27.
 Mercurius, V. 13?
 Mercurii ædes Idibus Martiâ dedicata, II. 21. de æde Mesi-
 curii dedicanda certamen inter consules, 27.
 Merenda, *Vid.* Antonius.
 Messapii, VIII. 24.
 Vetr. Messius ex Volscis vir nobilis, IV. 28. ejus adho-
 ratio ad milites, *ibid.*
 Metapontus, I. 18. VIII. 24.
 M. Metilius, trib. pl. accusat duos trib. mil. V. 11.
 Sp. Metilius abfens tertiam trib. pl. creatur, IV. 48. ro-
 gationem promulgat, ut ager ex hostibus captus viri-
 tim dividatur, *ibid.*
 Mettius Curtius, I. 12. ejus clara adversus Romulum pu-
 gna, *ibid.* lacus Curtius ab eo appellatus, 13.
 Mettius Fuffetius, dictator Albanorum creatur, I. 23.
 ejus oratio ad Tullum, *ibid.* perfidia, 27. supplicium,
 28.
 Mevania, opp. IX. 41.
 Mezentius Etruscorum Rex, socia arma Rutulis adversus
 Trojanos jungit, I. 2.
 Milonia, urbs, X. 3. capta à Romanis, *ibid.* 34.
 Miles Rom. quando primum de publico stipendium ac-
 ceperit, IV. 59.
 Militem horridum magis esse decet, quàm ornatum au-
 ro & argento, IX. 40.
 Milites Accensi, VIII. 8.
 ——— Antepilani, VIII. 9.
 ——— Antefignani, II. 20.
 ——— Causarii, VI. 6.
 ——— Hastati, VII. 23. VIII. 8.
 ——— Leves, *ibid.*
 ——— Manipulares, VII. 34. VIII. 8. ubi & acies Rom.
 describuntur.
 ——— Principes, VII. 23. VIII. 8.

Milites Rorarii, *ibid.*

———— Sertarii, IX. 19.

———— Subitarii qui? III. 4.

———— Triarii, VII. 23. VIII. 8.

———— Veterani, VIII. 8.

———— duplici frumento in perpetuum, in praesentia singulis bobus binisque privis tunicis donati, VII. 37.

———— sacramento adiguntur singulari ritu, X. 38.

Milium decimatio, II. 59.

———— Romanorum laudes, & cum Alexandri Magni militibus collatio, IX. 19.

———— dona in triumphis, X. 44.

———— carmina, III. 26. IV. 20.

Militibus praemia data, saga & tunicae, X. 30.

Militaris disciplina. *Vid.* Disciplina.

Millionius praetor Lavinii, VIII. 11.

Minatius. *Vid.* Statius Minatius.

Minervae cella in Capitolio, VI. 29.

———— templum, VII. 3.

———— inventum; numerus, *ibid.*

Minturnae, VIII. 11. Ausonum urbs, venit in potestatem Rom. IX. 25. eo colonia deducta, X. 21.

Minucia vestalis, suspecta propter mundiforem iusto cultum, VIII. 15. facto iudicio, viva sub terram defoditur, *ibid.*

L. Minucius cos. male rem gerit, III. 25, 26. liberatus obsidione a Quintio Cincinnato dictatore, jubetur abdicare se consulatu, 29.

L. Minucius, decemvir legum ferendarum causam, III. 35.

L. Minucius, praefectus annonae, IV. 12. de Sp. Maerii consiliis docet senatum, 13. bove aurato donatur, 16. Maelianum frumentum assibus in modios aestimatum dividit plebi, *ibid.*

M. Minucius, cos. II. 21. eo consule aedes Saturno dedicata, *ibid.* cos. iterum, 34.

M. Minucius trib. pl. accusat duos trib. mil. V. 11.

M. Minucius Fessus augur de plebe creatur, X. 9.

Q. Minucius, cos. III. 30.

Ti. Minucius cos. vincit Samnites, IX. 44.

Miraculum in Ti. Atinio, repente membris omnibus expro, mox sano ac vegeto, II. 36.

Missilia tela, IX. 35.

Molossis, Epiri regio, VIII. 24.

Monetae aedes atque officina, VI. 20. *Vid.* Juno.

Monemachiae, VII. 10, 26. VIII. 7, 8.

V iijj

464 INDEX RERUM.

Mons Sacer, II. 32. secessio plebis in Sacrum montem; *ibid.* trib. pl. in Sacro monte creati, 33. ibi Sacrata lex lata, *ibid.*

Morgantina urbs. *Vid.* Murgantia.

Mortuorum laudationes vitiant rerum historias, VIII. 40.

Mucia prata; sic dictus ager, Mucio virtutis causâ trans Tiberim datus, II. 13.

C. Mucius, adolescens nobilis, penetras in castra hostium, II. 12. scribam pro rege obruncat, *ibid.* in censo foco dextram injicit, *ibid.* dimittitur, *ibid.* ei ager à Patribus Rom. datur, 13. cur Scævola dictus, *ibid.*

Mugillanus. *Vid.* Papirius.

Mulctaticia pecunia, ex qua ludæ facti, X. 23.

Mulctaticæ leges. *Vid.* Lex.

Muli clitellarii instructi ad hostem fallendum, VII. 24. X. 40.

Mulieres urbem, quam armis viri defendere non possent, precibus lacrymisque defendunt, I. 40.

Muli pocillum Jovi Victori votum, X. 42.

Municipes, VIII. 14.

Munimenta Romanorum ad Veios, V. 1. combusta à Veientibus, 7.

Muralis Corona. *Vid.* Corona.

Murcia dea, I. 33. ad Murciae Latinis sedes datæ ab Anco Marcio, *ibid.*

Murgantia, urbs valida in Samnio, oppugnatur. & capitur, X. 17.

Muri urbi Romæ circumdati, I. 6, 33. 36, 44. VI. 32.

N.

NÆVIA porta, II. 11.

Narnia colonia, olim Nequinum, X. 9, 10.

Narniensis tribus, VI. 5.

Navales duumviri, IX. 30. *Vid.* Duumviri.

Navalia Romæ trans Tiberim, III. 26. VIII. 14.

Navis longa, V. 18.

Navium certamen quotannis Patavii, & quare, X. 2.

Ac. Navius. *Vid.* Accius Navius.

C. Nautius, cos. II. 52. iterum, III. 25. Sabinos, bellum Rom. inferentes, fundit, III. 26, 29.

C. Nautius Rutilus cos. IV. 52.

Sp. Nautius cos. II. 39.

Sp. Nautus Rutilus trib. mil. cons. pot. IV. 35.

INDEX RERUM. 465

- Sp. Nautius Rutilus, trib. mil. conf. pot. IV. 45. iterum, 47. tertium *ex Fastis Capitolinis*, iterum *ex Livio*, 61.
- Sp. Nautius Rutilus dux alaribus cohortibus, X. 41. donatur ob virtutem armillâ aureâque coronâ, 44.
- Neapolis, urbs, VIII. 22.
- Neapolitanum fœdus, VIII. 26.
- Nefasti dies instituti à Numa Pompilio, F. 19.
- Nemus Albanum, V. 15.
- Nepefinus ager, V. 19.
- Nepete, urbs, VI. 9. capta ab Etruscis, recepta ab Rom. *ibid.* & 10. Nepefinorum deditionis auctores secuti percussi, *ibid.* coloniz Nepete deducendæ triumviri creati, 21.
- Neptunus lectisternio placatus, V. 13.
- Neptuno Equestri solennes ludi à Romulo facti, I. 9.
- Nequinum. *Vid.* Narnia.
- Nerulum opp. vi captum à Rom. IX. 20.
- Nexi ob æs alienum, II. 27. soluti, cautumque in posterum ne necerentur, VIII. 28. *Vid.* Æs alienum.
- Nobiles deponunt annulos aureos & phaleras, IX. 46.
- Nobilitas, ut duo consularia loca à plebe recuperaret, totis viribus incumbit, X. 15.
- Nola capitur à Rom. IX. 28.
- Nolani milites tenent cum Samnitibus Palæpolim, VIII. 23, 25. urbe Romanis traditâ, effugiunt, 26.
- Nomen. ad Nomina qui non respondissent, virgis cæsi, VII. 4.
- Nomentana via, olim Ficulnenfis, III. 52. & porta, not. 7. ad VI. 40.
- Nomentani in civitatem accepti, VIII. 54.
- Nomentum opp. à Tarq. Prisco captum, I. 38. *Vid.* & IV. 22.
- Norba, colonia Rom. II. 34. eam subitâ incursione depopulantur Privernates, VII. 42.
- Norbani nuntiant defectionem Privernatium, VIII. 1.
- Norbanus ager, VIII. 19.
- Nortia Etrusca dea, VII. 3.
- Novæ tabernæ, III. 48.
- Novendiale sacrum publicè susceptum, I. 37.
- Novenses divi, VIII. 9.
- Nox prælium dirimit, IV. 39. IX. 32. X. 12. victoriam magis quàm prælium dirimit, VII. 33.
- Nuceria Alfaterna subigitur ad deditionem à Q. Fabio, IX. 41.
- Nucerinum agrum populantur socii navales Rom. classis, IX. 38.

466 INDEX RERUM.

Numa Pompilius rex Rom. à Patribus eligitur , I. 18. ejus
justitia & religio , *ibid.* Numâ senior Pythagoras , *ibid.*
ejus inauguratio , *ibid.* Janum indicem pacis bellicue
facit , 19. deorum meum inscit animis , *ibid.* cum dea
Egeria congressus nocturnos simulat , *ibid.* describit
annum ad cursum Lunæ in duodecim menses , *ibid.*
nefastos dies fastosque facit , *ibid.* Flamines , Salios ,
Pontificem creat , 20. virgines Vestales legit , & ipsis
stipendium de publico instituit , *ibid.* Jovi Elicio aram
in Aventino dicat , *ibid.* lucum sacrat Camænis , 21.
Fidei instituit solenne , *ibid.* regnavit tres & quadra-
ginta annos , *ibid.* ejus Commentarii , 32.

Numa Marcius. *Vid.* Marcius.

Numerus , inventum minervæ , VII. 3.

Numicius flumen , I. 2.

L. Numicius Circeiensis , prætor Latinorum , Romam eve-
catus , VIII. 3.

T. Numicius Priscus cos. adversus Vesfos proficiscitur ,
II. 63. bene rem gerit , *ibid.*

Numisus imperator Latinorum , VIII. 11.

Numitor filius navi major Proci , Albæ regis , I. 3. pe-
litur ab Amulio fratre , *ibid.* restituitur , 5.

L. Numitorius trib. pl. II. 58.

P. Numitorii cum Appio Decemviro contentio , III. 45.
in Aventino trib. pl. creatur , 54.

Nundinæ , VII. 15.

ob Nuptias virginis inter Ardeates bellum intestinum ,
IV. 9.

Nymphius princeps Palæpolsi , VIII. 25. urbem tradit
Romanis , 26.

O.

OBSERVATIO in unum diem populo indicta , III.
63.

Observatio à populo , præcunctibus divinitis , facta , IV.
21.

Ocreâ sinistram crux testum , IX. 40.

Oculani sponsione in amicitiam Rom. accepti , IX. 48.

Octavius Mamilius. *Vid.* Mamilius.

Octavius Metius , X. 41.

Octobribus Kalendis magistratus initus , V. 9.

Ostius Calavius Campanus , Ovii filius , clarus genere
fastisque , IX. 16. ejus judicium de silentio Rom. post
Caudinam ignominiam , *ibid.*

Officina Monetæ , VI. 20.

Ca. & Q. Ogulni trib. pl. legem ferunt de sacerdotiâ

INDEX RERUM. 457

eum plebe communicandis, X. 6. ædiles curules, damnatis aliquot fœneratoribus, ex mulctatiâ pecuniâ varia dona & opera in sacros publicosque usus faciunt,

23.

Q. Ogulnius trib. pl. X. 6. ædilis curulis, 23.

Olympias, mater Alexandri Magni, VIII. 24.

Operum publicorum apud Rom. jam ab antiquis temporibus magnificentia, I. 56.

Opifices ad bellum excitati, VIII. 20.

Opima spolia quæ dicantur? IV. 26. *Fid. & Spolia.*

L. Opimius Pansa, quaestor, X. 32.

Oppia, virgo vestalis, damnata incesti, dat poenas, II. 42.

C. Oppius trib. pl. creatus, III. 54.

M. Oppius, in secessione militum, cum Sex. Manilio summæ rerum præest, III. 51.

3p. Oppius Cornicen Decemvir creatur, III. 35. Decemviris aliis ad bellum proficiscentibus, Ap. Claudio adjutor ad urbem tuendam datur, 41. ut auxilium collegæ ferat, in forum irrumpit, 49. senatum habet, 50. accusatur, 58. testis in eum productus, *ibid.* Oppius in vincula ductus sibi manus insert, *ibid.*

Oraculum Delphicum, I. 56. V. 15.

—— Dodonzi Jovis, VIII. 24.

Oratio Æmilii Mamerci, IV. 32.

—— Annii Setini; prætoris Latinorum, VIII. 4. in senatu Romano, 5.

—— Cæritum legatorum, VII. 20.

—— Campanorum legatorum, VII. 30.

—— Canuleii, IV. 3.

—— Ap. Claudii rei, III. 56.

—— Ap. Claudii, IV. 48. V. 3. in tribunos, VI. 40.

—— C. Claudii, patris Appii, III. 40.

—— Consulum in trib. pl. IV. 2.

—— A. Cornelii Cossi dictatoris ad milites, VI. 12. ad M. Manlium, 15.

—— L. Cornelii Lentuli in consilio militari ad Caudium, IX. 4.

—— P. Decii trib. mil. ad milites, VII. 35.

—— P. Decii pro lege de sacerdotibus cum plebe communicandis, X. 7. de provinciis, 24.

—— M. Fabii, VIII. 33.

—— Q. Fabii in Terentillum tribunum, III. 9.

—— Q. Fabii mag. equit. VIII. 31.

—— L. Furii post consulatum rei, II. 54.

—— L. Furii trib. mil. conf. pot. ad milites, VI. 23.

V vj

468 INDEX RERUM.

- Oratio L. Furii Camilli, VIII. 13.
 — M. Furii Camilli, V. 27, 30, 44, 51. VI. 7, 24, 26, 38.
 — M. Horatii Barbari adversus decemviros, III. 39. ad milites, 62.
 — L. Icilius contra Ap. Claudium, III. 45.
 — L. Junii Bruti, II. 2.
 — P. Licinii Calvi, V. 18.
 — C. Mænii, dictatoris, IX. 26.
 — M. Manlii, VI. 15, 18.
 — L. Papirii dictatoris, VIII. 32, 34.
 — C. Pontii, imperatoris Samnitium, IX. 2, 11.
 — Sp. Postumii, IX. 8, 9.
 — L. Quintii Cincinnati, III. 19. IV. 15.
 — T. Quintii Capitolini, III. 67.
 — T. Quintii ad conjuratos, qui cum ducem elegerant, VII. 41.
 — Samnitium legatorum, VIII. 1.
 — P. Scaptii, III. 71.
 — P. Sempronii trib. pl. in Ap. Claudium, VIII. 33, 34.
 — C. Servilii Ahala, V. 9.
 — Tempanii decurionis, IV. 41.
 — tribunorum pl. V. 2, 11. VI. 36, 37, 39.
 — Tulliae ad L. Tarquinium, I. 47.
 — Att. Tulli, II. 38.
 — Sex. Tullii ad dictatorem, VII. 13.
 — L. Valerii cos. ad milites, III. 61. ejusdem ad equites, *ibid.*
 — M. Valerii dictatoris, II. 31.
 — M. Valerii Corvi ad milites, VII. 32. ad conjuratos, 40.
 — P. Valerii ad pop. II. 7.
 — P. Valerii cos. ad pop. III. 17.
 — Vectii Messii, IV. 28.
 — Veturiæ ad Coriolanum, II. 40.
 — Virginii ad Ap. Claudium, III. 47, 48. ad commilitones, 50. in Ap. Claudium, 56, 57.
 — L. Volumnii ad pop. X. 21, 22.
 Orbes ænei positi in sacello Semonis Sanci, VIII. 20.
 Ordinum ac dignitatum discrimen institutum a Servio Rege, I. 42.
 Ordo, in militia altera pars manipuli, VIII. 8. ordinum ductor, VII. 41.
 Ortona urbs Latina oppugnatur ab Aëuis, II. 43.

Ofca lingua, X. 20.
 Ofci, VII. 2. ab Ofcis Atellanas fabulas Romani acceperunt, *ibid.*
 Ostiensis ager, VIII. 12. in eum excursionem faciunt Antiates. *Vid.* Antiates.
 Ovario, III. 10.
 Oviſ Paccius, ſacerdos Samnitium, X. 38.

P.

PACILUS. *Vid.* Furius.
 Padus fluvius, V. 33, 35. trans fluvium illum exercitus Rom. primum ductus, *Epit.* XX.
 Pæstum, opp. VIII. 17.
 Palatina, tribus urbana, *Epit.* XX.
 Palatinus mons, I. 5. munitur à Romulo, 7.
 Palatium, I. 5, 33. II. 10. circa Palatium habitant Romani veteres, I. 33.
 Palæopolis, urbs ſita haud procul inde ubi poſtea Neapolis, VIII. 22. obſeſſa à Rom. 23. traditur Rom. 25, 26.
 Pallanteum, urbs Arcadica, I. 5.
 Pallori vovet ſanum Tullus Hoſtilius, I. 27.
 Palmæ in ludis Rom. primum datæ victoribus, X. 47.
 Palmata tunica. *Vid.* Tunica.
 Paludamentum à ſore Horatii ſponſe factum, I. 26.
 Paludamenta conſulibus ſub jugum tranſiſuris detracta, IX. 5.
 Palumbinum in Samnio captum à Sp. Carvilio conſ. X. 45.
 Pan, à Rom. Inuus vocatus, I. 5. ſolenne in Panis Lycæi honorem, *ibid.*
 Pandofia urbs, VIII. 24.
 Panis de Capitolio in hoſtium obſidentium ſtationes jactatus, V. 48.
 Papaverum capita à Tarquinio Sup. decuſſa, I. 54.
 Paphlagonia, I. 1.
 Papiria tribus, VIII. 37.
 Papiriana ſævitia, X. 3.
 C. Papirius Craſſus, trib. mil. conſ. pot. VI. 18.
 L. Papirius, trib. mil. conſ. pot. legiones ducit Velitras, VI. 22.
 L. Papirius, trib. mil. conſ. pot. VI. 38.
 L. Papirius prætor legem fert, quâ Acerranis civitas ſine ſuffragio data, VIII. 17.
 L. Papirii ſœneratque ſæda libido & crudelitas, VIII. 28.

470 INDEX RERUM.

- L. Papirius Crassus cos. IV. 21.
- L. Papirius Crassus cos. IV. 30.
- L. Papirius Crassus dictator creatur, VIII. 12. nihil memorabile gerit, *ibid.* cos. creatur, 16. iterum, 19. magister equit. 36.
- L. Papirius Cursor, trib. mil. conf. pot. VI. 5. iterum, 11. censor fuerat eo lustro quo urbs capta est, IX. 34.
- L. Papirius Cursor magister equit. dictus, VIII. 12. cos. 23.
 dictator, 29. adversus Samnites proficiscitur, *ibid.* Romam redit, monitus à pullario, ad auspiciu[m] repetendum, 30. indignatur Q. Fabio Magistro equit. quod se absente pugnasset cum hostibus, *ibid.* ejus interrogatio ad Q. Fabium, 32. sequitur Q. Fabium proficiscentem Rom. 33. ejus & Fabii contentio apud populum, *ibid.* dictator defendit disciplinam militarem, 34. noxæ damnatum Q. Fabium donat populo Rom. 35. comior factus vincit Samnites, 36. triumphat, 37. abit magistratu, *ibid.*
 cos. iterum creatur, IX. 7. in Apuliam pergit, 12. obsidet Luceriam, 15. cum collega vincit Samnites, 14. capit Luceriam, 19. sub jugum mittit Samnites, *ibid.* tertium cos. *ibid.* recipit Satricum, 16. triumphat, *ibid.* ejus laudes, *ibid.* cos. quartum Romæ manet, 22. quintum cos. 28. dictator iterum, 38. insignem victoriam refert de Samnitibus, 40. triumphat, *ibid.*
- L. Papirius Cursor, X. 9. cos. insignis, quæ paternâ gloriâ, quæ suâ, 38. expugnat Duroniam urbem, 39. hortatur milites, *ibid.* pullarium, qui mentitus fuerat auspiciu[m], inter prima signa constituit, ubi ille occiditur, 40. vincit Samnites, eorumque capti castra, *ibid.* Jovi Victori pœctum missi, priusquam temetum biberet, vovit, 42. triumphat, 46. prætor, 47.
- L. Papirius Mugillanus cos. creatur, IV. 7. censor primus, 8. iterum cos. 30. trib. mil. conf. pot. 42. præditur interrex, 43.
- L. Papirius Mugillanus cos. creatur, VIII. 23.
- M. Papirius Gallus, barbam suam mulcentem, scipione eburneo percutit, & ab eo interficitur, V. 41.
- M. Papirius quinquevir mensarius creatus, VII. 22.
- M. Papirius Atratinus cos. IV. 52.
- M. Papirius Crassus cos. IV. 12.
- M. Papirius Crassus dictator, VIII. 17.

INDEX RERUM. 471

M. Papirius Mugillanus trib. mil. conf. pot. IV. 45. iterum, 47.

Sp. Papirius trib. mil. conf. pot. legiones ducit Velitras, VI. 22.

Sp. Papirius trib. mil. VI. 47.

Sp. Papirius, consulis fratris filius, renuntiat patuo ambigi de auspicio, X. 40. donis militaribus donatur, 44.

Parmati equites, IV. 39.

Parthi, IX. 18. eorum gloriæ contra nomen Rom. favent levissimi ex Græcis, *ibid.*

Pastorum habitu milites, IX. 2. X. 4.

Patavium, X. 2. Patavii monumentum navalis pugnae, & victoriæ de Græcia, solenni certamine exercetur, *ibid.*

Patavinos semper in armis habent Galli, X. 2.

Pater patratus quis? & ejus officium, I. 24.

Patrem sequuntur liberi, IV. 4.

Patres ab honore appellati senatores, I. 8. cum conscripti dicti, II. 1.

lecti à Romulo primò centum, I. 8. aucti ad ducentos, fœdere cum Tatius isto, *not.* 3. ad 3. 17. ad trecentos à Tarquinio Prisco, I. 35. Tarquinius Superimminuto per cædes & exilia Patrum numero, statuit nullos in Patres legere, quo contemptior paucitate ipsa ordo fiat, 49. L. Brutus Patrum numerum, primoribus equestri gradu lectis, ad trecentorum summam explet, I. 1.

in Patres lecti principes Albanorum, I. 30. Patres minorum gentium, 35. Atta Clausus in Patres lectus, II. 16. primâ mentio apud Livium plebei senatoris, V. 12. senatus ab Ap. Claudio libertinorum filiis allectis inquinatus, IX. 46.

Patribus loca in circo divisa, I. 35.

Patres tribunarum capere prohibentur, II. 33.

Patrum ac plebis certamina, venenum urbis Romæ, III. 67.

Patrum indulgentia in plebem, II. 9. *Vid.* Patricii, Senatores, Senatus.

Patrum juniores cessant tribunis, III. 14. injurias facere incipiunt plebi, 65.

Pater tres aureæ, cum titulo nominis Camilli, in Jovis cella ante pedes Junonis positæ, VI. 4.

— aureæ ex multatâ pecunia ad Cereris positæ, X. 23.

Patritia, non sunt tecta urbis, & turba imbellis, sed juvenum militiæ, IX. 4.

472 INDEX RERUM

- Patricii unde appellati? I. 8. *Vid. & X. 8.*
 gloriantur penes se auspicia esse, se solos gen-
 sem habere, & justum imperium & auspiciū domi
 militiæque, X. 8. *Vid. & III. 1. VI. 41. VII. 6.*
 Patricios inter & plebeios certamen de consulatu, IV. 1.
& seqq. dirōptum creatione trib. mil. conf. por. pro-
 misit ex Patribus & plebe sumendorum, 6. renova-
 tum, VI. 34. *& seqq.* vincuntur patricii, 42. adver-
 sus legem Liciniam Sextiam duo patricii consules crea-
 ti, VII. 18, 19, 22, 24, 28. idem frustra tentatum,
 X. 15.
 Patricii præturam & ædilatē curulem, pro concessio
 plebi altero consulatu, sibi querunt, VI. 42. VII. 1.
 Patriciorum est prodere interregem, VI. 41.
 Patriciis plebei magistratus non patent, IV. 25. patricii
 consularesque duo trib. pleb. III. 65.
 Patricios inter & plebeios certamen de sacerdotiis, X. 6.
& seqq. lex à decemviris lata, ne connubium Patribus
 cum plebe esset, IV. 5. abrogata, I. 6.
 de Patriciorum superbiā & libidine querelæ, IV. 3, 5. VI.
 36, 37.
 Patricii in arce aut Capitolio habitare vetiti, VI. 20.
 Patricii magistratus, VI. 41.
 Patriciæ pudicitie sacellum, X. 23.
 Paulus. *Vid. Æmilius.*
 Paupertati honos habitus in civitate Rom. Præf. Liv. II.
 16, 33. III. 26, 27.
 Pavori vover fanum Tullus Hostilius, I. 27.
 Pax Caudina, IX. 5, 6.
 Pecora hostibus objecta per infidias, II. 50.
 Pedestre scutum, VII. 10.
 Peditibus æra constituta, IV. 19.
 Pedum, opp. II. 39. VII. 12. VIII. 12. capitur à Corio-
 lano, II. 39. oppugnatur & capitur à L. Furio Ca-
 millo. conf. VIII. 13.
 Pedanis civitas datur, VIII. 13.
 Paligni, pop. VIII. 6, 29. deficiunt, IX. 41. vincuntur,
ibid. oratores pacem petentes Rom. mittunt, 45. his
 sedus datur, *ibid.* cadunt agmen fugientium Samni-
 tium, X. 30.
 sub Pellibus durant ad Vejos Romani mil. V. 2.
 Peloponnesus, I. 7.
 Penninum Alpium jugum, V. 35.
 Pennus. *Vid. Quintius.*
 Pegri, Samnites, IX. 31.
 Perduellionem judicant duumviri, I. 26. *Vid. Populus.*

Perſæ , IX. 18, 19.

Peruſia , Etruriæ opp. petit pacem , IX. 37. accipitur in deditionem , 40. *Vid. & X. 37.*

Peruſini cæduntur à Rom. X. 30. rebellant , 31. Peruſi-
norum quatuor millia & quingenti occiſi , *ibid.*

Petiſilens & aridum circa urbem ſolum , VII. 38.

Petiſilentiz cauſâ clauus pangitur , VII. 3.

Peſtis Romæ , I. 31. III. 6 , 32. IV. 21 , 25 , 52. V. 13.

VI. 20. VII. 1 , 2 , 27. VIII. 17 , 18. IX. 28. X. 31 ,
47. *Epit. XI.*

Petelinus lucus prope Roma , VI. 20. in eo comitia habi-
ta , quibus damnatus M. Manlius , *ibid.*

Phalanx Macedonica , VIII. 8. confertur cum acie Rom.
IX. 19.

Phaſtras deponunt nobiles , IX. 46.

Philo. *Vid.* Publilius.

Phocæa urbs , origo Maſſilienſium , V. 34.

Piacula inſolita & peregrina pacis deſum expoſcendæ ,
IV. 30.

Piacularia ſacrificia genti Horatiæ tradita , I. 26.

Picentes , X. 10. cum iis fœdus iſtum , *ibid.* vincuntur ,
iis pax datur , *Epit. XV.*

Pila Horatia , I. 26.

Pilento uſæ ad ſacra ludosque Matronæ , V. 25.

Pilum , VIII. 8. IX. 19.

Pinarii , miniſtri ſacrorum Herculis , I. 7. quare illis in-
terdictum ne extis ſolennium veſcantur , *ibid.*

L. Pinarius , coſ. II. 56.

L. Pinarius Mamercinus , trib. mil. coſ. pot. IV. 25.

L. Pinarius magiſter equit. VII. 3. prætor , 25.

Piſo , Annalium auctor , I. 55. II. 58. IX. 44. X. 9.

Pithecuſæ inſula , VIII. 22.

C. Plautius coſ. creatur , VII. 12. Hernicis bellum in-
dicat , *ibid.* vincit ſubigitque Hernicos , 15. magiſter
equit. 17.

C. Plautius coſ. VII. 27. iterum , VIII. 1. atroci prælio
dimicat cum Volſcis , & cæſorum arma Luæ matris
dare ſe dicit , *ibid.*

C. Plautius coſ. VIII. 20. de Privernatibus triumphat ,
ibid. favet eorum cauſæ in ſenatu , *ibid. & 21.* cenſor ,
IX. 29. ſe magiſtratu abdicat , *ibid. & 33.*

L. Plautius Venno , coſ. VIII. 19. bellum adverſus Pri-
vernates gerit , *ibid.* prætor , 40.

P. Plautius Proculus , coſ. VIII. 22.

Plebs durè habita à Tarq. Superbo , I. 56.

———— indulgenter à ſenatu , II. 2.

474 INDEX RERUM.

Plebi injuriæ à primoribus fieri capta, II. 21.

Plebs ære alieno oppressa, II. 23. *Vid. As Alienum; & Nexi.*

Plebi conceduntur sui magistratus sacrosancti, quibus auxilii latio adversus consules esset, nempe tribuni, II. 33. & ædiles plebis, *not.* 3. ad II. 33. *Vid. Secessio.*

Plebs irata interesse non vult consularibus comitiis, II. 64.

Plebem inter Patresque certamina. *Vid. Seditio.*

Plebis concilium, VI. 38. *Vid. Comitia.*

Plebs damnavit Coriolanum, II. 35. Camillum, V. 32.

Plebei magistratus ut tributis comitiis fiant, lex fertur, II. 56.

Plebeius magistratus nullus auspiciatò creatur, VI. 41.

tres Plebei in secundo collegio Decemvirorum, *not.* 6. ad III. 35.

de Plebeio consulatu certamina. *Vid. Patricii.*

Plebei quaestores primi, IV. 54.

Plebei senatoris prima apud Livium mentio, V. 12.

Plebeius trib. mil. conf. pot. primus, *ibid.* post 44. annos à lege Canuleia, VI. 37.

— magister equit. VI. 39.

— consul, VI. 42. VII. 1. qui suis auspiciis bellum gesserit, VII. 6.

— dictator, VII. 17.

— censor, VII. 22.

— prætor, VIII. 15.

Plebei ad ædilitatem curulem admissi, VII. 1.

Plebei Decemviri sacris faciundis, VI. 37, & 41.

Plebei ad pontificatum & auguratum admissi, X. 6, 9.

Plebiscitum nullum, nisi ex auctoritate senatus, perferri patiuntur trib. pl. IV. 49.

— ut si M. Furius pro dictatore quid egisset, quingentum millium æris ei multa esset, VI. 38.

Plebiscitum ne quis eundem magistratum intra decem annos capiat, VII. 42.

— de duumviris navalibus creandis, IX. 30.

— lege cautum, ut Plebiscita omnes Quirites tenerent, III. 55. VIII. 12.

Plestinæ urbs capitur à Romanis, X. 3.

Porne apud Rom. mitissimæ, I. 28.

C. Porcelius Balbus cos. VII. 11. de Gallis Tiburtibusque triumphum agit, *ibid.*

C. Porcelius trib. pl. fert legem de ambitu, VII. 15.

C. Porcelius cos. VII. 27.

C. Porcelius cos. *not.* 1. ad VIII. 19. iterum, VIII. 23.

INDEX RERUM. 475

- dictator, IX. 28.
- M. Porcellius, cos. creatur, IX. 24. cum collega Samnites vincit praelio, 27. legiones ad oppugnandum Bovianum ducit, 28.
- Q. Porcellius decemvir creatur, III. 35.
- Politorium, urbs Latinorum, ab Anco Marcio vi capta, I. 33.
- Pollia tribus, VIII. 37. nemo ferme ex Pollia tribu candidatus Papiriam ferre solitus, VIII. 37.
- Pelufca opp. lib. 33.
- Pometia deficit ad Auruncos, II. 16. capitur, 17. *Vid. Suessa.*
- Pomernium, I. 44.
- Pompeii, opp. Campaniæ, IX. 38.
- Pompilius. *Vid. Numa.*
- Sex. Pompilius trib. pl. absens creatur, IV. 41. *Vid. 44.*
- M. Pomponius trib. pl. III. 54.
- M. Pomponius trib. mil. conf. pot. V. 15.
- M. Pomponius trib. pl. diem dicit L. Manlio, VII. 4. à filio Manlii cogitur jurare se, causâ ejus accusandi, nunquam concilium plebis habiturum, 5.
- Q. Pomponius trib. pl. accusatus postquam magistratu abiit, denis millibus gravis æris condemnatur, V. 29.
- Promptina tribus addita, VII. 15.
- Pomptinus ager, II. 34. IV. 25. VI. 5. dividitur à Quinqueviris, VI. 21.
- Pondera iniqua à Gallis allata, quibus appenderetur aurum, quo se redimebant Romani, V. 48.
- Pons Anienis, VII. 9.
- Pons Sublicius in Tiberim factus, I. 33. II. 10.
- Pontis, colonia, IX. 28.
- Pontifex à Numa Pomp. lectus, I. 20.
- Pontificis Maximi appellatio primum à Livio usurpata, III. 54. ejus jura & munia, I. 20. *Vid. 4. IV. 44.*
- Pontifex Max. comitia habet in Aventino trib. pl. creatorum causâ, III. 54.
- Pontifex publicus pop. Rom. præit verba quibus se P. Decius devoteat, VII. 9. *Vid. 4. X. 28.*
- Pontifices quatuor de plebe adlecti, X. 6, 9.
- Pontificum commentarii, IV. 3. VI. 1. à pontif. suppressa quæ ad religionem pertinebant, VI. 1. & ad civile jus, IX. 46.
- Ti. Pontificius trib. pl. auctor legis agrariæ, II. 44.
- Pontius Cominius incubans cortici, secundo Tiberi ad urbem deferretur, & in Capitolium, obsecrum à Gallis,

476 INDEX RERUM

- evadit , V. 46.
- C.** Pontius , Herennii R. imperator Samnitium , IX. 1. ejus ad Samnites oratio , *ibid.* fraude capit ad Furculas Caudinas Rom. exercitum , 2 & *seqq.* ejus ad legatos Rom. responso , 4. & ad Fecialem Rom. oratio , 11. in quibusdam annalibus captus à Rom. & sub jugum missus esse memoratur , 15. à Fabio Gurgite vincitur & capitur , *Epit.* XI. ductus in triumpho , securi percutitur , *ibid.*
- M.** Popilius Lanas cos. creatur , VII. 12. Mburtes ad moenia Romæ vincit , *ibid.* damnat Licinium Stolonem decem millibus æris , 16. secundum cos. 17. tertium cos. 23. Gallos vincit , sed difficulter , *ibid.* vulneratur , 24. triumphat , 25. quantum cos. 26.
- M.** Popilius , cos. IX. 21.
- Populus** regem jubet , Patres auctores fiunt , I. 17 , 28 , 32. *Vid.* & 35 , 46.
- creat consules , I. 60.
- decemviros legibus scribendis , III. 33 , 35.
- tribunos mil. conf. pot. IV. 8.
- censores , IV. 8.
- quæstores , IV. 44.
- prætorem & ædiles curules , VI. 42. VII. 1.
- tribunos mil. ad legiones , VII. 5. IX. 30.
- duumviros navales , IX. 30.
- de bello indicendo consulitur , IV. 58.
- Populi** jussu sine auctoritate Patrum triumphatum , III. 63. VII. 17. *Vid.* & X. 37.
- à Populo jussæ leges decem tabularum , III. 34. & alie leges , III. 55. IV. 24.
- Populus** quod jussit postremum , id jus ratumque est , VII. 17. IX. 33.
- judicat de perduellione , I. 26. II. 41.
- Populo** fasces summittit cos. II. 7.
- ad Populum adversus magistratus provocatio , II. 8. *Vid.* Provocatio.
- Populi Romani** modestia , IV. 6. *Vid.* Romani.
- Porcia** lex , X. 9.
- Percus** in fœderibus sancendis faxo filice percussus , I. 24. *Vid.* & IX. 5.
- Lar , sive Lartes Porcenna rex Clusinarum , II. 9. ad eum perfugiunt Tarquinii , *ibid.* bellum infert pop. Rom. *ibid.* obsidet urbem Rom. 11. Porcennam cogitat occidere C. Mucius , & scribam pro rege obtruncat , 12. mittit legatos Romam qui de pace agant , 13. obsides accipit à Rom. *ibid.* Porcenna filium Aruntem

INDEX RERUM. 477

Artidam oppugnatum mittit, 14. mittit legatos Romam de reducendo in regnum Tarquinio, 15. fit amicus pop. Rom. *ibid.* reddit obfides, *ibid.* agrum Veientem restituit, *ibid.*

Porſenſis regis bona vendendi mos unde ductus, II. 14.

Porta Capena, I. 26. III. 22. X. 23.

— Carmentalis, II. 49.

— Collina, I. 51. II. 11. III. 51. IV. 22. VI. 28. VII. 11.

ad Collinam portam Vestales quæ stupri compertæ fuerant, defossæ, VIII. 15.

Porta Esquillina, II. 11. III. 66; 68. VI. 22.

— Flumentana, VI. 20. *Vid. ibi not.*

— Nævica, II. 11.

— Numentana, *not.* 1. ad VI. 20.

— Trigemina, IV. 16.

— Decumana, eadem quaestoria, III. 5.

Porticus circa forum à Tarquinio Prisco rege factæ, I. 35.

Portoriis plebs liberata Romæ, II. 9.

Postumia virgo vestalis, ob cultum amœniorem suspecta, de incestu causam dicit, IV. 44.

Postumiana imperia, IV. 29.

A. Postumius dictator contra Latinos missus, prospere ad lacum Regillum pugnat, II. 19, 20. ædem Castori vovet, *ibid.* triumphat, *ibid.* conf. creatur, II. 21.

A. Postumius Albus, conf. III. 4. Legatus ad Æquos, à Graccho Clœlio eorum duce injuriosius tractatur, 25.

A. Postumius Regillensis trib. mil. conf. pot. opprimit graves prædâ Tarquinienſes, V. 16. iterum trib. mil. VI. 21.

A. postumius Tubertus, magister equit. dictus, IV. 23. dictator, 26. insigni pugnâ Æquos Volcosque vincit, 26, 29. quidam ab eo filium victorem securi percussum esse tradidere, *ibid.*

L. Postumius Albinus trib. mil. conf. pot. VI. 1. iterum, 22.

L. Postumius Megellus conf. IX. 44. vincit Samnites, & de iis triumphat, *ibid.* prætor, X. 26. secundum conf. 31. ædem Victoriæ, quam ædis curulis ex mulctaticia pecunia faciendam curaverat, dedicat, 33. Samnitium aliquot urbes capit, 34. in Etruriam traducit exercitum, & ibi rem gerit, 37. triumphat senatu adversante, & sine plebis jussu, *ibid.* operâ militum in agro suo utitur, *Epit.* XI. accusatur & damnatur, *ibid.*

M. Postumius, trib. mil. conf. pot. IV. 31. decem milli-

478 INDEX RERUM

- bus æris gravis damnatur, 48.
M. Postumius Albinus, trib. mil. conf. pot. (*sue potius censor.*) V. 1.
M. Postumius Regillensis, trib. mil. conf. pot. IV. 49. homo prave mentis, *ibid.* in eum invenitur Sextius trib. pl. *ibid.* ab exercitu suo lapidibus obruitur, 50.
P. Postumius cof. creatur, II. 16. triumphat de Sabinis, *ibid.*
Sp. Postumius cof. III. 2. legatus mittitur Athenas legum causâ, 31. Decemvir creatur, 33. legatus præest mediæ aciei, 70.
Sp. Postumius Albus, trib. mil. conf. pot. V. 26. ab Aquis primò pulsus, mox eisdem vincit, 28.
Sp. Postumius cof. creatur, VIII. 16. censor, 17. magister equitum, 23. iterum creatur cof. IX. 1. sub jugum mittitur, 6. ejus oratio & magnanima sententia, 8. per feciales Samnitibus deditus non accipitur, 19.
Sp. Postumius Regillensis censor creatur, VI. 27.
Positil, ab Evandro edocti, ministri sacrorum Herculis per multas arates fuisse, I. 7. servos publicos solemniter horum sacrorum, auctore Ap. Claudio censere, edocent, IX. 29. duodecim eorum familie iura annum extinctæ, *ibid.*
Potius, *Vid.* Valerius.
Præco ad tribunum Celerum Brutum populum advocat, I. 59.
—— Patres in Cuxiam ad Decemviros vacat, III. 38.
Præcones per viros dimissi ad concionem advocandam, IV. 32.
Præda in campo Martio expulsa, ut sua quisque cognita abduceret, III. 10.
—— de Aquis capta, propter ararii inopiam venditur, III. 31.
—— ad quaestores redacta, V. 26.
—— militi concessa, VI. 13. VII. 16, 24, 27, 37. VIII. 36. IX. 23, 32. X. 45. militi data, excepto auro & argento, IX. 37. exceptis liberis corporibus, X. 31. ad prædam Veientanam populus ex urbe in castra missus, V. 20.
Præda Veientanæ decima Apollini data, V. 23. quomodo soluta, 25.
Prædam vendere cogitur miles, X. 17, 20.
ex Præda militibus data præmia, X. 30. & *possim in triumphis.*
Prædones terrestres & maritimi, VII. 25.

- Præfedi Capuam primùm creati, IX. 20.
 Præfedi sociorum in exercitu, VIII. 36.
 Prælium. in ipso discrimine prælii, templa Diis votendi mos, X. 42. *Vid. & Pugna.*
 Præmia militum. *Vid. Miles.*
 Præneste, VI. 29. VII. 12. desciscit ab Latinis ad Rom. II. 19. recipitur per deditionem à T. Quintio, VI. 29.
 Prænestini deficiunt, VI. 21. iis bellum indictum, 22. & inlatum, 27. vastant agrum Rom. sed vincuntur, 28. 29. Prænestinatorum octo oppida capta, *ibid.* signum Præneste devectum Jovis Imperatoris in Capitolium latum, *ibid.* rebellant, 30. tuentur Pedanos, VIII. 12. mulctantur agro, 14.
 Prænestini montes, III. 8.
 Prærogativa centuria, V. 18. *Vid. & X. 22.*
 Præfultator ingratus Jovi, II. 36.
 Prætexta toga, I. 8. *Vid. Toga.*
 Prætextati consules, prætor, ædiles curules, VII. 1.
 Prætor olim idem qui cos. III. 55. prætor maximus, VII. 5.
 Prætor qui jus in urbe diceret, ex Patribus creatus, VI. 42. VII. 1.
 ——— collega consulibus, atque iisdem auspiciis creatus, III. 55. VII. 1. VIII. 32.
 ——— plebeius primus, VIII. 1.
 Prætores duo primùm creati, *Epit. XIX.* eorum numerus ad quatuor ampliatus, *Epit. XX.*
 Prætorium, VII. 12.
 Prætoria consulum, IX. 2. X. 33.
 Prætoria comitia. *Vid. Comitia.*
 Prata Flaminia, III. 54.
 ——— Quinq̃a, III. 26.
 ——— Vacca, VIII. 19.
 Præcipilli centurio, II. 27. VII. 41.
 Principes, milites, VII. 23. VIII. 8.
 Principia, locus in castris, VII. 12.
 Prisci Latini, I. 3. *Vid. Latini.*
 Privernates vastant agrum Rom. VII. 15. in eorum agrum exercitum inducit C. Maxcius cos. eosque vincit, 16. capta eorum urbs, *ibid.* de iis triumphus actus, *ibid.* depopulantur colonias Rom. Norbam & Sætiā, 42. nuntii eorum defectionis veniunt Romam, VIII. 1. vincuntur, *ibid.* opp. eorum captum & agri partes duæ ademptæ, *ibid.* bellum adversus Rom. instaurant, 19. vincuntur, *ibid.* eorumque senatores trans Tiberim habitare jussi, 20. eorum legati ferox responsum, 21. iis datur civitas, *ibid.*

480 INDEX RERUM.

Privernum obsidetur & capitur , VIII. 20.
 Proca rex Albæ procreat Numitorem & Amulium , I. 3.
 Proconsulis prima apud Livium mentio , III. 4.
 Proconsul rem gerere jubetur , postquam consulari abiisset , Q. Publilius Philo , VIII. 23. primus , 26. idemque Q. Fabius , P. Decius , X. 16.
 Proculus. *Vid.* Geganius, Julius. Virginius.

Prodigia.

Bos femina locuta , III. 10.
 Caput humanum integrâ facie aperientibus fundamenta templi apparuit , I. 55.
 Carne pluit , III. 10.
 Cœlum visum ardere , III. 5. 10.
 Corvus ante Papirium cos. occidit , X. 40.
 Lacus Albanus sine ullis cœlestibus aquis causâ quâ alia , in altitudinem insolitam crevit , V. 15.
 Lapidibus pluit , I. 31. VII. 28.
 Lupus fugit ad Rom. in acie stans , X. 27.
 Lupi visi in Capitolio , III. 29.
 Milites fulmine icti , X. 31.
 Species viri majoris , quàm pro humano habitu , augustiorisque , visa in quiete utrique consuli , VIII. 6.
 Terra ingenti motu concussa , III. 10. multifariam pluit , X. 3.
 Vorago in foro , VII. 6.
 Vox ingens audita ex Albani montis luco , I. 31. cœlestis ex Albano monte missa , *ibid.* ex Ardia sylva silentio noctis edita , & credita Sylvani , II. 7. divinitus emissa de adventu Gallorum , V. 32. audita è templo Matutæ deæ , VI. 33.
 ad Prodigia elicienda è mentibus divinis , ara Jovi Elicio à Numa dicata , I. 20.
 Prodigiorum procuratio pertinet ad Pontificem , I. 20.
 Proditores libertatis dant pœnas , II. 5.
 Promontorium Brundusii , X. 2.
 Provincias fortiebantur inter se consules , X. 24. *& totâ passim historiâ.*
 Provinciæ extra ordinem datæ , X. 24.
 Provinciæ prorogatæ , VIII. 23, 26. X. 16.
 Provocatio ad pop. lege sancita , II. 8. III. 55. X. 9.
 Provocatio non est à Dictatore , II. 18, 29. creantur Decemviri sine provocatione , III. 32.
 Lex , ne quis ullum magistratum sine provocatione crearet : qui creasset , eum jus fasque esset occidi , III. 55. *Vid. tamen* IV. 13. *& ibi not. 6.*
 Provocationi cedit dictator , VIII. 33.

Provocatio

INDEX RERUM. 481

Provocatio non est longius ab urbe mille passuum, III. 10.
Ptolomæus Rex Aegypti, *Epit.* XIV. cum eo societas
iuncta, *ibid.*

Publicola. *Vid.* Valerius.

Publilia tribus addita, VII. 15.

C. Pubilius ob æs alienum paternum nexus, VIII. 18.

L. Pubilius Volsus, trib. mil. conf. pot. V. 12.

Q. Pubilius, trib. pl. in seditione Manlianâ senatûs præ-
bat consilia, VI. 19. Manlio diem dicit, 10.

Q. Pubilius Philo, conf. VIII. 12. Latinos rebellantes
fundit & castris exiit, *ibid.* dictator dictus tres leges
fert secundissimas plebi, *ibid.* primus prætor plebei, 15.
magister equit. dictus, 16. censor, 17. conf. ite-
rum, 22. bellum gerit adversus Palæpositanos, 22,
23. *Vid.* & 25. ei omnium primo prærogatum impe-
rium & datus post actum honorem triumphus, 26. conf.
interiam, IX. 7. vincit Samnites, 13. *Vid.* & 14, 15.

T. Pubilius augur de plebe creatur, X. 9.

Vol. Pubilius homo de plebe, negat se fieri debere mi-
litum, II. 55. appellat tribunos, *ibid.* consules spoliari
Publium jubent, *ibid.* provocat ad populum, *ibid.*
prævalens ipse, & adjuvantibus advocatis, repellit li-
ctorem, *ibid.* comitiis creatur trib. pl. 56. rogationem
fert ad populum, ut plebei magistratus tributis fiant
comitiis, *ibid.* à plebe tribunus rescitur, *ibid.*

Vol. Pubilius trib. mil. conf. pot. V. 13.

Pudicitia patricia sacellum in foro Boario, X. 13.

— plebei ara, à Virginia Ausi filia dedicatur, *ibid.*

Pueri Rom. erudiri soliti olim Etruscis litteris, ut ætate
Livii Græcis, IX. 36.

Pugnæ Rom. terrestres & navales, I. 30. IV. 33. VII. 8,
26, 27. VIII. 1, 38. IX. 13, 21, 22, 23, 27, 32, 35,
38, 39, 40, 44. X. 2, 3, 5, 12, 14, 19, 27, 31, 36,
41.

Pullarius, VIII. 30. nunciat auspicia secunda, IX. 14.

Pullarius in auspicium missus mentitur auspicium, X.
40. inter prima signa constitutus, ictus pilo cadit, *ibid.*

Pulli si non pascuntur, si ex cavea tardius exierint, in-
-faustum auspicium est, VI. 41.

Pulvillus. *Vid.* Horatius.

Pupiniensis ager, IX. 41.

P. Pupius inter primos à plebe quaestores, IV. 54.

Pylæmenes, rex Hætiarum, I. 1.

Pyrrhus, Rom. hostis, VII. 29. in Italiam venit Tarcen-
tinis auxiliaturus, *Epit.* XII. cædit Rom. inspicit cor-
pora Rom. qui in acie ceciderant, ad urbem Rom. po-

Tom. II.

X

pulabundus procedit, *Epit.* XIII. Fabricium sibi devoti
 reſtentat, *ibid.* in Siciliam trajicit, *Epit.* XIV. in Italiam
 revertitur, vincitur & pellitur, *ibid.* moritur, *ibid.*
 Pythagoras Samius ſenior Numa Pompilio, I. 18.
 Pythicum oraculum, V. 15.
 Pythicz ſortes, I. 16.

Q.

QUADRANTES in P. Valerii coſ. occiſi in præ-
 lio domum à plebe jaſtati, ut funere ampliores
 efferretur, III. 18.
 Quadrigæ in Ludis, VIII. 40.
 Quadringenariæ cohortes, VII. 7. X. 40.
 Quadruplatoris nomen, infame, III. 72.
 Quæſtionem poſtulare, II. 29.
 Quæſtionibus exercendis dictator creatus, IX. 16.
 Quæſtorum prima apud Livium mentio, II. 41. juſ illis
 fuit diem dicendi ad pop. iis qui aliquo ſe ſcelere ob-
 ſtrinxiffent, *ibid.* & III. 24, 25.
 Quæſtorum numerus duplicatus, IV. 43. ad octo am-
 pliatus, *Epit.* XV. primis temporibus patricii omnes
 creati, *ibid.* primi è plebe quæſtores, IV. 54.
 Quæſtores ex ærario ſigna proferunt, VII. 23. iis data
 præda vendenda. *Vid.* Præda.
 Quæſtoria comitia. *Vid.* Comitiaz.
 Quæſtorium captum à Samnitibus, & quæſtor occiſus;
 X. 32.
 Quartarii vini M. Manlio dati ab ſingulis militibus, V.
 47.
 Quercus paſtoribus ſacra, I. 10.
 Quietis fanum, IV. 41.
 Quinctius. *Vid.* infra. Quintius.
 Quinqueviri poſtulati, qui ſcriberent leges de imperio
 conſulari, III. 9.
 Quinqueviri qui Pomptinum agrum dividant, creati,
 VI. 21.
 Quinqueviri, quos ab diſpenſatione pecunie menſario
 appellarunt, creati, VII. 21.
 Quintiles Idus, VI. 1. poſtridie hæ Idus, religioſus dies,
ibid.
 Quintilibus Kalendis magiſtratus initus, V. 32, VIII. 10.
 Quintilibus Idibus tranſvectio Equitum facta, IX. 46.
 Cn. Quintilius clavi figendi cauſa dictator creatur, VIII.
 18.
 M. Quintilius Varus, trib. mil. conſ. pot. V. 1.
 Sex. Quintilius coſ. III. 32. moritur, *ibid.*

- Quintia gens, III. 12.
 Quintia prata, III. 26.
 Quintii ex Albanis principibus in collegium Patrum lecti, I. 30.
 Quintius Cincinnatus, trib. mil. conf. pot. IV. 49.
 Cæso Quintius resistit trib. legem Terentillam ferentibus, III. 11. ei homicidium falsò objectum, 13. primus vades publicos dat, *ibid.* in exilium abit, *ibid.*
 C. Quintius Cincinnatus, trib. mil. conf. pot. VI. 32.
 Cn. Quintius Capitolinus primus ædilis curulis, VII. 1.
 L. Quintius, trib. mil. VII. 25.
 L. Quintius Cincinnatus pro Cæsonis filio pop. precatur, III. 12. fit cos. 19. ejus in trib. vehemens oratio, *ibid.* non patitur se contra S. C. consulem resciri, 21. ab aratro ad dictaturam vocatur, 26. Æquos circumvallat & sub jugum mittit, 27, 28. coronâ aureâ donatur ab exercitu quem servaverat, 29. triumphat, *ibid.* petens decemviratum, repulsam patitur, 35. ejus moderatio in censendo, IV. 6. dictator iterum creatur, IV. 13. ejus oratio ad pop. de Sp. Mælii nece, 35.
 L. Quintius Cincinnati filius, trib. mil. conf. pot. VI. 6. iterum, 32. recipit Tusculum, 33.
 L. Quintius Capitolinus, trib. mil. conf. pot. VI. 11.
 P. Quintius Cincinnatus, trib. mil. conf. pot. IV. 61.
 T. Quintius Barbatus Capitolinus cos. sedat plebem sævientem, II. 56. ei gratiæ actæ à senatu, 57. inter eum & milites comitate & beneficiis certatum, 60. per Patres clientesque Patrum cos. iterum creatur, 64. insigne ejus stratagema, *ibid.* creatur triumphator agro dando, III. 1. tertium cos. 2. pro cos. mittitur subsidio cos. laboranti, 4. eum liberat, 5. defendit Cæsonem Quintium reum, 12, 13. quæstor Volscium, quo teste Cæso damnatus fuerat, impugnat, 25. petens decemviratum, repulsam patitur, 35. quartum cos. 66. egregia ejus de concordia oratio, 67, 68. laus T. Quintii, 69. vincit Æquos & Volscos, 70. interrex, IV. 7. quintum cos. IV. 8. togatus armati gloriam æquat, 10. sextum cos. creatur, 13. nominat dictatorem L. Quintium Cincinnatum, *ibid.* legatus sequitur Æmiliū dictatorem, 17. precatur pro T. Quintio Cincinnati filio, reo, 41.
 T. Quintius Cincinnatus Pennus, cos. IV. 26. discordiæ ejus cum collega, *ibid.* strenua ejus opera in bello, 27, 29. iterum cos. 30. trib. mil. conf. pot. 31. malè rem gerit ad Veios, *ibid.* legatus adjuvat victoriam

484 INDEX RERUM.

- dictatoris , 32 , 33. reus factus ad pop. absolvitur , 41.
T. Quintius , Capitolini F. Capitolinus , conf. creatur ,
IV. 43. trib. mil. conf. pot. 61.
T. Quintius Cincinnatus , trib. mil. conf. pot. VI. 4.
trib. mil. secundum , 18. dictator creatur , 18. vincit
Prænestinos , 29. triumphans signum Præneste deve-
rum Jovis Imperatoris in Capitolium fert , *ibid.*
T. Quintius Capitolinus trib. mil. conf. pot. VI. 11.
mag. equit. *ibid.*
T. Quintius trib. mil. conf. pot. VI. 38.
T. Quintius Pennus , mag. equit. VI. 42.
T. Quintius dictator , VII. 9. mag. equit. VII. 11. col.
18.
T. Quintius Pennus , conf. VII. 22.
T. Quintius à seditiosis militibus eligitur dux , VII. 39.
ejus oratio ad suos , 41.
T. Quintius , triumvir coloniarum deducendarum , VIII. 16.
Quirina tribus , *Epit.* XIX.
Quirinalis flamen à Numâ creatur , I. 20. *Vid.* Flamen.
Quirinalis collis additus urbi , I. 44.
Quirinus , I. 20. V. 52. VIII. 9.
Quirini ades , IV. 11. dedicatur & exornatur hostium
spoliis , X. 46.
Quirites unde dicti ? I. 13. ut Quirites omnes teneantur
plebiscitis , lex lata , VIII. 12.
Quiritum fossa. *Vid.* Fossa.

R.

- Man. **R**ABULIUS decemvir creatur , III. 35.
Racilia uxor L. Quintii Cincinnati , III. 16.
Ramnenses , sive Ramnes , antiqua tribus , & Equit.
centuria , I. 13 , 36. X. 6.
Regia potestas non tam immutata Romæ , inducto con-
sulatu , quam velut annua facta , II. 1.
Regiarum leges conquiritæ , VI. 1.
Regii nominis ac factus invidia apud Rom. II. 1 , 15 ,
41. IV. 13 , 16. VI. 20.
Regillum , opp. Sabiorum , II. 16.
Regillus lacus ad quem A. Postumius prosperè contra La-
tinos pugnat , II. 19. 20. *Vid.* & VI. 2.
Religio à Numa Pomp. constituta , I. 19.
— multiplex & pieraque externa , animos invadit ,
IV. 30.
Religionis cura Romæ , V. 15 , 25 , 28 , 40 , 46.
Religiones cultæ à præcis Rom. piæ magis quam magni-

Acē, III. 57.

Religionibus dediti Etrusci, V. 1.

Religiosi dies, VI. 1.

Remus à Laronibus capitur & Amulio traditur, I. 5. ad supplicium Numitori deditur, *ibid.* Aventinum montem ad inaugurandum capit: ei priori augurium venit, sex vultures, *ibid.* à fratre occiditur, *ibid.*

Reus, cui capitalis dies dicta fit, & de quo propediem futurum iudicium, indicta causâ, non debet violari, III. 13.

Rex sacrificulus, *sive* rex sacrorum, II. 2. VI. 41. IX. 34. ejus sacerdotium Pontifici subiectum, II. 2.

Reges Rom. à pop. electi, auctore senatu. *Proid.* Populus & Senatus.

— exacti ex urbe, I. 59.

— priores bene regnaverunt, II. 1.

Reges se non passurum jurat pop. Rom. II. 1. conjuratio de Regibus revocandis, 3. regibus negatur reditus, 15.

Rhæti unde originem trahant, V. 33.

Rhea Sylvia legitur virgo Vestalis, I. 3. vi compressa quum geminum partum edidisset, nuncupat Martem patrem incertæ stirpis, *ibid.* vincita in custodiam datur, *ibid.*

Rogatio de trib. pl. non aliter quàm per suffragia tribuum creandis, III. 65.

— de connubio Patrum & plebis, IV. 1.

— de faciendis consulibus, seu de plebe, seu de Patribus, *ibid.*

— de publicandis bonis Servilii Ahala, IV. 24.

— ut ager ex hostibus captus viriis dividatur, 48.

— ut pro duumviris sacris faciendis creentur decemviri, VII. 37.

— de unciario fœnore, VII. 26.

— de Tusculanis, VIII. 37.

— ut trib. mil. semel dent in quatuor legiones à pop. creentur, IX. 30.

— de duumviris navalibus creandis, *ibid.*

— de pontificibus auguribusque plebeis adlegendis, X. 6.

Rogationis carmen de trib. pl. à Duilio recitatum, III. 64.

Rogationes Licinæ Sentique trib. recitari vetant collegæ, VI. 35.

Roma condita à Romulo, I. 6.

— crescit ex ruinis Albæ, I. 30.

— cingitur muro lapideo, I. 38.

X iij

486 INDEX RERUM:

Roma quadrifariam divisa regionibus collibusque, I. 43.
 — amplificatur, & aggere fossisque circumdatur, I. 44.
 — obsidetur à Porfenna, II. 11.
 — diripitur à Gallis, V. 41. & incenditur, 42. instauratur, 55. & VI. 4. ejus situs descriptio & laus, V. 54. pestilens atque aridum circa urbem solum, VII. 38.

Romanorum altitudo animi, IV. 6.
 — amor libertatis, II. 15. VI. 19.
 — constantia in adversis, IX. 3.
 — gratus in bene meritis de sua Rep. animus, II. 10, 13. V. 47.
 — justitiæ, V. 27.
 — religionis cura, I. 21.
 — virtus militaris, IX. 17, 15. *Vid. Acies, Castra; Classis, Disciplina, Equites, Miles.*
 apud Romanos in honore habita paupertas. *Vid. Paupertas.*

& facere & pati fortia Romanum est, II. 12.

Romana res ducibus validior fuit, quàm exercitibus, II. 39.
 T. Romilio cos. à Claudio Cicerone dies dicta, III. 31.
 creatur decemvir, 33.

Romularis, postea Ruminalis, ficus, I. 4.

Romulea urbs capitur à Romanis, X. 17.

Romuli & Remi natales, I. 4. educatio & adolescentia, *ibid.* impetus faciunt in latrones, & prædæ dividunt pastoribus, *ibid.* Remus capitur à latronibus & deditur Amulio, 5. liberatur à Romulo; Amulium obtruncant, & avum Numitorem regem salutant, *ibid.* condendæ urbis consilium capiunt, I. 6.

Romulus Palatinum montem ad inaugurandum capit, I. 6. Romulus fratrem occidit quod novos muros transfecerit, *ibid.* urbem à suo nomine appellatam condit, *ibid.* Palatinum primum montem munit, *ibid.* rempublicam ordinat, 8. auget urbem, *ibid.* asylum aperit, *ibid.* senatum creat, *ibid.* ex consilio Patrum legatos circa vicinas gentes mittit, qui societatem connubiumque novo populo peterent, 9. quas juvenus Romana virgines Sabinas rapuit, consolatur, *ibid.* occurrit Cæninensibus, qui impetum in agrum Rom. fecerant, eos fundit & regem occidit, 10. Jovi Feretrio spolia optima fert, & ei primum omnium Romæ sacræ templum, *ibid.* Antemnates & Crustumino vincit, 11. in pugna cum Sabinis Romanos fugientes resistere jubet, & Jovi Statori templum vovet, 12. pacem init cum Sabinis, & populum in triginta curias dividit, 13.

INDEX RERUM. 487

- Fidenates fundit, 14. Veientes cædit, 15. trecentos armatos ad custodiam corporis, quos Celeres appellavit, legit, *ibid.* ejus mors, 15. creditur Deus, *ibid.* septem & triginta regnavit annos, 21.
 Romulus Deo prognatus, Deus ipse, I. 40. *Vid. & IV.*
 15.
 Camillus Romulus alter, V. 49.
 Romulus Sylvius Albæ rex, I. 3.
 Rorarii milites, VIII. 8. *Vid. Acies.*
 L. Roscius, legatus Rom. jussu Tolumnii interficitur, IV. 17. ei statua publice in Rostris posita, *ibid.*
 Rostra navium ex hostibus captarum in æde Junonis Patavii fixa, X. 1.
 Rostris navium suggestum in foro Romæ extructum adornatur, Rostraque id templum appellatur, VIII. 14.
 Rostra per anticipationem à Livio nominata, IV. 17.
 Ruffium, oppidum, VIII. 25.
 Ruffuli, trib. mil. à cos. facti, non à populo, VII. 5.
 Ruminalis fons, olim Romularis, I. 4.
 Rutilianus ager, X. 4. agri vastati, & oppidum expugnatum, 37.
 Sp. Rutilius Crassus, trib. mil. cons. pot. IV. 47.
 Rutuli, I. 2. eorum rex Turnus, *ibid.* ab Aenea vincuntur, *ibid.* confugiunt ad Mezentium regem Etrusco-
 rum, *ibid.* iis bellum infert Tarquinius Superbus, 57.

S.

- S**ABATINA tribus nova, VI. 5.
 Sabellæ cohortes, X. 19.
 Sabellus ager, VIII. 1.
 Sabinarum virginum raptus, I. 9. dirimunt prælium inter Romanos & Sabinos, 13. eorum nomina Curiis imposita, *ibid.*
 Sabini bellum parant contra Rom. ob raptum filiarum, I. 9, 10. tenent arcem, 11. prælium cum Rom. 12, 13, pax convenit, 13. bello petiti à Tullo Hostilio vincuntur, 30, 31. Sabini, qui cum Tatio migraverant Rom. Capitolium & arcem incolabant, 33. Sabinis bellum infert Tarquinius, 36. funduntur, 37. bellum parant, II. 16. pacem creato Romæ dictatori, petunt, 28. Sabinus tumultus, 26. iterum bellum parant, 31. vincuntur, *ibid.* arma jungunt Veientibus contra Rom. sed cæduntur, 53. usque ad portas urbis populantes incedunt, 63. *Vid. & 64.* bellum inferunt Rom. III. 26, 30. pugna cum iisdem, 62. vincuntur à Rom. 63.

X iiij

488 INDEX RERUM.

corum castra direpta, *ibid.*

Sabinus ager, VI. 27.

Sabinus bovem miræ magnitudinis ad Dianæ Aventinæ-
fis fanum ducit, I. 45.

Sabini juvenes Romæ scorta per ludos rapiunt, II. 18.

Sacellum Semonis Sanci, VIII. 20.

Sacellum Pudicitæ patriciæ in foro Boario, X. 23.

Sacer mons, II. 32. III. 52.

Sacra via, II. 13.

Sacerdotes creat Numæ, I. 20.

— velari suis insignibus eunt supplices ad castra Ce-
riolani, II. 39.

— quum patricii soli semper fuissent, novi de plebe
adleguntur, X. 6, 8.

— Tarquinienſes, facibus ardentibus anguibſque
prælatiſ, Romanum militem turbant, VII. 17.

Sacramentum militare, III. 20.

Sacramento dicere, IV. 53.

Sacramento adiguntur juniores omnes, IX. 29, 43. X. 4.
& seniores, VI. 6. X. 21.

Sacrata lex. *Vid.* Lex.

Sacrificaturi vivo flumine perfundi debebant, I. 45.

Sacrificulus Rex. *Vid.* Rex.

Sacroſancti quinam fuerint, III. 55.

Sacrum Novendiale publicè ſuſceptum, quod lapidibus
pluiſſet, I. 31. *Vid.* Novendiale.

Sacrum à Samnitibus horrendo ritu celebratum, X. 38,
39.

Sacra gentilitia, V. 2.

— dubica, *ibid.*

— Græco ritu Herculi à Romulo facta, I. 6, 7.

Sagmina, I. 24.

Sagulum gregale, VII. 34.

Saga ex præda militi data, X. 30.

Salis vendendi arbitrium ademptum privatis, II. 9.

Salaria via, VII. 9.

Salinæ circa Ostiam factæ, I. 33.

Salinæ Romanæ, VII. 19. *Vid.* & V. 45. VII. 17.

Salios duodecim Marti Gradivo legit Numæ Pompilius,
I. 20. duodecim Salios vocet Tullus, qui *Agonales*,
ſive *Collini* dicti ſunt, 27.

Sallentini victi, IX. 42. *Epit.* XV, in deditionem acci-
piuntur, *ibid.*

Sallentinus ager, X. 2.

Salluvii, qui & Salyi, & Salyes, pop. Gallicus, V. 45.
P. Saloniſ alſternis propè annis trib. mil. & primus cen-

INDEX RERUM. 489

turio, Patres conscriptos obtestatur, ne suum honorem præponant concordie civitatis, VII. 41.

Salpinates incursum agros Rom. V. 31.

Saltatio in ludis scenicis, VII. 2.

Salvus Caudini, IX. 7.

—— Germanici, IX. 36.

—— Hercinius, V. 34.

—— Taurinus, V. 34.

—— Vescinus, X. 21.

Salutis ædes à C. Junio Bubulco consule vota, ab eodem consule locatur, IX. 43. dedicatur ab eodem dictatore, X. 1.

Salyum gens, V. 34.

Samnites incunt fœdus cum Rom. VII. 19. gens opibus armisque valida, 29. inferunt Sidicinis arma, unde origo belli cum Rom. *ibid.* vincunt Campanos, *ibid.* malè excipiunt legatos Rom. 31. bellum cum Samnitibus, 32. atrox cum iis prælium, 33. vincuntur in Campania, *ibid.* victi iterum in Samnio, 36. tertia pugna cum Samnitibus, quâ fugantur, 37.

legatos Rom. mittunt pacem orantes, VIII. 1. cum iis fœdus renovatum, 2. Samnitium agros vastant Latini, *ibid.* petunt à Latinis ut Rom. coerceantur, *ibid.* pugnant cum Lucanis adversus Alexandrum Epirensem, 17. suspecti sunt Rom. 23. ferox eorum responsum, *ibid.* tria oppida iis adempta, 25. efficiuntur Palæpoli, 26. vincuntur à Q. Fabio mag. equit. 30. victi rursus à Papirio dictatore, 36. annuas impetrant inducias, 37. deficiunt, *ibid.* prælium atrox cum Samnitibus, 38. eorum equites impediunt Rom. disipiunt, *ibid.* vincuntur Samnites, 39. damnant bellum, *ibid.* satisfaciunt Rom. *ibid.* nec tamen pacem impetrant, *ibid.*

bellum instaurant, IX. 1, 2. fraude capiunt Rom. apud Caudinas Furcas, *ibid.* & *seqq.* occupant Fregeſas, col. Rom. 12. vincuntur à Rom. 13. iterum, 14. sub iugum mittuntur Samnitium septem millia, 15. eorum præsidium Sarrici oppressum, 16. inducias biennii impetrant à Rom. 20. rebellant, 21. anceps prælium cum Samnitibus, *ibid.* vincuntur, *ibid.* prælium equestre cum Samnitibus, in quo eorum imperator occiditur, 22. capiunt Plisſiam, *ibid.* pugna vincuntur, 23. progrediuntur ad Caudium, 27. ad triginta millia Samnitium cæsa aut capta, *ibid.* capiunt Cluviam, 31. eorum insidia; *ibid.* ad viginti millia Samnitium cæsa, *ibid.* anceps prælium cum Samnitibus.

X v

490 INDEX RERUM.

bus, 38. eorum exercitus duo; scuta alterius auro, alterius argento, cælata, 40. vincuntur, *ibid.* *Vid.* & 41, 42. dedunt se Rom. *ibid.* sub jugum mittuntur, *ibid.* victi petunt pacem, 43, 45. iis fœdus antiquum redditum, *ibid.*

rebellant, X. 11. iis infertur bellum, 12. vincuntur, *ibid.* prælum atrox cum Samnitibus, 14. pulsi finibus suis, Etruriam petunt, 16. vincuntur, 19. populantur Campaniæ agrum, 20. cæduntur duxque eorum captus ad consulem Rom. rapitur, *ibid.* conferunt arma cum Etruscis, Umbris, Gallis, 21. cum Gallis invadunt Romanos, 27. Samnites primo impetu feroces; longiore certamine residunt eorum animi, 28. vincuntur, 29. Samnitium agmen à Pelignis cæditur, 30. bellum reparant, 31. vincuntur prælio, in quo cæsa Samnitium sexdecim millia trecenti, capta duo millia septingenti, *ibid.* Samnitici belli diuturnitas & atrocitas, *ibid.* aggrediuntur castra Rom. 32. expelluntur, 33. aliquot eorum oppida capiunt Romani, 34. oppugnant Luceriam, 35. vincuntur, 36. septem millia & trecenti capti, omnes nudi sub jugum mittuntur, *ibid.* Samnitium ingens apparatus belli, 38. vincuntur à Papirio cos. 41, 42. eorum urbes captae, 45. cum iis fœdus quartò renovatur, *Epit.* XI. deficiunt à Rom. *Epit.* XII. vincuntur, *Epit.* XIII. & XIV.

Samnites Petri, IX. 31.

Samnitium nomine gladiatores appellati, IX. 40.

Samnium, VII. 32.

Sancus Semo. *Vid.* Semo.

Sardi, *Epit.* XX. rebellant & subiguntur, *ibid.*

Sarissæ, hastæ prælongæ Macedonum, IX. 19.

Sassula urbs capta à Rom. VII. 19.

Saticula urbs, IX. 21. oppugnatur à Rom. *ibid.* capitur, 22.

Satricum opp. II. 39. VI. 8. à Marcio Coriolano Rom. adimitur, II. 39. mœnibus Satrici se includunt Volsci, VI. 8. capitur à Rom. *ibid.* à Prænestinis & Volscis, 22. Latini concrescant Satricum, 33. Satricum coloniam deducunt Antiates, VII. 27. capitur à Rom. *ibid.* diripitur & incenditur, *ibid.* Volscorum exercitus confedit ad Satricum, VIII. 1. à Papirio cos. oppugnatur & capitur, IX. 16.

Satricani, IX. 12. deficiunt ad Samnites, *ibid.*

Saturæ Romanorum, VII. 2.

Saturnalia instituta, II. 21.

2.

- Saturni ædes, II. 21.
 Saxa Rubra, locus, ubi Veientes castra habebant, II. 49.
 Saxum Tarpeium, VI. 20. de hoc saxo M. Manlius de-
 jectus, *ibid.*
 Scæva. *Vid.* Iunius.
 Scævola. *Vid.* Mucius.
 Scaptia tribus addita, VIII. 17.
 P. Scaptius hortatur pop. Rom. ut agrum, de quo lis
 erat inter Ardeates & Aricinōs, sibi adjudicet, III. 71.
 Sceleratus vicus, I. 48.
 Sceleratus campus unde nomen habeat, VIII. 15.
 Scenici ludi quādo Romæ primum & quare instituti,
 VII. 2.
 Scotorum raptus bellum excitans, II. 18.
 Scriba, pari fere ornatu cum rege Porfenna, pro eo ob-
 truncatur, II. 12.
Scriptores à Livio memorati.
 Gincius, VII. 3.
 Claudius Quadrigarius, VIII. 19. *Vid.* & VII. 20.
 Commentarii pontificum, VI. 1. *Vid.* & IV. 3.
 Funebres laudes, imaginumque tituli, VIII. 40.
 Libri Lintei, IV. 7.
 Libri Magistratuum, IV. 20.
 Licinius Macer, IV. 7.
 Piso, I. 55.
 Tabero, IV. 23.
 Valerius Antias, III. 5.
 Scriptorem nullum temporum vetustiorum æqualem Li-
 vius suo ævo extare queritur, VIII. 40. *Vid.* Antia-
 les.
 Scutum, I. 43. majus corpori tegumentum quàm cly-
 peus, IX. 19. ejus forma, IX. 40.
 — pedestre, VII. 10.
 Scuta pro clypeis quandonam fecerint Romani, VIII. 8.
 — Samnitium, auro & argento cælata, IX. 40.
 — domnis argentariarum ad forum ornandum divi-
 sa, *ibid.*
 Scutati, VIII. 8.
 Secessio plebis in montem Sacrum, II. 32, 33.
 — in Aventinum, III. 50, 51. atque inde in Sacrum
 montem, 52.
 — militum, VII. 39, 41.
 — apud veteres Rom. ultima rabies habebatur, VII.
 40.
 Secures fascibus consulum in urbe demptæ, nat. 6. ad
 II. 7.

492 INDEX RERUM.

Secures prælatae dictatori, II. 18.

— decemviris, VII. 36.

Securi percussi in medio foro trecenti quinquaginta octo
delecti nobiles Tarquinienses, VII. 19.

Seditio Romæ, II. 23, 28, 56. III. 26. V. 24, 25. VI.
14. & seqq. 31. X. 24.

— militum Romanorum, IV. 50.

Sella curulis, I. 8. II. 54. VII. 10. X. 7.

Sella Iovis in Capitolio, V. 50.

A. Sellius trib. pl. absens creatur, IV. 42.

Sellularii ad bellum excitati, VIII. 20.

Semita saxo quadrato à Capena porta ad Martis strata,
X. 23.

Semo Sancus, VIII. 20. bona Vitruvii Vincti Semoni San-
cto consecrata, *ibid.* in ejus sacello xnei orbes positi,
ibid.

A. Sempronius, cos. II. 21. iterum, 34.

A. Sempronius Atratinus, inter primos trib. mil. conf.
pot. IV. 7.

A. Sempronius Atratinus trib. mil. conf. pot. 44. ter-
tium, 47.

A. Sempronius Atratinus, mag. equit. dictus, VI. 28.

C. Sempronius Atratinus, cos. IV. 37. ejus negligentia
& temeritas, *ibid.* Sempronio diem dicit L. Hortensius
trib. pl. 42. eripitur reus precibus quatuor tribunorum
qui sub illo meruerant, *ibid.* rursus accusatur & dam-
natur, 44.

L. Sempronius Atratinus, cos. IV. 7. primus cum L. Pa-
pirio censuram gerit, 8.

P. Sempronius Sophus, trib. pl. IX. 33. ejus in App.
Claudium censorem oratio, 34. premi Appium jubet
& in vincula duci, *ibid.* cos. 45. triumphat, *ibid.* pon-
tifex creatur, quum primum plebei pontifices facti
sunt, X. 9. censet, *ibid.* prætor, 21. censor, *Epis.*
XVIII. plures senatus movet, *ibid.* lustrum cedit, *ibid.*

Senunciarium forus factum ex Unciario, VII. 27.

Senatores centum à Romulo creati, I. 8. *Vid.* Patres.

Senatus nisi auctor fieret, ratum esse non poterat id quod
populus jussisset, I. 17. postea in incertum comitiorum
eventum auctor fieri cepit, *ibid.*

Senatus quænam partes fuerint in regibus creandis, *Vid.*
I. 17, 18, 22, 32, 41.

Senatus à regibus de omnibus negotiis consultus, I. 49.

— de bello indicendo consultus, I. 33.

— decernit ut ad pop. feratur de bello indicendo,
IV. 58.

INDEX RERUM. 493

- Senatus provincias consulibus decernit, X. 24.
 — de pace faciendâ consultus, VI. 26.
 — decernit triumphum, III. 26. negat, X. 36, 37.
 sine auctoritate senatûs triumphatum, III. 63. X. 37.
 — quænam negotia à se ad pop. rejicit, II. 27. VII.
 20.
 — legatis pop. regumque dat responsa, VI. 26. VII.
 20.
 — mittit legatos, II. 15.
 Senatus Rom. tanquam regum concessus, IX. 17.
 Senatus habitus in Capitolio, III. 21. VIII. 5.
 Senatûs auctoritas, id est, judicium Senatûs, cui legi-
 tima senatusconsulti forma accedere non potuit, IV. 57.
 Senatusconsultum factum, ut omnes Volsci urbem exco-
 derent, II. 37.
 — ut pontifex maximus trib. pl. crearet, III. 54.
 — ut decemviri magistratu se abdicent, III. 54.
 Senatusconsultum relatum in tabulas, IV. 57.
 — ut consularia comitia haberentur, IV. 25, 36.
 — ut duo ex trib. ad bellum proficiscerentur, unus
 res Romæ curaret, 45.
 — de cæde Postumii, 51.
 — de creandis trib. mil. 55.
 — ut trib. mil. pedibus equisbusque gratias agerent,
 V. 7.
 — ut trib. mil. se abdicarent magistratu, 17.
 — ut agri Velutani septena jugera dividerentur ple-
 bi, 30.
 — ut coss. se abdicarent magistratu, 32.
 — de rebus ad religionem spectantibus, 50.
 Senatusconsulto revocati qui Veios ierant, VI. 4.
 — è carcere eductus M. Manlius, 18.
 Senatusconsultum ne quis patricius in Capitolio habitaret,
 20.
 — de induciis in centum annos Cæritibus conceden-
 dis, VII. 20.
 — de Latinis, VIII. 14.
 — de dicendo dictatore, 15, 16.
 — de coloniâ Cales deducendâ, 16.
 — de deducendis Interamnium & Casinum coloniis,
 IX. 28.
 Senatusconsulti forma ultimæ necessitatis, III. 4.
 Senatusconsulta in ædem Cæceris ad ædiles plebis delata,
 III. 59.
 Senectutis initium apud Rom. à Sexto & quadragesimo
 ætatis anno, not. 2. ad L. 43.

494 INDEX RERUM.

- Senes Rom. urbe captâ, expectant domi mortem, V. 47.
 trucidantur à Gallis, *ibid.*
- Seniores coacti nomina dare, ut agant urbis custodiam,
 V. 10. *Vid. C.* VI. 2, 6.
- Seniorum cohortes factæ, X. 21.
- Senones Galli Clusium, & Rom. veniunt, V. 35. *Vid.*
 Galli.
 legionem Rom. circumveniunt & delent, X. 26.
- Sentinas ager, X. 27, 30.
- Sepinum in Samnio à L. Papirio cos. expugnatur, X.
 44, 45.
- Septembribus Idibus prætor maximus clavum pangere
 vetustâ lege iussus, VII. 3.
- Sergia venefica, suo ipsa epoto medicamento interit,
 VIII. 18.
- C. Sergius trib. mil. conf. pot. VI. 1. iterum, 11. ter-
 tium, 27.
- L. Sergius legatus auream crateram donum Apollini Del-
 phos fert, V. 28. à Liparensium piratis exceptus, &
 dimissus, *ibid.*
- L. Sergius Fidenas, cos. V. 17. trib. mil. conf. pot. 25.
 iterum cos. 30. iterum trib. mil. conf. pot. 35. tertium
 trib. mil. 45.
- L. Sergius Fidenas, trib. mil. V. 15.
- M. Sergius decemvir creatur, III. 35.
- M. Sergius Fidenas trib. mil. conf. pot. IV. 61. iterum,
 V. 8. ejus castra adoriuntur Falisci, *ibid.* mavult vinci
 ab hoste, quàm vincere per civem, *ibid.* accusatur
 à trib. pl. 11. denis millibus æris gravis condemna-
 tur, 12.
- Servilii ex Albanis principibus in collegium Patrum lecti,
 I. 30.
- G. Servilius cos. II. 49.
- C. Servilius trib. mil. conf. pot. contendens cum collegis
 patri paret, IV. 45.
- C. Servilius Ahala mag. equit. obtruncat Mælium, IV.
 13, 14. ejus factum defendit dictator Cincinnatus, 15.
 creatur cos. 30.
- C. Servilius Ahala trib. mil. conf. pot. creatur, 56. mag.
 equit. 57. iterum trib. mil. conf. pot. *ibid.* tertium,
 V. 8. senatui obtemperans, cogit collegas ante diem
 abdicare se magistratu, 9.
- C. Servilius Ahala mag. equit. VI. 2.
- L. Servilius Structus, trib. mil. conf. pot. IV. 47.
- R. Servilius, cos. II. 21. ejus populare edictum, 24. nec
 plebi, nec Patribus gratus, abijt magistratu, 27.

- P. Servilius, cof. III. 6. moritur, 7.
- Q. Servilius per Patres clientefque Patrum cof. creatur, II. 64. iterum cof. in Æquos mittitur, III. 2.
- Q. Servilius quæstor, diem M. Volscio dicit, III. 24.
- Q. Servilius Priscus, dictator, IV. 21. fundit Etrufcos & Fidenas capit, 22. appellat trib. ut cogant cof. dicere dictatorem, 26. cognofcit de rebellion fidenatium, 30. filium trib. mil. jubet collegis belli gerendi curam concedere, & urbi præeffe, 45. ex S. C. dictator dicitur, 46. vincit Æquos, 47.
- Q. Servilius Fidenas, trib. mil. conf. pot. V. 8. iterum, 14. interrex, 17. trib. mil. tertium, 24. quartum, 36. quintum, VI. 4. sextum, 6.
- Q. Servilius, trib. mil. conf. pot. XI. 22. iterum, 31. tertium, 36.
- Q. Servilius Ahala cof. VII. 1. secundum, 4. dicit confensu Patriciorum Ap. Claudium dictatorem, 6. creatur dictator, 11. ex auctoritate Patrum ludos magnos vover, *ibid.* ejus res gefte, *ibid.* abdicat fe dictaturâ, *ibid.* interrex. creatur, 17.
- Q. Servilius mag. equit. VII. 22. cof. 38.
- Sp. Servilius cof. cadit Veientes, II. 51. mox pulfus ab iis, interventu collegæ fervatur, *ibid.* reus factus ad pop. periculum audaciâ difcutit, 52.
- Sp. Servilius Prifcus, cenfor, VI. 31. trib. mil. conf. pot. 38.
- Ser. Tullius, I. 18. captivâ Corniculânâ natus, I. 39. & IV. 3. ei caput in multorum confpectu arfit, I. 39. de ejus natalibus variz fententiæ, *ibid.* fuit maximo honore apud Regem & Patres, *ibid.* fervus curam rerum capeffit, 41. à fenatu jubetur regnare, *ibid.* filias Tarquiniis collocat, 42. Veientibus bellum inferre, *ibid.* inftituit cenum, *ibid.* condit luftrum, 44. interficitur, 48. ejus laudes, *ibid.* commentarii, 60.
- Servus conjurationis, index. *Vid.* Vindicius.
- Servi vindictâ liberati, in civitatem accepti videbantur, II. 5.
- Servi Capitolium occupant, III. 15. dant pœnas, 18.
- Servorum alia conjuratio, IV. 45.
- Servi publici, IX. 29.
- P. Sestius Capitolinus, cof. III. 32. Decemvir legibus fcribendis, 33.
- P. Sestius patriciæ gentis vir à C. Julio Decemviro ad populum accusatus, III. 33.
- P. Sestius, quæstor, IV. 50.
- Setia, colonia, VI. 30. eam depopulantur Privernates,

496 INDEX RERUM.

VII. 42.

Setini nuntiant defectionem Privernatium, VIII. 1.
Sextarii vini, honoris ergo, militibus qui Decium secuti fuerant, à legionibus collati, VII. 37.

Sextiles Kalendæ olim anni principium, III. 6.

Sextiles Kalendæ duplici clade insignes, VI. 1.

Sextilia virgo Vestalis damnata incesti viva defoditur, *Epit.* XIV.

C. Sextilius plebeius, trib. mil. conf. pot. VI. 30.

L. Sextius, trib. pl. rogationem fert, quâ Volas coloni mitterentur, IV. 49.

L. Sextius, trib. pl. promulgat leges de ære alieno, de modo agrorum, & de consulari plebeio, VI. 35. refectus trib. pl. non patitur creati curules magistratus, *ibid.* octavum trib. pl. 36. continuari sibi tribunatum recusar, 39. decimum trib. refectus, 42. primus de plebe cof. factus, *ibid.* & VII. 1.

Sybilla, I. 7.

Sybillini libri additi, III. 40. V. 13.

Siccitas ingens in urbe & agro Rom. IV. 30.

Sicilia, I. 1. in Siciliam venit Aneas, *ibid.* in Siciliâ frumentum emptum propter caritatem annonæ, II. 34. in Siciliam exercitum quando primùm trajecerint Carthaginenses, IV. 29. à tyrannide Siciliæ missam suspicatus Livius classem Græcorum quæ mare Etruscum infestum habebat, VII. 25.

Siculum forum, I. 2.

C. Sicinius auctor secessionis in Sacrum montem, II. 32. inter primos tribunos plebis, 33. *Vid.* & III. 54.

C. Sicinius trib. pl. post secessionem in Aventinum, III. 54.

L. Sicinius, trib. pl. VI. 6.

T. Sicinius cof. II. 40.

T. Sicinius, dator rogationis de migrando Veto, V. 24.

Sidicini à Samnitibus bello lateffiti, socios sibi parant Campanos, VII. 29. rursus ab iisdem impugnati, deditionem facere volunt ad Rom. à quibus repudiat dedunt se Latinis, VIII. 1, 2. Sidicinos inter & Auruncos bellum, 15. vincuntur Sidicini à Rom. 16, 17.

Sidicinus ager, X. 14.

Signia colonia, I. 55. II. 21. VIII. 3.

Signiferum manu arreptum secum in hostem rapit Camillus, VI. 8.

Signum emissum in hostium aciem, VI. 8.

Signa militaria ex arario deprompta, IV. 22. VII. 23.

— capta in prælio, IX. 44. X. 14. & alibi *sepis-*

ante signa & post signa strages facta, VIII. 11.

Signum pignus datum, VI. 8.

Signum receptui datum, VI. 8.

Signum secundæ vigiliæ, VII. 35.

Signum Jovis imperatoris Præneste deductum T. Quintius dictator in Capitolium infert, VI. 29.

Sigovefus, filius sororis Ambigati Celtarum regis, V. 34. in Hercinyos sakus sorte missus, *ibid.*

Q. Silius primus quæstor plebeius, IV. 54.

Simulacra infantrum conditorum urbis sub uberibus lupæ, ad ficum Raminalem posita, X. 13.

Simulacrum Herculis in Capitolio positum, dedicatumque, IX. 44.

Sinope urbs, postea Sinuessæ, X. 21.

Sinuessæ urbs, VIII. 11. colonia, X. 21.

Sinus Adriaticus, X. 2.

—— Thesprotius, VIII. 24.

Sipontem, urbs capta ab Alexandro Epirensi.

Socii Rom. sine duce aut exercitu Rom. propriis viribus bellum gerere non sinuntur, II. 53. VII. 4.

Solenne Pani Lyceo ab Evandro institutum, I. 5.

—— Fidei à Numa, I. 21.

Solistimum tripudium, X. 40.

Solonis leges à legatis Rom. descriptæ, III. 51.

Solonius ager, VIII. 12. in eum excursionem faciunt Antiatres, *ibid.*

Solstitialis orbis, I. 19.

Somnium Ti. Atinii, II. 36.

Sora opp. capitur à Rom. VII. 28. deficit, interfectis

Rom. colonis ad Samnites, IX. 13. obsidetur à Rom. 24. capitur, *ibid.* expugnatur à Samnitibus, 43. recipitur, 44.

Soram coloniam quatuor millia hominum missa, X. 1.

Soranus ager, X. 44, 53.

Sorditati rei & eorum cognati esse solent, VI. 20.

Sororium tigillum, I. 26.

Sortes Oraculi Pythici, V. 15.

Sortes Dodonæi Jovis, VIII. 14.

Sospita Juno, VIII. 14.

Sorinus minister ex Regiis Alexandri Epirensis pueris, VIII. 24.

Spectacula sibi Patres Equitesque faciunt, alta duodenas pedes: fori appellabantur, I. 35.

Spectrum per quietem utrique cos. visum, VIII. 6.

Speculatores, IX. 23.

Specus in foro Rom. *Vid.* Vorage.

300 INDEX RERUM.

- Supplicationes duorum coff. nomine in unum diem, III. 63.
 — in quadriuum, V. 23.
 — ob rem bene gestam adversus Samnites, X. 11.
 — in biduum, in prodigiorum averruncandorum causâ, 23.
 Supplicatio per unum diem Æsculapio habita, X. 7.
 Supplicationibus ordo statutus, VII. 28.
 Supplicum insignia Infulæ, Velamenta, Rami oleæ, Vestis sordida, II. 39.
 Sutrini, focii Rom. VI. 3. de obsidione eorum urbis, Vid. Sutrium.
 Sutrium opp. obsidetur & capitur à Tuscis, VI. 3. recipitur à Camillo, *ibid.* obsidetur ab Etruscis, 9. liberatur, *ibid.* Sutrium claustrum Etruriae, ab Etruscis oppugnatum, IX. 32, 35. Vid. & X. 14. colonia Rom. fuit. not. 2. ad VI. 16.
 Sylva Atia, II. 7.
 — Ciminia, IX. 36.
 — Mœsia, I. 33.
 — Malitiosa, I. 30.
 Sylvanus ex Sylva Atia ingentem vocem noctis silentio edidisse creditur, II. 7.
 Sylvius, Ascanii filius, secundus Albæ rex, I. 3. casu quodam in Sylvis natus, *ibid.*
 Sylvius Æneas, tertius Albæ rex, *ibid.*
 Sylvius Latinus, quartus Albæ rex, *ibid.*
 Sylvius Romulus, fulmine ictus, *ibid.*
 Sylvius, cognomen Albanorum regum, *ibid.*

T.

- T**ABERNÆ Romæ à Tarquinio Prisco rege factæ, I. 35.
 Tabernæ in gravi periculo claudi jussæ, III. 27. IV. 31. in luctu, IX. 7.
 Tabernæ Novæ, loci nomen Romæ, III. 48.
 Tabernaculi malè caput vitium, IV. 7.
 Tabula à T. Quintio dictatore in Capitolio sub signo Jovis Imperatoris fixa, VI. 29.
 Tabulæ decem à Decemviris latæ, III. 34.
 — duæ prioribus decem additæ, 37.
 — duodecim in æs incisæ, in publico propositæ, 57.
 — publicæ, IV. 8.
 Talassio vox nuptialis, I. 9.
 Tanaquil, femina summo loco nata, nubit Lucumoniy

INDEX RERUM. 501

- 1. 34. cœlestium prodigiorum perita, *ibid.* Tarquinium ad educandum summâ curâ Servium excitat, 39. interfecto Tarquinio, eundem Servium, generum suum ad capeffendam rerum curam hortatur, 41. *Vid. &* 47.
- Tarentini, VIII. 27. eorum indignatio in Rom. *ibid.* concitant Lucanos, *ibid.*
- eorum superba legatio, IX. 14. ridetur à coff. Rom. ad pugnam se parantibus, *ibid.* diripiunt classem Rom. *Epit.* XII. Duumvirum qui classi præerat occidunt, *ibid.* Pulsant legatos Rom. *ibid.* vincuntur, paxque ipsis conceditur, *ibid.*
- Sp. Tarpeius præest arci Rom. I. 11. ejus filia à Tito Tatío Sabinorum rege auro corrupta, accipit armatos Sabinos in arcem, *ibid.*
- Sp. Tarpeio cof. ut magistratu abiit, dies dicta, III. 31. legatus mittitur ad exercitum, Aventinum insidentem, 50. creatur trib. pl. 65.
- Tarpeius mons, I. 55.
- Tarpeium Saxum. *Vid.* Saxum.
- Tarquini, urbs Etruriæ, I. 34.
- Tarquinienses ad Tarq. superb. in regni possessionem restituendum arma capiunt, II. 6. pugna inter eos & Rom. *ibid.* domum abeunt, 7.
- Tarquinienses bellum inferunt Rom. V. 16. populantur agrum Rom. *ibid.* vincuntur, *ibid.* in eos quod milites Rom. immolassent sævitum, 19. inducias quadrag. annorum impetrant, 22.
- Tarquiniensis ager, VI. 4.
- L. Tarquinius Prisci genus & nomen, I. 34. institutus tutor liberis regis, *ibid.* ambit regnum, 35. eligitur, *ibid.* centum in Patres legit, *ibid.* bellum gerit cum Latinis, *ibid.* Circo Maximo designat locum, *ibid.* muro lapideo urbem circumdare parat, 36. Sabinis infert bellum, eosque fundit, *ibid.* & 37. bellum facit Latinis, 38. multa eorum oppida capit, *ibid.* ejus opera, *ibid.* occiditur, 40.
- L. Tarquinius regnum affectat, 46. Tarquinius Prisci filium plures edidere auctores, *ibid.* instinctu conjugis regnum invadit, 47. quare Superbi nomen illi inditum, 49. Patrum primores interficit, *ibid.* circumsepit corpus armatis, *ibid.* primus morem consulendi Senatum solvit, *ibid.* Latinos sibi conciliat, *ibid.* O&avio Mamilio Tusculano filiam nuptum dat, *ibid.* in eam invehitur Turnus Herdonius, 50. opprimit Herdonium, 51. ejus ad Latinos oratio, cum quibus fœdus renovat, 52. Volscis bellum infert, eorumque

302 INDEX RERUM.

- urbem Sueſſam Pometiam vi capit, 53. Gabios fraude capit, *ibid.* & 54. pacem facit cum Æquis, & cum Tuſcis fœdus renovat, 55. ædificat Jovis Capitolini ædem, *ibid.* alia ejus opera, *ibid.* Ardeam obſidet, 57. pellitur Româ, 60. regnavit annos quinque & viginti, *ibid.* bellum molitur, II. 6. primò à Veientibus & Tarquinienſibus adjutus, *ibid.* deinde à Porſenna, 9. relictus ab eodem, exſulatum abit Tuſculum, 15. pugnans ad Regillum lacum vulneratur, 19. *ſed Vid. ibi not.* moritur Cumis, 21.
- Aruns Tarquinius, Superbi filius, Delphos miſſus portenti cauſâ, I. 56. cum L. Junio Bruto pugnat, utriuſque exitio, II. 6.
- Sex. Tarquinius, Superbi filius natu minimus, 53. Gabios prodit patri, *ibid.* & 54. Lucretiæ vim infert, 58. Gabios exſul proſectus, interficitur, 60.
- L. Tarquinius, Superbi filius. I. 56. pugnat ad Regillum lacum, II. 19 & 20.
- Aruns Tarquinius. Superbi frater, mitis ingenii juvenis, clam ab uxore tollitur, I. 46.
- L. Tarquinius Collatinus, Egerii filius, Lucretiam ſuam laudat, I. 57. *Vid.* Lucretia. Collatinus creatur coſ. 60. abdicato conſularu, in exilium abit. II. 2.
- Tarquiniſſimum nominis odium apud Rom. II. 2. Tarchiniorum bona repetunt legati, 4. eorum bona diripiuntur aut conſecrantur, 5.
- L. Tarquinius Patriciæ gentis, magiſter equit. III. 27.
- Tatius. *Vid.* Titus Tatius.
- Taurea. *Vid.* Jubellius.
- Taurinus Saltus, V. 34.
- Teanenſes, IX. 20.
- Teates Apulæ, IX. 20. *ſed Vid. not.*
- Tellenæ, urbs Latii ab Anco Marcio capta, I. 33.
- Telum, I. 25. ſuper telum ſe devovens ſtat coſ. P. Decius, VIII. 9. telo, ſuper quod ſtans coſ. precatus eſt, hoſtem potiri fas non eſt, 10.
- Tellus dea, X. 28.
- Telluris ædes, II. 41.
- Sextus Tempanius, Decurio equit. jubet equit. ex equis deſilire qui pugnam reſtituunt, IV. 38. à C. Junio trib. interrogatur de Sempronio coſ. 40. ejus prudens reſponſio. 41. abſens creatur trib. pl. 42. cum eodem Sempronio ſe veſtem mutaturum proſtitetur, *ibid.*
- Tempeſtas fœda prohibet caſtrorum hoſtilium oppugnationem, II. 62. *Vid.* Imber.
- Templum primum à Romulo Jovi Feretrio dedicatum, I. 10.

- Templum Bellonæ**, X. 19.
 — **Castoris**, IX. 43.
 — **Concordiæ**, IX. 45.
 — **Dianæ**, I. 41.
 — **Fortunæ muliebris**, II. 40.
 — **Jani**, I. 19.
 — **Jovis Capitolini**, I. 38, 55.
 — **Jovis Feretrii**, I. 10. IV. 32. in illud spolia optima
 inlata, *ibid.*
 — **Jovis Statoris**, I. 12. X. 36. 37.
 — **Matræ matris**, V. 19, 23.
 — **Minervæ**, VII. 3.
 — **Nortiæ, Etruscæ deæ**, VII. 3.
 — **Pudicitæ**, X. 23.
 — **Spei**, II. 51.
Templum nemo dedicare potest, nisi cos. aut Imperator, IX. 46.
Templa suis crinibus Matres in luctu & metu verrebant, III. 7.
Templa diis in ipso discrimine votiendi mos, X. 42.
Templis Deûm, Albâ dirutâ. temperatum, I. 29.
C. Terentillus Arsa, trib. pl. absentibus cos. in consulare imperium apud plebem invehitur, III. 9. legem promulgat, ut quinque viri creentur legibus de imperio cos. scribendis, *ibid.*
Terentina tribus addita, X. 9.
Terina urbs Bruttiorum, capta ab Alexandro Epitensi, VIII. 54.
Terminus deus, I. 55. V. 54.
Termini fanum, I. 55.
Terra mater, VIII. 6.
Terror nocturnus Romæ, VIII. 37.
Tessera, VII. 35. IX. 32.
Tesserarum ludus, IV. 17.
Testudo è scutis densatis, X. 29, 43.
Testudines, machinæ ad oppugnationem urbium, V. 5.
Theusæ, V. 41. IX. 40.
Thesauri auri Gallici, VI. 14, 15.
Thessali equites, IX. 19.
Thesprotius suus, VIII. 14.
Thuriæ, sive Thurii, urbs in Sallentinis, IX. 19. X. 2.
Thus publicè in sacrificiis præbitum, X. 23.
Tiberina insula, II. 5.
Tiberinus Sylvius, decimus rex Albæ, in Albulâ submersus, I. 3.
Tiberis fluvius, olim Albula dictus, I. 3. Tiberis dictus

504 INDEX. RERUM.

- à rege Tiberino, qui in trajectu submersus est, *ibid.*
Tiberis ab Hercule nando trajicitur, 7. est gelida hie-
me innavigabilis, V. 13.
- Tibicines & Cornicines in centurias distributi à Servio,
I. 43. eorum in ludis usus, VII. 2. Tibicines, vini
avidum genus, IX. 30. prohibiti in æde Jovis vesci,
uno agmine eunt Tibur, *ibid.* vino onerati, somno-
que victi in plaustra conjiciuntur & Romam revehan-
tur, *ibid.* iis restitutum jus vescendi in æde Jovis, *ibid.*
- Tiburtes pop. VII. 9. quare iis bellum indixerint Rom.
ibid. Gallos benignè adjuvant commentu, 11. vincun-
tur, *ibid.* infesto agmine primo noctis silentio ad ur-
bem Rom. veniunt, 12. ad mœnia Romæ viuncuntur,
ibid. cum iis bellum geritur, 18. coguntur dedere se
Rom. 19. triumphus de Tiburtibus, *ibid.* tuentur Peda-
nos, VIII. 12. eos vincit L. Furius cos. 13. mactantur
agro, 14.
- Ticinus amnis, V. 34.
- Tifata mons, VII. 29.
- Tifernum oppidum, IX. 44. X. 14.
- Tifernus mons, X. 30.
- Tigillum sororium, I. 26.
- Timasitheus Liparenfis à legatis Rom. injuriam popula-
rium arceat, V. 28.
- Titienfes, Equit. centuria, & tribus antiqua, I. 13, 36.
X. 6.
- L. Titinius trib. mil. cons. pot. V. 12. iterum, 18. pro-
fectus adversus Faliscos, malè rem gerit, *ibid.*
- M. Titinius trib. pl. creatur, III. 54.
- M. Titinius mag. equit. X. 1.
- P. Titinius, trib. pl. queritur indignam mortem Mælii,
IV. 16.
- T. Tatiùs rex Sabinorum, I. 10. ad eum congregantur
raptarum virginum parentes, *ibid.* bellum parat, *ibid.*
corrumpit auro filiam Tarpeii, quæ Sabinos in arcem
accipit, 11. pax convenit inter eum & Rom. 13. ejus
mors, 14.
- Toga prætexta ab Etruscis sumpta, I. 8.
- Togam prætextam sumunt qui se pro populo devovent,
VIII. 9.
- Toga picta, X. 7.
- Lart. Tolumnius Veientium rex, IV. 17. ad eum defi-
ciunt Fidenæ, *ibid.* interfici jubet legatos Rom. *ibid.*
In prælio occiditur à Corn. Cossio trib. mil. 19.
- Tonsores quando primum in Italiam venerint, not. 1.
ad VI. 16.

Torquatus,

INDEX RERUM. 505

Torquatus, cognomen T. Manlio datum, VII. 10. *Vid.*
Manlius.

Trebia, opp. II. 39. Trebiam capit Coriolanus, *ibid.*

C. Trebonius, trib. pl. V. 11.

C. Trebonius, legatus, X. 40.

L. Trebonius, trib. pl. infectatur Patres, unde Aspero
inditum cognomen, III. 65. ejus rogatio, *ibid.*

M. Trebonius, trib. mil. conf. pot. VI. 21.

Trebulanis pop. data civitas, X. 1.

Triarii milites, II. 47. VII. 23. VIII. 8. cur & quo sensu
dicatur res ad Triarios rediisse, *ibid.*

Tribunus Celerum, I. 59.

Tribuni militum in secessione militum ab exercitibus
creati, III. 51.

Tribuni militum primò ab imperatoribus, dein populi
suffragio ex parte facti, VII. 5. *Vid.* & IX. 30.

Tribuni mil. conf. pot. tres numero primùm creati, IV.
6, 7.

_____ abeunt honore quasi vitio creati, *ibid.*

_____ quatuor creantur, IV. 31.

_____ sex, IV. 61.

_____ octo, V. 1.

Tribunos mil. conf. pot. creati evincunt trib. pl. IV. 25.
mox vetat Senatus, decernitque ut consularia comitia
habeantur, *ibid.*

Tribuni mil. conf. pot. patricii omnes creati per quatuor
& quadraginta annos, VI. 37.

Tribunus mil. conf. pot. ex plebe primus, V. 12.

Tribuni pleb. primùm creati, II. 33.

_____ sacrosancti, *ibid.* & III. 55.

_____ non populi, sed plebis magistratus, II. 35,
56.

_____ tributis comitibus creati jubentur, II. 56, 58.
numeroque eorum tres adduntur, ex Pisone, *ibid.*

_____ decem creantur, III. 30.

_____ tolluntur, decemviris institutis, III. 32.

_____ restituuntur, iisdem sublatis, III. 54.

_____ per cooptationem duo adsciscuntur patricii &
consulares, 64, 65. *Vid.* & V. 10.

_____ cooptari vetantur, III. 65. V. 11.

_____ certant adversus Patres, II. 42. & *passim.*

_____ diem dicunt C. Marcio, II. 35.

_____ M. Manlio, VI. 20.

Tribunus plebis viatorem mittit ad cos. II. 56.

Tribuni plebis minantur vincula consulibus, IV. 26.

Tribuni pleb. minantur vincula tribunis mil. V. 9.

Tom. II.

Y

506 INDEX RERUM.

Tribuni in ordinem cogunt dictatorem, ut quidam retulere parum probabiliter, VI. 38.

_____ vetant delectum haberi, IV. 1. & *alibi sapius*.

_____ vetant tributum conferri, V. 12.

_____ vetant per quinquennium ullos magistratus cunctos creari, VI. 35.

Tribunus plebis unus per intercessionem suam, unamque vocem *veto*, ceteros omnes morari potest, II. 44. IV. 48. VI. 35.

Tribunorum plebis potestas mœnibus urbis terminatur, III. 20.

Tribunus pl. à Patribus clam occisus, II. 54.

Tribuni pl. duo, quod gratificati fuerant Patribus, post depositum magistratum accusantur & damnantur, V. 29.

Tribunis pl. usitatum semetipsos creare, III. 35.

Tributa comitia, II. 56. *Vid.* Comitia.

Tributo plebs liberata Romæ, II. 9.

Tributum indictum, IV. 60.

Tributum ægre collatum, V. 10. conferri prohibetur, V. 12.

Tributum, in murum saxo quadrato faciendum, VI. 34. in militum stipendium, X. 46.

Tribus unde dictæ? I. 43.

_____ Anienfis, X. 9.

_____ Claudia, II. 16.

_____ Collina, *Epit.* XX.

_____ Esquilina, *Epit.* XX.

_____ Falerina, IX. 20.

_____ Mæcia, VIII. 17.

_____ Narnienfis, sive Arnienfis, VI. 5.

_____ Palatina, *Epit.* XX.

_____ Papiria, VIII. 37.

_____ Pollia, VIII. 37. *Epit.* XIV.

_____ Pompuina, VII. 15.

_____ Publilia, VII. 15.

_____ Quirina, *Epit.* XIX.

_____ Sabatina, VI. 5.

_____ Scaptia, VIII. 17.

_____ Stellatina, VI. 5.

_____ Suburrana, *Epit.* XX.

_____ Terentina, X. 9.

_____ Tromentina, VI. 5.

_____ Velina, *Epit.* XIX.

_____ Ufentina, IX. 20.

_____ una & viginti factæ, II. 21.

Tribu moti, IV. 24.

- Telbus bellum jubent, VI. 21. triumphum decernunt,
 III. 63. *Vid.* & Comitia tributa & Plebs.
 Tricipitinus. *Vid.* Lucretius Tricipitinus.
 Trifanum locus, VIII. 11.
 Trigemina porta, IV. 16.
 Tripudium solistimum, X. 40.
 Triumphi origo, I. 10.
 Triumphus Tarquinii Prisci, primus à Livio memora-
 tus, I. 38. P. Valerii, II. 7. Camilli, V. 23.
 Triumphi descriptio, III. 29.
 Triumphantium ornatus, X. 7.
 Triumphum primus acto honore reportavit Q. Publilius
 Philo, VIII. 26.
 Triumphum concedere aut denegare Senatûs est, III. 63.
 Triumphi sine auctoritate Patrum, populi jussu acti, III.
 63. VII. 17. sine auctoritate Patrum, sine populi jussu,
 X. 37.
 Triumviri coloniarum deducendarum creati, IV. 11. VI. 21.
 VIII. 16. IX. 28.
 Triumviri capitales primum creati, *Epit.* XI.
 Troja capta, & in Trojanos sævitum, I. 1.
 Troja decem annis oppugnata ob unam mulierem, V. 4.
 Troja in Euganeorum agro ab Antenore condita, I. 1.
 Troja in Laurente agro ab Ænea condita, I. 1.
 Trojanus pagus, I. 1.
 Trojani, I. 1.
 Troilium in Etruria à Sp. Carvilio conf. captum, X. 46.
 Tromentina tribus nova, VI. 5.
 Tulliarum regis Servii Tullii filiarum duarum, I. 46. majoris Tulliarum
 ambitio, *ibid.* ambæ nubunt Tarquiniis, *ibid.* minor
 nubit Arunti, *ibid.* majoris Tulliarum violenta consilia,
 47. Tulliarum majoris impietas, 48. Tarquinio pulso &
 ipsa fugit, 59.
 Cl. Tullus. *Vid.* Clælius.
 Man. Tullius, conf. II. 19.
 Ser. Tullius. *Vid.* Servius.
 Sex. Tullius septimum primum pilum ducit, VII. 13.
 ejus ad C. Sulpicium dictatorem, quod bellum traher-
 ret, oratio, *ibid.* privatum dictatoris cum eo collo-
 quium, 14. ejus in prælio virtus, 16.
 Tullus Hostilius creatur rex Rom. I. 22. ejus indo-
 les, *ibid.* infert Albanis bellum, 23. ejus cum Mettius
 colloquium, *ibid.* favet Horatio reo, 26. in prælio ad-
 versus Veientes Fidenatesque duodecim vovet Salios,
 fanaque Pallori ac Pavori, 27. supplicio afficit Met-
 tium ob perfidiam, 28. diruit Albam, 29. addit Cæ-

508 INDEX RERUM.

- lium montem urbi, ibique deinde habitat, 30. principes Albanorum in Patres & equitum decem turmas ex Albanis legit, *ibid.* infert Sabinis bellum, eosque vincit, *ibid.* longinquo morbo implicatur, 31. fit superstitionibus obnoxius, *ibid.* fulmine ictus cum domo conflagrat, *ibid.* regnavit annos duos & triginta, *ibid.*
- Att. Tullus, princeps Volscorum, infestus Rom. II. 35. excipit hospitio Marcium Coriolanum, *ibid.* de bello Romanis inferendo cogitat, *ibid.* ejus dolus, 37. Volsci, à Tullo concitati, deficiunt, 38, 39.
- Tumultus Gallicus, VII. 9.
- Sabinus, II. 16.
- ob Tumultum, justitium indictum & delectus sine vacationibus, VII. 28.
- Tunica palmata, X. 7.
- Tunicæ versicolores, IX. 40.
- Tunicæ, militum præmia, VII. 37. X. 30.
- Turbæ ob nexos, II. 23, 27. *Vid.* Seditio.
- Turmæ equitum, I. 30.
- Turnus rex Rutulorum, Æneæ Latinoque bellum infert, I. 2. vincitur, & cum Mezentio junctis viribus, altero prælio superatur, *ibid.*
- Turn. Herdonius. *Vid.* Herdonius.
- Turres in operibus oppugnandarum urbium, V. 5.
- Tusci occupant Janiculum, II. 51. eorum imperium olim quàm latè patuerit, I. 2. V. 33.
- Tusci opprimuntur à Rom. I. 45. *Vid.* Etrusci.
- Tusculum mare, V. 33.
- Tusculus vicus Romæ, II. 14.
- Tusculum, II. 15, 16. capitur à Latinis, VI. 33. recipitur, cæsis Latinis, *ibid.* oppugnatur à Veliternis, 36. liberatur obsidione, *ibid.*
- Tusculana arx, III. 23. VI. 33.
- Tusculani colles, III. 7, 8.
- Tusculani Romam suppetias mittunt, III. 18. iis decretum bellum, VI. 25. quod arcent constanti pace, *ibid.* pacem impetrant, deinde & civitatem, 26. *Vid.* & VIII. 14. de iis, rogatione Flaviæ, judicium populi, VIII. 37. populus Tusculanus mutatâ veste venit Rom. impetratque veniam, *ibid.* in Papiria tribu suffragium ferebant, *ibid.*
- Tutia, virgo Vestalis damnata, *Epit.* XX.
- Tutorum potestas contra matrem, in virginis nuptum elocandâ, IV. 9.
- Tyrphænum mare, V. 33.

V.

- V**ACATRO, VIII. 20. sine ulla vacationis venia exercitus scriptus, *ibid.* *Vid.* & VII. 28.
- VACCI PRATA, VIII. 19. *Vid.* Vitruvius Vascus.
- VADIS PUBLICI, à quo, & quâ occasione primum dati, III. 13.
- VADIMONIS LACUS, IX. 39. ad hunc lacum cum Etruscis acriter pugnatum, *ibid.*
- VALERIUS ANTIAS HISTORIÆ ROM. SCRIPTOR, III. 5.
- VALERIUS LÆVINUS COS. vincitur à Pyrrho, *Epist.* XIII.
- C. VALERIUS, TRIB. MIL. CONF. POT. VI. 36.
- C. VALERIUS COS. VIII. 28.
- C. VALERIUS POTITUS, TRIB. MIL. CONF. POT. IV. 49. COS. creatur, 53. capit arcem Carventaniam, *ibid.* urbem ovans introit, *ibid.* TRIB. MIL. CONF. POT. iterum, 57. tertium, 61.
- L. VALERIUS, QUÆSTOR, DIEM PERDUELLIONIS DEDIT SP. CASSIO COS. II. 41. COS. creatur, 42. iterum, 61. bellum gerit adversus Æquos, 62.
- L. VALERIUS INTERREX, V. 17.
- L. VALERIUS LEGATUS AUREAM CRATERAM DONAVIT APELLINÆ DELPHOS FERT, V. 28. exceptus à Liparentium piratis, dimittitur, *ibid.*
- L. VALERIUS MAG. EQUIT. V. 48.
- L. VALERIUS MAG. EQUIT. DICTUS, VIII. 18.
- L. VALERIUS FLACCUS, MAG. EQUIT. DICTUS, IX. 7.
- L. VALERIUS POPLICOLA, TRIB. MIL. CONF. POT. V. 26. TRIB. MIL. iterum, VI. 1. tertium, 5. TRIB. MIL. CONF. POT. quartum, 21. quintum, 27.
- L. VALERIUS POTITUS PRIMUS ADVERSUS DECEMVIROS MOVERE CERTAMEN, III. 39, 41. cum M. HORATIO APPIAM EXPELLIT FORO, 49. cum eodem legatur ad plebem, 50, 53. & fit COS. 55. leges fert in gratiam plebis, *ibid.* ejus res gestæ in bello, 60, 61. triumphat sine auctoritate Patrum, populi jussu, 63. sibi consularum continuari nolle se proficitur, 64. *Vid.* & IV. 6.
- L. VALERIUS POTITUS, TRIB. MIL. CONF. POT. IV. 49. TRIB. MIL. iterum, 58. tertium TRIB. MIL. CONF. POT. V. 1. quartum, 20. quintum, 14. à Faleriis ingentes prædas agit, *ibid.*
- L. VALERIUS POTITUS COS. creatur, V. 31. facit ludos magnos, *ibid.* cædit Æquos, *ibid.* triumphat, *ibid.*
- L. VALERIUS POTITUS, INTERREX, V. 32.
- L. VALERIUS POTITUS, INTERREX, VI. 5.

510 INDEX RERUM:

- M. Valerius fecialis** facit Sp. Fufium Patrem Patratus, I. 24.
- M. Valerius**, Poplicolæ frater, cos. triumphat de Sabinis, II. 16. in pugna ad Regillum lacum petens Tarquinium ipse interficitur, 20.
- M. Valerius**, M. F. Volufi N. non fuit primus dictator, II. 18.
- M. Valerius**, Volefi F. dictator creatur, II. 30. de Sabinis triumphat, 31. quum populo indulgeri cuperet, aspernantibus Patribus ejus relationem, abdicat se dictaturâ, *ibid.*
- M. Valerius** augur moritur, III. 7.
- M. Valerius** quaestor, III. 25. cos. 31.
- M. Valerius** trib. mil. cum Gallo fingulari certamine pugnans, à corvo galeæ insidente adjutus, hostem obruncat, VII. 26. decem bobus aureâque coronâ donatur, *ibid.* Corvus vocatur, *ibid.* tres & viginti annos natus cos. creatur, *ibid.* secundum cos. 27. vincit Volscos, capit Satricum, & triumphat, *ibid.* tertium cos. 28. adversus Samnites proficiscitur, 32. ejus ad milites adhortatio, *ibid.* familiaris est militi dux, 33. invadit primus omnium hostes, & vincit, *ibid.* triumphat de Samnitibus, 38. dictator creatur, 39. seditionem rebellantium militum componit, 40, 41. quartum cos. VIII. 16. capit Cales Aufonum, *ibid.* ex senatusconsulto triumphat, *ibid.* interrex, 17. & IX. 7. dictator secundum, X. 3. triumphat, 5. cos. quintum, 6. legem fert de provocatione, tertio tum ab urbe condita latam, semper à familia eadem, 9. cos. sextum, T. Manlio suffectus, 11.
- M. Valerius Maximus**, trib. mil. conf. pot. V. 14. iterum, 24.
- M. Valerius Maximus** cos. IX. 28. legatus dictatoris Papirii Curforis, 40. prætor quartum, 41. censor, IX. 43. ab eo & collega viæ per agros publicâ impensâ factæ, *ibid.*
- M. Valerius Publicola**, mag. equit. VII. 12. cos. 17. iterum, 19.
- P. Valerius Volefi F.** cum Sp. Lucretio venit ad Lucretiam, I. 58. jurat in verba quæ Brutus præverat, 59. cos. creatur in locum Collatini, II. 2. pugnat cum Tarquiniiis, 6. spolia legit, & triumphans Rom. redit, 7. affectati regni infimulatur, *ibid.* submitit fasces populo, *ibid.* purgat se, *ibid.* Velie ædes subjicit, *ibid.* leges ab eo latæ, 8. cognomen Publicolæ ei datum, *ibid.* ad Veientium bellum proficiscitur, *ibid.* cos. ite-

INDEX RERUM. 511

rum creatur, *ibid.* cædit Etruscos, 11. creatur tertium
cos. 15. quartum cos. 16. infesto exercitu in agrum
Sabinum proficiscitur, hostes cædit, & Rom. redit
triumphans, *ibid.* moritur, copiis familiaribus adeo
exiguus, ut funeri sumptus deesset, *ibid.* de publico
elatum luxere matronæ ut Brutum, *ibid.*

P. Valerius cos. II. 52.

P. Valerius Potitus, trib. mil. conf. pot. VI. 6. socius
imperii à Camillo lectus, *ibid.* trib. mil. conf. pot.
iterum, 18. tertium, 27. quartum, 32. fundit Volscos
& Latinos, *ibid.* quintum, 36. sextum, 42.

P. Valerius Publicola, interrex, III. 8. cos. creatur, 15.
ejus ad trib. & plebem oratio, 17. oppugnat Capito-
lium ab Herdonio servisque occupatum, 18. interfici-
tur, *ibid.*

P. Valerius Publicola cos. VII. 21. prætor, 23. dictator,
28.

P. Valerius Publicola mag. equit. VIII. 17.

Valetudini excusandæ solennia fuisse cum juramento
verba, VI. 22.

Vallis corona, X. 46. *Vid.* Corona.

Vasa argentea in cella Jovis ex multatitia pecunia po-
sita, X. 23.

Vaticanus ager, X. 26.

Vecilius mons, III. 50.

Vestigalia pop. Rom. sub nutu arbitrioque censorum fue-
re, IV. 8.

Veitius Messius. *Vid.* Messius.

Veientes in fines Rom. exeunt, I. 15. à Romulo vin-
cuntur, *ibid.* agri parte multatitatis in centum annos
inducitæ datæ, 15. vincuntur à Tullo, 27. *Vid.* C. 30,
42.

Veientes Tarquinium juvant ad repetendum regnum, II.
6. iis restituitur ager, 13. Veientem agrum, fœdere
ad Janiculum isto Rom. ademptum restituit Porfenna,
15. populantur Rom. agrum, 43. minitantur se oppu-
gnaturos Romam, *ibid.* læssunt Romanos ad pugnam,
45. vincuntur, 46, 47. assidui magis quàm graves
hostes, 48. Fabii suscipiunt bellum privato sumptu
cum Veientibus, *ibid.* Veientes Fabiorum victores,
50. vincuntur à Rom. 51. denuò Romanis bellum infe-
runt, 53. fugantur, *ibid.* depopulantur extrema agræ
Rom. IV. 1. interfectis etiam eorum legatis, bellum
renovant adversus Rom. 17. vincuntur, 18, 19. *Vid.*
Tolumnius. iis bellum indictum, 30. compellunt Rom.
in castra, 31. vincuntur, 33. Veientibus induciæ an-

512 INDEX RERUM.

- norum viginti datæ , 35. Veiens senatus superbè re-
 spondet legatis Rom. 58. iis indicitur bellum , 60.
 Veientes regem creant , V. 1. quod improbarur ab Etru-
 scis , *ibid.*
 Veii obsecrati à Rom. IV. 61. hibernacula ad Veios , V. 2.
ea quæ gesta sunt in obsidione Veiorum, narrantur cap.
7-21. Veii capiuntur à Camillo dictatore , 21. post
 decennalem obsidionem , 22. Veios migrare plebs Ro-
 mana cupit , 24. inde turbæ , *ibid.* 25 , 29 , 30. anti-
 quatur lex de migrando Veios , 30. Veios fugiunt re-
 liquiæ Allienis prælii , 37. multis eò confluentibus ,
 sit jam valida manus , quæ à Veis profecta Camillo
 duce repetit patriam , 46 , 48. rursus movetur actio
 transmigrandi Veios , 49 , 50. antiquatur ea rogatio ,
 55. qui Veios iverant , revocantur S. C. VI. 4.
 Veientanæ prædæ decimam partem vovet Apollini Ca-
 millus , V. 21. quonam modo illa decima pars soluta
 fuerit , 23 , 25. 28.
 Veientani agri septena jugera plebi divisa , V. 30.
 Velia regio altissima in urbe Roma , II. 7. ibi inædificare
 incipit P. Valerius , *ibid.* Velie ædes subjicit , *ibid.*
 Velina tribus , *Epit.* XIX.
 Velitræ in Volscis , II. 30. eò colonia à Rom. deducta ,
 31. numerus colonorum auctus , 34.
 Veliterni deficiunt , VI. 13 , 21. vincuntur , 22. *Vid. &*
 29. incurfant Rom. agrum , 36. oppugnant Tusca-
 lum , *ibid.* obsidentur à Rom. *ibid.* & 37 , 38 , 42.
 vastant Rom. agrum , VII. 15. rursus deficiunt , VIII.
 3 & 12. in eos quod toties rebellassent , graviter sæ-
 vitum , 14. iussi trans Tiberim habitare , ut ejus , qui
 eis Tiberim deprehensus esset , usque ad mille pondo
 clarigatio esset , *ibid.*
 Veliternus ager , II. 31.
 Veneticæ matronæ ad centum septuaginta damnatæ , VIII.
 18.
 Veneti in Italia ab Henetis & Trojanis oriundi , I. 2.
 finum circumcolunt maris Adriatici , V. 33. *Vid. &*
 X. 2.
 Ventris & ceterorum membrorum apologus , II. 32.
 Venus , X. 31. ejus ædes prope Circum , *ibid.* facta ex
 ære mulcaticio matronarum stupri damnatarum ,
ibid.
 Venus Cloacina , III. 48.
 Verona urbs , V. 35.
 Verrugo , opp. IV. 1. recipitur , 55. præsidium Verru-
 gine amittitur , 58. Verruginem præsidia obtinet C.

- Æmilius**, trib. mil. V. 28.
Versus Fescenninus, VII. 2.
Verulanus populus **Hernicæ gentis**, IX. 42. leges suas quàm civitatem Romæ malunt, 43.
Verutum, telum, VIII. 18. X. 29.
Vescia, urbs **Aufonium**, VIII. 11. IX. 25. venit in potestatem Romanorum, *ibid.*
Vescini, X. 20.
Vescinus ager, X. 21 & 31.
Vescinus saltus, X. 21.
Veseris, VIII. 8. X. 28.
Vestalis Rhea Sylvia, mater **Romuli**, I. 3, 4.
Vestales virgines à **Numa Pompilio** lætæ, I. 20. his stipendium de publico statutum, *ibid.* virginitate aliisque cærimonis sanctæ factæ, *ibid.*
Vestales virgines, sacraque in plastrum imponit **L. Arbinus**, & **Cære** pervehit, V. 40.
Vestaliura hospitium à **Cæritibus** religiose cultum, VII. 20.
Vestalis virgo incestus rea absolvitur, sed jubetur abstinere joci, colique sanctè potius quàm scitè, IV. 44.
Vestalis virgo incesti comperta, viva defoditur, VIII. 15.
in Vestimentum petitionis causâ album addi vetitum, IV. 25.
Vestem mutare solent rei & eorum propinqui, II. 61. VI. 20.
Vestinus populus conjungit se **Samnitibus**, VIII. 29. iis bellum indictum, *ibid.* vincuntur uno prælio, *ibid.* cum iis fœdus iſtum, X. 3.
Vesuvius mons, VIII. 8.
Veto, vox tribunorum intercedentium, VI. 35.
Veturia, mater **Corioli**ani, proficiscitur in filiæ castra, ejusque flebit animum, II. 46.
C. Veturius, cos. III. 31. ei ab **L. Alſieno** dies dictæ, *ibid.* in locum **C. Horatii Pulvilli** augur legitur, 32.
C. Veturius trib. mil. conf. pot. VI. 32. secundum, 36.
E. Veturius decemvir, III. 33.
L. Veturius trib. mil. conf. pot. VI. 38.
M. Veturius, trib. mil. conf. pot. V. 13.
T. Veturius Calvinus cos. creatur, VIII. 16. iterum, IX. 1. sub jugum mittitur, 6. deditur à **Samnitibus**, 10.
T. Veturius Geminus cos. **Volscos** fundit fugaque, III. 8. ovans urbem ingreditur, 10.
C. Vetusius, cos. II. 19.
T. Vetusius, cos. II. 28. contra **Æquos**, qui agrum Romæ

514 INDEX RERUM:

- invaserant , proficiscitur , 30.
 Vexillarius , VIII. 8.
 Vexillum , VIII. 8.
 Ufentina tribus addita , IX. 20.
 Via Appia , VII. 39. quando munita , IX. 29.
 ——— Gabina , II. 11.
 ——— Latina , II. 39. X. 36.
 ——— Lavicana , IV. 41.
 ——— à Martis , filice ad Bovillas perstrata , X. 47.
 ——— Nomentana eademque Ficulnensis , III. 52.
 ——— Salaria , VII. 9. III. 32.
 ——— Sacra , II. 13.
 Viæ per agros à censoribus publicâ impensâ factæ , IX. 43.
 Viator mittitur à tribuno ad consulem , II. 56.
 Vibulanus. *Vid.* Fabius.
 Vicæpotæ ædes , II. 7.
 de Vicefima manumissorum lex in castris lata , VII. 26.
 Victimæ cæduntur ad averruncandam deûm iram , VIII. 6.
 Victoriæ ædes , facta ex mulctatitia pecunia , dedicata à L. Postumio cos. X. 33.
 Vicus Cyprius , I. 48.
 ——— Longus , X. 23.
 ——— Tuscus , II. 14.
 Vicos cur non direxerint Romani , V. 55.
 Viduæ Equitibus , quî equos alerent , attributæ , I. 43.
 Vigil quem Galli scandentes fefellerant , de saxo dejectus , V. 47.
 Vigiliis quatuor distincta nox quælibet : hinc.
 Vigilia prima. V. 44. IX. 36. X. 34.
 ——— secunda , VII. 35.
 ——— tertia , IX. 44. X. 20 , 40.
 ——— quarta , IX. 37.
 Vigiliæ vicatim Romæ exactæ , X. 4.
 Vigiliarum munus à senatoribus obitum , III. 6.
 Villa publica ædificata , IV. 22. ibi primûm census , postuli actus , *ibid.*
 P. Villius trib. pl. III. 54.
 Viminalis collis additus urbi à Ser. Tullio , I. 44.
 Vincula dempta Romæ vincis in celebritate primi lecti-
 sternil , V. 13.
 Vindiciæ secundûm libertatem , III. 44.
 Vindicis servus conjurationem ad revocandos reges in-
 itam prodit , II. 4. ei pecunia ex ærario , liberta &
 civitas datur , 5. quidam Vindiciæ nomen ab illo ra-

Æm putant, *ibid.*

Vincarum usus in oppugnationibus, V. 7. X. 34.

Vinum publicè in sacrificiis præbitum, X. 23.

— in Galliam invectum illicientiæ gentis causa, V.

33.

Vini avidi tibicines. *Vid.* Tibicines.

Vir virum legens, IX. 39. X. 38.

Viri majoris species, quàm pro humano habitu, augur-
stiorisque, in quiete visa utrique consuli, VIII. 6.

Virbius clivus, I. 48.

Virgâ lictor Sulpicii trib. mil. domum intrantis, forem
percutit, VI. 34.

Virgis cædi civem Rom. vetuit lex Porcia, X. 9.

Virgis cæsi & securi percussu in medio foro trecenti quin-
quaginta octo delecti nobiles Tarquinienses, VII. 19.

Virgis sese cædunt mutuò quidam Lucanorum in invi-
diam Romanorum, VIII. 27.

Virginia A. filia, patricia nupta Volumnio cos. plebeio,
X. 23. exclusa sacris Pudicitia: patricia: à matronis pa-
triciis, dedicat aram Pudicitia: plebeia:, *ibid.*

Virginia: infelix forma, mors miserabilis, & ultio, III.
44, 48, 58.

A. Virginius cos. II. 28. contra Volscos proficiscitur,
eosque fundit, 30.

A. Virginius Rutilus cos. II. 51.

A. Virginius A. F. cos. II. 63. contra Æquos proficisci-
tur, *ibid.*

A. Virginius triumvir agro dando, III. 1.

A. Virginius trib. pl. Cæsoni Quintio capitis diem dicit,
unde magnæ contentiones, III. 11, 13.

A. Virginius, postquam tribunatu plebis abierat, accusa-
tur, & denis millibus gravis æris condemnatur, V. 29.

L. Virginius, Virginia: pater, III. 44. ejus de filia cum
Ap. Claudio contentio, 47. filiam suam occidit, 48.
orta inde certamina in urbe, 49. & motus in castris,
50. consilium ab eo militibus datum de creandis de-
cem tribunis mil. quorum in numero esse recusat, 51.
creatur trib. pl. 54. Appio diem dicit, 56. & cum in
carcerem duci juber, 57. remittit ultimam poenam M.
Claudio assertori Virginia:, 58.

L. Virginius, cos. IV. 21. iterum, 23.

L. Virginius trib. mil. cons. pot. V. 8. invisus infestus-
que collega Sergio, ei non fert auxilium, *ibid.* ante
diem ipse & collega abdicare coguntur, 9. accusatur
à trib. pl. 11. decem millibus æris gravis condemna-
tur, 12.

X vi

516 INDEX RERUM.

- L. Virginius trib. mil. conf. pot. Vh. 1.
 Opiter Virginius cof. cum collega Pometiam primò VF;
 deinde operibus oppugnat, II. 17. triumphat, *ibid.*
 Opiter Virginius, cof. II. 54.
 Proc. Virginius, cof. II. 41. ejus cum collega de lege
 Agraria contentiones, *ibid.*
 Sp. Virginius, cof. III. 31.
 T. Virginius, cof. II. 21.
 T. Virginius, cof. II. 48.
 T. Virginius Rutilus, augur, moritur, III. 7.
 T. Virginius Cælimontanus, cof. III. 65.
 Virgo Vestalis incesti damnata. *Vid.* Vestalis.
 Viridomarus dux Gallorum Insulæ, *Epit.* XX.
 Visceratio populo data à M. Flavio in funere matris,
 VIII. 12.
 Visus nocturni, II. 36. VIII. 6.
 Vitellia, opp. II. 39. V. 29.
 Vituvius Vaccus, Fundanus, vastat Setinum Norbanum-
 que agrum, VIII. 19. in potestatem venit Rom. 20.
 affervatur in carcere, *ibid.* verberatus necatur, *ibid.*
 ædes ejus diruuntur, & bona Semoni Sanco conse-
 crantur, *ibid.*
 Ulysses, I. 49. ab eo & Circe dea oriundus Octavius Ma-
 milius, *ibid.*
 Umbo, IX. 41.
 Umbri pop. V. 35. IX. 37. agro pulsî à Boils, V. 35.
 eorum exercitus funditur, IX. 39. deficiunt, 41. se op-
 pugnaturos Romam jactant, *ibid.* adoriuntur Roma-
 nos, vincuntur, & defectionis auctores deduntur, *ibid.*
 instaurant bellum juncti cum Etruscis, Samnitibus,
 Gallis, X. 21. *Vid.* 27. vincuntur, & in deditionem
 accipiuntur, *Epit.* XV.
 Umbria, X. 1.
 Umbriæ pars, plaga Materina, IX. 41.
 Unciarium fœnus, VII. 16. ex unciario semunciarium fœ-
 nus factum, 27.
 Volæ, urbs Equorum, IV. 49. eademque Bolæ, VI. 2.
 cum Volanis bellum, IV. 49.
 Volanus ager, IV. 51.
 ad Volaterras cum Etruscis incertâ victoriâ pugnatum,
 X. 12.
 Volero Publilius. *Vid.* Publilius.
 Volerones ab Ap. Claudio trib. pl. vocati, II. 58.
 Volsci petuntur bello à Tarquinio Superbo, I. 53.
 in Volscos missi ad frumentum comparandum, II. 9.
 Volsci comparant auxilia quæ mittant Latinis, 22. ab-

INDEX RERUM. 517

Ades dant trecentos principum liberos, *ibid.* occultum parant bellum, *ibid.* veniunt ad oppugnandam urbem, 24. vincuntur, 25. Volsci Romanis bellum inferunt, 30. vincuntur, *ibid.* iis Veliternus ager ademptus, 31. iterum victi, 33. ad ludos Magnos magna Volscorum vis Romam venit, 37. exacti urbe, *ibid.* concitati ab Att. Tullo, deficiunt à Rom. 38, 39. retro abducuntur à Coriolano, 40. redeunt in agrum Rom. *ibid.* rebellant, 42. castra ponunt in Latino agro, sed vincuntur, & nullum genus calamitatis contumeliæque non editum in Volscos, 53. iis induciæ in annos quadraginta datæ, 54. Volsci instaurant bellum, 58. vincunt Romanos, 59. oppugnant castra Rom. 64. vincuntur, 65.

prædantur agros Hernicorum, III. 6. pergunt in agros Rom. sed ceduntur magno numero, & nomen eorum propè deletur, 7, 8. Volsci. & Aequi bellum instaurant, 10. vincuntur, 22. *Vid. & 60.*

obsident Ardeam, IV. 9. à Rom. obsidentur, *ibid.* victi, dedito duce, sub jugum mittuntur, 10. cum Aquis denuo Romanis bellum inferunt, 16. oppugnant castra cos. 27. castra Volscorum capiuntur, 29. captivi, præter Senatores, venundantur, *ibid.* denuo bellum inferunt Romanis, 37, 55, 56. vincuntur, 57. capiunt Verruginem opp. 58. eorum agros depopulantur Rom. 59. vincuntur Volsci, 61.

præsidium obsident ad Anxur, V. 16. pacem impetrant, 23.

iterum capiunt arma adversus Rom. VI. 2. eorum castra capit Camillus, *ibid.* ad deditionem subiguntur, *ibid.* renovato bello vincuntur, 6, 8. rebellant, 11. unde Volscis & Aequis toties victis successerint milites, 12. vincuntur, 13. Prænestinis conjuncti expugnant Satrium, 22. vincuntur, 23, 24. populantur agrum Rom. 31. eorum agri devastantur à Rom. *ibid.* funduntur, 32.

vincuntur, VII. 17.

eorum exercitus confedit ad Satrium, VIII. 1. cum Volscis dubio Marte pugnatum, *ibid.* fugiunt nocte, *ibid.* vincuntur, *Epit. XVI.*

Volsci Antiates, II. 33.

Volsci Ecetrani, II. 25.

Volscus ager, X. 1.

Volscus. *Vid.* Publilius.

M. Volscius Fictor, qui trib. pl. fuerat, testis in Cæsarem Quintium existit, III. 13. ei diem dicunt A. Cæs.

518 INDEX RERUM.

- nelius & Q. Servilius quæstores, quodd falsum pro testimonio dixisset, 24. damnatus & in exilium ire iussus, 29.
- Volturnienſes, vel Volſinii, geas Etruſca, incurſant agros Rom. V. 31. vincuntur, 32. iis induciæ in viginti annos datæ, *ibid.* apud Volſinios clavi fuere indices annorum, fixi in templo Nortie Etruſcæ deæ, VII. 3. Volſiniorum aliquot caſtella vi capit P. Decius eoſ. IX. 41. eorum ager vaſtatur ab L. Poſtumio eoſ. X. 37.
- Volturnæ fanum, IV. 23. V. 17. ad Volturnæ fanum concilium omni Etruriæ indiſtum, IV. 23, 25, & V. 17. fit ibi conjuratio adverſus Rom. VI. 2.
- Volumnia uxor Coriolani, II. 40.
- B. Volumnius eoſ. cum Sallentinis proſpere bellum gerit, IX. 42. iterum eoſ. 15. in Samnium profeſtus, relinquit provinciam, ut Ap. Claudio collega opem ferat, 18. & poſt aliquam adverſus eum altercationem, egregiam cum eo victoriam reportat, *ibid.* & 19. redit in Samnium, & opprimit Samnites prædatores Campaniæ, 20. prudentia ejus & moderatio in comitiis, 20, 21. ex ſenatuſconſulto & plebiſcito, ei prorogatum in annum imperium, 22. in Samnio feliciter res gerit, 30, 31.
- B. Volumnius creatur eoſ. III. 10. legatus ab Equorum duce Graccho Clælio ſpernitur, 25.
- Voluntariam militiam profeſſis jubentur æra procedere, V. 7.
- Voluntarii milites, V. 16.
- Vorago in foro Rom. nequit conſpectu terræ expleri, VII. 6. Curtius ſe devovet, & equo inſidens armatus ſe in ſpecum immittit, *ibid.*
- Votum præeunte pontifice factum, IV. 27.
- Vox noctu audita humanâ clarior de adventu Gallorum, V. 32.
- Urbanæ tribus. *Vid.* Tribus.
- Urbanæ legiones. *Vid.* Legiones.
- Urbium primordia, miſcendo humana divinis, auguſtiora facta. *Præf.*
- Urbium veteres conditores. natam ſibi à terrâ prolem ementiebantur, I. 8.
- Utens fluvius, V. 35.
- Vulcanus, I. 37. VIII. 10. ei ſacrata arma & ſpolia hoſtium ſuccenduntur, I. 37.
- Vulkani æra, IX. 46.
- Vulſinienſes. *Vid.* Volſinienſes.

INDEX RERUM. §19

Vultures sex , augurium Remo , duodecim Romulo ,
I. 6.

Vulturnus , urbs Etruscorum , capitur à Samnitibus dolo , & Capua appellatur , IV. 57.

Vulturnus fluvius , VIII. 17. X. 20 & 31.

Uxoris corruptæ ira maritum stimulat , ut alienigenas in-
regionem inducat sui ulciscendi causâ , V. 33.

X.

Xanthippus Lacedæmoniorum dux arcessitus à Carthagi-
nensibus adversus Regulum , *Epit.* XVIII.

SENTENTIÆ

Ad mores, ad civilem militaremque
prudentiam pertinentes, è Livio
excerptæ.

A.

Æmula virtus.

Aut jugum accipiendum, aut iis cum quibus de imperio certatur, nec virtute, nec patientiâ, nec disciplinâ rei militaris cedendum. IV. 37.

Amicitia.

Est satis iusta causa amicitia, velle eum nobis amicum esse, qui nos apperat. VII. 30.

Ita amicitiam novam institui par est, ne qua vetustior amicitia ac societas violetur. VII. 31.

Animus.

Cum corporibus vigent ac deflorescunt animi. VI. 23.

Animi incitamentum.

Efficacissimum est ad accendendos virores fortium animos, nullam alibi, quàm in semetipso, cuiquam relictam spem. IX. 23.

Antiqua.

In rebus admodum antiquis, si quæ similia veri sunt, pro veris accipiantur, satis habeamus. V. 21.

Res vetustate nimis obscuræ fiunt, veluti quæ ex magno intervallo loci cernuntur. VI. 1.

Antiquitas.

Datur hæc venia antiquitati, ut miscendo humana divinis, primordia urbium augustiora faciat. Præf.

Arma.

Insignia auro & argento arma, præda veriùs quàm arma sunt, nitentia ante rem, deformia inter sanguinem & vulnera. IX. 40.

Non cristæ vulnera faciunt: & per picta atque aurata scuta transit hostile pilum: & candore tunicarum fulgens acies, ubi res ferro geritur, cruentatur: spoliaque ea honestiora victori hosti, quàm ipsis qui gerunt arma sunt. X. 32.

Affuetudo.

Affueti malis , abalienant ab sensu rerum suarum anî-
mos. V. 42.

Auctoritas.

Auctor interdum magis quàm res movet. II. 37.

Audacia.

Crescit ex metu alieno audacia. III. 26.

Potius serò quàm nunquam obviàm eundem audaciæ te-
meritatique. IV. 2.

Auxilium.

His maximè auxilium æquum est parere , qui imploran-
tibus aliis dum auxilium supra vires suas præstant, ipsi
in calamitatem inciderunt. VII. 30.

B.

Bellum.

Perterritis instandum. I. 37.

Parva certamina in summam totius proficiunt spei. III.
61.

Plurium imperium bello inutile. IV. 31.

Belli necessitates non expectant humana consilia. IV. 37.

Perseverantia in omni genere militiæ , maximè tamen in
obsidendis urbibus necessaria est. V. 6.

Plerasque urbes munitionibus ac naturali situ inexpugna-
biles, fame sitique tempus ipsum vincit atque expu-
gnat. *ibid.*

Juvenibus bella data. VI. 23.

Quo magis fractæ res hostium sunt, eò pertinaciùs infe-
stiùsque agenda cetera & persequenda. X. 44.

Belli iura.

Sunt & belli, sicut pacis, iura: iusteque ea non minùs
quàm fortiter gerenda sunt. V. 27.

Iustum est bellum, quibus necessarium; & pia arma,
quibus nulla nisi in armis relinquitur spes. IX. 1.

Beneficium.

Maleficii quàm beneficii potius immemores sunt boni.
VII. 20.

Auxilio in dubiis rebus defensum beneficium acceptum
colat oportet, ne ingratus atque omni ope divinâ hu-
manâque indignus videatur. VII. 30.

C.

Castigare.

Ad castigandum, leviorẽ auctorem facit culpæ societas.
VI. 24.

Civis.

Bonus civis non secernit sua à publicis consilia. IV. 57.

Civile bellum.

Vel iniquis standum est potius quàm impias inter se cives conferant manus. VII. 40.

Civile regimen.

Excellentibus ingeniis citius defuerit ars quàm civem regant, quàm quàm hostem superent. II. 43.

Civitas.

Ita demum libera civitas est, ita æquatæ leges, si sua quisque jura ordo, suam majestatem teneat. III. 63.

Concordia.

Concordia per æqua, per iniqua, reconcilianda civitati est. II. 32.

Externus timor, maximum concordiaæ vinculum, quamvis suspectos infensosque inter se jungit animos. II. 39.

Nil concordii collegio firmitus ad rempublicam tuendam. X. 22.

Consilium.

Unde consilium non petiveris, auxilium petere non debes. V. 17.

Consilio grassandum, si nihil vires juvent. X. 14.

Crimina.

Crimina revicta rebus, verbis confutare nihil attinet. VI. 26.

Crimina etiam si vera sint, fateri, quum evidenter pœnituit, tutum esse debet. *ibid.*

Crudelitas.

Crudelitatis odio interdum in crudelitatem ruitur. III. 53.

Culpa.

Mens peccat, non corpus; & unde consilium absuit, culpa abest. I. 58.

Cupiditas.

Quanto rerum minus, tanto minus cupiditatis est. *Præf.*

D.

Desperatio.

Desperatio ultima temeritatem facit. X. 32.

Dii.

Nunquam dii ipsi admovent nocentibus manus. Satis est, si occasione ulciscendi læsos arment. V. 11.

Speret propitios Deos qui eorum cultum, ne mortis quidem metu prohibitus, deferuerit. V. 46.

Rerum humanarum maximum mometurum est, quàm

SENTENTIARUM. 523

propitiis rem, quàm adversis agant diis. IX. 1.

Disciplina militaris.

Qualicumque urbis statu, manente disciplinâ militari sisti potest. II. 44.

Discordia.

Duas ex unâ civitate discordia facit. II. 24.

Intestinae corporis seditioni similis est ira plebis in Patres. II. 32.

Divitiæ.

Divitiæ avaritiam, & abundantes voluptates desiderium, per luxum atque libidinem pereundi perdendique omnia invexere. Præf.

Errant qui omnia præ divitiis humana spernunt, neque honori magno locum, neque virtuti putant esse, nisi ubi effusè affluent opes. III. 26.

Donum.

Donum inimicorum veneno illitum est. V. 2.

E.

Error.

Veniâ dignus est humanus error. VIII. 39.

Exercitus.

Exercitus eo plus fiduciæ interdum ac spei gerit, quod non desiderata multitudo est. X. 29.

Non utile est uno loco sedere exercitum. Itineribus ac mutatione locorum mobilior ac salubrior est. *ibid.*

Exilium.

Multo miserius seni exilium est. II. 40.

Exsules.

Exsules cum fortuna plerumque mutabilem gerunt fidem, VIII. 24.

F.

Factiones.

Dum inimicæ factiones ad se quæque trahunt omnia, nihil relinquitur virium in medio. Distracta lacerataque respublica magis quorum in manu sit, quàm ut incolomis sit, quæritur. II. 57.

Certamina factionum fuere eruntque pluribus populis magis exitio, quàm bella externa, quàm fames morbo, quæque alia in deum iras, velut ultima publicorum malorum, vertunt. IV. 9.

Fama.

Famæ ac fidei damna majora sunt, quàm quæ æstimari possint, III. 72.

Fatum.

Inexsuperabilis est vis fati. VIII. 7.

Ferme fugiendo in media fata ruitur. VIII. 24.

Fides.

Fides ac iusjurandum, proximè legum ac poenarum me-
tum, civitatem regant. I. 21.

Fide abrogatâ, omnis humana societas tollitur. VI. 41.

Omni utilitate fides antiquior sit. VII. 31.

Juxta divinas religiones fides humana colatur. IX. 9.

Fides publica.

Fides publica privatis difficultatibus potior ad curam esse
debet. VII. 27.

Fortes viri.

Majus quam pro numero auxilium, fortes viri. IX. 27.

Fortuna.

Fortuna sæpe virtutem sequitur. IV. 37.

Omnia summâ ratione consilioque acta fortuna plerum-
que sequitur. V. 19.

Fortuna per omnia humana, maximè in res bellicas, po-
tens est. IX. 17.

Fortunam verebantur antiqui, ne cui deorum nimia in-
se, & constantior quàm velint humanæ res, videretur.
X. 13.

Fructus.

Quam arborem quis conferuerit, sub ea legere alium
fructum indignum est. X. 24.

*G.**Genus.*

Dum nullum fastiditur genus, in quo eniteat virtus,
crescit imperium. IV. 3.

Gloria.

Vile corpus est iis qui magnam gloriam vident. II. 12.

Spreta in tempore gloria interdum cumulatior redit. II.
47.

*H.**Historia.*

Ad illa mihi pro se quisque intendat animum, quæ vi-
ta, qui mores fuerint; per quos viros quibusque arti-
bus, domi militiæque & partum & auctum imperium
sit. Præf.

Hoc illud est præcipuè in cognitione rerum salubre ac
frugiferum, omnis te exempli documenta in illustri
posita monumento intueri: inde tibi ræque reipublicæ

SENTENTIARUM. 525

quod imitere capias ; inde forðum inceptu , forðum exitu , quod vites. *ibid.*

Vitiata memoria rerum gestarum fuit funebribus laudibus , falsisque imaginum titulis : dum familia ad se quæque famam rerum gestarum fallente mendacio trahunt. Inde & singulorum gesta , & publica monumenta rerum confusa. VIII. 40.

Honos.

Magni animi magnis honoribus fiunt. IV. 35.

Gratia atque honos opportuniora interdum non cupientibus fiunt. IV. 37.

I.

Imperium.

Depone imperium , ad quod tuendum animus deest. II. 28.

Imperii vis omnis in consensu obedientium est. II. 59.

Maxima libertatis custodia est , si magna imperia diuturna non sint ; & temporis modus imponatur , quibus juris imponi non potest. IV. 24.

Grave est iisdem per multos annos magnâ parte vitæ obnoxios vivere. *ibid.*

Id firmissimum longè imperium est , quo obedientes gaudent. VIII. 13.

Improvisa.

Improvisè oppressis nec animi satis ad resistendum , nec virium est. X. 32.

Injuria.

Sæpe ex injuria postmodum gratia orta est. I. 9.

Invidia.

In perturbata republica non utile est eos præesse , qui proximi invidiæ sint. III. 51.

Invidia tanquam ignis summa petit : in caput consilii , in ducem incurrit. VIII. 31.

Ira.

Vana sine viribus ira est. I. 10.

Ex magno certamine magnæ excitantur ferme iræ : eorum eventum sapiens horret. III. 40.

Ira & spes , fallaces sunt auctores. VII. 41.

Silentium obstinatum , fixique in terram oculi , & surdæ ad omnia solatia aures , & pudor intuendæ lucis , ingentem molem irarum ex alto animi cientis indicia fiunt. IX. 6.

Jusjurandum.

Nemo interpretando sibi jusjurandum & leges aptas faciat , sed suos potiùs mores ad ea accommodet. III. 20.

L.

Labor.

Nusquam nec opera sine emolumento, nec emolumentum ferme sine impensa opera est.

Labor voluptasque, dissimillima naturâ, societate quâdam inter se naturali sunt juncta. V. 4.

Largitio.

Largitiones, temeritatis invitamenta. II. 41.

Laudes.

Laudibus haud minus quam præmio gaudent militum animi. II. 60.

Legationis jus.

Legationis jus externo, non civi, comparatum est. VI. 17.

Lenitas.

Concitos animos flecti, quam frangi, quum tutius, tum facilius est. II. 23.

Imperium suo vehemens, mansueto permittatur ingenio. II. 30.

Levitas.

Levius vaniusque est sua decreta & consulta tollere, quam aliorum. III. 21.

Lex.

Legum ope multitudo in unius populi corpus coalescit. I. 8.

Urbs condita vi & armis, jure legibusque de integro conditur. I. 19.

Leges, res surda, inexorabilis, salubrior meliorque inopi quam potenti. II. 3.

Ubi duæ contrariæ leges sunt, semper antiquæ obrogat nova. IX. 34.

Nihil attinet leges ferri, quibus per eosdem qui tulerint fraus fiat. X. 13.

Libertas.

In libero populo imperia legum potentiora sunt, quam hominum. II. 1.

Ferocior dolor in libertate sua vindicanda, quam cupiditas in injusta dominatione retinenda, est. III. 39.

Litteræ.

Litteræ, una custodia fidelis rerum gestarum. VI. 1.

Locus.

Loci ferè simile est cultorum genus. IX. 13.

M.

Media consilii via.

Media consilii via ea est, quæ neque amicos parat, neque inimicos tollit. IX. 3.

Metus.

In metu alieno spes poni non potest, ubi graviora quæ patiantur videri incipiunt hominibus, quàm quæ metuant. III. 39.

Metu tenendi, quos fides non tenuerit. VII. 25.

Miles.

Horridus miles esse debet, non cælatus auro argentoque, sed ferro & animis fretus. IX. 40.

Virtus est militis decus. *ibid.*

Militia.

Ad disciplinam militiæ plurimum interest, insuescere militem non solum partem victoriæ frui, sed, si res etiam lentior sit, pati tædium, & quamvis seræ spei exitum expectare. V. 6.

Moderatio.

Moderatio tuendæ libertatis, dum æquari velle simulando ita se quisque extollit, ut deprimat alium, in difficili est: cavendoque ne metuant homines, metuendos ultro se efficiunt, & injuriam à nobis repulsam, tanquam aut facere, aut pati necesse sit, injungimus aliis. III. 65.

Mulieres.

Maximè ad muliebrem ingenium efficaces preces sunt cupiditas & amor. I. 9.

Muliebris dolor, quo mæstior est imbecillo animo, commiserabilia magis querentibus subjicit. III. 48.

Parvis mobilis est rebus animus muliebris. VI. 34.

Multitudo.

Non potest pavida & consternata multitudo regi imperio. III. 18.

Natura hoc ita comparatum est, ut qui apud multitudinem suam causam loquitur, gravior sit eo cujus mens nihil præter publicum commodum videt. III. 68.

Multitudo defensores suos in præcipitem semper locum favore tollit; deinde in ipso discrimine periculi destituit. VI. 17.

In uno sæpe satis omnibus auxilii est, nihil opis in multis uni. *ibid.*

Multitudo ex incertissimo sumit animos. VI. 23.

Multitudo feræ auctoribus similis est. VII. 14.

N.

Necessitas.

Ultima audere necessitas cogit. I. 48.

Noecessitas ultimum ac maximum telum est. IV. 28.

Pareatur necessitati, quam ne dii quidem superant. IX. 4.

Nox.

Nox omnia ex incerto majora terris ostentat. IX. 24.

Nox periculosa & suspecta omnia etiam victoribus facit. X. 42.

O.

Otium.

Luxuriari solent otio animi, quos metus hostium disciplinaque militaris continuerat. I. 19.

P.

Parva.

Parva sæpe rem ingentem meliundi causa intervenit. VI. 34.

Patria.

Ea caritas patriæ est, ut tam ignominiam eam quam morte nostrâ, si opus sit, servemus. IX. 4.

Patria majestas.

Nulla brevior cognitio, quam inter patrem & filium, paucisque transigi verbis potest. Ni paret patri, habeat infortunium. I. 50.

Patrius amor.

Naturæ damnum in liberis nutriendum patri, non castigandum ac vexatione insigne faciendum est. Ne matris quidem bestię minus alunt ac foveant, si quid ex progenie sua parum prosperum sit. VII. 4.

Pax.

Ibi pax est fida, ubi voluntarii pacati sunt. VIII. 21.

Periculum.

Præteritum quoque periculum sollicitat animos. V. 47.

Pericula. Præmia.

Penes eosdem pericula belli, penes quos præmia, esse debent. II. 24.

Plebicola.

Plebicolæ, quia in concordia ordinum nullos se usquam esse vident, malæ rei se quam nullius, turbarum ac seditionum duces esse volunt. III. 68.

Plebicolæ, tanquam artifices improbi, opus quærunt : qui &

SENTENTIARUM. 529

& semper ægri aliquid esse in republica volunt, ad cujus curationem adhibeantur. V. 3.

Popularitas.

Sunt facta quædam popularia in speciem, tumultuosa eadem quâ mente fiant intuenti. VI. 14.

Populus.

Nemo magnopere eminet in novo populo. I. 17.

In novo populo omnis repentina atque ex virtute nobilitas est. I. 34.

Injussu populi nihil sanciri potest, quod populum teneat. IX. 2.

Prædator.

Ita semper evenit, ut segnior sit prædator, ut quisque laboris periculique præcipuam petere partem solet. V. 20.

Gratius id est lætiusque, quod quisque suâ manu captum ex hoste domum retulit, quàm si multiplex alterius arbitrio accipiat. *ibid.*

Inter prædandum omni multitudini evenit, ut dissipatos, raros equis insidentes, raros quibus ferrum in manu sit, invenias. VIII. 38.

Præmia.

Cujus rei præmium est in civitate, ea maximis semper auctibus crescit. Sic pace boni, sic bello fiunt. IV. 2.

Eò impenditur labor ac periculum, unde emolumentum atque honos speretur. Nihil non aggressuri sunt homines, si magna conatis magna præmia proponantur. IV. 35.

Preces.

Preces sæpe hostem mitigavere, deorum iras placant. VIII. 33.

Privata, Publica.

Eargitionis prædæque & privati dulcedine commedi sensus malorum publicorum hominibus adimitur. I. 54.

Eactio respectusque rerum privatarum semper offecere efficiuntque publicis consiliis. II. 30.

Proditor.

Proditori nihil usquam fidum. I. 17.

Prospera.

Soluta omnia rebus secundis esse solent. VI. 3.

Proximi.

A proximis quisque minimè anteciri vult. VI. 34.

Pudicitia.

Quod certamen virtutis viros tenet, hoc pudicitia inter matronas sit. X. 23.

Tam, II.

Z.

Q.

Querela.

Querelæ ne tum quidem gratæ, quam necessariæ. *Prof.*

R.

Regnum.

Infida est societas regni. I. 14.

Invidia regni etiam inter domesticos infida omnia atque infesta facit. I. 42.

Regna, res inter deos hominesque pulcherrima. II. 9.

Religio.

Aut neglectis religionibus, aut pravè cultis, regnum haud satis prosperum. I. 32.

Colantur religiones piè magis quam magnificè. III. 57.

Adversæ res admonent religionum. V. 51.

Rex.

Ipsi se homines in regis, velut unici exempli, mores formant. I. 22.

Rex homo est, à quo impetres, ubi jus, ubi injuria opus fit: est apud eum gratiæ locus, est beneficio: & irasci. & ignoscere potest: inter amicum atque inimicum discrimen novit. II. 3.

Reges, domini rerum temporumque, trahunt consilia cuncta, non sequuntur. IX. 18.

Regum assentatores.

Servitia regum superborum, suæ libertatis immemores, alienam oppugnant. II. 10.

Rubor.

Minor est rubor in juris iniquitate, quam si per indignitatem tuam prætereate. IV. 35.

S.

Seditio.

Seditiones unum venenum sunt, una labe civitatibus opulentiæ reperta, ut magna imperia mortalia essent. II. 44.

Iritatis militum animis, subdere ignem ac materiam seditioni, non est prudentis. VIII. 32.

Senex.

Trigent ac tepent senis consilia. VI. 23.

Novo socio vix jam assuescere senilis animus potest: cum

SENTENTIARUM. 531

moribus notis facilius communicat consilia. X. 22.

Severitas.

Severitate imperii victi milites eandem interdum virtutem & oderunt & mirantur. V. 26.

Severitas miscenda comitate est. VIII. 36.

Servitus.

Pax servientibus gravior, quam liberis bellum. X. 16.

Similitudo.

Contrahit celeriter similitudo malos. I. 46.

Subita.

Re subita consilia torpent. I. 41.

T.

Tempus.

Dies tempusque lenit iras. II. 45.

Detur iræ spatium. Sæpe non vim tempus adimit, sed consilium viribus addit. II. 56.

Puncto sæpe temporis maximarum rerum momenta vertuntur. III. 27.

Timor.

Repugnatur segniter ab iis quos timor moratur à fuga. X. 41.

Tributa.

Divites conferant, qui oneri ferendo sunt: pauperes satis stipendii pendunt, si liberos educant. II. 9.

V.

Verba.

Magis ad summam pertinet, quid agendum, quam quid loquendum sit. Facile est explicatis consiliis, accommodare rebus verba. VIII. 4.

Victoria.

Nihil victori pulchrius est, quam si victi sic statuant, melius se sub ejus imperio quam legibus suis victuros. V. 27.

Qualescumque inter se certent, necesse est alteram partem vinci. VII. 32.

Dives hostis quamvis pauperis victoris præmium est. IX. 40.

Vir.

Vir plus est quam consul. II. 28.

Virtus.

Essa virtus pervincit, ne in ullo genere hominum in-

Z ij

532 INDEX, &c.

honorata ltr. X. 24.

Longa Vita.

Longa vita sæpe claros viros ducesque vertenti præbuit
fortunæ. IX. 17.

Urbs.

Nrbi multitudo, ubi usus non est, oneri est. I. 55.

FINIS.

*Le Privilège sera imprimé à la fin du dernier
Volume.*

